

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ANLAM

DERLEYEN

MARK RICHARD

Çeviren: Dr. Halil KAYIKCI

ANLAM

Derleyen: Mark Richard

Çeviren: Halil Kayıkcı

Ayyıldız Yayınları: 259
Felsefe Dizisi

ANLAM
Derleyen: Mark Richard

Orjinal Adı
Meaning

Bu kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Telif Ajansı aracılığıyla alınmıştır. Yayınevinden izin alınmaksızın kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz, kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Çeviren
Dr. Halil Kayıkcı

Ofset Ön Hazırlık & Dizgi
Ayyıldız Ltd. Şti.

Kapak Tasarım
Ali İmren

Birinci Basım
© Ocak 2012

Baskı & Cilt
Bil Ofset (0312) 341 61 66
Sertifika No: 23261

Gugukkuşu Kitapları
Ayyıldız Basım Yayın Dağıtım ve Pazarlama
San. Tic. Ltd. Şti. ürünüdür.
ayyildizyayinlari@hotmail.com

Genel Dağıtım
Bilgitek Basım Dağ. Yay. Mat. ve Tic. Ltd. Şti.
Zafertepe Mahallesi İncesu Caddesi No: 88/13
Çankaya/ANKARA Tel: (0312) 431 32 01
info@bilgitekdagitim.com

ISBN: 978-605-5421-09-9
Yayıncı Kodu: 2012-06-Y-0321-259
Sertifika No: 16971

ANLAM

Derleyen: Mark Richard

Çeviren: Halil Kayıkcı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: ANLAM ÜZERİNE DÜŞÜNCELER 7

Mark Richard

ANLAM VE GÖNDERGE ÜZERİNE 59

Gottlob Frege

ADLANDIRMA VE ZORUNLULUK'tan Alıntı.....91

Saul A. Kripke

ANLAM VE GÖNDERGE 109

Hilary Putnam

YÜKLEM NİTELİĞİ KARŞILAR 127

Mark Wilson

“ANLAM” adlı yapıttan Alıntı 179

Paul Horwich

VARLIK BİLİMSEL GÖRECELİLİK'ten alıntı.....211

W. V. Quine

“ÇEVİRİNİN BELİRSİZLİĞİ VE GÖNDERGENİN

ANLAŞILMAZLIĞI” Adlı Çalışmadan Alıntı 245

Scott Saomes

BİREYSELLEŞTİRME,

NEDENSEL BAĞINTILAR VE QUİNE.....293

Jody Azzouni

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

KÖKTEN YORUM	329
Donald Davidson	
 ANLAM BİLİM VE ANLAM BİLİMSEL YETERLİLİK.....	351
Scott Soames	
 DOĞRULUK VE ANLAMA.....	379
James Higginbotham	
 “GÖSTERİCİLER VE İŞARET ZAMİRLERİ”	
Adlı Çalışmadan Alıntı	399
John Perry	
 DENEYCİLİĞİN İKİ ÖĞRETİSİ	435
W. V. Quine	
 KURAMSAL (ARMCHAIR) METAFİZİK.....	467
Frank Jackson	

GİRİŞ

ANLAM ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Mark Richard

Dili, dünyayı kendimiz için betimlemek amacıyla kullanırız; diğer insanların konuşmasını yorumlarız ve böylece onların dünya hakkında ne düşündüklerini bulgularız. Anlam üzerine çalışma, dilsel betim ve yorumun temelini neyin oluşturduğunu açıklamaya çalışır. Bu yapıttaki makaleler geçen yüz yıl boyunca anlam üzerine yapılmış önemli felsefi çalışmaların örnekleridir. Bu seçki adı geçen çalışmaların felsefi içeriğinin bir bölümünü sunmaktadır.

1) Yirminci yüzyılda anlam üzerine yapılan çoğu çalışma şu ya da bu biçimde Gottlob Frege'nin çalışmasına karşı bir tepkidir; bir kişinin ilkinin anlaması için sonrakine belli oranda aşına olması gerekmektedir.

Frege'nin dil felsefesindeki çalışmasının merkezinde, anlam (sense) ile onun göndergesi yani işaret ettiği şey (reference) arasında yaptığı ayırım yatar. Bir adın göndergesi ya da işaret ettiği şey, o adın taşıyıcısıdır. Örneğin, 'Al Gore' adı, Al Gore denen kişiye işaret eder. Frege, gönderge kavramını tüm anlamlı ifadelerle yayar. Özellikle, (bir demokrat'tır) gibi bir yüklem, yüklemeleri doğru olan şeylerin toplamıdır (Burada, demokratlar kü-

mesi). ('Al Gore bir demokrattır' gibi) bir tümcenin göndergesi, onun doğruluk değeridir.¹ Göndergenin bir çeşit anlam olduğu söylenebilir (Frege'nin gönderge için kullandığı kavram, *bedeutung*, İngilizceye 'meaning' olarak çevirilmektedir). Frege, anlam konusunda göndergeden daha fazlasının bulunduğunu iddia eder.

Mary, Mark Twain'i seviyor.

Mary, *Huck Finn*'in yazarını seviyor,

tümceleri, ikincisinin 'Huck Finn'in yazarı' ifadesine sahip olduğu yerde birincisinin 'Mark Twain' ifadesine sahip olması dışında aynıdırlar. Dolayısıyla onlar göndergenin uygunluğu oranında aynıdırlar. Ancak bir kimsenin birini bilgilendirici ve ilginç, diğerini ise bunlardan uzak olarak anlayabilmesi gerçeğinin de gösterdiği gibi, onların ayrımlı şeyleri ima ettikleri gözükmemektedir.

'Anlam ve Gönderge Üzerine' (Bölüm 1), aynı ifadeden yalnızca terimleriyle ayrılan tümceler ne kadar bilgilendirici oldukları konusunda nasıl ayrımlı olabilirler? sorusuna dair bir belirsizlikle başlar. Frege'nin yanıtı, sözcüklerin ve tümcelerin yalnızca göndergeye değil, aynı zamanda anlama da sahip olmalarıdır. Bir ifadenin anlamı, bu ifadenin lafzının bir "sunum tarzı" ya da bir "düşünme tarzı"dır. Elbette bir bireyi tanımlamanın birçok yolu vardır. Sözgelimi, Twain'i *Huck Finn*'in yazarı olarak ya da Hartford'ın en ünlü sakini olarak düşünebilirsiniz. Bir tümcenin ne derece bilgilendirici olduğunu belirleyen şeyin yine aynı tümcenin anlamı olması ve her göndergeye karşılık gelen birçok anlamların bulunması nedeniyle, biz Frege'nin sorununa ilişkin bir çözümün temel unsurlarına sahibiz.

Frege, anlam kavramına, bir kimsenin imlem (meaning) kavramının yerine getirmesini bekleyeceği bir takım görevler yükler. Anlamlar dilsel yeterliğin lengerleridir; bir dili anlamak onun ibarelerinin anlamlarını "kavramak"tır. Anlam göndergeyi belirler. Bir kimse bir adın bir bireyi diğerlerinden nasıl ayırdığını ve bir

yüklemnin nesnelerin belli bir sınıfıyla ilgili olarak nasıl doğru olduğunu onların göndergesini dile getirerek açıklar. Adlar söz konusu olduğunda gönderge düzeneği açıkça betimseldir. Frege'nin "Anlam ve Gönderge Üzerine"de verdiği örnek bir adın anlamının tanımlayıcı bir durum olduğunu ileri sürer. (Örneğin, Aristoteles'in anlamı *Platon'un öğrencisi ve Büyük Alexander'ın öğretmeni* olabilir.) Böylesi bir durum bir bireyi belirler ya da betimler; çünkü 'Aristoteles' için Aristoteles'e işaret etmek, 'Aristoteles'in anlamına karşılık Aristoteles'i sunmaktır.

Bu açılardan anlam, imlem-benzeridir; diğer açılardan ise değildir. Tümce kullanımlarının anlamları Frege'nin *düşünceler* diye adlandırdığı, inanılan, kuşku duyulan, iddia edilen ve açıklanan şeylerdir. İlk anda doğru ya da yanlış olan düşüncelerdir. Düşüncelerin bu özellikleri onları tümce anlamları konusunda kötü adaylar haline getirir. Bir tümce belirsiz değildir, çünkü 'ben' gibi bağlama bağlı bir sözcük içermektedir. Ancak 'Ben bir kadını' gibi bir tümce Simone ve benim tarafımdan söylendiğinde değişik düşünceleri ifade eder, çünkü ben bu tümceyi söylediğimde yanlış iken Simone tarafından söylendiğinde doğrudur. Bu durumda biz, genel olarak, dilsel anlam ile anlam arasında yakın bir ilişki olduğunu kabul etsek bile, bir tümcenin anlamını düşünce(ler) ile, tümcenin anlamının sözcüğü sözcüğüne ifadesinin açığa vurabileceği şeylerle özdeşleştiremeyiz.

2) Frege'ye göre anlam nesneldir ve zihinden bağımsızdır. "Düşünceler"de (Frege 1918), böyle olmadığında düşüncenin öznel olacağını ("idealar" tarafından oluşturulacağını) ve iki kişinin aynı şeyi düşünmesinin olanaksız olacağını iddia eder. Bununla birlikte, anlamın (aynı biçimde, Frege'ye göre gönderge ve imlem) konuşanın ruhsal durumunu yansıttığı görülmektedir. Anlam, göndergeyi düşünmenin bir yöntemidir, açıkçası onu *kavramsallaştırmanın* bir yöntemidir. Frege'nin kendisi, tıpkı düşünürlerin 'Aristoteles'i düşünme yöntemlerinin çeşitli olması gibi, "Aristoteles" gibi bir adın anlamının bu düşünürlerin her

birine göre değişmesine izin verir. Belirli bir birey tarafından kullanıldığı biçimiyle bir ifadenin anlamı, bu bireyin bu ifadenin anlamını kavraması ve onu ifadeyle ilişkilendirmesi tarafından belirlenmektedir. Bir anlamı kavramak, her ne olursa olsun, söz konusu bireyin ruhsal durumunun sonucu olan bir şeydir.

Frege'nin düşüncelerinin bu yönleri yoğun eleştiri aldı. Frege'nin örneklerinin, bir özel adın anlamının genellikle konuşmacının adla ilişki içine soktuğu sağın tanım tarafından belirlendiğini ve bu adın konuşmacının kendisiyle ilişkilendirdiğı 'sunum tarzı'nı ifade ettiğini ya da önerdiğini görüyoruz. Saul Kripke "Adlandırma ve Zorunluluk" da (Bölüm 2) bu tür bir düşüncenin, konuşanın kendileriyle ilişkilendirdiğı adlar üzerinde belirleyiciliğe iye olan tanımlar hakkındaki oldukça ussal herhangi bir hipotezle ilgili olarak, tümcenin anlam bilimsel ve epistemik niteliklerine dair açıkça yanlış kestirimler ortaya koyacağını iddia etmektedir.

Sözgelimi, Miriam için Simone'un anlamının "İkinci Cinsiyet'in yazarı"nın anlamı olduğunu varsayalım. Miriam'ın şöyle dediğini düşünelim:

- 1- Simone hiçbir şey yazmadı.
- 2- İkinci Cinsiyet'in yazarı hiçbir şey yazmadı.

Eğer Miriam'ın birinci ifadesinde söylediğı şeye işaret ederek 'bu doğru olabilir' dersem doğru söylemiş olurum, çünkü Beauvoir hiçbir şey yazmamış olabilir. Ancak Miriam'ın ikinci ifadesinde söylediğıne işaret ederek 'bu doğru olabilir' dersem, yanlış konuşmuş olurum, çünkü bir yazarın hiçbir şey yazmaması olanaksızdır.² Böylece, Frege'nin görüşüne aykırı olarak sözü geçen tümceler aynı şeyi söylememektedir. İki tümcenin ortaya koyduğı iddiaların epistemik nitelikleri hakkında benzer bir husus ortaya konabilir. Bunlardan yalnızca birinin yanlış olduğu önsel olarak bilinebilir. Ayrıca, Frege'nin düşüncesi konuşmacılar hakkında çok daha fazla şey gerektirir, öyle ki onlar

işarete bulunabilsinler. Beauvoir'ın hem *İkinci Cinsiyet*'i hem de *Kadını Gizem*'i yazdığını düşündüğünden dolayı Justin'in kafasının oldukça karışık olduğunu varsayalım, bu durumda onun için 'Simone de Beauvoir'ın anlamı 'İkinci Cinsiyet ve Kadını Gizem'in Yazarı'nın anlamı olacaktır. Böylece Justin'in 'Simone de Beauvoir'ı kullanımı herhangi bir şeye işarete bulunmayacaktır, çünkü onun söz konusu ada dair anlamı hiçbir şey ifade etmemektedir.³

Hilary Putnam'ın "Anlam ve Gönderge"si (Bölüm 3) doğa bilim konusunda çalışmanın uygun nesneleri olan 'su', 'altın' ve 'elektrik' gibi doğal türden adların anlam bilimine ilişkin Frege'ci açıklamaların çok iyi bilinen bir eleştirisiyle başlar. Putnam'ın eleştirileri, Frege'ninki gibi şu iki tanımı içeren her açıklamayı kapsamaktadır:

(A) Kabaca izah edildiğinde, anlam konuşanın ruhsal durumu tarafından belirlenir. (Yani, beyin ve sinir sistemiyle ilgili olay ve olgular tarafından belirlenmektedir.)

(B) Bir sözcüğün göndergesi onun anlamı tarafından belirlenmektedir.

Putnam bizden, çevreleri ve geçmişleri olanaklı olduğu ölçüde benzer olan, yalnızca çevrelerindeki bazı türlerin "temel doğaları" ayrımlı olan bireyleri zihnimize canlandırmamızı ister. Belki de burada, suyun H_2O 'dan meydana geldiği yeryüzünde, ilk birey sizsiniz, ikincisi ise sizin dünyadan nitelik bakımından ayırt edilmesi olanaksız olan uzak bir gezegendeki "ikiziniz"dir, ama okyanusları dolduran maddelerin geldiği yer, musluk vs. xyz gibi oldukça ayrımlı maddelerdir. Çünkü iki birey arasındaki başlıklar tamamen "onların dışında", çevrelerindedir, onlar benzer molekül çiftleri olacaklardır.⁴ Çünkü onların güç bela irdelenebilen psikolojik durumları hemen hemen aynıdır. (A) ile onlar (su) sözcüğüyle aynı şeyi ima ederler. (B)'ye göre 'su'yun kaplamaları, herkesin onu kullandığı gibi aynıdır. Ne ki bu açıkça yanlıştır, diyor Putnam; 'su' sözcüğünü kullandığı-

nızda su hakkında -örneğin, H_2O hakkında- konuşuyorsunuz, ama tahminen kendisiyle herhangi bir nedensel etkileşiminiz olmayan xyz maddesi hakkında konuşmuyorsunuz; diğer taraftan sizin ikiziniz 'su'yu kullandığında H_2O hakkında değil, xyz hakkında konuşmaktadır.

Hem Kripke hem de Putnam ifadelerin göndergelerinin nasıl belirlendiği konusunda olumlu düşüncelere sahiptir. (Bu açıklamalar, Kaplan [1989]'da bulunan göster-ge [indexical] ve işaret zamirlerine [demonstratives] ilişkin açıklamayla birlikte 'Yeni Bir Gönderge Kuramı' başlığı altında bir araya getirilmektedir.) Her ne olursa olsun, bir terimin göndergesi büyük oranda konuşan kişilerin çevreleriyle olan ilişkileri ve konuşan kişilerin sözcük öğelerini nasıl gereksindiklerine dair geçmiş olaylar tarafından belirlenmektedir. Kripke'ye göre özel bir adın göndergesi başlangıçta birinin ya da ötekinin keskin deneyimi (baptism) tarafından belirlenir. Bir kişi kalıcı olarak bir nesneyi seçer ya da belki de onu tanımlar ve onu bir adla etiketler. Sonra ad, terimi elde eden kişi onu korumaya niyet ettiği sürece kendi göndergesini koruyarak konuşandan konuşana geçer. Böyle bir düşüncede konuşanın bir adla ilişkilendirdiği "düşünce kipi" genellikle adın gösterdiği şeyle bir ilişkiye sahip değildir: Justin'in 'Simone de Beauvoir' ile ilişkilendirilen Beauvoir adı hakkında birçok yanlış inanca sahip olması onun Beauvoir'e adla işaret etmesine engel oluşturmaz.

Putnam bir tür terimiyle ilgili olmanın (onun kullanımı nedeniyle) bu terimin kapsadığı bir cins ya da türün türü gibi "uygun örnekler" in bir yığını olduğunu ileri sürer. Örneğin, "su" ile ilgili olanlar okyanusların içerikleri, göller ve ırmaklar ayrıca musluk ve bulutlardan gelen şeylerdir; ortak *cins sıvıdır*. 'Güney Afrika Antilobu' ile ilgili olanlar "uzmanlar" ın (doğa bilimci vs.) 'Güney Afrika Antilobu' diye etiketledikleri yaratıklardır; ortak *cins hayvandır*. Şimdi bir *cins* altında çeşitli türler toplanacaktır. Örneğin, *sıvı* terimi altında H_2O , gazyağı, alkol vs. gibi sıvının

belli çeşitleri toplanır; hayvan terimi altında Güney Afrika Antilobu, Habeş maymunu, insanoğlu gibi hayvanların belli türleri toplanır vs. Uygun durumlarda bir k tür teriminin örnekleri bir S sınıfı ve G cinsi ile ilişkilendirildiğinde tam olarak bir K türü meydana gelecektir ve (a) K G 'nin kapsamına girer ve (b) S 'nin üyelerinin hepsi ya da çoğunluğu Ks 'dir. Bu durumda k 'nin kaplamı, K türüne ait örnekler arasında olan ya da olmayan tüm bu şeylerin bir toplamıdır. Bu nedenle, Putnam'ın (1973) ifade ettiği gibi, “su”yun işaret ettiği şeyin uygun örnekleri olarak aldığımız tüm şeylerin hemen hemen hepsi H_2O 'nun örnekleri olduğu için (ve başka herhangi bir *sıvının* örnekleri olmadıkları için), “su” H_2O 'nun örnekleri ile ilgili olarak doğrudur.

3) *Felsefî Soruşturmalar*⁵'de Wittgenstein ‘oyun’ un kullanımının temelini oluşturan şeyin “kesişen ve örtüşen benzerliklerin karmaşık bir ağının” olduğunu iddia eder. İplik eğirirken lifi lif üzerine katlamamızda olduğu gibi, bir oyun kavramımızı ya da bir rakam kavramı gibi diğer kavramlarımızı genişletiyoruz. Bir oyunun kavramı (ve böylece ‘oyun’ un anlamı) öyledir ki, kavramın genişlemesine bir sınır tarafından son verilemez... Çünkü bir oyunun kavramı nasıl sınırlanabilir? Sınırı belirleyebilirmisiniz? Hayır. “Bunun gibi, eğer ‘oyun’ kavramına bir sınır çizilmezse, bir ‘oyun’ ile ne söylemek istediğinizi gerçekten bilmiyorsunuz demektir” yollu bir itiraza şöyle yanıt verilir:

“Yeryüzü tamamen bitkilerle kaplıydı” tanımını size sunduğumda, bir bitkinin tanımını verinceye dek ne hakkında konuştuğumu bilmediğimi söylemek ister misiniz?

Wittgenstein'in anlam ve gönderge konusundaki düşüncesinin hem Frege hem de Putnam'ın bu konulardaki düşüncelerinden dikkat çekici biçimde ayrımlı olduğu görülmektedir. Frege ve Putnam'a göre bir ad, bir sıfat ya da yüklem anlamı (âdeta ‘önceden’) sözcüğün ne ile doğru biçimde ilişkilendirileceğini ya da neye yüklenebileceğini belirler. Uygulamada anlam bunu yüklem anlamını “birleştirme” yoluyla yapar. Anlam bilimi Put-

nam'cı olan bir terimin işaret ettiği şeylerin hepsi tek bir tür olma konusunda benzerdir ve Frege'ci anlama uygun olarak, bir ifadenin anlamı kesinlikle doğru bir biçimde ve belli bir tarzda kavramsallaştırılan şeylerin toplamıdır.

Diğer yandan Wittgenstein, bir 'oyun'un (ya da 'bitki', ya da 'rakam' ya da bir kimsenin kuşku duyması hemen hemen olası olmayan herhangi bir adın) anlamını oluşturan herhangi bir şeyin, yeni bir durumda sözcüğün nasıl kullanılacağını belirlemesinin gerekli olmadığı ve genellikle de belirlemediği konusunda ısrar eder. Bu anlamı –eğer isterseniz benim bir oyun hakkındaki 'kavram'ımı- oluşturan şey “tamamen benim sunabileceğim değişik açıklamalar içinde ifade edilmiştir... Yani, bir oyunun çeşitli türlerinin örneklerini tanımlarken diğer oyunların tüm çeşitlerinin bunların benzerlikleri üzerine nasıl kurulabileceğini göstermek; bunu ya da şunu açıkça oyunlar arasına katmalıyım demek, vesaire.” (Wittgenstein, 1953, s. 75)

Mark Wilson'ın “Yüklem Niteliği Karşılar” (bölüm 4) başlıklı makalesi, Putnam ve diğerlerinin açıklamalarını eleştirel biçimde ve büyük oranda Wittgenstein'cı bir bakış açısından tartışır. Wilson, belli bir zamanda belli bir topluluk tarafından kullanıldığı biçimiyle, bir yüklem anlam bilimi hakkındaki iddiaların yalnızca bu topluluğun yüklemi kullanma tarzı açısından doğrulanabileceklerini düşünür. Örneğin, toplumdan ayrı olarak yaşayan Druidlerin 'kuş' terimini çevrelerinde yaşayan kuşlar için kullandıklarını ama hiçbir zaman uçak ya da balon gibi bir şey görmediklerini (ya da hayal etmediklerini) varsayalım. Onların 'kuş' terimini uçaklar için kullanıp kullanmayacaklarını yalın bir biçimde 'kuş' terimini kullanmaları belirlemez: İlk defa gökyüzünde uçak gördüklerinde uçaklar için 'kuş' kavramını kullanacaklardır (ve şimdilik onları 'kuşlar' diye adlandırmaları doğal görünmektedir). Eğer herhangi bir biçimde uçaklar hakkında onlara bilgi verilirse (yani, teknoloji yavaş yavaş adaya girerse) 'kuş' terimini uçaklar için kullanmayacaklardır. Çünkü gelecekte

işlerin nasıl olacağından bağımsız olarak Druidlerin uçaklara karşı nasıl bir tepki göstereceklerini kestiremeyiz –bu noktada, şimdiki kullanım tek başına gelecekteki kullanımı belirlememektedir. ‘Kuş’ için doğru bir kaplam olarak [kuşların bir kümesini] ya da [uçan şeylerin bir kümesini] seçme konusunda yetkiye sahip değiliz.” (Wilson, bk. Bölüm 4)

O halde, anlamı yüklemelere nasıl yükleyeceğiz? Wilson, konuşmacıları teraziler ve termometreler gibi ölçüm araçlarıyla karşılaştırarak başlar. Teraziler ve termometreler fiziksel nitelikleri ölçer, ne ki sadece nesnelerin sınırlı bir alanı için bunu gerçekleştirirler (civalı termometreler denizin dibinde doğru çalışmaz ve uygun biçimde bir nesne ile karşı karşıya getirildiğinde spektrometre (izge ölçer), şayet nesne ışıklandırılmamışsa, nesnenin ışın tayflarını ölçemez). Aynı biçimde, bir P yüklemine içerik kullanıcısı bir niteliği ortaya çıkaran kişidir, ancak bu kişi yalnızca uygulamanın uygun biçimde sınırlanmış bir alanı ve ‘sunum kipi’ için bunu gerçekleştirebilir.

Örneğin, eğer ‘water’ın (su) kullanım alanını “olağan bir tarzda sunulmuş” sıvıların yakın örnekleriyle sınırlarsak, İngilizce konuşanlar H_2O ’nun varlığının saptayıcısı olur. Genel olarak konuşmak gerekirse, bir konuşmacı bir sıvıyla karşı karşıya getirilir ve ‘Bu su mudur?’ diye sorulursa, eğer sıvı H_2O ’nun bir örneği ise o ‘evet’ diyecektir. Örneğin, bir konuşmacı tarafından kullanıldığı biçimiyle bir P yüklemi bir fiziksel nesne ile böyle bir ilişkiye iye olduğunda, sözedilen nitelik konuşmacının dilinde bu yükleme işaret eder. Sonra Wilson, P’nin kaplamasının (konuşmacının çevresinde bulunsunlar ya da bulunmasınlar) yükleme işaret eden herhangi bir niteliğe sahip nesnelerin bir kümesi olduğunu söyler. Ne kuşların bir kümesi ne de uçan şeylerin bir kümesi (Druidlerin) ‘kuş’u için doğru bir kaplam değildir, çünkü [terimin kaplamı ya da anlamı olarak birinin bir seçimi] Druidlerin kozmopolit bir dünyada uçağı nasıl sınıflandıracaklarını tahmin etmekle aynı şeydir. Bu iki küme, bozul-

mamış Druidler için uygun olan sınırlayıcı etkenlerin kullanımı alanında birbirlerinin yerine geçebilir niteliktedir. Gerçekten tutucu olan bir dilbilimci uygulanabilirliğin sınırlı bir alanını öne çıkarmak suretiyle kaçamak bir yanıt verecektir: Sınırlı Druid dilinde 'kuş', Druid adası çevresinde bulunanlara benzer nesnelerle sınırlı bir uygulanabilirlik alanı nedeniyle bir kaplama [kuşların bir sınıfı] sahiptir.

Elbette Wilson'ın yazısının ortaya koyduğu en önemli sorun, Wilson'ın olmalarının zorunlu olduğunu söylediği gibi, yüklem kaplamaları hakkındaki gerçeklerin, yüklemeleri kullanmak konusunda konuşmacının kişiliğiyle ilgili olgulara bağlı olup olmadığıdır. Druidlerin sığır ağıllarını güvenli hale getirmek için kullandıkları çok basit kilitler geliştirdiklerini varsayalım. Şayet onlar zorla çağdaş bir topluma sokulsalardı, elektronik kilitleri 'kilit' olarak kabul etmezler ve elektronik kilitlere 'kilit' terimini yüklemezlerdi. Bu, Druid'deki 'kilit'in çağdaş kilitlere işaret etmeyeceği anlamına gelir mi? Bir kişi örnekten yola çıkarak fiziksel kullanımlara dayanmak suretiyle Druid teriminin çağdaş kilitlere de karşılık geldiğini söylemek isteyebilir. Belki de bu, herhangi sıradan bir kişiye yeterli bilgi ve yalın bir kilit kavramı verilirse (Wilson'ın yaptığı gibi), bu kişinin çağdaş kilitleri öyle görmeye ikna edilebileceğinden emin olmamız nedeniyledir. Ancak bu noktada biz çağdaş kilitlerin "temel yapısı" hakkındaki bilgiyle birleştirilmiş Druid kullanımının sonucu olarak Druid 'kilit' kavramının çağdaş kilitler için kullanılmasına ya da çağdaş kilitlere işaret etmesine izin veriyoruz. Benzer bir şey Druid 'kuş' teriminin uçaklar hakkında kesinlikle yanlış olduğunu kanıtlayamaz mıydı? Buradaki konular daha son- ra bölüm 5 ve 6'da ele alınacak olan anlam ve göndergenin belirleyiciliğine ilişkin konularla yakından ilgilidir.⁶

4) Paul Horwich de, bir bölümünü bu seçkiye aldığımız *Anlam* adlı yapıtında, 'anlam kullanımıdır' biçimindeki Wittgenstein'ci bir yaklaşımı benimsemektedir.

Horwich, anlamları soyut varlıklar (kavramlar) olarak kabul eder: anlamın bir tanımının, kendisini bir sözcük ya da tümce-nin açıkladığı kavram, onun gerçekte açıkladığı bir durum haline getiren şeyin ne olduğunu izah etmesi gerekir. Bir sözcüğün belli bir kavramı açıklamasını oluşturan şeyin, bu sözcüğü içeren, belirli, açıkça tanımlanmış tümcelerin kullanıcıları tarafından benimsendiği koşullara ilişkin ilkelerin oldukça küçük ve yalın bir kümesinin olduğunu söyler Horwich. Tam olarak hangi ilkeler? (Diğer unsurlarla ve diğer sözcüklerin temel nitelikleri ile bir arada bulunan) bu ilkeler sözcük ile ilgili tüm dilsel davranışı, yani bir konuşmacının sözel davranışa yönelik eğilimlerinin bütününe izah eder. Bu biçimdeki onay niteliklerine dair Horwich'in örnekleri yalın sözel eğilimlerdir. Örneğin, 'kırmızı'yı sadece ve sadece açıkça kırmızı (olduğu gözlemlenen) şeylere uygulama eğilimi, bir kişi ancak ve ancak hem p hem de q'yu onaylamaya eğilimli olduğunda, p ve q'yu onaylamaya eğilimli olma gibi.

Horwich'in tanımı doğruluk ve gönderge gibi anlam bilimsel kavramlara karşı "indirgemeci" bir tutuma sahiptir. Birçok filozof doğruluk ve gönderge kavramlarıyla ilgili olarak verilebilecek "gerçek" bir açıklamanın bulunduğunu varsayar ki, ister bir nesneye işaret eden bir özel ad, isterse doğru olabilecek bir tümce olsun, açıklayıcı zorunlu ve yeterli koşulları sağlamak kuramsal olarak olanaklıdır. Hatta bazı filozoflar doğruluk ve göndergenin bir açıklamasını tamamen doğacı (naturalistic) terimlerle ifade etmenin olanaklı olduğunu ve böylece gönderge ve doğruluğun açıklayıcı amaçlar için yararlı kavramlar olacaklarını düşünürler⁷. Sözgelimi, doğruluk koşulları açısından doğruluğun doğacı bir tanımı ve sunumun bir tanımı verildiğinde, doğacı bir açıklama vermek olanaklı olabilir ve bu doğacı açıklama kendi içinde bir organizmanın bir inanca sahip olmasının lehine bir niteliğe sahiptir.

İndirgemeciye göre, doğruluk ve gönderge gibi kavramlar

sadece bu yolla geçerli değildir; gönderge ve doğruluğun açıklayıcı yükü taşıyabildiği düşüncesi yanlıştır. Horwich'in bakış açısına göre, doğruluk ve gönderge 'biçimsel' kavramlardır. Örneğin, yalnızca önermeler hakkında genellemeler beyan etmemizi olanaklı kıldığı için bir doğru kavramına sahip oluyoruz (Papa'nın kürtaj hakkındaki resmi açıklamalarının hiçbirisi doğru değildir, genellemesi gibi.) Bir kişinin doğru kavramını elde etmesi için sözcük dağarcığında bir T yüklemine iye olması yeterlidir. Öyle ki, bir P iddiası söz konusu olduğunda, bu kişi yalnızca P'yi tanımlamaya hazır olduğunda T'yi P'ye yüklemeye uygun olur. Gönderge kavramına sahip olmak (herhangi bir durumda bir kişinin kendi dili adına) basitçe, (benim dilimde) '*n*' adının göndergesi *n*'dir biçiminin herhangi bir tümcesini onaylamaya hazır olmaktır.

Eğer doğru ve göndergeye dair söylenebilecek önemli hiçbir şey yoksa anlamın doğru ve göndergeyi belirlediğine dair söylenebilecek önemli hiçbir şey de olamaz. Bununla birlikte Horwich, anlamın göndergeyi zayıf anlamda belirleyeceğini, yani (bağlama duyarlılığın belirlediği) aynı anlama sahip olan ifadelerin göndergeleri konusunda ayrımlı olamayacaklarını savunuyor ve kullanımın, yani tümceleri onaylamaya dair eğilimleri açıklamak için yeterli (açıklayıcı olma bakımından temel) olan ilkelerin anlamı belirlediğini düşünüyor. Putnam'ın İkiz Dünya örneğinden etkilenmiş herhangi birinin kullanımın göndergeyi belirlediği sonucu tarafından doyurulması olası değildir. Smith'in özdeş ikizlere (tek yumurta ikizlerine) hamile olduğunu ama bu ikizlerden yalnızca birinin doğacağını varsayalım. Bir *a* dünyasında A ikizi, B'nin yaşayabilmesi için aldırılmıştır; bir *b* dünyasında A'nın yaşaması için B ikizi aldırılmıştır; yoksa dünyalar olabildiğince benzerdirler. Özellikle, 4 Temmuzda Smith'in dünyaya getirdiği çocuğa her bir dünyada 'Carla' adı verilmiştir. 'Carla' her dünyada ayrı bir göndergeye sahip olacağından, 'Carla' adının geçtiği tümceleri onaylamaya dair kullanıcıların eğilimlerini açıklamak konusunda yeterli olan açıklayıcılık bakı-

mından temel ilkeler her bir dünyada ayrı olmalıdır. Ama böyle midir? Diğer unsurlarla ve diğer sözcüklerin temel nitelikleriyle beraber, 4 Temmuz'da Smith tarafından dünyaya getirilen çocuğa konuşanların 'Carla' adını yüklemeye eğilimli olmaları gerçeğine başvurarak, konuşmacıların her bir dünya ile ilgili dilsel eğilimlerini açıklayabiliriz. Sözgelimi, konuşmacıların, *a* dünyasında A'nın kırmızı bir elbise giydiğini gözlemlediklerinde niçin 'Carla beyaz bir elbise giymektedir'i onaylamaya eğilimli olduklarını (kabaca) şöyle açıklarız:

a-Konuşmacıları 'Carla'yı 4 Temmuzda Smith tarafından dünyaya getirilen çocuğa yüklemeye eğilimlidir.

A, 4 Temmuzda Smith tarafından (*a*'da) dünyaya getirilen çocuktur.

a-Konuşmacıları 'kırmızı bir elbise giymektedir'i kırmızı bir elbise giydiğini gözlemledikleri şeylere yüklemeye eğilimlidir.

Ne ki aynı açıklama kesinlikle, kendilerine başvurduğumuz dilsel olmayan olgulardaki modül değişiklikleri, B'nin kırmızı bir elbise giydiğini gördüklerinde *b*-konuşmacılarının neden "Carla kırmızı bir elbise giymektedir'i onaylamaya eğilimli olduklarını açıklama konusunda yeterlidir.

b-Konuşmacıları 'Carla'yı 4 Temmuzda Smith tarafından dünyaya getirilen çocuğa yüklemeye eğilimlidir.

B, 4 Temmuzda Smith tarafından (*b*'de) dünyaya getirilen çocuktur.

b-Konuşmacıları 'kırmızı bir elbise giymektedir'i kırmızı bir elbise giydiğini gözlemledikleri şeylere yüklemeye eğilimlidirler.

Horwich'in bakış açısına göre 'Carla'nın her iki dünyada aynı şeyi ifade ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Eğer öyleyse, bu durumda gönderge ve doğruluğu belirleyen anlamın Horwich'in düşüncesindeki kullanım tarafından yakalanamamış önemli yönleri vardır.⁸

5) Wilson'ın Putnam'a karşı yaptığı eleştirilere anlam ve gönderge hakkındaki gerçekleri şimdiki kullanımın bulanıklaştırdığına ilişkin rahatsızlık neden olmuştur. İfadenin (ve böylece anlamın) belirsiz olduğu durumların varolduğunu çok fazla insan yadsıyamaz. Newton durgun kütle ile devinim halindeki kütle arasındaki ayrımın kavramına sahip değildi. O, kütleyi kendi kullanımının "ima ettiği" şeyle ilgili olarak tamamen zihni karışık olmalıdır. Onun kütle hakkındaki temel kanılarından bazıları hem durgun hem de devinim halindeki kütle ile ilgili olarak doğrudur; bazıları yalnızca durgun kütle hakkında doğrudur; bazıları ise sadece devinim halindeki kütle ile ilgili olarak doğrudur. Öyle görünmektedir ki, Newton'un kütleyi kullanımının doğru olmasının tam olarak ne ile ilgili olduğu konusunda hemen hemen hiçbir açıklama yoktur.⁹

Anlam ve göndergenin belirsizliğinin sınırı nedir? W. V. Quine belirsizliğin sınırının aşırı derecede geniş olduğunu ileri sürer (Bölüm 6). Hatta İngilizlerin "rabbit" (tavşan) ve Fransızların "lapin" (tavşan) gibi sıradan "gözlemsel" yüklemelerinin durumunda bile, onların bir dilden diğer bir dile nasıl çevirileceklerine dair 'içerik olgusu' yoktur. Her şeye rağmen, Quine'a göre, şu hipotezlerle ilgili olarak birini diğerine yeğlemeyi haklı kılacak herhangi bir neden bulunmamaktadır:

(H1) Fransızlar 'lapin'i kullandıklarında tavşan hakkında konuşmaktadırlar.

Bu hipotezden daha doğal olan hipotez ise:

(H2) Fransızlar 'lapin'i (bundan böyle *urps*) kullandıklarında birbirinden ayrılmamış tavşan parçaları hakkında konuşmaktadırlar.

Nannett'in 'lapin'i kullanımı Newton'un 'kütle'yi kullanımından daha belirli değildir. Quine "Varlık Bilimsel Görecelilik"de anlam ve gösterge konusundaki günlük sıradan konuşmamızın, sözettği kadarıyla, "anlamsız" olduğu sonucuna ulaşır. Biz duyusal olarak göreceli kavramları kullanabiliriz: Örneğin, keyfice

seçilmiş bir “çeviri yönergesi”nden sözeden bir sözcük hakkında konuşabiliriz. Ne ki yönergenin seçimi isteğe bağlı olduğu için, bu, Nannette ‘lapin’i kullanarak tavşanlar hakkında konuşuyor iddiasını, Nannette’in ‘lapin’i kullanarak tavşanlar hakkında konuştuğunu hayal etmek bizi memnun ediyor, iddiası ile bağdaştırmaktır.

Quine anlam ve göndergenin kesin olmadığına dair birkaç iddia ileri sürer, bunların en çok tartışılanları şunlardır:¹⁰ (1) Dil sözel davranışı gözlemekle öğrenildiği için, dilsel anlama dair gerçekler (ve böylece eş anlamlılık ve gösterge konusundaki gerçekler de) sözel davranışa ilişkin eğilimlerle ilgili (gözlemlenebilir) gerçekler tarafından kararlaştırılmaktadır. (2) Bu türden olgular anlam ve göndergenin tamamen ayrımlı açıklamaları arasında ayırım yapamaz. Örneğin, (H1) ve (H2) arasında karar veremez. Çünkü “işte, orada bir tavşan kaçıyor” demenin uygun olduğu durumlar, kesinlikle, “işte orada bir urps kaçıyor” demenin uygun olduğu durumlardır. Dolayısıyla, (3) anlam ve gösterge hakkında çok fazla olgunun olması, anlam ve göndergenin kökten bir biçimde ayrımlı açıklamaları arasında karar vermek için yeterli değildir. Nannette’in tavşanlar hakkında mı yoksa onların ayrılmamış parçaları hakkında mı konuştuğuna dair kesinlikle hiçbir içerik olgusu yoktur.¹¹

Doğal bir tepki iddianın ilk öncülünü sorgular. Bir kişi nedensel ilişkilerin anlam ve göndergeyi niçin belirlediğini sormak isteyebilir. Neden gösterge ile ilgili olgular, sözcüklerin fiziksel işlevleri hakkındaki olgularla birlikte ‘vache’yi ‘ayrılmış sığır parçası’ olarak değil de ‘sığır’ olarak çevirmeyi onaylamıyor? Nannette’in ‘Nantes’i kullanımını kent Nantes’in ‘Nantes’ ile adlandırılmasıyla ilişkilendiren bir ‘nedensel zincir’in bulunması davranışsal eğilimlerle ilgili bir olgu değildir; onun ‘le vacheris!’ biçimindeki nidasının domuzla değil de sığırla ilgili olmasını belirleyen şeyin temel yapısı basitçe davranışsal eğilimlerle ilgili bir olgu değildir. Benzer biçimde, hepimiz doğuştan belli tarz-

larda sınıflandırma yapmaya eğilimli olmamız sayesinde dil öğrenimini gerçekleştiriyoruz, yollu bir gerçek (bunun bir gerçek olduğunu varsayalım) bu türden bir gerçek değildir.

Quine'in düşüncesi, bu tür olgular anlamlı olsalardı bile anlam ve göndergenin belirsizliğini ortadan kaldıramazlardı, biçimindedir. Ve gerçekte nedensel ilişkilere nasıl başvuracağımızın şimdilik açık olmaması, göndergesel belirsizliğe dair herhangi bir çözümle ilgilidir. Çünkü olasılıkla nedensel ilişkiler toplu halde bulunmaktadır: Tavşanlara yüklediğimiz her bir R nedensel ilişkisine karşılık, bir kimsenin haklı olarak önerebileceği gibi, urpslar için de bir R' nedensel ilişkisi vardır.

Öyle ki siz sadece ve sadece R''i tavşanların bazı urpslarına yüklediğinizde R'yi bir tavşana yüklersiniz. Onu, 'tavşan'ın göndergesini belirleyen R' yapmayıp, R yapan şey nedir? Ve eğer Nannette'in 'lapin'i ve bizim 'tavşan'ımız göstergesel belirsizlikten sıkıntılıysa, biz açıkça, sözcüklerin benzer ya da hatta birini diğeriyle çevirmeyi haklı çıkaran eşbiçimli psikolojik işleve sahip oldukları gerçeğine başvuramayız. Psikolojik işlevin benzerliği anlamın aynılığı için yeterli değildir; bir kişi yeterli koşula sahip olmadan önce göndergesel özdeşliği bir çözüme kavuşturmalıdır. Bununla birlikte bu, Putnam'ın İkiz Dünya örneğinin temelini oluşturan konudur.

6) Scott Soames, Quine'in belirsizlik konusundaki kanıtının sınıflandırmalar konusunda kapalı olmayı göze aldığını iddia eder (bölüm 7). Bununla ilgili kanıtları düşünelim:

- 1) Fiziksel olgular bütün olguları belirler.
- 2) Fiziksel olgular anlam ve gönderge ile ilgili olguları belirlemez. Dolayısıyla,
- 3) Anlam ve gönderge herhangi bir şey tarafından belirlenmemiştir.

Soames, *olguların F kümesinin (ya da iddialarının) olguların G kümesini (ya da iddialarını) belirlediğine dair bir dizi olası anlam düşünüür:*

a) *Metafiziksel olarak F'nin geçerli, G'nin geçerli olmaması olası değildir.*

b) *G bulguları F'nin geçerli olmasının önsel bir sonucudur.*

c) *G bulguları F'nin ve kuramsal tanımlamaların önsel bir sonucudur.*

d) *G bulguları F'nin ve zorunlu olarak doğru kuramsal tanımlamaların önsel bir sonucudur.*

Soames'e göre Quine, 'belirleyiciler' (a)'daki gibi tanımlandığında (2)'nin doğru olacağını düşünmek için herhangi bir neden göstermemektedir. Nannette'in 'lapin'inin birinde tavşanlara işaret ederken, diğerinde urpslara işaret ettiği koşullar fiziksel olmayan biçimde nasıl değişir? 'Belirleyiciler'i tanımlamak için (b)'yi kullanmak (1)'i kuşkulu hale getirir. Neden fiziksel olgular tarafından belirlenmiş her gerçeğin önsel olduğunu düşünüyoruz? Soames (c)'nin (2)'yi basit bir biçimde yanlış hale getirdiğini iddia eder. (d)'nin satırları aracılığıyla 'belirleyiciler'i anlamaya gelince, Soames onun (1)'i kuşkulu hale getirdiğini iddia eder, çünkü onun bizi, fizik dilindeki açıklanabilir "işaretler" gibi, zorunlu olarak bu tür yüklemelere karşılık gelen sınırlı bir varlık olarak fiziksel olgu alanına hapsettiği görülmektedir.

Belirsizliğin, 'belirticiler'le ne demek istendiğine dayandığına dair Quine'in kanıtlarının usa uygun olduğu konusunda Soames haklıdır. Ne ki burada onun düşünmediği seçeneklerin de bulunduğu gözüküyor. Benim bir doğalcı olduğumu varsayalım. Ben herhangi bir bağıntının ilişkilendirdiği şeyi fiziksel nitelikler ve süreçler ve kendisinin nedeni olan bağıntıların sonucu olarak ilişkilendirdiğine inanıyorum. İmdi birinin, sadece A'yı A'ya ve sadece B'yi B'ye vesaire bağlayan bir R bağıntısının varolduğunu iddia ettiğini varsayalım. Bu durumda, R'nin gerçek nedenini oluşturan fiziksel süreçler konusunda onun yaptığı her açıklama öyledir ki, ya önerilen temel düzeneğin kendisine dayandığı açıklama R'nin açıklanması konusunda yeterli ayrımı

yapmaz (A'yı A, B, C vs. ye bağlayan düzenek) ya da açıklamanın keyfi olduğu görünür. Şu anlamda ki, önerilen düzenek yalnızca A'yı A'e bağladığında, R'nin gerçek nedeni olan fiziksel düzenek için aynı biçimde adaylar olan, yani A'yı A'e değil de başka şeylere bağlayan başka düzenekler vardır. Benim fizikselliğim R'nin son derece belirsiz olduğu konusunda konuşmayı düşünmemde beni haklı çıkarıyor. Benim endişemin sonradan ortaya çıkan şeyle ilgili bir endişe olmadığına dikkat edin (Soames'in (a) maddesinin anlamına ilişkin belirlemesi); benim kaygım fiziksel olgularla R-olguları arasındaki bazı önsel bağıntılarla ilgili bir kaygı da değildir.

Bu tam olarak Quine'cı iddiaların gönderge konusunda ulaştığı durumdur. Sözel davranışa eğilimler 'lapin'in 'tavşan'a mı yoksa 'urps'a mı işaret ettiğine karar veremeyecek derecede yetersizdir. Sadece ve sadece terimlerimizin ve davranışımızın gönderge düzenekleri olarak çevremizdeki nesnelere yüklediği nedensel bağın- tıların çokluğu arasında bazılarını dışta bırakan başkalarının bulunduğu durumlarda nedensel bağıntılar gönderge bağıntısının temelini oluşturma görevini yerine getirebilir. Yukarıda sözedildiği gibi, nedensel ilişkiler küme halinde işli-yorsa (şöyle ki, bir sözcüğün bir tavşan için taşıdığı her bağıntı için, aynı sözcüğün urps'lar için iye olduğu bir bağıntı vardır), nedensel bağıntıların göndergeyi sağlama bağlayabilmesi kuş- kuludur. Ve konuşmacılar arasındaki psikolojik benzerlik, yalnızca gönderge önceden belirli olduğunda çeviri bağıntılarını kararlaştırabilir¹².

Anlam bilimsel bağıntıların kesinliği hakkında kuşkuculuğa sağlam zeminlerin olmadığını göstermek için idrak edilmemiş sözel eğilimler, özel nedensel bağıntılar ya da bunların benzerleri gibi, belirsizlik riskini ortadan kaldırma konusunda ussal bir biçimde savunabilecek bir şeylerin bize sunulması gerekmektedir. Jody Azzouni makalesinde tam da bunu göstermeye kalkışır (Bölüm 8). Azzouni, bir terimin kullanımıyla ilgili "geçici

olarak genişletilmiş” nedensel bağıntıların geniş bir kümesinin var olduğunu gözlemler. Biz yalnızca tavşanları görmüyoruz (tipik bir tarzda kısa bir süre deneyimlenmiş bir etkileşim), onları avlıyoruz, onları pişiriyoruz, ev hayvanı olarak onları evlerimizde besliyoruz. Azzouni, böyle bağıntılara başvurmakla, urps’a işaret edenlerde olduğu gibi, ‘lapin’in göndergesinin sapkın açıklamalarını ortadan kaldıracabileceğimizi iddia eder. Azzouni, örneğin, Fransızlar tavşanları avladıklarında, beslediklerinde ve evcilleştirdiklerinde, avladıkları, besledikleri ve evcilleştirdikleri şeylerin tavşanlar olduğunu, tavşanın nedensel olarak ilişkilendirilmiş ayrılmamış (gerçek) parçalarının olmadığını görebileceğimizi ileri sürer. Çünkü onların ‘lapin’i kullanımıyla ilgili bağıntılar (urps’lara değil) tavşanlara aittir; tavşanlar (ama urps’lar değil) ‘lapin’in göndergesi için gerçek adaylardır.

Azzouni, göstergesel belirsizlik konusunda Quine’in (ve daha sonrakilerin) tartışmalarının potansiyel göndergelerle ilgili oldukça yalın görsel rastlantılara yoğunlaşarak, potansiyel olarak göstergeyi terimlere özgü kılmakla ilgili nedensel ilişkilerin zengin birikimini göz ardı etmeye eğilimli oldukları konusunda kesinlikle haklıdır. Kuşkucular nedensel bağıntıları çoğaltmanın Quine’ci belirsizliği ortadan kaldırıp kaldırmayacağını merak etmeye devam edeceklerdir. Bir kere, bir kişi Nannette’in *tavşan avladığını* gözlemlediğimizin söylenilebilip söylenemeyeceğini merak edebilir. Sözgelimi, Nannette’in ‘je prendrai un lapin’ ile dile getirdiği bir niyete sahip olması tarafından neden olunan bir şeyler yaptığını ve çantasında bütün bir tavşana sahip oluncaya dek hoşnut kalmayacağını gözlemleyebiliriz. Sözgelimi, birkaç urps yakalamaya çalışmanın tersine onun bir tavşan avlayıp avlamadığının tümcesiyle dile getirdiği niyetine bağlı olduğu gözükebilir. Elbette buna sadece göndergeyi ‘lapin’ ile ‘prendre’ye özgülediğimizde karar verilebilir. Anlaşılan, biz Nannette ile onun şimdiki eylemini ve ayrıca onun tavşanla ilgili diğer etkinliklerinin hepsini oluşturan çevresi arasındaki nedensel bağıntıların çokluğuna geri götürüyoruz. Ancak bu kesin-

likle birçoğu tavşanlara birçoğu da urpslara ait bağıntıların bir karışımıdır. Bu karışımı (ve Nannette'in diğer eylemleriyle ilgili karışimleri) taramanın 'prendre'yi tavşanlara dair bir bağıntı olarak yorumlama konusunda bağlayıcı bir neden sağlayıp sağlamayacağı hiçbir biçimde açık değildir. Belki de uygun sonuç, Quine'cı kuşkuculuğu destekleyen ya da ona karşı çıkan bağlayıcı bir durumun olup olmadığı henüz açık değildir, biçimindedir.

7) Hemen hemen herkese göre dilsel yeterliliğin temel niteliği diğer konuşanları doğru bir biçimde yorumlama yeterliliğidir -bir tümce dile getirdiğinde konuşmacının söylediği şeyin ne olduğunu söyleyebilmek. Böyle bir yetinin dilsel anlamının sadece *herhangi bir* temel bileşeni değil, ancak onun *belirli bir* temel bileşeni olduğunu varsayalım. Bu durumda, yorum için hangi bilginin ve hangi yetilerin gerekli ve yeterli olduğunu açıklamak, bir dilin tümcelerinin anlamlarını bilmek için neyin gerekli ve yeterli olduğunu açıklamaktır. Bir kişi haklı olarak böyle bir açıklama yapmanın felsefi bir anlam kuramının temel görevi olduğunu düşünebilir. Dikkat çekecek derecede etkili bir dizi yazısında Donald Davidson, "Tarski'ci bir doğruluk kuramı"nın bilgisinin bir dil için kendi konuşanlarını yorumlama becerisine sahip olma konusunda yeterli olacağını ve dolayısıyla böyle bir kuram yapı- landırmanın felsefi bir anlam kuramının temel görevini yerine getirmek olacağını iddia etti.¹³

Bir kişi hem Davidson'ın önerisini hem de birçok filozofun bu konudaki kaygılarını anlamak için Tarski'nin doğruluk üzerine çalışmasını belli oranda anlamalıdır.¹⁴ Tarski dillerin geniş bir sınıfı için "L dilinin doğru bir tümcesidir" in nasıl tanımlanacağını gösterdi. Onun yaklaşımı, anlamlı bir biçimde, bir kişinin anlam bilimsel olmayan koşullarda 'L'deki doğruyu belirlemesini sağlar. Bir kişi bunu yapmaya nasıl başlar? Her şeyden önce kişi ilgilendiği dil açısından gösterge kavramını tanımlar. Tanım bir kaba kuvvet sorunudur. Örneğin, bizim ilgi duyduğumuz L dili sadece

'Mark Twain' ve 'Mary Gaitskill' adlarını içerirse gönderge tanımımız şuna benzeyecektir:

Ancak ve ancak n 'Mark Twain' ve x Mark Twain ise ya da n 'Mary Gaitskill' ve x Mary Gaitskill ise, bir n adı L dilinde x'e işaret eder.

İkinci olarak, kişi, bir birey ya da birey kümeleri hakkında doğru olan yalın bir yüklem için onun ne olduğunu belirler. Yine tanım bir kaba kuvvet işidir. L'nin sadece "bir yazardır", "bir kadındır", "takdir eder" yüklemlerini içerdiğini varsayalım. Bu durumda tanımımız şöyle olacaktır:

Ancak ve ancak P "bir yazar" ve x bir yazar ise ya da P 'bir kadın' ve x bir kadın ise, bir yer yüklemi P, L dilinde x hakkında doğrudur.

Ancak ve ancak P 'takdir eder' yüklemi ise ve x y'yi takdir ederse, iki yer yüklemi P, L dilinde x ve y ikilisi hakkında doğrudur.

'İşaret eder' ve 'hakkında doğrudur'un tanımlarının bütünü'nün herhangi bir anlam bilimsel kanı içermediğine dikkat ediniz. Örneğin, 'L'de işaret eder'e dair verdiğimiz tanım sadece Twain, Gaitskill, onların adları ve özdeşlik bağıntısından söz etmektedir.¹⁵

Hemen sonra, kendi öğelerinin anlam bilimsel nitelikleri açısından bir tümcenin hangi koşullar altında doğru olduğunun ilkelerini veriyoruz. Örnek ilkeler şunlardır:

Ancak ve ancak P n'nin L'de adlandırdığı şey hakkında L'de doğru ise, bir P yüklemi tarafından izlenen bir n adından oluşan bir tümce L'de doğrudur.

Ancak ve ancak m ve n'nin L'de adlandırdığı çift hakkında V doğru ise, bir m adının izlediği bir V yüklemi tarafından izlenen bir n adından oluşan bir tümce L'de doğru olur.

Ancak ve ancak A L'de doğru ise ve B L'de doğru ise, A ve B biçiminin bir tümcesi L'de doğrudur.¹⁶

Böyle bir kuramın L ile ilgili doğruyu doğru bir biçimde niteliğini nasıl biliyoruz? Tarski, kuramın, L dilinin her bir S Tümcəsi için bu kalıbın bir tümcesini göstermesini istemektedir.

(T) Ancak ve ancak p s'nin S tümcesine işaret ettiği ve P'nin S'yi kuramın diline çevirdiği durum ise, s L'de doğrudur. S'nin S tümcesine işaret ettiği ve P'nin S'yi kuramın diline çevirdiği durum ise. Eğer P S'yi çevirirse bu durumda elbette tam olarak aynı koşullar altında p ve S doğrudur ve böylece bu türden bir tümce (genel olarak adlandırıldığı biçimiyle bir "T-tümcesi") S'nin doğru olduğu koşullarla ilgili olarak kesinlikle doğru şeyi söyler. Dolayısıyla kuram L tümcelerinin tümü için (T)'nin örneklerine işaret ederse (ve bunlarla tutarlı olursa), o uygun bir biçimde doğruyu tanımlayacaktır. Eğer L doğruluk kuramının dilinin bir parçası ise ve eğer biz alıntı adlarını L'nin tümcelerine işaret etmek için kullanırsak, bu durumda bu koşulun, 'kuram L'nin her bir S tümcesi için kalıbın bir tümcesine işaret eder', koşulunu ortaya çıkardığına dikkat edin.

Ancak ve ancak S ise, 'S' L'de doğrudur.

Ve gerçekte yukarıdaki ilkeler ("Mary Gaitskill bir addır" gibi belirli üç değerlilikler) şu biçimdeki T tümcelerini akla getirir:

'Mary Gaitskill bir yazardır ve Mary Gaitskill, Mark Twain'e hayrandır' tümcesi ancak ve ancak Mary Gaitskill bir yazar ise ve Mary Gaitskill, Mark Twain'e hayransa L'de doğrudur.

8) Tarski'nin çalışması L'nin doğru bir tümcesidir inancının '-e işaret eder' ya da 'hakkında doğrudur' gibi anlam bilimsel herhangi bir kavram kullanılmaksızın nitelenebileceğini göstermiştir. O, tanımının, böyle bir belirleme sağlaması dışında herhangi bir anlamda, 'doğru'nun "kendi belirlediği anlama egemen olmasını" istememiştir. Gerçekte, birazcık düşünmek Tarski'nin tanımının doğruyu bir tümceye yüklemekle neyi söylemek istediğimizi açıklamayacağını gösterecektir; (doğruluğun sıradan anlamında) hangi koşullar altında tümcelerinin doğru olduğuna ve tümcelerinin neyi ima ettiğine dair en ufak

bir düşünceye sahip olmaksızın, bir kişi bir dile ilişkin doğru-
luğun Tarski'ci bir tanımını ayırt edebilir¹⁷.

“Kökten Yorum” da (bölüm 9) Davidson, bir dili anlamak için yeterli olan şeyin bir kişinin o dile ilişkin Tarski'ci doğruluk kuramını bilmesinin değil, ancak içinde ‘doğru’ kavramının ilksel olarak alındığı Tarski'ci bir kuramın biçimi ile birlikte bir kuramı bilmesinin olduğunu ileri sürer. Ayrıca, eğer kişi kuramın belli niteliklere iye olduğunu bilirse, bu durumda kuram,

Ancak ve ancak P ise kuramın dilinde S tümcesi doğrudur, tümcesine işaret ettiğinde, bu kişi P (kuramın dilinde kendisiyle söylenilen şey) dediğinde, iddialı bir biçimde S'den sözeden dilin konuşmacısını yorumlamakta haklı olduğunu kanıtlamıştır, der Davidson.

Bu nitelikler nelerdir? Kabaca, bir kişinin çevirinin belirsizliğine dair Quine'ın kanıtlarından birinin temelini oluşturan “kökten çeviri” benzeri bir süreç olan “kökten yorum” aracılığıyla kurama ulaşabilmesidir. Böyle bir süreçte kişi,

Yalnızca ve yalnızca kendisine işaret edilen bir tavşan bulunduğunda konuşmacılar ‘şu bir tavşandır’ tümcesini “doğru sayar”,

gerçeğini aşağıdaki iddia için bir delil olarak alır:

Ancak ve ancak konuşan kişi bir tavşana işaret ediyorsa, ‘şu bir tavşandır’ın bir kullanımı konuşmacının dilinde doğrudur.

Bunun, konuşanın davranışı tarafından onaylanmış Tarski'ci bir doğruluk kuramının biçimi ile birlikte bir kişiye bir kuramın ilkelerini yapılandırma konusunda yol gösteren doğruluk koşullarının delili olduğunu varsayalım. Bir kişi, (kuramcının örnekleri aracılığıyla) konuşanların inançlarının az çok doğru olduklarını varsayarak, kuramı tüm dili kapsayacak biçimde genişletir, konuşmacının bir kişinin önceden sahip olduğu yüklemle ilgili olan ad ve yüklemlerinin göndergelerine ilişkin ilkeleri araştırarak yerli halkı genel olarak doğru inananlar haline getirecektir.

Davidson gönderge kavramının “kuramsal” olduğuna inanır:

(R1) Ancak ve ancak o bir tavşan ise, ‘tavşan’ (İngilizcede) o şey hakkında doğrudur, gibi ilkelerin kabul edilip edilmeyeceğine karar veren şey çoğun ilkelerin İngilizce tümcelere uygun doğruluk koşullarını yüklememize izin vermeleri ya da vermeleridir. Göndergenin belirsizliği konusunda Quine’in düşünceleri tarafından etkilenmemiş olanlar elbette Davidson’ın düşüncelerinin bu yönünü itiraz edilebilir bulacaklardır. Ne ki bu tür bir endişenin doğruluğu kabul edilse bile çoğu, Davidson’ın açıklamasını kabulü olanaksız olarak düşünecektir. Israrcı bir eleştiri, doğruluk koşulları anlamı belirlemek için yeterince güçlü değildir, biçimindedir. Başlangıçta John Foster (1976) tarafından ortaya konulan ve Scott Soames’in “Anlam bilim ve Anlam bilimsel Yeterlilik” adlı çalışmasında tartıştığı bu noktaya ulaşmanın bir yöntemi, bir dile ilişkin uygun bir doğruluk kuramını kullanan birinin o dilde konuşanları yanlış yorumlamasının tamamen olanaklı olduğunu gözlemlemektir. Sonsuz sayıda asal sayı vardır, yollu bir doğru, matematikle ilgili ve bu nedenle de zorunlu olduğu için İngilizcenin (R1)’e dayanan bir doğruluk kuramıdır ve yine zorunlu olarak aşağıdaki tümceye dayanan bir doğruluk kuramına eş değerdir:

(R2) Ancak ve ancak o bir tavşansa, ‘tavşan’ (İngilizcede) o şeyle ilgili olarak doğrudur ve sonsuz sayıda asal sayı vardır.

Bir kuramla ilgili herhangi deneysel bir dayanak diğeri için de temel oluşturur. Ancak birisi ‘Peter bir tavşandır’ ifadesini yorumlamak için ikinci kuramı kullanırsa, o kişi bunu ‘Peter bir tavşandır ve sonsuz sayıda çok asal sayı vardır’ iddiası gibi yorumlayabilir. Ancak ifade tam olarak bu anlama gelmemektedir.

(R2) doğru olmasına rağmen bir kişi İngilizce konuşan birini anlamak için onu bilmek zorunda değildir; (R1)’i bilmek zorunludur. İngilizceyi anlamak için bir kişinin bilmesi gereken İngi-

lizce ifadelerin göndermelerine ve doğruluk koşullarına ilişkin tüm olguları topladığımızı varsayalım. Bunu R olgular öbeği olarak adlandırınız. R'yi (ya da R'nin açıkça ardında yer aldığı oldukça sınırlı bir kuramı) bilebilmek İngilizceyi anlamak için yeterli midir? Hayır, çünkü bir kimse R'yi bilebilir ve (R2)'nin İngilizce konuşanlardan bilmeleri beklenen bir şey olduğuna inanabilir. Bu inanç bir kişiyi, Peter bir tavşandır ve sonsuz sayıda çok asal sayı vardır anlamına gelen 'Peter bir tavşandır'a inanmaya yönlendirebilir. Bununla birlikte o, İngilizceyi anlamak için bir kişinin bilmek zorunda olduğu şeyleri inceden inceye irdeler, biçimindeki iddiayı R'ye eklediğimizi varsayalım. 'Peter bir tavşandır'ın anlamına ilişkin yanlış çıkarım şimdi engellenmiştir: Eğer bir kişi 'Peter bir tavşandır'ı anlamak için (R2)'yi bilmek zorunda değilse, sözü geçen tümce Peter bir tavşandır ve sonsuz sayıda çok asal sayı vardır anlamına gelmeyecektir.

Bir dilin konuşanlarını anlamak için bir kişinin bilmesi gereken şeyleri belirleyen nedir? Bu kesinlikle büyük oranda toplumsal olarak belirlenmiştir; bir kişi herkesin birbirinden bir dil hakkında bilmelerini beklediği bu şeyleri bilmelidir (ve herkesin birbirinden bilmelerini beklemelerini ümit eder ve ...ümit eder). Tüm bunları bir araya getirmek suretiyle, James Higginbotham'ın bu derlemeye katkısında (bölüm 11) yapılmış bir öneriye geliyoruz: Bir dili anlamak -ve böylece, 'anlamı bilmenin' ortak anlamında bu dilin açıklamalarının anlamlarını bilmek- bu dili konuşanlardan onun ifadelerinin göndergesi ve doğruluk koşulları ile ilgili olarak neyi bilmelerinin beklendiğini bilmektir. Higginbotham'ın öne sürdüğü kadarıyla anlamın bilgisi göndergenin bilgisi hakkındaki ilkelere dönüşür. Higginbotham'ın önerisi açıkça bir kimsenin yeterli bir konuşucu olması için iye olması beklenen bir çeşit bilgi kümesinin bulunmasına dayanır. Bir kimse bunun böyle olup olmadığını merak edebilir. Eğer bir kişi bazı tür müzikler hakkında 'jazz'ın doğru olduğunu biliyorsa, o kişi 'jazz'ın yeterli bir kullanıcısı olarak düşünülebilir ("So What"ın birkaç dizesini çal); ve bazı tür müzikler hakkında

'jazz'ın doğru olduğunu biliyorsa, o kişinin yeterli olduğu düşünülebilir. (Bitches Brew'in birkaç dizesini çalmak). Kanıtlanabilir bir tarzda 'jazz'ın yetkin bir kullanıcısı olmak bazı belirleyici yetileri gerektirmektedir. Eğer belirli bir yetenek gerekli değilse, bu durumda ne toplumun paylaştığı ilkelerde içerilen genel beklenti gerekli olacaktır, ne de herkes tarafından kabul edilen ayırıcı bir beklenti olacaktır. Şövalye oyunu "So What"ı hiç duymadıysanız, bu durumda (bu zamana kadarki yaşamınız yeterli kalitede değildir ve) konuşmacıların bunu ("So What"ın birkaç dizesini çalmak) ya da şunu ya da ... jazz olarak tanımları gerektiğini güç bela bekleyebilirsiniz.

Bir kimse, bu olguları bilmenin anlama için yeterli olacağını bilmek kadar, sadece dile ilişkin doğruluk ve gönderge hakkındaki olguların bir kümesini bilmek bir dili anlamak için yeterlidir diye yanıt verebilir. Ne ki bu öneri Foster'ın amacının varyasyonlarıyla çelişki halindedir. 'Jazz'ı anlamak için 'so what' gibi bir müzik hakkında 'jazz'ın doğru olduğunu bilmenin yeterli olduğunu varsayalım. Eğer Sonny bunu bilirse ve bunu bilmenin yeterli olduğunu bilirse, 'Mary jazz'ı sever'in 'Mary So What'a benzeyen müziği sever' anlamına geleceğini düşünmekten onu ne alıkoyabilir?

9) Davidson'ın düşüncesinin merkezinde, bir tümceyi anlayanın onun doğruluk koşullarını bilmek olduğu düşüncesi yatar. Bununla ilgili bir düşünce de, bir tümcenin anlamını onun doğruluk koşulları aracılığıyla belirleyebileceğimizdir. Böyle bir belirleme, Foster'ın Davidson'a itirazının temelini oluşturan şeylere ilişkin nedenlerden dolayı birçok tümcenin çok kaba olduğu izlenimini doğurur: onun doğruluk koşullarının çoğuyla ilgili herhangi bir açıklaması, zorunlu olarak eş değer tümceler (sözgelimi, 'Peter bir tavşandır', 'Peter bir tavşandır ve sonsuz sayıda çok asai sayı vardır) aynı doğruluk koşullarına, ancak ayrımlı anlamlara sahiptir, biçimindedir.

Olağan bir düşünce, bir tümcenin ima ettiği şey, (sözcüğü

sözcüğüne kullanıldığında) tümcenin söylediği şeyle yakın biçimde bağlantılıdır, biçimindedir; bir tümcenin anlamı, düşünce böyle ilerler, tümcenin bir kullanımının bu bakımdan söyleyebileceği şeyi bir bağlam ya da koşula bağlayan bir kuraldır. Frege'nin anlam kavramı, söylenen şeye dair kanının doğru olup olmadığına ilişkin bir yöntem ortaya koyar: Frege'ye göre iddia edilen şey tümcenin bir anlamı, bir düşüncedir. Frege'nin düşüncesi ikinci bölümde açıklanan nedenlerden dolayı sorunludur. Ancak onun yerine ne koyabiliriz?

Şimdilik uygun yanıt, söylenilen şey üzerinde düşünmemiz gerektiğidir –iddianın ait olduğu nesneler ve bu nesnelerin niteliklerinden “kurulması” nedeniyle iddianın nesnesi için önerme terimini kullanalım. Ben “Twain bir erkektir” dersem, sen “Clemens bir erkektir” dersin ve Twain ‘Ben bir erkeğim’ derse, hepimiz aynı nesneye aynı niteliği bağlamış oluruz ve böylece aynı önermeyi dile getiririz. Eğer ben ‘Jim bir yılan getirdi’ dersem ve sen ‘Jim bir yılan satın aldı’ dersin, biz bir nesneye (Jim) ve bir niteliğe (bir yılan olmak) bir bağıntıyı bağlarız ve böylece de bir önerme dile getiririz. Twain ve yılanı kavram-sallaştırmanın ayrımlı yollarını sözcüklerle birleştirebilmemiz ne buradadır ne de orada. Bu görüşe göre önermeler, nesneler ve nesnelerin nitelikleri hakkında düşünmenin yöntemlerini içermez. Onlar sadece nesnelerin ve niteliklerin kendilerini içerirler. Onlar ilgili oldukları nesnelerden ve bu nesnelerin niteliklerden ayrımlıdırlar.

Böylelikle, söylediğimiz ve düşündüğümüz şeylerin ayrımlı olması ayrımlı biçimlerde ‘Russellcilik’, ‘Millcilik’ ve “Göndergecilik” diye adlandırılır. Bu düşüncenin bir üstünlüğü, Frege'ye karşı itirazlarında Kripke ve Putnam'ın işaret ettiği veriye uygun olmasıdır. O ayrıca iddiaları bildirme yolumuz ile de uyumludur. Eğer ben ‘Twain bir erkektir’ dersem, ben ve sen ‘Twain’ ve ‘Clemens’ ile ayrımlı anlamları ilişkilendirsek bile sen Clemens’in bir erkek olduğunu söyleyerek beni bilgilendirebilirsin. Russell-

cılık ve onun ilkesi göz önünde tutulursa, bizim bekleyebileceğimiz şey, *x S'yi dile getirdi* (*x said that S*) ifadesinin *x* ile *S* tarafından ifade edilen önerme arasındaki bir bağıntıyı bildirmesidir.¹⁸

Tümce anlamı, bir tümcenin dile getirmek için kullanılabileceği şey tarafından oluşturulur. Bir tümcenin söylediği şeye inanılabilir ya da ondan kuşku duyulabilir, tümcenin söylediği şey bilinebilir ya da arzu edilebilir. Bizim inançlarımız ve arzularımız, sırasıyla, davranışımızı güdüler ve açıklar. Tüm bunlar, tümce anlamının bir açıklamasının, inançları ve arzuları yüklemek yoluyla davranışı açıklama uygulamamızla tutarlı olması gerektiğini önermektedir. Ve bu noktada, tikel önermelerin yeterli olmadığı iddia edilmiştir. Rupert'ın, 'Bu adam benim karşımdadır,' yollu bir inanç gibi, 'Twain'in elini sıkmak için' bir arzuya sahip olduğunu varsayalım. 'Rupert için kapalı olarak, onun karşısında duran adam Twain'dir'. İstemesine rağmen Rupert elini uzatmaz. Niçin? Çünkü o, *bu adamın* (Twain'e işaret ettiğimi hayal edin) Twain olduğunun ayırımına varmamıştır. Ama eğer 'Bu adam Twain'dir.' önermesi, 'Twain, Twaindir.' önermesi olsaydı, Rupert bu adamın Twain olduğunun ayırdına varabilirdi, çünkü o elbette Twain'in Twain olduğunu biliyordu. Öyle görünüyor ki, biz ya inançlarını ve davranışlarını kendisine yükleyerek Rupert'ın davranışını açıklayamayız ya da Russelcıların yaptığı gibi önermeleri ayıramayız.¹⁹

John Perry'nin bu yapıta katkısının çoğu bu sorunla ilgilidir (bölüm 12). Perry, Hans Reichenbach ve Arthur Burks'den kalkarak, göstergelerin ve işaret zamirlerinin -göstergesi ve içeriği konuşanlarının durumuna göre düzenli olarak değişen 'ben', 'şimdi', 'bu', 'şunlar' gibi sözcükler- anlamları "simge yansıtcı"dır, biçiminde bir düşünce geliştirdi. Reichenbach'a göre, içinde bu tür sözcükleri barındıran tümcelerin dillendirilişleri, simgelerin dile getirdiği sözcük ile ilgili iddialarda bulunur: Reichenbach, örneğin, "'ben' sözcüğünün bu simgeyi dile getiren

kişi ile aynı şeyi ima ettiğini” yazdı (Reichenbach, 1947, s. 284). Perry, ‘ben’ ve ‘bu simgeyi dile getiren kişi’nin eş anlamlı olmayacağını iddia eder. Bununla birlikte o, ‘ben’ gibi sözcüklerin anlamını, bir nesnenin kendi ifadesiyle hangi bağıntıyı paylaşmak zorunda olduğunu bize söyleyen bir kural tarafından verildiği biçimiyle göz önünde tutabileceğimizi önerir. ‘Ben’in anlamı şu kural benzeri bir şeydir:

Sadece x ’in u ’yu üreten kişi olduğu durumda, ‘ben’in bir u dillendirishi x ’e işaret eder. ‘Yorgunum’un anlamı şu kural benzeri bir şeydir: şimdi, benim ‘yorgunum’ dediğimi varsayalım; ‘ben’e dair ifademi u olarak adlandıralım. Perry’ye göre, benim ifadem-in içeriği olarak söylenebilecek (en az) iki şey vardır. Perry’nin, sözcenin “resmi içeriği” olarak adlandırdığı, ben Mark Richard yorgunum, biçimindeki bir tikel önerme vardır. Ayrıca, bir kişinin benim sözcemi anlamına eklediğinde elde edeceği bir önerme vardır –yani, u ’yu üreten kişi sözcelem sırasında yorgundur önermesi. Perry bunu sözcenin “içerik_M”si olarak adlandırır. O, tümcelerın bu iki tür içeriğe sahip olduklarını kabul etmek suretiyle, Rupert ve Twain’i içeren önermelerde olduğu gibi, bazı kapalılıkları çözebileceğimize işaret eder.

Bu tam olarak bize nasıl yardımcı olur? Perry bize davranışı açıklamak için “bilinçte gerçekten içerilmiş olan sunum kiplerini ve onların zihinde birleştirilme yollarını belirlemek zorunda olduğumuzu” söyler. Böyle bir açıklama verdiğimizde, bunu elbette açıklamanın öznesinin zihinsel yaşamına ilişkin çoğunlukla örtük olan bir tahminler zemini aracılığıyla yaparız. Böyle bir arka planla ilgili olarak, çoğunlukla sadece tikel önermelere inanç yüklemekle açıklayıcı ereklerimizi gerçekleştiriyoruz. Rupert’in karşısındaki adam olan Twain’in kendisini vurmak üzere olmasından korktuğu (öyle ya da böyle olağan) bir durumu düşünün. Twain, Rupert’in karşısında olduğu için, Rupert onu gördüğü için ve Rupert ölmek istemediği için biz Twain’in Rupert’ı vurmasını, ‘Rupert, Twain’in kendisini vuracağını düşündü’ di-

yerek açıklarız. Rupert'ın Twain'i nasıl belirlediği tartışmanın konusu olmadığı için, açıklama, arka plan kestirimlerini göz önünde tutmak suretiyle Rupert'ın zihinsel sürecinin eylemine nasıl bağlan- dığına dair bize yeterli şeyi söylemektedir.

Ancak açıklamanın bağlamında zihinsel ifadelerle eylem arasındaki sıradan bağlantıların kaldırılabilceğine işaret eden bir şey olduğunda, uygun bir açıklama oyuncuyu gerçekten eyleme yönlendiren sunum kiplerinin daha ayrıntılı bir biçimde tanımlanmasını gerektirir. Perry'ye göre, yukarıda sözü edilen ikinci bağlam türüne başvurarak bunu yapabiliriz. Örneğin, Rupert'ın, karşısında duran adamın, Twain'in, elini sıkmak istediğini varsayalım. Her iki ifade aynı önermeyi dile getirdiği halde Rupert, 'Rupert senin elini sıkmak istiyor' değil, 'elini sıkmak istiyorum' diyecektir. [Rupert]'ın neyi başarmak istediğini sorarsak... [Rupert], [Twain]'i, onun elini sıkmak istediği konusunda bilgilendirmek istedi diyebiliriz, bu doğru olabilir, ama tam değildir... [Rupert]'ın ifadesinin içerik_M'si [Rupert'ın] [Twain]'le el sıkışma tasarısı açısından önemlidir. 'Rupert senin elini sıkmak istiyor' dillendirmesinin arzu edilen etkiye sahip olması] içerik_M düzeyinde ortaya çıkmaktadır.

Tümcelerın içerik_M'ye iye oldukları ve dilsel davranışları açıklamak amacıyla sık sık onlara başvurmamız gerektiği konularında Perry kuşkusuz haklıdır. Bununla birlikte onun önerisi bir dizi sorun ortaya çıkarıyor. (a) Rupert'ın 'elini sıkabilir miyim' dediğini ve Twain'in yanıt olarak elini uzattığını varsayalım. Twain'in davranışını 'Twain, Rupert'ın kendisiyle tokalaşmak istediğini düşündü' diyerek açıklarım. Gerçekten, söylediğim şeyler, Twain düşündü ile simge yansıtıcı içerik, Rupert'ın ifadesini sunan kişi Twain'in elini sıkmak istedi, arasındaki bağıntı nedir? "İçeriğe ilişkin resmi kavram"ımızın (az çok) göndergeci tarafından sağlandığını söylemek için, Perry'nin verdiği bu oldukça fazla nedenlerden dolayı Twain'in sözcüğün tam anlamında ikincisine inandığını söylemem çok mantıklı olmaz (Perry, bk.

bölüm 1 2) Ancak bunu sözcüğü sözcüğüne söylemezsem ifademini açıklayıcı olduğu tam olarak ortaya çıkacak.

(b) Perry'nin simge yansıtıcı içerikleri, kendilerine yüklenen açıklayıcı işlevi taşıyabilir mi? Tikel önermelerin davranışçılıkla uyumlu olmadığının görüldüğü birçok durumda, basit bir biçimde hiç kimse hiçbir şey söylemediği için içerik_M açıklayıcı bir işlev görmez. Rupert, Twain'in kendisini öldürmesine engel olmak için ona vurduğunda herhangi bir şey söylemez ve böylece Rupert'in davranışının nedeninde içerilmiş olan hiçbir şey içerik_M'ye iye değildir.

Bir kişi elbette içerik_M'nin çeşitli genellemelerini kafasında canlandırabilir. Eğer Rupert, Twain'in kendisini öldürmek üzere olduğunu düşünürse, Rupert'in böyle düşünmesinin bir *t* simge olgusu olduğunu varsayabiliriz. Ve bu, içerik_M gibi bir şeylere sahip olacaktır -o, bu düşünceye sahip olan kişiyi, Twain'i, öldürmek (vurmak) üzeredir (yani *t* düşüncesi), biçimindeki bir içeriğine sahip olacaktır. Ancak içeriğin bu türü davranışın açıklamasıyla ya da davranışın nedeniyle hiçbir biçimde ilgili değil midir?

Bir köpek, 5 yaşında bir çocuk ve bir filozofun bir muzla karşı karşıya olduklarını varsayalım. Muzu görenlerin her biri onu yemek ister ve bu nedenle her biri ona ulaşmaya güdülenmiştir; çocuk ve filozofun her birinin, 'karşımda duran şey bir muzdur' diye düşündüğünü varsayalım. Köpeğin, şu an sahip olduğum bu düşünce bir muzla ilgili bir düşüncedir gibi, "resmi içeriği" simge yansıtıcı olan bir düşünceye sahip olabileceğini varsaymak tamamen us dışıdır. Çünkü köpeğin böyle bir düşünceye sahip olması için bilişsel araçlara sahip olduğunu düşünmek us dışıdır. Köpeğin, bu lezzetli görünüyor gibi bir düşünceyi kavramasına yardım eden muzla ilgili bir simgeye sahip olduğunu düşünebiliriz. Köpeğin eylemini yöneten şey, resmi içeriği muz simge ile ilgili bir düşünce haline getiren düşünce değil, bu düşüncedir. Bu, köpeğin düşüncesi içerik_M'ye

sahip değildir anlamına gelmiyor; köpeğin “düşünce dili”nin anlam bilimi hakkında yeterince bilgiye sahip olsaydık, köpeğin (Fido) inançlarını içerik_M’lerine bağlayan kuralları açıklayabilirdik. Ne ki düşüncenin içeriğinin bu yönü kavramsal olarak Fido için kullanışsız olurdu.

Bu göz önünde tutulursa, benim (köpek Fido) şu an iye olduğum *bu* düşünce bir muza ilişkin bir düşüncedir, gibi simge yansıtıcı bir içeriğe başvurmanın köpeğin davranışını açıklamada çok yardımcı olması tamamen us dışı görünmektedir. Eğer köpek, içeriği bu biçimde yansıtıcı olan bir düşünceye sahip olamıyorsa, muzı “tasarımlayamaz” ya da şu anki betimlemeleri ile ayırt edilen bir şey olarak muz kendisine “sunulmuş” olamaz. Ancak o halde, köpeğin düşüncesinin böyle bir içeriğe sahip olması, Perry’nin içerik_M’ye başvurmak suretiyle gerçekleştirebildiğimizi düşündüğü, bilinçte gerçekten içerilmiş sunum kiplerini ve bunların birleştirilme yollarını belirlemede bize nasıl yardımcı olabilir?

Aynı endişe hemen hemen çocuk ve filozof ile ilgili olarak da ortaya konabilir. Çocuk, simge betimlemeler hakkında değil, karşısındaki şey hakkında düşünerek ‘bu bir muzdur’ diye düşünür; işte, onun eylemini meydana getiren düşünce budur. Hatta çocuğun kendi betimlemelerine ilişkin bir düşünceyi akılda tutma yetisine sahip olduğunu varsaysak bile, “simge yansıtıcı sunum kiplerinin gerçekten onun bilincinde içerildiklerini düşünmek için hiç bir neden yoktur.” Niçin ayrımlı bir şeyin filozof hakkında doğru olduğunu düşünmeliyiz? Hem çocuk hem de filozofun durumunda muzı temsil eden şey muzı işaret eden dilsel bir simgedir (ya da dilsel bir simge içerir) ve her birinin, şayet onlar üzerinde düşünürse, onun muzı ve muzun temsilini değişik biçimlerde ilişkilendirmesine neden olabilecek bir şeyler bildiğini öngörebiliriz: onların düşüncelerinin içerik_M’si düşüncelerinde açık seçik hale gelebilir. Ancak her biri muzı istediği için çocuk ve filozofun kavga ettiklerini söy-

lediğimizde bu olgunun yapmakta olduğumuz şeye nasıl eklendiği ya da eklenebildiği anlaşılır değildir.

Aynı şey kesinlikle sözceleri içeren örneklerle ilgili olarak da söylenmelidir. Dilsel olarak yeterli bir konuşmacının ‘şu’yu (that) şöyle bir kurala göre kullandığını kabul edebiliriz:

(T) *x*’in bir işaret zamirinin kendisine eşlik ettiği ‘şu’yu içeren bir ifade *x*’e işaret eder.

‘Şu’nun içinde geçtiği tümcelerin nedensel niteliklerinin ya da bu tür tümceler tarafından doğal olarak ifade edilen düşüncelerin niteliklerinin ‘şu’ sözcüğünün temsil ettiği şeyler hakkındaki iddialarla çok ilgisinin olması açıkça bundan sonuç olarak çıkmaz. ‘Şu’yu duyduğumda gördüğüm nesneyi tartışmanın konusu kabul ederek konuşmacının işaret ettiği yöne bakmak için güçlü bir eğilime sahip olursam, (T) kabaca benim davranışımı yönetir. Bunu yaparak nesne hakkında düşünürüm ve bunu ‘şu’nun bir simgesi ‘aracılığıyla’ gerçekleştiririm. Ancak niçin ‘şu’nun simgesi hakkında düşündüğüm düşüncesine iye olayım ki?

10) Dilsel anlamın her zaman “epistemolojik olarak anlaşılır” olduğuna inanıldı. Örneğin, eğer A ve B adları eş anlamlı ise onların her ikisini anlayan konuşucu onların eş anlamlı olduklarını bilir ya da en azından başka araştırma yapmaksızın bunu belirleyebilecek konumdadır. Eğer A adı B ifadesiyle işaret edilen şeye, ki bu C’dir, işaret ediyorsa, yeterli konuşucu olumsuz A tümcesinin bir B olma konusunda başarısız olmasının doğru olduğunu bilir (ya da en azından başka bir araştırma yapmaksızın bunu belirleyebilecek konumdadır).

Çözümleyici bir tümce, yetkin bir okuyucu onu anladığında doğruluğuna dair bilgi bu yetkin okuyucunun bildiği şey tarafından basitçe sağlama bağlanmış bir tümcedir. Böyle tümce-lerin bulunduğu apaçık görünmektedir: Mantıksal doğrular, “tanımsal” doğrular (‘Bekâr evlenmemiş bir kişidir’), “tür/cins” doğruları (‘Kırmızı bir renktir’, ‘Karıncalar böcektir’) genel ör-

neklerdir. Çözümleyici olma felsefi düşüncenin birçok alanında önemli olmuştur. Çünkü çözümleyici doğruların bilgisinin deneysel olmadığı gözükmemektedir (bununla birlikte, sözlerimizin ne anlama geldiğini kesin olarak kararlaştırdığımız söylenebilir), çözümleyici tümcelerin en çıkarıcı deneycilere uygun olan *önsel* bilginin bir örneğini sağladığı düşünülmüştür. Ve çünkü önsel olan herhangi bir şey olasılıkla zorunludur (bununla birlikte, şayet biz S'yi dünyaya bakmadan bilebiliyorsak, bu durumda dünya nasıl olursa olsun S'nin doğru olması gerektiğini söyleyebiliriz), çözümsellik ayrıca şeffaf bir zorunluluk kavramı sağlar. Yirminci yüzyıl felsefesinde önsel ve zorunluluğu çözümsellik ile özdeşleştiren güçlü bir akım vardır.

Quine'ın "Deneyciliğin İki Öğretisi" (bölüm 13) adlı son derece etkili çalışması, böyle çözümleyici tümce gibi bir şeyin ya da hatta doğruluğu (yeterli konuşucunun bildiği şeyle ilgili olan) önsel bir tümcenin olmadığını ve olamayacağını iddia ediyor, diye anlaşılabilir. Quine'ın makalesi kısmen tartışmalıdır. O, çözümleyici olan şeyin var olan açıklamalarının açıkça yanlış ve saçma olduğunu iddia ediyor; o, içinde çözümleyici bir tümce düşüncesinin bir yere sahip olmadığı dil kullanımının bir betimlemesini (kabaca, deneyimi önceden sezmek ve düzene koymak için bir "araç" olarak) sağlar. "İki Öğreti" tarafından önerilen çözümselliğe karşı en ikna edici düşünce belki de şudur: Hangi tümceyi düşünürseniz düşünün, böyle yaptığınızda tümceye yeni bir anlam verdiğinizizi anlamaksızın –uygun keskin deneyime bakarak- tümcenin doğruluğunu ussal olarak yadsıyabilirsiniz gibi gözüküyor. Ama eğer öyleyse, tümce çözümleyici olamaz; şayet çözümleyici olsaydı, onu kolayca anlayarak doğru olduğunu bilebilirdiniz.²⁰

'İki Öğreti', eş anlamlı sözcüklerin yerine başka eş anlamlı sözcükler koymak suretiyle mantıksal bir doğruya dönüştürülebilir bir tümce olan çözümleyici bir tümce ile ilgili Frege'nin çözümsellik kavramını kuşkulu hale getirmeye çalışır. Bir kişi,

Quine'in bu tür tümcelerinin olanaksız olduğunu nasıl kabul edebildiğini merak edebilir. Paul Boghossian'ın (1996) çözümsellik düşüncesinin son savunmasında belirttiği gibi, Quine'in eş anlamlılık olasılığını ve böylece çözümselliği onayladığı gözükmemektedir, çünkü bu ibareleri tanımlama olanağının aynı anlama geldiğini açıkça onaylamışa benziyor. Boghossian, Fregeci çözümleyici doğrular için gerekli olan eşanlama karşı en iyi iddianın şöyle olduğunu düşünüyor: bir sözcüğün anlamı bu sözcüğü kullananların inançlarının ve anlaşılmış uygulamalarının tümüne dayanır. Ancak sonra, ayrımlı sözcükler çıkarımsal niteliklerinde hemen hemen aynı biçimde ayrımlı olacakları için uygulama açısından iki sözcüğün eş anlamlı olması olanaksızdır. Dolayısıyla, tümceler (mantıksal doğrular olabilmeleri dışında) Fregeci anlamda çözümleyici olmaları uygulayimsal açıdan olanaksızdır. Boghossian'ın belirttiği gibi, böyle bir iddia çözümleyici olmanın olanaksız olduğunu göstermez. Ayrıca o sadece kendi öncülü olan kökten bütünlükçülük kadar ussaldır. Boghossian daha sonra bir kişinin, çevirinin belirsizliğine karşı çıkarken çözümselliğe ilişkin Quine'in kuşkuculuğunu kabul edemeyeceğini iddia eder: Eğer bir tümcenin Frege-çözümleyici olması olanaksızsa, bir sözcük çevirsin ya da çevirmesin, bir yazı olgusu nasıl var olabilir?

Çoğu Quine'ci, Quine'in çözümsellik konusundaki kuşkuculuğunun "anlam birlikçiliği"ne dayanmadığında ısrar eder ki, bu anlam birlikçiliğine göre bir kimsenin, tümevarımsal olanlar da içinde olmak üzere, herhangi bir çıkarımın geçerliliği konusunda düşünce değiştirmesi bir anlam değişimi meydana getirir. Quine, bir bilgi içeren anlam oluşturuç çıkarımlar (yani, geçerli olduklarına karar vermeye son vermenin sözcüğün anlamını değiştirmek olduğu çıkarımlar) ile sıradan ve açık olmalarına rağmen anlam oluşturuç olmayan çıkarımlar arasında ayırım yapmak için (yukarıda söz edilen "keskin deneyim" iddiasının temeliyle ilgili) belirlenmiş bir yöntemin bulunmadığını düşünür.²¹ Burada tanımlanabilecek bir ayırımın olmadığı konu-

sunda Quine'in kesinlikle haklı olduğunu varsayalım. O halde, bir kimsenin sadece içerdiği sözcüklerin anlamına dayanarak geçerliliğini bilebileceği bu türden herhangi bir belirli çıkarım yoktur. Örneğin, 'Frances dişi bir tilkidir; bu nedenle, o bir tilkidir'in geçerliliğini onaylamak konusunda yetkin bir konuşucunun bildiği şeyin yeterli olup olmadığı belirsiz olacaktır. (Elbette bu, çıkarımın geçerli olup olmadığı belirsizdir demek değildir.)

Anlamın bütünlükçü olması özellikle buradan sonuç olarak çıkmaz, çünkü belirli bir biçimde anlam oluşturunca olmayan birçok çıkarım var olabilir. Örneğin bir kişi, *Frances dişi bir tilkidir, bundan dolayı o türetik denklemleri çözemez* gibi birçok çıkarımın kesinlikle anlam oluşturunca olmamasına rağmen, *Frances dişi bir tilkidir, dolayısıyla o bir tilkidir* ve *Frances dişi bir tilkidir, dolayısıyla o bir yıldızdan daha küçüktür* çıkarımlarının 'dişi tilki' için anlam oluşturunca olup olmadıklarının belirsiz olduğunu düşünebilir. Bir kişi çok fazla sayıdaki çıkarımların geçerlilik ya da geçersizliklerinin sadece yeterli konuşucunun bildiği şeylere başvurmakla doğrulanamayacağını tamamen kesin olduğunu düşünürken, aynı zamanda oldukça tutarlı bir biçimde Quine'in "ilkesiz ayırım" (no principled distinction) öğretisini destekleyebilir.²²

'İki Öğreti'nin çözümsellik ile ilgili kuşkuculuğu bizi gereksiz bir anlam belirsizliği yüküyle tehdit etmektedir, yollu iddiaya ne demeli? Burada belki de, "İki Öğreti"de hiçbir şeyin göndergenin belirsiz olduğuna işaret etmediğine dikkat çekmek uygun olur. Bir kişi bir doğal dilden diğerine çevirinin nesnel bir konu olduğunu savunmasına rağmen "İki Öğreti"nin sonuçlarını kabul edebilir, çünkü (a) doğal dil ifadelerinin kaplamaları olan şeyler nesnel bir konudur, (b) bir çeviri yönergesinin konuşmacıların kendisine dayanarak birbirlerini anladıklarını düşündükleri bir tarzda birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayıp sağlamaması nesnel bir konudur, (c) bir çeviri yönergesi sadece ve sadece bir dilin sözcük dağarcığının diğer dilin kaplamaları (ve anlamları)

koruyan ve iletişime izin veren sözcük dağarcığına eşlenmesine dayanıyorsa nesnel olarak doğrudur. Çeviriyle ilgili Quine'ın kuşkuculuğuna "İki Öğreti"de işaret edilmiş olabilir, ne ki bu kuşkuculuk "İki Öğreti" tarafından bir sonuca bağlanmamıştır.

11) Quine'ın "Deneyciliğin İki Öğretisi"ndeki saldırısının başlıca hedefleri, çoğunluğu zorunlu doğruların *önsel* doğrular olduğuna, *sonsal* doğruların (yani, yalnızca deneyime dayanarak bilinen doğruların) olası doğrular olduğuna, *sonsal*'ın alanının kavramlarımız ve kavramlarımızın dilsel yansımaları, sözcük anlamları arasındaki karşılıklı bağıntıları kavramakla basitçe bilenebilir doğrular tarafından tüketilmekte olduğuna inanan mantıksal olguculardır. Bu düşüncelere karşı, anlamın nesnelliği ve *önsel* hakkında hiçbir biçimde kuşkucu olmayan oldukça ayrımlı türden bir saldırı Kripke'nin *Adlandırma ve Zorunluluk* (bölüm 2) adlı yapıtında yer alır.

Kripke, özel adların anlamlarının ('Quine' ve 'dokuz' gibi) kesin tanımlardan ('Sözcük ve Nesne'nin yazarı' ve 'gözlemlenen gezegenlerin sayısı' gibi) önemli ölçüde ayrımlı olduğunu söyler.

Gözlemlenen gezegenlerin sayısının çift olması olasıdır.

Dokuzun çift sayı olması olası olabilir,

tümceleri açıkça yanlıştır. Gözlemlenen gezegenlerin sayısı dokuz olduğuna göre bu ayrımın nedeni nedir?

Kripke'nin açıklaması, evrenin olması olası bir olanağı olarak "olası dünya" (passible world) düşüncesini kullanıyor. Kripke'ye göre, 'dokuz' ya da 'gözlemlenen gezegenlerin sayısı' gibi bir terimi kullanım tarzımız, sadece gerçek dünyada değil ama diğer olası dünyalarla ilgili olarak da terimin işaret ettiği şeyi belirler. 'Gözlemlenen gezegenlerin sayısı' tanımı, anlamına bakılırsa, *w*'da gözlemlenen gezegenlerin sayısı için bir olası *w* dünyasına işaret eder. Sadece sekiz gezegen gözlemlenmiş olabileceğimiz için tanım her zaman aynı göndergeye sahip olmaz, o dural değildir.

Kripke özel adların ayrımlı biçimlerde kullanıldığını iddia eder. Bir adı içeren bir tümcenin doğru olabilecek bir şeyler açıklayıp açıklamaması, adın gerçekte işaret ettiği şeye ya da işaret edilen şeyin nasıl olabileceğine ilişkin bir işlevdir. Kripke'ye göre, (2)'nin yanlışlığı rakamın, dokuz, çift sayı olamayacağı (i) gerçeğiyle ilgili iken herhangi bir dünyadaki dokuz rakamını ayırdeden 'dokuz' (ii)'nin konusudur. Böylece, Kripke'nin düşüncesine göre, (2)'nin yanlışlığı, gerçekte bu rakamlar tek sayı iseler bu zorunlu olarak böyledir, yollu metafizik bir olgu ile birlikte, bir özel adın göndergesi herhangi bir dünyada o adın gerçekte işaret ettiği şey olarak belirlenir yollu bir anlam bilimsel olguya dayanır.

Kripke, herhangi bir olası dünyada değişmeyen bir biçimde aynı şeyi ayırt etmeleri ('göstermeleri') nedeniyle, adlara benzeyen ifadeler için 'katı gösterge' (rigid designator) terimini kullanır. *a* ve *b*'nin, 'Hesperus' ve 'Phosphorus' gibi tek bir nesne olan *x*'in katı göstergeleri olduklarını varsayalım, *a* F'dir ve *b* F'dir tümcelerinin olası ya da zorunlu bir şeyleri açıklayıp açıklamaması daha sonra basitçe *x*'in F *olabilip olamayacağı* sorununa dönüşür. Şayet ikisinden biri olursa her iki tümce de zorunludur; *x*'in bir katı göstergesini diğerinin yerine koymak bir zorunluluğu bir zorunsuzluğa dönüştüremez.²³ Ne ki bir şeyin kendisiyle özdeş olması zorunlu bir doğrudur ve bu nedenle de *a=a* zorunludur. Böylece *a=b* de zorunludur. Ama Kripke, *a=b* biçiminin doğru bir tümcesinin genel olarak bir sonsal doğruyu ifade ettiğini iddia eder. Bununla birlikte, Hesperus'un Phosphorus olması deneysel bir bulgudur. Böylelikle, bütün zorunlu doğruların önsel doğru olduğu düşüncesi basitçe yanlıştır. Kripke, aynı çeşitten bir iddianın 'Su H₂O'dur' ve 'Isı müleküler devinimdir' gibi çoğu sonsal olan kuramsal belirleme için de geçerli olduğunu iddia eder, çünkü 'su' ve 'ısı' gibi terimler türlerin ve gözlemlenebilir olguların katı göstergeleridirler. Sözelimi, 'su' kesinlikle, renksiz, kokusuz, insanlar tarafından içilen, şişelenip etiketlenen, soğuduğunda donan vs. bir sıvıya

işaret eder. Ne ki bu H_2O maddesi, kesin olarak ' H_2O ' tarafından belirlenir. Bu nedenle, ' $Su\ H_2O$ 'dur' önermesi zorunludur, ama sonsaldır.

Kripke'nin düşüncelerinin, mantıksal olarak, zorunluluğun ayrımlı türlerinin bulunmasını gerektirdiği gözükmektedir. Suyun H_2O olmamasının olası olduğu bazı durumların var olabilmesi olası gözüküyor: kavramsal ve dilsel çözümleme yoluyla bilebileceğimiz tüm şeyleri ve mantık yardımıyla tüm bunlardan sonuç olarak çıkarabileceğimiz her şeyi ele alın, eğer isterseniz tüm matematiksel doğruları bunlara ilave edin. Öyle görünüyor ki, bir kişi suyun H_2O olduğu sonucuna ulaşamaz; suyun başka bir şey olması mantıksal –eğer isterseniz kavramsal- bir olasılıktır. Suyun H_2O olması "metafiziksel bir zorunluluk"tur. Sadece sözcüklerin anlamları hakkındaki bağıntılara ilişkin olgulara kadar değil, ancak sözcüklerin kendilerine işaret ettikleri maddelere ve şeylere kadar ilerlemek suretiyle buradaki zorunluluğun kaynağına ulaşılmalıdır.

Kripke ve Quine'in zorunluluk ve çözümselliğe dair düşünceleri arasındaki mesafeye işaret etmeye değer. Oldukça ya-
nınlıştıracak olursak, zorunluluk üzerine konuşmanın anlamlı olmasına dair en iyi beklentinin, tüm zorunluların çözümleyici doğrular olması nedeniyle, çözümsellik açısından olanaklı olduğu Quine'in düşüncesiydi (sözgelimi bk. Quine, 1953). Çözümsellik kavramını yadsılamakla Quine, zorunluluğun inandırıcılığını yadsıdı. Kripke çözümsellik konusunda kuşkucu değildir ve bu zaten onunla Quine arasındaki önemli bir ayrıma işaret eder. Ancak çözümsellik açısından açıklanabilen zorunluluklardan oldukça ayrımlı olarak Kripke, "sadece sözel zorunluluklar" olarak anlaşılmayan ve önsel bulgulanması olanaklı olmayan (dokuz bir tek sayıdır, $Su\ H_2O$ 'dur, Jean Eustache bir adamdır gibi) zorunlulukların varlığına izin verir. Daha doğrusu, daha ilginç bir biçimde, böyle zorunluluklar sonsal'dır ve "şeylerin doğasında içkindir".

Frank Jackson'ın "Kuramsal Metafizik" (bölüm 14) adlı makalesi sonsal zorunluluk hakkındaki bir tür kuşkuculuğu açığa çıkarır ve tartışmalı biçimde zorunluluk, çözümsellik ve olgular tarafından savunulana benzeyen önsel arasındaki bağının bir betimlemesiyle ilgileniyormuş gibi görünür. Jackson, "su= H_2O " tarafından taşınan zorunluluğun 'su=su'nun sahip olduğu zorunluluktan ayrılmı olduğunu düşünmek" "bir hatadır" diye yazar. Eğer öyleyse, suyun su olmasının zorunluluğu kavramsaldır, dolayısıyla suyun H_2O olması zorunluluktur. Bu nedenle Jackson, temel parçacıkların ve güçlerin dağılımına ilişkin olgular tüm olguları zorunlu kıldığında, fiziksel iddialar ile anlam, inanç ve bilinçlilik hakkındaki iddialar arasında kavramsal ya da çözümleyici bir bağlantının olduğunu iddia eder: doğalcının anlatacak bir şeyleri olmalıdır, yoksa salt fiziksel olanın psikolojik ifadeleri nasıl doğru kıldığı anlaşılamaz bir gizem haline gelecektir.

Jackson, su= H_2O iddiasının zorunluluğunu kabul ediyor; o ayrıca burada sonsal bir şeylerin bulunduğunu da kabul ediyor, yani 'Su H_2O 'dur' tümcesinin bir zorunluluk olduğunu kabul ediyor. Burada Jackson, önermelerin "Millci" açıklamalarını bilişsel anlam hakkındaki sezgilerimizle uzlaştırma çabasında Perry'nin başvurduğu düşüncelerle aynı kökten gelen düşüncelere başvuruyor. Perry, "yorgunum" gibi bir tümceye dair yeterli bir konuşucunun bildiği şey o tümcenin söylediği şey değildir (bununla birlikte, tümcenin ifade ettiği şey onu kullanana bağlıdır), ancak buna karşılık, konuşucunun bildiği şey, söylediği şey bakımından tümcenin kullanımının bağlamına ilişkin olguları nasıl anlayacağımızdır. Jackson bu türden bir şeyin genel olarak tamamen doğru olduğunu öne sürer. Jackson'a göre "zemin üzerinde su var" gibi bir tümceyi anlamak, (zorunlu olarak) onun söylediği şeyi bilmek değildir. Onu anlamamızı belirleyen şeyin ikiz dünyada (Twin Earth) onu anlamamızı belirleyen şey olduğunu varsayabiliriz. Dahası, bir kimse bir tümceyi anlamak için 'bağlama ilişkin olgulardan' hareketle bu

tümcenin söylediği şeye ulaşmalıdır. Jackson, bunu kabul etmenin, su ve ısı hakkındaki iddiaların H_2O ve moleküler kinetik hakkındaki iddialara çözümsel olarak nasıl bağlanacağını görmemize yardım ettiğini iddia eder. ‘Su’yu anlamak (kabaca) onun renksiz ve kokusuz her çeşitten maddeye işaret ettiğini, insanlar tarafından içildiğini, ‘Perrier’ markasıyla şişelendiğini, soğuduğu zaman donduğunu vs. bilmektir. Bu türden bilgi önsel’dir ve dolayısıyla onu önsel olarak biliriz.

(3) Su, renksiz ve kokusuz olan, insanlar tarafından içilen, ‘Perrier’ markasıyla şişelenen, soğuduğunda donan vs. madde-dir.

Ancak şimdi, onun (suyun) tüm bu aynı özelliklere sahip olan H_2O olduğu durumu belirleyen “bağlama ilişkin olgular” (eğer doğalcılık doğru ise) tamamen fiziksel olgulardır. Böylece,

(4) H_2O renksiz ve kokusuz olan, insanlar tarafından içilen, ‘Perrier’ etiketiyle şişelenen, soğuduğunda donan vs. madde-dir

iddiası, suyun içinde geçtiği söylenen şeyi belirleyen “bağlama ilgili” fiziksel bir iddiadır. Dolayısıyla, suyla ilgili olgularla fiziksel olgular arasında önsel bir ilişki vardır. Örneğin,

(5) Zemin üzerinde H_2O var

ifadesini (4) ile birleştirmenin,

(6) Zemin üzerinde su var

ifadesine işaret etmesi önseldir, çünkü (3) önseldir ve (6), (3) ve (5) aracılığıyla önsel bir sonuç olarak ortaya çıkar. Aynı türden şey (eğer doğalcılık doğruysa) gönderge, arzu ve bilinçli deneyime ilişkin iddialar hakkında da doğru olacaktır.

Quarklara (maddenin özü olduğu varsayılan ve görece elektrik yüklü olan üç çeşit zerrecikten biri) ve zayıf güçlere ve kısıkanlık duymaya benzeyen şeye dair olgular arasında önsel bir ilişkinin olması oldukça inanılması güçtür. Dolayısıyla, eğer Jackson’ın iddiası güçlüyse, doğalcılık oldukça inanılmazdır. Ancak

bir kimse, Jackson'ın doğalcıların kabul etmeleri gerektiğini ileri sürdüğü vaatleri doğalcıların kabul etmek zorunda olup olmadıklarını oldukça merak edebilir. Jackson'ın iddiası, örneğin (4)'ün kendisinin -suyun H_2O 'yu adlandırmasına karar veren "bağlamı sağlayan" iddia- ya fiziksel bir iddia olmasını (yani, basitçe temel güçlerin ve parçacıkların dağılımına ilişkin bir iddia olmasını) ya da böyle bir iddiadan sonuç olarak çıkarımlanabilen bir önsel olmasını gerektirir. Açıkça, birincisi değildir; Jackson'ın düşüncesini önceden kabul etmediyse, ikincisine inanmamızın niçin beklendiği şaşırtıcıdır. Bununla birlikte (3) niyetli eylemleri (duş almak, biberonla çocukları beslemek), göndergesel bağıntıları (etiketlemek) ve olgusal deneyimi (renksiz ve kokusuz olmak) içerir; o sadece, söz konusu olan böyle bir konuşmanın önsel çıkarımlanabilirliğidir.²⁴

Bir kişi bunu kabul edebilir ve bununla birlikte, Jackson'ın hâlâ bir anlama iye olup olmadığını da merak edebilir. İkincisi değişmeksizin birincinin değişmesinin olanaksız olması anlamında, gönderge ve zihinsele ilişkin olguların *basitçe* fiziksel olgular tarafından belirlendiğinin söylenilmesi kesinlikle doyum sağlayıcı değildir. Gönderge belirterek ve (3)'ün suya karşılık sunduğu şeyler için üzüntü belirterek, fizikselin anlam bilimsel ve psikolojik olanı nasıl belirlediğini söyleyemez miyiz? Bunu yapmak elbette üzüntü ve göndergenin önsel fiziksel bir indirgemesini vermek değildir, çünkü biz tıpkı (3)'ün kendisinin yaptığı gibi niyetli ve anlam bilimsel bağıntılardan söz edebiliriz. Şayet doğalcılık doğruysa, sağduyu niteliklerinin ve bağıntıların sözcüklerimizin kendisine işaret ettikleri durum haline getirdiği önseli açıklayabilmek zorunda olduğumuz söylenebilir. Bunun açıklayıcı ve ikna edici bir açıklamasını sunmanın bu derecede zor olması, görece, tıpkı Quine'in doğalcı düşünce yapısına sahip filozoflara karşı bu denli ısrarla ayartıcı olması gibi, kuşku tutumlara neden olan bir şeydir.²⁵

NOTLAR

1. Kurallara bakılırsa Frege, bir yüklemın göndergesini yüklemın nesne hakkında doğru ya da yanlış olup olmamasına göre, bir nesneyi doğru ya da yanlış kılan kurala yükler.
2. Doğrusunu söylemek gerekirse, iddianın biraz daha titiz bir biçimde ifade edilmesi gerekir, çünkü (2), olasılıkla, İkinci Cinsiyet'i kimsenin yazmamasının doğru olduğu bir okuma nedeniyle belirsizdir. Tüm-celerin her birini "kesinlikle bir kişi İkinci Cinsiyet'i yazmıştır ve" ile karşılaştırmak suretiyle bu sorundan kaçınılmıştır.
3. Kripke'nin Adlandırma ve Zorunluluk adlı çalışmasıyla ilgili –özellikle Kripke'nin olası dünya ve katı gösterge kavramlarını kullanımına ilişkin- ek tartışma 11. bölümde yer alacaktır.
4. Gerçekte H₂O'nun yeryüzünde oynadığı işlevi xyz "ikiz dünya" üzerinde oynarsa bu doğru olamaz, çünkü biz büyük oranda sudan meydana geliyoruz! Ancak Putnam'ın düşüncesi bu özelliğe sahip olmayan diğer örnekler yardımıyla anlaşılabilir.
5. 65 ve 67. bölümler. Alıntılar 66-8. bölümlerden ve 70. bölümden alınmıştır.
6. Wilson'ın iddiasının gerçekten Druid'in 'kuşu'nun iddia edilen belirsizliğini ya da modern kimyanın keşfinden önce 'su'yun kullanımının iddia edilen belirsizliğini tahmin edip etmediğine dair soruyu ortaya koymak zorundayız. Her şeyden önce, Wilson'ın, Druid çevresinde 'kuş' sadece bir doğru kaplama sahip değildir dediğinde onun düşüncesini yanlış yorumladığına dikkat edin. Sanıyorum, sözcük için çok uygun bir kullanım alanı vardır -kabaca, ada üzerindeki (algısal olarak kuşlara benzeyen) şeylerin toplamı. Böylece, Druid'de yükleme işaret eden fiziksel niteliklerin değişmez bir kümesi vardır -öyle ki, bu **P** nitelikleri bir Druid'e sunulmuş olan uygulama alanından bir x nesnesidir. O, ancak ve ancak x **P**'ye iyeyse 'kuş'u x ile beraber sınıflandırabilir. 'Kuş'un bir kaplamı Druid'de en az **P** gibi bir şeye sahip olan bu nesnelerin kümesidir. Çünkü Wilson'ın vurguladığı gibi, hem **bir kuş olmak** ve hem de **uçan bir şey olmak** yükleme işaret eder, bu durumda Druid'in 'kuş'unun uçaklar hakkında doğru olduğu ortaya çıkmaktadır.

İkinci olarak, Wilson'ın, bir yüklem in uygulama alanı kavramının iki kullanımını ortaya koyduğuna dikkat ediniz. Bir yüklem in uygulama alanı, bir kişinin yüklemi hangi niteliklerin belirlediğini saptamak (ve böylece, yüklem için bir kaplam belirlemek) amacıyla kullandığı örneklerin bir kümesini sağlar. Wilson ayrıca yüklem in kaplamına ilişkin konuşmanın anlamını sınırlamak için bir yüklem in uygulama alanını kullanır: eğer bir kişi, S kümesi P yüklem inin kaplamıdır derse, o kişi bir sınır olarak P'nin uygulama alanını kullanmalıdır. Olasılıkla, x yüklem in uygulanabilirlik alanı içinde değilse, x'in bir yüklem in kaplamı içinde olmasının anlam bilimsel bir önemi yoktur.

Bununla birlikte, Druid'lerin Amerika'daki 'Logan' diye adlandırılan bir yerin adını duyduklarını ancak uçak hakkında herhangi bir şey bilmediklerini (ve bu nedenle kuşların onlar için 'kuş'un uygulama alanı dışında kaldığını) varsayalım. Bir Druid 'Logan'da kuşların bulunduğunu' tahmin eder. Eğer uçaklar yerli Druid'in 'kuş' kavramını kullanımının kaplamı içindeyse, ki gördüğümüz kadarıyla öyledir, bu durumda (Logan'da kuşlar değil de sadece uçaklar bulunsa bile) tahmin doğrudur. 'Kuş'un uçaklar hakkında doğru olması olgusu niçin anlam bilimsel bir öneme sahip değildir?

Bir kişi, Wilson'ın düşüncesi gereğince, bir yüklem in kaplamı yüklem in uygulanabilirlik alanı içinde yükleme işaret eden belli niteliklere sahip bu şeylerin bir kümesiyle sınırlanmalıdır, diye yanıt verebilir. Bununla birlikte, 'kuş'un uygulama alanından uçakları çıkarmak gibi bu tür şeyleri keyfi olmayan bir tarzda dışarıda tutabilmemiz tamamıyla zor anlaşılır bir durumdur. Uçaklar Druid adası üzerinde bulunan şeylere Druid sınıflamasına ilişkin yöntemler bakımından benzerdir. Bir şey metalden yapılmış olduğunda Druidlerin onu anlatmada bizim kadar iyi olduklarını hayal edelim. Tahminen uçak, metalin uygulanabilirlik alanında olması gereken Druid metal yapılarına yeterince benzerdir. Onun ayrıca, bir kişinin Druid taşıtının uygulanabilirlik alanı için bir aday yapmayı düşünebileceği dercede de bir araca çok benzer olduğunu düşünebiliriz. Eğer Druid yüklem leri için uygulanabilirliğin uygun alanı Druid adasının çevresinde bulunanlara benzeyen nesnelerden oluşuyorsa, uçaklar bu alana girme iznini hak etmiş gibi gözüküyor. Bir kişinin Druid'in yakın çevresinde bulunmayan her şeyi basitçe onların yüklem lerinin kaplamının di-

şında tutabileceğine inanıyorum; okuyucu bunun kabul edilebilir bir yanıt olup olmadığını düşünebilir.

7. Nitelik ya da bağıntının doğacı (doğaya uygun) bir açıklamasını vermek, kabaca, yalnızca fizik, kimya ve biyoloji gibi doğal bilimlerin kavramlarını kullanarak nesnelerin tam olarak hangi koşullar altında söz konusu niteliğe sahip olduklarını ve hangi koşullar altında söz konusu bağıntıya katıldıklarını serimlemektir.
8. *a* ve *b* konuşmacılarının dilsel davranışı için başka açıklamalar da bulunmaktadır, *a* ve *b* davranışını açıklamak için şu ilkeleri kullanabiliriz:

(P) *a*-konuşmacıları 'Carla'yı A'ya uygulamaya eğilimlidir.

b-konuşmacıları 'Carla'yı B'ye uygulamaya eğilimlidir.

Bu, 'a dünyasında kullanıldığı biçimiyle Carla'nın, b dünyasında kullanıldığında ifade ettiği anlamdan başka bir anlam ifade edeceğini düşünen bir kişi için hiç bir teselliye sahip olmasa gerektir. Çünkü şu tümceleri kullanarak sözel davranışla ilgili vereceğimiz açıklamalar (P)'yi kullanarak verdiklerimiz kadar iyi değilse, Horwich'in bakış açısından çıkarılabilecek doğru sonucun, 'Carla'nın her iki dünyada aynı şeyi ima edip etmediği *belirsizdir*' biçiminde olduğu görülecektir.

(Q) *a*-konuşmacıları 'Carla'yı 4 Temmuzda Smith tarafından dünyaya getirilen çocuğa yüklemeye eğilimlidir.

b-konuşmacıları 'Carla'yı 4 Temmuzda Smith tarafından dünyaya getirilen çocuğa yüklemeye eğilimlidir.

Gerçekten de, (Q)'yu içeren *sözel davranışlarla ilgili konuşmacı eğilimlerinin* açıklamaları tartışmalı biçimde (P)'yi kullananlarınkinden *daha iyidir*. Çünkü İkiz Dünya örneklerinde (susadığında suya uzanan) dünyalının sözel davranışının ve (susadığında xyz'ye uzanan) İkiz Dünyalının sözel davranışının aynı tarzda açıklanacağına dair güçlü bir sezgi vardır. Bu sezgi tarafından harekete geçirildiğimiz kadarıyla, *a* ve *b* konuşmacılarının sözel davranışa eğilimlerini aynı biçimde açıklayan kuramları bunu yapmayanlara yeğlemek için nedenlere sahibiz.

Daha fazla tartışmayı gerektiren örnekte içerilmiş bir takım ince ayrıntılar bulunmaktadır. 'Yükleme'yı kullanarak *a* ve *b*-konuşmacı-

larının sözsel davranışlarının açıklamasında kullanılabilecek ilkeleri formüle ettim. Bir kişi burada pekâlâ 'yükleme'nin ne anlama geldiğini merak edebilir. Doğruluk ve gönderge kavramlarına karşı 'indirgeyici' tutumuna bakılırsa Horwich, göndergenin herhangi bir gerçek anlamında 'Carla'ya işaret etme düşüncesinden yararlanan ilkeleri kullanma hakkına sahip değildir. Böylece, bir adın kullanımının, belli koşullarda o adın içinde bulunduğu tümceyi kabul etme eğilimlerine göre belirlenmiş olması zorunludur. Bu, sanıyorum,

a- konuşmacıları 'Carla'yı A'ya özgülemeye eğilimlidir

gibi bir ilkenin Horwich'in anlamında "açıklayıcı temel" olabilmesi düşüncesinin altını oymaktadır.

9. Örnek, Hartry Field'in çalışmasıdır, bk. Field (1974-209-10).

10. Bunu izleyen şey Quine'in (1960) ikinci bölümündeki bir kanıtının basitleştirilmiş bir biçimidir; iddia, "Varlık Bilimsel Görecelilik" in ilk bölümünde bulunmaktadır. "Temsil işlevleri" ni içeren ikinci bir kanıt "Varlık Bilimsel Görelilik" in ikinci bölümünde ortaya çıkmaktadır. Bu kanıt Azzouni'nin yazısında bazı tartışmalarla karşılaşılıyor. Bununla birlikte, kanıtın diğer kısmı Quine (1971)' de sunulmuştur.

11. İddia elbette (2) öncülü için gereklidir. Bir kişi, Quine'a, dikkatimizi "işte orada bir tavşan kaçıyor" gibi çok yalın gözlem tümceleriyle sınırlarsak sözel eğilimler ya da istekler eşsiz bir çeviriyi belirleme konusunda yetersiz kalacaktır, diye yanıt verebilir. Ancak bir kez hesaplama, özdeşlik ve ölçme araçlarına başvurduğumuzda (H_2O) gibi tuhaf varsayımları ortadan kaldırıabiliriz. (Sözgelimi, işte orada iki tavşan kaçıyor'u söylemenin uygun olduğu durumların, açıkça, 'işte orada iki urps kaçıyor'u söylemenin uygun olduğu durumlar olmadığına dikkat edin.)

Quine bunun oldukça bilincindedir. O, "Varlık Bilimsel Görelilik" in başlangıcında uzun uzadıya ölçme, sayma ve özdeşlik aracının 'lapin'in benzerlerinden daha az belirsizliğe maruz kaldığını düşünmek için hiç bir nedenin bulunmadığını tartışır ve Quine'in sergilemeye çalıştığı gibi, ölçme ve hesaplamanın Fransız deyimlerinin doğru yorumuna bakarak 'ilya deux lapins'i (geleneksel olarak iki tavşan bulunmaktadır diye çevrilmiştir) çevirmek olanaklıdır. Dolayısıyla, bu ibare urpslar hakkındadır, ne ki sadece iki tavşan bulunduğu kabul edilebilir.

12. O halde, Quine'cı iddia nedir? Bir kimse bunu şöyle ifade edebilir: Urps'lara işaret etmesini sağlayan bağıntılar yerine tavşanlara işaret etmesini sağlayan bağıntılarla ilgili olarak, (örneğin) 'rabbit'in (tavşan) İngilizcede işaret ettiği herhangi bir şeye neden işaret ettiğini açıklayan fiziksel bağıntıları belirlemek keyfi olabilir. Ancak gönderge (ve böylece anlam) sadece bu türden bir şey keyfi olmadığında belirlidir.

Burada ikinci öncül, Quine'in şeyleri ilişkilendiren herhangi (anlamli) bir bağıntının bunları niçin (anlamli bir biçimde) ilişkilendirdiğine dair fiziksel bir açıklamayı gerektiren doğalcılığını yansıtmaktadır. Durum, ikinci bir olguyu meydana getiren bir olgu yardımıyla, açıklayıcı terimler içinde anlaşılabilir: (F)'nin doğru bir açıklaması (F')'e işaret ederek verildiğinde, (F) (F')'in koşul olmasına neden olur.

Anlaşılamazlık ve bunların dile getirilmesi konusunda Quine'cı kanıtların bir açıklaması için bk. Richard (1998).

13. Bu yazılar Davidson (2001)'de bir araya getirilmiştir. Bildiğim kadarıyla, Davidson ne böyle bir kuramı bilmenin dilsel yeterlik için tek yol olduğu düşüncesini kabul ediyor ne de dilsel yeterliliğimiz böyle bir bilgiye dayanmaktadır, biçimindeki deneysel varsayımı kabul ediyor. Davidson'ın izleyicileri bu denli dikkatli olmamıştır. Örneğin, Richard Larson ve Gabriel Segal'in geniş oranda okunan metni (Larson ve Segal, 1995), insanlardaki dilsel yeterliliğin, kısmen, onların dil hakkındaki bir doğruluk kuramına ilişkin bilgileri tarafından sağlandığına dair bir hipotezi savunurlar.
14. 'Biçimlendirilmiş Dilde Doğruluk Kavramı' adlı yapıtta bulunan bu yazı Tarski (1983)'de tekrar yayınlanmıştır.
15. Burada çok yalınlaştırıyorum. Sözelimi, 'hakkında doğru' ibaresini tanımlama konusunda söylediğim şey karmaşık yüklemeleri göz ardı ediyor ('bir kadındır ve bir yazardır' gibi). Tarski'nin yaklaşımı böyle yapıların olanaklı olduğu bir dile başvuruyor. Gerçekte Tarski'nin yaptığı şey böyle diller için 'hakkında doğru' (true of) ibaresinin dolaysız olarak nasıl tanımlandığını göstermek ve 'doğru'yu buna göre tanımlamaktır.
16. Tarski'nin teknik başarısının işlevi 'bazı' ve 'tüm' niceleyicilerini içeren tümceler için böyle bir ilkenin nasıl sağlanacağını belirtmektir.

17. Çok yalın bir dili düşünün. Yedi aylık bir B bebeğinin dil dağarcığı 'hama' (anne burada) ve 'kama' dan (kedicik burada) oluşur. P ancak ve ancak (S 'hama' olduğunda ve B'nin annesi B'nin etrafında olduğunda ya da S 'kama' olduğunda ve B'nin kedisi B'nin etrafında olduğunda) bir S tümcesinin sahip olduğu bir nitelik olsun. P, Tarskici doğruluk kuramının B dili için tanımladığı niteliktir. Bir kimse 'hama'nın ne anlama geldiğine ve hangi koşullar altında doğru olduğuna dair herhangi bir düşünceye sahip olmaksızın 'hama' tümcesinin P niteliğine sahip olduğunu bilebilir. (Bu, gerçekte, P'nin B'nin dilindeki doğruyla uyum halinde olmasına rağmen, uygunluğun tamamen rastlantısal olması nedeniyle. 'Hama'nın 'Baba burada' anlamına geldiğini ve B'nin etrafında babanın değil de annenin bulunduğunu varsayalım. Bu durumda 'hama' P'ye sahip olabilirdi, ancak B'nin dilinde doğru olmazdı). Aynı nokta, 'L'de işaret eder' ve 'L'de doğrudur' tanımlarının "kaba kuvveti" nedeniyle, kesinlikle, daha karmaşık dillere ilişkin Tarskici doğruluk tanımlarına işaret eder.

Bu durum, John Foster'ın Davidson'a daha önce tartışılan karşı çıkışının temelini oluşturan duruma benzemektedir. Tartışma için bk. Soames (1995, bölüm 4)

18. David Kaplan'ın göstergeler ve işaret zamirleri üzerine çalışması bu türden bir düşünceye duyulan büyük çağdaş ilginin kaynağıdır, bk. Kaplan (1989). Bu konuyla ilgili yeni ufuklar açan makalelerin bir derlemesi Salmon ve Soames (1988)'de bulunmaktadır.
19. Bu ve buna ilişkin sorunlara dair yazın gerçekten çok boldur. Küçük bir örnek: Salmon (1986) kendi sağduyucu sonuçlarına karşı söylenilenlerle ilgili olarak Russell'cı bir görüşü desteklemektedir. Evans (1982) ifadelerin ve düşüncelerin içerikleriyle ilgili "yeni-Fregeci" bir açıklama sunmaktadır, Richard (1990) içeriğin bireyselleştirilmesinin son derece bağlamsal bir konu olduğunu ileri sürer.
20. Quine, öncülü burada kabaca deneyimlerin onayladığı ya da onaylamadığı şeylerin bir kuramın bireysel iddiaları oldukları düşüncesinden değil, ancak bütün olarak kuramların kendileri oldukları görüşünden, yani doğrulama bütünlükçülüğünden çıkarımlar. Bir kişi öncülün "doğrulama bütünlükçülüğünden" çıkmadığını gözlemleyebilir. Bir kişi doğrulanana ya da doğrulanmayan şeyin bir kuramın bireşimsel (yani çözümleyici olmayan) bölümü olduğunu söyleyebilir. Quine'in yanıtı, yeterince tuhaf deneysel veriye bakılırsa, (görece) mantıksal yasaların bile sorgulanabileceğine işaret etmektir.

21. ÇözümSELLİĞİN bir savunucusu *x'in bir dişi tilki olduğunu* ileri sürebilir; dolayısıyla *x bir dişi tilki olduğunda*, *x bir dişidir* 'dişi tilki' için kurucu anlamlar arasındadır, dolayısıyla da, *x bir yıldız büyüklüğünde değildir* anlam oluşturunca değil, sadece açıktır.
22. Ayrıca şuna dikkat edin ki, Quine'in düşünceleri, benim önerdiğim gibi, onların geçerli kabul edilmesine son veren düşünceler olsaydı bir kişi bu nedenle onların içinde bulunduğu sözcüklerin bazılarının anlamlarını değiştirebilirdi -bu tarzda, ('dişi tilki' demeyi içeren) bazı çıkarımların var olması anlamında, Quine, anlamların bile 'mantıksal olarak holistik' olduğu düşüncesini kabul etmiş değildir. Eğer basitçe, *x'in bir tilki olduğu* anlama dair ilkeler tarafından evetlenir ve bundan sonra bir kişi bu çıkarımı kabule devam etmezse, onun 'dişi tilki'yi aynı anlamda kullanıp kullanmadığı kesinlikle kuşkuludur.
23. Bu değişik biçimlerde tanımlanmalıdır, sözcelimi, söz konusu terim 'inanır' gibi bir yüklem tarafından yönlendirilemez.
24. Bu nokta Alex Byrne (1999) tarafından güçlü bir biçimde ortaya konmuştur.
25. Yararlı yorumları nedeniyle Jody Azzouni, Nancy Bauer, David Braun ve Jeff King'e teşekkürler.

KAYNAKÇA

- Bogohossian, Paul A. 1996. Analyticity Reconsidered. *Noûs* 30, 360-91.
- Byrne, Alex 1999. Cosmic Hermeneutics. In J. Tomberlin (ed.), *Philosophical Perspectives* 13. Oxford: Blackwell.
- Davidson, D. 2001. *Inquiries into Meaning and Truth*, 2nd edn. Oxford: Oxford University Pres.
- Evans, G. 1982. *The Varieties of Reference*. Oxford: Oxford University Pres.
- Field, H. 1974. Quine and the Correspondence Theory. *The Philosophical Review* 83, 200-28.
- Foster, J. 1976. Meaning and Truth Theory. In Gareth Evans and John McDowell (eds.), *Truth and Meaning*. Oxford: Oxford University Press, pp. 3-32.
- Frege, Gottlob 1918. Der Gedanke. In Frege (1984).
- Frege, Gottlob 1984. *Collected Papers on Mathematics, Logic, and Philosophy*, ed. By B. MacGuinness. Oxford: Blackwell.
- Kaplan, D. 1989. Demonstratives: An essay on the semantics, logic, metaphysics, and epistemology of demonstratives and other indexicals. In J. Almog, J. Perry, and H. Wettstein (eds.), *Themes from Kaplan*. New York: Oxford University Pres, pp. 481-563.
- Larson, R. and Segal, G. 1995. *Knowledge of Meaning*. Cambridge, Mass.: Mit Press.
- Putnam, H. 1973. The Meaning of 'Meaning'. In Hilary Putnam, *Mind, Language, and Reality*, vol. 2. Cambridge: Cambridge University Pres, pp. 215-71.
- Quine, W. V. 1953. Three Grades of Modal Involvement. In Quine (1966).
- Quine, W. V. 1960. *Word and Object*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Quine, W. V. 1966. *The Ways of Paradox and Other Essays*. Cambridge,

Mass.: Harvard University Press.

Quine, W. V. 1971. On the Reasons for the Indeterminacy of Translation. *Journal of Philosophy* 67, 178-83.

Recihenbach, H. 1947. *Elements of Symbolic Logic*. New York: Free Press.

Richard, M. 1990. *Propositional Attitudes*. Cambridge: Cambridge University Press.

Richard, M. 1998. Inscrutability. In Ali Kazmi (ed.), *Meaning and Reference*. Calgary: University of Calgary Press, pp. 165-209.

Salmon, N. 1986. *Frege's Puzzle*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Salmon, N. And Soames, S. (eds.) 1988. *Propositions and Attitudes*. Oxford: Oxford University Press.

Soames, S. 1999. *Understanding Truth*. Oxford University Press.

Tarski, A. 1983, *Logic, Semantics, Metamathematics*, 2nd edn. Trans by J. H. Woodger. Indianapolis: Hackett.

Wittgenstein, L. 1953. *Philosophical Investigations*. Trans by G. E. M. Anscombe. Oxford: Basil Blackwell.

ANLAM VE GÖNDERGE ÜZERİNE

Gottlob Frege

Eşitlik (equality)* yanıtlaması kolay olmayan ilginç soruların ortaya çıkmasına neden oluyor. O bir bağıntı mıdır? Nesneler arasındaki ya da adlarla nesnelerin işaretleri arasındaki bir bağıntı? *Begriffsschrift*¹'de ben ikincisini benimsedim. Bunu desteklediği görünen gerekçeler şunlardır: $a=a$ ve $a=b$ açıkça birbirinden ayrımlı bilişsel değere ait ifadelerdir; $a=b$ biçimi bilginizin çok değerli uzanımlarını içermesine ve her zaman önsel olarak belirlenememesine rağmen, $a=a$ önseli içerir ve Kant'a göre çözümleyici olarak adlandırılmalıdır. Doğan güneşin her sabah yeni olmadığının, tersine her zaman aynı olduğunun keşfi en yararlı gökbilimsel keşiflerden biridir. Günümüzde bile küçük bir gezegeni ya da bir kuyruklu yıldızı belirlemek basit bir şey değildir. Şimdi, eğer eşitliği 'a' ve 'b' adlarının işaret ettiği şeyler arasındaki bir bağıntı olarak kabul edersek, $a=b$ 'nin $a=a$ 'dan ayrımlı olmadığı gözükür (yani, $a=b$ 'nin doğru olması koşuluyla). O halde, bir bağıntı, bir şeyin kendisine göre açıklanmasıdır ve gerçekte o öyle bir şeydir ki, kapsadığı her bir şey başka bir şeye değil kendine dayanır. $a=b$ ile söylenilmeye niyet edilen şey 'a' ve 'b' ad ya da işaretlerinin aynı şeye işaret ettikleridir. Dolayısıyla, bu simgelerin kendileri tartışmanın konusu olacaktır; onlar arasındaki bir bağıntı üzerinde durulacaktır. Ancak bu bağıntı, onlar bir şeyi adlandırdıkları ya da gösterdikleri sürece

* Bu sözcüğü özdeşlik anlamında kullanıyorum ve 'a=b'yi 'a'nın anlamı b'ninkiyle aynıdır ya da 'a ve b bağdaşabilir' diye anlıyorum.

onlar arasında bulunacaktır. Bağıntı ile işaret edilen şeye iki işaretin her birinin ilişkisi aracılık eder. Hiç kimse isteğe göre ortaya konabilen herhangi bir olay ya da nesneyi bir şey için bir işaret olarak kullanmaktan alıkonamaz. Bu durumda, $a=b$ tümcesi artık konuya işaret etmeyecek, ama sadece onun gösterim kipine (mode of designation) işaret edecektir, onun aracılığıyla biz gerçek bilgiyi açıklayamayız. Ancak bu birçok durumda tam da yapmayı istediğimiz şeydir. Eğer 'a' işareti 'b' işaretinden bir işaret olarak değil de, (burada, biçimi yoluyla) nesne olarak ayırt edilirse, $a=b$ 'nin doğru olması koşuluyla, $a=a$ 'nın bilişsel değeri gerçekte $a=b$ 'nin bilişsel değerine eşit olur. İşaretler arasındaki ayırım işaret edilenin sunum kipindeki (mode of presentation) bir ayrıma karşılık gelirse bir ayırım ortaya çıkabilir. a , b , ve c 'nin bir üçgenin köşeleri ile bu üçgenin karşıt kenarlarının orta noktalarını birleştiren düz çizgiler olduklarını varsayalım. Bu durumda a ve b 'nin kesişme noktası b ve c 'nin kesişme noktasının aynısıdır. Dolayısıyla biz aynı nokta için başka gösterimlere iyeyiz ve bu adlar ('a' ve 'b'nin kesişme noktası', 'b' ve 'c'nin kesişme noktası) aynı biçimde sunum kipini belirtecektir ve böylece ifade gerçek bilgi içerecektir.

İmdi, işaretin kendisine işaret ettiği şeyin dışında, işaretin göndergesi olarak adlandırılabilen, ayrıca benim işaretin anlamı olarak adlandırmayı yeğlediğim, içinde sunum kipinin içerilmiş olduğu işaret (ad, sözcüklerin bileşimi, harf) ile ilişkili olan bir varlığın var olduğunu düşünmek olağandır. Bu nedenle, örneğimizde 'a ve b'nin kesişme noktası' ve 'b ve c'nin kesişme noktası' ifadelerinin göndergesi aynıdır, ne ki anlamları aynı değildir. 'Akşam Yıldızı'nın göndergesi 'Sabah Yıldızı'nın göndergesiyle aynıdır, ancak anlamı aynı değildir.

Burada bağlamdan hareketle, 'işaret' ve 'ad' ile anladığım şeyin, başka bir makalede ayrıca tartışılacak olan bir kavram ya da bağıntıya değil de belirli bir nesne olarak kendi göndergesine sahip (bu sözcük en geniş anlamında alınmıştır) bir özel adın

yerini alan herhangi bir ad olduğu açıktır.² Tek bir nesnenin adı ya da gösterimi ayrıca birkaç sözcük ya da başka işaretlerden oluşabilir. Kısa olması için bu türden her gösterimi bir özel ad olarak adlandıralım.

Bir özel adın anlamı, dile aşina olan ya da bu özel adın ait olduğu gösterimlerin bütünlüğüne aşina olan herkes tarafından yeterli oranda kavranılır.* Ancak bu, göndergenin tek bir yöne sahip olduğunu varsayarak, onun tek bir yönünü aydınlatmaya hizmet eder. Gönderge hakkındaki kapsamlı bilgi, verilen herhangi bir anlamın ona ait olup olmadığını hemen söyleyebilmemizi gerektirir. Hiçbir zaman böyle bir bilgiyi elde edemeyiz.

Bir işaret, onun anlamı ve göndergesi arasındaki düzenli bağ öyle bir yapıya sahiptir ki, orada belirli bir işarete belirli bir anlam karşılık gelir ve orada verilmiş bir göndergeye (bir nesne) sadece bir tek işaret karşılık gelmezken, ona (işarete) sırasıyla bir gönderge karşılık gelir. Aynı anlam aynı dilde ya da hatta ayrımlı dillerde bile ayrımlı açıklamalara sahiptir. Kesinlikle bu düzenli davranışa ilişkin istisnalar meydana gelmektedir. İşaretlerin tam bir bütünlüğüne ait olan her açıklamaya kesinlikle belirli bir anlam karşılık gelmelidir; ancak doğal diller genellikle bu koşulu karşılamazlar ve aynı sözcük aynı bağlamda aynı anlama sahipse bir kişi tatmin olmalıdır. Belki de bir özel adı temsil eden dil bilgisi açısından iyi biçimlendirilmiş her ifadenin her zaman bir anlama sahip olduğu kabul edilebilir. Ne ki bu, bir anlama bir göndergenin denk düştüğü anlamına gelmez. 'Dünyaya en uzak göksel kütle' sözcükleri bir anlama sa-

* 'Aristoteles' gibi gerçek bir özel adın durumunda anlama dair düşünceler değişebilir. Sözelimi, şu tarzda düşünülebilir: Platon'un öğrencisi ve Büyük Alexander'ın öğretmeni. Bunu yapan herhangi bir kişi 'Aristoteles Stagira'da doğdu' tümcesine, adın anlamı olarak, Stagira'da doğan Büyük Alexander'ın öğretmenini kabul edecek olan bir kişiden ayrımlı bir anlam ekleyecektir. Gönderge aynı kaldığı sürece böyle anlam değişimlerine izin verilebilir. Bununla birlikte kesin bir bilimin kuramsal yapısında bunlardan kaçınılmalıdır ve mükemmel bir dilde bunlar meydana gelmemelidir.

hiptir ancak bir göndergeye sahip olup olmadıkları çok kuşkuludur. 'En yavaş yakınsak seriler' ifadesinin bir anlamı vardır, ancak açıklayıcı nitelikte bir göndergeye sahip değildir, çünkü her yakınsak seri için başka daha az hızlı yakınsak seri bulunabilir. Bir anlamı kavramada bir kimseye bir gönderge garanti edilmemiştir.

Eğer sözcükler olağan biçimde kullanılırlarsa, bir kişinin hakkındaki konuşmaya niyetlendiği şey sözcüklerin göndergeleridir. Bununla birlikte, bir kişinin sözcüklerin kendileri ya da onların anlamı hakkında konuşmak istemesi olası olabilir. Bu, örneğin, başkasının sözleri aktarıldığında meydana gelir. Bu durumda bir kimsenin kendi sözleri ilk önce diğer konuşmacının sözlerine işaret eder ve yalnızca sonra söylenenler kendi olağan göndergesine sahiptir. Böylece biz işaretlerin işaretlerine sahibiz. Bu durumda, yazı biçiminde sözler alıntı işaretleri içine alınır. Bu nedenle alıntı işaretleri arasında bulunan bir sözün kendi olağan göndergesine sahip olduğu düşünülmemelidir.

Bir 'A' ifadesinin anlamı hakkında konuşmak için bir kişi basitçe "'A" ifadesinin anlamı' ibaresini kullanabilir. Dolaylı anlatımda bir kişi, örneğin, başka bir kişinin sözleri hakkında konuşmaktadır. Bu konuşma tarzında sözcüklerin sıradan göndergeye sahip olmadıkları, ancak genel olarak kendi anlamı olan şeye işaret ettikleri oldukça açıktır. Eztümce şunu söyleyeceğiz: Dolaylı anlatımda sözcükler *dolaylı olarak* kullanılır ya da onlar dolaylı göndergelerine sahiptirler. Biz buna göre *olağan olanı dolaylı* göndergeden ayırt ediyoruz; ve onun olağan anlamını dolaylı anlamından. Buna göre, bir sözcüğün dolaylı göndergesi onun olağan anlamıdır. Eğer özel durumlardaki işaret, anlam ve gönderge arasındaki bağıntı kipi doğru biçimde anlaşılırsa, zihinde her zaman böyle istisnalar ortaya çıkmalıdır.

Bir işaretin (sözcük) göndergesi ve anlamı ilişkili olduğu düşünmeden ayırt edilmelidir. Eğer bir işaretin göndergesi, anlamları bu işaret sayesinde kavranabilen bir nesne ise, benim ona

dair düşüncem, onun daha önce sahip olduğum anlam izlenimlerinin anılarından ve yerine getirdiğim hem içsel hem de dışsal eylemlerden doğan içsel bir imge* olduğu biçimindedir. Böyle bir düşünce çoğunlukla duygu yüklüdür -onun ayrı bölümlerinin açık seçikliği değişken ve kararsızdır. Aynı anlam aynı kişide bile her zaman aynı düşünceyle ilgili değildir. Düşünce öznel, bir kişinin düşüncesi diğerinin düşüncesi değildir. Çok doğal olarak, aynı anlamla ilgili düşüncelerde bir takım ayrılıklar ortaya çıkar. Bir ressam, bir süvari ve bir hayvan bilimci olasılıkla 'Bucephalus' adıyla ayrımlı düşünceleri ilişkilendirecektir. Bu, düşünce (idea) ve işaretin anlamı arasında temel bir ayrım meydana getirir ki, bu ayrım da çoğunun ortak özelliği olabilir ve bu nedenle de bireysel zihnin bir parçası ya da kipi değildir. Çünkü bir kişinin insanoğlunun nesilden nesile aktarılan ortak bir düşünce hazinesine sahip olduğunu yadsıması hemen hemen olanaksızdır.**

Bunun ışığında, bir kimse basitçe anlam hakkında konuştuğunda ahlâk ilkelerine sahip olmak zorunda değildir, oysa bir düşünce durumunda ahlâk ilkelerine sahip olmak zorundadır, tam olarak ifade etmek gerekirse, düşüncenin hangi zamanda ve kime ait olduğunu belirtmesi gerekir. Belki şu söylenilebilir: Tıpkı bir bireyin bu ve şu düşünceyi aynı sözcük ile ilişkilendirmesi gibi, gerçekten bu anlamla diğer bir anlam arasında ilişki kurulabilir. Ancak hâlâ ilişki kipindeki bir ayrım geriye kalmaktadır. Onların aynı anlamı kavramalarına engel olunmamıştır.

* İçinde duyu izlenimleri ve duyu izlenimlerinin zihinde bıraktıkları izlerin yerini alan eylemlerin kendilerinin bulunduğu dolaysız deneyimlere düşünceleri ekleyebiliriz. Özellikle algısal görünümü tamamlamak için duyu izlenimleri ve eylemlerin böyle adlarla ve eylemlerin kendileriyle birlikte bulunmaları nedeniyle ayrım bizim amacımız açısından önemli değildir. Diğer yandan, bir kişi, duysal olarak algılanabilir olduğu ve uzamsal olduğu sürece, dolaysız deneyimi herhangi bir nesneyi içerdiği biçimiyle anlayabilir.

** Bu nedenle, gerçekte çok ayrımlı olan bir şeye işaret etmek için 'düşünce' sözcüğünü kullanmak uygun değildir.

Ama onlar aynı düşünceye sahip değildirler, *si duo idem faciunt, non est idem*. Eğer iki kişi aynı resmi çizerse, bu resimlerden her biri hâlâ kendine özgü düşünceye sahiptir. Gerçekte bazen farklı kişilerin düşüncelerinde ve hatta duygularında ayrılıklar meydana getirmek olanaklıdır; ancak tam bir karşılaştırma olanaklı değildir, çünkü biz aynı bilinçte her iki düşünceye beraber sahip olamayız.

Bir özel adın göndergesi adın anlamlarıyla işaret ettiğimiz nesnenin kendisidir; bu durumda sahip olduğumuz düşünce tamamen öznedir; ikisi arasında artık gerçekten düşünce gibi öznel olmayan anlam yatar, ne ki anlam hâlâ nesnenin kendisi değildir. Şu örnek belki bu ilişkileri aydınlayabilir. Bir kişi teleskopla ayı gözlemler. Ben ayın kendisinin göndergeye benzediğini düşünürüm; o, teleskopun içindeki objektif tarafından yansıtılan gerçek görüntü ve gözlemcinin retinal görüntüsü tarafından aracı olunan gözlemin nesnesidir. Birincinin duyuya benzediğini düşünüyorum, ikincisi ise düşünce ya da deneyime benzemektedir. Teleskoptaki görsel izlenim gerçekten tek taraflıdır ve gözlemcilerin görüş noktasına dayanmaktadır; ancak o hâlâ nesnedir, çünkü o ayrımlı gözlemciler tarafından kullanılabilir. Her ne olursa olsun o, ayrımlı kişilerin eş zamanlı olarak kullanabileceği biçimde ayarlanabilir. Ancak herkes kendi özel retinal görünümüne sahip olacaktır. Gözlemcilerin gözlerinin ayrımlı biçimleri nedeniyle geometrik bir uyum bile zorlukla elde edilebilir ve gerçek bir uygunluk söz konusu değildir. A'nın B için görülebilir hale getirilmiş retinal görüntüsü ya da ayrıca A'nın bir aynada kendi retinal görüntüsünü gördüğü varsayılarak bu örnekseme geliştirilebilir. Bu biçimde, belki de bir düşüncenin kendisinin nasıl bir nesne olarak kabul edilebildiğini gösterebiliriz, ne ki gözlemci için düşüncenin kendisi, düşünceye sahip olan kişi için dolaysız olarak var olan şey değildir. Bununla birlikte, bunu izlemek bizi konudan çok uzaklara götürecektir.

İmdi biz sözcükler, ifadeler ya da tam tümceler arasındaki

ayrıklığın üç seviyesini kabul edebiliriz. Ayrıklık en çok düşünceleri etkiler ya da göndergeyi değil de anlamı etkiler ya da sonuçta göndergeyi de etkiler. Birinci seviyeye gelince, düşüncelerin sözcüklerle olan belirsiz bağlantısı nedeniyle, birinin geçerli bulmadığı bir ayrımın başkası için geçerli olabileceğine dikkat edilmelidir. Çeviri ile kaynak metin arasındaki ayrım gerçekten ilk düzeyi aşmamalıdır. Burada ayrıca şiirsel belagatin anlama vermeye çalıştığı renklendirme ve gölgelendirme olası ayrımlara uygundur. Böylesi renklendirme ve gölgelendirme nesnel değildir ve konuşmacı ya da şairin imalarına göre her işitici ya da okuyucu tarafından duyumsanmalıdır. İnsan düşüncelerindeki bazı benzerlikler olmaksızın sanat kesinlikle olanaksız olacaktır, ancak o kesinlikle hiçbir zaman şairin niyetlerinin gerçekleştirilmekten çok uzak olması tarafından belirlenemez.

Bu yazıda düşüncelere ve deneyimlere ilişkin daha fazla bir tartışma yer almayacaktır. Burada onlardan yalnızca bir sözcüğün bir dinleyicide uyandırdığı düşüncenin bu sözcüğün anlamı ya da göndergesiyle karıştırılmamasını sağlamak amacıyla söz edilmiştir.

Kısa ve kesin ifadeleri olanaklı kılmak için aşağıdaki söyleyişi (phraseology) kanıtlanmış kabul edelim:

Bir özel ad (sözcük, işaret, işaret bileşimi, ifade) kendi anlamını *ifade eder*, kendi göndergesinin *yerini tutar* ya da *kendi göndergesine işaret eder*. Bir işaret aracılığıyla biz onun anlamını ifade ederiz ve onun göndergesine işaret ederiz.

İdealistler ya da kuşkucular olasılıkla uzun süredir buna karşı çıkıyor olacaklardır. 'Başka herhangi bir şey söylemeksizin bir nesne olarak Ay (moon) hakkında konuşuyorsunuz. Ancak 'Ay' adının bir göndergeye sahip olduğunu nasıl biliyorsunuz? Her ne olursa olsun bir şeyin bir göndergeye sahip olduğunu nasıl biliyorsunuz? Ben şöyle yanıt veriyorum: 'Ay' dediğimizde biz ne Ay idemiz hakkında konuşmaya niyetleniyoruz ne de onun

yalnızca anlamıyla yetiniyoruz, biz bir göndergeyi önceden var-sayıyoruz. 'Ay dünyadan küçüktür', Ay düşüncesinin tartışmanın konusu olduğunu varsaymak kesinlikle anlamı yanlış anlamak olurdu. Eğer bu konuşmacının istediği şey olsaydı, o 'benim Ay hakkındaki düşüncem' ibaresini kullanırdı. İmdi biz elbette var-sayımımızda hatalı olabiliriz ve gerçekte böyle hatalar meydana gelmektedir. Ancak önvarsayımın her zaman hatalı olup olma-yacağı sorusuna burada yanıt vermek gerekli değildir; bir işa-retin göndergesinden söz etmeyi doğrulamak için önce konuşma ve düşünmedeki niyetimizi belirtmek yeterlidir. Daha sonra biz, böyle bir göndergenin var olması koşuluyla, yollu ko-şulu eklemeliyiz.

Şimdiye kadar sadece özel adlar olarak adlandırdığımız böyle ifadelere, sözcüklere ve işaretlere ait anlam ve gönder-geyi ele aldık. Şimdi tamamen bildirimsel bir tümcenin anlam ve göndergesini inceleyeceğiz.* İmdi, bu düşünce onun anlamı ya da göndergesi olarak kabul edilmeli midir? Şimdilik tümcenin bir göndergeye sahip olduğunu varsayalım. Eğer şimdi tümce-nin bir sözcüğünü, aynı göndergeye sahip olan ama başka bir anlama sahip olan diğer bir sözcükle değiştirsek, bu, tümcenin göndergesi üzerinde etkiye sahip olmayabilir. Ama aynı za-manda böyle bir durumda düşüncenin değiştiğini görebiliriz; çünkü örneğin 'Sabah Yıldızı güneş tarafından aydınlatılan bir kütledir' tümcesindeki düşünce, 'Akşam Yıldızı güneş tarafından aydınlatılan bir kütledir' tümcesindeki düşünceden başkadır. Akşam Yıldızı'nın Sabah Yıldızı olduğunu bilmeyen herhangi bir kişi bu düşüncelerden birinin doğru diğerinin yanlış olduğuna inanabilir. Bu nedenle düşünce tümcenin göndergesi olamaz, ancak o daha çok anlam olarak düşünülmelidir. Şimdi gönder-geyle ilgili durum nedir? Hatta onunla ilgili araştırma yapma hakkına sahip miyiz? Bir bütün olarak bir tümcenin yalnızca an-

* Bir düşünceden anladığım şey, düşünmenin öznel icrası değil, ancak onun birkaç düşünürün ortak niteliği olma becerisine sahip olan nesnel içeriğidir.

lama sahip olması ama göndergeye sahip olmaması olanaklı mıdır? Her halükârda, bir kimse tıpkı anlama sahip olan ancak göndergeye sahip olmayan tümcelerin parçalarının bulunması gibi, bu tür tümcelerin de bulunmasını bekleyebilir ve göndergesiz özel adları içeren tümceler bu türe ait olacaktır. 'Odysseus uykudayken İthaca sahiline getirildi' tümcesi açıkça bir anlama sahiptir. Ancak bu tümcede geçen 'Odysseus' adının bir göndergeye sahip olup olmadığı kuşkuyla olduğu için, tüm tümcenin bir göndergeye sahip olup olmadığı da kuşkuludur. Bununla birlikte, tümceyi ciddi bir biçimde doğru ya da yanlış olarak düşünen herhangi birinin 'Odysseus' adına sadece bir anlam değil bir de gönderge yükleyeceği kesindir; çünkü yüklemnin onaylanması ya da yadsınması adın göndergesiyle ilgilidir. Adın göndergeye sahip olduğunu kabul etmeyen kişi yüklemi ne kullanabilir ne de ona sahip olabilir. Böyle bir durumda adın göndergesine kadar ilerlemek gereksizdir, şayet düşünceden daha öteye gitmek istemiyorsa bir kişi anlam ile yetinir. Eğer o yalnızca tümcenin anlamının, düşüncenin, bir sorunu olsaydı, tümcenin bir bölümünün göndergesi için endişe etmek yersiz olurdu; bölümün yalnızca anlamı, göndergesi değil, tüm tümcenin anlamı ile ilgilidir. 'Odysseus' göndergeye sahip olsun ya da olmasın düşünce aynı kalacaktır. Tümcenin bir parçasının göndergesi hakkında hiçbir biçimde kendimizi endişeye sokmamamız, genel olarak tümcenin kendisi için bir gönderge kabul ettiğimize ve beklediğimize işaret eder. Ögelerinden birinin göndergesinin eksik olduğunu anlar anlamaz düşünce bize göre değer kaybeder. Dolayısıyla, biz bir tümcenin anlamıyla yetinmeyip ayrıca onun göndergesiyle ilgili araştırma yapmakta haklıyızdır. Ancak biz şimdi neden bir özel adın sadece bir anlama sahip olmasını değil ama ayrıca bir de göndergeye sahip olmasını istiyoruz? Düşünce niçin bizim için yeterli değildir? Çünkü ve belli bir dereceye kadar, biz onun doğruluk değeri konusunda kaygılıyız. Durum her zaman böyle değildir. Sözgelimi, destansı bir şiiri dinlerken, dilin ses uyumu bir yana, tümcelerin

anlamlarıyla ve onlarla ilgili olarak ortaya çıkan izlenim ve duygularla ilgileniriz. Doğruluk sorunu bilimsel bir araştırma tutumu adına bizi estetik zevkten alıkoyar. Böylece, örneğin, 'Odysseus' adının, şiiri bir sanat yapıtı olarak kabul ettiğimiz sürece bir göndergeye sahip olmaması bizim için endişe ortaya çıkarabilecek bir sorun değildir.* Bizi her zaman anlamdan göndergeye doğru ilerlemeye yönlendiren doğruluğa ilişkin çabadır.

Ögelerinin göndergesinin gerekli olduğu her zaman bir tümcenin göndergesinin araştırılabileceğini ve sadece ve sadece doğruluk değerinin ardından araştırma yaptığımızda durumun böyle olduğunu gördük.

Dolayısıyla bir tümcenin *doğruluk değerini* kendi göndergesinin oluşturucusu olarak kabul etmeye yönlendiriliyoruz. Ben bir tümcenin doğruluk değerinden onun doğru ya da yanlış olduğu koşulu anlıyorum. Başka doğruluk değerleri yoktur. Kısa ve öz olması için ben birini Doğru, diğerini de Yanlış olarak adlandırıyorum. Böylece kendi sözcüklerinin göndergesiyle ilgili olan her bildirimsel tümce özel bir ad olarak kabul edilecektir ve eğer bir göndergeye sahipse onun göndergesi ya Doğru ya da Yanlış olacaktır. Bu iki madde bir şeyi doğru olarak değerlendiren herkes tarafından ve böylece bir kuşkucu tarafından bile örtük olarak da olsa kabul edilmektedir. Nesneler olarak doğruluk değerlerinin belirlenmesi keyfi bir arzu ya da belki de kendilerinden derin sonuçlar çıkarılamayan sözcüklere ilişkin önemsiz bir oyun olarak görülebilir. Bir nesne ile belirtmek istediğim şey yalnızca kavram ve bağıntı ilişkisi içinde daha açık bir biçimde tartışılabilir. Bunu başka bir çalışmaya ayırıyorum.³ Ancak ne kadar önemsiz olursa olsun, her yargıda düşünceler düzeyinden gönderge düzeyine (nesnel düzey) çoktan adım atılmış olduğu şimdiden çok açık olmalıdır.

* *Yalnızca bir anlama iye olan işaretler için özel bir terime sahip olmak arzu edilir bir şey olabilir. Eğer onlara simgeler gibi adlar verirsek, oyuncunun sahnedeki sözleri simgeler olabilir; gerçekte oyuncunun kendisi de bir simge olabilir.*

Bir kimse düşüncenin doğrulukla olan bağıntısını, anlamın gönderge ile olan bağıntısı gibi ve hatta öznenin yüklemle olan bağıntısı gibi kabul etmeye yüreklendirilebilir. Bir kişi gerçekten şunu söyleyebilir: '5 bir asal sayıdır, düşüncesi doğrudur'. Ancak daha yakın bir örnek, '5 bir asal sayıdır' basit tümcesinde söylenenden daha fazla hiçbir şey söylenmediğini göstermektedir. Doğruluk iddiası her zaman bildirimsel tümcenin biçiminden kaynaklanmaktadır ve ikincisi olağan gücünü kaybettiğinde, örneğin, sahnedeki bir oyuncunun ağzında, 'Beş bir asal sayıdır, düşüncesi doğrudur' tümcesi bile yalnızca bir düşünce içermektedir ve gerçekte içerdiği bu düşünce '5 bir asal sayıdır' yalın tümcesininkiyle aynıdır. Bundan, düşüncenin doğruluk ile olan bağıntısının, öznenin yüklem ile olan bağıntısıyla karşılaştırılamayacağı sonucu çıkar.

Özne ve yüklem (mantıksal anlamda anlaşıldığında) gerçekten düşüncenin öğeleridirler. Onlar bilgi konusunda aynı düzeye bağlıdırlar. Özne ve yüklemi birleştirmekle bir kişi sadece düşünceye ulaşır, ne ki hiçbir zaman anlamdan göndergeye ve düşünceden onun doğruluk değerine ulaşamaz. Bir kimse aynı bilgi düzeyinde hareket eder, ama hiçbir zaman bir düzeyden diğer bir düzeye ilerleyemez. Bir doğruluk değeri, örneğin, güneşin bir anlam değil de bir nesne olması nedeniyle olabileceğinden daha fazla bir şey olamaması gibi, bir düşüncenin bir parçası olamaz.

Eğer bir tümcenin göndergesi onun doğruluk değeridir yollu varsayımımız doğru ise, tümcenin bir parçası aynı göndergeye sahip başka bir ifade ile değiştirildiğinde ikincisi değişmeden kalmalıdır ve gerçekte durum böyledir. '*Eadem sunt, quae sibi mutuo substitui possunt, salva veritate.*' Eğer bileşenlerinin göndergesi yerinde ise ve söz konusu aynı türden yer değiştirmeler sonucunda değişmeden kalıyorsa, doğruluk değerinin dışında oldukça genel olarak her tümceye ait başka ne bulunabilir?

Eğer şimdi bir tümcenin doğruluk değeri kendi göndergesi

ise, bu durumda bir taraftan tüm doğru tümceler aynı göndergeye sahiptir ve böylece diğer taraftan tüm yanlış tümceler de aynı göndergeye sahiptir. Biz bundan, tümcenin göndergesindeki tüm özel şeylerin ortadan kaldırıldığını anlıyoruz. Biz hiçbir zaman sadece bir tümcenin göndergesiyle ilgili olarak endişeli olmayız; ama yine yalnız düşünce kendi başına bilgi sağlamaz, sadece göndergesiyle birlikte bulunan düşünce, yani onun doğruluk değeri bilgi verir. Yargılar bir düşünceden bir doğruluk değerine doğru ilerleme olarak düşünülebilir. Bu, kuşkusuz, bir tanım olamaz. Yargı oldukça sıradışı ve karşılaştırılabilir bir şeydir. Bir kişi ayrıca yargıların, doğruluk değerleri içindeki parçaların ayırımları olduğunu söyleyebilir. Böyle bir ayırım düşünceye bir geri dönüş sayesinde meydana gelir. Bir doğruluk değerine ait her anlama, onun kendi doğruluk değeri karşılık gelir.

Bununla birlikte, burada 'parça' sözcüğünü özel bir anlamda kullandım. Gerçekte eğer sözcüğün kendisi tümcenin bir parçası ise, sözcüğün göndergesini tümcenin göndergesinin parçası olarak adlandırmak suretiyle, tümcenin tümü ve parçaları arasındaki bağıntıyı onun göndergesine devrettim. Kesinlikle bu konuşma yöntemine saldırılabilir, çünkü bütün gönderge ve onun bir parçası, kalanı belirlemek için yeterli değildir ve çünkü 'parça' sözcüğü zaten nesnelerin başka anlamında kullanılmıştır. Özel bir terimin bulgulanması gerekli olabilir.

Bir tümcenin doğruluk değeri bu tümcenin kendi göndergesidir varsayımı şimdi başka bir sınamaya tabi tutulacaktır. Bir ifadenin yerine aynı göndergeye sahip başka bir ifade koyulduğunda, bir tümcenin doğruluk değerinin aynı kaldığını gördük. Ne ki yeri değiştirilen ifadenin bir tümcenin kendisi olduğu durumu henüz ele almadık. Şimdi, eğer düşüncemiz doğruysa, parça olarak diğerini içeren bir tümcenin doğruluk değeri, parçanın yeri aynı doğruluk değerine sahip başka bir tümce ile değiştirildiğinde değişmeden kalmalıdır. Tüm tümce ya da onun

bir parçası dolaylı ya da dolaysız bir alıntı olduğunda istisnalar beklenmelidir; çünkü böyle durumlarda, daha önce de gördüğümüz gibi, sözcükler olağan göndergelerine sahip değildirler. Dolaysız alıntıda bir tümce diğer bir tümceye işaret eder ve dolaylı alıntıda bir düşünceye.

Böylece biz ikincil ya da bağımlı tümcecikleri ele almaya sevk ediliyoruz. Bunlar bir tümce bileşiminin parçaları olarak var olurlar ve mantıksal bir bakış açısından bunlar aynı biçimde bir tümce, yani ana tümcedirler. Ancak burada bağılı tümceyle ilgili olarak, onun göndergesinin bir doğruluk değeri olmasının doğru olup olmadığı sorusuyla karşı karşıya kalıyoruz. Dolaylı alıntıyla ilgili olarak zaten bunun tersinin geçerli olduğunu biliyoruz. Gramerciler bağımlı tümcecikleri tümcelerin parçalarının örnekleri olarak görürler ve bundan dolayı onları ad tümceciklerine, sıfat tümceciklerine ve zarf tümceciklerine ayırırlar. Bu, bir bağılı tümcenin göndergesinin bir doğruluk değeri yoktur, ama onun doğruluk değeri daha çok bir ad ya da sıfat ya da zarfın göndergesiyle aynı şeydir, kısaca, bir bağılı tümcenin göndergesi, anlamı bir düşünce değil ama bir düşüncenin bir parçası olan bir tümcenin bir parçası ile aynı şeydir, biçimindeki bir varsayımı meydana getirebilir. Yalnızca daha tam ve dikkatli bir araştırma sorunu açıklığa kavuşturabilir. Böyle yapmakla biz sözcüğü sözcüğüne dilbilgisel kategorileri izlemeyeceğiz. Ancak daha çok mantıksal olarak aynı türe ait olanı kümeler halinde düzenleyeceğiz. Önce bir bağılı tümceciğin anlamının, tam da şimdi kabul ettiğimiz gibi, bağımsız bir düşünce olmadığı durumları araştıralım.

'Ki o' (that) tarafından sunulan soyut⁴ bir ad tümceciğinin durumu, içinde geçen sözcüklerin genel olarak kendi anlamları olan şeyle uyumlu olduğu dolaylı göndergelere sahip olduklarını gördüğümüz dolaylı alıntı durumunu içerir. Öyleyse bu durumda bağılı tümce kendi göndergesi için bir doğruluk değerine değil de bir düşünceye sahiptir. Çünkü anlam düşünce değildir,

ancak tüm bir karmaşık tümcedeki düşüncenin yalnızca bir parçası olan '...düşüncesi' (The thought, that...) sözcüklerinin anlamıdır. Bu, 'söylemek', 'duymak', 'bir düşünceye sahip olmak', 'ikna edilmek', 'sonuç çıkarmak' ve benzeri sözcüklerden sonra meydana gelir.* 'Algılamak', 'bilmek', 'hayal etmek' gibi daha sonra ele alınacak olan sözcüklerden sonra ayrımlı ve gerçekte daha karmaşık bir durum söz konusudur.

Üçüncü çeşidin durumlarında bağlı tümceciğin göndergesinin gerçekten bir düşünce olması, bağlı tümcecik ister doğru isterse yanlış olsun, onun bütünü doğruluğundan bağımsız olduğunu görmekle ayrıca kabul edilebilir. Örneğin, 'Copernicus gezegenlerin yörüngelerinin daire biçiminde olduğuna inandı' ile 'Copernicus güneşin görünürdeki deviniminin dünyanın gerçek devinimi tarafından meydana getirildiğine inandı' iki tümcesini karşılaştıralım. Doğruluğuna zarar vermeksizin bir bağlı tümceciğin yerine başka bir bağlı tümcecik koyulabilir. Ana tümcecik ve bağlı tümcecik birlikte anlam olarak sadece tek bir düşünceye sahiptir ve bütünü doğruluğu ne bağlı tümceciğin doğruluğunu ne de bağlı tümceciğin yanlışlığını içerir. Böylesi durumlarda bağlı tümcecik içindeki bir ifadenin aynı dural göndergeye sahip başka bir ifadeyle yerinin değiştirilmesine izin verilemez, ancak sadece aynı dural anlam gibi, aynı dolaylı göndergeye sahip olan bir ifadeyle onun yerinin değiştirilmesine izin verilebilir. Eğer bir kişi bir tümcenin göndergesi onun doğruluk değeri değildir, çünkü bu durumda onun yeri her zaman aynı doğruluk değerine sahip başka bir tümce ile değiştirilebilir, biçimindeki bir sonuca ulaşırdı, çok şey ispatlamış olurdu -aynı biçimde, bir kişi 'Sabah Yıldızı'nın göndergesinin Venüs olmadığını iddia edebilir, çünkü bu kişi her zaman 'Sabah Yıldızı' yerine Venüs diyemez. Bir kişi sadece, bir tümcenin göndergesinin her zaman bu tümcenin

* 'B'yi gördüğünü söylediğinde A yalan söyledi' tümcesinde bağlı tümce, (1) A'nın yanlışlığı konusunda ikna olmuş olmasına rağmen (2) A tarafından iddia edildiği söylenen bir düşünceye işaret eder.

doğruluk değeri olmadığı ve sözcük kendi göndergesine sahip olduğunda bile 'Sabah Yıldızı'nın her zaman Venüs gezegeninin yerine geçmediği sonucunu çıkarma hakkına sahiptir. Bu türün bir istisnası, tam da şimdi ele aldığımız, kendi göndergesi olarak bir düşünceye sahip olan bağlı tümcecikte ortaya çıkmaktadır.

Eğer bir kişi 'öyle görünüyor ki...' derse, o kişi 'bana öyle geliyor ki...' ya da 'sanıyorum ki...' demek ister. Dolayısıyla biz yine aynı durumla karşı karşıyayız. Durum 'hoşnut olmak', 'pişman olmak', 'onaylamak', 'suçlamak', 'ümit etmek', 'korkmak' gibi ifadelerin durumunda da aynıdır. Eğer Waterloo⁵ savaşının sonuna doğru Wellington, Prusyalıların geliyor olmasından dolayı hoşnut idiyse, onun hoşnutluğunun temeli bir mahkûmiyettir. O aldatılmıştır, yanılgısı devam ettiği sürece o daha az mutlu olmayacaktı ve gerçekte onlar çoktan yaklaşıp olsalardı bile o bu kadar mahkûm olmadan önce Prusyalıların geliyor olmalarından ötürü hoşnut olamazdı.

O, tıpkı bir kanaat ya da bir inancın bir duygunun temeli olması gibi, aynı zamanda, çıkarımda olduğu gibi, bir kanaatin temeli olabilir. 'Colombus, dünyanın yuvarlak oluşu gerçeğinden, batıya doğru yolculuk yapmakla Hindistan'a ulaşabileceği sonucunu çıkardı.' tümcesinde biz parçaların göndergesi olarak, dünya yuvarlaktır ve batıya doğru yolculuk etmekle Colombus Hindistan'a ulaşabilir, olmak üzere iki düşünceye sahibiz. Buradaki tüm anlamlı şey, Colombus'un her iki düşünce konusunda ikna olmuş olması ve bir inancın diğeri için temel olmasıdır. Dünyanın gerçekten yuvarlak olup olmadığı ve Colombus'un düşündüğü gibi sürekli batıya doğru ilerlemekle gerçekten Hindistan'a ulaşip ulaşmadığı bizim tümcemizin doğruluğu açısından önemli değildir. Ancak 'dünya'nın yerini, çapı kendisinin dörtte birinden daha büyük olan bir uydunun kendisine eşlik ettiği bir gezegenle değiştirip değiştirmemek önemsiz değildir. Burada ayrıca sözcüklerin dolaylı göndergelerine sahibiz.

‘Diye/için’ (in order that) ile başlayan belirteçsel amaç tümceleri bu konu ile ilgilidir, çünkü amaç açıkça bir düşüncedir; dolayısıyla bu sözcüklere ait gönderge koşul kipidir.

‘Buyurmak’, ‘sormak’, ‘yasaklamak’ gibi ifadelerden sonra ‘ki o, adı geçen’ ile beraber bulunan bir yan tümce emir olarak dolaysız konuşmada ortaya çıkabilir. Böyle bir yan tümce göndergeye değil de yalnızca bir anlama sahiptir. Bir emir, bir rica gerçekte düşünce değildir, ama onlar düşünceler gibi aynı düzeyde bulunurlar. Böylece, ‘buyurmak’, ‘istemek’ vs’ye dayanan yan tümcelerde sözcükler kendi dolaysız göndergelerine sahiptir. Dolayısıyla, böyle bir yan tümcenin göndergesi bir doğruluk değeri değil, ama bir emir, bir rica ve benzerleridir.

Durum, ‘... olup olmadığından kuşku duymak’, ‘...nın ne olduğunu bilmemek’ gibi ibarelerdeki bağımlı sorular için de benzerdir. Burada sözcüklerin ayrıca kendi dolaylı göndergelerine sahip olduklarının kabul edilmesi gerektiğini görmek kolaydır. Sorular dile getiren ve ‘ki o kişi’ (who), ‘ki o şey’ (what), ‘ki orada, -dığı yerde’ (where), ‘ki o zaman, -dığı zaman’ (when), ‘ki böylece’ (how), ‘ki onun aracılığıyla’ (by what means) ile başlayan yan tümcelerin, zaman zaman, içlerinde geçen sözcüklerin kendi olağan göndergelerine sahip olduğu zarf tümcelerine yakın oldukları çok açıkça görülmektedir. Bu durumlar (Almancada) yüklem kipi tarafından dil bilimsel olarak ayırılmıştır. Dilek kipi sayesinde biz bir bağımlı soruya ve sözcüklerin dolaylı göndergesine sahibiz. Dolayısıyla bir özel adın yerine, genel olarak, aynı nesnenin başka bir adı konulamaz.

Şimdiye kadar ele alınan durumlarda dilek tümceleri kendi dolaylı göndergelerine sahipti ve bu, dilek tümcesinin göndergesinin dolaylı olduğunu açık hale getiriyordu, yani onun göndergesi bir doğruluk değeri değil, ama bir düşünce, bir emir, bir rica, bir soru idi. Dilek tümcesi bir ad olarak düşünülebilir, bir kişi, gerçekten, dilek tümcesinin, tümcenin yapısının bağla-

mında gösterdiği şu düşünce, şu emir vs. nin bir özel adı olarak, diyebilir.

İmdi, sözcüklerin, gönderge kadar anlam ve doğruluk değeri olarak meydana gelen bir düşünceye sahip olmaksızın kendi olağan göndergelerine sahip olduğu diğer yan tümcelere geliyoruz. Bunun nasıl olanaklı olduğu örneklerle en iyi biçimde açıklığa kavuşturulmuştur.

Gezegenlerin yörüngelerinin eliptik biçimini keşfeden her kim ise, o sefalet içinde ölmüştür.

Eğer yan tümcenin anlamı bir düşünce ise, onu ayrıca ayrı bir tümce içinde açıklama olasılığı zorunlu olmalıdır. Ne ki bu işe yaramaz, çünkü dilbilgisel özne 'her kim ise' bağımsız bir anlama sahip değildir ve sadece 'sefalet içinde öldü' sonuç tümcesiyle olan bağintiye aracı olur. Bu nedenle yan tümcenin anlamı tam bir düşünce değildir ve onun göndergesi bir doğruluk değeri değil, Kepler'dir. Bir kişi bütünün anlamının parçasının içerdiği gibi bir düşünce içermemesine itiraz edebilir, yani gezegenlere ait eliptik biçimi ilk defa bir keşfedenin bulunduğu karşı çıkabilir, çünkü bütünü doğru olarak kabul eden kişi bu parçayı yadsıyamaz. Bu kuşkusuz böyledir, çünkü aksi takdirde 'gezegenlere ait yörüngelerin eliptik biçimini bulgulayan her kim ise' yan tümcesi bir göndergeye sahip olamazdı. Eğer bir şey iddia edilirse, kullanılan yalın ya da bileşik özel adların göndergeye sahip olduğuna dair her zaman bir ön varsayım bulunur. Dolayısıyla, eğer birisi 'Kepler sefalet içinde öldü' yollu bir iddia ileri sürerse, bu durumda 'Kepler' adının bir şeye işaret ettiğine dair bir önvarsayım bulunur; ancak 'Kepler sefalet içinde öldü' tümcesinin anlamının, 'Kepler' adı bir şeye işaret eder düşüncesini içerdiği bundan sonuç olarak çıkmaz. Eğer durum bu olsaydı olumsuzlama,

Kepler sefalet içinde ölmedi,

tümcesini kullanmak zorunda kalmazdı. Tersine,

Kepler sefalet içinde ölmedi ya da 'Kepler' adı bir göndergeye sahip değildir, ifadesini kullanırdı.

'Kepler'adının bir şeyi göstermesi, kesinlikle, karşıt iddia için olduğu kadar,

Kepler sefalet içinde öldü, tümcesi için de bir ön vasayımdır. O halde diller bir nesneyi göstermekte başarısız olan ifadeleri içirme kusuruna sahiptirler (gerçi onların dilbilgisel biçiminin bu amaç konusunda onları yeterli kıldığı gözükmemektedir), çünkü bazı tümcelerin doğruluğu bir ön koşuldur. Bu nedenle o, şu tümcenin doğruluğuna dayanmaktadır.

Gezegenlere ait yörüngelerin eliptik biçimini keşfeden bir kişi vardı.

Gezegenlere ait yörüngelerin eliptik biçimini keşfeden her kim ise, yan tümcesi ya gerçekten bir nesneye işaret eder ya da gerçekte göndergeye sahip değilken sadece öyleymiş gibi görünür. Ve böylece yan tümcemiz sanki kendi anlamının bir parçası olarak, gezegenlerin yörüngelerinin eliptik biçimini bulgulayan birinin olduğu düşüncesini içeriyormuş gibi gözükabilir. Bu doğru olsaydı olumsuzlama şöyle olurdu:

Ya gezegenlerin yörüngelerinin eliptik biçimini bulgulayan her kim ise sefalet içinde ölmemiştir, ya da gezegenlerin yörüngelerinin eliptik biçimini bulgulayan hiç kimse olmamıştır.

Bu, dilin, matematiksel çözümlemenin simgesel dilinin bile kendisinden tamamen bağımsız olamadığı bir kusurundan kaynaklanmaktadır; hatta bir şeyin yerini tuttuğu gözükken ancak (en azından şimdiye kadar) göndergeye sahip olmayan, yani ayrımlı sonsuz seriler gibi simgelerin bileşimleri bile orada (dilde) bulunabilir. Örneğin, 0 rakamının yerine ayrımlı sonsuz serilerin geçeceği özel bir koşul öne sürmekle bundan kurtulabilir. Mantıksal olarak mükemmel bir dil (Begriffsschrift), daha önce ortaya konulmuş işaretlerden meydana gelen bir özel ad olarak dil bilgisi açısından iyi oluşturulmuş her ifade gerçekte bir nesneye işaret etmelidir ve bir gönderge sağlanmaksızın, bir

özel ad olarak hiçbir yeni işaret ortaya konulmamalıdır, biçimindeki koşulları yerine getirmelidir. Mantık yapıtları ifadelerin kapalılığından doğan mantıksal hatalara karşı uyarılar içermektedir. Göndergeye sahip olmayan açık özel adlara karşı bir uyarıyı daha az uygun görmüyorum. Matematiğin tarihi bu tarzda ortaya çıkan yanlışlarla doludur. Bu, kapalılık kadar kolay bir biçimde, belki de daha da kolayca, demagogik kötüye kullanmaya elverişlidir. 'İnsanların iradesi' bir örnek olarak işe yarayabilir; çünkü her şeye rağmen bu ifade için genel kabul görmemiş bir göndergenin bulunmadığını tespit etmek kolaydır. Dolayısıyla, en azından bilimde ilk ve son kez olarak bu hataların kaynağını ortadan kaldırmak hiçbir biçimde önem taşımaz. O halde, daha önce tartışılan bir itiraz gibi, böyle itirazlar olanaksız olacaktır, çünkü o, bir özel ad bir göndergeye sahip olsun ya da olmasın, hiçbir zaman bir düşüncenin doğruluğuna bağlı olamaz.

Bu ad tümcelerinin önemi ile mantıksal olarak bunlarla yakın bir ilişkiye sahip olan sıfat ve zarf tümcelerinin önemi arasında bir bağ kurulabilir.

Sıfat tümceleri, ayrıca, ad tümcelerinin tersine, kendi başlarına bu amaç için yeterli olmamalarına rağmen bileşik özel adların kurulmasına hizmet ederler. Bu sıfat tümceleri sıfatlara eş değer kabul edilmelidir. Bir kişi '4'ün 0'dan küçük karekökü' yerine, '4'ün olumsuz karekökü' diyebilir. Burada, tekil belirli bir artikelin yardımıyla, bir kavrama ait bir ifadeden kurulmuş bileşik bir özel adın durumuna sahibiz. Bu, eğer kavram sadece ve sadece bir tekil nesneye işaret ederse, her şeye rağmen izin verilebilirdir.*

Kavramlara ait açıklamalar öyle kurulurlar ki, 'Ki o, 0'dan

* Yukarıda söylenilen şeye uygun olarak, söz konusu türün bir ifadesi her zaman özel bir koşul öne sürme yoluyla gerçekten sağlama bağlanmış olmalıdır. Örneğin, kavram bir nesneye ya da 1'den fazla bir şeye işaret etmediğinde uzlaşım yoluyla kendi göndergesi olarak değerli olacaktır.

küçüktür' tümcesinin sunduğu örneğimizdeki gibi, bir kavramın işaretleri sıfat tümceleri tarafından verilir. Böyle bir sıfat tümcesinin, gönderge kadar, anlam ve doğruluk değeri olarak ad tümcesinin sahip olabileceğinden daha fazla bir düşünceye sahip olamayacağı açıktır. Ayrıca onun çoğu durumlarda tekil bir sıfat tarafından açıklanabilen anlamı yalnızca bir düşüncenin bir parçasıdır. Burada, ad tümcesinin durumunda olduğu gibi, bağımsız özne ve dolayısıyla bağımsız bir tümcedeki yan tümcenin anlamını yeniden üretme olanağı yoktur.

Yerler, anlar, zamanın uzamları, -dır, mantıksal olarak düşünülen nesneler, dolayısıyla belirli bir yerin gösterilmesi, belirli bir an ya da zamanın bir uzamı bir özel ad olarak kabul edilmelidir. Şimdi, yer ve zaman sıfat tümceleri, ad ve sıfat tümcelerinin durumunda gördüğümüze benzer bir tarzda böyle bir özel adın oluşturulması için kullanılabilir. Aynı biçimde, konumları vs. sunan kavramlar hakkında açıklamalar oluşturulabilir. Burada ayrıca, bu yan tümcelerin anlamının bağımsız bir tümcede

* Bu tümcelerin durumunda basitçe çeşitli yorumlar olasıdır. 'Schleswig-Holstein Danimarka'dan ayrıldıktan sonra Prusya ve Avusturya savaş yapmıştır' tümcesinin anlamı, 'Schleswig-Holstein'in Danimarka'dan ayrılmasından sonra Prusya ve Avusturya savaş yapmıştır' biçiminde de sunulabilir. Bu yorumda anlamın bir parça olarak Schleswig-Holstein bir zamanlar Danimarka'dan ayrıldı düşüncesine sahip olarak düşünülmemesi gerektiği ve ancak bunun 'Schleswig-Holstein'in Danimarka'dan ayrılmasından sonra' ifadesinin hiçbir biçimde göndergeye sahip olmaması için zorunlu bir koşul olduğu kesinlikle yeterince açıktır. O halde, daha sonra düşünülmesi gereken bir duruma sahibiz. Ayrımı daha açıkça anlamak için kendimizi Avrupa tarihi hakkında çok az bilgiye sahip, Schleswig-Holstein'in Danimarka'dan ayrıldığıının bile yanlış olduğuna inanan bir Çinlinin yerine koyalım. O, ilk biçimdeki tümcemizi ne doğru ne de yanlış olarak kabul edecektir, ama tümcenin yan tümcesi için göndergenin yokluğu nedeniyle herhangi bir göndergeye sahip olduğunu yadsıyacaktır. Bu yan tümce sadece görünüşe göre bir zaman belirtebilir. Bununla birlikte, eğer o bizim tümcemizi ikinci tarzda yorumlasaydı, onun içinde ifade edilmiş, ona göre göndergesiz olabilecek bir parçanın yanında bulunan, yanlış olduğunu düşüneceği bir düşünce bulabilirdi.

yeniden oluşturulamayacağına dikkat edilmesi gerekir, çünkü temel öge, yani yer ya da zamanın belirlenimi eksiktir ve sadece bir ilgi zamiri ya da bağlaç tarafından onlara işaret edilmiştir.*

Ayrıca koşul yan tümcesinde, bağımsız tümcedekine benzer bir ilintiye sahip belirli bir göstergenin bulunması genel olarak kabul edilebilir. (Biz bunun zaten ad, sıfat ve zarf tümceciklerinde meydana geldiğini gördük). Her bir gösterge diğerine işaret ettiği sürece, her iki yan tümce birlikte bir kural olarak sadece tekil bir düşünceyi açıklayan bağlı bir bütün oluşturur.

Eğer bir rakam 1'den küçük ve 0'dan büyük ise, onun karesi 1'den küçük ve 0'dan büyüktür

tümcesinde söz konusu öge koşullu yan tümcede 'bir rakam' ve bağımsız tümcede 'onun' ögeleridir. Anlamın bir yasanın beklenen genelliğini kazanması bu çok yönlü belirsizlik nedeniyledir. Tümleç yan tümcesinin kendi anlamı olarak yalnız başına tam düşünceye sahip olmaması gerçeğinden sorumlu olan ve sadece sonuç yan tümcesi ile bileşiminde parçaları artık düşünce olmayan bir düşünceyi ifade eden budur. Hipotetik yargıda genel olarak iki yargının karşılıklı ilişki içine sokulduğunu söylemek yanlıştır. Bu ya da buna benzer bir şey söylenirse, 'yargı' sözcüğü, 'düşünce' sözcüğüyle ilişkilendirdiğim aynı anlamda kullanılır. Dolayısıyla şu kalıbı kullanabilirim: 'Hipotetik bir düşünce iki düşünce arasında karşılıklı bir bağıntı kurar.' Bu sadece belirsiz bir göstergenin yokluğunda doğru olabilir.* Ne ki böyle bir durumda da genellik olamaz.

Eğer zamanın bir anına hem koşullu yan tümcede ve hem de yan tümcede belirsiz bir biçimde işaret edilecekse, bu genellikle sadece yüklem şimdiki zamanını kullanmakla yerine getirilir ki, böyle bir durumda bu yüklem zamansal şimdiye işaret etmez. Öyleyse bu dilbilgisel biçim ana tümcelerde ve yan

* Bazen açık dilsel bir işaret eksik olur ve o tüm bağlamdan çıkarılmalıdır.

tümcelerde belirsiz göstergedir. Bunun bir örneği şudur: ‘Güneş Yengeç dönencesinde bulunduğunda kuzey yarım kürede en uzun gündüz meydana gelir’. Burada ayrıca tam bir tümcedeki yan tümcenin anlamını açıklamak olası değildir, çünkü bu anlam tam bir düşünce değildir. ‘Güneş Yengeç dönencesindedir’ dersek, bu şimdiki zamanımıza işaret eder ve bu nedenle de anlamı değiştirir. Ana tümcenin anlamı önemsiz bir düşünce iken, sadece ana tümcenin ve yan tümcelerin bileşimi olan tam bir tümce böyle bir anlama sahiptir. Tümleç tümcesindeki ya da sonuç tümcesindeki birkaç genel ögeye belirsiz bir biçimde işaret edilebilmesi buna ilave edilebilir.

‘Ki o kişi’ (who), ‘ki o şey’ (what) ile kurulan tümcelerin ve ‘ki orada’ (where), ‘ki o zaman’ (when), ‘her nerede’ (wherever), ‘her ne zaman’ (whenever) ile kurulan zarf tümcelerinin genel olarak koşullu yan tümcenin anlamına sahip olarak yorumlamaları gerektiği açıktır. Örneğin, ‘Asfalta dokunan kirlenir’ gibi.

Sıfat tümceleri ayrıca koşullu tümcelerin yerini alabilir. Böylece daha önce kullanılan tümcenin anlamı, ‘1’den küçük 0’dan büyük olan bir rakamın karesi 1’den küçük 0’dan büyüktür’ biçiminde verilebilir.

Eğer iki yan tümcenin ortak ögesi bir özel ad tarafından gösterilirse durum daha ayrımlı olur.

Sağ kanadın tehlikede olduğunu gören Napolyon’un bizzat kendisi askerlerini düşman mevkisine doğru sürdü,

tümcesinde iki düşünce ifade edilmiştir:

Napolyon sağ kanattaki tehlikenin ayırına vardı.

Napolyon, bizzat kendisi, askerlerini düşman mevzilerine doğru sürdü.

Bunun ne zaman ve nerede meydana geleceği yalnızca bağlam tarafından belirlenir, ancak bununla birlikte, kesinlikle belirli olduğu düşünülmelidir. Eğer bütün tümce bir iddia olarak

ifade edilirse, biz eş zamanlı olarak onunla ilgili her iki bileşen tümceyi ileri süreriz. Eğer parçalardan birisi yanlışsa bütün de yanlıştır. Burada biz (eğer onu yer ve zaman göstergesiyle tamamlarsak), yan tümcenin anlam olarak kendi başına tam bir düşünceye sahip olduğu bir duruma sahibiz. Bu nedenle yan tümcenin göndergesi bir doğruluk değeridir. Dolayısıyla biz bütünün doğruluk değerine zarar vermeksizin aynı doğruluk değerine sahip başka bir tümceyle onun yerinin değiştirilebilmesini bekleriz. Durum gerçekte budur; ancak bütününü dilbilgisel nedenlerden dolayı onun öznesinin 'Napolyon' olması gerektiğine dikkat edilmelidir. Ancak bundan sonra o, 'Napolyon'a ait bir sıfat tümcesi kalıbına sokulabilir. Ama eğer onun bu kalıpta açıklanması isteginden vazcayılırsa ve bağıntı 've' ile gösterilirse bu sınırlama ortadan kalkar.

'Gerçi' (although) ile başlayan yan tümceler de tam düşünceleri dile getirir. Bu bağlaç gerçekte anlama sahip değildir ve yardımcı tümcenin anlamını değiştirmez, ne ki sadece alışılmış bir tarzda onu açıklar.* Ayrıcalı tümcenin yerine, bütünün doğruluğuna zarar vermeksizin aynı doğruluk değerine sahip başka bir tümce koyabiliriz. Ancak bağlaç aracılığıyla yardımcı tümcenin içine yerleştirildiği örnek, tıpkı konusu hüznün olan bir şarkının neşeli bir tarzda söylenmesi gibi, kolayca ahenksiz görünebilir.

En son durumlarda bütünün doğruluğu parça tümceciklerin doğruluğunu içerir. Eğer bir koşullu yan tümce, belirsiz bir göstergesinin yerine bir özel ad ya da bunun eş değeri kabul edilebilecek herhangi bir şey içermek yoluyla tam bir düşünce açıklarsa durum başka olur.

Eğer güneş çoktan doğmuşsa, gökyüzü çok bulutludur tümcesinde zaman şimdidir, yani belirlidir. Ve ayrıca yerin de belirli olduğu kabul edilecektir. Burada, koşullu yan tümceler ile bağımsız yan tümcelerinin doğruluk değerleri arasındaki bir bağıntı

* 'Ancak' (but) ve 'buna rağmen'in (yet) durumunda da aynı şey söz konusudur.

tıdan söz edilmekte olduğu söylenebilir, yani durum, öncekinin doğrunun yerine geçtiği ve sonrakinin yanlışın yerine geçtiği yerde meydana gelmez. Bundan dolayı, gökyüzü çok bulutlu olsun ya da olmasın, güneş henüz doğmamışsa, tümcemiz doğrudur ve ayrıca güneş doğmuş ise gökyüzü çok bulutludur. Çünkü burada yalnızca doğruluk değerleri söz konusudur, her bileşen tümcenin yeri, bütünü doğruluk değerini değiştirmeksizin aynı doğruluk değerine sahip başka bir tümceyle değiştirilebilir. Bu durumda kesinlikle öznenin ortaya çıktığı örnek genellikle uygunsuz olur, düşünce kolayca çarpıtılmış gözükabilir; ne ki bu kendi doğruluk değerini gerektirmek adına hiçbir şeye sahip değildir. Bir kişi daima, açık bir biçimde ifade edilmemiş olan ve böylece anlamlı olarak kabul edilmemesi gereken yan düşüncelerle çarpışmamaya dikkat etmelidir. Bu durumda, onların doğruluk değerlerine ilişkin açıklama yapmak gerekli olmayacaktır.*

Şimdiye dek basit sorunlar tartışıldı. Buraya kadar ne öğrendiğimizi gözden geçirelim.

Yardımcı tümce her zaman kendi anlamına ilişkin bir düşünceye sahip değildir, ama yalnızca düşüncenin bir parçasına sahiptir ve sonuçta gönderge olarak doğruluk değerine sahip değildir. Bunun nedeni, ya yan tümcedeki sözcüklerin dolaylı bir göndergeye sahip olması, böylece de göndergenin, anlamın değil, yan tümcenin bir düşüncesi olması ya da belirsiz bir göstergenin bulunması nedeniyle, yan tümcenin yalnızca ana tümceyle birleştirildiğinde bir düşünceyi açıklamasıdır. Bununla birlikte, dilbilgisel engellerin olmaması koşuluyla, bütünü anlamına zarar vermeksizin aynı doğruluk değerine sahip başka bir yan tümceyle yerinin değiştirilebildiği durumda yardımcı tümcenin anlamı tam bir düşünce olarak ortaya çıkabilir.

* *Tümcemizin düşüncesi şöyle ifade edilebilir: 'Ya güneş henüz doğmamıştır ya da gökyüzü çok bulutludur', tümce ilişkisinin bu türünün nasıl anlaşılması gerektiğini gösterir.*

Bir kimsenin karşılaşılabileceği bütün yardımcı tümcelerin incelenmesi derhal bu kategorilere tam olarak uymayan bazı şeyler ortaya koyacaktır. Şimdiye kadar görebildiğim kadarıyla bunun nedeni, yardımcı tümcelerin böyle basit anlamlara sahip olmamasıdır. Hemen hemen her zaman bizim tarafımızdan ifade edilen ana tümceleri, dinleyici tarafından ifade edilmemiş olmalarına rağmen, psikolojik yasalara uygun olarak, sözcüklerimizle ilişkili olan yardımcı düşüncelerle ilişkilendirdiğimiz gözükmektedir ve yardımcı düşünce kendiliğinden bizim sözcüklerimizle ilgili olduğu için, biz onun da hemen hemen ana düşüncenin kendisi gibi ifade edilmesini isteriz. Bu suretle tümcenin anlamı zenginleştirilir ve yardımcı tümcelerden daha yalın düşüncelere sahip olmamız gayet olasıdır. Çoğu durumda tümce bu biçimde anlaşılmalıdır, diğer durumlarda ise yardımcı düşüncenin tümcenin anlamına mı ait olduğu yoksa sadece ona eşlik mi ettiği kuşkulu olabilir.*

Bir kişi, sağ kanattaki tehlikenin ayırımına varan Napolyon'un kendisi askerlerini düşman mevkiine sürdü tümcesinin sadece yukarıda gösterilen düşünceleri ifade etmediğini, ayrıca tehlikeye dair bilginin Napolyon'un askerlerini düşman mevzilerine sürmesinin nedeni olduğu düşüncesini açıkladığını düşünebilir. Bir kişi gerçekte bu düşüncesinin sadece görece mi önerildiğini yoksa gerçekten mi ifade edildiğini merak edebilir. Napolyon'un kararı onun tehlikenin ayırımına varmasından önce zaten verilmiş ise, bu durumda sorunun tümcemizin yanlış olup olmadığına ilişkin olduğu düşünölsün. Buna rağmen tümcemiz doğru olsaydı bile yardımcı düşünce anlamın bir parçası olarak düşünölmemeliydi. Bir kişi olasılıkla bunun lehinde karar verebilir. Başka bir seçenek tamamen karmaşık bir duruma yol açacaktır. Yardımcı tümcelerden daha yalın düşüncelere sahip olabiliriz.

* Bu, bir iddianın bir yalan mı yoksa bir yalan yere yemin etme mi olduğu sorunu açısından önemlidir.

Napolyon sağ kanattaki tehlikenin ayırdına vardı,

tümcesinin yerine aynı doğruluk değerine sahip başka bir tümce koyulursa, örneğin,

Napolyon zaten 45 yaşından fazlaydı,

bu durumda yalnızca ilk düşüncemiz değişmez, ne ki ayrıca üçüncü düşüncemiz de değişebilir. Böylece, ikincinin doğruluk değeri değişebilir –diyeceğim, onun yaşı, askerleri düşmanın üzerine sürme kararı için bir neden olmadı ise, bu, eşit doğruluk değerine sahip yan tümcelerin böyle durumlarda genel olarak niçin bir diğeriyle yerinin değiştirilemeyeceğini gösterir. Yardımcı tümce, diğeri ile olan bağlantısı sayesinde, tek başına bulunduğu durumdan daha fazlasını ifade eder.

Bunun düzenli olarak meydana geldiği durumları düşünelim.

Bebel, Alsace-Lorraine'in dönüşünün, France'ın öç alma arzusunu yatıştırabileceğini düşünüyor tümcesinde, tümiec yan tümcesi ve sonuç yan tümcesi aracılığıyla gösterilmemiş iki düşünce açıklanmaktadır, yani:

(1) Bebel, Alsace-Lorraine'in dönüşünün France'ın intikam arzusunu yatıştırabileceğine inanıyor.

(2) Alsace-Lorraine'in dönüşü, France'ın intikam arzusunu yatırtırmayabilir.

İkinci düşüncenin açıklamasında aynı sözcükler alışılmış göndergelerine sahipken, birinci düşüncenin açıklamasında yardımcı tümcenin sözcükleri kendi dolaylı göndergelerine sahiptir. Bu, asıl karmaşık tümcemizdeki yardımcı tümcenin, başka gönderge ile bir defa bir düşüncenin ve bir defa da bir doğruluk değerinin yerine konularak iki defa düşünülmesi gerektiğini gösteriyor. Çünkü doğruluk değeri yardımcı tümcenin bütün göndergesi değildir ve biz ikincisini basitçe aynı doğruluk değerine sahip başka bir tümceyle değiştiremeyiz. Benzer düşünceler 'bilmek', 'bulgulamak', '...olduğu bilinmektedir' gibi ifadeleri de içerir.

Neden yan tümceleri ve ilgili ana tümce aracılığıyla biz, bir biçimde, bağımsız olarak, asıl yan tümcelere karşılık gelmeyen bazı düşünceleri açıklarız. 'Buz sudan daha az yoğun olduğu için su üzerinde yüzer' tümcesinde şu düşüncelere sahibiz:

Buz sudan daha az yoğundur.

Eğer bir şey sudan daha az yoğunsa su üzerinde batmadan kalır. Buz su üzerinde batmadan kalır.

Bununla birlikte, ilk düşüncenin açık bir biçimde sunulmasına gerek yoktur, çünkü o geriye kalan iki düşüncede içerilmiştir. Öbür yandan, ne birinci ve üçüncü, ne de ikinci ve üçüncü bileşim bize tümcemizin anlamını veremez. Çünkü

Buz sudan daha az yoğundur,

yardımcı tümcemizin hem birinci tümcemizi hem de ikinci düşüncemizin bir bölümünü açıkladığı görülebilir. Bu, basitçe, yardımcı tümcemizin yerinin aynı doğruluk değerine sahip başka bir yardımcı tümce ile değiştirilememesinin nasıl meydana geldiğidir; çünkü bu bizim ikinci düşüncemizi değiştirebilir ve böylece onun doğruluk değerini de oldukça değiştirebilir.

Sudan daha az yoğun olsaydı, demir su üzerinde yüzebilirdi,

tümcesinde de durum benzerdir. Burada, demir sudan daha az yoğun değildir ve eğer bir şey sudan daha az yoğun ise o şey su üzerinde yüzebilir, yollu iki düşünceye sahibiz. Yardımcı tümce yine bir düşünceyi ve diğer düşüncenin bir parçasını açıklıyor.

Daha önce düşünülen bir tümceyi yorumlarsak:

Schleswig-Holstein Danimarka'dan ayrıldıktan sonra Prusya ve Avusturya savaş yaptı. Onun, bu biçimde, Schleswig-Holstein bir zamanlar Danimarka'dan ayrıldı düşüncesini açıklamasıyla biz bu ilk düşünceye sahip oluyoruz ve ikinci olarak, bir zamanlar Prusya ve Avusturya savaş yaptı düşüncesi daha kesin bir biçimde yardımcı tümce tarafından belirlenmiştir. Burada

ayrıca, yan tümce sadece bir düşünceyi açıklamaz, ayrıca diğerinin bir parçasını da açıklar. Dolayısıyla, onun yeri genel olarak aynı doğruluk değerine sahip başka bir yan tümceyle değiştirilemez.

Dilin sağladığı tüm olanakları tüketmek zordur; ancak en azından, bir yardımcı tümcenin her zaman, tüm tümce yapısının doğruluğuna zarar vermeksizin, aynı doğruluk değerine sahip başka bir yardımcı tümce ile yerinin değiştirilememesinin temel nedenlerini aydınlığa kavuşturduğumu umuyorum. Bu nedenler şöyle ortaya çıkar:

(1) Yan tümce, bir doğruluk değerinin yerine geçmediğinde, yalnızca bir düşüncenin bir parçasını açıkladığı için;

(2) Yardımcı tümce bir doğruluk değerinin yerine geçmediğinde, ama böyle yapmakla yükümlü de olmadığında, onun anlamının bir düşünceyi ve başka bir düşüncenin bir parçasını içermesi nedeniyle.

İlk durum şöyle ortaya çıkar:

(a) Sözcüklerin dolaylı göndergelerinde.

(b) Eğer tümcenin bir parçası bir özel ad olmaktan çok sadece belirsiz bir gösterge ise.

İkinci durumda yardımcı tümcenin iki defa iyice düşünülmesi gerekebilir, yani bir kez onun alışılmış göndergesinde ve diğer türlü onun dolaylı göndergesinde. Ya da yan tümcenin bir parçasının anlamı, aynı biçimde, tüm tümcenin anlamını oluşturan yan tümce tarafından dolaysız olarak ifade edilen düşünceyle beraber sahip olunan diğer bir düşüncenin bir ögesi olabilir.

Yukarıda sözü edilen şeylerden yeterli bir olasılıkla şu sonuç çıkar: Bir yan tümcenin aynı doğruluk değerine sahip başka bir yan tümceyle yerinin değiştirilemediği durumlar, bir doğruluk değeri, kendi anlamı olarak bir düşünceye sahip olan bir tümcenin göndergesidir, yollu düşüncemizin yanlışlığını kanıtlamada ileri sürülemez.

Başlangıç noktamıza geri dönmeme izin verin.

' $a=a$ ' ve ' $a=b$ 'nin ayrımlı bilişsel değerlere sahip olduğunu anladığımızda, açıklama, bilginin amacı açısından tümcenin anlamı, yani onun tarafından ifade edilen düşünce, onun göndergesinden, yani doğruluk değerinden daha az anlamlı değildir, biçimindedir. Şimdi, eğer ' $a=b$ ' ise, bu durumda ' b 'nin göndergesi gerçekten ' a 'nın göndergesinin aynısıdır ve bu nedenle ' $a=b$ 'nin doğruluk değeri ' $a=a$ 'nın doğruluk değerinin aynısıdır. Buna rağmen ' b 'nin anlamı ' a 'nın anlamından ayrımlı olabilir ve böylece ' $a=b$ 'de açıklanan düşünce ' $a=a$ 'da açıklanandan başka olabilir. Bu durumda iki tümce aynı bilişsel değere sahip değildir. 'Yargı' ile biz, daha önce olduğu gibi, düşünceden onun doğruluk değerine doğru ilerlemeyi anlarsak, onların yargılarında da ayrımlı olduklarını söyleyebiliriz.

NOTLAR

- 1 Bu sözcüğü özdeşlik anlamında kullanıyorum ve 'a=b'yi 'a'nın anlamı b'ninkiyle aynıdır ya da 'a ve b bağdaşabilir' diye anlıyorum.
- 2 'Aristoteles' gibi gerçek bir özel adın durumunda anlama dair düşünceler değişebilir. Sözelimi, şu tarzda düşünülebilir: Platon'un öğrencisi ve Büyük Alexander'ın öğretmeni. Bunu yapan herhangi bir kişi 'Aristoteles Stagira'da doğdu' tümcesine, adın anlamı olarak, Stagira'da doğan Büyük Alexander'ın öğretmenini kabul edecek olan bir kişiden ayrılmı bir anlam ekleyecektir. Gönderge aynı kaldığı sürece böyle anlam değişimlerine izin verilebilir. Bununla birlikte kesin bir bilimin kuramsal yapısında bunlardan kaçınılmalıdır ve mükemmel bir dilde bunlar meydana gelmemelidir.
- 3 İçinde duyu izlenimleri ve duyu izlenimlerinin zihinde bıraktıkları izlerin yerini alan eylemlerin kendilerinin bulunduğu dolaysız deneyimlere düşünceleri ekleyebiliriz. Özellikle algısal görünümü tamamlamak için duyu izlenimleri ve eylemlerin böyle adlarla ve eylemlerin kendileriyle birlikte bulunmaları nedeniyle ayırım bizim amacımız açısından önemli değildir. Diğer yandan, bir kişi, duysal olarak algılanabilir olduğu ve uzamsal olduğu sürece, dolaysız deneyimi herhangi bir nesneyi içerdiği biçimiyle anlayabilir.
- 4 Bu nedenle, gerçekte çok ayrılmı olan bir şeye işaret etmek için 'düşünce' sözcüğünü kullanmak uygun değildir.
- 5 Bir düşünceden anladığım şey, düşünmenin öznel icrası değil, ancak onun birkaç düşünürün ortak niteliği olma becerisine sahip olan nesnel içeriğidir.
- 6 Yalnızca bir anlama iye olan işaretler için özel bir terime sahip olmak arzu edilir bir şey olabilir. Eğer onlara simgeler gibi adlar verirsek, oyuncunun sahnedeki sözleri simgeler olabilir; gerçekte oyuncunun kendisi de bir simge olabilir.
'B'yi gördüğünü söylediğinde A yalan söyledi' tümcesinde bağlı tümce, (1) A'nın yanlışlığı konusunda ikna olmuş olmasına rağmen (2) A tarafından iddia edildiği söylenen bir düşünceye işaret eder.
- 7 Yukarıda söylenilen şeye uygun olarak, söz konusu türün bir ifadesi her zaman özel bir koşul öne sürme yoluyla gerçekten sağlama bağlanmış olmalıdır. Örneğin, kavram bir nesneye ya da 1'den fazla bir şeye işaret etmediğinde uzlaşım yoluyla kendi göndergesi olarak değerli olacaktır.

8 Bu tümcelerin durumunda basitçe çeşitli yorumlar olasıdır. 'Schleswig-Holstein Danimarka'dan ayrıldıktan sonra Prusya ve Avusturya savaş yapmıştır' tümcesinin anlamı, 'Schleswig-Holstein'in Danimarka'dan ayrılmasından sonra Prusya ve Avusturya savaş yapmıştır' biçiminde de sunulabilir. Bu yorumda anlamın bir parça olarak Schleswig-Holstein bir zamanlar Danimarka'dan ayrıldı düşüncesine sahip olarak düşünülmemesi gerektiği ve ancak bunun 'Schleswig-Holstein'in Danimarka'dan ayrılmasından sonra' ifadesinin hiçbir biçimde göndergeye sahip olmaması için zorunlu bir koşul olduğu kesinlikle yeterince açıktır. O halde, daha sonra düşünülmesi gereken bir duruma sahibiz. Ayrımı daha açıkça anlamak için kendimizi Avrupa tarihi hakkında çok az bilgiye sahip, Schleswig-Holstein'in Danimarka'dan ayrıldığıнын bile yanlış olduğuna inanan bir Çinlinin yerine koyalım. O, ilk biçimdeki tümcemizi ne doğru ne de yanlış olarak kabul edecektir, ama tümcenin yan tümcesi için göndergenin yokluğu nedeniyle herhangi bir göndergeye sahip olduğunu yadsıyacaktır. Bu yan tümce sadece görünüşe göre bir zaman belirtebilir. Bununla birlikte, eğer o bizim tümcemizi ikinci tarzda yorumlasaydı, onun içinde ifade edilmiş, ona göre göndergesiz olabilecek bir parçanın yanında bulunan, yanlış olduğunu düşünceği bir düşünce bulabilirdi.

9 Bazen açık dilsel bir işaret eksik olur ve o tüm bağlamdan çıkarılmalıdır.

10 'Ancak' (but) ve 'buna rağmen'in (yet) durumunda da aynı şey söz konusudur.

11 Tümcemizin düşüncesi şöyle ifade edilebilir: 'Ya güneş henüz doğmamıştır ya da gökyüzü çok bulutludur', tümce ilişkisinin bu türünün nasıl anlaşılması gerektiğini gösterir.

12 Bu, bir iddianın bir yalan mı yoksa bir yalan yere yemin etme mi olduğu sorunu açısından önemlidir.

Almancadan İngilizceye Çevirenin Notları

Frege'nin *Begriffsschrift* adlı yapıtına göre gönderge, *eine der arithmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens*'dir (Halle, 1879).

Über Begriff und Gegenstand adlı çalışmasına bakınız. (Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie XVI (1892), 192-2005).

Über Begriff und Gegenstand adlı çalışmasına bakınız. (Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie XVI [1892], 192-205).

Frege'nin anlamı beni şaşırtan 'abstracten Nennsätzen' ifadesinin sözcüğü sözcüğüne bir çevirisi.

Frege, Prusya adını 'Belle Alliance' yerine kullanmaktadır.

ADLANDIRMA ve ZORUNLULUK'tan Alıntı

Saul A. Kripke

1. Konferans: 20 Ocak 1970

9'un 7'den büyük olmasının zorunlu olup olmadığını sormakla, gezegenlerin sayısının 7'den büyük olmasının zorunlu olup olmadığını sormak arasındaki ayrım nedir?... Bu soruya yanıt, sezgisel olarak, 'Pekâlâ, bakınız, gezegenlerin sayısı gerçekte şu an olduğundan daha başka olabilirdi' biçiminde olabilir. Bununla birlikte 9, olduğundan daha başka olabilirdi demek hiçbir anlam ifade etmez. Bazı terimleri yarı teknik biçimde kullanalım. Olası her dünyada aynı şeye işaret eden şeyi katı gösterge, olası her dünyada aynı şeye işaret etmeyen şeyi de ilineksel gösterge ya da katı olmayan gösterge olarak adlandıralım. Elbette tüm olası dünyalarda nesnelerin var olmasını istemek zorunda değiliz. Şeylerin olağan seyrine göre, eğer anne-babası evlenmiş olmasaydı Nixon kesinlikle var olmayacaktı. Biz bir niteliğin bir nesne için zorunlu olduğunu düşündüğümüzde genellikle sözü geçen nesnenin var olabileceği her durumda bu niteliğin bu nesne hakkında doğru olduğunu söylemek isteriz. Zorunlu bir varlığa ait katı bir gösterge, kuvvetle katı olarak adlandırılabilir.

Bu konuşmada savunacağım savlardan biri adların katı göstergeler olduklarıdır. Onların yukarıda savunulan çözümlemeyi

tamamladığı görünmektedir: 1970'deki ABD başbakanından başka birinin 1970'deki ABD başbakanı (örneğin, Humphrey olabilir) olabilmesine rağmen Nixon'dan başka hiç kimse Nixon olamazdı. Aynı biçimde, eğer varolduğu her yerde o nesneyi gösteriyorsa, bir gösterge katı bir biçimde belli bir nesneyi gösterir; üstüne üstlük, eğer nesne zorunlu bir varlıksa, gösterge *kuvvetle katı* diye adlandırılır. Örneğin, 'ABD'nin 1970'deki başbakanı' belli bir adama, Nixon'a işaret eder, ancak başka herhangi biri (örneğin, Humphrey) 1970'deki ABD başbakanı olabilirdi ve bu kişi Nixon olmayabilirdi; dolayısıyla bu gösterge katı değildir.

Bu derslerde özel adların sezgisel olarak katı göstergeler olduklarını savunacağım, çünkü sözü geçen kişi (Nixon) başbakan olamamasına rağmen, bu onun Nixon olamayacağı durum değildir. (Yoksa o, Nixon diye adlandırılmazdı)...

Frege-Russell'in adların tanımlar tarafından sunulduğuna dair düşüncelerinin ya adların anlamına ilişkin bir kuram olarak (Russell ve Frege'nin onu böyle kabul ettiği gözükmektedir) ya da sadece adların göndergelerine ilişkin bir kuram olarak kabul edilebileceğini yukarıda söylemiştim. Bunu açıklamak için genellikle bir 'özel ad olarak' adlandırılabilen şeyi içermeyen bir örnek vermeme izin verin. Birinin 100C°'ın deniz seviyesinde suyun kaynama sıcaklığı olması gerektiğini belirttiğini varsayalım. Elbette tarihsel olarak daha sonra daha kesin bir tanım verildi. Ancak tanımın bu olduğunu varsayalım. Yazındaki bir diğer örnek ise, S'nin Paris'te belirli bir şerit ya da ölçü çizgisi olduğu yerde, bir metre S'nin bir uzunluğu olmalıdır biçimindedir. (Bu tanımlar konusunda konuşmayı seven kişiler genellikle '...nın uzunluğu'nu daha sonra işlevsel bir kavrama dönüştürmektedirler. Ne ki bu önemli değildir.)

Wittgenstein bununla ilgili olarak çok şaşırtıcı bir şey söylemektedir. O şöyle der: Bir kimsenin kendisiyle ilgili olarak, ne bir metre uzunluğundadır, ne de bir metre uzunluğunda değil-

dir, ama Paris'te ölçünlü bir metredir, diyebileceği bir şey vardır. Ancak bu elbette sıra dışı bir niteliği ona yüklemek değildir, bu yalnızca onun ölçmenin dil oyunundaki tuhaf işlevini ölçü yasası ile göstermektir. Bunun gerçekte sahip olunan herhangi bir çubuk için çok 'sıradışı bir nitelik' olduğu gözükmemektedir. Sanırım o hatalı olmalı. Eğer çubuk bir çubuk ise, örneğin 39, 37 inch uzunluğunda (inch için ayrımlı ölçütlere sahip olduğumuzu varsayıyorum), o neden 1 metre uzunluğunda olmasın? Her neyse, onun yanlış olduğunu ve çubuğun bir metre uzunluğunda olduğunu varsayalım. Sorunun Wittgenstein'in canını sıkıran bölümü elbette bu çubuğun uzunluğun bir ölçütü olarak hizmet etmesi ve dolayısıyla uzunluğu ona yükleyebilmemizdir. Onun bu biçimde olabilmesi nedeniyle (pekâlâ böyle olmaya-bilir de), 'S çubuğu bir metre uzunluğundadır' ifadesi zorunlu bir doğru mudur? Elbette onun uzunluğu zaman içinde değişebilir. Belirli bir t_0 anında bir metre S'nin uzunluğu olmalıdır koşulunu öne sürmek suretiyle daha kesin bir tanım elde edebiliriz. O halde, t_0 anında S çubuğu bir metre uzunluğundadır, zorunlu bir doğru mudur? Bir kimsenin önsel bildiği her şeyin zorunlu olduğunu düşünen biri şöyle düşünebilir: 'Bu bir metrenin tanımıdır'. Tanıma göre, S çubuğu t_0 'da bir metre uzunluktadır. Bu zorunlu bir doğrudur. Ancak bana öyle geliyor ki, 'bir metre'nin tanımını kullanan bir adam için bile böyle bir sonuca ulaşmak için hiç bir neden yoktur. Çünkü onun bu tanımı kullanması, 'metre' olarak adlandırdığı şeyin anlamını vermek değil, ama onun göndergesini kararlaştırmaktır (Gönderge kavramı böyle soyut bir nesne için bir uzunluk birimi olarak kapalı olabilir. Ancak onun şimdiki amaçlarımız için yeterince açık olduğunu varsayalım). O bunu göndergeyi belirlemek için kullanmaktadır. Onun seçip ayırmak istediği belirli bir uzunluk vardır. O çubuğu rastlantısal bir nitelikle, yani, şu uzunlukta bir çubuk vardır, biçimindeki bir nitelikle göstermektedir. Başka birisi başka bir ilineksel nitelikle aynı göndergeye işaret edebilir. Ama her ne olursa olsun, o kendi uzunluk ölçütünün göndergesini,

bir metreyi, belirlemek için bunu kullanmasına rağmen, hâlâ, bu S çubuğuna 't₀'da ısı uygulansaydı, S çubuğu t₀'da bir metre uzunluğunda olmayabilirdi' diyebilir.

Pekâlâ, o bunu niçin yapabilsin? Nedenin bir yanı burada ele almak istemediğim bilim felsefesi alanındaki bazı kişilerin düşüncelerinde yatmaktadır. Ama soruya yalın bir yanıt şöyledir: Bu onun kullandığı tek uzunluk ölçütü olsa bile,² 'bir metre' ve 'S'nin t₀'daki uzunluğu' ibareleri arasındaki ayırım sezgiseldir. Gerçek dünyada t₀'da S çubuğunun uzunluğu olarak meydana gelen ilk ibare ile katı bir biçimde tüm olası dünyalardaki belli bir uzunluğa işaret etmek istenilmektedir. Diğer taraftan, 'S'nin t₀'daki uzunluğu' katı bir biçimde herhangi bir şeye işaret etmez. Karşıt durumlarda, çubuğa çeşitli kuvvet ve baskılar uygulansaydı, çubuk daha uzun ya da daha kısa olabilirdi. Dolayısıyla, bu çubukla ilgili olarak, diğer herhangi bir çubuk ya da madde ile ilgili olarak da aynı tarzda söyleyebileceğimiz gibi, belirli nitelikteki bir ısıya tabi tutulsaydı, falan vs. bir uzunluğa dek büyüyebilirdi diyebiliriz. Böyle bir aykırı ifade, aynı fiziksel niteliklere sahip olan diğer çubuklar hakkında doğru olması koşuluyla, bu çubuk hakkında da doğru olacaktır. Bu olgulara aykırı ifade ile 'S'nin t₀'daki uzunluğu' biçimindeki 'bir metre'nin tanımı arasında çelişki yoktur, çünkü uygun bir biçimde yorumlanmış 'tanım', 'bir metre' ibaresinin (olgulara aykırı durumlar hakkında konuşulduğunda bile) 'S'nin t₀'daki uzunluğu' ibaresiyle eş anlamlı olması gerektiğini söylemez, ancak o daha çok 'bir metre'yi gerçekte S'nin t₀'daki uzunluğu olan uzunluğun katı bir göstergesi olarak dayatmak suretiyle 'bir metre' ibaresinin göndergesini belirlediğimizi söyler. Dolayısıyla bu, S t₀'da bir metre uzunluğundadır ifadesini zorunlu bir doğru yapmaz. Gerçekte, belli koşullar altında S bir metre uzunluğunda olmayabilirdi. Neden, bir göstergenin ('bir metre') katı olması ve diğer göstergenin (S'nin t₀'daki uzunluğu) katı olmamasıdır.

O halde, S çubuğuna işarete bulunmak suretiyle metrik dü-

zeni belirleyen bir kişi için 'S çubuğu t_0 'da bir metredir' ifadesinin epistemolojik konumu nedir? Bu kişinin onu önsel olarak bildiği gözükabilir. Çünkü o 'bir metre' terimini belirlemek için S çubuğunu kullansaydı, bu durumda bu türden bir tanımın sonucu olarak (ki bu tanım bir kısaltma ya da bir eş anlamlı değildir) S'nin bir metre uzunluğunda olduğunu daha fazla araştırma yapmaksızın kendiliğinden bilirdi. Diğer yandan, S bir metrenin ölçütü olarak kullanılsa bile, 'S bir metre uzunluktadır'ın metafiziksel konumu, 'bir metre'nin katı gösterge olarak kabul edilmesi koşuluyla, ilineksel bir ifade konumu olacaktır: uygun basınç ve kuvvetler, ısıtma ve soğutmalar altında S t_0 'da bile bir metreden başka bir uzunluğa sahip olabilirdi ('Su, deniz seviyesinde 100C°'de kaynar' gibi ifadeler de benzer bir konuma sahip olabilir). Dolayısıyla bu anlamda olasılıklı önsel doğrular vardır. Bununla birlikte, şu anki amacımız açısından, olumsal önselin bir örneği olarak bu örneği kabul etmekten daha önemli olan şey, onun bir göndergeyi belirleyen 'tanımlar' ile bir eşanlamı veren 'tanımlar' arasındaki ayrıma dair örneğidir.

Bir kişi adların durumunda da bu ayrımı yapabilir. Bir adın göndergesinin bir tanım ya da tanımın bir kümesi tarafından sağlandığını varsayalım. Eğer ad, tanım ya da tanımların bir kümesiyle aynı şeyi ifade ederse, o katı gösterge olmayacaktır. O zorunlu olarak tüm olası dünyalarda aynı nesneye işaret etmeyecektir, çünkü (elbette) biz rastgele tanımımızda zorunlu nitelikleri kullanmazsak, başka nesneler diğer olası dünyalarda verilen niteliklere sahip olabilirlerdi. Örneğin, 'Aristoteles, Platon'la çalışan en büyük insandır' dediğimizi varsayalım. Eğer biz bunu tanım olarak kullansaydık, 'Aristoteles' adı 'Platon ile çalışan en büyük insan' anlamına gelecekti. Bu durumda, elbette sözü geçen kişi başka bir olası dünyada Platon ile birlikte çalışmamış olabilirdi ve başka birisi Aristoteles olabilirdi. Diğer taraftan, eğer göndergeyi belirlemek için sadece tanımları kullırsak, bu durumda o kişi tüm olası dünyalarda 'Aristoteles' adının göndergesi olacaktır. Tanımın tek kullanımı bizim işaret

etmeye niyet ettiğimiz adamı ayırt etmek olacaktır. Ne ki bu durumda, olgulara aykırı biçimde, 'Aristoteles'in hiçbir biçimde felsefeyle ilgilenmediğini varsayalım' dediğimizde, bir çelişki gibi görünebilecek 'Platon ile beraber çalışan, Büyük Alexander'ı yetiştiren ve bunu ve şunu yazan ve vs. adamın hiçbir biçimde felsefeyle uğraşmadığını varsayalım demek istememiz gerekiyor.

Bazı durumlarda bir adın göndergesinin, metre düzeninin belirlenmesinde olduğu gibi, gerçekten bir tanım tarafından belirlendiğini kabul etmek mantıklı görünüyor. Efsanevi kişi ilk defa Hesperus'u gördüğünde, 'gökyüzünde, oradaki konumunda görünen ilahî kütlenin adı olarak "Hesperus"u kullanacağım' diyerek onun göndergesini uygun biçimde belirlemiştir. Daha sonra o, 'Hesperus'un göndergesini onun görünen göksel konumuyla belirledi. Hesperus'un söz konusu zamanda bu ya da şu konuma sahip olmasının adın anlamının bir parçası olduğu sonucu buradan çıkar mı? Kesinlikle hayır: Eğer daha önce bir kuyruklu yıldız tarafından Hesperus'a çarpılmış olsaydı, Hesperus o vakitte başka bir konumda görülebilirdi. Bununla birlikte, böyle bir olgu karşıtı durumda Hesperus'un sözü edilen konumu almadığını söyleyebilir, ancak Hesperus'un Hesperus olamayacağını söyleyemezdik. Neden, 'Hesperus'un katı biçimde belirli göksel bir kütleyle işaret etmesi ve 'o konumdaki kütle'nin ayrımlı bir kütle olmaması ya da o konumda olabilecek başka bir kütlenin olmaması, ancak başka bir kütlenin de Hesperus olamamasıdır (Hesperus değil de, başka bir kütlenin 'Hesperus' diye adlandırılmış olabilmesine rağmen). Gerçeğe bakılırsa, daha önce de söylediğim gibi, bu adların her zaman katı göstergeler olduklarını kabul edeceğim.

Frege ve Russel'in kesinlikle tam gelişmiş kuramı (full blown theory) kabul ettikleri gözükmektedir ki, bu kurama göre bir özel ad bir katı gösterge değildir ve bir ad kendi yerine geçebilen bir tanımla eş anlamlıdır. Ancak diğer bir kuram, bu tanım

katı bir göndergeyi belirlemek için kullanılır, biçiminde olabilir. Bu iki seçenek daha önce sormakta olduğum sorularla ilgili olarak ayrımlı sonuçlara sahip olabilir. Eğer 'Moses' (Musa) 'falan filanı yapan adam' anlamına gelirse, bu durumda falan filan şeyleri hiç kimse yapmadıysa, Moses varolmamıştır ve belki de 'falan filan şeyleri hiç kimse yapmamıştır; 'Moses varolmamıştır'ın bir çözümlemesi bile bulunabilir. Ama eğer tanım katı biçimde göndergeyi belirlemek için kullanılırsa, bu durumda onun 'Moses varolmamıştır' ile ima edilen şey olmadığı açıktır, çünkü İsrailileri Mısır'dan sürün gibi, falan filanı gerçekte yapan herhangi bir kişinin varolmadığı bir olgu karşıtı durumdan sözedersek, böyle bir durumda 'Moses varolmamıştır' buradan sonuç olarak çıkar mı diye sorabiliriz Bu olası görünmemektedir. Çünkü Moses kesinlikle Mısır saraylarında daha mutlu bir yaşam geçirmeye karar verebilirdi. Hiçbir zaman hiçbir biçimde ne siyasetle ne de dinle ilgilenmeyebilirdi ve bu durumda belki de Kutsal Ahit'in Moses'e dair anlattığı şeylerin herhangi birini yapan hiç kimse bulunmazdı. Bu, başlı başına böyle bir olası dünyada Musa'nın varolmadığı anlamına gelmez. Eğer öyleyse, bu durumda 'Musa yaşamaktadır', 'belli bir tanım için varoluş ve biriciklik koşulları yerine getirilmiştir'den ayrımlı bir anlam ifade edecektir ve dolayısıyla bu yine de tekil varoluşsal bir ifadenin çözümlemesini sağlamaz. Bu bir anlam kuramıdır ve belirttiğim biçimde onu bir gönderge kuramına dönüştürünüz, yollu düşünceden vazgeçerseniz kuramın bazı yararlarından da vazgeçersiniz. Tekil varoluşsal ifadeler ve adlar arasındaki özdeşlik ifadeleri başka bazı çözümlemeleri gerekli kılmaktadır.

Frege, anlam terimini iki anlamda kullanması nedeniyle eleştirilmelidir. Çünkü o bir göstergenin anlamını onun imlemi olarak kabul etmekte ve ayrıca onların ikisinin de kesin tanımlar tarafından sağlandığını düşünmektedir. Sonuç olarak, bu ikinci varsayımı da yadsıyacağım; ancak doğru bile olsa birinci varsayımı yadsıyorum. Bir tanım bir gösterge ile eş anlamlı olarak kullanılabilir ya da o kendi göndergesini saptamak için kullanı-

labilir. Fregeci bu 'anlam'ın iki anlamı sıradan dildeki 'tanım'ın iki anlamına karşılık gelmektedir. Onlar dikkatli biçimde birbirinden ayırt edilmelidirler.

Bir terimin gerçekten ayrımlı bir anlam gibi tanımlanmasına karşıt olarak, göndergenin belirlenmesi düşüncesinin oldukça açık olduğunu ümit ediyorum. Gerçekten, her şeyi ayrıntılı biçimde ele almak için yeterli vakit yok. Sanırım, gösterimin ilinekselliğine karşı katılık kavramının söz konusu ayrımı ortaya koymak için kullanılamayacağı durumlarda bile, tanımlar olarak adlandırılan bir şeyler gerçekten bir ibarenin anlamını vermek ya da bir eşanlam vermekten çok bir gönderge belirlemeyi üstlenirler. Bir örnek vermeme izin verin: P, bir dairenin çevresinin çapına oranı olarak kabul edilir. İmdi o, benim hiçbir zaman sahip olmadığım ancak savunmak için kapalı bir sezgisel hisse sahip olduğum bir şeydir. Bana öyle geliyor ki, bu Yunan alfabesi burada 'bir dairenin çevresinin kendi çapına oranı' ibaresi için bir kısaltma olarak kullanılmıyor, hatta ne anlama gelirse gelsin, o, P'nin alternatif tanımlarının bir kümesi için kısaltma olarak da kullanılmıyor. O bu durumda zorunlu olarak bir dairenin çevresinin kendi çapına oranı olan gerçek bir rakam için bir ad olarak kullanılıyor. Burada hem 'P' hem de 'bir dairenin çevresinin kendi çapına oranı'nın katı göstergeler olduklarına ve böylece de metrik durumda verilen iddiaların uygulanamaz oluşuna dikkat edin. (Eğer bir kişi bunu görmüyorsa ya da yanlış olduğunu düşünmüyorsa, haklı olarak bu onun için sorun çıkarmaz.)

Ortaya koyduğum adlarla ilgili sorulara geri dönmeme izin verin... Frege ve Russel'in kuramı için yaygın çağdaş bir temsilci vardır. O, özellikle de ikincisi, Strawson³ gibi, Frege ve Russel'in çoğu düşüncesinin böyle güçlü bir eleştirmeni tarafından bile benimsenmiştir. Sözü geçen temsilci düşünce, bir ad gizli bir tanım olmasına rağmen ya kısaltma yapar ya da onun göndergesi herhangi biçimde tanımların bir öbeği tarafından belirlenmiştir, biçimindedir. Sorun bunun doğru olup olmadığıdır...

Bunun daha güçlü ve daha zayıf türleri vardır. Daha güçlü tür, adın yalın bir biçimde, eş anlamlı olarak, tanımların belli bir kümesi olarak tanımlandığını söyleyebilir. O halde, bu kümede Moses'in herhangi bir özel niteliğe sahip olmaması ve ancak onların ayırımına sahip olması zorunludur. Onun bu şeylerin hiçbirini yapmadığı durumda herhangi bir olgu karşıtı şey varolamaz. Sanırım bunun inanılması çok güç bir şey olduğu açıktır. İnsanlar bunu söyledi –ya da belki de bunu söylemeye niyet etmiyorlardı- ancak 'zorunlu'yu başka bir anlamda kullanıyorlardı. Her neyse, sözgelimi, Searl'ün özel adlar üzerine makalesinde şunlar söylenilmektedir:

Aynı noktayı başka türlü ifade etmek amacıyla, 'niçin hiçbir biçimde özel adlara sahip olmadığımızı' sorduğumuzu varsayalım. Açık bir biçimde bireylere işaret etmek için. Evet, tanımlar bizim için bunu yapabilir; ne ki sadece özdeşlik koşullarını belirlemek pahasına her zaman gönderge araştırılır. 'Aristoteles'i atıp, sözgelimi, 'Alexander'in öğretmeni'ni kullanmaya karar verdiğimiz varsayalım, bu durumda kendisine işaret edilen adamın Alexander'in öğretmeni olması zorunlu bir doğrudur -Aristoteles'in herhangi bir zamanda eğitimbilim ile ilgilenmiş olması olası bir olgudur. (Her şeye rağmen ben, Aristoteles'in genel olarak kendisine yüklenen niteliklerin mantıksal toplamına, kapsamlı ayırlığa sahip olmasının zorunlu bir olgu olduğunu iddia ediyorum.)⁴

Böyle bir öneri (genel olarak Aristoteles'e yüklenen bazı çok ilgi çekici temel niteliklere sahip olmadıkça) benim bu konferansta kullandığım biçimiyle kullanılsa bile açıkça yanlış olmalıdır. Genellikle Aristoteles'e yüklenen özelliklerin çoğu, Aristoteles'in hiçbir biçimde yapmamış olabileceği şeylerdir. Aristoteles'in bunları yapmadığı bir durumda biz onları Aristoteles'in yapmadığı bir durum olarak tanımlayabiliriz. Bu, bir kişinin, Alexander'ı eğiten adam Alexander'ı eğitmiş olamaz diyebileceği tanımların durumunda bazen meydana geldiği gibi,

bir sınır ayrımı olamaz. Bu, Russell'ın sınır ayrımıdır (Bu konuya girmeyeceğim). Bana buradaki durumun bu olmadığı açık gözüküyor. O, sadece eğitimle ilgilenmiş olamayacak adam, Aristoteles, hakkında doğru değil, ayrıca o, Aristoteles'in ilgilenmediği alanları ve genel olarak bizim ona yüklediğimiz başarıların herhangi birini gerçekleştirmediği olgu karşısı bir durumu düşündüğümüzde 'Aristoteles' terimini kullanış biçimimizde de doğrudur, biz hâlâ onun Aristoteles'in bu şeyleri yapmadığı bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte, daha çok zorunlu olarak tasarlanabilen tarih, onun yaşadığı dönem gibi bazı şeyler vardır. Belki de bunlar bizim ona yüklediğimiz şeylerdir. İstisnalar vardır. Belki de, onun gerçekte yaşadığından 500 yıl sonra yaşamış olabileceğini hayal etmek zordur. Bu kesinlikle en azından bir sorun ortaya çıkarır. Ancak tarih hakkında herhangi bir düşüncesi olmayan bir adamı düşünün. Çoğu insan onun en ünlü başarılarıyla ilgili olarak sadece kapalı bir kümeye sahiptir. Sadece bunların her birine tek tek değil, ama bu niteliklerin tüm ayrımına sahip olmak bile Aristoteles hakkında sadece olası bir olgudur ve Aristoteles'in niteliklerin bu ayrımına sahip olduğuna dair ifade olası bir doğrudur.

Bir kişi eğer gerçekten 'Aristoteles'in göndergesini bu şeylerden birini yapan adam olarak belirlerse, o kişi söz konusu bir anlamda önsel olarak bilebilir. O hâlâ bu kişi için zorunlu bir doğru olmayacaktır. Eğer adların küme kuramı doğru olsaydı, bu türden bir örnek önselliğin zorunlu olarak zorunluluğu ima etmediği yerde bir örnek olabilirdi. Bir kişinin, sadece bu biçimde göndergeyi belirlediği için bu çubuğun uzunluğunun bir metre olduğunu, onu zorunlu bir doğru olarak kabul etmeksizin, bilebildiği durumda, 'bir metre'nin göndergesini belirlemenin durumu çok açık bir örnektir. Belki de zorunluluğu ima eden bir önsellik hakkındaki sav değiştirilebilir. Epistemolojiye ilişkin önemli ve doğru olabilen bazı düşünceleri ifade ettiği ortaya çıkar. Bir bakıma bunun gibi bir örnek, bazı insanlar sadece zorunlu doğruların önsel olarak bilinebileceğini düşündüklerinde

gerçekten düşündükleri şeye ilişkin bir nitelik olmayan saçma bir karşıt örnek gibi görünebilir. Bütün önsel doğrular zorunludur savı karşıt örneğin bu türünden bağımsız olacaksa, haklı olarak onun bazı biçimlerde değiştirilmesi gerekir. O, değiştirilmezse, göndergenin yapısıyla ilgili karışıklığa neden olur ve ben kendim onun nasıl değiştirilmesi gerektiğine ve nasıl yeniden ifade edilmesi gerektiğine dair ya da böyle değiştirmelerin ve yeniden ifade etmelerin olasılığına dair hiçbir düşünceye sahip değilim.

Konferans III: 29 Ocak 1970

Herhangi bir biçimde doğru olduklarında, bir kişi önsel olarak bilemese bile, adlar arasındaki bir özdeşlik ifadesi zorunludur. Herperus'u akşamları görünen belli bir yıldız olarak ve Phosphorus'u sabahları görünen belli bir yıldız ya da belli bir göksel kütle olarak belirlediğimizi varsayalım; bu durumda, iki ayrı gezegenin sabah ve akşam tam bu konumlarda görüldüğü olası dünyalar bulunabilir. Bununla birlikte, onlardan en az biri, belki de her ikisi Hesperus olmayabilirdi ve böylece bu, Hesperus'un Phosphorus olmadığı bir durum olmayabilirdi. O, akşamleyin bu konumda gözüken gezegenin, sabahleyin bu konumda gözüken gezegen olmadığı bir durum olabilirdi: ne ki bu, Hesperus'un Phosphorus olmadığı bir durum değildir. Eğer insanlar 'Hesperus' ve 'Phosphorus' adlarını bu gezegenlere verselerdi, bu durum ayrıca Hesperus'tan başka bir gezegenin 'Hesperus' olarak adlandırıldığı bir durum olabilirdi. Ancak yine de o, Hesperus'un kendisinin Phosphorus olmadığı bir durum olmazdı.⁵

Söylediğim gibi, bu durumlarda insanları sıkıran sorunlardan bazıları bir belirlemeden kaynaklanır ya da daha önce ifade ettiğim gibi, önceden önsel olarak bilebildiğim şey ile zorunlu olan şey arasındaki karışıklıktan kaynaklanmaktadır. Kesin ifadeler -ve benim düşünceme göre özdeşlik ifadesi böyle bir ifa-

denin örneğidir- herhangi bir biçimde doğru iseler zorunlu olarak doğru olmalıdırlar. Eğer böyle bir özdeşlik ifadesi doğruysa, onun zorunlu olarak doğru olduğunu bir kişi felsefi çözümleme yoluyla önsel olarak bilebilir.

... Maddelere ilişkin terimlerle ve ayrıca maddelerin nitelikleri ve doğal türlerin nitelikleri arasındaki bazı benzerliklere dair en son konferansta söz etmiş olduğum daha genel soruna devam etmek istiyorum. Daha önce de ifade ettiğim gibi, filozoflar kuramsal özdeşlikleri açıklayan ifadelere çok ilgi duymuşlardır; ışığın bir fotonlar akımı olması, suyun H_2O olması, şimşek çakmasının elektriksel bir boşalım olması, altının atom numarası 79 olan bir element olması bunlar arasında yer alır.

Bu ifadelerin konumları hakkında açık olmak için öncelikle altın gibi bu türden maddelerin konumları hakkında bazı düşüncelere sahip olmamız belki de zorunludur. Altın nedir? Bunun filozofları özellikle ilgilendiren bir örnek olup olmadığını bilmiyorum. Yüksek tedavül dengesi nedeniyle onun mali alanındaki payı azalmaktadır. Yine de altın birçok insanı ilgilendirmektedir. İşte, İmmanuel Kant'ın altın hakkında söylediği: O servetini yatağının altında saklayan zengin bir borsa yatırımcısıydı. Kant, çözümleyici ve biresimsel yargılar arasındaki ayrımı ortaya koyuyor ve şöyle diyor: Bütün çözümleyici yargılar tümüyle çelişki yasasına dayanır ve maddeyle birlikte onları sağlayan kavramlar, deneysel olsunlar ya da olmasınlar, kendi doğaları gereği önsel bilgidirler. Çünkü çelişki olmaksızın yadsınamayan olumlu çözümleyici bir yargının yüklemi öznenin düşüncesinde zaten bulunmaktadır. Tam da bu nedenden dolayı, "Altın sarı bir metaldir" örneği gibi, kavramlar deneysel olduklarında bile bütün çözümleyici yargılar önseldir; çünkü bunu bilmek için sarı bir metal olarak altın kavramından başka deneyime gereksinim duymam. Gerçekten, o tam bir kavramdır ve benim başka bir şeye bakmaksızın sadece onu çözümlemem gerekir.⁶ Almancaya bakmalıydım. 'O gerçekten özel kav-

ramdır' derken, Kant sanki burada 'altın' kesinlikle 'sarı metal' anlamına gelir diyor gibi görünüyor. Eğer o bunu söylerse, bu durumda o özellikle tuhaftır, dolayısıyla bunun Kant'ın söylediği şey olmadığını varsayalım. En azından Kant, altının sarı bir metal olmasının kavramın bir parçası olduğunu düşünüyor. O bizim bunu önsel bildiğimizi düşünüyor ve biz olasılıkla bunun deneysel olarak yanlış olduğunu keşfedemeyiz.

Kant bu konuda haklı mıdır? Öncelikle yapmayı isteyebileceğim şey, altının bir metal olmasına ilişkin bölümü tartışmaktır. Bununla birlikte bu karmaşıktır. Çünkü ben kimya hakkında çok şey bilmiyorum. Birkaç gün önce birkaç kaynaktan bunu araştırırken, metallerin daha görüngüsel bir açıklamasında bir metalin ne olduğunu söylemenin çok zor olduğu ifadesini buldum. (O, genleşebilirlik, yumuşaklık gibi şeylerden söz ediyor, ne ki bunların hiçbiri işe yaramaz.) Diğer yandan periyodik cetvele ilişkin bir şey, metaller gibi elementlerin birleşme değeri nitelikleri açısından bir tanımını verdi. Bu, bazı insanların derhal burada kullanılan metale ilişkin biri görüngüsel ve diğeri daha sonra metalin yerini alacak olan bilimsel kavram olmak üzere, gerçekten iki kavramın bulunduğunu düşünmelerine neden olabilir. Ben bunu kabul etmiyorum, ama öneri birçok kişiyi cezbedeceği için ve ancak benim kendi düşüncelerimi geliştirmemden sonra yadsınabileceği için, 'Altın bir metaldir'i bu düşünceleri sunmak için bir örnek olarak kullanmak uygun olmayacaktır.

Ancak altının sarılığı sorunu gibi daha kolay bir şeyi ele alalım. Altının gerçekte sarı olmadığını keşfedebilir miyiz? Güney Afrika ve Rusya ve altın madeninin yaygın olduğu belirli diğer yerlerde atmosferin özel nitelikleri nedeniyle görsel bir yanılsamanın yaygın olduğunu varsayalım; ancak gerçekte atmosferin özel nitelikleri kaldırılırdı onun gerçekte mavi renkli olduğunu görebilirdik. Hatta bir cin, altın madenine giren herkesin görüş gücünü bozmuş (açıkçası onların ruhları zaten bozulmuştur) ve

böylece onların maddelerin sarı olduğuna, böyle olmamalarına rağmen, inanmalarına neden olmuş olabilir. Buna dayanarak gazetelerde şöyle bir ilan bulunabilir: 'Altının var olmadığı ortaya çıktı. Altın diye bir şey yoktur. Bizim altın olduğunu düşündüğümüz şey gerçekte altın değildir.' İmdi, bu koşullar altında dünyanın ekonomik bunalımını gözünüzde canlandırın! Bu noktada, para düzenindeki görülmemiş bir kararsızlık kaynağına sahibiz.

Bana böyle bir ilan var olmayacak gibi gözüküyor. Tersine, ilan edilecek olan şey, altının sarı olduğunun gözükmesine rağmen aslında sarı değil de mavi olduğunun ortaya çıkmasıdır. Neden ise, sanırım, bizim 'altın'ı belirli türden bir şey için bir terim olarak kullanmamızdır. Birileri bu türden bir şey bulguladı ve biz onun adını duyduk. Böylece biz bir konuşmacılar topluluğunun bir parçası olarak kendimizle nesnenin belirli bir türü arasında belirli bir bağlantıya iyeyiz. Nesnenin bu çeşidinin belirli tanımlayıcı işaretlere sahip olduğu düşünülür. Bu işaretlerden bazıları altınla ilgili olarak gerçekten doğru olmayabilir. Onlar hakkında yanıldığımızın ayırdına varabiliriz. Dahası, bizim genel olarak altına bağladığımız bütün tanımlayıcı niteliklere iye, ilk başta altını belirlemek için kullandığımız, ancak nesnenin aynı türü olmayan, aynı cisim olmayan bir madde var olabilir. Böyle bir şeyle ilgili olarak biz, başlangıçta altını belirlemek için kullandığımız tüm görünümlere sahip olmasına rağmen o altın değildir diyebiliriz. Böyle bir şey, örneğin, çok iyi bildiğimiz gibi demir piritidir. O, altının başka bir çeşidi değildir. O eğitilmemiş bir kişi için, kesinlikle, bizim bulguladığımız ve altın olarak adlandırdığımız maddeye benzeyen tamamen başka bir şeydir. Durumun böyle olmadığını söyleyebiliriz, çünkü biz altın teriminin anlamını değiştirdik ve altını piritten ayıran ölçüte bir diğerini ekledik. Bana bu doğru değil gibi geliyor. Tersine, kendileriyle altını belirlediğimiz başlangıçtaki tanımlayıcı işaretlere ek olarak, altın hakkında doğru olan belli nitelikleri bulguladık. Bu durumda bu nitelikler altının niteliği oldukları için ve

demir piritler hakkında doğru olmadıkları için piritin gerçekte altın olmadığını göstermektedir.

...

Şimdiye kadar sadece neyi anlayabileceğimiz üzerine konuştum. Düşündüğümüzün tersine, altının gerçekte sarı olmadığını öğrenebileceğimizi söylüyorum. Eğer bir kişi metallere ilişkin düşünceyle daha ayrıntılı biçimde uğraşsaydı, birleşme değeri nitelikleri hakkında konuşmama izin verin, o kişi altını bir metal olarak kabul etmesine rağmen altının gerçekte bir metal olmadığını kesinlikle anlayabilirdi. Altının bir metal olması zorunlu ya da olasılı mıdır? Bir metale ait kavram konusunda ayrıntıya girmek istemiyorum. Söylediğim gibi, onun hakkında yeterli bilgiye sahip değilim. Görünüşe göre altın 79 atom numarasına sahiptir. Altının 79 atom numarasına sahip olması altının zorunlu ya da olasılı bir niteliği midir? Kesinlikle hatalı olduğumuzu anlayabiliriz. Bu tür düşüncelerin kendilerine dayandığı bütün proton kuramları, bütün atom numaraları kuramı, bütün moleküler yapı kuramları ve bütün atomik yapı kuramları tümüyle yanlış olarak ortaya çıkabilir. Biz kesinlikle onları çok eski zamanlardan beri bilmiyoruz. Dolayısıyla, bu anlamda altının 79 atom numarasına sahip olmadığı ortaya çıkabilir.

Altının 79 atom numarasına sahip olduğunu varsayalım. 79 atom numarasına sahip olmaksızın bir şey altın olabilir mi? Bilim adamlarının doğasını incelediklerini ve onun (altının) bu maddeye ait aynı yapının bir parçası olduğunu, yani onun 79 atom numarasına sahip olduğunu bulduklarını varsayalım. Şimdi başka bir sarı metal bulduğumuzu ya da kendileriyle başlangıçta altını belirlediğimiz tüm niteliklerle birlikte, daha sonra bulguladığımız birçok ek niteliğe sahip olan başka bir sarı nesne bulduğumuzu varsayalım. Başlangıçtaki niteliklere sahip bu maddelerin bir örneği demir piriti ya da pirit'tir (fool's gold). Söylediğim gibi, bu nesnenin altın olduğunu söyleyemeyiz. Şimdiye dek hep gerçek dünya hakkında konuştuk Şimdi bir

olası dünyayı düşünün. Birleşik Devletlerin bazı dağlarında, Güney Afrika'nın bazı alanlarında ve Sovyet Rusya'da pirit ya da demir piritinin gerçekten bulunduğu olgu karşısı (gerçek olmayan) bir durumu düşünün. Şu an gerçekten altına sahip olan tüm alanların altın yerine piritte sahip olduğunu ya da altının görünürdeki niteliklerinin bir taklidi olan ve altının atom yapısından⁷ yoksun olan bir başka maddeye sahip olduğunu varsayalım. Bu olgu karşısı durumla ilgili olarak, bu durumda altın bir element bile olamazdı diyebilir miyiz (çünkü pirit bir element değildir)? Bence bunu söyleyemeyiz. Tersine, bu durumu, altın olmayan bir maddenin, örneğin demir pirit, gerçekten altını içeren birçok dağda bulunabildiği ve bizim kendileriyle genel olarak altını belirlediğimiz birçok niteliğe sahip olduğu bir durum olarak betimleyebiliriz. Ne ki o altın olamaz; başka bir şey olabilir. Bu durumda altın 79 atom numarasından yoksun olabilmesine rağmen bir kişi o hâlâ bu olası dünyada altın olabilir dememelidir, o başka bir şey, başka bir nesne olabilir. (Bir kez daha, insanların onu yanlış biçimde 'altın' olarak adlandırmış olup olmamaları önemli değildir. Biz onu altın olarak betimlemiyoruz). Ve böylece, bana öyle geliyor ki bu, altının bir element olamamasının olanaklı olduğu bir durum değildir ve ayrıca böyle bir durum da olamaz. Altının bu element olduğunu varsayalım, diğer herhangi bir madde altına benzese bile ve hatta altını bulduğumuz her yerde bulunsa bile, altın olamaz. Aynı coğrafi alanların böyle bir maddeyle doldurulduğu olgu karşısı bir durumda, bu alanlar altınla doldurulamazdı. Bu alanlar başka bir şeyle doldurulabilirdi.

Dolayısıyla bu düşünce, eğer doğruysa, bu maddenin ne olduğuna dair bilimsel bulguları betimleyen ifadelerin olası en katı anlamda olasılıklı değil, zorunlu doğrular olduklarını göstermeye eğilimlidir. Bu, onun kesin olarak bilimsel bir yasa olduğu anlamına gelmez; ancak tabii ki onun başarısız olduğu bir dünya tasarımı olabiliriz. Bu niteliklere sahip olmayan bir maddeyi tasarımıladığımız herhangi bir dünya, altın olmayan bir

maddeyi tasarımıladığımız bir dünyadır (bu niteliklerin sözü geçen maddenin ne olduğunun temelini oluşturması koşuluyla). Bu durumda, özellikle şimdiki bilimsel kuram, 79 atom numaralı bir element olarak ona sahip olduğumuz için o, altının yapısının bir parçasıdır, biçimindedir. Dolayısıyla altının atom numarası 79 olan bir element olması olasılı değil zorunlu olmaktadır. O halde, aynı biçimde, altın maddesinin ne olduğuna dair öğrendiklerimizden renk ve metalik niteliklerin nasıl sonuç olarak çıktığını daha ayrıntılı bir biçimde inceleyebiliriz: böyle nitelikler altının atomik yapısından meydana geldiklerine göre altının zorunlu nitelikleridirler. Ancak onlar kuşku götürmez bir biçimde ‘altının’ *anlamının* parçası değildirler ve önsel bir kesinlikle bilinmezler.

NOTLAR

1. Ludwig Wittgenstein, *Felsefi Soruşturmalar (Philosophical Investigations)*, İngilizceye çeviren: G. E. M. Anscombe, Macmillan, 1953, s. 50.
2. Bilim filozofları, 'bir metre' bir 'küme kavramıdır' düşüncesinde bunu sorun için çözüm yolu olarak görebilir. Ben, okuyucuyu, verilen 'tanım'ın sadece metrik düzeni belirlemekte kullanılan ölçüt olduğunu varsayımli olarak kabul etmeye davet ediyorum. Sanırım sorun yine de baş gösterebilir.
3. P. F. Strawson, *Bireyler*, Methuen, London, 1959, bölüm 6.
4. John R. Searl, 'Özel Adlar', Caton içinde (ed.), *Felsefe ve Günlük Dil*, University of Illinois yay. Urbana 1963, s. 160.
5. İnsanların bu durumda kullanmış olabilecekleri dili değil de, dilimizdeki durumu betimlediğimizi anımsayınız. Bu nedenle biz 'Hesperus' ve 'Phosphorus' terimlerini gerçek dünyada olduğu gibi aynı gönderge ile kullanmak zorundayız. İnsanların bu durumda özel adları başka başka gezegenler için kullanmış ya da kullanmamış olmaları önemli değildir. Dolayısıyla, özel adların göndergelerini belirlemek için, bizim yaptığımız gibi, tümüyle aynı tanımları kullanarak onların böyle yapmış olabilmeleri de önemli değildir.
6. *Bir Gelecek Metafiziğine Giriş*, Önsöz bölümü 2-b. (Prussian Academy baskısı, s. 267). Bölüme dair benim izlenimim daha sonra Almanca'yı üstün körü incelemem tarafından değiştirilmedi, yine de burada gerçek bir uyum olduğunu güç bela iddia edebilirim.
7. Hatta daha iyi sahte çiftler bile bulunabilir; örneğin, periyodik cetveldeki birbirine çok benzeyen ancak bununla birlikte başka elementler olan bir tek sütunun bazı element çiftleri.

ANLAM VE GÖNDERGE*

Hilary Putnam

Gerçekte, anlaşılması güç biçimde, “anlam” kavramının kaplam/ işlem belirsizliğine sahip olduğuna dair geleneksel öğreti belirli özgün sonuçlara sahiptir. Bir terimin anlamının bir kavram olduğuna dair öğreti, anlamlar zihinsel varoluşlardır, biçimindeki ifadeyi evetler. Bununla birlikte, Frege bu “ruhsallaştırma”ya karşı isyan etmiştir. Anlamların *genel iyelik* olduklarına inanarak –yani, *aynı anlam* birden fazla kişi tarafından ve ayrı zamanlarda yaşamış kişiler tarafından “kavranabilir” - o, kavramları (ve böylece “işlemleri” ya da kaplamaları) zihinsel varoluşlar olmaktan çok soyut varoluşlar olarak kabul etti. Bununla birlikte, bu soyut varlıkları “kavramak” hâlâ bireysel psikolojik bir eylemdir. Bu filozoflardan hiçbiri bir sözcüğü anlamının [onun işlemini bilmenin], belirli bir psikolojik durum içinde olma sorunu olduğundan kesinlikle kuşku duymamıştır. (Belki bir dereceye kadar, faktör rakamlarının bir insanın kafasında nasıl bulunduğunu bilmek de kesinlikle belirli çok karmaşık bir psikolojik durum içinde olma sorunudur.)

*28 Aralık 1973'te gönderge konusunda Amerikan Psikologlar Dergeği Sempozyumunda sunulmuştur. Yorumcular Charles Chastein ve Keith S. Donnellan'dır. Donnellan'ın yazısı için bkz. *Journal of Philosophy*, cilt. 70, no. 19, s. 711–12. Profesör Chastein'in yorumları yayınlanmamıştır. Bu çalışmanın çok geniş bir biçimi, “*Anlamların Anlamı*” başlığı altında Bilim Felsefesinde Minnesota Çalışmalarının 7. cildi olarak çıkmıştır. (Dil, Zihin ve Bilgi, der. Keith Gunderson)

İkinci olarak, ‘böbrekli hayvan’ ve ‘kalpli hayvan’ iki teriminin bayağı örneği, iki terimin aynı kaplama sahip olabileceğini ve bununla birlikte işlemde değişebileceklerini göstermektedir. Ancak tersinin olanaksız olduğunun açık olduğu düşünüldü: İki terim kaplamda farklılaşamaz ve aynı işleme sahiptir. İlginç biçimde, şimdiye kadar bu olanaksızlığa ilişkin hiçbir kanıt sunulmamıştır. Olasılıkla bu, bir terime karşılık gelen kavramın sadece yüklemelerin bir bileşimi olduğunu ve böylece bir terime karşılık gelen kavramın *her zaman* terimin kaplamını elde etmek için zorunlu ve yeterli bir koşulu sağlamak zorunda olduğunu kabul eden İlk Çağ ve Orta Çağ filozoflarının geleneğini yansıtır. Anlamın doğrulanabilirliği kuramını kabul eden Carnap gibi filozoflara göre, bir terime karşılık gelen kavram (terimin “tam bir anlama” sahip olduğu ülküsel durumda) kaplama ait olma konusunda bir ölçüt sağlamıştır (sadece “zorunlu ve yeterli koşul” anlamında değil, ayrıca verilen bir şeyin kaplamanın içine girip girmeyeceğini görme yönteminin güçlü anlamında). Dolayısıyla, anlam kuramı sorgulanmamış iki varsayıma dayanmaya başlamıştır:

1- Bir terimin anlamını bilmek sadece belirli bir psikolojik durum içinde olma sorunudur (bellek durumları ve inancın “psikolojik durumlar” olduğu “psikolojik durum” anlamında tabii ki hiç kimse bir sözcüğün anlamını bilmenin sürekli bir bilinçlilik ifadesi olduğunu düşünmemiştir).

2- Bir terimin anlamı (anlamın aynılığının kaplamanın aynılığını gerektirmesi anlamında) terimin kaplamını belirler.

Anlama ilişkin herhangi bir düşünce bir yana, ben bu iki varsayımın birlikte herhangi bir düşünce tarafından tamamlanamayacağını iddia edeceğim. Geleneksel anlam kavramı yanlış bir kurama dayanan bir kavramdır.

Anlamlar zihinde mi bulunur?

Aşağıdaki bilim kurgu örnekleri ile ilgili bir amaçtan dolayı, bir yerde İkiz Dünya (Twin Earth) olarak adlandırılacak bir ge-

zegenin var olduğunu varsayacağız. İkiz Dünya, dünyaya çok benzemektedir: Aslında İkiz Dünya üzerinde yaşayan insanlar da İngilizce konuşmaktadır. Bizim bilim kurgu örneklerimizde belirteceğimiz ayrımlardan ayrı olarak okuyucu İkiz Dünya'nın kesinlikle dünyaya benzediğini varsayabilir. Benim öykülerim buna dayanmayacak olmakla beraber, eğer arzu ederse o, İkiz Dünya üzerinde bir Doppelganger'a (yaşayan bir bireyin eşruhunu taşıdığı düşünülen ve yalnız o bireye görünen hayalet) sahip olduğunu düşünebilir.

Bununla birlikte, İkiz Dünya üzerinde yaşayan insanlardan bazıları (örneğin, kendilerini "Amerikalı" olarak adlandıranlar, kendilerini "Kanadalı" olarak adlandıranlar ve kendilerini "İngiliz" olarak adlandıranlar vs.) İngilizce konuşmalarına rağmen, İkiz Dünyada konuşulan İngilizce ile ölçünlü İngilizce arasında, şaşırtıcı olmayarak, bazı ufak ayrımlar vardır.

İkiz Dünyanın özelliklerinden biri, "su" olarak adlandırılan sıvının H_2O değil ancak kimyasal formülü çok uzun ve karmaşık olan bir sıvı olmasıdır. Bu kimyasal formülü basitçe XYZ olarak kısaltacağım. XYZ'nin olağan sıcaklık ve basınçta sudan ayırt edilebilir bir nitelikte olduğunu varsayacağım. Ayrıca, İkiz Dünyanın okyanuslarının, göllerinin ve denizlerinin su değil de XYZ içerdiğini, İkiz Dünyada yağmur olarak su değil de XYZ yağdığını vs. varsayacağım.

Eğer dünyadan bir uzay gemisi İkiz Dünyaya seyahat ederse, o zaman ilk varsayım, "su" dünyada ve İkiz Dünyada aynı anlama sahiptir, biçiminde olacaktır. Bu varsayım, İkiz Dünya üzerindeki "su"yun XYZ olduğu keşfedildiğinde düzeltilecek ve dünyalı uzay gemisi aşağı yukarı şunları haber verecektir:

"İkiz Dünyada 'su' sözcüğü XYZ anlamına gelmektedir."

Simetrik olarak, eğer İkiz Dünyadan bir uzay gemisi dünyaya seyahat ederse, o zaman başlangıçtaki varsayım, 'su' sözcüğü İkiz Dünyada ve dünyada aynı anlama sahiptir, biçiminde

olacaktır. Dünya üzerindeki suyun H_2O olduğu bulgulandığında bu varsayım düzeltilecektir ve İkiz Dünyalı uzay gemisinin bildirisi şöyle olacaktır:

“Su’ sözcüğü dünyada H_2O anlamına gelmektedir.”

“Su” teriminin kaplamıyla ilgili herhangi bir sorun olmadığına dikkat edin. Sözcük (söylediğimiz gibi) iki ayrımlı anlama sahiptir. İkiz Dünyada kullanılan anlamda su_{ID} ’nin ($water_{TE}$ (Twin Earth)) anlamı, “su” diye adlandırdığımız şey, basitçe su değildir. Bununla birlikte, dünyada kullanılan anlamda su, su_D ’nin ($water_{Earth}$) anlamında, İkiz Dünyalıların “su” diye adlandırdıkları şey basitçe su değildir. Su_D ’ye göre “su”yun kaplamı H_2O moleküllerinden oluşan her bir bütünün kümesi ya da buna benzer bir şeydir; su_{ID} ’nin anlamında suyun kaplamı, XYZ moleküllerinden oluşan her bir bütünün bir kümesi ya da buna benzer bir şeydir.

Zamanı 1750’lere kadar geri sarmamıza izin verin. İngilizcenin dünyalı tipik konuşucusu “su”yun hidrojen ve oksijenden oluştuğunu bilmiyordu ve İngilizcenin İkiz Dünyalı tipik konuşucusu “su”yun XYZ’den oluştuğunu bilmiyordu. $Oscar_1$ böyle bir tipik İngilizce konuşucu ve $Oscar_2$ de İkiz Dünyada $Oscar_1$ ’in taydaşı olsun. $Oscar_1$ ’in, $Oscar_2$ ’nin su hakkında sahip olmadığı şeylere sahip olduğuna dair hiçbir inancın olmadığını varsayabilirsiniz. Eğer isterseniz, $Oscar_1$ ve $Oscar_2$ ’nin dış görünüm, duygular, düşünceler ve içsel konuşma vs. açılardan tam benzer olduklarını bile düşünebilirsiniz. Ama yine de, “su” teriminin kaplamı 1750’de İkiz Dünyada, 1950’de olduğu gibi, tamamen XYZ benzeriydi. Aynı psikolojik durum içinde olmalarına rağmen ve o dönemin biliminin söylediğine bakılırsa, ‘su’ terimini ayrımlı bir biçimde anladıklarını keşfetmek o dönemin bilimsel toplumunun yaklaşık 50 yılını almış olabilmesine rağmen, $Oscar_1$ ve $Oscar_2$ ‘su’ terimini 1750’de başka bir biçimde anladılar. Bu nedenle, ‘su’ teriminin kaplamı (ve gerçekte, onun çözümleyici öncesi sezgisel kullanımındaki “an-

lamı”) sadece konuşucunun psikolojik durumunun bir işlevi değildir.¹

Ancak ‘su’ teriminin 1750 ve 1950’de (her iki dünyada) aynı kaplama sahip olduklarını kabul etme nedenimize karşı çıkılabilir. Bir şişe suya işaret ettiğimi ve ‘Bu sıvı su diye adlandırılır,’ dediğimi varsayalım. Benim su hakkındaki “açık tanım”ım şu deneysel varsayıma sahiptir: İşaret ettiğim su kütlesi benim dilsel toplumumda benim ve diğer konuşanların başka durumlarda su diye adlandırılmasına izin verdikleri maddenin çoğuyla belli bir aynılık bağıntısına sahiptir (Örneğin, x y ile aynı sıvıdır ya da x y ile aynıdır (same_{liquid}), gibi). Eğer bu varsayım yanlış ise, çünkü benim için bilinir olmayan bir şişe suya değil de bir şişe cine işaret ettiğimi varsayın, bu durumda ben kendi açık tanımımın kabul edilmesini beklemem. Böylece, açık tanım “iptali olası” zorunlu ve yeterli koşul olarak adlandırılabilen bir şeyi ifade etmektedir; su olmaya ilişkin zorunlu ve yeterli koşul şişedeki madde ile aynıysa bağıntısını taşımaktadır. Ancak bu sadece deneysel varsayımlar tamamlandığında zorunlu ve yeterli bir koşuldur. Önvarsayımlar yerine getirilmezse bu durumda “yedek” koşulların kümelerinden biri etkin hale getirilmiş olur.

Kilit nokta, aynıysa bağıntısının kuramsal bir bağıntı olmasıdır; bunun gibi bir şeyin aynı sıvı (aynıysa) olup olmadığını belirlemek sınırsız miktarda bilimsel incelemeyi gerektirebilir. Böylece 1750’de bir İngiliz konuşucu XYZ’yi “su” diye adlandırmış olabilir, oysa onun ya da onun ardıllarının 1800 ya da 1850’de XYZ’yi su diye adlandırmış olamamaları, aradaki süre zarfında sıradan konuşucu için ‘su’yun ‘anlam’ının değiştiği anlamına gelmez. Örneğin, bir kişi 1750’de ya da 1850’de ya da 1950’de “su”yun bir örneği olarak Michigan Gölündeki sıvıya işaret edebilirdi. Değişen şey, bizim yanlışlıkla 1750’de XYZ’nin Michigan Gölündeki sıvı ile aynıysa bağıntısına sahip olduğunu düşünmüş olabilmemizdir, oysa 1800 ve 1850’de onun bu bağıntıya sahip olmadığını bilebilirdik.

İmdi, bilim-kurgu öykümüzü değiştirelim. Molibden tencere ve tavaların alüminyum tencere ve tavalardan bir usta dışında hiç bir kimse tarafından *ayırt edilemediğini* varsayacağım. Bu bildiğim her şey hakkında doğru olabilir ve daha çok, alüminyum ve molibden sözcüklerinin “anlamını bilmek” sayesinde bildiğim her şey hakkında doğru olabilir. İmdi, molibdenin ikiz dünyada alüminyumun dünyada yaygın olduğu derecede yaygın olduğunu ve alüminyumun ikiz dünyada molibdenin dünyada olduğu kadar seyrek bulunduğunu varsayacağız. Özellikle, “alüminyum” tencere ve tavaların İkiz Dünyada molibdenden yapıldığını varsayacağız. Son olarak, ‘alüminyum’ ve ‘molibden’ sözcüklerinin İkiz Dünyada tam olarak yer değiştirdiğini varsayacağız; yani, ‘alüminyum’ ‘molibden’in adıdır ve ‘molibden’ ‘alüminyum’un adıdır. Eğer dünyadan bir uzay gemisi ikiz dünyayı ziyaret etseydi, dünyalı ziyaretçiler belki de “alüminyum” tencere ve tavaların alüminyumdan yapılmadığından kuşku duyamayacaklardı, özellikle de İkiz Dünyalılar bu kapların alüminyumdan yapılmadığını söylediklerinde. Ancak iki durum arasında önemli bir ayrım vardır. Dünyalı bir metalürji mühendisi de kolayca “alüminyum”un molibden olduğunu söyleyebilir ve ikiz dünyalı bir metalürji mühendisi aynı biçimde kolayca alüminyumun “molibden” olduğunu söyleyebilir. (Önceki tümce-deki ürkütücü alıntı İkiz Dünya’daki kullanımlara işaret etmektedir.) 1750’de hem dünyada hem de İkiz Dünyada suyu “su”dan hiç kimse ayırmış olamamasına rağmen, alüminyumun “alüminyum”la karıştırılması sadece ilgili dilsel toplumların bir bölümünü kapsamaktadır.

Bu örnek aynı noktayı önceki örneğe dönüştürmektedir. Eğer Oscar₁ ve Oscar₂ sırasıyla dünya ve İkiz Dünya İngilizce-lerinin ölçünlü konuşucuları iseler ve ne kimyasal ne de metal-bilimsel açıdan kafaları karışık değilse, bu durumda ‘alüminyum’ sözcüğünü kullandıklarında psikolojik durumlarında hiçbir biçimde değişiklik olmayabilir; yine de, ‘alüminyum’un Oscar₁’in bireysel lehçesinde alüminyum *kaplamına* sahip olduğunu ve

Oscar₂'nin bireysel lehçesinde *molibden* kaplamına sahip olduğunu söylemek zorundayım. (Ayrıca, Oscar₁ ve Oscar₂'nin 'alüminyum' ile başka şeyleri ima ettiklerini söylemek zorundayız; 'alüminyum' dünyada, İkiz Dünya'da sahip olduğundan ayrımlı bir anlama sahiptir vs.). Yine, konuşucunun psikolojik durumunun sözcüğün kaplamasını (çözümleme öncesine dair konuşmak gerekirse "anlamı") belirlemediğini görüyoruz.

Bu örneği daha fazla tartışmadan önce bilim-kurgu olmayan bir örnek sunmama izin verin. Bana benzediğinizi ve bir karaağacı bir kayın ağacından ayırt edemediğinizi öngörün. Biz hâlâ benim bireysel lehçemdeki 'karaağaç'ın kaplamı başka birinin bireysel lehçesindeki 'karaağaç'ın kaplamıyla aynıdır, yani bütün karaağaçların toplamı ve bütün kayın ağaçlarının toplamı *her ikimizin* bireysel lehçesindeki 'kayın ağacı'nın kaplamıdır diye düşünebiliriz. Böylece, benim bireysel lehçemdeki 'karaağaç', sizin bireysel lehçenizdeki 'kayın ağacı'ndan başka bir kaplama sahiptir. Kavramlarımızdaki bazı ayrımlar tarafından ortaya konulan kaplamadaki bu ayrım gerçekten güvenilir midir? Benim bir karaağaca ilişkin kavramım, kesinlikle, bir kayın ağacına ilişkin kavramımla aynıdır (itiraf etmekten utanıyorum). Eğer bir kişi cesaretle, benim bireysel lehçemdeki 'karaağaç'ın kaplamıyla 'kayın ağacı' arasındaki ayrımın benim psikolojik durumumdaki bir başkalık tarafından izah edildiğini iddia etmeye kalkışırsa, bu durumda bir İkiz Dünya örneği oluşturmak suretiyle onu her zaman yadsıyabiliriz –(daha önceki örnekte 'alüminyum' ve 'molibden'in yerlerinin değiştirilmesi yöntemindeki gibi) sadece 'karaağaç' ve 'kayın ağacı' sözcüklerinin İkiz Dünya'da yerlerinin değiştirilmesine izin verin. Ayrıca, İkiz Dünya'da benimle birebir "özdeş" olan bir *ikiz görüntüye* (Doppelgänger) sahip olduğumu varsayın. Eğer bir ikicilik yanlısı iseniz, bu durumda benim ikiz görüntümün de benim düşündüğüm aynı sözel düşünceleri düşündüğünü, aynı duyu verisine sahip olduğunu ve aynı kişiliğe sahip olduğunu vs. varsayın. Onun psikolojik durumunun benimkinden birazcık ay-

rımlı olduğunu düşünmek saçma olur. Ama “karaağaç” dediğinde o, *kayın ağacını* ima eder ve ben “karaağaç” dediğimde *karaağacı* ima ederim. Ne yaparsanız yapın, “anlamlar” kesinlikle *zihinde* değildir.

Toplumdilbilimsel Bir Varsayım

Son iki örnek, *dilsel görev dağılımı vardır*, yollu şaşırtıcı biçimde şimdiye kadar hiç işaret edilmediği gözüken dile ait bir gerçeğe dayanmaktadır. Eğer hiç kimse karaağacı ve alüminyum metalini tanımanın bir yoluna sahip değilse, ‘karaağaç’ ve ‘alüminyum’ gibi sözcükleri zorlukla kullanabiliriz. Ne ki bu ayrımın kendileri için önemli olduğu herkes, ayrımı yapmak zorunda değildir.

Örneği değiştirmemize izin verin; *altını* düşünelim. Altın birçok nedenden dolayı önemlidir; o değerli bir metaldir, parasal bir metaldir, simgesel bir değere sahiptir (Çoğu insan için, “altın” evlilik yüzüklerinin sadece altın gibi gözükmemesi, gerçekten altın olması önemlidir vs.) Toplumumuzu bir “fabrika” olarak düşünün; bu fabrikada bazı insanlar altın evlilik yüzüklerini takma ‘görev’ine sahiptir; bazıları altın evlilik yüzüklerini satma “görev”ine sahiptir; bazıları da *bir şeyin gerçekten altın olup olmadığını söyleme* ‘görev’ine sahiptir. Bir altın yüzük (ya da bir altın kol düğmesi vs.) takan ya da “altın ölçütü”nü tartışan vs. herkesin altın alıp satma ile uğraşması zorunlu ya da yeterli değildir. Aynı biçimde, altın alıp satan herkesin, sahtekârlığın bu çeşidinin (sahte altın satmak gibi) yaygın olmadığı ve bir kişinin kuşku durumunda kolayca bir uzmana danışabildiği bir toplumda bir şeyin gerçekten altın olup olmadığını söyleyebilmesi de zorunlu ve etkileyici değildir. Ve altın takma ya da satın alma fırsatına sahip olan herkesin herhangi bir güvenilirlikle bir şeyin gerçekten altın olup olmadığını söyleyebilmesi *kesinlikle* zorunlu ve yararlı değildir.

Yukarıda anılan gerçekler (geniş anlamda) sadece olağan görev dağılımının örnekleridir. Ama onlar dilsel görevle ilgili bir dağılıma yol açarlar: Herhangi bir nedenle kendisi için altın önemli olan herkes ‘altın’ sözcüğüne sahip olmak zorundadır; ama bir şeyin altın olup olmadığını bilmenin bir yöntemine sahip olmak zorunda değildir. O, konuşucuların özel bir alt sınıfına dayanabilir.

Genellikle, bir genel adla bağlantılı olarak var olduğu düşünülen nitelikler –kaplam içine konulmaya dair zorunlu ve yeterli koşullar, bir şeyin kaplama girip girmediğini bilmenin yolları vs.- tümüyle *ortak yapı olarak düşünülen dilsel toplumda* yerleşiktir. Ancak bu ortak yapı bilme “görev”ini ve ‘altın’ın ‘anlam’ının bu çeşitli parçalarını kullanmayı ayırt eder.

Bu dilsel görev dağılımı elbette dilsel olmayan görev dağılımına dayanır ve bunu bir ön koşul olarak gerektirir. Sadece bir metalin gerçekten altın olup olmadığını nasıl söyleyeceğini bilen kişiler sözcük dağarcıklarında ‘altın’ sözcüğüne sahip olmak için bir nedene sahiptir. Bu durumda, ‘altın’ sözcüğü konuşanların alt sınıfı ile ilgili olarak 1750’deki ‘su’ sözcüğü gibi olacaktır ve diğer konuşanlar kesinlikle ona sahip olmayacaktır. Ve örneğin, sandalye gibi sözcükler herhangi bir dilsel görev dağılımı sergilemezler. Ancak toplumdaki görev dağılımının artması ve bilimin yükselişiyle birlikte gittikçe daha fazla sözcük bu türden bir görev dağılımı göstermeye başlayacaktır. Örneğin ‘su’, kimyanın ortaya çıkmasından önce hiçbir biçimde böyle bir görev dağılımı sergilememiştir.

Günümüzde her konuşucu için suyu tanıyabilmek açıkça zorunludur (güvenilir bir biçimde olağan koşullar altında) ve olasılıkla çoğu yetişkin konuşucu bile ‘su H_2O ’dur’ zorunlu ve yeterli koşulunu bilmektedir, ancak yalnızca az sayıda yetişkin konuşucu suyu görünürde suya benzeyen sıvıdan ayırır. Kuşku durumunda diğer konuşanlar bu “uzman” konuşucuların yargısına dayanabilirler. Böylece, bu “uzman” konuşucular tarafından

sahip olunan şeyi bilmenin yöntemi onlar aracılığıyla ortak dilsel yapı tarafından elde edilmiştir. Böyle de olsa, o, yapının bütün bireyleri tarafından elde edilmez. Ve bu yolla, suya ilişkin en biricik gerçek, bu sözcüğe sahip olan hemen hemen bütün konuşanlar tarafından bilinmemesine rağmen, sözcüğün *toplumsal* anlamının bir parçası olabilir.

Bana öyle geliyor ki, bu dilsel görev dağılımı olgusu toplumdilbilim açısından önemli bir şey olacaktır. Bununla ilgili olarak aşağıdaki varsayımı önermek istiyorum:

Dilsel görev dağılımının evrenselliği varsayımı: Her dilsel toplum şimdi tanımlanan dilsel ödev dağılımı türünü sergiler; yani, her dilsel topluluk, ortak 'ölçüt'ü sadece onu gereksinen konuşmacıların bir alt sınıfı tarafından bilinen ve diğer konuşanlar tarafından kullanımı, onlarla ilgili alt sınıfların konuşmacıları arasındaki yapısal bir işbirliğine dayanan en az birkaç terime sahip olmalıdır.

Bu olgunun (1. ve 2.) varsayımların başarısızlığına ilişkin yukarıda verilen örneklerin bazılarını nasıl açıkladığını görmek kolaydır. Bir terim dilsel görev dağılımıyla karşı karşıya getirildiğinde onu gereksinen "sıradan" konuşmacı sözü geçen terimin kaplamını belirten herhangi bir şeye gereksinim duymaz. Özellikle de onun psikolojik durumu kesinlikle terimin kaplamını belirlemez. Kaplamı belirleyen sadece bu konuşmacının ait olduğu ortak dilsel yapının toplumdil bilimsel durumudur.

Bu tartışmayı, dünyada iki çeşit alet bulunduğunu belirtmek suretiyle özetleyebiliriz: Bir çekiç ya da bir tornavida gibi, bir kişi tarafından kullanılabilen araçlar vardır ve bir vapur gibi, kullanımı birçok insanın ortak çalışmasını gerektiren araçlar vardır. Sözcüklerin büyük oranda araçların ilk çeşitten örneğine ait oldukları düşünülmüştür.

İşaret Edilebilirlik ve Katılık

Bilim-kurgu örneklerimizden ilki -1750'de Dünya ve İkiz Dünya üzerinde bulunan 'su' - dilsel görev dağılımını içermez ya da en azından 'alüminyum' ve 'karaağaç' örneklerinin içerdiği biçimde dilsel görev dağılımını içermez. Bizim öykümüzde herhangi bir biçimde ne 1750'de dünya üzerinde bulunan su konusunda herhangi bir "uzman" vardı ne de ikiz dünya üzerinde bulunan "su" konusunda herhangi bir uzman vardı. Örnek, gönderge kuramı için temel öneme sahip olan şeyleri ve ayrıca şimdi tartışacağım zorunlu doğruluk kuramına ilişkin şeyleri içeriyor.

W_1 ve W_2 benim varolduğum, bu şişenin varolduğu ve bu şişeye işaret etmek suretiyle ve "Bu sudur," demek suretiyle bir anlam açıklaması sunduğum iki olası dünya olsun. W_1 'de şişenin H_2O ile dolu olduğunu ve W_2 'de XYZ ile dolu olduğunu öngörmemize izin verin. Biz ayrıca W_1 'in gerçek dünya olduğunu ve XYZ'nin W_2 'de tipik bir biçimde "su" diye adlandırılan madde olduğunu öngöreceğiz. (Dolayısıyla W_1 'deki İngilizce konuşanlar ile W_2 'deki İngilizce konuşanlar arasındaki bağıntının, Dünya üzerindeki İngilizce konuşanlar ile İkiz Dünyadaki İngilizce konuşanlar arasındaki bağıntıyla aynı olduğunu varsayacağız.) Bu durumda, bir kişinin 'su'yun anlamına ilişkin iye olabileceği iki kuram vardır:

(1) Bir kişi 'su'yun dünya-göreceli (world-relative) olduğuna ancak anlam açısından dural bir nitelik olduğuna inanabilir (sözgelimi, sözcük dural göreceli bir anlama sahiptir). Bu kurama göre 'su' W_1 ve W_2 'de aynı şeyi ifade eder. Onun tam olarak ima ettiği şey, suyun W_1 'de H_2O olduğu ve W_2 'de XYZ olduğudur.

(2) Bir kişi, suyun tüm dünyalarda H_2O olduğuna (W_2 'de "su" diye adlandırılan madde su değildir), ama 'su'yun W_1 ve W_2 'de aynı anlama sahip olmadığına inanabilir.

Eğer daha önce İkiz Dünya durumu ile ilgili söylenen şey

doğru idiyse, bu durumda (2) açıkça doğru bir kuramdır. Bu (sıvı) sudur dediğimizde, “bu”, yerinde bir ifadeyle, “bu” şey hakkında olmaktadır –sözgelimi, benim ifademın yargısı, “su” gerçek dünyada “bu” olarak gösterilen sıvının örneğiyle belli bir eş değerlik bağıntısını taşıyan (daha önce aynış diye adlandırdığımız bağıntı) her şeydir, biçimindedir.

İki kuram arasındaki ayrımı bir “alan” ayrımı olarak şöyle sembolize edebiliriz: Kuram (1) ile ilgili olarak şu doğrudur:

(1) (Her W dünyası için) (W 'daki her x için) (x sudur $^o\chi$, W 'da “bu” olarak işaret edilen varlıkla aynış bağıntısına sahiptir.)

Bununla birlikte, kuram (2) ile ilgili olarak

(2) (Her W dünyası için) (W 'daki her x için) (x sudur $^o\chi$, gerçek W_1 dünyasında “bu” olarak gösterilen varlıkla ilgili olarak aynış'ye sahiptir.)

Bunu “alan” ayrımı olarak adlandırıyorum, çünkü (1)'de “bu” olarak işaret edilen nesne “ W 'da” tanımlayıcı ibaresini açık hale getirdiği için, “Her W dünyası için”in alanı içinde bulunur, oysa (2)'de “bu” olarak gösterilen nesne “gerçek dünyada ‘bu’ olarak işaret edilen varlık” anlamına gelir ve böylece sınırlı değişken ‘ W ’nun bağımsız bir göndergesine sahiptir.

Eğer (verilen bir tümcedeki) bir gösterge işaret ettiği her olası dünyada aynı bireye işaret ederse, Kripke onu “katı” olarak adlandırır. Eğer katılığa dair bu düşünceyi madde adlarına yayarsak bu durumda Kripke'nin kuramını ve benim kuramımı ‘su’ terimi katıdır, diyerek açıklayabiliriz.

‘Su’ teriminin katılığı, “açık tanım” sunduğumda, (1)'i değil de (2)'yi ima ederek, “bu (sıvı) sudur” demem gerçeğinden sonuç olarak çıkar.

Ayrıca Kripke'yi izleyerek, “Bu (sıvı) sudur” açık tanımını verdiğimde, ‘bu’ göstergesinin katı olduğunu söyleyebiliriz.

Kripke'nin gözlemlediği ilk şey, ‘su’ sözcüğüne (aynı bi-

çimde, diğer doğal tür terimlere) dair bu anlam kuramının zorunlu doğrular açısından şaşırtıcı sonuçlara sahip olmasıydı.

Bunu açıklamak için çapraz-dünya bağıntısı kavramını sunmama izin verin. R'nin kaplamı tüm olası dünyalarda özdeş olmayan bireylerin düzenli çiftlerinin bir kümesidir, gibi bir tarzda anlaşıldığında, bir iki-terim bağıntısı R, çapraz dünya olarak adlandırılacaktır. Sözelimi, bir çapraz dünya bağıntısı olarak aynı yükseklikte olmak bağıntısını anlamak kolaydır: onu tam olarak şöyle anlayın, örneğin, eğer x (W_1 'de) W_1 dünyasının 5 feet uzunluğundaki bir bireyi ise ve y (W_2 'de) W_2 dünyasının 5 feet uzunluğundaki bir bireyi ise, bu durumda x y düzenli çifti aynı yükseklikte olma kaplamına aittirler. İçinde aynı bireylerin varolduğu ayrımlı olası dünyalarda, bir birey ayrı uzunluklara sahip olabileceği için, doğrusunu söylemek gerekirse, aynı yükseklikte olma kaplamının bir ögesini oluşturan x y düzenli çifti değil, ama W_1 -dünyasında x , W_2 -dünyasında y belirli çiftidir.

Benzer tarzda, W_2 'de bulunan bir sıvının (W_2 'de) sahip olduğu aynı önemli fiziksel niteliklere (W_1 'de) sahip olan W_1 -dünyasındaki bir sıvı, W_2 'deki sıvı ile aynı s bağıntısını taşır, diye anlamak suretiyle, bir çapraz dünya bağıntısı olarak aynı s (aynı sıvı olma) bağıntısını anlayabiliriz.

Bizim sunmakta olduğumuz kuram, ancak ve ancak o gerçek dünyada "su" diye adlandırdığımız madde ile ortak olarak (bir çapraz-dünya bağıntısı olarak kurulan) aynı s bağıntısını taşırsa, seçmeli bir olası dünyada bulunan bir x varlığı sudur, demek suretiyle özetlenebilir.

İmdi, (gerçek dünyada) suyun önemli fiziksel niteliklerinin neler olduğunu henüz bulgulamadığımı varsayın. Örneğin, suyun H_2O olduğunu henüz bilmiyorum. Suyu bilmenin geçerli yollarına sahip olabilirim (elbette, bilimsel gelişmemizin daha sonraki bir aşamasına kadar ayırımına varamayacağım az sayıda hata yapabilirim), ama suyun mikro yapısını bilemem. Şayet suyun görünür niteliklerine sahip olan başka bir mikro

yapıdaki bir sıvının *gerçekten su olmadığını* kabul edersem, bu durumda benim suyu bilme yöntemim *su olması gereken şeyin* çözümleyici bir açıklaması olarak kabul edilemez. Üstelik açık tanım gibi işlevsel bir tanım sadece bir ölçüte işaret etmenin yöntemidir –gerçek dünyadaki maddeye işaret etmek, öyle ki, x için gerçek dünyada su olmak, x'in işlevsel tanımları yerine getiren yerel varlıklar sınıfının sıradan üyeleriyle aynı bağintisini paylaşmaması demektir. İkiz Dünyada “su”, işlevsel tanımlara uygun olsa bile, su değildir, çünkü o işlevsel tanıma uygun olan yerel madde ile aynı bağintisini paylaşmamaktadır ve ayrıca işlevsel tanıma uygun olan yerel maddenin kalanından ayrımlı bir mikro yapıya sahip yerel madde de su değildir, çünkü o yerel “su”yun olağan örnekleriyle aynı’yı paylaşmamaktadır.

Şimdi, suyun ‘su H_2O ’dur’ yollu mikro yapısını keşfettiğimi varsayın. Bu noktada, daha önce yanlışlıkla suya benzediğini düşündüğüm ikiz dünyadaki maddenin gerçekten su olmadığını söyleyebileceğim. Aynı tarzda, gerçek evrendeki başka bir gezegeni değil de, içinde suya dair “işlevsel tanım” yoklamasını geçen XYZ kimyasal formülüne sahip bir maddenin bulunduğu diğer bir olası evreni tanımlarsanız, biz maddenin su değil de sadece XYZ olduğunu söylemek zorunda kalacağız. Bu durumda, “suyun XYZ olduğu” bir olası dünyayı tanımlamış olmayacaksınız, ama sadece XYZ göllerinin bulunduğu, insanların XYZ içtikleri (su değil) vs. bir olası dünyayı tanımlamış olacaksınız. Gerçekte, bir kez suyun doğasını keşfettiğimizde, hiçbir şey suyun bu yapıya sahip olmadığı bir olası dünya olarak öneme sahip olamaz. (Gerçek dünyada) suyun H_2O olduğunu keşfettiğimizde, hiçbir şey suyun H_2O olmadığı bir olası dünya olarak değer ifade etmez.

Diğer yandan, suyun H_2O olmadığı konusunda bizi tam anlamıyla ikna edebilecek (ve bu inancı akla uygun hale getirebilecek) deneyimlere sahip olduğumuzu tasarlayabiliriz. Bu

anlamda suyun H_2O olmaması usa uygundur. Usa uygundur, ama olanaksızdır! Usa uygunluk olasılığın delili değildir.

Kripke, böyle mantıkla doğrulanamayan ifadelerden (böyle ifadelerin var olduğunu varsayarak) epistemolojik olarak zorunlu diye söz eder. O, tüm olası dünyalarda doğru olan ifadeleri basitçe zorunlu olarak niteler (ya da bazen “metafizik olarak doğru” diye niteler.) Bu terimler dizgesinde, tam da şimdi ortaya koyduğumuz nokta şöylece yeniden ifade edilebilir: (Metafiziksel açıdan) zorunlu, epistemik açıdan ilineksel olabilecek bir ifade. İnsan sezgisi metafizik zorunluluğa girebilmek için ayrıcalıklı bir yetiye sahip değildir.

Bu çalışmadaki ilğimiz zorunlu doğruluk kuramıyla ilgili değil, anlam kuramıyla ilgilidir. ‘Şimdi’, ‘bu’, ‘bura’ gibi sözcükler uzun süredir gösterici (indexical) ya da nitelik yansıtıcı (token reflective) olarak kabul edildi –Örneğin, bağlamdan bağlama ya da göstergeden göstergeye değişen bir kaplama sahip olmak gibi. Bu sözcükler ile ilgili olarak şimdiye dek hiç kimse “niyet kaplamı belirler” biçimindeki geleneksel kuramı önermemiştir. İkiz Dünya örneğimizi ele alalım.

Eğer İkiz Dünyada bir Eş Görüntüye (Doppelgänger) sahipsem, bu durumda “başım ağrıyor” diye düşündüğümde o da “başım ağrıyor” diye düşünür. ‘Ben’ göstergesinin (sözcüğünün) benim sözlü düşüncemdeki kaplamı ben (ya da daha doğru bir ifadeyle, benim birey sınıfım) iken, ‘ben’ özel göstergesinin onun sözlü düşüncesindeki kaplamı onun kendisidir (yani daha doğru bir ifadeyle, onun birey kategorisidir.) Dolayısıyla, aynı ‘ben’ sözcüğü iki ayrı kişisel lehçede iki ayrı kaplama sahiptir. Ancak bundan, benim kendime dair sahip olduğum kavramın herhangi bir biçimde benim eşsuretimin kendine dair sahip olduğu kavramdan ayrımlı olduğu sonucu çıkmaz.

Bu durumda biz işaret edilebilirliğin/gösterilebilirliğin (indexicality) açıkça gösterici olan sözcüklerin ve biçimbirimlerin ötesine uzandığını iddia etmiş bulunuyoruz (örneğin, yüklemelerin

zamanları). Kuramımız su gibi sözcüklerin gizli bir gösterge bileşenine sahip olduğunu söylemek suretiyle özetlenebilir. “Su”, etrafımızda bulunan su ile belirli bir benzerlik bağıntısını paylaşan maddedir. Başka bir zamanda ya da başka bir yerde ya da hatta başka bir olası dünyada bulunan su, su almak için, bizim “su”yu-muzla aynı bağıntısını paylaşmak zorundadır. Bu nedenle sözcükler konuşmacıların kendileriyle ilişki içine soktuğu kavramlar benzeri bir şey olan içlemlere sahiptirler, yollu kuram (1), ve işlem kaplamı belirler yollu kuram (2), ‘su’ gibi doğal-tür sözcükler için doğru olamaz. Aynı nedenden dolayı bu kuramlar ‘ben’ gibi açıkça gösterici olan sözcükler hakkında da doğru olamazlar.

Bununla birlikte, ‘su’ gibi doğal-tür sözcükler belirttik ya da başka bir ifadeyle göstericidir, biçimindeki kuramın, İngilizcenin İkiz Dünya lehçesindeki ‘su’, İngilizcenin dünya lehçesindeki ‘su’ ile aynı anlama ve başka kaplama sahiptir –bu, bizim olağan olarak ayrımlı lehçelerde ‘ben’ hakkında söylediğimiz şeydir–bu nedenle, “işlem kaplamı belirler” yollu öğretiden vazgeçmeyi mi ifade ettiği, yoksa bizim yapmayı yeğlediğimiz gibi, kaplamadaki bu başkalık doğal-tür sözcüklerin anlamındaki kendinde (ipso facto) bir başkalıktır, bu nedenle de anlamlar kavramlardır ya da gerçekte onlar herhangi bir türden zihinsel nesnelerdir, biçimindeki öğretiden vazgeçmeyi mi ifade ettiği açık değildir.²

Bununla birlikte, Kripke’nin doğal-tür (natural-kind) sözcükler katı göstergelerdir, biçimindeki öğretisinin ve bizim doğal-tür sözcükler göstericidirler, yollu öğretimizin aynı konuyu ortaya koymanın iki ayrımlı yolu olduğu açık olmalıdır.

Şimdiye kadar, bir terimin kaplamasının bir bireyin kendi zihninde sahip olduğu bir kavram tarafından belirlenmediğini ve hem genel olarak kaplamın toplumsal olarak belirlenmesi nedeniyle –“gerçek görev dağılımı” gibi dilsel görev dağılımı vardır–hem de kısmen kaplamın dolaysız bir biçimde belirlenmesi ne-

deniyle bunun doğru olduğunu gördük. Terimlerimizin kaplamı, sözgelimi, var olan özel şeylerin gerçek doğasına dayanmaktadır ve gerçek doğa genel olarak konuşmacı için tam olarak bilinir değildir. Geleneksel anlam bilim kuramı göndergenin belirlenmesi konusunda iki katkıyı göz ardı etmiştir -toplumun katkısı ve gerçek dünyanın katkısı; daha iyi bir anlam bilim kuramı her ikisini de kapsamalıdır.

NOTLAR

1. Aşağıdaki 2. nota ve onun karşılığı olan metne bakınız.
2. İlk seçeneği yadsımaya dair gerekçelerimiz –anlam göndergeyi belirler biçimindeki bir öğretiden vazgeçerken, ‘su’ dünyada ve İkiz Dünyada aynı anlama sahiptir demek- “Anlamın Anlamı”nda sunulmuştur. Bu gerekçeler şöyle örneklenebilir: ‘Su’yun dünyada ve İkiz Dünyada aynı anlamı taşıdığını varsayın. Şimdi ‘su’ İkiz Dünyada ses birimsel olarak ayrımlı olsun –örneğin o ‘quaxel’ olsun. Bu bana göre anlamın kendisindeki bir değişim değildir. Dolayısıyla, ‘su’ (water) ve ‘quaxel’ (başka sınıflara işaret etmelerine rağmen) aynı anlamı taşır. Bu büyük oranda karşıt-sezgiseldir. O halde başka ağaçlara işaret ettikleri halde, neden benim bireysel lehçemdeki ‘karaağaç’ın senin lehçesindeki ‘kayın ağacı’ ile aynı anlama sahip olduğunu söylemeliyim?

YÜKLEM NİTELİĞİ KARŞILAR¹

Mark Wilson

I

Bir yüklemın kaplamından söz ettiğimizde, yüklemın kendileri hakkında doğru olduğı nesneler sınıfını betimleye niyetleniyoruz.² Ne yazık ki, bazı durumlarda bir yüklemın özel bir birey hakkında doğru olup olmadığını belirlemeye ilişkin zemin belirsiz ve kapalı olmaktadır. Bunun ortaya çıkabileceğı bir durum, benim bu çalışmada özellikle ilgileneceğim türden bir durum, kendisine bir yüklemi yüklemenin düşünölebileceğı nesne türlerinin varlığından dilsel toplumun habersiz olduğı bir durumdur. Böyle beklenmedik nesnelerin yüklemın kaplamına ya da karşıt kaplamına eklenip eklenmeyeceğı genellikle kuşkuludur. Bu genel olgu, bizim sezgisel kaplam bağlayışımızla ilgili olarak, mantıkla ilgili daha derin konuları akla getiriyor. Bu olgu ile ilgili bazı gerçek yaşam örneklerini tartışacağım, ancak yalın bir düşsel durumla başlamak uygun olacaktır.

Bir zamanlar, Druidlerin bir kolonisinin, sonradan mağara adamları tarafından korkutuldukları bir Güney Denizi adasına süröldüğü bir filmi (*Kayıp Kadınlar Adası*) ve M.Ö. bir milyon yıllarını anlatan film sahneleri izledim. Onların torunları İngilizcenin geçmişin çeşitli niteliklerine sahip ayrımlı lehçelerini konuşabilmektedirler. Bir Amerikan B-52 savaş uçağı onların bilinmeyen adalarına düştü ve Druidler “İşte, büyük gümüş renkli

bir kuş gökten düştü” diye çığlık kopardılar. Yerel kuş populas-yonunun dışında, bu savaş uçağı Druidlerin o zamana dek gör-dükleri ilk uçan aletti.³ Druidler en azından film boyunca özellikle “uçak” gibi yeni sözcükleri öğrenme konusunda gö-nülsüzdüler ve biz bu söz dizimsel tutuculuğun onların çağdaş dünya ile gerçek bütünleşmesi süresince sürüp gittiğini tasa-rımlayabiliriz. Uçaklar, helikopterler ve hava gemileri şimdi Druid lehçesinde “kuşlar” olarak adlandırılmaktadır ve gerçek kuşlar özellikle “tüylü kuşlar” gibi bileşik ibarelerle gösterilmek-tedir. Kozmopolitan Druidler için “bir kuştur” yüklemine kap-lamının, (hayvan türlerini içeren) uçan araçlar kümesi gibi bir şey olduğu açıktır.

Amacımız açısından dikkate değer bir soru, gizli bir dilbi-limcinin koloninin B-52 uçağını görmesinden önceki dönemde kullandıkları “bir kuştur” Druid yüklemine hangi kaplamı bağla-ması gerektiğidir. Onun kaplamı {x/x kuşların bir üyesidir} mi yoksa {x/x bir uçan araçtır} mı olmalıdır? Eğer Druidler hakkında biraz daha artsürem bilgi verilirse tanımlayıcı bir yanıtın oldukça sorunlu olduğu görülecektir. B-52 öncesi yerlilerin aşağıdaki ya-radılışsal özelliklere sahip olduklarını varsaymamıza izin verin. Eğer şanssız pilotlar bilinmeyen gür bir ormana (cangıl) düş-seydi ve altı ay sonra enkaz civarında hoşnutsuzca geçici olarak ikamet eden Druidler tarafından keşfedilselerdi, pilotların Dru-idli kurtarıcıları “işte ormanda büyük gümüş bir ev var” diyerek birbirlerini haberdar ederlerdi. Bu ad kabul görebilirdi ve dün-yanın başka yerlerine yayılan daha sonraki Druidler, “dural evler” ve “dural ama taşınabilir evler”den ayırt edilmesi için ha-vacılığın tüm biçimlerini “uçan evler” olarak adlandırabilirlerdi. Bu noktada artık uçakların “kuşlar” olduğuna inanılmamaktadır. Eğer bu öykü geçerli olsaydı, kozmopolitan Druidlerde “bir kuş-tur” un kaplamı {x/x kuşların bir üyesidir} olurdu ve “bir evdir”in kaplamı kabaca {x/x insan yapımı bir korunaktır} olurdu. Koz-mopolitan Druidlerde “kuş” a yüklenmesi gereken kaplam B-52 bombardıman uçaklarının adaya tanıtımının *tarihine*

dayanmaktadır. Onların çağdaş dünya ile diğer olası karşılaşma biçimleri, bununla birlikte, “kuş”la ilgili başka kaplamaların ortaya çıkmasına neden olabilirdi. İlk senaryomuzda B-52, kozmopolitan Druidlerde açıkça “kuş”un kaplamına aittir. Ancak bizim seçenek olası gelişmemiz, aynı kaplamı eleştirmeksizin daha önceki kullanımında bu sözcüğe yüklemememiz gerektiğini öneriyor. Dolayısıyla bu noktada, bir yükleme (yerel Druidlerde “kuş”) ve başarılı bir biçimde kaplamanın içinde ya da dışında düşünölemeyecek, oldukça iri, beklenmedik bir nesneye (B-52) sahibiz.

Sorunumuza geleneksel yanıt, B-52 öncesi Druidlerin “kuş”la ilişki içine soktukları “tömel”, “anlam” ya da “kavram” gibi sözcükleri araştırmak ve bu aniden ortaya çıkan varlık tarafından belirlenen kaplamı incelemektir. Bu açıklamanın bir sonucu, seçenek öykülerimizin birinde ya da her ikisinde Druidlerin “kuş”un “anlamını değıştirmiş” olmaları gerektiğidir -örneğin onun tömel önermesini değıştirmişlerdir. Bununla birlikte Druidler, uçaklara özgülediklerinde “kuş”un anlamını değıştirdiklerinin ya da genişlettiklerinin ayırdına varmak zorunda değildirlir, çünkü bu sınıflama onlara olaylar sırasında kendiliğinden olağan görünmektedir. Düşündükleri takdirde Druidler, eğer uçağı ilk kez ormanda görmüş olsalardı, onu bir “kuş” değil de bir “ev” olarak adlandıracaklarını kabul edebilirlerdi; aynı zamanda neşeyle ve tutarlı olarak bombardıman uçaklarını “kuşlar” olarak sınıflandırdıklarında “kuş”un anlamını değıştirmediklerini itiraf edebilirlerdi ve seçenek öykümüzün “ev” kavramını kullanmayı yeğleyen Druidleri kesinlikle simetrik iddialarda bulunabilirlerdi. Böyle Druid iddiaları ters ve yavan görünmesine rağmen, kendi dilimizin gelişimsel tarihi hakkında her zaman tamamen benzer açıklamalar yaptığımızı göreceğiz.

İkilemimize seçenek bir yanıt, “kaplam” konusundaki düşöncemizi biraz değıştirmek olmalıdır. Klasik inceleme biçimi, {x/x kuşların bir üyesidir} ve {x/x uçan bir araçtır} arasında bir

seçim yapmayı talep eder, ancak böyle bir seçimin Druidlerin uçak sınıflamasına nasıl ulaştıklarıyla ilgili bir tahmine eş değer olduğu gözükmemektedir. B-52 öncesi Druidlere ilişkin “anlam bilimsel olgular”ın böyle bir dış değer biçime (bilinene dayanan tahmine) izin vermediği gözükmemektedir. Eğer “kaplamalar”ımızı biraz zorlaştırırsak bu tahminleri sınırlayabiliriz. Bu nedenle Hartry Field⁴ ve başkaları “parçasal anlamlar”ın bir kümesinin yüklemle bağlanmasını önermiştir -sözgelimi, her yüklem için klasik kaplam kümelerinin bir sınıfı. Böylece, bizim aday kaplamalarımızın her ikisi “kuş” için “parçasal anlamlar” olacaktır. Bu çalışmadaki benim kendi önerim, çeşitli “parçasal anlamlar”ı bir araya getirmek için “açık parametreler” sağlayarak bu taktiğe ilişkin bir değişimi sunmaktır.⁵

Bununla birlikte, özel biçimsel bir araçtan söz etmek bu makalenin ana konusu değildir. Tersine, bu çalışmanın konusu bu aracın kullanımına ilişkin zeminleri araştırmaktır. Aynı tarzda Druidler, kiviler, deve kuşları ve kuşların ölçünlü olmayan diğer türleri hakkında bilgiye sahip olamayabilirlerdi ve ilk karşılaşmalarında onları “kuşlar” diye adlandırmaya eğilimli olmayabilirlerdi. Bir deve kuşunu bir “kuş” olarak adlandırmanın, anlamın bozulmasıyla ilgili olarak, yerlileri herhangi bir bombardıman uçağını adlandırmaktan daha fazla etkileyecek olması antropolojik bir olgudur.⁶ Bununla birlikte bizim eğilimimiz doğal vahşiliğine rağmen kuşlara ait çeşitli tuhaf özellikleri yerli “kuş” a özgüleme yönündedir. Beklenmedik bir nesnenin (kivi gibi) yalın bir kaplama uygun hale mi getirileceğine ya da tersine (bombardıman uçağı gibi) daha karmaşık “parçasal anlamlar”ın kapsamına mı sokulacağına karar vermek için düzenli ölçümlere sahip miyiz?

Çeşitli yüklemelerin “uygun kaplamalar”ına ilişkin tüm önse-zilerimizin eninde sonunda herhangi bir yalın çerçeveden sonuç olarak çıkacağına inanmamama rağmen, şu anki durum için kabul edilebilir bir ölçüt ileri sürülebilir. Buna karşılık onların, bir-

biriyle bağdaşmayan tanımlayıcı amaçların karmaşık bir ağının ürünü oldukları gözüküyor. Ne yazık ki, (2. bölümde gösterileceği üzere) anlama ilişkin geleneksel bir kuramı kabul etmek, bu tamamen ayrımlı amaçlar konusunda bizi körleştirmiştir. Bu durumu ele alma konusunda benim yöntemim şöyle olacaktır: “m aracı P niteliğini saptayabilir” biçimli ilgili ancak daha yalın deyimi inceledikten sonra, “kaplam”la ilgili olarak, çözümleyici öncesi kavramın deneysel yararının bir *bölümünü* hızlıca ve düzenli bir biçimde elde edebilen çekirdek bir düşünce elde edeceğim. Özellikle, yeniden yapılandırma işleminin aşağıdaki kaba yeterlik koşulunu yerine getirmesini sağlayacağım:

Bir kaplamanın bir yükleme özgülenmesi ile ilgili kanıt, toplumun çağdaş uygulamasından mantıksal olarak çıkarılabilen ve toplumun sonraki tarihinin ilineksel niteliklerini yansıtmaması gereken dilsel davranışla sınırlanmalıdır.

Sözgelimi, bombardıman uçağının ulaşması rastlantısal kipi, Druidlerin daha sonraki sınıflandırıcı davranışından sorumludur. Ne ki bu sınıflandırıcı davranış, yerel “kuş”un uygun kaplamı için bir delil olarak sunulmamalıdır. Diğer yandan, eski Druidleri incelemek onların eninde sonunda kivi sorununa geleceklerini ve böylece kendi kaplam özgülemelerini meşrulaştıracaklarını tahmin etmemize izin verebilir. Son olarak 10. bölümde yeterlik koşuluna uygun olan “kaplam”la ilgili çekirdek incelememi *genişletmeye* ilişkin olasılıkları ele alacağım.

Kademeli bir tarzda deneysel olarak güvenilir “kaplam” yapılandırmaya ilişkin bu tasarım çoğu kişi tarafından, özellikle de kaplam ayrımlarını “kuramsal olarak belirlenmiş” ilişkiler olarak düşünenler tarafından, “işlevsel” olması nedeniyle küçümse-necektir. Bununla birlikte bilim tarihi, bir kavramın bir parça “ku-ramsalsal” yoksunluk sürecinden geçtikten sonra bilimsel kullanımda geçerlilik kazandığı birçok örneğe tanık olmuştur. Örneğin, hayvan bilimdeki “tür” terimini düşünün. Aristoteles’den Linnaeus’a kadarki doğalcılar, iki hayvan aynı “doğal tür”e ait

olduğunda (gizli temel nitelikleri keşfetmek özenli bir incelemeyi gerektirebilmesine rağmen), bu durumun gerçekten açık olduğunu varsayarak, tür olmayı ilkel kuramsal bir nitelik olarak düşündüler. Bununla birlikte, sınıflandırmadaki gerçek güçlükler, sürekli bir düzeltmeye tabi olan, tür olmaya dair karmaşık ve ayrıntılı bir ölçütler kümesini gerektirdi. Her ne kadar bu ölçütler kalıtsal yapı ve sınıflandırılan hayvanların evrimiyle ilgili gelişmelere dair gerçekleri yansıtmak için tasarlanmış olsalar da, gene de o katı bir biçimde cinsine göre tanımlanmış bir kavram olarak kalmakta ve hiçbir biyoloji bilgini tür olmanın genetik düzeyle ilgili olarak çok şey ifade ettiğine inanmamaktadır (Sözelimi, köpekler DNA'larında "Ben bir köpek türüyüm" yollu küçücük iletiyi taşımazlar.). "Tür" çağdaş biyolojide odaksal ve zorunlu bir kavram olarak kalmaya devam etmektedir, ama bu kuram ölçünlü açıklama gerekliliğinden yoksun değildir. "Tür" hakkında işlevselci olma' feryadı biyolojide bir durgunluğa neden olabilirdi, çünkü o hayvan yaşamı ile ilgili "doğal türler" betimini koruyabilir ve doğadaki kalıtsal yalıtımı sağlayan oldukça ayrımlı düzeneklerin çeşitliliğini anlaşılması zor hale getirebilirdi.⁷ Geleneksel bir "kaplam" kuramı terime yeterli eleştirel sorgulamadan yoksun oldukça yüksek bir konum vermektedir. Bununla birlikte, ben bu kuramın yanlış olduğuna ve dilsel evrimin birçok temel yönünü gözden kaçırmamıza neden olduğuna inanıyorum. Eğer "kaplam" dil biliminde sınıflandırma bilgisine ait (taxonomic) faydalı bir araç olarak varlığını sürdürürse, diğer bazı açıklama ve düzeltmelerden büyük oranda faydalanacaktır. Umarım bu çalışma bu yönde faydalı bir başlangıç sağlar.

Diğer taraftan, eğer okuyucu şimdilik geleneksel düşünceyi (ya da bu nedenle bazı uygun değişiklikleri) kabul etmeye eğilimli ise, benim yeniden yapılandırma işlemim her şeye rağmen dile ilişkin ayırdına varılmamış gerçekleri ortaya çıkarmada bir araç olarak bir değere sahip olabilir. Einstein'ın "Hareket Eden Kütlelerin Elektrodinamiği"⁸ adlı yapıtındaki yöntem bilim bu

bakış noktasından yararlı biçimde değerlendirilebilir. Onun “eş anlılık” a dair iddia edilen “tanım” ı, düşük hız durumlarındaki sınıflayıcı kullanılabilirliği kesinlikle Newton’cu *mutlak eş anlılığın* kullanılabilirliğine benzeyen “bir eylemsizlik durumuna göreli eş anlılık” gibi, gerçekten yeni bir kavramın ortaya konmasına dayanmaktadır. O, yeni kavramı ışık sinyallerinin devinimine başvurmak suretiyle açıklandığı için ve “eş anlılık” ı tanımlama konusunda yanlışlıkla yazdığı için, Percy Bridgeman tarzında bir işlevselci olarak anlaşılagelmıştır.

Onun görünürdeki “işlevselciliğinin” gerçek nedeni, klasik kuramın deney tarafından sınanmadığı deneysel bir alan tanımlamak yerine, rakip bir kuramın görünen eş zamanlılığa dair bilinen gerçekleri korumak zorunda olduğu asgari zaman düzeni düşüncesine işaret etmekte. Eğer klasik kuramın zayıflıkları hakkındaki önsezisi deneysel meyveler vermeseydi, Einstein böyle bir çözümlemenin tamamen kısır çıkabilecek olmasını seve seve kabul edebilirdi. Aynı biçimde benim yeniden yapılandırılmış “kaplam” ım onun klasik kökeninin hem zayıf hem de güçlü yönlerine işaret edecek tarzda tasarlanmıştır. 11. bölümde, inceleme sırasında karşı karşıya kalınan bilgilerin ışığında geleceksel açıklamanın tedirginlik arzeden bazı yönleri incelenecektir.

Benim temel düşüncem, sözü geçen kaplamla birlikte, niteliklerle ilgili kusurlu ölçüm araçları olarak terimlerin kullanıcılarını incelemek suretiyle dizgeleri yüklemelerle birleştirmektir. Bu yaklaşımın gerekçesi 10. bölüme kadar bizi uğraştıracaktır, hemen sonra benim gerçek önerim ve bu önerime ait yardımcı durum çalışmaları yer alacaktır.

II

Bu bölümde Frege ve Russell’in çalışmalarından çıkarılan kaplama ilişkin klasik açıklamayı kısaca açıklayacağım (ayrıntıda

olduğunda (gizli temel nitelikleri keşfetmek özenli bir incelemeyi gerektirebilmesine rağmen), bu durumun gerçekten açık olduğunu varsayarak, tür olmayı ilkel kuramsal bir nitelik olarak düşündüler. Bununla birlikte, sınıflandırmadaki gerçek güçlükler, sürekli bir düzeltmeye tabi olan, tür olmaya dair karmaşık ve ayrıntılı bir ölçütler kümesini gerektirdi. Her ne kadar bu ölçütler kalıtsal yapı ve sınıflandırılan hayvanların evrimiyle ilgili gelişmelere dair gerçekleri yansıtmak için tasarlanmış olsalar da, gene de o katı bir biçimde cinsine göre tanımlanmış bir kavram olarak kalmakta ve hiçbir biyoloji bilgisini tür olmanın genetik düzeyle ilgili olarak çok şey ifade ettiğine inanmamaktadır (Sözelimi, köpekler DNA'larında "Ben bir köpek türüyüm" yollu küçücük iletiyi taşımazlar.). "Tür" çağdaş biyolojide odaksal ve zorunlu bir kavram olarak kalmaya devam etmektedir, ama bu kuram ölçünlü açıklama gerekliliğinden yoksun değildir. "Tür" hakkında işlevselci olma' feryadı biyolojide bir durgunluğa neden olabilirdi, çünkü o hayvan yaşamı ile ilgili "doğal türler" betimini koruyabilir ve doğadaki kalıtsal yalıtımı sağlayan oldukça ayrımlı düzeneklerin çeşitliliğini anlaşılması zor hale getirebilirdi.⁷ Geleneksel bir "kaplam" kuramı terime yeterli eleştirel sorgulamadan yoksun oldukça yüksek bir konum vermektedir. Bununla birlikte, ben bu kuramın yanlış olduğuna ve dilsel evrimin birçok temel yönünü gözden kaçırmamıza neden olduğuna inanıyorum. Eğer "kaplam" dil biliminde sınıflandırma bilgisine ait (taxonomic) faydalı bir araç olarak varlığını sürdürürse, diğer bazı açıklama ve düzeltmelerden büyük oranda faydalanacaktır. Umarım bu çalışma bu yönde faydalı bir başlangıç sağlar.

Diğer taraftan, eğer okuyucu şimdilik geleneksel düşüncüyü (ya da bu nedenle bazı uygun değişiklikleri) kabul etmeye eğilimli ise, benim yeniden yapılandırma işlemim her şeye rağmen dile ilişkin ayırdına varılmamış gerçekleri ortaya çıkarmada bir araç olarak bir değere sahip olabilir. Einstein'ın "Hareket Eden Kütlelerin Elektrodinamiği"⁸ adlı yapıtındaki yöntem bilim bu

bakış noktasından yararlı biçimde değerlendirilebilir. Onun “eş anlılık” a dair iddia edilen “tanım” ı, düşük hız durumlarındaki sınıflayıcı kullanılabilirliği kesinlikle Newton’cu *mutlak eş anlılığın* kullanılabilirliğine benzeyen “bir eylemsizlik durumuna göreli eş anlılık” gibi, gerçekten yeni bir kavramın ortaya konmasına dayanmaktadır. O, yeni kavramı ışık sinyallerinin devinimine başvurmak suretiyle açıklandığı için ve “eş anlılık” ı tanımlama konusunda yanlışlıkla yazdığı için, Percy Bridgeman tarzında bir işlevselci olarak anlaşılagelmıştır.

Onun görünürdeki “işlevselciliğinin” gerçek nedeni, klasik kuramın deney tarafından sınanmadığı deneysel bir alan tanımlamak yerine, rakip bir kuramın görünen eş zamanlılığa dair bilinen gerçekleri korumak zorunda olduğu asgari zaman düzeni düşüncesine işaret etmekte. Eğer klasik kuramın zayıflıkları hakkındaki önsezisi deneysel meyveler vermeseydi, Einstein böyle bir çözümlemenin tamamen kısır çıkabilecek olmasını seve seve kabul edebilirdi. Aynı biçimde benim yeniden yapılandırılmış “kaplam” ım onun klasik kökeninin hem zayıf hem de güçlü yönlerine işaret edecek tarzda tasarlanmıştır. 11. bölümde, inceleme sırasında karşı karşıya kalınan bilgilerin ışığında geleceksel açıklamanın tedirginlik arzeden bazı yönleri incelenecektir.

Benim temel düşüncem, sözü geçen kaplamla birlikte, niteliklerle ilgili kusurlu ölçüm araçları olarak terimlerin kullanıcılarını incelemek suretiyle dizgeleri yüklemelerle birleştirmektir. Bu yaklaşımın gerekçesi 10. bölüme kadar bizi uğraştıracaktır, hemen sonra benim gerçek önerim ve bu önerime ait yardımcı durum çalışmaları yer alacaktır.

II

Bu bölümde Frege ve Russell’in çalışmalarından çıkarılan kaplama ilişkin klasik açıklamayı kısaca açıklayacağız (ayrıntıda

onlar arasındaki birçok ayrım şimdiki sorunlarımızı etkilemiyor). Frege ve Russell, yüklemle dizge arasına sahte bir sınır çizen ara bir varlığın varlığını kabul ettiler. Bu Platonik araçlar Frege tarafından “anlamlar” ve Russell tarafından “tümeller” olarak adlandırıldı. Bir “P” yüklemi, güya, sırasıyla, $\{x/x \text{ A'da içeriktir}\}$ dizgesini belirleyen A tümelini göstermektedir. Dil ve simgenin bağıntısı iki işlemi yerine getiriyor:

1- Konuşmacının tümeli “kavrama”sı yüklemi anlaması için zorunlu bir koşuldur. Simge, söz dizimin özel bir parçasına göre, konuşmacının dilin diğer konuşanlarıyla ortak olarak paylaştığı şeyi gösterir.

2- Yalnız başına simge, kaplam olarak, dünyada bulunan nesnelerin bir kümesini belirler.

Bu açıklama eş anlamlılık konusunda bir konuşmacının iddia edilen sezgileri, kapalılık ve bilgi sağlama niteliği gibi birçok dilsel veriyi kuşatmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, belirleyebildiğim kadarıyla bu olguların klasik açıklamaları kaplamaları belirleme konusunda hiçbir biçimde sıfatlara gerek duymaz.⁹ Dahası, nesneleri yüklemeler altında sınıflama yetisi tarafından gösterildiği gibi, kümeler konuşmacının yüklemi dünyaya uygulama yetisinin bir ölçüsü olarak geniş oranda dile aktarılmıştır. Bir yüklem kaplamı, aracı tümeli bir kişinin olumlu bir biçimde sınıflandırmasına neden olması gereken nesnelerden oluşmaktadır.¹⁰ Ne yazık ki klasik kuramcılar, sıfatı sonuca ulaştırıcı eylem ile sonuçta birleştiren işlem konusunda pek yardımsever değildirler. Gerçekte, sıfatlara olan gereksinim iki biçimde ele alınabilir.

(I) Sıfat daha çok bir makinenin etkinliğini idare eden bir kalıp olarak insan sınıflamasını açıklamada nedensel bir işlev yerine getirir. Bu nedenle sıfat, insanın sınıflayıcı özelliklerinin açıklanmasının bir parçasını oluşturur.¹¹

(II) Sıfatın yüklemle ilişkisi sözcüğü kullanma konusunda konuşmacının yeteneğini açıklamak için değil, ancak yalın bir

biçimde bu yeteneği tanıtmak için dikkat çekici bir araç olarak tasarlanmıştır. Ben bunu sınıflandırıcı sıfat-yüklem bağlantısı düşüncesi olarak adlandıracam.¹²

Eğer klasik düşünceye ilişkin en son eleştiri (Hilary Putnam'ın çalışmasını) incelersek bu iki yorum arasındaki gerilimi görebiliriz.¹³ Putnam, herhangi bir varlığın klasik kuramın gerektirdiği ikili görevi {(1) ve (2)} yerine getirip getirmeyeceğinden kuşku duyar. Özellikle “zihinde bulunan düşünceler” olarak kabul edilen kavramlar tam olarak kaplamaları belirleyemez, çünkü iki konuşmacı, usa uygun olarak, sezgisel olarak oldukça ayrımlı kaplamalara sahip olan yüklemelerin bir çifti ile ilgili aynı “düşünceleri” paylaşabilir. Bununla birlikte, gerçek bir Fregeci hoşnutsuz kalabilir, çünkü hiçbir zaman tümellerin “zihinde” bulundukları düşünülmemiş, ama onların daha çok dünyanın dışında “üçüncü bir âlemde” bulundukları varsayılmıştır. Konuşmacının zihinsel durumundaki izin verilebilir bir “işaret edilebilirlik” Platon'cu stratosferdeki kavramları belirgin hale getirmek için bir bağlantı sağlayabilir.

Karşıtları (II). maddeye sığınırken, Putnam klasik kuramı yorumunda açıkça (I). madde benzeri bir şeyde ısrar eder. Ama tümellerin açıklayıcı işlevi önemsenmediği ve davranışı sınıflandırma konusunda ideal ölçütler olarak vurgulandığı sürece önerilen yanıt inandırıcı görünecektir. Örnek olarak insanın rakamları kullanmasıyla matematiğin toplama işlemi arasındaki ilişkiyi düşünün. Küçük rakamlarla yaptığımız işlemlerin birçoğunun yaklaşık olarak toplama işleminin değerlerine karşılık gelmesi *başlı başına* insan etkinliğinin ilahî yasa ile olan ilişkisini doğrular. Putnam'ın karşı çıkışları sadece işlevin zihnimizde bulunmasını gereksindiğimizde ya da işlevle olan bir çeşit yarı mekanik, buna rağmen algılanabilir bir etkileşimin hesabımızı yönetmesini önerdiğimizde düzenlidirler. Sıfat-yüklem bağına sadece bir dışsal olarak incelersek bir konuşmacının yüklemi kullanma konusundaki yeteneğinin “kara kutu” ölçütü klasik ku-

ramın fazlasıyla minimal bir yorumu olabilir, ancak o benim izlemek istediğim yöne işaret etmektedir.

Ancak özneler bir yüklemnin kullanımında sık sık hata yaptığı için sıfatı “anlama”yı dilsel davranış ile nasıl ilişkilendirmeliyiz? Michael Dummet’ın bir düşüncesini açıklamak suretiyle bizim bekleyebileceğimiz en güvenli bağ, “bir yüklemnin bir x nesnesine doğru bir biçimde uygulanması, kural olarak bu sınıflamanın bir varlık tarafından -bu varlığın zorunlu olarak insan olması gerekmez, o, yüklemle ilgili tümeli kavrayan, uygun bir biçimde konumlandırılmış ve yeterli duysal ve zihinsel güçlere iye olan bir varlıktır- doğru olarak kabul edilmesi ya da daha önceden doğru olarak kabul edilmiş olması olasılığını içerir”, biçimindedir.¹⁴ Bu görüş “ideal gözlemci”yi söz konusu “tümel” için *mükemmel keşif aletinin* bir türü olarak ele alır. Dummet haklı olarak tümellerin özel bir biçimde ifade edilen doğasına başvurarak onun suskunluğunu haklı göstermek suretiyle, bir Fregecinin bu oldukça kapalı hatayı düzeltme konusunda isteksiz olduğunu vurgular. Bununla birlikte biz bilim felsefesinde “ideal” ölçüm yeterliklerinin zayıf niteliklerini daha kesin doğruluk ifadelerine dönüştürmenin yollarını biliyoruz. Bu benzerliğin “kaplam”ın deneysel olarak yeniden incelenmesi konusunda yararlı bir ipucu sağladığına inanıyorum. Onun öncülüğünü izleyerek kullanım ve “sıfat” arasında bulunan somut bir bağ (ve türetme yoluyla bu bağların kümelerini) geliştireceğim ki, bu somut bağ geleneksel kuramın ereklerini gerçekleştirebilecek ve onun sınırlamalarını betimleyebilecek nitelikte olacaktır. Belki de “kaplam” hakkındaki bu tek yönlü çözümlemenin, geleneksel düşüncenin yerini tutan tam anlamıyla yeterli bir temsilci olarak işlev göremeyecek derecede sınırlı olduğu ortaya çıkacaktır, ancak onu ortaya koymak için yaptığımız çalışmada işaret ettiğimiz olgular Fregeci bir kişiyi kendi açıklamasını ayrıntılandırmak konusunda ikna etmelidir. İlerleme yolunda ilk adım, “sıfat” kavramını daha dikkatlice incelemektir.

III

Son dönemlerde bazı filozoflar sıfatları belirlemeye ilişkin oldukça ayrımlı iki nedenin tarihsel olarak birbirine karıştırıldığını düşünmektedir.¹⁵

A- Frege-Russell kuramında olduğu gibi, kavramların ortak dilsel anlamayı açıkladıkları öngörüldü ki bu durumda Garry ve Danny “P”den aynı şeyi anlarsa onların her biri aynı f sıfatını kavramış ve “P”ye yüklemiş olmalıdır. Böyle sıfatlar sadece aynı düşünce ya da kavramı gösterdiğinde özdeş olacaktır. *Kavram* terimini dilsel olarak ortaya konan bu nesneler için kullanmak üzere seçiyorum.

B-“Sıfatlar” fiziksel nitelikler silsilesini oluşturmaktadır ve nesnelerin bu niteliklere sahip olduğu keşfedilebilir. Bilimsel bir kuram, fiziksel olarak kabul edilebilir yöntemlere sahip olan kendi teknik niteliği sayesinde gizil nitelikler alanını açıkça ortaya koyacaktır. Bu derlemin öz yapısı ve onunla özdeşlik koşulları fiziğin gelişimi sayesinde deneysel olarak keşfedilecektir ve bunlar “kavram” düşüncesinin dilsel nedenlerinden tamamıyla bağımsızdır. “Nitelik”in bu kullanımının görevi, sözgelimi, Poisson ayracında ya da klasik ya da kuantum fiziğinin komütasyon bağıntılarında ortaya konulan “fiziksel nitelikler” hakkındaki genel iddialarda açıkça sergilenmiştir. Eğer ölçümler sınıfı yabancı fiziksel kuramlardan çıkarılmış kavramları içerirse bu ilişkiler bir anlam ifade etmeyecektir -örneğin enerjiye dair klasik Poisson sınıflamasını Aristotelesci bir yaklaşımla incelemek. Bu tarzda oluşturulmuş sıfatları *fiziksel nitelikler* olarak adlandıracağım (ya da kafa karışıklığına neden olmayacak durumlarda onları basitçe *nitelikler* olarak adlandıracağım).

Bir T fiziksel kuramının *yüklemleri* (=belirtik tümceler) T tarafından istenilen fiziksel niteliklerin tipik örneklerini gösterirler. Böylece, şu anki bilimsel kuramın yüklemleri evrendeki fiziksel nitelikler alanına göre “en iyi kestirimlerimizi” betimlemektedir. Bu bakış açısından, hiçbir biçimde niteliklere karşılık gelmeyen

ısı içermektedir gibi iskartaya çıkarılmış bilimsel bir kuramın yüklemelerini elde tutmak için kesinlikle hiçbir neden yoktur. Sadece kavram düşüncesinin dilsel güdülerıyla karşılaşma başka türlü düşünmemize neden olabilir. Tam şimdi gördüğümüz gibi, böyle bir benzetme bilimin tipik nitelik ölçümlerinin altüst olmasını olası kılabilir. *P*, verilmiş bir "P" yüklemine karşılık gelen fiziksel bir niteliği (eğer böyle bir nitelik varsa) adlandıracaktır. +P+ kendi ilişkili kavramını (eğer böyle bir kavram varsa) gösterecektir ve "P" kendi dilsel açıklamasına işaret edecektir.

Bu bölümde sınıflandırma bilgisi yöntemiyle sıfat-yüklem bağlantısını kapsayacağım, ancak uygun orta terimler olarak kavramlardan çok *fizisel nitelikleri* kullanmamız gerektiğini iddia edeceğim. Eğer bir dilsel toplumun üyeleri nesneleri sınıflandırma girişimlerinin çoğunda birbirlerini etkilemeden hemfikir olabilirlerse, bu ortaklığın sonuçları listelenen nesnelerin *nesnel* nitelikleri tarafından *kısmen* açıklanmalıdır. Benzer biçimde, çeşitli alet kullanımının (civa, gaz ve direnç termometresi) nesnelerin aynı türü konusunda yaklaşık olarak eşit rakamsal değerler sağlaması kısmen sınanan nesnelerin nesnel ısı niteliklerine dayanmaktadır. Kabaca söylemek gerekirse, benim amacım böyle nesnel nitelikleri yükleme uygun nitelik kataloğuna kodlamak ve sonra kaplamalara dair sezgisel ayrımlarımızı bu gösterimlerle ilişkilendirmektir. Bu yöntemin, kaplamaları yüklemelere bağlama konusundaki çözümsel öncesi yöntemimiz için oldukça kesin bir önkestirimi açıkladığını sanıyorum. Bu ölçünlü olmayan yöntemi izlememdeki yüreklendirici nedenlerden biri, "kavram" düşüncesinin mutsuz ebeveynliği varsayımı nedeniyle onarılamayan bir karmaşanın çocuğu (ürünü) olduğuna inanmamdır.

Bu konuda, "doğal tür yüklemeler" in sınırlı bir sınıfı için Hilary Putnam¹⁷ ve Saul Kripke'nin¹⁸ daha önce bir fiziksel nitelik bağlantısı önermiş olmalarına işaret etmeye değer. Onların açıklamasına göre, fiziksel dünyadaki "doğal tür" bir sıfat ile keskin

deneyim aracılığıyla elde edilmiş yüklem arasında kesin olarak belirlenmemiş nedensel bir ilgi kurulmaktadır ve bu ilgi aynı nensilden gelen dilsel toplum tarafından miras olarak alınmaktadır. Yüklem kaplaması basit bir biçimde söz konusu doğal türe sahip nesnelerin kümesi olmaktadır. Bu açıklamanın şimdiki bakış açısından dikkate değer yönü, doğal türlerin kavramdan çok *fizikî niteliğin* bir cinsini oluşturmak zorunda olmasıdır, çünkü eklenen “doğal türler” konuşmacının söz konusu yükleme ilişkin düşüncesini sunması için tasarlanmıştır.¹⁹ Böylece, *Yüksek oranda H₂O içerir*, moleküler kimya bilgisine sahip olmayan konuşmacılar için bile “sudur” un doğal tür dizini olacaktır.

“Doğal türler” in bir alt kategorisi varsayımını ve sonsuz nedensel zincirleri fiziksel olarak ikna edici bulmuyorum (krş. Bölüm 9). “Doğal tür yüklem” hakkındaki sınırlamayı da anlamıyorum. Yeterli İngilizce konuşanların “altındır” ı bir “doğal tür” ile ilişkilendirmek niyetinde oldukları, oysa “bir sandalyedir” hakkında benzer tasarımlara sahip olmadıkları ileri sürülebilir, ancak ben böyle bir iddiayı tutarsız ve deneysel olarak yanlış buluyorum. Bununla birlikte, herhangi bir hile yapılmadığı sürece aracı nitelikler konuşanın yükleme ilgili düşüncesini ya da yüklem *anlamını* gösterir; bu açıklamayı “doğal tür” yüklemle sınırlamak için herhangi bir neden yoktur. “Bir sandalyedir”, bizim böyle bir sınıflama yapmamıza yol açan karmaşık fiziksel nitelikler tarafından indekslenabilir (sınıflandırmalarımız yapımcının terimsel hevesinden çok böyle niteliklere dayandığı sürece).²⁰ Ve bu nedenle, yerlilerin biyolojik türlere ya da hatta olağan fiziksel nesnelere dair herhangi bir kavrama sahip olmadıklarına işaret etmeksizin, onların *gavagai* sözcüğü, *tavşan türüne aittir* niteliğine eklenebilir. Yerlilerin *gavagai*’yi kullanımını bizim kendi “bir tavşandır” ı kullanımımızdan ayıran birçok özelliğin, dilsel tanımın benim kel niteliğini özgüleyişimle karşılaştırılan diğer çeşitlerini kullanan dilci tarafından ortaya konulması gerekmektedir. Geleneksel dil bilimsel kuram rüyası, düşsel bir amaç olduğunu düşündüğüm bir “kavram

indeksi”nin birimsel özgülenişiyle ilgili bu tanımlayıcı görevlerin hepsinin çöküşü olmuştur.

IV

Bu bölümde kısaca, termometre sıcaklığı ölçebilir dediğimizdeki gibi, aletlerin ölçme yetilerinin sıfatlarını tartışacağım. Bu konu dışı söz amaçlarımız açısından önemlidir, çünkü o, (a) bizim kavramları fiziksel niteliklerden niçin ayırt ettiğimizi, (b) “kaplam”ın akla uygun bir açıklamasının niçin yavaş yavaş ilerlemesi gerektiğini ve (c) konuşmacıların dilsel yanılgılarının nasıl belirleneceğini açıklayacaktır.

m ’nin basit bir civa termometresi gibi somut bir laboratuvar aleti olduğunu kabul edelim; “ m *sıcaklık* fiziksel niteliğini ölçebilir”, yollu bilgi m ’nin iç yapısı hakkında bazı yararlı bilgiler sağlar. Herkesin kabul edebileceği gibi, bu bilgi oldukça soyuttur; kabaca, m ’nin gazı birleştirmenin bazı araçlarına sahip olduğunu öğreniyoruz. Böylece, m ’nin durumundaki karşılıklı bir değişim gözlemlenebilir bir düzeye çıkarılacaktır. Bir termometrede onun gazla dengeli bir biçimde bulunması civa sütununun uzunluğunda gözlemlenebilir bir artışa neden olur. Eğer m bir “kara kutu” ise ve biz gazların ısını ölçebilmesi dışında m ’ye ilişkin herhangi bir şey bilmiyorsak, bu durumda bir tanesi civa termometresinin madeni olmak üzere m içine yerleştirilebilen bir sürü oldukça ayrımlı düzenekler bulunacaktır. Diğer yandan, m ’nin gaz içindeki oksijen oranını ölçemediğini bulgularsak m hakkında başka bir bilgi öğreniriz. Ne ki bu bilgi hemen hemen bir olumlu ölçüm yetisi denli dikkat çekici değildir. Niteliğin aletlere özgülenmesini aletin *nitelik indeksi* olarak adlandıralım.

m ’ye bir ısı tanıma yeteneğinden dolayı haklı olarak güvenilebilmesi anlamında bu sıfatlar idealleştirilmektedir, ancak bununla birlikte, o çoğu durumda yanlış yanıt verir ya da hiçbir biçimde yanıt vermez. Ayrıca, Q ’nun P fiziksel niteliğinin diğer adı olması anlamında, onlar *nesnel*dirler ki, bu durumda m Q ’yu

da ölçebilir. Dolayısıyla²¹ *ısı*, *bağışıklık derecesine göre devimsel enerji vardır* demeye eşitse, *m* termometresinin ölçme özelliğine sahip olma zorunluluğu yine devimsel enerji anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, duyularımızdaki fiziksel nitelikleri ayırt etmeyen yüklemelerin bazen ölçüm aletleriyle ilgili olduğunu bilmek önemlidir. Kötü ya da sevilmeyen bir adama bile adaletlice davranmak, böyle sıfatlar *kavram indisleri* (concept indices) olarak adlandırılabilir.

Örneğin, “*m* aleti (sözde) +orgon içeren+ nitelikleri ölçer” tümcesini düşünün. Bu iddia yukarıda ele alınanlardan daha başka bir düzen içermektedir, çünkü *m*’nin içsel yapısına dair çok az bilgi taşımaktadır, ne ki *m*’ye tarihsel bir olgu yüklenebilir; kabaca, “*m*, Wilhelm Reich tarafından geride bırakılan tanımlamalara göre ya da onun bu tür aletlerin ‘orgon’ diye adlandırılan uydurma bir maddenin varoluşunu ölçebildiğini düşünen izleyicilerinin açıklamalarına göre yapılmıştır.” Tarihsel olarak Reichcilerle bağlantılı olmayan, gizil “orgon” bulucusu olarak gelişmiş güzel alet sınıflama konusunda küçük bir sorun vardır. Orgon kuramı yeterince tutarsızdır ve çağdaş bilimin dışındadır, öyle ki biz sınıflandırmayı nasıl gerçekleştireceğimizi bilemeyiz.

Benzer biçimde bir kişi +ısı kazanım ya da kaybını ölçer+ kavramını, *ısı enerjisi kazanımını ya da kaybını ölçer* nesnel sıfatı gibi, Lavoisier ve iş arkadaşları tarafından kullanılan eski kalorimetreye (ısıölçer) uygulayabilir. Bununla birlikte, çoğu çağdaş ve karmaşık kalorimetreleri +ısı kaybını ya da kazanımı ölçme becerisine sahip+ olarak sınıflandırmanın uygun olmadığı gözüküyor, çünkü bu aletler tipik bir biçimde ısı kuramından başka ilkelere göre çalışmaktadır. Eğer bir kişi ısı kuramını kabul ederse, bu çağdaş aletlerin neden şu anda olduğu gibi çalıştıklarını ya da onların ölçtüğü şeyin ne olduğunu açıklamak oldukça güç hale gelir. Kavram indisleri düzenli ilkelere göre meydana gelmezler ve nesnel nitelik sıfatlarıyla önemli bir biçim

oluştururlar. Son söylenilenlere göre, *içsel* yapı gerçeğine dayanarak basitçe bir mekanik aletin P için bir ölçüm aleti olduğuna karar verilebilir.²²

Genel olarak, uygulamada karmaşık olmalarına rağmen yüklem göstergelerinin bu iki türünün oldukça ayrımlı ölçütler üzerine kurulduğunu görmek kolaydır. Dahası, ölçüm yetisinin tüm bu sıfatlarının bütüncül bir açıklamasını vermek olanaksız değilse bile oldukça güç olabilir. “Kavram indisleri” için apayrı nedenler seçip ayırmak oldukça zor olabilir, bununla birlikte tipik nesnel fiziksel niteliği indeksleme işlemi oldukça yalın bir ele alış biçimine yatkındır. Onun çözümüne dair açıklama, böyle belirlemelerin fiziksel nitelikleri gerektirmesi ve örtük varsayımların (ya da benim ifademe göre *parametrelerin*) bir zeminine karşı ortaya çıkmaları olgusuna dayanır. Önemsiz durumlar dışında, hemen hemen hiçbir evrensel algılama aleti yoktur. Bunlar herhangi bir bağlamda herhangi bir nesnede P’nin bulunup bulunmadığını belirleyebilen araçlardır. Bir cıva termometresi şok dalgalarıyla dolu bir yerde ya da aşırı derecede yüksek ya da alçak sıcaklığa sahip olan nesnelere uygulandığında gerektiği gibi çalışmayacaktır. Termometrenin ısıyı ölçtüğünü iddia ettiğimizde, iddiamızı, o ısı bilgisini kusursuz biçimde uygun bir koşullar alanına iletir, diye sınırıyoruz. Eğer “m P niteliğini ölçebilir”i kesin bir biçimde tanımlamayı ümit edersek böylesi arka plan koşullar ek parametrelerin biçiminde açıklığa kavuşturulmalıdır. Sözelimi, ayarlı yaylı terazi m¹ (aile banyo taşı gibi) ve kollu terazi m²’yi (denge ölçer gibi) düşünün. Bunlar ölçünlü bir ağırlıklar kümesine sahiptirler. Tipik bir biçimde biz her iki aletin sadece bir nesnenin kütlesini değil ama ayrıca onun belirli yerçekimsel gücünü (“ağırlık”) de ölçebileceğini iddia etmeye razıyız. Diğer bir ifadeyle, ölçülen nesnenin “ağırlık” ya da kütlesi hakkındaki raporlar gibi, aletlere ilişkin yorumlar kayıtsızca değerlendirilebilir. Eğer uygun koşullarda kullanılırlarsa -“2 lbs”nin bir değeri”, *9 nts.lık belirli bir yerçekimsel gücün altındadır* gibi- her iki alet de *9 kg.lık bir kütleye sahiptir* ni-

telijini bulgulamaya hizmet eder. Ancak bu ifadeler sadece m^1 ve m^2 'nin uygulama alanı yeryüzü ile sınırlı olduğunda geçerli olur. Tersine, uygulanabilirlik alanını Ay'a genişletirsek, bu durumda yaylı terazi yalnızca kütleyi ve kollu terazi yalnızca etkili yerçekimsel kuvveti belirtecektir. Eğer uygulama alanı uzay istasyonlarından ya da gerçekte türdeş olmayan yerçekimsel alanlarda bulunan nesneleri içermek amacıyla daha da genişletilirse, bu durumda (onların algılamaya devam ettiği daha karmaşık bir tanıma ilişkin niteliklerin bulunmasına rağmen) ne m^1 ne de m^2 sözedilen niteliklerin hiçbirini ölçmeyecektir.

Nitelik listelemeyeyle ilgili tanımımızdan çıkarılacak ders, bir uygulama alanı örtük bir parametre olarak gereklidir, biçiminde olmalıdır. Bu sınırlamalar çerçevesinde belli bir aletten, bazıları kuramsal bakış açısından yalın olabilen (*kütle*) ya da daha karmaşık (sözgelimi, *etkili yerçekimsel güç artı merkezci kurmaca güç*) birçok ayrımlı fiziksel nitelikleri eş süremli olarak ölçmesi beklenebilir. Böyle niteliklerin örtük parametrelere göre birbiriyle değiştirilebilir oldukları söylenecektir. Aletler özgün bir biçimde sadece oldukça dar bir uygulama alanı içinde "yalın" nitelikleri algılar.

Bu ayrıntılara yeterince dikkat ettiğimizde ölçüm yeteneğinin birçok ortak sıfatının çoğunlukla yanlış olduğunu gördüğümüz için hayrete düşeriz. Tekrar bildik cıva termometresini ve onun söz konusu ısı ölçüm özelliğini düşünün. Gerçekte termometreler olağan güneş ışığındaki gazların ısısı hakkında doğru bilgiler vermezler. Bu, onların yorumlarının, havanın kesin ısısı olarak çevrede bulunan maddelerden yansıyan ışışyan enerjiye dayanması nedeniyledir. Termometre gerçekte ısı hakkındaki karmaşık bir ortalama ve yalnız basit gaz ısısından çok yansıyan ışışna yanıt vermektedir. Meteorologlar gerçekte doğru ısyı ölçmek için karmaşık bir kutunun içindeki bir termometreden oluşan bir aygıtı kullanmaktadırlar. Bir kişi sıcaklığın "gölgede 90°F" olduğunu öğrendiğinde bu kişiye bu durumda ısyı

hiçbir biçimde ölçmeyen sıradan bir termometrenin yanlış yönlendiren yorumundan çok bu araç tarafından ölçülmüş doğru hava sıcaklığı verilmiştir. “Gölgede” ifadesi gerçekte “doğru ısı” anlamına gelmektedir ve gölgedeki bir yer ile güneş altındaki bir yer arasındaki hava sıcaklığının gerçek olmayan ayrımına işaret eder. Bir termometrenin, yalnızca böyle ısı etkileri aşırı olmadığında ısıyı ölçtüğü haklı olarak söylenebilir: Eğer bu gönderge kümesi güneş alan gazları içerecek derecede genişletilirse, o basit ısıyı ölçer demek artık doğru olmayacaktır.

Ekte, doğru ölçüm aletlerinin niteliklerin listelenmesi konusunda açıklama yapmamızı gerektiren parametreler sınıfını daha tam olarak anlattım. Bu çözümlemenin açık sonucu şöyledir:²³

Ancak ve ancak x M türünün bir aletiyse, v R 'ye karşılık gelen bir nesne ise ve x A tarzında t' 'de v 'ye uygulanırsa, koşulları bir doğa yasası olduğunda (genel M türünün) bir m aleti (R uygulama alanı, A uygulama yöntemi ve T “evet” yanıtı ile birlikte) P 'yi keşfedebilir, bu durumda ancak ve ancak y t' 'de P 'ye sahipse, x sonraki bir zamanda T niteliğine sahip olacaktır.

Bu inceleme sadece tamamen güvenilir araçlara işaret eder. Ama uygulama alanı içindeki hata olasılığı ekte açıklanan (M kümesini içeren) teknikler sayesinde ortaya konabilir.

Neyse ki, tam şimdi tanımlanan nitelik listeleme düşüncesi (geleneksel anlamda) temel ifadenin bir “anlam çözümlemesi” olarak kabul edilemez. Yine de orgon kutularının ölçüm yetileri hakkında konuşuyoruz. Benim tanımım kesinlikle ölçüm araçları hakkındaki konuşmamızın temelini oluşturan deneysel temellerin bazılarını yakalamaktadır, ne ki bu açıklama *yorumdan* ana dil kullanımının *eleştirisine* dönüştüğünde açıklanması çok güç hale gelebilir. Ayrıca verilmiş bir ölçüm yetisini yüklediğimizde biz nadiren öncelikli örtük parametrelere dikkat ediyoruz ki, bu örtük parametreler açıkça zorunludur. Bu neden böyledir? İlk önce, m 'nin bildik kullanımda belirli bir niteliği nes-

nel olarak ölçtüğünden oldukça emin olsak bile onları çoğunlukla tam olarak açıklayamayız. Özellikle bir fiziksel niteliği algıyıormuş gibi davranan belli bir türün aletleri, bu aletlere ilişkin çeşitli bulgulanmamış yasaların ve yapısal olguların var olduğu konusunda uygun bir delil sağlayabilir. Örneğin, termometrenin ilk bulgulanıcıları aletlerinin nasıl çalıştığına dair geçerli bir kurama sahip değillerdi, onların tasarımı geliştirme çabalarına büyük oranda ısı aletinin sürekli artan sınıfında ayrımlı çalışma maddeleri kullanmak suretiyle sonuçların tekrarlanabilirliğine ilişkin düşünceler neden olmuştur.

Aletlerin bu danişıklı dövüşü onların hepsinin “ısı” olarak adlandırılan önemli ve yeni bir fiziksel niteliği kabaca ölçtüklerine dair sağlam bir delil sağladı. Ancak bilginin ölçülen nesneden termometre ölçümüne aktarımının temelini oluşturan fiziksel süreç büyük oranda bilinmeyen olarak kalmıştır. Bununla birlikte, onların ısı araçlarının geçerli uygulanabilirliğini sınırlayan örtük parametreler de iyi anlaşılmamıştır; termometre tarafından ortaya konulanlar dışında, maddelerin ısını saptamanın birkaç ölçütü vardır. Çağdaş kanıt böylece, sadece öncekinin doğru olduğu tanıtlanmış olsa bile ilk kuramcılarının “bu termometre ısıyı ölçer” ve “bu ısıölçer ısı kazanım ya da kaybını ölçer” gibi iddialarda bulunmalarının haklılığını ortaya koymaktadır. Belli bir aletin işe yarayan ilkeleri ve örtük parametreleri şimdilik anlaşılabilir olsa bile işbaşında bir bilim adamı “ m P niteliğini algılayabilir” gerçeğinin dışında bu etkenlere ilgi duymayabilir. Bir endüstriyel kimyager olasılıkla NMR makinesine ilişkin kuram konusunda oldukça bilgisiz olacaktır. O, makinenin kullanımı yönergesini okumaktan hoşlanacaktır, yani uygun programlama altında bu makine belirli bir niteliği algılayabilir ve olağan dışı koşullarda makinenin nasıl çalışabileceğini merak etmek onun aklına bile gelmeyecektir.

Bu uygulamalı düşünceler, uygulamada, görünürde nesnel olan fiziksel göstergelerin niçin tarihsel olarak elde edilmiş

türün “kavram göstergeleri” olmaya yöneldiklerini açıklar. Nesnel bir yetinin yokluğunda “m termometresi ısıyı ölçer” iddiası, bizim ısıyı termometrenin ölçtüğü herhangi bir şey olarak ele almaya devam eden eğilimimiz nedeniyle etkisini ve gücünü koruyabilir. Sıradan insanların ölçüm yetilerine ilişkin nitelermeleri tipik bir biçimde çeşitli nedenler ifade etmektedir. Bununla beraber, nitelik listeleme açıkça ölçüm üzerine konuşmamızın temel deneysel çekirdeğini oluşturmaktadır. Bundan ölçüm konuşmalarının çeşitli daha gevşek biçimleri kafa karıştırıcı bir casus gibi sızmaktadır. Benzer karmaşık amaçların “kavramlar” a ve geleneksel kuramın “kaplamlar” ına yol açtığını sanıyorum. İzleyen bölümde “kaplamlar” a ilişkin sezgisel konuşmamıza deneysel temel olarak hizmet ettiğine inandığım bir kavramı ortaya koyacağım.

V

Örtük parametrelerin zorunlu olduğunu kabul edersek, son bölümde olduğu gibi, nitelikleri yüklemelere bağlayabiliriz.

Ancak ve ancak Q niteliği genel olarak M türünün herhangi bir x kişisi için R’ye karşılık gelen herhangi bir y nesnesine sahipse (R uygulama alanı, A uygulamasının yöntemi ve M olarak S’nin genel türü ile birlikte) S’nin dilinde “P” yüklemine işaret eder. Bu durumda, eğer x A tarzında t ’de y ile karşılıklı olarak birbirini etkilerse, t ’yi izleyen herhangi bir zamanda, ancak ve ancak y t ’de Q ise, x “Bu P midir?” tümcesini evetleyecektir.²⁴

“Kaplama”ın bir türüne geçiş şu biçimde olasıdır:

Ancak ve ancak $(\exists \phi)$ (ϕ , S’nin dilinde R, A, M’ye oranla “P”ye işaret eder) ve $a = \{x/x \text{ } t$ ’nin herhangi bir anında ϕ ’dur} ise, “P” yüklemi (R uygulama alanı, A uygulama yöntemi ve M olarak S’nin genel bir türüyle beraber) S’nin dilinde (zamansız) a kaplamına sahiptir.²⁵

“Eğer S konuşmacısı Q türünün nesneleriyle karşılaşsaydı

varsayım sadece yaklaşık olarak doğrudur, çünkü daha karmaşık bir dil bilgisel biçimin (örneğin, niteleyicilerle ilgili) tümcelerini bir toplumun kullanımı gerçekten bizim kaplam özgüleme konusundaki son seçimimizi etkileyebilir. Bu etkenleri şimdilik göz ardı ediyorum, çünkü çözümleyici öncesi kavram özgülemelerimizin çoğunun yalın sınıflayıcı becerilere dayandığına ve bu özgülemelerle ilgili tipik "düzeltmeler" in genellikle yeterlik koşulumuzun düzensiz ihlallerine neden olduğuna inanıyorum. 10. bölümde tekrar bu konulara döneceğiz.

Benim "kaplam" konusundaki incelemem, Hartry Field ve Kit Fine'in tarzında kolayca Lye ilişkin bir doğruluk kuramını kapsayacak biçimde genişletilebilir. Bununla birlikte, doğruluk değerinin bir dile özgülenmesinin, özellikle bir ilkel kabilenin diline özgülenmesinin oldukça karmaşık bir iş olduğunu düşünüyorum. Tarski'ye dair Field ve Fine tarafından önerilen basit değişikliklerin, yerli kabile iddialarına ilişkin bildik herhangi bir değerlendirmeyi becerikli bir biçimde yakaladığından kuşku duyuyorum. Donald Davidson'ın izniyle, Lye ilişkin gelişmiş bir doğruluk kuramının yokluğunda bir yüklem kaplamına dair güçlü bir sezgiye sahip olabiliriz. Yeni Gine'nin Karam dilinde *pk* "renk" sözcüğü ağaç yaprakları, meyve ya da insan teni vs. gibi, nesnelerin ayrımlı sınıfları için ayrımlı renk alanlarına uygulanır. *pk*'nin kendileriyle ilgili olarak doğru olduğu nesnelerin sınıfı *-pk*'nin kaplamı- aşağı yukarı, $\{x/(x, 2.5-5 \text{ YR } 4-5/4-6 \text{ Munsell aralığında ışığı yansıtır ve } x \text{ insan derisidir.}) \vee (\text{diğer türlü } x, 5\text{YR-}5\text{y } 6-8/7-8 \text{ aralığında ışığı yansıtmaktadır})\}$,²⁶ diye tanımlanabilir. Ancak biz bir kez yalın sınıflayıcı tümcelerin ötesine, *pk*'nin tabu yapısının karanlık merkezine (ve onu açıklayan tümcelere) yolculuk yaptığımızda, Karam dilinin doğrusuna ve yanlısına dair benim kendi sezgim solmaya başlar. Bu nedenle yerli kabilenin "doğrusuna" ilişkin sorunu bağımsız bir çalışmaya bırakmayı öneriyorum.

Sınıflayıcı yetilerin ölçüleri olarak (her ne kadar ikincisi tipik

bir biçimde biraz ek bilgiyi gerektirse de) küme ve nitelik göstergelerini aynı tarzda ele alıyorum. Bir yüklem olası olumlu anlarnın tümünün gerçekten inceleneceği ve dilsel toplumun bir bölümü tarafından sınıflandırılabilceği varsayılırsa, bu durumda uygun bir kaplamı tanımlamak için aracı nitelikler gerekli olmayabilir. Küme basice gerçek sınıflamalarla karşılaştırılabilir. Nitelikler başlica “Eğer S konuşucusu a’yı inceleyseydi, onu F olarak sınıflandırırđı” biçimindeki olgu karşıtını sonuca bağlanmamış uygulamaya sahip yüklemlele karşı desteklemek için gereklidir.²⁷

VI

Örtük parametreler beklenmedik nesneler tarafından ortaya konulan karışıklıklara karşı bir engel olarak sunuldu. Bu bölümde onların Druid örneğindeki kullanımını açıklayacağım.²⁸

Yerel Druid’in anlam bilimini çalışan bir dilbilimcinin “kuş” için doğru kaplam olarak hem $\{x/x \text{ kuşların uçan bir üyesidir}\}$ hem de $\{x/x \text{ uçan bir aletdir}\}$ ibarelerini seçme yetkisine sahip olmadığını gördük, çünkü böyle bir seçim Druidlerin kozmopolitan dünyada uçakları nasıl sınıflandıracaklarını kestirmeye eş değerdir. Bu iki küme, eski Druid’e uygun uygulama parametresinin alanı içinde birbirlerinin yerine geçebilir bir niteliğe sahiptir. Bu uygulama alanının dışındaki koşullara yerleştirildiklerinde onların nasıl sınıflama yapacaklarına ilişkin bir öngörüye önceki (B-52 öncesi) Druidlere ait hiçbir dilsel olgu tarafından izin verilmez. Çünkü sonraki davranış, onların önceki dilsel eğilimleri kadar daha sonraki tarihsel kazalara (B-52 bombardıman uçağının adaya nasıl ulaştığına) dayanmaktadır. Tam anlamıyla tutucu bir dilci, uygulanabilirliğin sınırlı bir alanını vurgulamak suretiyle bu tahminden kaçınabilir. Şöyle ki; “kuş” yerel Druid lehçesinde Druid adasının çevresinde bulunanlara benzeyen nesnelerle sınırlı bir uygulama alanıyla ilgili olarak $\{x/x \text{ kuşların bir üyesidir}\}$ kaplamına sahiptir. O, Druidlerin B-

52'nin ulaşmasına nasıl tepki göstereceklerine dair herhangi bir tek anlamlı kestirimde bulunulmasına kendi kaplam özgülemesi sayesinde dikkatli bir biçimde karşı çıkar. Elbette dilci bu durum üzerine bazı tahminlerde bulunabilir –O kesinlikle, gökyüzünde görünen bir uçak, eğer havacılık araçlarının ilk örneği ise, bir “kuş” olarak tanımlanacaktır, biçimindeki Druidlere ait anlam bilimsel bir niteliği yansıtacaktır, ne ki bu tahminler doğrudan betimlenmelidir ve onlar tek bir nitelik ya da kaplam dizini içinde kodlanamazlar.

Druidlerin “kuş” terimini onların “su” terimiyle karşılaştırsın. İngilizcede “water” (su), “bird” (kuş)’den daha çok belirsiz durumlara sahiptir; şekerli suyun niçin “su” olarak kabul edildiği ve bununla birlikte limonlu soda gazozunun niçin “su” olarak kabul edilmediği belirsizdir. Ayrıca, “kesin olmayan” sınıflamaların yarı uzlaşımsal olduğunu düşünmelerini beklememize rağmen, Druidlerin doğal olarak bu “sağın olmayan” (borderline) sınıflamalar konusunda bizimle aynı düşüncede olamayabileceklerini ümit ederiz. Gene de çağdaş dünyamıza *giriş tarihinin*, Druidlerin dünyaya ait nesnelerin çoğunu “su” ve “su olmayan” olarak nasıl ayırdıklarını maddi olarak etkilemesi ya da etkilememesi olası değildir -Genel olarak onlar bu konularda sıradan Amerikan konuşucu ile hemfikir olacaklardır. Dolayısıyla “su” diye adlandırdığımız çeşitli kümelerin paylaştığı karmaşık fiziksel niteliği oluşturan herhangi bir şey aynı derecede uygun bir biçimde Druid “su”yunu indekslemeye de hizmet eder. Böylece, alan dilbilimcisi uygulama alanını kendi nitelik kataloğunda kapalı bırakabilir. Çünkü gerçekte, bu yüklem açısından, Druidlerin çağdaş dünyaya uyarlanabilecekleri sadece tek bir yol bulunmaktadır.

Arada bulunan bir şey ise devekuşu ve kivin durumudur. Daha önce, en sonunda çağdaş bilimi benimsediklerinde, Druidlerin “kuşlar” olarak bu yaratıklarla ilgili başlangıçtaki yalanlamalarını yadsıyacaklarını öngörmüştük. Eğer bir dilbilimci bu tersine dönüşü güvenle tahmin edebilirse, bu durumda o,

kuşun uygulama alanının kiviye içermesini evetleme hakkına sahiptir. Gerekli olan dil bilimsel verinin Druidlerin “gerçek kuş” konusundaki “anlam”larını keşfetmesi gerekmeyecektir, ama onun yeni sözcük ve dilsel alıntıya karşı kabilenin genel kabul yeteneğini çalışması gerekecektir. Eğer zoolojinin gereklerini karşılamak için kolayca başka bir ek sözcük üretilebilirse, Druid “kuş”u kivileri sonsuza kadar alanın dışına itebilir. Ancak söz dizimsel olarak tutucu bir toplumda bilimsel zorunluluklar bu temel eğilimlere egemen olacaktır.²⁹ Sürekli bir evrimi ussal bir kesinlikle tahmin edemezsek, uygulama parametresinin alanı ölçünlü olmayan kuşu dışarıda bırakmalıdır ve hem *kuşların bir sınıfıdır* hem de *kuşlar struthioniformes, Rheiformes, Casuariformes veya Apterygiformes sınıfından değildir*, “kuş” için birbirinin yerine geçebilen göstergeler arasında yer almalıdır.

Böyle nadirattan olmayan dilsel gelişmelerin insan davranışının kaçınılmaz bir yönü olduğu gözüküyor. Daha önceki yeterlik koşulumuzu karşılamak üzere kaplam özgülemelerinin oluşturulmasını beklediğimizde bunun gibi örtük parametre sınırlamaları gerekli olacaktır. Bunlardan hiçbiri söz konusu yüklemelerin evrimleri esnasında “anlamalarını değiştirmiş” olmalarını gerektirmez. Druidlerin uçağa uyguladıklarında “kuş”un anlamını değiştirdiklerini hissetmeyeceklerini daha önce vurgulamıştım. Onu “kuş” olarak çağırma istekliliği Druid toplumunun tüm üyeleri için kendiliğinden meydana gelir ve bu beklenmedik nesne ile karşılaştıklarında hissettikleri şaşkınlık Erie gölündeki madde ile karşılaşmalarının verdiği şaşkınlıktan daha büyük olmayabilir, aynı biçimde beklenmedik derecede korkunç niteliklerine rağmen çekinmeden “su”ya ad vermişlerdir. Druidlerin kendi bakış açısından “kuş”un anlamı değiştirilmemiştir, alan dil bilimcisinin maddeleri bu tarzda tanımlaması için herhangi bir neden de yoktur. Anlam değişimini tanımlamanın, bir uzlaşım karar gereksinimine dayanan dilsel toplumun *onayına* ve burada konumuz olmayan *eski varsayıma* sıkıca bağlı olduğu gözükmektedir.

VII

Druid olgusunun gerçek yaşam örnekleri, bilimsel gelişme aracılığıyla dünya görüşümüzün genişlemesinin hemen hemen her durumunda meydana gelmektedir. 1900'lü yılların İngilizcesindeki "elektron"un kaplamı pozitronları içermeli mi? Onun günümüz İngilizcesindeki kaplamı pozitronları içermek zorunda değildir; ne ki eğer "pozitif elektron" ibaresi genel kullanıma egemen olsaydı elektronun kaplamı kolayca pozitronları içerebilirdi. Eztümce, "elektron"un günümüzdeki kaplamı kısmen bir sescil uygunluk sorunu tarafından belirlenmiştir. O halde, pozitronlar tamamen anlaşılmaz olduğunda terimin kaplamı ne idi? Yanıt, "elektron"un 1900 İngilizcesindeki kaplam listesi bir uygulama alanı tarafından (kabaca, görelî olmayan quantum sonuçları tarafından) sınırlandırılmayı gerektirmektedir, biçimindedir.

"Grant's zebra" terimi ilk önce Kenya'ya özgü zebraların bir soyuna işaret etmek için kullanıldı. Aynı biçimde Rodezya'da yaşayan biçimsel olarak ayrımlı hayvanların bir kümesi "Chapman's zebra" olarak adlandırıldı. Daha sonraki bir araştırma bu iki hayvanın Zambevi Nehri civarında melezleştüğünü ve *Equus burchelli* denen tek türü meydana getirdiklerini gösterdi. Bu nedenle günümüz İngilizcesinde "Grant's zebra" terimi **E. burchelli grant**'a ait olması tarafından sınıflandırılmıştır. Öbür yandan, eğer Afrika'nın keşfi Zambezi civarında başlasaydı, "Grant's zebra" doğal olarak tüm türler için **E. buchelli*'ye aittir* nitelik göstergesine sahip olarak yerli bir ad olma yönünde gelişecekti. "Grant's zebra"nın ilk 1820 anlam bilimini tartışırken bu iki gösterge ve onların uygun kaplamaları arasında seçim yapmanın doğru olmadığı gözüküyor. Bu sıfatlar daha çok *Zambevi bölgesinin dışında bulunan* bir parametre tarafından sınırlanmalıdır. Doğanın bu örnekleri her bir sınıflandırma bilgisi biliminde bolca bulunmaktadır.³⁰

Ay'da bulunan yaylı terazi ve kollu terazinin olağandışı dav-

ranışının bilinmediği 1600'lerin İngilizcesinin "2lbs. ağırlıktadır" ibaresini düşünün. "2lbs. ağırlığındadır"ın nitelik indeksi *9 kg.lık bir kütleye iyedir* mı olmalıydı yoksa *9 nt.lık sıkıştırılmış yer çekimi gücü altındadır* mı olmalıydı? Yine burada uygulanabilirlik alanı (her iki nitelik dizininin birbiriyle yerinin değiştirilebildiği) dünyanın yüzeyine yakın yerleştirilmiş nesnelerle sınırlandırılmalıdır. Önceki koşulların tersine, biz günümüz İngilizcesinde bir çözüme sahip değiliz, çünkü uygulamada ağırlıklara ve ölçümlere ilişkin iki resmi düzen vardır ve buna göre *pound* (=libre: 453.6gr.) sırasıyla kütle ve gücün ölçüsüdür. Eğer anlam bilim kütle niteliğini ya da yerçekimsel güç niteliğini basitçe 1600'de kullanılan "2lbs. ağırlıktadır" ibaresine yüklerse, bu durumda bu ibare 1600'deki İngilizce konuşanın dilsel hazır oluşuna dair düşünceler tarafından izin verilen kestirim çeşitlerinden daha üstün hale gelir.

Eğer iddiam doğruysa, İngilizcenin herhangi bir nitelik göstergesine sahip olmayan hemen hemen hiçbir yüklemi, sadece sınırlı bir uygulama alanı içinde birbirine karşılık gelen birçok nitelik göstergelerine karşı hiçbir biçimde bağışık değildir. "Sudur" ya da "kırmızıdır" gibi görünüşte sağlam yüklemeler yalnızca bu niteliği ortaya çıkarmak için daha sıra dışı çevrelere dair tartışmayı gerektirdiklerinde ayrımlaşır ve böylece de kuşkuculara önemsiz bir "bilim kurgu" gibi görünürler.³¹ Bununla birlikte, günümüzde "kırmızıdır", "2lbs. ağırlığındadır" davranışını kanıtlamaya yakın olabilir. Mikropların ders kitaplarında bulunan renkli güzel resimlerini düşünün ve bunların doğal olduğunu ve boyama nedeniyle böyle olmadığını (genelde de durum böyledir) varsayın. Gerçekte bu fotoğrafların hepsi mor ötesi ışınlar altında çekilmiştir. Çünkü görünür ışık bu derecede küçük çaplara odaklanamaz. (1) Verilmiş bir basil *kırmızıdır* çünkü mor ötesi filmdeki bütün fotoğrafları onun kırmızıya benzediğini göstermektedir, (2) *o yeşildir*, çünkü o "yeşil" orta tayfda (çözünürlük sorunu nedeniyle bu renkte açık bir görüntü elde edemememize rağmen) güçlü bir biçimde görünür "beyaz" ışık

frekansı yansıtmaktadır ya da (3) o hiçbir biçimde gerçek bir renge sahip değildir mi demeliyiz? Biyologların sürekli olarak renk konuşmasıyla ilgili bu üç siyasetten birini izleyip izlemediklerini bilmiyorum. Bununla beraber, eğer tüm mini gözlemciler (microscopists) düzenli olarak ölçünlü hale gelmiş bir mor ötesi film kullanırsa, ilk seçenek doğrudan sınıflayıcı kullanıma sahip olacaktır. Ancak uygun örnek koşullarda davranışın bu üç alanından birinin, rengi mikropalara yüklemek için yeni bir “uzlaşma”yı yeğleyen biyologlar tarafından bilinçsizce izlenebildiği yeterince açık görünmektedir. Bununla birlikte, 1850 İngilizce-sindeki “kırmızıdır” a bir kaplam yükleyen bir dilci kendi indekslemesinin özetlenen üç olasılıktan sadece birini göstermesine izin vermemelidir, çünkü bunu yapmak mor ötesi film türlerinin gelecek zamanlarda satışa çıkarılacağını tahmin etmeye eş değerdir.

VIII

Şimdi nitelik indekslemeye (listelemeye) dair ikinci örtük parametrenin etkilerini inceleyelim -izin verilebilir sınıflayıcılar kümesini oluşturan nitelikler. Günümüz İngilizcesindeki “2lbs. ağırlığındadır” ibaresini düşünün. Onun dizini şimdi *kütle* mi olmalıdır yoksa *sıkıştırılmış yerçekimi gücü* mü? Çoğumuza göre terimin günlük kullanımı iki fiziksel nitelik arasındaki herhangi bir seçim açısından tam anlamıyla önemsizdir, çünkü kasaba ve kaplıcaya gidiş gelişlerimizde çok nadiren yerçekimsel olmayan güçleri ölçmek zorunda kalırız. Bu konuda “2lbs. ağırlığındadır” ı günlük kullanışımız Elizabeth dönemi İngilizlerinin onu kullanımına benzer. Yeryüzünden uzakta meydana gelen (ve 1600’lerin insanlarına göre dünyanın gizemleriyle daha çok uyumlu olan) olağan dışı olaylara dair açıklamaları hepimizin okumuş olduğu doğrudur, ne ki çoğumuz günlük yaşamımızda hiçbir zaman bu niteliklerle karşılaşmamışızdır ve doğaüstü “ağırlık” konusundaki tartışmamız sevimli bir biçimde tutarsız

kalmaktadır. Örneğin, “bir uzay gemisinde bulunan bir astronot ağırlıksızdır (0 lbs. ağırlığındadır), ama bir hafta süreyle öğününü yemediğinde 5 lbs. zayıflar”, yollu iddiayı düşünün. Kuşkusuz böyle bir tümceyi hiçbir zaman bir nefeste iddia etmeyiz, ama çoğumuz ara sıra böyle tutarsızlıklar sergiler. (Örneğin, sık sık yapılan uzay yolculuğu yoluyla) dünyadan uzak yeni bir ortamla ciddi bir karşılaşma bizi bu tutarsızlıkları düzeltmeye zorlayabilir ve günümüz İngilizcesinde kullanımın nasıl geliştirileceğini kesin olarak belirleyen hiçbir şey yoktur. Günümüzün fiziksel uygulaması *pound*’u bir güç birimi olarak anlamayı yeğliyor, ne ki ben sıradan Amerikalının gezegenler arası kaplıca ya da kasap seyahatinde terimi bir kütle ölçüsü olarak kullanma aşamasına gelmesinin olası olabileceğini tahmin ediyorum. Bu anlamda “2lbs. ağırlığındadır”ın anlamı çoğumuza göre biraz değişebilir ve onun anlamı kısmen fizikçinin ona yüklediği anlamdan bağımsızdır. Bu durumda, eğer M kümesi fizik uzmanlarını içermezse “2lbs. ağırlığındadır” günümüz İngilizcesinde bile bilinen ikili-indekslemeye (double-indexing) izin verecektir. Oysa eğer M çoğunlukla fizik uzmanlarını içerirse, “9 kg.lık bir kütleyle sahiptir” olası bir dizin olarak işe yaramaz. “2lbs. ağırlığındadır”ın kullanımına dair bu karmaşık göstergeler düzeninde özetlenen tuhaf olgular açıkça günümüz İngilizcesinin “anlam bilim” alanına aittir.

“90°F’dır” terimi daha da olağan dışı bir tarzda bu davranışı sergiler. Daha önce belirttiğim gibi, güneş altındaki ve bir ağacın gölgesindeki doğru hava sıcaklığı yaklaşık olarak aynıdır, ama termometre iki yerde ayrı değerler gösterir ve (her sabit duran kişinin bildiği gibi) o, gölgede havayı kesinlikle daha serin olarak algılar. Çoğumuza göre “90°F’dır” doğru bir ısıyı göstermez, ancak daha çok doğru hava sıcaklığının karmaşık bir ortalamasını ve başka nedenlerden dolayı oradaki havada bulunan ısıyan enerjiyi gösterir. Dilci, insan örnekleri kümesinin uzmanları içerdiği ve içermediği zamanlarda hangi nitelik göstergelerinin kanıtlanabilir olduğunu söylemek suretiyle bu ilginç davranışı

İngilizcede elde edebilir. İngilizceye ilişkin bu tuhaf olgu, belli bir terimin Eskimo'da erkek kardeşleri ve forkları göstermesi gerçeği kadar anlam bilimcinin yetki alanı içinde bulunur. Bu örnek, İngilizce dil yüklemelerinin anlam bilimi ile ilgili İngilizce'deki tartışmanın her zaman önemsiz olmadığını göstermektedir. O ayrıca, Putnam'ın "Dilsel Görevin Dağılım İlkeleri" için sınırlamalar önermektedir.³² Biz bir kaplamı (belirli örtük parametreler sayesinde) anlamlı bir biçimde toplumumuzdaki ısı uzmanlarına uygun olandan ayrılık gösteren "90°F'dır"ın her günkü kullanımına yükleyebiliriz. Uzmanlar "90°F'dır"a diğerlerimizden oldukça ayrımlı bir anlam yüklemektedir, biçimindeki iddiaya doğal bir teşvik vardır. "90°F'dır"ın oldukça sağın iki uygulama alanına karşılık gelmesi İngilizce dil biliminin ilginç bir alanını temsil eder, ne ki bu olgu özel (sui genesis) kabul edilmeli ve "bank" sözcüğünün sergilediği gibi "anlam" belirsizlikleriyle birleştirilmemelidir. Eğer sadece uygulamaya yönelik iki alanın bir tanımı olarak anlaşılırsa, "90°F'dır"ın "değişen anlamları" üzerine sezgisel konuşma kesinlikle uygundur. Ancak bu bizi, uzmanlar ayrımlı bir kavram "anlıyor", diye düşünmeye götürmemelidir. (Özellikle, fizikçiler terimi sıradan konuşmada kendi laboratuvar uygulamalarıyla ilgili olarak, kalanlarımızla aynı biçimde, ahenksizlik anlamının karşılığı olarak kullandıklarında).

IX

Önceki örneğin başarılı bir uygulaması indekslenen yüklemle ilgili sınıflayıcı eylemde belli bir düzenlilik gerektirir. İnsanlar termometrelerin tersine belleğe sahip, kendi kendilerini düzeltten ölçüm aletleridirler. Böyle herhangi bir mekanik ya da biyolojik alet kendinden önceki sınıflamaların tarihi tarafından etkilenmektedir. Karmaşık ve kendi kendini denetleyebilen bir yumurta inceleme makinesi, eğer yumurtalar $aa, b, c\bar{n}$ düzeninde sunulmuş- larsa, a ve b yumurtalarını kabul edebilir ve c 'yi yadsıyabilir ya da eğer onlar $ac, b, a\bar{n}$ düzeninde sunulmuş-

larsa *b* ve *c*'yi kabul edip *a*'yı yadsıyabilir. (Termometre örnek durumları üzerine kurulan) kaplam yüklemelerimizin kullanılabilişliği uygulamanın uygun bir alanı içinde bulunan hemen hemen tüm nesnelerin sonuçta "P" olarak sınıflanabilir olmalarını ya da sınılandıkları düzenden bağımsız olmamalarını gerektirir. Bu "düzenliliği" kaybeden bir örnek olarak "1 BTU'luk ısı kaybetti"nin 1780 kullanımını düşünün. Uygun bir biçimde sınırlanmış bir uygulama alanı içinde bu yüklemi kazançlı bir biçimde bir nitelik-dizinine, örneğin, "1 BTU'luk ısı enerjisi kaybetti", yükleyebilir miyiz? Görev, daha önceki durumlardaki kadar kolayca ortaya koyulamayan bu alana ilişkin ussal bir açıklama bulmaktır. Buradaki güçlük basitçe, ateşli silah yapma ve ısının diğer mekanik kaynaklarının (Rumford'un ısı kuramındaki genel kabul görmüş klasik çalışması bu biçimdeki gözlemlere odaklanmıştır) tamamıyla kaçınılmaz ısı sonuçlar meydana getirmesidir. Bu olağanüstülük üzerine yoğun biçimde kafa yormak herhangi bir kişiyi "1 BTU'luk ısı kaybetti" yüklemine nasıl uygulanacağı konusunda tam anlamıyla şaşıratabilir. (Bu klasik ısı kuramının kabulü, ısı kaybının hem ısı kaybetme ve hem de özel ısı kapasitesindeki değişme tarafından belirlenebilmesini gerektirmiştir). Bu nedenle, ateşli silah (top) yapımına dair önceki gözlemler genel olarak bir kişinin ayrımlı bir tarzda başka fiziksel düzenlere dönüştürebileceği ısı içeriğinin belirlenmesini etkileyecektir. Böylelikle, "ısı"nın kullanımının kararlı olacağı kabul edilebilir bir uygulama alanı yoktur.

Sorun, "orgon içermektedir"nin durumunda daha çok dile getirilmiştir. Reich'ciler arı orgon olarak birçok tuhaf nesne sınıflandırdılarsa da (örneğin sıcak otoyol üzerinde görünen akis serapları), örneğimizi karşılayabilecek uygun bir uygulama alanı ya da uzman olmayanlar kümesini bulmanın olanaksız olduğu görünmektedir. Buna karşılık, yalnızca aşırı gayretli Duhemciler ussal araçlar yardımıyla onların orgon içeriklerini belirlemek ümidiyle oldukça sıradan nesneler üzerinde yapılan çalışmanın kuramın yadsınmasına yol açacağından kuşku duyarlar. Burada

“orgondur” a ilişkin usa uygun tek kaplam boş kümedir, çünkü zamanında yapılan diğer bir organik araştırmanın terimin terk edilmesine neden olacağını kestirebiliriz. Genel felsefi uygulama “ısı” ve “orgon” un boş kaplamalara bağlanması gerektiğinde hemfikiridir. Bununla birlikte, benzer durumlarda bizim “sezgilerimiz” daha az açıktır ve sınıflayıcı hata sorunlarıyla yakından ilgilidir. Eğer *a* S kümesinin diğer üyeleri tarafından bu tarzda sınıflandırılmazsa ya da eğer S’nin izin verilebilir bilimsel ve teknolojik gelişmeler yardımıyla düşüncesini değiştirmesine neden olunabilirse, yukarıda işaret edildiği gibi, S öznesi tarafından “P” olarak sınıflanan bir *a* nesnesi “P”nin kaplamı içinde kabul edilmemelidir. Bununla birlikte, genel olarak beklenmedik bir nesne hakkındaki gözlem olasılıkla hiç beklenmedik bir tarzda toplumun dilsel davranışını kökten değiştirecektir. Yerçekimsel güçleri açıkça hiçe sayarak gökyüzü boyunca devinen tüm büyük nesnelerin kanatlarla ilgili özel bir kinematik güç nedeniyle böyle yaptığına inanan ilkel bir kabileyi zihninizde canlandırın. Onlar bu nesnelerden bazılarını, özellikle de bütün kuşları ve güneşi göstermek için *oneymey* terimini kullanmaktadır. Birkaç ziyaretçi eğitimci onları teleskop ve daha ayrıntılı kuş bilim gözlemleriyle karşı karşıya getirdiğinde onlar nasıl tepki gösterecektir? Yerliler güneşi *oneymey* olarak adlandırmaya son verebilirler, ama kinematiğin düzeltilmiş bir anlamıyla beraber adlandırmalarına devam edebilirler. Böyle eğitilmiş yerliler, “bir kuştur ya da güneştir” anlamına gelen atomik bir yükleme sahip olduğumuzda bizim yaptığımız gibi *oneymey* terimini kullanabilirler. Bu uygulamanın yanlış yönlendiren anlamları biraz etkisiz hale getirilebildiği sürece tek başına yeni bir bilimsel olgunun onayı sınıflayıcı davranışın değişmesini gerektirmemelidir. (Güç ve kütle arasındaki ayrımı açıkça kabul etmemize rağmen, “5lbs. ağırlığındadır”ı 1600’lü yılların tarzında, doğru biçimde kullanmaya devam ediyoruz). Eğer uygulanabilirlik alanı ve izin verilebilir teknolojik gelişme açıkça demir çağı insanlarına uygun dural bir alanla sınırlanırsa, *oney-*

mey terimine $\{x/x$ bir kuştur ya da güneştir} kaplamı bağlanabilir, ancak eğitilmiş kabilenin *oneymey* terimini kuşlara ve güneşe uygulamaya devam edip etmeyeceklerine dair, şayet onu yalnızca kuşlarla sınırlayıp sınırlamayacakları ya da onun kullanımını bütünüyle terk edip etmeyecekleri tahmin edilemezse, daha geniş bir alan içinde bir kaplam yüklemek için hiçbir biçimde bir açıklamaya sahip olamayız.

Eğer doğru anlıyorsam, üçüncü bölümde tartışılan Kripke-Putnam düşüncesi büyük olasılıkla *oneymey* için tek uygun kaplamın $\{x/x$ kuşların bir üyesidir}’in olması gerektiğini iddia edecektir. Bu sınıfa ilişkin seçim doğal türlerin bir öğretisine dayanmaktadır. Onların ne olmaları gerektiğini hiçbir zaman tam olarak anlayamadım. Galiba onlar (benim düşünceme göre) doğaları biraz önemli ve ayrıcalıklı olan fiziksel niteliklerdir. Benim anladığıma göre, “kuşların bir üyesidir ya da güneştir” bağlacına karşın, *kuşların bir üyesidir* in böyle bir tür oluşturmasıdır. Bu metafiziksel (ya da epistemolojik) düşünceyi tartışmaya burada ayıracak yerim yok, ama böyle kavramların savunulamaz olduklarına ve onların kesinlikle fiziksel dünyanın karmaşıklığına dair deneyimsizliklere dayandıklarına inanıyorum. “Su” diye adlandırdığımız madde kümesi kesinlikle hiçbir biçimde “yalın” bir küme değildir –doğal-türler hayranını, bir bardak kereviz suyu ya da (genel olarak daha çok H_2O içermesine rağmen) gazoz bu sınıfa sokulmazken, bir bardak Erie Gölü suyunun niçin damıtılmış su olarak aynı “doğal tür”e ait olduğunu açıkça izah etmeye davet ediyorum.

Hilary Putnam herhangi bir durumda aşağıdaki gibi bir düşünceyi benimsemektedir:³³

Ancak ve ancak “P” bu nedenle bu fiziksel davranıştan nedsel olarak sorumlu olan her türlü niteliğe işaret edecektir”, deneyimi tarafından “P” L’ye sunulsaydı, “P” yüklemi L’de Q niteliğine işaret eder ve Q belirtilen davranıştan sorumlu olan doğal tür olurdu.

Böylece Fahrenheit, termometresine işaret edebilir ve “bundan böyle ‘5°F’dir” benim aietimin ‘5’i göstermesine neden olmaktan nedensel olarak sorumlu olan bir nesnenin her türlü niteliğine işaret edecektir”, diyebilirdi.³⁴ Putnam’a göre bu, yüklemnin simgesi haline gelen belirli bir ısı niteliği göstermektedir. Bu niteliğin biricikliğini meydana getiren “doğal-tür” öğretisinin oldukça inandırıcı olmaktan çok olası olduğu görünmektedir (gerçekte, “ısı”ya ilişkin kavramlar, incelenen dizgenin kendisine bağlanabileceği “Gibbci” küme türlerine göre iki kola ayrılır). “Nedensel olarak belli bir davranıştan sorumlu” olan bir nitelik kavramına böyle çözümlememiş bir başvuru biraz kuşkuyla karşılanmalıdır. Bilim felsefesinde bunun gibi ibareler ölçüm etkileşimleri bağlamında çok doğal bir biçimde meydana gelmektedir ve bu çalışma sadece böyle ifadelerin fiziksel bağlamlardaki gerekçeleri üzerine derin düşülmelerden meydana gelmiştir. Sadece bir fiziksel niteliğe yanıt vermede hemen hemen hiçbir ölçüm aracı başarılı olamaz (hidrokarbon algılama aietleri gibi) ve ayrıca sınıflayıcı yüklemlerimiz sayesinde fiziksel nitelikleri ayırt edebileceğimizi düşünmek için hemen hemen hiçbir neden yoktur. Ancak tümel olmasalar bile ölçüm uygulamaları mükemmel bir biçimde iyi çalışır ve yüklemeleri fiziksel niteliklere birebir karşılık gelmese bile insanlar tamamen rahat bir biçimde dili kullanabilir –her ikisi de onların uygun uygulanabilirlik alanı içinde bulunduğu sürece.

“Doğal tür” betimleme övgüye değer bir biçimde kaplam özgüllemelerinin *kestirimsel* yönlerine işaret ederken, örtük parametrelerimizle ilgili karmaşık olağanüstülüğü göz ardı ederek ve çok aşırı benzersiz dilsel evrimler isteyerek kendi durumunu abartmaktadır. Onun tek anlamlı gelişmeye dair varsayımı, kendi dilimizde kaplamın sezgisel “anlam” ile olan hatalı bir ilişkisi nedeniyle tarihsel dar görüşlülüğün özel bir biçimi tarafından desteklenmiştir. Putnam tamamen haklı olarak ve akıllıca “2 lbs ağırlığındadır”, “2 kg-m/saniye’lik bir hıza sahiptir” ya da “bir elektrondur”un kendi bilimsel uygulama süreleri boyunca

anlamalarını değiştirdiklerine inanmak için hemen hemen hiçbir neden bulunmadığını vurguladı, çünkü “anlam” üzerine konuşmanın kullanılabilirliği bu yöne bağlı değildir. Bununla birlikte, bir kişi bu anlam değişmezliğinden yüklemelerin kaplamalarının aynı biçimde dural kaldığı sonucunu çıkarmamalıdır. Gerçekten, bu yüklemlere uygun olan örtük parametreler geçen dört yüzyıl boyunca genişletilmiş olacaktı ve hiçbir dilde onların uygulama alanlarının yeni durumlarda nasıl genişletileceği mantıklı bir biçimde tahmin edilemezdi. Daha önce bunu “ağırlık” ve “elektron” konusunda gözlemledik; aynı ilke “hız” konusunda da geçerlidir. Parametrelerin bu değişimi göz önünde tutulursa, bu yüklemelerin kaplamalarının zamanla değişmediğini söylemek yanıltıcı olur (bununla birlikte, onların kaplamalarının değiştiğini iddia etmek de aynı biçimde uygunsuz olur).

Benzer bir anakronizm (tarih hatası/çağaşım), örneğin, Lacke’in kullanımında “altın”ın kaplamasına dair kavramları kuşatmaktadır. Tüm Au-atomları kuşkusuz bir biçimde bu kümeye girmelidir, düşüncesi “element”in tarihindeki karmaşıklıkların ve değişimlerin çoğunu görmezlikten gelmektedir. Gerçek bilimsel gelişmemizdeki “kimyasal” (bileşim nitelikleri) ve “fiziksel” (görsel ve kütle tayf ölçümü) deneylerinin karmaşık örgüsü göz önünde tutulursa, “element”i atom numarasına göre saptamamız belki de tarihsel olarak kaçınılmazdır.³⁵ Bununla birlikte, ben bu düzeni tek akılcı seçenek olarak görmekte başarısız kalıyorum. Onun biricikliğinin delili kesinlikle karşılıklı tarihsel gelişmeler konusunda “doğal-tür” taraflarının sağladığından daha dikkatli bir incelemeyi gerektirebilir. Nötronların, protonlarla ilgili coşkulu açıklamalar için en uygun açıklama olduğu kabul edilir. B-emisyonu aracılığıyla P_a^{234} ’den U^{234} ’e geçiş bu nedenle bir “element”in daha alçak enerji durumuna düşüşü olarak kabul edilebilir. Gerçekte eski yazarlar bu düşüşü “uranyumX1 1---Uranyum 1 1 + B” olarak ifade ettiler ve bu eski tarz terimler dizgesi yalın bir “hata”yı simgeleyemez. Üstelik eğer kimyasal davranış element olma konusunda temel ölçüt ise, neden çok

nadir bulunan topraklar bir “element” olarak sınıflandırılmıyor? Böylece, biz Au’nun dural izotop örneklerini güvenle Lacke’in “altın”ına yüklersek, bu durumda Au’nun yirmi radyoaktif biçiminin böyle bölüştürüldüğünde ısrar etmek için herhangi bir neden yoktur. Sınıflayıcı rahatlık nedeniyle *Au’dur*u Lacke’in “altın”ına yüklemeyi yeğleyeceğiz, çünkü bütün birbirleriyle yer değiştirebilir nitelikleri arasında sadece bu özel nitelik günümüz İngilizcesinde en kısa simgeye sahiptir. Ne ki bu tanımın kolaylığı bizi tarihsel dar görüşlülüğe karşı ayartmamalıdır.

X

Şu ana kadar dikkatimizi toplumun “Bu P’dir” gibi tümceleri kullanımıyla sınırladık. Bununla birlikte, bir dilsel toplumda gerçekten “P” olarak herhangi bir şeyi sınıflamak için kullanılmayan birçok “P” yüklemeleri vardır, çünkü konuyla ilgili nesneler var olan teknoloji aracılığıyla kolayca sınırlanamayacak derecede çok küçük ya da çok büyük ya da başka herhangi bir suretle erişilemezdirler. “Bir atomdur” yüklemine 1840’larda Daltoncular tarafından kullanıldığı biçimiyle düşünün. Çağdaş anlamda anlaşıldığında {x/x bir atomdur}’u belirlemek kesinlikle uygun görünüyor. Diğer yandan Newton’un “(tek) bir ışık zerresidir” ibaresini düşünün. Şimdiye kadar Newtoncular tarafından böyle sınıflanan hiçbir nesne yoktur. Daha doğrusu, ışın dalgaları vs. “ışık zerrelerinin *toplamları*” olarak kümелendi ve ikinci terimin *görülebilir alanda enerjiye sahip olan fotonların bir toplamı*³⁶ ve bunun benzer kaplamı ile aralarında bağlantı kurulmasına izin verilebileceği görülmektedir. Ancak “tek bir ışık zerresidir”e *görünür alanda enerjiye sahip olan fotondur* üzerinden gönderme yapmak o kadar da uygun görünmüyor. Nitelik sınıflama konusundaki yalın örüntümüz bu durumda başarısız olmakta ve eğer böyle yüklemeler konusunda nitelik-sınıflamayı tartışacaksak örüntümüz bazı eklemeleri gerektirecektir. Diğer örneklerin geniş bir sınıfı da aynı özelliği sergilemektedir: “10 BTU’luk

ısı içermektedir” (bir maddede bulunan ısıнын toplam miktarı hiçbir zaman belirlenememiştir), “Mendelci bir gendir” (“bu bitki Mendelci bir gen açığa vurur” a karşıt olarak), “bir Thompson elektronudur” ve vs. Böyle yüklemelerin geçerli nitelikler tarafından yararlı bir biçimde sınıflandırılabilceği zamana ilişkin daha iyi bir anlama arzu edilir bir şey olabilir.

Toplumun daha karmaşık tümceleri doğru olarak kabul etmesi bir taktiği akla getiriyor. Kinetik kuramının atomcu öğretileri iri ölçekli gazlarla ilgili belirli bir matematiksel incelemenin doğruluğunu kanıtlar. Matematik uygulamada uygun ve verimli görüldüğü sürece bilimsel toplum “gazlar, patlama durumu vs. dışında güçlü biçimde etkileşimde bulunmayan moleküllerden oluşur” tümcesine sadık kalacaktır. O halde, bu matematiksel incelemenin işe yaramasına izin veren gazın herhangi bir türünü kapsayan bir kaplam “molekül” e bağlanabilir. Putnam’ın söylediklerinin çoğunun temelini oluşturan bu çeşit bir düşüncedir. Böyle örnekleri sınıflayıcı davranışı güvenceye almak amacıyla ortaya koyduğumuz aynı düzeyde ya da derecede açık bir örüntüye genişletmek bir sorun olarak geriye kalmaktadır. Bu çeşitli etkenleri birleştirmek suretiyle “kaplam” ile ilgili sezgisel kavramın daha iyi bir yeniden yapılandırmasını elde edebiliriz.³⁷

Daha sonra böyle yüklemeleri kapsaması için örneğimizi genişletmeye devam edebiliriz. Yeterlik koşulumuzun yerine getirilmesini güvence altına alma konusunda dikkatli olmalıyız. Aksi takdirde, anlam bilim konusu için zorunlu gözükmesine rağmen, kaplam yüklemelerimizin konuşmacıların genel dilsel yeterliliğiyle çok ilgili olduğunu garanti edemeyiz. Çoğumuzun Newton’un “bir ışık zerresidir” yüklemine geçersiz kaplam olarak belirlemeye eğilimli olmasına rağmen, eğer Einstein “foton” yerine bu ibareyi kullansaydı, bu durumda bizim şimdi Newton’un “ışık zerresi” ne “fotonlar” diye adlandırdığımız şeylerden oluşan bir kaplam vermek konusunda daha çok istekli olacağımıza dair bahse girerim. Açıkçası, sadece 1700’lerde

Newton'cu bir konuşmacının dilsel eğitimi tarafından izin verilen olguları yansıtmak üzere tasarlanmış bir kaplam özgüleme düzeneği Einstein'ın bu sonraki eylemine dayanmamalıdır. Bu nedenle, nitelik sınıflamanın şimdiki kuramının her gelişmesi, "ışık zerresi"ne - *foton* türü- ilişkin dizgesel olmayan sezgilere başvurmada ikilemli davranmaktan kaçınmalıdır.

Anlam bilimsel miyopluğa karşı böylesi ayartmalar o kadar yaygın ki, eğer başka tarzlarda "kaplam"a ilişkin tek yönlü açıklamamızı genişletmek istiyorsak, çalışmamıza büyük bir dikkatle devam etmek zorundayız. Aynı biçimde, yerli dillerine dair sınıflayıcı hata ile ilgili kaplam özgülemeyi "düzeltme" işlemimizde de dikkatli olmamız gerektiğini daha önce gördük. Bir yerli yüklemine kaba bir nitelemesinde, birbiriyle yer değiştirebilir İngilizce adlandırmalardan en uygun olanını kullanacağız, ne ki o, seçme "doğal-türler"in bir söylence bilimine (mythology) takdis edilmemelidir. Bu nedenlerden dolayı bu çalışma çeşitli örnek yüklemelerin *doğru* kaplamalarına ilişkin genel "sezgiler"le çelişik olmaktan dolayı oldukça hoşnuttur. Böylece, eğer bu çalışma "işlevsel" konusunda hataya düşerse, bu sadece Scylla tarih hatasının çok daha yakın bir tehlikeyi ortaya koyması nedeniyledir. Örneğimizin genişletilmesine rağmen örtük parametreler hâlâ sağlam bir temele dayanmayan dilsel yüklemeye karşı koruyucu araçlar olarak gerekli olacaktır. Temel matematiğin, molekül durumunda, sadece hafif gazlar ve güçler konusunda yararlı biçimde iş görmesi, (şimdiki uygulamanın oldukça belirsiz olduğu yerde) bir "molekül"ün tipik bir katı maddede temsil etmesi gereken şeye dair bir yargı değildir.

XI

Çoğu f fiziksel nitelikleriyle ilgili olarak, zaman içindeki tarihsel anların çoğunda bir dilsel toplumun, toplu olarak bile, ϕ 'ya sahip olan bütün uygun nesneleri kabul etmeye hazır olması son derece olanaksızdır. Sanırım bu, tüm durumlarda ϕ 'nın varlığını doğru biçimde algılayan ölçüm aletlerinin yapımının

genel zorluğuna ilişkin bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Bütün yüklemelerin uygulanımının uygun bir biçimde belirlendiği “mantıksal olarak mükemmel dil” e ilişkin Frege’nin umudu olanaksız bir düşü simgelemektedir -beklenmedik sınıflamalara karşı bir toplumun en iyi hazırlığı dünyanın ayrıntılı bir bilimsel açıklamasıdır.

Bu belirlenememe unsurunun küçümsenmesine neden olan iki ana etken vardır. Bir dilsel eğitim müfredatı, beklenmedik bir nesnenin keşfi tarafından neden olunan psikolojik şaşkınlığı (ve daha sonraki dilsel bozulmayı) kolayca en aza indirebilir. Böylece temel yenilik ayırtına varılmadan kalır. Örneğin, Druidler önemli bir endişe duymaksızın ve bir Druid önde geleninin yaptığı törel yasayı gereksinmeksizin keşfedecekleri neredeyse her şeyi “kuş” ya da “kuş değil” olarak uygun biçimde sınıflandırmakla inandırmaktadırlar. Kendi “kuş” ve “kırmızıdır” vs. sözcüklerimiz konusunda da aynı iyimser tutuma sahibiz. Bu iyimsercilik, Druidlerin ve bizim genellikle niçin dilsel sarsıntıya neden olmaksızın ve sorun çıkarmadan B-52’nin düşüşü gibi hassas süreçlerden geçtiğimizi açıklamaya yardım eder. Gerçekten, daha önce karşılaşılmamış bir nesnenin gerçek yeniliği sadece onun sınıflandırılmasına ilişkin dilsel uygulamalar dilde kemikleştikten uzun zaman sonra özgün olarak kabul görecektir. Bundan dolayı, dilsel beyin yıkamanın bir a nesnesinin daha sonraki sınıflamasını belirleyebildiği iki düşünceyi Wittgenstein’ci bir tarzda ortaya koyabiliriz: 1) Sonuçta, toplumdaki konuşanlar a ile karşılaştıklarında genellikle onun “F” olup olmadığına karar verirler. 2) Konuşmacıların orada geçirdikleri zamanla ilgili delil olmaksızın, bu sınıflamanın nasıl devam edeceği yalnızca başlangıç eğitiminin bilgisinden hareketle tahmin edilebilir. Örnek olay incelememiz “belirleme”nin bu iki anlamının genel olarak nasıl ayrımlı olabildiğini açıklamaktadır.

Genel olarak, bir toplum, sınıflayıcı davranışı sadece kendisinin belirlediği, bir durumda dilsel eğitimden memnun kala-

caktır. Bu nedenle, bombardıman uçakları Druidler için rahatsız edici değildi. Her şeye rağmen, bir B-52'nin, nasıl sunulmuş olursa olsun, bir "kuş" olup olmadığı belirli₂ değildi. Ne ki bu sağgörü eksikliği kesinlikle Druidleri rahatsız etmedi. Bu ikisinin karmaşıklığı "belirleme₂"yi dilin gerçekte olduğundan daha genel bir özelliği olarak sunmaktadır.³⁸

İkinci olarak, "P"nin kullanıcılarından hiçbirinin a'yı böyle sınıflayamayacak olmasına rağmen, çoğunlukla, ölçüm aletlerinin "hataları" için sağlanan benzer toleranslar nedeniyle bazen özel bir a nesnesinin "P"nin kaplamasının temelini oluşturmak için belirlendiğini₂ kabul ederiz. Bu çalışmanın olumlu kuramı, "hatalar"ın bu aklanmasına ilişkin akla uygun ilkelerini tanımlamaya çalıştı. Bir kişi bu çözümlemeyi ayrıntılarda tam olarak kabul- lensin ya da kabullenmesin, bizim örnek olay incelememiz belirleme₁'e dair tüm eksikliklerin dilsel bir "hata" olarak bağışlanmaması gerektiğini açıkça gösteriyor. Bana öyle geliyor ki, geleneksel anlam kuramının temel çarpıtmaları bu yönde ya- tıyor. "S 'P' için doğru kavrama sahiptir, ama a'yı bu nitelik ko- nusunda nasıl sinayacağını bilmemektedir" yollu tanım yardımıyla S konuşanını alışılmış bir "yanlış sınıflamadan" kesin olarak aklamamızda olduğu gibi, "kavramlar" üzerine konuşma kendi içinde zararsız olabilir. Ama eğer (Fregeci kuramın yaptığı gibi) böylesi "kavram" konuşmasının daha uç dilsel durumlara uygun olmasını istersek dil konusunda anlaşılması güç bir dü- şünceye yöneltiliriz. Tanımın benzer biçiminin kendi faydalı sı- nırlarının dışına nasıl itileceğinin bir örneği olarak, verilen bir maddenin örneklerini seçmek konusunda karmaşık bir kart yar- dımıyla programlanmış otomatik bir maden filizi toplama ay- gıtını düşün. Bu durumda, makinemizin şimdiki programı şunu ifade edebilir: "1 kg.lık nesne örneklerini topla". Makine bu programa göre, ya yanlış işlemesi ya da sinanan madendeki tuhafıklar nedeniyle bazen taşları yanlış sınıflayacaktır. Ama eğer aletimizi kartını değiştirmeksizin Ay'a götürürsek, o dü- zenli olarak oldukça büyük kütleli taşları toplayacaktır. Makine

şimdi Ay'a ait "kendi programıyla ilgili" taşları "yanlış mı sınıflamaktadır?" Soru tuhaf görünüyor, çünkü verimli programlama konuşmasının temelini oluşturan çevrenin öngörülen dengesi ihlal edilmiştir.

Keza, eğer bir kimse Druid sınıflamalarını geleneksel kuramın dil özelliği açısından tanımlamaya girişirse –örneğin, tarihimizin ayrımlı anlarında Druidlerin "kuş"a yükledikleri "kavramlar"ı tanımlarsa- bu kişinin olguların us dışı ve yapmacık tanımlarına ulaşmasına neden olunur. Diğer seçenekleri ayrıntılı biçimde ele almayacağım, ama sonuçta Druidlere oldukça tuhaf zihinsel ifadeler yakıştırılacaktır (sözgelimi, tamamen bellek kaybı bunalımları ya da "kuş"la ilgili ağza alınamaz anlamlar). Bu nedenle, Putnam'ın "İkiz Dünya" iddiası, Fregeci kurama karşı burada sunulan dilsel devrim gerçeğine dayandırılmak suretiyle tekrar yapılandırılabilir.

Onların yaptığının bir dilsel toplumdan yeni bir durumda yapmasını bekleyebileceğimiz olağan şey olduğunu varsaymak için her türlü neden var olduğu halde, geleneksel anlam kuramları Druid sınıflamalarını anlamsız ve sapkın bir davranış olarak sınıflamalıdır. Bundan dolayı bir kimse masum "kavram" konuşmasını, dil öğreniminin tüm önemli yönlerini ve bir "anlam" ya da "kavram" olarak adlandırılan özel bir varlığı "kavrama" açısından onun kullanımını açıklamaya girişen bir kurama yükseltmemelidir. Druidler ve bizler arasındaki konu ile ilgili ayrım, dünyanın neliği konusunda onların bizden daha bilgisiz olmalarıdır. Fregeci kuram bu bilgisizliği "kuş" için ayrı bir kavram-göstergesine dönüştürmeye yelteniyor. B-52 öncesi dönemlerde "kuş" terimini kullandıklarında Druidlerin hoşlandığı mutlu ruhsal durumu kendimiz için yeniden elde etmenin tek yolu, dünya hakkında bildiklerimizin çoğunu unutmaktır. Yeni bir kavramı ağırlamak bir kimseyi bilgisiz yapmaz, ancak unutkanlık bir yüklemi Druidlerin "kuş"u gibi aynı "anlam bilimsel" niteliklerle birlikte kullanmanın tek olanaklı yoludur. Eztümce, burada bir şeyler (yeni bir kavram) elde etmek zorunda değiliz, ama bir

şeyleri (genel bilgi) elden çıkartmamız gerekiyor. Druid toplumdaki diğer tuhaf niteliklerin yokluğunda onların bizden ayrımlı bir “kavramsal düzen”e sahip olduklarını öngörmek de işe yaramaz –kültürler arasındaki ayrıklığın çok yanıltıcı betimini içeren bir ibare. Druidler hiç bir gizemli yolla düşünmezler, onlar sadece makinelerden habersizdirler.

Bu çalışmanın amacı da benzerdir: Fregeci varsayıma karşıt verileri ortaya çıkarmak ve yalınlaştırılmış bir örnek vermek suretiyle geleneksel kuram tarafından istenilen, tarihsel rastlantıdan bağımsız bir dilin değişmez rehberliğini tamamıyla terk etmeye karşın kaplam özgülemelerinin yadsınamaz yararına sahip olunabileceğini göstermek. Bu görüş, dili daha çok bir mühendisler kurulu tarafından tasarlanmış bir demir yolu hattı gibi tasavvur eder. (Öncü birlik dilin yapısını ortaya koyar) ve onu kullanma süreci geniş pencereleli vagonda oturmaktan ve yol üzerinde bulunan manzaraya işaret etmekten ibarettir. Ben bunların yerine, çocuk yazınındaki bir arazi boyunca ilerlemekten önce kendi izlerini gözler önüne seren gülünç lokomotifleri düşünmekten yanayım. Kısa vadede tren yolu peyzajdaki küçük tepeciklere ve vadilere ve gerçekte daha iyi tasarlanmış demir yolu hattına karşılık gelmektedir ve manzara geniş pencereleli vagondan gerçekte aynıymış gibi görünebilir. Eski bir şarkının sözlerinde geçen “hiç değişmeden oraya ulaşır” (she gets there just the same) ifadesi kısmen yolcuların orada sadece yolculuk etmek amacıyla birlikte bulunmaları ve herhangi bir biçimde açık bir uzun vadeli amaç düşüncesine iye olmamaları nedeniyle.³⁹

Ek: Ölçümler Üzerine Yeni Düşünceler

Tartışmayı basitleştirmek için, sınanan nesne P niteliğine sahip olsun ya da olmasın, doğru bir biçimde “evet” ya da “hayır” yanıtı verecek bir alet niteliğine sahip bir algı aletine ilişkin düşüncüyü ortaya koyuyorum. Öte yandan, bir ölçüm aracı, özgül

bir biçimde, ölçülen nesnenin bir fiziksel Q niteliğine sahip olduğu derece ile karşılıklı bir ilişkiye sahip bir rakam sağlar. Çoğu algı aletleri (sözelgimi, termostat) ölçüm aleti değildir, ama her ölçüm aleti “evet” yanıtı olarak seçilen rakama dayanmak suretiyle ölçüm aletlerinin bir sınıfını oluşturur. Böylece bir santigrat termometre bir “evet” yanıtı olarak *’5’e dayanan cıvayı*, *6’ya dayanan cıvayı* vs. seçmek suretiyle *5°C’dir*, *6°C’dir* vs. niteliklerini algılar. Bir algı aletine ilişkin kavramı çözümllemek daha kolaydır, çünkü birleşik bir dönüşüm kümesi tarafından işaret edildiği gibi, ölçülen nesnelerin ilişkilerine dair gerçekleri yansıtabilen bir ölçüm derecesinin içinde yer aldığı pek çok yol vardır. Okuyucu, belirtilere ve değer ölçümleri konusundaki ölçünlü yazına dayanan ölçüm göstergelerinin uygun bir kuramını kolayca yapılandırabilir.⁴⁰ Bir m aletinin belirli bir fiziksel niteliği ölçebilmesi, m hakkında, bu aletin ilgili bir fiziksel niteliği algılayabilmesi yalın olgusundan çok daha fazla bilgi sağlar, yollu bilgiye işaret etmeğe değer. Fiziksel nitelikler üzerinden dilde sınıflama yapma konusunda bir parça daha zengin bir kuram bu yol izlenerek geliştirilebilir, ancak biz konuyu daha ileri bir noktaya taşımayacağız.

Parametrelerimizin gerektirdiği dört kuram şunlardır:

1- *Uygulanabilirlik alanı (R)*. Bu, metinde, tek kollu terazinin dünyada kullanıldığında kütle ve “ağırlık” niteliklerini ayrımlı bir biçimde ortaya çıkarması olgusu yardımıyla açıklandı.

2- *Uygulama yöntemi (A)*. Bu parametre önceki ile yakından ilgilidir ve ondan sağın bir biçimde ayrılmaz. Bir tıbbi termometre yalnızca ağıza uygun biçimde yerleştirildiğinde beden iç ısını ölçebilir, ne ki hastanın başının üstüne konulduğunda bu işlevi yerine getirmez. Bu başlık altında, ölçüm aletinin doğru çalışması ile ilgili olarak gerekli olan çeşitli duruş koşulları belirlenebilir. Temel çalışmalarda uygulamaya

ilişkin sorunlar ölçüm aleti ve onun merceğinin başlangıçta kapalı olduğunu varsaymak suretiyle birçok durumda basitleştirilmiştir. Bunlar belirli bir M işlemi aracılığıyla etkileşime başlayan etkileşimsiz dizgelerdir ve ben dilin durumunda örtük olarak buna benzeyen bir varsayım ortaya koydum. Bu parametreye ilişkin anlayışımız çok daha fazla geliştirilebilirdi.

3- “Evet” (yes) yanıtı (Y). Bir termometrenin, “evet” yanıtına karşılık hangi rakamın seçildiğine dayanmak suretiyle, bir algı aleti olarak birçok ayrımlı nitelik için hizmet verebileceğini daha önce belirtmiştik. Bir “evet” yanıtının yokluğunun bir “hayır” yanıtı olmasına razı oldum, ne ki burada başka yaklaşımlar da olasıdır.

4- Araçların genel türü (M). m 'de P için doğru bir “evet” ya da “hayır”ın ortaya konması olumsal bir rastlantının sonucu olmamalıdır; daha çok, ölçüm sonucu kuramsal olarak tekrarlanabilir olmalıdır. Bu, fizikçilerin teknik dilinde araçların bir kümesine başvurmayı gerektirir. m 'nin tekrarlanan denemeler sürecinde basitçe aynı yanıtları vermesini isteyemeyiz. Çünkü birçok yaygın sınama aracı sadece bir kez kullanılabilir. Bunun yerine m gibi aynı türün aletlerinin tamamen benzer koşullar altında sayısal olarak değişmez yanıtlar vermesini isteriz. Bu nedenle, nitelik sınıflamaya dair dördüncü bir örtük parametre olarak m 'nin genel “türü”nü belirleyen nitelikleri bilmemiz gerekiyor. Uygulamada, biz genellikle m 'den gözle görülür biçimde ayırt edilemez olan araçların dar sınıfının dışında, aletler takımının daha geniş bir sınıfının m ile aynı olduğunun düşünülmesine izin veriyoruz. Örneğin, (barometrik basınçtan çok) ısıyı ölçme özelliği nedeniyle eski termoskopların bazılarına güvenmeye eğilimliyiz, çünkü biz termometre türünün bu araçları kapsamasına izin

veriyoruz ve bir bütün olarak küme güvenilir biçimde ısıyı belirtiyor. Böylesi durumlarda, “ m P’yi algılar” belirlemesi, bir m aletinin içsel yapısı hakkında gerçekten çok şey söylemez, ancak sadece gözle görülür bir biçimde m ’ye benzeyen düzeneklerin çoğunun içsel yapısı hakkında bir şeyler söyler. Bir makine türüne karşı bu derecede geniş hoşgörü, özel bir m aleti genellikle yanlış sonuçlar vermesine rağmen belli bir P niteliğini algılayabilir, yollu bir iddiada bulunmamıza izin verir. Belki de bu örnek tür ağımızı aşırı biçimde geniş biçimlendirmeye dayanıyor, ancak m türünü ne kadar dar bir biçimde sınırlarsak sınırlayalım, kuramsal olarak bu sorun ortaya çıkabilir - m , kümenin tipik bir üyesi değildir ve diğerlerinin içsel niteliklerinden yoksundur, biçimindeki bir olasılık her zaman vardır (“Isı” konusunda Gibb tarzında çözümlenmiş benzer niteliklere bakınız). Bu nedenle, o sadece m kümesinin birçok üyesi hakkında böyle bir bilgiyi ifade edebilir, yollu önemsiz bir itiraz, nitelik sınıflama, sınıflanan alet hakkındaki yapısal bilgiye işaret eder, yollu iddiamıza eklenmelidir. Tanımımız kesin bir biçimde sadece tam olarak güvenilir aletlere göndermede bulunmasına rağmen, M öbeğine başvurmak suretiyle yanlışlık düzeltilebilir.

Kabaca, sadece ve sadece her uygun x deneme nesnesi için M -araçlarından %90’ı x ile ilgili olarak doğru “evet” ya da “hayır” yanıtını verirse, m , M ’ye oranla %90 kesinlikle P’yi algılayabilir (Yüzde oranlarının sonsuz kümelerle uygulanmasıyla ilgili ölçünlü sorunları incelemeye devam etmeyeceğiz). Bir küme (çoğu dilsel durumlarda ve termometre/termoskop örneğinin durumunda olduğu gibi), gelişimsel bir tarih boyunca yayıldığında M ’nin ikinci üyelerinin katkılarını daha ağır olarak takdir etmek doğaldır. Metinde işaret edildiği gibi, eğer M ağırlığın doğal bir ölçütünü sağlama konusunda uygun kararlılıktan

yoksunsa, nesnel nitelik sınıflama düzeninin kullanılabilirliği başarısızlığa uğrar.

Ancak ve ancak M kümesi içindeki hiçbir alet R'ye denk gelen Q nesnelerinden R'ye denk gelen P nesnelerini ayırt edemediğinde, P ve Q göstergeler olarak birbirlerinin yerine geçebilir nitelikte olacaktır. En tipik durum, sadece ve sadece Q'ya sahip olduğunda R'yi yerine getiren herhangi bir nesne P'ye sahip olacaktır, biçimindeki bir ifadenin bir doğa yasası olduğu durumdur. Bu nedenle, *9 kg.lık kütleye sahiptir* ve *9 nts.lık sıkıştırılmış yerçekimsel bir güç altındadır*, *Dünya üzerinde konuşlandırılmıştır* parametresine göre birbiriyle yer değiştirebilir niteliktedir.

NOTLAR

1. Bu çalışma kısmen kendisine son derece minnettar olduğum Hilary Putnam'ın "Anlamanın Anlamı" (Zihin, Dil ve Gerçeklik, Cambridge University Yay, 1975) başlıklı çalışmasına bir yorum olarak tasarlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmanın gelişimi için temel teşkil eden geniş tartışmaları nedeniyle George Wilson ve Bob Pipkin'e ve adlarını burada veremediğim bilirkişilere yararlı yorumları nedeniyle teşekkür ediyorum.
2. Gerçekte kaplamanın birkaç tane benzer türü vardır: Şimdilik P olan şeylerin kümesi, bazen P olan şeyler, P olduklarında şeylerin uzay-zaman dilimleri, vs. Bu ayrımları burada göz ardı ediyorum ve bu kavramları oluşturmaya dair sorun göreceli olarak kabul edilebilirdir.
3. Asıl filmde bulunan kanatlı kertenkeleleri görmezlikten geliyorum. Ayrıca, yargılara bakarak böceklerin ve bumerangların "uçan araçlar" oldukları düşünülmemelidir.
4. *Journal of Philosophy* 70, Ağustos 16, 1973, ayrıca bkz. Kit Fine, "Belirsizlik, Doğruluk ve Mantık" *Synthese*, 30, 1975. Field'in güdüleyici örnekleri tamamen Kuhncu "bilimsel devrimler"den alınmış olmalarına rağmen, onun örneği ile benimki arasında niyet açısından bir örtüşme söz konusudur. J. Earman ve A. Fine'in "Belirsizliğe Karşı" (*Journal of Philosophy*, Eylül 1977)'da belirttikleri gibi, "kütle" gibi bir terimin daha sonraki kullanımı genellikle onun böyle durumlardaki önceki kullanımından hareketle eşsiz bir biçimde tahmin edilebilir (çünkü yeni devrim denklemleri kısmen eski ile olan açık bağlar aracılığıyla elde edilmektedir). Benim ilgi odağım daha çok, en sıradan bilimsel araştırma sürecinde ortaya çıkabilen gizli dilsel evrimlerdir. Kit Fine'in örneklerinin hepsi "belirsiz" durum örneği içermektedir.

Bir kişinin (dilsel eğitiminin bir parçası olarak) "sınır durumlarını" (borderline cases) sezebileceğinin öngörüldüğü bir durumda, "kırmızı" gibi bir terimin beklenen belirsizliği ile burada ele alınan beklenmedik belirsizlik arasında kesin biçimde ayırım yapmak çok önemlidir. Sanırım, (bir kişi bir dilin türeme işlevlerine dair anlam bilimsel bir kanıt sağladığında kendini açıkça ortaya koyan) bu iki olgu anlam bilim içinde oldukça ayrımlı konumlara sahiptir. Bu konuları başka bir zaman tartışmayı ümit ediyorum.

5. Biçimsel benzerlik: *kaplam, dönüşüm kümesine sahip olması gereken ölçüm cetveli olarak örtük parametreyi içerir.*
6. Tam da bu sorunun kendisiyle ilgili ilginç bir bilgi için bk. R. Bulmer, "Te-peli Deve Kuşu Neden Bir Kuş Değildir?", *Man*, cilt 2, no: 1, Mart 1967.
7. "Hayvan bilimsel adlandırmanın katılığı sınıflandırma uzmanını sınır bi-çimlerini alt türler ya da türler olarak kaydetmeye zorlar. Bir yabancı, tür ve alt tür özgülemelerinin görünen kesinliği tarafından evrimsel aracılığın ne kadar çok ilginç durumunun gizlendiğini hiçbir zaman an-layamayacaktır. E. Mayr, *Halklar, Türler ve Evrim*, Harvard (Cambridge, 1970) s. 286.
8. Lorentz, Einstein'da ve başka yerlerde yeniden basılmıştır. *Görelilik İl-kesi*, Dover (New York, 1952).
9. Kaplamlardan yoksun bir klasik kuramın bir örneği, "anlam bilimsel işa-retler" in Katz'ci bir açıklaması olabilir. Açıklayıcı işlevin bu bölümünün tamamen kusursuz olduğunu ima etmiyorum.
10. "Kırmızıdır" gibi kapalı yüklemeler aşağıda olduğu gibi klasik tarzda en iyi biçimde ele alınmıştır; benzer tarzda, yüklemelerin ilişkin aracı kav-ramı (concept intermediary) kusursuz değildir, ama kavramsal olarak, ..., ...dan daha kırmızıdır gibi bir belirli bağıntıya bağlıdır. Bu ilgili dü-zenleme a 'nın bir öze yakınlığının bir r (sayısal olması gerekmez) öl-çümünü sağlar. Bu ölçümden yola çıkarak $\langle a, r \rangle$ çiftinin bir "belirsiz kümesi" "kırmızıdır" a özgülenebilir. Dummet'in ideal gözlemcisi bir-biriyle ilişkili olan bağıntıyı idrak etmesi nedeniyle "kırmızıdır" in belirsiz durumlarını uygun bir düzene bağlayabilmelidir.
11. Wittgenstein'in "kural izleme"ye dair tartışması haklı olarak klasik ku-ramın bu gizli kalmış açıklayıcı yönüne bir saldırı olarak görülebilir. Bu arada, bu çalışmanın çoğunun özellikle onbirinci bölümdeki "belir-leme"ye dair incelemenin Wittgenstein'in düşünceleriyle yakın ilişkilere sahip olduğunu hissediyorum, ne ki *İncelemeler*'in çoğunlukla ayrımlı felsefi düşünceleri ortaya çıkarmak için bir Rorsbach kalıbı gibi hizmet etmesi nedeniyle bu noktayı daha fazla vurgulamayacağım.
12. Sınıflandırma ilmini daha atırlı bir biçimde açıklamak için ölçüm aletleri algıladıkları niteliklere göre ayrılabilir. Böyle sıfatlar ölçüm alet-lerinin kuramsal sınıflandırma ilmini sunarlar, çünkü "karakutular" ni-teliğiyle bu aletlerin nasıl çalıştığına dair hiçbir açıklama sağlamazlar. Bununla beraber, böylesi olgular diğer açıklamaların çok yararlı parça-

larını sağlayabilirler, sözgelimi, Scott kampa geri dönüş yolunu buldu, çünkü o manyetik kuzeyi algılayabilen bir alete sahipti.

13. Adı geçen eser, s. 223-27. Bu, ünlü “İkiz Dünya” iddiasıdır. “Zihinde bulunan kavramlar”dan arınmış tanımlamalar ve “işaret edilebilirliğe/sınıflanabilirliğe” örtük başvuru gibi bu temel konulara onbirinci bölümde tekrar değineceğiz.
14. Bu, tümcelerden yüklemlere dönüştürülmüş, “Tümevarımın Doğrulanması”nın bir düşüncesine ilişkin bir alıntıdır. *Doğruluk ve Diğer Kapaılıklar* içinde, Harward University yay. (Cambridge, 1978), s. 314.
15. Hilary Putnam’ın “Nitelikler Üzerine” adlı çalışması ile karşılaştırınız (onun *Matematik, Madde ve Yöntem* adlı yapıtı içinde, Cambridge University Yay. Cambridge, 1975) ya da *Philosophia*’da çıkacak olan “Fiziksel Nitelikler” adlı makalemle karşılaştırınız. D. M. Armstrong’un “Bir Tümevarım Kuramı”, Cambridge University Yay. (Cambridge, 1978). Bu nedenle, bu temel yaklaşımı benimsiyorum, ancak ayrıntılarda onu tam olarak desteklemiyorum.
16. Eğer yüklemeler tamamen fiziksel kavramlara indirgenebilirlerse fiziksel nesneleri göstereceklerdir. Bu nedenle kimya, biyoloji vs.nin özel sözlüğünün fiziksel nitelik yüklemelerini kararlaştırmasını bekleyebiliriz.
17. “Açıklama ve Gönderge”, adı geçen *Zihin, Dil ve Gerçeklik* adlı yapıtı içinde.
18. Paul Kripke, *Adlandırma ve Zorunluluk*, Harward University Yay. (Cambridge, 1980).
19. Kaynak metinler tam olarak açık olmamakla birlikte, bu, en azından benim doğal tür kuramını yorumlama tarzımdır.
20. Bununla birlikte, böyle örnekleri yeterince anlamak burada ele almayacağım fizikte tanımlanabilirlik konusunun uzun bir tartışmasını gerektirebilir. Daha sonra yayınlanacak “‘Acı’ Diye Adlandırılan Bu Şey Nedir?” adlı çalışmamla karşılaştırın.
21. Böyle değildir.
22. Bir ölçüm sıfatı sadece aletin içsel düzenini yansıtmalıdır koşulu, bizim kavram özgülemeleri konusundaki önceki yeterlik koşulumuza benzerdir.
23. “Ölçüm”den “keşfetmeye” doğru olan değişimin bir açıklamasına ilişkin karşılaştırma için eke bakınız. “İlgili koşullar” Nelson Goodman’ın terminolojisinde bir olgu karşıtını (hayal ürünü) bilimsel yasanın doğru

bir ifadesine dönüştürmek için gereklidir. (Karşılaştırmın, *Olgu, Kurgu ve Tahmin*, Bobbs-Merill, İndianapolis, 1995, s. 5). Benim örtük parametrelerim, oldukça kapalı olgu karşıtı "Ancak ve ancak n P'ye sahipse, n nesnesine yüklendiğinde m evet yanıtı verebilir" için uygun "ilgili koşullar" olarak kabul edilebilir.

24. Adı geçen yapıt, daha çok bir bağıntısal nitelik ve özel fiziksel niteliklerin düzenli n element kümeleri *... maddidir* için uygun bir durumdur. Yukarıdaki tanım algı aletleri ile ilgili daha önceki açıklamalar için olduğu gibi bu durumları düzene koymak amacıyla genişletilebilir. "P midir" in İngilizce dışında bir çevirisine gereksinim duyuyoruz.
25. $(\exists \beta)$ 'nin durumunda $(\beta, "T" (W, r, t. R, A, M))$ 'ye uygun olan zamansız bir kaplamadır ve $a \beta$ tarafından yüklenmiş herhangi bir belirli kümedir. Eğer $a "P"$ 'yi bağıntısal bir T yüklemi ile ilişkilendirirse, bu durumda "P"ye belirsiz bir a kaplamı (w.r.t. $R, A, M, "T"$) bağlanabilir. IO. not ile karşılaştırmın.
26. Veri (önemsiz yalınlaştırmalarla birlikte) R. Bulmerden çıkarılmıştır. "Kavram Renk Kateorileri", Kivung (Kasım, 1968). *pk* için olağan sözlük girişi "kırmızı"dır, ne ki *pk*'nin kaplamı kesinlikle $\{x/x \text{ kırmızıdır}\}$ değildir. Bu, (bir sözlük maddesi açısından) bir yüklem "çevirisi" ile onun kaplamı arasındaki ilişkinin her zaman açık olmadığı izlenimini uyandırır.
27. Örneklerinin başkaları tarafından çoğaltılabileceğini varsayabileceğimiz "bir sandalyedir" gibi bir yüklem, olasılıkla karmaşık bir durum arz edecektir. Onun kaplamı, belirli olduğu ölçüde, tasarlayıcıları tarafından "sandalyeler" olarak etiketlenmesi olanaklı olabilecek şeye benzerliğin nesnel niteliklerine sahip olan bu nesnelerden oluşacaktır.
28. Bu çalışma boyunca, kendi toplumunda sahip olabileceği yerleşik x aletinin her türlü koleksiyonu ile ilgili olarak, x inceleme etmeninin sonsuzluktan y nesnesinin t 'deki uzamsal çevresine aktarıldığını öngörmek suretiyle A parametresini uygulama yöntemini gizli tutacağım. Bununla birlikte bu parametre daha özenli bir incelemeyi hak ediyor.
29. "Tuz", "asit", "tereyağı" gibi terimlerle ilgili bu çeşitli eğilimlerin çok ilginç bir incelemesi için bk. M. P. Crosland, *Kimya Dilinde Tarihsel Çalışmalar*, Dover, (New York 1978). Bana öyle geliyor ki, renk niteliklerinin kuantum yapısal nitelikleri yardımıyla doğru biçimde tanımlanabilip tanımlanamayacağına ilişkin uzun süredir kafa karışıklığı yaratan sorun bu düşüncelerle yakından bağlantılıdır. Benim kabul et-

- tiğim tek yasal “nitelik” düşüncesi fiziksel nitelik düşüncesidir, ancak “kırmızıdır” ya da “5lbs ağırlığındadır” gibi bir yüklem, eşsiz bir fiziksel nitelik ile aynı hizaya getirmek için bir dizi onarıcı dilsel etkenler aracılığıyla basınçlardan yalıtılabilir.
30. Örnek L. Metter ve T. Gregg’dan alınmıştır. *Halk Genetiği ve Evrim*, Prentice-Hall (Englewood Cliffs 1969), s. 15, 17.
31. “Su” konusunda bir örnek: Makroskopik “ağır su” (geniş oranda D_2O derişimleri içeren sıvılar) susuzluğu gidermeyecektir ya da aksi takdirde biyolojik gereksinimleri giderecektir. Gerçeğin tersine, eğer ağır suyun doğal havuzlarda bulunduğu eskiden beri bilinseydi, olasılıkla böylesi bir madde şimdi “makroskopik su” olarak kabul edilmeyecek ama bunun yerine “sahte su”yun (fool’s water) bir biçimi olarak kabul edilecekti. (Bununla birlikte, D_2O molekülleri hâlâ “su molekülleri” olarak düşünülebilir.)
32. “Anlamanın Anlamı, a.g.e. s. 227-9.
33. “Açıklama ve Gönderge”, a.g.e. s. 200. Dürüst olmak gerekirse, Putnam’ın burada özetlenen “doğal türler” öğretisinin kabulü zor anlaşılır bir durum arz etmektedir.
34. Gerçekte Fahrenheit’in “5”i yanlış yerdeydi, ancak Putnam’ın varsayımı bunu ele almak üzere açıklanabilir. Diğer taraftan, bu açıklama görünürde “1 BTU’luk ısı kaybetti”nin bir niteliği göstermekte niçin başarısız olması gerektiğine dair hiçbir neden sağlamaz, çünkü tahminen, bir çeşit “doğal tür” onun fiziksel deneyimi sırasında var olan fiziksel davranıştan sorumlu olacaktır.
35. Tartışmanın tarihi için bk. H. R. Post, “Atomculuk”, 1900, *Physics Education*, c. 3, 1968.
36. Böylece, bir bileşik terim bazı bileşenlere sahip olmasa da bir kaplama sahip olabilir. Bk. Philip Kitcher, “Kuramlar, Kuramcılar ve Kuram Değişimi”, *Philosophical Review*, (Ekim 1978), “Philogistik” ya da “Yanıcı Olmayan Hava Üzerine.”
37. Böyle usamlamanın oldukça kuramsal bir örneği E. T. Whittaker’ın, Carnot’un kullanımındaki “ısı”nın termodinamiğe işaret ettiğine dair tartışması olabilir. Karşılaştıran, *Euclid’ten Eddington’a*, Dover (New York, 1958) s. 77.
38. Plüton üzerinde bulunan yakıtların şu anki çevrelerinin, çevredeki az yoğun “beyaz”ı güçlü bir biçimde “yeşil” yansıtan özel bir kristal yapıya izin verecek tarzda olduğunu varsayın. Gözümüzdeki konik biçimleri

harekete geçirmek için yakutları yeterli bir derecede ışın bombardımanına tabi tutmak moleköl düzenini bildik dünya ile ilgili biçimlere dönüştürür. Eğer "Plüton üzerinde bulunan yakutlar ne renktir? diye sorulursa, biz olasılıkla, duruma ilişkin sizin tanımınıza dayanarak onların kırmızı olup olmadıklarına karar veremem, ancak oraya ulaştığımızda bunu açıklayabiliriz" diye yanıt verebiliriz. Bilim-kurgu durumlarını bu tarzda yanıtlamaya yönelik kuvvetli eğilimimizin bir önemi yoktur -Bu, eğitimimiz sınıflayıcı davranışımızı *belirler*₁, yollu güvenimizin bir açıklamasıdır. Biz nesnelerin kendilerine dair daha ince olguları gözlemlemiyoruz (benim tanımım yakutların bilimsel davranışına dair tüm ilgili olguları ortaya koymuştur), ama yakutlara *yaklaşımımızın bir tarihini* gözlemliyoruz. Bu nedenle, eğer onlar ilk önce Plüton gezegenini ziyaret eden bir uzay gemisi tarafından keşfedilse, olasıyla onları "kırmızı" olarak düşünme uygulaması yaygın olacaktı. Oysa bunun yerine onlar alçak ısı derecelerinde uzun süre fotoğrafları çekilmek suretiyle keşfedilmiş olsalardı bundan böyle "yeşil" olarak inceleneceklerdi. Kavram incelemesine göre, bu tuhaf "bekle ve gör" tutumunu niçin benimsediğimizi ne izah edebilir?

39. Hem Wittgenstein hem de demiryolu nostaljisi, tamamen birbirlerinden bağımsız bir biçimde, Barry Stroud'un söz sanatlarını sevmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, bunları çağrıştıran benzetmelerimizin amaçları başkadır. Karşılaştırın, Barry Stroud, "Mantıksal Zorunluluk Konusunda Wittgenstein", *Philosophical Review*, 74, Ekim 1965.
40. Örneğin, S. S. Stevens, "Ölçüm Derecesi Kuramı Üzerine", A. Danto ve S. Morgenberser (ed.) içinde, *Bilim Felsefesi*, Meridian (Cleveland, 1961).

“ANLAM” Adlı yapıttan Alıntı

Paul Horwich

“Anlamanın kullanım kuramı” olarak adlandırıyor olacağım şey, bir sözcük kendi temel niteliklerinin hangisi sayesinde sahip olduğu özel anlama sahip olmayı başarır? sorusuna yanıt vermek üzere tasarlanmıştır. Açıklayacağım kuram Wittgenstein, Sellars, Field, Harman, Block, Peacocke, Brandon, Cozzo ve düşünceleri ussal bir biçimde anlamanın *kullanım* kuramları¹ olarak sınıflandırılabilen diğer filozofların çalışmalarındaki düşüncelerle belirli benzerliklere sahiptir. Ancak bu terimi kullandığımda kendi özel yaklaşım tarzıma işaret ediyor olacağım. Bu bölüm için tasarım, bu açıklamanın temel özelliklerini özetlemek, onun lehinde birkaç kanıt sağlamak, onu başka kuramlarla karşılaştırmak ve eski ve yeni itirazların geniş bir derlemine yanıt vermek suretiyle öneriyi açıklamak ve savunmaktır.

Kuramın Bir Özeti

Ortaya koymak istediğim tanım üç temel iddia içermektedir:

(I) *Anlamlar düşüncelerdir*. Bir sözcük ya da ibare –ister konuşulsun, yazılsın, işaret edilsin ya da isterse sadece düşünül-sün (sözelimi, düşünce dilinin bir ögesi)- inançların, arzuların ve diğer zihin ifadelerinin kendisinden meydana geldiği soyut bir varlık olan bir ‘kavram’ı dile getirir. Böylece bir dilsel ifadenin işaret ettiği şey –konuşanın zihinsel durumunda var olduğunu düşünmek için onun bize sunduğu gerekçe- bir düşüncedir.

Sözgelimi, birinin bir köpeğe sahip olduğuna inanmanın niteliği, inanç bağıntısı ile BİR KÖPEĞE SAHİBİM düşüncesi arasındaki sürekliliğe bağlıdır, yani “bir köpeğe sahibim” ile bağıntısına² bağlıdır. Ve tümceler tarafından dile getirilen böyle düşünceler bir biçimde sözcükler tarafından dile getirilen kavramlardan oluşmuştur. Bu nedenle BİR KÖPEĞE SAHİBİM düşüncesi kıs- men “köpek”in anlamı olan KÖPEK kavramından meydana gel- miştir. Ayrıca, bir kişinin, *nitelikleri* yüklemcil kavramlar aracılığıyla tanımlayabileceğini kabul edebilirim (örneğin, KÖPEK=köpeklik); ancak bu yeni öneri daha sonra söyleyecek- lerimiz içinde önemli bir işlev yerine getirmeyecek.

(II) Her sözcüğün kapsamlı kullanımı onun temel bir onay niteliğine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Her sözcük için, (diğer etkenlerle ve diğer sözcüklerin temel nitelikleri ile birlikte) bu sözcük ile ilgili tüm dilsel davranışı dile getiren basit niteliklerin küçük bir dizgesi bulunmaktadır. Bu açıklayıcı bakı- m- dan temel nitelikler, herbiri kendi üyelerinin biçimi aracılığıyla tanımlandığında, açıklama konusunda onların gerekli olduğu olgular alanı nedeniyle çeşitli kümelere ayrılırlar –sözde ses bi- limsel, söz dizimsel, anlam bilimsel ve uygulamalı alanlar. Şimdiki kuram bir sözcüğün *anlam bilimsel* niteliğine odaklan- maktadır. Bu niteliğin ayırıcı biçimi, onun sözcüğü içeren açıkça tanımlanmış tümcelerin kabul edildiği koşullara işaret etmesidir ve bir sözcüğü onay niteliğinin temel açıklayıcı işlevi onun söz- cüğü içeren diğer tümcelerin onayını izah etmesidir. Örneğin, o şöyle olabilir:

(a) Bir konuşmacının “ve”yi bütün kullanımını yöneten onay niteliği, ancak ve ancak o “p” ve “q”yu kabul ederse, (kabaca) onun “p” ve “q”yu kabule eğilimidir.

(b) “Kırmızı”yı kullanımımızın nedeni olan açıklayıcı olarak temel onay niteliği, sadece ve sadece açık bir tarzda kırmızı ol-duğunda “kırmızı”yı (kabaca) gözlemlenen bir yüzeye uygu- lama eğilimidir.

(c) “Doğru” sözcüğünü bütün kullanımımızı yöneten onay niteliği, “ancak ve ancak p ise p doğrudur” önerme kalıbının anlarını kabule eğilimli değildir.

Böylece, her w sözcüğü için bir biçim düzenliliği bulunmaktadır.

$A(x)$ ’in w ’yu içeren belirli tanımlanmış tümcelerin kabul edildiği koşulları sağladığı yerde, w ’nun tüm kullanımları onun $A(x)$ onay niteliğine iye olmasından kaynaklanmaktadır. Bir kişinin dilsel davranışına ilişkin bütün olguları düşünün –söyleyeceği her şeyin toplamı ve hangi koşullarda bunları söyleyeceği vs. İddia, verilerin bu kümesi oldukça küçük ve yalın etkenler kümesi ve her sözcük için temel bir kullanım düzenliliği içeren ilkeler açısından birleştirilebilir ve açıklanabilir, biçimindedir. (a), (b) ve (c) ifadeleri (ilk kestirimlere bakılırsa) düşünmekte olduğum genelleme çeşidine işaret etmektedir. Bu düzenliliklere benzemekte olan şeylerin “ve”, “kırmızı”, “doğru” sözcüklerini tüm kullanımımızı açıklayan şey olmaları olası değildir.³

(III) Aynı temel onay niteliğine sahip olmaları nedeniyle iki sözcük aynı düşünceyi ifade eder. Bu nedenle w “köpek” ile aynı düşünceyi ifade etmektedir –böylece w KÖPEK anlamına gelmektedir- çünkü belirli bir onay niteliği w ’nun tüm kullanımından sorumludur. Yani, belirli bir onay niteliği “köpek”in tüm kullanımından sorumludur. Dolayısıyla bir sözcüğün anlam özellikleri bu sözcüğün belirli bir temel onay niteliğine sahip olması tarafından oluşturulmuştur (ya da başka bir ifadeyle, onun “ w ’nun tüm kullanımı falan filan onay niteliğinden kaynaklanmaktadır” düzenine uygun olması tarafından oluşturulmuştur. Örneğin, ‘ x VE’ye işaret eder’, ‘ x KIRMIZI’ya işaret eder’ ve ‘ x DOĞRU’ya işaret eder’ nitelikleri (II)’de tanımlanan kullanım niteliklerine benzer bir şeyler tarafından oluşturulmuştur. İddianın, anlamlar kullanımlardır biçiminde olmadığına dikkat edin; o, anlam özellikleri kullanım özellikleriyle özdeşir demek de değildir. Öneri daha çok, anlam nitelikleri kabaca şimdi açıkla-

nan çeşidin kullanım nitelikleri tarafından oluşturulmaktadır, tarzındadır. İlgili kavram “oluşum” da, tıpkı “su olmanın” “H₂O moleküllerinden oluşmuş olma” tarafından meydana getirilmesi ve “kırmızı olmanın” “şu ya da bu dalga boyunun ışın yayılımı tarafından meydana getirilmesi” gibi, oldukça tanıdık bir kavramdır, dolayısıyla “VE anlamına gelmek” yukarıda tanımlanan nitelik (a) tarafından meydana getirilmiştir.

Bu üç sav önermek istediğim anlam kuramının özünü oluşturmaktadır. Kurama inanmak için çeşitli nedenler gösterme ve yirmi dört itirazın bir dizisini yanıtlama sürecinde bu üç savı ayrıntılı biçimde ele alacağım.

Anlamanın kullanım kuramını destekleyen yedi sav

1- “Anlam”ın tek anlamlılığı savı

...Kullanım kuramı -özellikle de onun ilk bileşeni- adına söylenebilecek bir şey, onun ‘x y’ye işaret eder’ bağıntısında sözcüklerin yerini alan bir varlık türü olarak anlamlar konusundaki sıradan konuşma tarzımızı sağladığıdır. Ayrıca o, “anlamlar” sözcüğünün anlam bilimsel olmayan bildik kullanımıyla yetinmektedir. Örneğin, siyah bulutlar yağmur yağacağı anlamına gelir ya da yüzündeki ifade onun üzgün olduğu anlamına geliyor dediğimizde biz, kabaca ifade etmek gerekirse, anlamlarla ilgili olarak *bildirim* ifade eden bir kavramı konuşlandırıyoruz. Bu anlamda x y anlamına gelir (x y’ye işaret eder) demek, kabaca, x y’nin var olduğuna inanmak için iyi bir neden sağlıyor demektir. Bu noktada yukarıda söz edilen kurama göre, bir sözcüğün anlamını tanımladığımızda bir kişinin sözcüğü kullanımının belirli bir kavramın onun zihinsel durumunda bulunduğunu beklemek için iyi bir neden sağlayabileceğini iddia ediyoruz. Böylece bu açıklamaya göre, dille ilişkili olarak konuşlandırmış olduğumuz anlam kavramı –sözcüklerin anlamlarıyla ilgili olarak konuştuğumuzda- kesinlikle, anlam bilimsel olmayan bağlamda konuş-

landırdığımız kavramın aynısıdır. Anlam niteliklerinin bağıntısal görünümüne uygun olması ve anlam bilimsel bağlamlardaki “anamlar”ın anlamına dair sınırlı olmayan ama özel olan bir varsayımı gerektirmesi bu açıklamanın bir üstünlüğüdür.

2- Açıklama savı

Anlamın kuramsal olarak daha önce benimsediğimiz niteliklerinden biri, insanların söylediği şeyin kısmen söylemek istedikleri şeyin bir sonucu olmasıdır. Örneğin, “bu kırmızıdır”ı “kırmızı” sözcüğü ile söylemek istediğim şey nedeniyle onaylıyorum. Ve anlamın bu açıklayıcı özelliği kullanım kuramı tarafından dolaysız biçimde açıklanmaktadır. Çünkü bu kuramın temel bileşeni, bir sözcüğün sahip olduğu anlama sahip olmasını belirleyen niteliğin sözcüğün açıklayıcı olarak belirli bir temel onay niteliği tarafından yönetilen kullanımıdır. Ve gerçekte (tam şimdi gördüğümüz gibi) bir sözcüğün tüm kullanımının ayrıntılı etkenlerin ışığında kullanımın temel bir ‘yasa’sından nasıl çıkarılabileceği oldukça açıktır. Buna karşın, bir sözcüğün diğer tür bir niteliğinin (bir gönderge, bir kuralsal nitelik ya da bazı sinirbilimsel ilintiler gibi) kendi kapsamlı kullanımını nasıl sınırlayacağı oldukça kapalıdır.

Sırası gelmişken, benim anlam niteliklerinin kullanım niteliklerine indirgenebileceğine dair önerim ile anlamın kullanımı dile getirdiğine dair şimdiki gözlem arasında bir çelişki bulunmadığına dikkat ediniz. Çünkü kullanımın anlam niteliklerinin kendisine dönüştüğü yönü, kullanımın anlam niteliklerinin dile getirdiği yönünden oldukça ayrımlıdır. Öncekiler belirli bir sözcüğün her kullanımı tanımlanmış bir onay niteliğinden kaynaklanır, sonucuna dair genellemeler iken, sonrakiler sözcüğün özel kullanımlarıdır. Dolayısıyla birini diğerine göre açıklamak son derece doğaldır. Kullanımla ilgili genellemeler özel ifadeleri açıklarlar; dolayısıyla, anlam nitelikleri böyle genellemeler tarafından oluşturulur, yollu bir varsayım, söylediğimiz şeyler kıs-

men söylemek istediğimiz şeye işaret etmek suretiyle açıklanabilir, yollu bir önsezi sağlar.

3- Anlam-Yükleme Savı

Kullanım kuramını destekleyen bir diğer iddia, onun anlam yüklemeye dair uygulamamızı ussallaştırmasıdır. O, sözcüklerin anlamları ile ilgili yargılara ulaşmada gerçekte izlediğimiz yöntemeye uygundur. Çünkü biz açıkça bir sözcük ile demek istenen şeyi onun nasıl kullanıldığını gözlemlemek suretiyle belirliyoruz. Daha açık biçimde ifade etmek gerekirse, onun kullanımı ile daha önceden anlamış olduğumuz terimlerden birinin kullanımı arasındaki uygun bir benzerliğin ayırdına varmak suretiyle o sözcük ile ne söylenmek istendiğini belirliyoruz. Böylece biz “cane”nin kullanımındaki ve kendi “köpek” kullanımımızdaki uygun bir benzerliği bulgulamak suretiyle, İtalyanca “cane” sözcüğünün KÖPEK anlamına geldiği yargısına varırız. Böylesi bir “uygun” benzerlik, gerçekte koşula bağlı ayırmalardan meydana geldiği için, açıklanabildiği sürece kullanımdaki başkalaşmaları olanaksızlaştırmaz. Örneğin, başkaları kabul etmezken birinin “Tanrı’nın var olduğu doğrudur”u kabul etmesi, onların “doğru” ile başka şeyleri ima ettiklerini gösteriyor diye düşünülmez, nitelikim sözcüğü kullanmadaki bu ayırım, diğeri kabul etmezken onlardan birinin “Tanrı vardır”ı kabul etmesi gerçeği tarafından açıklanmaktadır. Benzer biçimde, buzdolabında bulunan incelenmemiş birkaç domatesin rengine “kırmızı”yı uygulayıp uygulamama konusundaki anlaşmazlık sözcük tarafından ima edilen şeydeki herhangi bir değişimi göstermez. Çünkü yine, kullanımdaki ayırım ussal bir biçimde konuşmacının söylemek istediği şeyle ilgili olmayan ayırmaların ürünü olarak açıklanabilir. Diğer yandan, eğer bir kimse “Tanrı’nın var olduğu doğru olmasına rağmen, yine de O var değildir” tümcesini kabul ederse, biz haklı olarak onun “doğru” sözcüğüyle bizim ima ettiğimiz şeyi ima etmediği sonucuna ulaşabiliriz. Ve eğer bir kişi “kırmızı” sözcüğünü açıkça “yeşil” olan bir yüzeye uygularsa,

böyle bir durumda biz onun sözcüğü kavrayışının bizimkinden ayrımlı olduğunu düşünmeye eğilimli olacağız.

Bu düşünceler kesinlikle bir kimsenin kullanım kuramından bekleyebileceği bir şeydir. Çünkü bir sözcüğün kullanımının diğer bir sözcüğün kullanımına “uygun bir biçimde” benzer olup olmadığına karar verme yöntemimiz, sözcüklerin kullanımındaki ayrıklığın ortaya konulup konulamayacağını belirlemeye bağlıdır. Yani, sadece aynı temel düzen tarafından idare edildikleri durumda onların kullanımının “uygun bir biçimde” benzer olduğu kabul edilir. Bunun bir yabancı w terimini ve bizim “ f ” sözcüklerimizden birini içermesi beklenildiğinde biz (kullanım kuramının önerdiği gibi) w ve “ f ” tarafından dile getirilen kavramların aynı oldukları sonucunu çıkarırız. Bundan dolayı (“ f ” sıradan biçimde F anlamını açıkladığı için) sözü geçen w F kavramını açıklar ya da başka bir ifadeyle, w F anlamına gelir.

4- Eş Anlamlılık Savı

Delilin bir diğer parçası eş anlamlıların oldukça serbest biçimde birbirlerinin yerine geçebilmeleri olgusundan çıkmaktadır. w ve v terimlerinin aynı dile ait olduklarını ve aynı anlama sahip olduklarını varsayın. Bu durumda dilin konuşanları w 'yu kapsayan bir şeyi onaylamaya hazır olduklarında aynı biçimde w ile v 'nin yerlerinin değiştirilmesi suretiyle ondan elde edilen tümceyi de onaylamaya hazır olacaklardır. Ve eş anlamlılara ilişkin bu olgu açıklamayı gerekli kılmaktadır. İki terim aynı anlama sahip olduğunda onların bu tarzda ‘birlikte onayını’ anlam niteliklerinin doğasının hangi açıklaması izah edecektir? Bir yüklemi anlamak basitçe onun ne hakkında doğru olduğunu bilme sorunu olsaydı bu olgu açıklanamaz olarak kalırdı. Çünkü bir kimse hem w 'nun kendisi hakkında doğru olduğu hem de v 'nin kendisi hakkında doğru olduğu bir nesneyi kusursuz biçimde bilebilir ama bu sözcüklerin aynı şey hakkında doğru olduklarının ayırdında olmayabilir. Diğer yandan, kullanım kuramı doğal bir yanıt sağ-

lar; çünkü bir sözcüğün anlam niteliği onun içinde bulunduğu iddialı ifadeleri açıklayan herhangi bir şey tarafından oluşturulduğunda, eş anlamlıların birlikte onayı (ortak onayı) bir kişinin kesinlikle beklemesi gereken bir şey olacaktır. Yani, belirli bir temel düzen olgusu onun kullanımına karar verir. Çünkü eğer w ve v aynı temel düzen tarafından belirlenirse, bu durumda bu sözcüklerin kullanımını etkileyen diğer etkenlerin aynı olması koşuluyla, -belirli bir zamanda belirli bir kişi ile ilgili olacakları için- belirli bir zamanda belirli bir kişi tarafından onların kullanımına ilişkin tüm eğilimler aynı olacaktır ve böylece onlar gerçekten birlikte onaylanmış olacaklardır. Böylece, kullanım kuramı eş anlamlıların ortak onayından iyi bir doğrulama ölçütü elde etmektedir.

5- Örtük Tanım Savı

Kuramı destekleyen beşinci esas, örtük tanım olgusuna dayanmaktadır. Bir kişi yeni bir " f " terimi sunabilir ve terimi içeren " $\#f$ " öncüllerinin bir öbeğini kabul etmek suretiyle basitçe ona bir anlam verebilir. Bu, bir bilimsel kuramın gözlemsiz sözcük dağarcığının tipik bir biçimde nasıl tanımlandığıdır. Ne ki böyle "tanımlar"ın nasıl işe yaradığı konusunda bir sorun bulunmaktadır. Onun bu tarzda onayına ilişkin herhangi bir olasılığın var olması için anlam nasıl bir şey olmalıdır?

" f "nin işaret ettiği şey,

" f "nin temel onay niteliği " $\#f$ "nin *doğru* olarak kabul edilmesidir,

olgusu tarafından meydana getirilmektedir, yanıtına ussal bir seçenek düşünmek hemen hemen olanaksızdır.

Bu nedenle, " f "nin dile getirmekte olduğu şeyi dile getirmesi, onun tüm kullanımını açıklayan niteliğe sahip olmasının bir sonucudur.

6- Çeviri Savı

Çeviri yönergeleriyle çalışma yöntemimiz (örneğin, anlamı muhafaza eden haritalar) anlamın kullanım kuramı yardımıyla açıklanır -ve sadece bu yolla açıklanabilir. Bunu görmek için, (w_1 , w_2 ... sözcüklerimizi $T(w_1)$, $T(w_2)$... yabancı sözcükleri için temsil eden) bir T çeviri yönergelerinin yabancı bir toplumda başarılı biçimde yaşayabilmemizi sağlamak için tasarlanmış bir araç olduğuna dikkat edin. Bu amaç için o bir 'beklenti yer değişimi' (expectation replacement) olarak kullanılır; yabancı bir ülkede iken, tümcelerimizin dinleyicide kendi ülkemizde meydana getirdiği aynı ilgili beklentileri meydana getireceğini varsayarak, kendi tümcelerimiz yerine onların çevirilerini söyleriz. Tersine, bir yabancı bir şey söylediğinde, biz olağan olarak onun söylediğinin çevirisiyle ilgili beklentilere sahip olmak zorundayız. Bunun gösterdiği şey, kendi ülkemizdeki beklentilerimizin w_1 , w_2 , ... sözcüklerimizin kullanımlarını birbirleriyle, çevresel etkenlerle ve diğer koşullarla ilişkisi içinde kesin olarak belirlemek suretiyle, örtük psikolojik-davranışsal bir varsayım tarafından oluşturulduğu ve yabancı bir toplumda T çeviri yönergelerini kullanımımızın, aynı ama T tarafından dönüştürülmüş kapalı bir kuram ile orada işlerimizi yürütmeye bağlı olduğudur. Yani, yabancı bir ülkede $T(\$)$ ile, örneğin, $\$ [T(w_1), T(w_2)...]$ ile işlem yapıyoruz. Ve eğer $T(\$)$ $\$$ 'in burada yaptığı derecede orada da kesin kestirimlerde bulunmamızı sağlamada iyi ise, bu yararlıdır ve bu, ancak ve ancak $T(\$)$ $\$$ kadar doğru ise ilkesinin durumudur. Ancak $\$$ ile $T(\$)$ arasındaki ayrım sadece $\$(x_1, x_2 \dots)$ kuram yasasının bir taraftan bizim sözcüklerimiz diğer taraftan da ilgili yabancı sözcükler tarafından kullanılıyor olmasıdır. Başka bir ifadeyle, w_1 'in herhangi bir uygun çevirisinde sahip olması zorunlu olan niteliği, kullanımın temel bir düzenini tanımlayan $(\exists x_2) (\exists x_3) \dots \exists (x_1, x_2, x_3 \dots)$ 'dir. Böylece, çeviri yönergelerinin işlevi, (yer değişim beklentisi araçları gibi) iyi bir çeviri yönergeleri sözcüklerin temel açıklayıcı işlevlerini korur, varsayımı tarafından izah edilmektedir. Diyeceğim, anlamlar

kullanımın temel düzenliliklerinden meydana gelir, kuramı tarafından izah edilir.

7- Uygulayımсал Sav

Kuramın lehine olan ilgili bir diğer nokta, onun çeviri yönerge-lerini neden araştırmamız gerektiğini açıklaması kadar, çeviri kavramına ve dolayısıyla anlam kavramına sahip olmanın niçin çok yararlı olduğunu da açıklamasıdır; böylece o bu kavramlara sahip oluşumuzu izah eder. Diğer bir ifadeyle, (I), (II), (III) başlangıç savlarımız tarafından nitelenen çeviri ve anlam kavramlarını kullanımımıza ilişkin uygulayımсал bir açıklama bulunmaktadır. Çünkü bu kullanım-kuramsal kavramlar uygulama açısından çok yararlıdırlar, onlar sahip olmayı ümit edebileceğimiz kavramlardır. Bu nedenle, kullanım kuramı anlam kavramına sahip oluşumuz gerçeğini açıklamaktadır.

Anlamanın Kullanım Kuramına İtirazlar

Anlamanın kullanım-kuramsal açıklamalarını olanaksızlaştırdığı düşünülen pek çok güçlüğün her birine yanıt olarak bir şeyler söylemek suretiyle kuramı ve onu açıklamak için yukarıda sunulan nedenleri ayrıntılı biçimde incelemeye devam etmeme izin verin...

Kurama itirazlar kısaca şöyledir:

1- 'Kullanım' kavramı, anlamanın 'kullanım kuramı' olarak adlandırılan böyle bir şey olamayacak derecede çok kapalıdır. (Quine)

3- Anlam kullanım olsaydı, bu durumda ne kadar önemsiz olduğu önemli olmaksızın, söylediğimiz şeydeki herhangi bir değişiklik (örneğin, bir zamanlar yadsıdığımız bir tekil tümceyi daha sonra kabul etmemizin olası olması gibi), anlamanın en azından bir dereceye kadar değişmesini gerektirirdi ki, bu mantıksızdır. (Fodor ve LePore)

...

5- Bir yüklemnin kullanımı onun kapsamını belirlemez. Ancak onun anlamı kapsamı belirleyebilir ve belirler de. (Kripke)

13- Bir sözcüğün kullanımı kökten bir biçimde kişiden kişiye değişebilirken onun anlamı dilsel bir topluluk tarafından dural hale getirilmiştir. (Putnam, Burge)

14- Anlamın bilimsel olarak kullanışlı bir açıklamasının belirli dışsal koşullarda dile getirilen belirli tümcelere oranla içselci olması zorunlu olabilirdi –nitelikleri meydana getiren söz konusu anlamın sinir sistemiyle ilgili olması (ya da buna benzer bir şeyle ilgili olması) gerekebilirdi. (Chomsky)

...

17- Bir sözcüğe ilişkin herhangi bir iddia edilen anlam-oluşturucu kullanımdan (sözcüğü içeren herhangi bir önermeden) tutarlı biçimde kuşku duyulabilir ve hatta sözcüğün anlamını etkilemeksizin bu kullanım yadsınabilir. (Carnap)

20- Oldukça belirli bir düzene göre bir ses meydana getirebilir, ancak bununla birlikte o, kavramsal içeriğe sahip değildir.

21- Sözcüklerin kullanımları, onları içeren, *onaylanmış* (iddia edilen ya da doğruluğuna inanılan) tümcelere işaret etmek suretiyle tanımlandıkları sürece, kullanım anlam bilimsel olmayan açıdan tam olarak açıklanabilir değildir, çünkü *onay* anlam bilimsel bir kavram değildir.

...

23- Bir ifadenin anlamı, onun dile getirdiği zihinsel (psikolojik) durumdur ve bu, psikolojik durumda, bir kullanım (ya da davranış) değildir.

1 - Belirsizlik

Genellikle, bir sözcüğün kullanımı ile ima edilen şeyin tamamen belirsiz olduğu bir yerde, kullanım kuramı ile ilgili güçlüğü anlaşılamazlık gibi tamamen yanlış olma olmadığı söylenmektedir. Ancak bu yakınma kesinlikle bir abartıdır. Bununla birlikte, “x’in kullanımı” ve “x nasıl kullanılmaktadır” kalıbının açıklamaları sıradan dilin ortak öğeleridir (örneğin bir oyundaki araçlara ve parçalara uygulanan biçimler); ve bildik olmayan bir sözcüğün nasıl kullanıldığını bize anlatacağını söyleyen birini anlamakta özel bir zorluk yoktur. Üstelik bir sözcüğün “kullanım”ı ile şimdiki kuramsal bağlamda ne türden bir şey ima edildiği konusunda oldukça sağın ve açık olabilirim.

Başlangıç olarak kafamda bir sözcük *türünün* bir niteliği var. Bu nitelik sözü geçen türün işaretlerine dair bir genelleme tarafından açıkça tanımlanmıştır –sözcüğü içeren tümcelerin belirlendiği koşulları tanımlayan bu nitelik, onların hepsi belirli bir onay niteliği açısından açıklanmıştır, biçimindeki iddia sayesinde doğru sayılmıştır. Daha önce kendilerinden söz edilen bu yollu açıklayıcı olarak temel onay niteliklerinin bir çift örneği, (a) açıkça kırmızı şeylerin bulunduğu durumda “bu kırmızıdır”ı iddia etme eğilimine sahip olmamız ve (b) “ancak ve ancak p ise p doğrudur” önerme kalıbının örneklerini onaylamaya eğilimli olmamızdır.⁴ Bir sözcüğün anlam oluşturunca kullanımı olarak kabul ettiğim şeyin sadece sözcüğün belirli bir onay niteliğine sahip olmamasına, ayrıca sözcüğe ilişkin bu gerçeğin *açıklayıcı olarak temel oluşuna*, sözcüğün tüm kullanımlarını açıklıyor oluşuna dikkat ediniz. Böylece, $A(x)$ ’in bir onay niteliği olduğu yerde w ’nın sahip olduğu anlam, “ w ’nın tüm kullanımları $A(w)$ olgusundan kaynaklanmaktadır” kalıbının bir düzeni tarafından meydana getirilmiştir. İkinci olarak, bir kişi onlar açıkça sunulmuştur ve bile bile izlenmiştir, biçimindeki bir düşünceyi desteklememek amacıyla kurallar olarak böyle düzenliliklere işaret etmekten kaçınmalıdır. Böyle sözcüklerin

kullanımı konusunda zaman zaman kuralları izleme bilinçliliği meydana gelebilir ve bu, özel anlamlarla ilgili olabilir; ancak o tüm sözcüklerin anlamlarını meydana getirmez, çünkü (Wittgenstein'in vurguladığı gibi) kuralların bizzat kendileri anlaşılmalıdır ve biz sınırsız bir geriye dönüş ile karşı karşıya kalabiliriz.

Üçüncü olarak, bir kullanım niteliği *anlam bilimsel olmama*lıdır. Bir şeyi tanımlamak için o, örneğin, “bekâr erkek”in örnekleri EVLENMEMİŞ ADAM anlamına gelir ya da “Napoleon” Napoleon’a işaret etmek için kullanılır’ demek gibi şeyleri dile getirmemelidir. Çünkü tüm sorun, sözel davranışlar ile ilgili açıklayıcı bağıntıları anlaşılabilir nitelikte olan böyle terimler içinde tanımlamak suretiyle anlamı ve birbirleriyle ilişkili kavramları açıklığa kavuşturmadır.

Dördüncü olarak, bir kullanım niteliği *kolayca saptanabilir* olmalıdır. Çünkü kullanım biçimine bakmak suretiyle bir kişinin bir sözcüğü anlayıp anlamadığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla, “falan filan beyin etkinliğiyle ilgili olma” gibi bir nitelik bir kullanım niteliği olamaz; oysa ‘kırmızı şeylerin varlığı ile ilgili olma’ gibi bir nitelik iyi bir kullanım niteliği olabilir.

Beşinci nokta ise, kullanımların sonuç örneklerle ya da diğer tamamen içsel olgularla sınırlanmaması gerektiğidir. “Dar kavramsal-işlev anlam bilimi” adı ile de bilinen bu çeşit kısıtlama, zaman zaman sözcüğün sıradan anlamındaki anlamı yakalayamayacak derecede zayıf olduğu bir kullanım kavramı ortaya koyar. Belli terimlerin (örneğin “doğru”) anlamları kullanımın tamamen içsel düzenleri aracılığıyla verilebilir;⁵ ama diğerleri (sözelimi, “kırmızı”) çevreye başvurmayı gerektirecektir. Yukarıda söz edilen konuya bakarak, yani kullanım düzenleri açıkça ifade edilmiş, bilerek izlenen kurallar olarak kabul edilmemelidir, ifadesi göz önünde tutularak, belirli bir terimin kullanım düzeni bu terimin kendisini kullanmak suretiyle tanımlanabilir, düşüncesine karşı herhangi bir itirazın olamayacağına dikkat edilmelidir.

Son olarak, bir sözcüğe ilişkin bir kullanım düzeni bu sözcüğün koşullarını diğer sözcüklerin koşullarıyla ilişki içine sokar. Yani, ayrımlı sözcüklerin kullanımını yöneten düzenler birbirlerinden tam olarak ayrılabilir değildir. Yukarıdaki (b) örneğinde düzen sadece “doğru” sözcüğüyle ilgili değildir, ama aynı zamanda “önerme” ve “ancak ve ancak” ifadeleri ile de ilgilidir.

2- Bütünselcilik

Herhangi bir sözcüğü kullanışımızı yöneten düzenlerin kaçınılmaz biçimde diğer sözcüklerin oluşumunu (ve böylece de ayrımlı sözcüklerin anlamlarının ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlı oluşunu) tanımlaması dilin belli bir dereceye kadar “bütüncül” olduğu bir anlam ortaya koyar. Ancak biz ayrımlı ve daha açık bir biçimde bütünselciliğin saçma bir biçimini tasarımlayabiliriz ve bu yanlış anlamdaki bütünselciliği gerektirmesi nedeniyle o yanlış olmalıdır, yollu bir itiraz anlamın kullanım kuramına karşı ileri sürülmüştür. İşte iddia:

Eğer bir sözcüğün anlamı onun kullanımı olsaydı, bu durumda herhangi bir keşif, sözcüğü içeren daha önce onaylanmamış tümcelerin onayına yol açtığı kadarıyla, oldukça yeni bir kullanım ve böylece de oldukça yeni bir anlam sağlayabilirdi. Ancak biz kullanımın böyle ufak değişimlerini anlam değişimleri olarak kabul etmiyoruz. Dolayısıyla kullanım kuramı yanlıştır.

Yanıt şöyledir: Sözgelimi, bir kişinin, daha önce hiç çıkmadığı özel bir çiviye çıkmak için kullanıldığında bir çekice yeni bir kullanım verilmiştir, diyemeyeceğine dikkat edilmelidir. Bir kişi daha önce getirilmediği bir konuma getirildiğinde vezire sarıya yeni bir kullanım verildiğini söyleyemez. Ve benzer biçimde, Plüton’dan başka bir gezegen bulgulandığında ve “on tane gezegen vardır” denilmeye başlandığında, “gezegen” sözcüğüne onunla ilgili yeni bir kullanım vermiş olmayız. Dolayısıyla itiraz başarısızlığa uğramaktadır.

Ancak yanıt olarak şu sorulabilir: Ussal bir biçimde “geze-
gen”in *kullanımını* meydana getirdiğine inanılan (olasılıkla, “Ge-
zegenler, yıldızlar etrafındaki bir yörüngede dönerler”i
onaylamaya eğilimli olmamız gibi) kullanım olguları ile diğer ke-
sinlikle kabul edilemeyecek nitelikte olan (‘Dokuz gezegen var-
dır’ı onaylamaya eğilimli oluşumuz gibi) kullanım olguları
arasındaki, bu noktada var olduğu varsayılan ayrımın temeli
nedir? (Fodor ve LePore’un iddia ettiği gibi)⁶ Quine’in var ol-
madığına bizi ikna ettiği çözümleyici-bireşimsel ayrımının bir
çeşit biçimine kendimizi bağlamıyor muyuz?

Belki. Bununla birlikte, bir sözcüğün kullanımının değiştiğini
bazen kabul edip bazen de kabul etmememiz gerçeği burada
bir tür ayrım ortaya koyduğumuzu ifade etmektedir. Yapmaya
niyet ettiğimiz şeyin, “kullanım” olarak adlandırdığımız şeyi içe-
ren bu kullanım nitelikleri ile basitçe açıklayıcı olarak temel olan
kullanım niteliği ve geri kalanlar arasında ayrım ifade etmeyen
kullanım nitelikleri arasında ayrım yapmak olduğunu söyleye-
bilirim. Başka bir ifadeyle, “kullanım” olarak adlandırdığımız şeyi
içeren bir sözcüğün özel kullanım niteliğini ayırt etmenin yolu,
diğer tüm sözcüklerin en iyi açıklamasını sağlayan kullanım ni-
teliğini bulmaktır.

Bu türden bir yöntemin sonucunun kuşkulu olduğundan
kuşku duyulamaz. Bazen (diğer terim düzenleri ve genel psi-
kolojik yasalar yardımıyla) kendi kullanımının tüm diğer yönlerini
açıklayacak olan bir sözcüğün kullanımındaki basit bir düzeni
bulmanın eşit derecede sağlam alternatif yolları bulunacaktır.
Dolayısıyla bazen, ifadenin anlamını meydana getiren kullanım
kalıbı ile ifadenin kullanımına ilişkin diğer gerçekler arasındaki
sınır bulunduğu yere dair nesnel bir konu olgusu bulunmayaca-
ktır. Ama bununla birlikte, belirsiz sınırlara ilişkin bir ayrım,
bizi, bir sözcüğün belirli bir yeni kullanımının kendi kullanımın-
daki değişiklikleri kesinlikle karşılamadığını (yansıtmadığını) söy-
leme konumuna götüren bir ayrımdır. Bu nedenden dolayı,

anlamın kullanım kuramı gerçekten bütünselciliğin mantık karıştı bir biçimine yol açmaz.

5- Gönderge

... Çoğu kez, kendi anlamının göndergesini belirlemesi ve de kullanımının bunu yapamaması nedeniyle, bir sözcüğün anlamının onun kullanımı tarafından meydana getirildiği söylenmiştir. Bizim gibi hata yapabilen sonlu yaratıkların bir yüklemi kendisine uygulamaya eğilimli olduğumuz şeyler kümesini kaçınılmaz biçimde kendi doğru kaplamından saptıracağımız iddia edilmiştir. Bu nedenle, bir yüklem kullanımı onun kendi kaplamını belirlemezken, onun anlamı açıkça bunu yapar.⁷

Bununla birlikte, bu uslamlama hatalıdır. Çünkü o, “belirleme”nin anlamı konusunda belirsiz ve kaçamaklı bir dil kullanmaktadır. Bir yüklem anlamı, aynı anlama sahip olan herhangi iki ifade (bağlama duyarlılığı göz ardı etmek suretiyle) aynı kaplama sahip olmalıdır anlamında, gerçekten kendi kaplamını belirler. Ne ki şimdiye kadar, bir yüklem kullanımının kendi kaplamını belirlemesi *anlamında* başarısız olduğunu düşünmek için hiçbir gerekçe vermedik. Tersine biz, “f” ve “g” yüklemlerimiz aynı kullanıma sahip olduğu derecede “(x)(fx«gx)” in doğru olduğunu kesinlikle kabul etmeliyiz ve dolayısıyla onların kaplamalarının ayrımlı olduğunu varsayamayız. Bunun yerine (konu dışı olarak) bizim verdiğimiz şey, bir yüklem kullanımının, “belirleme”nin çok daha güçlü bir çeşit anlamında kendi kaplamını BELİRLEMEDİĞİNİ göstermeye ilişkin bir savdır.

Bu iddiada önceden varsayıldığı gözükken ‘BELİRLEME’ kavramını ayrıntılandırmama izin verin. Bir x yüklemi kendi kaplamını BELİRLEMELİDİR demekten anlaşılan şeyin, x’i kendi kaplamının her bir üyesine bağlayan herhangi bir ‘a(xy)’ kullanım bağıntısı bulunmalıdır, ifadesi olduğu gözüküyor. Başka bir ifadeyle, o şöyle olmalıdır:

$a(xy)$ 'nin x yüklemine (ideal) I koşullarında y nesnesine öz-gülemeye eğilimliyiz, gibi bir çeşit bağıntının bulunduğu yerde,

Ancak ve ancak $a(xy)$ ise, x y hakkında doğrudur
ve bu gereksinim şuna işaret etmektedir:

Ancak ve ancak $(y)[a(xy) \leftrightarrow y f' \text{dir}]$ ise x 'in kaplamı fs 'nin bir kümesidir.

Ne ki x 'in anlamı kendi kaplamasını *belirler*. Bu nedenle, çıkarımlanan sonuç, sadece ve sadece kullanım niteliği $(y)(a(xy) \leftrightarrow (yf) \text{'dir})$ 'i zorunlu kıldığında,

x F anlamına gelir

kullanım niteliği, belirli bir kullanım niteliği tarafından meydana getirilebilir, biçimindedir. Çünkü x 'in kaplamı sadece bundan sonra kendi anlamını oluşturan şey tarafından BELİRLENİR. Ancak böyle kullanım niteliklerinin bulunmadığı ortaya çıkmıştır; çünkü biz her bir yüklemi kendi kaplamasının üyeleriyle ilişkilendiren herhangi bir $a(xy)$ kullanım bağıntısını tasarlayamayız. Dolayısıyla anlamın kullanım kuramı yanlış olmalıdır.

Bununla birlikte, bu itiraza açık bir yanıt, bir yüklem kaplamasının onun anlamını oluşturan nitelik tarafından belirlenmesi gerektiğini düşünmek için başlangıçta herhangi bir neden yok iken, onun herhangi bir kullanım niteliği tarafından bu biçimde BELİRLENMEMİŞ olması, anlamın kullanım tarafından oluşturulduğundan kuşku duymak için hiçbir temel sağlamaz, biçimindedir.

Belki de BELİRLEME gereksinimi için bir çeşit güdü vardır? Bir kişi şöyle iddia edemez mi? Çünkü " x y hakkında doğrudur"un bir çeşit çözümlemesi vardır -yani kesinlikle bir çeşit öncelikli bağıntı, $r(xy)$, bulunmaktadır. Dolayısıyla,

X y hakkında doğrudur = $r(xy)$.

Bu durumda, ' x F anlamına gelir'i oluşturan her ne ise, gerçekten,

$(y)[r(xy) \leftrightarrow y f' \text{dir}]$ biçiminin bir kalıbını gerektirir.

Bunun BELİRLEME gereksinimi için gerçekten sağın bir açıklama olduğundan kuşkuluyum. Bununla ilgili başka herhangi bir düşünce tasarlayamıyorum. Bununla birlikte, onda ısrar edilebilir ve edilmelidir de. Çünkü

x y hakkında doğrudur,

bağıntısının anlam-bilimsel olmayan bir çözümlemeye iye olduğu varsayımı son derece tartışmaya açıktır. Gerçekte, sonraki bölüm doğru-kuramsal niteliklere ilişkin indirgemeci bir düşünceyi ayrıntılı biçimde ortaya koyacaktır ki, bu düşünceye göre böyle bir çözümleme yoktur.

Böyle bir düşünce daha önceki bölümde gördüğümüz şeyin bir örneğidir; diyeceğim, bağıntısal bir olguyu meydana getiren şey, bu bağıntının bir çözümlemesini içermek zorunda değildir. İndirgemeci bakış açısından “köpek”in Fido hakkında doğru olmasını sağlayan olgu “ x y hakkında doğrudur”un herhangi bir çözümlemesini içermez; bu olguyu meydana getiren şey daha çok Fido’nun sadece bir köpek olmasıdır (ve bu, “köpek”in KÖPEK anlamına gelmesidir). Genel olarak, “ x y hakkında doğrudur”, örtük bir biçimde,

$(y) (F \text{ Kavramı } y \text{ hakkında doğrudur} \leftrightarrow fy)$

kalıbı ve yüklemle ilgili “hakkında doğrudur”un kavramlarla ilgili “hakkında doğrudur”a göre tanımı,

$(x)(y)[x \text{ } y \text{ hakkında doğrudur} \leftrightarrow (\exists z) (x, z \text{ \& } z \text{’nin } y \text{ hakkında doğru olduğunu ifade eder})]$

denklik kalıbının bir bileşimi tarafından tanımlanmıştır. Böylece, “ x y hakkında doğrudur”un anlam bilimsel olmayan indirgeyici bir çözümlemesi yoktur; dolayısıyla, anlamları oluşturan nitelikleri yukarıdaki kalıba uymaya zorlamak için de herhangi bir neden yoktur. Sonuç olarak, bir yüklemın temel kullanım düzeninin bir kaplamı BELİRLEMESİ, onun yüklemın anlam niteliğini oluşturduğunu yadsımak için bir zemin sağlamaz⁸...

13- Toplumsal anlamlar

Paul Kripke, Hilary Putnam ve Tyler Burge'ün ortaya koyduğu gibi,⁹ bir dilsel toplumun bütün üyeleri özgül biçimde sadece (delile dayanan koşullardaki ayrım zemininde açıklanabilen) yüzeysel yönden değil, ama aynı zamanda (ayrımli temel düzenlerden kaynaklanan) temel açılardan da, belirli bir sözcükle, bu sözcüğün kullanımları ayrımli olduğunda bile, kesinlikle aynı şeyi ima ederler. Böylece, bir kimse “karaağaç”tan çok “kayın ağacı”nı kullanıp kullanmayacağı konusunda kararsız kalabilir ya da artritin (eklem iltihabı) eklemlere ilişkin bir hastalığı adlandırıp adlandırmadığına karar veremeyebilir; ancak o yine de bu sözcüklerle bizim ima ettiğimizi ima eden bir İngiliz konuşmacı olma özelliğine sahiptir.

Anlama ilişkin bu gerçek, Putnam'ın “dilsel görev dağılımı” düşüncesini kullanmak suretiyle kullanım-kuramsal terimler içinde ele alınabilir. Dilsel bir toplumun bireysel bir üyesinin verilen bir sözcük ile belirli bir şeyi ima etmesi için, bu sözcüğü özellikle sözcük türünün anlamını belirleyen düzene göre kullanması zorunlu değildir. Zorunlu olan şey ilk olarak, terimin kullanımı konusunda tanınmış uzmanların bulunmasıdır -bu uzmanların terimi kullanımı böyle bir çeşit düzen tarafından belirlenmiştir; ikincisi, bireyin uzmanlara boyun eğmeye eğilimli olmasıdır -birey uzmanlar tarafından yapılan düzeltmeyi onaylamaya eğilimlidir; üçüncü ve son olarak, onun terimi kullanımının, en azından belli bir dereceye kadar, bu düzene uygun olmasıdır.

Bu koşullarda, konuşmacının bir sözcüğü kullanımı gerçekten olağan dışı olduğunda bile biz yine de ona olağan anlamı yükleriz ve sözcüğün olağan anlamı, sözcüğün kendilerine boyun eğmeye hazır olduğumuz bu uzmanlar tarafından belirlenen tüm kullanımını açıklayan düzen tarafından oluşturulmuştur.

14- Ben-Dil (I- language) Anlamları

Haklı olarak, karşı taraftan bir itirazın gelebileceği düşünülebilir; yani, kullanım kuramı yeterince içselci değildir, çünkü onun istediği kullanım düzenlerini oluşturan anlam bazen sözcüklerin kullanımını çevre durumları ile ilişkilendirir. Ancak Chomsky'nin iddia ettiği gibi,¹⁰ bilimsel dil bilimde yararlı olacak olan niteliklerin beynin içsel durumlarını takiben ortaya çıkan nitelikler olması olasıdır.

Chomsky'nin görüşü bana oldukça ussal görünüyor, ne ki irdelenmekte olan kuram karşısında gerçek bir önem arz etmez. Çünkü şimdiki kullanım kuramının amacı sözcüğün sıradan bilimsel olmayan anlamında anlamın bir açıklamasını sunmaktır –İngilizce ve İspanyolca gibi halk dillerinde anlamları sıradan biçimde ifadelere yüklediğimizde zihnimizde sahip olduğumuz şeyi söylemektir. Tanımlamanın amacı bilimsel açıklama değildir, ancak daha çok sıradan anlam kavramını açıklığa kavuşturmaktır ve bunu bu aydınlığa kavuşturmanın felsefi olarak yararlı sonuçları izler, yani kavrama ilişkin karışıklık tarafından meydana getirilen ya da en azından daha kötü bir duruma sokulan birçok soruna çözüm sunmak. Dolayısıyla, kullanım kuramı bilimin bir parçası olarak tasarlanmamıştır ve bu nedenle yeterli bir dilsel kuram olma konusunda Chomsky'nin son derece ussal kısıtlamalarını karşılamakta başarısız kalması nedeniyle yadsınamaz. Buna rağmen şimdiki açıklama, var olduğu biçimiyle, belki de uygunsuz olmasına rağmen, bilimin gereksinimleri için dil bilimde açıklayıcı olarak yararlı olacak bir tür anlam niteliğine dair yararlı bir ipucu sağlayabilir. Çünkü genel dil anlamının kullanım kuramını destekleyen düşüncelerden bazıları Ben-dil ifadelerinin benzer bir açıklamasını önerecektir; diyeceğim, onlar bireylerin kavramsal dizgesindeki *içsel* kullanımın temel düzenleridir.¹¹

Bazı filozoflar (sözgelimi, Ned Block, Brian Loar ve Colin McGinn)¹² anlamın “iki-etken” kuramı olarak bilinen şeyi onay-

ladıklarını ifade etmişlerdir. Anlamanın iki-etken kuramı uyarınca, her bir terimin anlamı iki ayrı bileşenden oluşmaktadır; (1) içsel kavramsal işlev (anlamanın nedensel/açıklayıcı izahı için tasarlanmıştır); ve (2) terim ile dış dünya arasındaki bir çeşit bağıntı (anlamanın gönderge-belirleyici niteliğini açıklamak üzere tasarlanmıştır). Ancak bana öyle geliyor ki, bu düşünce bazı yanlış anlamalar içermektedir. İlk olarak, kuramın amacı olağan anlamda anlamı açıklamak olduğundan dolayı, anlamı açıklamaya yardımcı olması gereken bir sözcüğün kullanımlarından çoğu içsel olmayacaktır –onlar sözcüğün çevre ile ilgili kullanımları olacaktır. Sonuç olarak, onları açıklamak için zorunlu olan kavramsal işlevlerin de (=temel kullanım düzenleri) tamamen içsel olmaması zorunlu olacaktır. İkincisi, bir sözcüğün (içsel kullanım olgularını açıklayacak olan) açıklayıcı temel kullanım düzenini içsel bir bileşen ve (bağılantısal olguları açıklayacak olan) dışsal bir bileşen olmak üzere ikiye bölebileceğimizi ümit edemeyiz. (Örneğin, böyle bir ayırım nasıl bir düzenden oluşmuş olabilir: “Kırmızı” sözcüğünün kullanımları onu kesin olarak kırmızı olan gözlemlenmiş yüzeylere uygulama eğiliminden kaynaklanır“?). Üçüncüsü, tamamen içsel kavramsal işlevlerle ilgili sorun onların göndergesel ya da doğruluk-koşullu nitelikleri belirleme gücünden yoksun olmaları *değildir*. Sorun daha çok, tamamen içsel kavramsal işlevlerin sözcüklerimizin sıradan anlamlarını belirleyememesidir. Sonuç olarak,

$x f$ ile aynı kavramsal işleve sahiptir $\rightarrow x fs$ hakkında doğrudur,

kalıbını sıradan dilde terimlerin göndergelerini ve doğruluk koşullarını açık seçik beyan etmek amacıyla tamamen kavramsal işlevlerle ilgili terimlere, x , uygulamak bizim için olanaksız olacaktır. Ve dördüncü olarak, bir göndergeyi belirlemek için bir anlamın nedensel/açıklayıcı yönüne bir şeyler eklemeye gerek yoktur ve aynı zamanda bunun bu denli başarılı biçimde yapılabilmesinin olasılığı da çok düşüktür. Doğruluk-kuramsal kav-

ramlara ilişkin indirgemeciliğin usa yatkınlığı ışığında, gönderen sorumlu herhangi özel ve anlam bilimsel olmayan bir bağını bulmayı beklememeliyiz.

17- Kuşkuculuk

Bir kişi kullanım konusunda kendi temel örneğini sağladığı gözüken ifadeleri onaylamasa bile, kesinlikle bir sözcük ile genel olarak ima edilen şeyi ima edebilir. Dolayısıyla örneğin, sözcüğün anlamını belirleyen flojiston kuramını savunmasak bile, “flojiston” sözcüğüyle FLOJİSTON’a işaret ederiz. Benzer biçimde, bir sezgici mantık taraftarının, genel kabulü açıkça bu terimleri tanımlayan klasik ilkeleri yadsımasına rağmen, “değil”, “ve” vs. sözcüklerimizin anlamlarından haberdar olabileceği gözükebilir.

Kesinlikle doğru olan bu hususu ortaya koymak için, bir sözcüğe ilişkin birbiriyle yakından bağlantılı iki onay sorumluluğunu birbirinden ayırt etmek zorunludur. İlk önce, bir kişinin belirli anlamlı ilkeleri kabulünü formüle etmek için bu sözcüğün kullanımına ilişkin kesin bir uygulama bulunmaktadır. İkinci olarak, şayet kabul edilirlerse, bu ilkeleri açıklamak için bu sözcüğü kullanma konusunda koşullu sorumluluk vardır. Ve gerçekte anlam oluşturucu olan şey bu sorumluluklardan ikincisidir. Birincisi sadece ikinciye ima ettiği kadarıyla anlamı belirler. Bu nedenle “flojiston” sözcüğü, flojiston kuramının işaretleri olarak kullanılabilir ve kullanımın bu salt düzeni onun anlamını belirlemek için yeterli olacak ama zorunlu olmayacaktır.

Gerçekten “flojis- ton”un anlamını meydana getiren şey koşullu onay niteliğidir: onun anlamını meydana getiren şey, kuramın kabul edilmesi koşuluyla, bu sözcüğün kullanımına ilişkin koşullu onay niteliğidir. Bu durumlardan ilkinde sözcüğe bir anlam yüklenmiştir ve bu anlam (örneğin, bu kavram) kurallara uygun biçimde kullanılmıştır; bununla birlikte, ikinci durumda yüklenen anlam kurallara uygun bir tarzda kullanılmamıştır. Bu,

bir oyunu oynamak ile sadece kurallardan haberdar olmak arasındaki ayrıma ya da bir aleti kullanmak ile sadece o aletin nasıl kullanılacağını bilmek arasındaki ayrıma benzer. Her iki durumda da sözcüğe bir işlev yüklenmiştir -sözcüğü içeren belirli tümcelerin onaylandığı koşulları tanımlayan koşullu onay niteliği. Ancak sonuçta ortaya çıkan dil bilimsel aygıt çekici bulunabilir ya da bulunmayabilir ve sıradan işleme eklenebilir –salt, öncesiz– sonrasız düzen gerçekleştirilebilir ya da gerçekleştirilemeyebilir.

20- Anlamsız düzenler

Anlamlarla uyuşmayan birçok olası kullanım düzeninin bulunduğu açık gözükmektedir. Örneğin, bir kimse öğleden sonra uyuduğunda belirli bir ses çıkarma alışkanlığına kapılmış olabilir ve bu uygulama kesinlikle bu sesin kavramsal bir içeriğe iye olmasını sağlamaz.

Elbette her kullanım düzeninin ilgili türün bir anlamını oluşturduğunu kabul etmeliyiz; yani, bir kavram, inançlarını bir bileşeni, arzular vs. Ancak baştan beri biz ses ya da işaretin bir türünün bizim ilgi duyduğumuz anlam çeşidine –yani, *kavramsal* anlama- sahip olması için, onun kullanım düzeninin onu (ses ya da işaret) içeren tümcelerin onaylandığı koşullarla ilgili olmak zorunda olduğunu varsayıyoruz (Bu düşüncenin bir açıklaması için sonraki bölüme bakınız). Ayrıca, yeni bir terimin kullanımı diğer sözcüklerin anlamlarını oluşturan düzenlerle uyum içinde bulunmalıdır. Dolayısıyla, örneğin, (“ya da”nın anlamı açısından) “*p* ya da *p* değil”in örneklerini onaylamaya eğilimli olmamız nedeniyle, eğer “yutkunma” (gulping) yeni bir yüklem ise, “Bu bir yutkunmadır ya da yutkunma değildir”i onaylamak zorundayız. O nedenle, burada salık verilen özel kullanım kuramı, ses-olusturmanın herhangi bir eski kalıbı bir kavramın açıklaması ile ilgili olmalıdır, yollu saçma bir iddiada bulunmak zorunda değildir.

Bizim kullanım düzenlerine ilişkin *sınırlı* öbeğimiz içinde bile

her üyenin bir anlam oluşturup oluşturmadığına dair arta kalan bir kuşku bulunabilir; çünkü bütün böyle düzenlerin bir gönderge ya da kaplam meydana getiremediği düşünülebilir. Bununla birlikte, bu kuşku -beşinci itiraza yanıt verdiğimizde gördüğümüz gibi- göndergeye ilişkin yanlış “enfasyonist” bir düşünceden kaynaklanmaktadır. İndirgemeci bakış açısından, kavramsal olarak ‘...hakkında doğru olmak’ bağıntısını yöneten temel ilke,

(y) (F anlamına gelen yüklem y hakkında doğrudur $\leftrightarrow fy$)

kalıbıdır. Ve bu, anlamın nasıl oluşturulduğuna bakılmaksızın önemsiz bir biçimde herhangi bir yüklem kaplamını belirleyecektir.

21- Onay

Sözcüklerin anlamlarını oluşturduklarını varsaydığım kullanım düzenleri tanımlanmış tümcelerin özel olarak onaylandığı koşullarla ilgilidir (örneğin, bir kişinin iddialı bir biçimde kendi kendine dile getirdiği tümceler). Dolayısıyla, kuramın amacının onların anlam bilimsel olmayan indirgeyici çözümlemeleri aracılığıyla anlam niteliklerinin genel bir açıklamasını vermek olması nedeniyle, “‘s’ bireyi ‘p’ tümcesini onaylar” psikolojik bağıntısının anlam bilimsel olmayan terimler içinde açıklanabilmesini ussal hale getirebilmek zorunludur.¹³

Bu amaçla iki şey yapmak istiyorum: Birincisi, ilgili onay kavramının anlam bilimsel olduğunu göstermesi gereken yaygın bir iddianın yanlışlığını ortaya koymak ve ikincisi, bu yaygın iddianın ilgili anlam kavramının anlam bilimsel olduğunu göstermeyeceğini öneren olumlu bir açıklama sunmak.

‘Onay’ın anlam bilimsel bir kavram olduğu sonucuna ilişkin iddia bunun gibi işler. Bir tümceyi kabul etmek ile onu sadece dile getirmek (örneğin, bir şaka, dilsel bir örnek vs. olarak) ara-

sındaki ayırım tümcenin *doğru* olmasına ilişkin bir taahhüdün varlığını ya da yokluğunu içerir; ancak *doğruluk* anlam bilimsel bir kavramdır; dolayısıyla onay da öyledir.

Bununla birlikte, bu düşünce çizgisine karşı kararlı bir yanıt bulunmaktadır. Evet, bir tümceyi *onaylamak* onun *doğruluğunu* onaylamakla meydana gelir. Ancak aynı derecede ussal olarak, bir şeyin *var olduğunu kabul etmek* onun *doğruluğunu kabul etmekle* meydana gelirse, bir şeyden *kuşku duymak* da onun *doğruluğundan kuşku duymakla* meydana gelir. Bu bağintıların tümü kalıbın açıklığı tarafından tam olarak izah edilmiştir:

“P” doğrudur $\leftrightarrow P$

Dolayısıyla onun doğrulukla olan ilişkisi, onayı (kuşku duymak, tahmin etmek vs. gibi) diğer tutumlardan ayıran şey değildir ve onun yapısının meydana gelmesine yardım etmez. Bu nedenle, ilgili onay kavramı doğruluk kavramını koşul olarak gerektirmez.

Tersine, onayın anlam bilimsel olmayan bir kavram olduğunu düşünmek için bir neden, onun tamamen fiziksel, davranışsal ve psikolojik terimler içindeki bir açıklaması tarafından sağlanabilir. Bu nedenle, böyle bir açıklamaya ilişkin son derece inceliksiz bir ilk kestirim sunmama izin verin: İşlevsel bir kuram, eş zamanlı olarak, ‘onay’, ‘arzu’, ‘gözlem’ ve ‘eylem’ kavramlarını birbirleriyle, davranışla ve çevresel koşullarla ilişki içine sokan beş ilke yardımıyla tanımlar:

1- Her bir gözlemlenebilir O olgusu için bir “o” tümce türü vardır, öyle ki: $O, s \rightarrow S$ “o”yu onaylar, ifadesi göz önünde tutularak tanımlanmıştır.

2- Her bir temel A eylem türü için bir “a” tümce türü vardır, öyle ki:

S’nin $A \ll S$ ’yi meydana getirmesi “a”yı gerektirir.

3- S’nin onayladığı şeylerin kümesi tutarlılık, yalınlık ve tutumluluk ilkelerine uyar.

4- S “p” onayını elde ettiğinde, ancak ve ancak “q”yu onaylamaya eğilimli ise “ $p \rightarrow q$ ”yu onaylar.

5- (S “q”yu gerektirir ve S “ $p \rightarrow q$ ”yu onaylar) $\rightarrow$ S “q”yu gerektirir.

Böylece, çıkarım ve karar kuramının ilkeleri göz önünde tutulmak suretiyle, S’nin onayladığı şey söylediklerine ve yaptıklarına dayanılarak çıkarımlanabilir. Bu açıklamanın tuhaf bir biçimde çok yalın olduğunda kuşku yoktur. Her şeyden önce, (5)’te açıklanan uygulamısal tasım, beklenen kullanılabilirlik maksimizasyonu gibi daha karmaşık bir karar kuramı (decision theory) ile değiştirilmelidir. Bununla birlikte kuramın, onayın temel niteliklerinden bazılarına iye olduğu gözükmemektedir -ve o herhangi bir anlam bilimsel düşünceye dayanmaz. Dolayısıyla, bir kişi bu başlangıç çalışmalarına dayanmak suretiyle son derece uygun bir açıklamanın bulunabileceğini bekleyemez. Onay hangi durumda gerçekten anlam bilimsel olmayan bir kavramdır ve böylelikle de anlamın hangi indirgemeci tanımında kullanılmaya uygundur?

23- Düşünce

Dil, düşüncenin bir ifadesidir, kendisiyle ifadelerin oluşturulduğu, soruların sorulduğu, açıklamaların yapıldığı vs. bir araçtır. Dolayısıyla bir dili *anlamak* –onun ifadelerinin anlamını bilmek- onun kullanımının temelini hangi düşüncelerin oluşturduğunu söyleyebilmektir; iddia edilen, istenilen, sorulan v.s şeyin ne olduğunu bilmek. Bu nedenle, bir tümcenin anlamı, bu tümcenin özgün biçimde dile getirdiği önermesel niteliktir ve bir sözcüğün anlamı, bu sözcüğün dile getirdiği böylesi bir niteliğin bir unsurudur (örneğin bir kavram).

Bu son derece doğal anlam kavramının, kullanım olarak anlam kavramından oldukça ayrılmış olduğu ve onunla bağdaşmaz nitelikte olduğu gözükabilir. Ama gerçekte bu düşünceleri birbiriyle uzlaştırmak kolaydır. Çünkü DOG (KÖPEK) kavramı,

en dolaysız biçimde, “dog (köpek)” sözcüğünü kullanmak suretiyle olağan biçimde İngilizcede ifade edilen kavram olarak tanımlanmıştır ve diğer dillerde “dog” ile aynı kullanıma sahip sözcükler ile ifade edilmiştir. Ve bu ilkeye dayanarak, bu ortak kullanımın doğasına ilişkin uygun bir incelemeden sonra, konuşmacının zihni ile ilgili görevi, ‘ $u(x)$ ’ kullanım düzeni aracılığıyla konuşmacının bir sözcüğü kullanımı tarafından ortaya çıkarılan bir varlık olarak ‘DOG’a ilişkin bir belirlemeye ulaştırılacaktır. Eş deyişle, anlam niteliğini bir temel kullanım düzenine indirgeyen biçimin bir kuramına ulaşacağız:

x KÖPEK kavramını ifade eder = $u(x)$.

Böylece, bir ifadenin anlamı onun dile getirdiği kavramdır düşüncesi, böyle kavramlar kendilerini açıklayan sözcüklerin kullanım düzenleri aracılığıyla tanımlanmıştır, yollu başka bir iddia ile tamamen uyumludur.

‘ x F anlamına gelir’in bir konuşmacının x terimini kullanımı ile konuşmacının F kavramını kullanımı arasındaki bir ilişkiye işaret etmesi nedeniyle, terimin *kabul* nitelikleri ile kavramın *inanç* nitelikleri arasında da bir ilişkinin olması gerektiğine dikkat edin. Ayrıca, x ’in tüm kullanımı ile karşılaştırıldığında, eğer onu kapsayan belirli tanımlanmış tümceler açıklayıcı olarak gerekli ise, bu durumda F kavramının tüm kullanımı ile karşılaştırıldığında ilgili önermelere bu koşullarda inanılması açıklayıcı olarak zorunlu olacaktır. Böylece, anlamın kullanım kuramı, düşünce düzeyinden başlamak, her bir kavramın kullanımının belirli açıklayıcı olarak temel örnekleri tarafından ayırt edildiğini iddia etmek ve bir terimin anlamının bu tarzda ayırt edilmiş terimle ilgili bir kavram olduğunu bunlara eklemek suretiyle aynı derecede mükemmel biçimde formüle edilebilirdi. Bu, (kabaca konuşmak gerekirse) şeylerin Christopher Peacocke tarafından ele alınış biçimidir.¹⁴ Benzer biçimde, kullanım kuramı ile (David Lewis, Frank Jackson gibi)¹⁵ işlevselci açıklamaları destekleyenlerin düşünceleri arasında gerçek bir ayırım görmüyorum. İş-

levselci açıklamaya göre her bir zihinsel öge belirli bir nedensel işlevi yerine getiren bir şey olarak tanımlanmıştır ve sonra bir terimin anlamı bu terimin dile getirdiği öge aracılığıyla tanımlanmıştır.

NOTLAR

1. Bk. Wittgenstein, *Felsefi İncelemeler* (Oxford, Blackwell, 1953); W. Sellars, "Dil Oyunları Üzerine Bazı Düşünceler", *Philosophy of Science* 21 (1954), 204-8, onun "Düşünce ve İletişim Olarak Dil" *Philosophy and Phenomenological Research* 29 (1969) 506-27 ve onun "Deneycilik ve Soyut Varlıklar" başlıklı çalışmaları, P. A. Schilpp (ed.), *Rudolf Carnap'ın Felsefesi* içinde (LaSalle, Ind. Open Court, 1963), 431-68; H. Field, "Mantık, Anlam ve Kavramsal İşlev", *Journal of Philosophy* 69 (1977), 379-409; G. Herman, "Kavramsal İşlev Anlam Bilimi", *Notre Dame Journal of Formal Logic* 23 (1982), 242-56 ve onun "(Tekbenci olmayan) Kavramsal İşlev Anlam Bilimi" başlıklı çalışmaları, E. LePore (ed.), *Anlam Bilimde Yeni Yönelimler* içinde (London, Academic Pres, 1987); N. Block, "Psikolojiye Uygun Bir Anlam Bilim Propagandası", P. French, T. Vehling ve H. Wettstein (ed.), *Felsefede Midwest Çalışmaları* 10 içinde (Minneapolis, Minn.: University et Minnesota Yay, 1986); C. Peacocke, *Kavramlar Üzerine Bir Çalışma* (Cambridge, Mass.: Mit Pres, 1992); R. Brandon, *Onu Açıklığa Kavuşturmak*, (Cambridge, Mass.: Harvard University Yay, 1994) ve C. Cozzo, *Anlam ve İddia*, *Felsefede Stockholm Çalışmaları* no: 17 (Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 1994).
2. İnanç ifadeleri iki ayrı yoldan birine göre sınıflanmıştır. Birinci yol, bir köpege sahibim biçimindeki inanç ifadesi gibi, inanılan bir önerme ile ilgilidir. Benimle ilgili olarak bu inanca sahip olan herhangi biri bu ifadeyi onaylayacaktır. Ne ki o bu inancını, "o bir köpeğe sahiptir" ya da "Paul bir köpeğe sahiptir" diye düşünmek suretiyle açıkça ifade edebilir. Diğer yol inancın nasıl ifade edildiğiyle ilgilidir –örneğin, bir-köpeğe-sahibim inanç ifadesi ki, bu ifade, kendi kendine "bir köpeğe sahibim", "Ho un cane", diye düşünen ya da bu anlamla ilgili başka bir şey düşünen herhangi bir kişi tarafından paylaşılır. Kaplan'ın terminolojisi açısından, birincisi bir düşünce içeriğiyle ilgili bir bağıntıdır; ikincisi ise bir düşünce niteliğiyle ilgili bir bağıntıdır. Kavramlar inanç ifadelerinin bileşenleridir, dediğimde ikinci türe işaret etmiş olurum. Daha belirli biçimde ifade edersek, onlar böyle ifadeler içinde bulunan ikinci tür soyut açıklamanın bileşenleridir, yani onlar bir düşünce nite-

liğidir. Önergelerin bileşenlerini genel olarak kavramlar aracılığıyla tanımlayamamamıza rağmen bu, *sözcük ile ilgili (de dicto/of (the) word)* önergelerin bağlama bağlı bileşenleri için olası olabilir.

3. Bu durumla ilgili önemli bir inceleme için bk. 17. itiraz... Özet olarak; temel bir onay niteliği sürekli sorumluluklara işaret etmeyecek ama sadece kabul edildikleri takdirde böyle sorumlulukların nasıl formüle edileceklerini belirtecektir. Örneğin, bir miktar \$ ile ilgili olarak "doğruluk"un anlamını meydana getiren şey, 'ancak ve ancak p ise p \$'dır' önermesinin örneklerini kabul etmeye ilişkin bir söz verildiğinde, 'ancak ve ancak p ise p doğrudur' önermesini kabul etmeye dair bir koşullu vaattir.
4. 'w'nun $A(x)$ onay niteliğine sahip olması açıklayıcı olarak temeldir' biçiminin bir düzeni tarafından w'nun anlamının meydana getirildiğini varsaymak için neden, sadece 'w $A(x)$ 'e sahiptir'den çok, temel onay niteliği ' $A(w)$ ve $B(x)$ ' olan başka bir w sözcüğünün bulunabilmesi ve bu durumda ikinci taktığın bizi yanlışlıkla w ve v'nin her ikisi ' $A(x)$ 'e sahip olduğu için v w ile aynı anlama gelir, sonucunu çıkarmaya zorlamasıdır.
5. Bu zayıflığı düzeltmeye ilişkin -iki-etken kuramı olarak bilinen- bir girişimin tartışması için 14. itiraza verilen yanıtı bakınız.
6. Fodor ve Lepore, *Bütünlükçülük*.
7. Bu uslamlama, tartışmalı olarak, Kripke'nin *Kurallar ve Özel Dil Üzerine Wittgenstein* adlı çalışmasından çıkarılabilir. Kripke'nin birçok kişi tarafından anlam bileşenine dair tüm açıklamalara zarar verdiği düşünülen sorunu, 'hata sorunu' (the problem of error) olarak bilinir.
8. Christopher Peacocke, *Kavramlar Üzerine Bir Çalışma* adlı yapıtında anlamın kullanım kuramının bir biçimini, anlam-oluşturucu nitelikler göndergeyi BELİRLEMELİDİR, yollu düşünce ile birleştirir. Bizim düşüncemiz açısından bu konu hem Kripke'nin böyle bir BELİRLEME olanaklı değildir, yollu iddiası ile ve hem de böyle bir BELİRLEME zorunlu değildir, yollu şimdiki iddia ile bağdaşmaz.
9. Bk. S. Kripke, *Adlandırma ve Zorunluluk* (Cambridge, Mass.: Harvard University yay. 1980); Hilary Putnam, *Anlamın Anlamı, Zihin, Dil ve Gerçeklik* adlı çalışması içinde, *Felsefi Çalışmalar 2* (Cambridge: Cambridge Univ. Yay. 1975); T. Burge, *Bireysellik ve Zihinsel*, P. French, T. Vehling ve H. Wettstein (ed.)'in *Felsefede Midwest Çalışmaları 4* içinde, 73-121 (Minneapolis, Minn.: Univ. of Minnesota Yay, 1979).

10. Bk. Örneğin, Chomsky'nin *Dilin Bilgisi* adlı çalışması (New York: Praeger, 1986).
11. Başka bir tartışma için benim 'Anlam ve Dil Yetisindeki Yeri' başlıklı çalışmam bk.
12. Bk. Block, "Psikoloji İçin Bir Anlam Bilim Propagandası", B. Loar, "Kavramsal İşlev ve Doğruluk Koşulları" *Notre Dame Journal of Formal Logic* 23(1982) 272-83; C. McGinn, "İçeriğin Yapısı", A. Woodfield tarafından derlenen *Düşünce ve Nesne* adlı yapıt içinde (Oxford: Oxford University Press, 1982).
13. "Onay" sözcüğü sıradan dilde önermelere ilişkin bir tutuma işaret eder -örneğin, bir kişi köpeklerin *havladığını* onaylayabilir. Bununla birlikte, burada ben bu sözcüğü, ölçünlü olmayan bir anlamda, tümcelere ilişkin Davidson'ın "doğru kabul etmek" diye adlandırdığı benzer tutuma işaret etmek için kullanıyorum. Böylece, burada kullanılan anlamda bir kişi "*köpekler havlar*"ı onaylayabilir (yani doğru kabul edebilir ve bu nedenle de onun ifade ettiği önermeyi sıradan anlamda onaylar)
14. Bk. Peacoché, *Kavramlar Üzerine Bir Çalışma*. Peacoché'un açıklaması ile burada öne sürülen açıklama arasındaki temel ayrım doğruluk ve gönderge ile ilgidir. Peacoché, görevi bir kavrama ait ayırt edici ("sahiplik") koşulları göz önünde bulundurmamak suretiyle bu kavramın sahip olduğu özel kaplama neden sahip olduğunu açıklamak olan, bir "Belirleme Kuramı" olarak adlandırdığı bir şeyin bu bulunmak zorunda olduğuna inanır. Daha açıkça ifade edersek, Peacoché, eğer bir kavram kendisini içeren belirli önermelerin onayı tarafından ayırt edilirse, bu durumda bu kavramın sahip olması gereken kaplamanın bu önermeleri doğru hale getirecek bir kaplam olacağını öngörür. Bu varsayım onu, kullanımın her örneğinin uygun bir kavram oluşturmayacağını düşünmeye götürmüştür (çünkü belirleme kuramı göz önünde tutulursa, böyle her örnek bir kaplama sahip olamayacaktır). Böyle bir zemine dayanarak o, bileşen kavramlarına sahip olmamız nedeniyle belirli önermeleri önsel olarak bildiğimiz sonucuna ulaşıyor, çünkü bir önermenin onayı kendi bileşenlerinin biri için ayırt edici bir koşul olduğunda sözü geçen önerme doğru olmalıdır. Bununla birlikte, benim burada geliştirmekte olduğum açıklamaya göre bu düşünce çizgisi başlangıçta yanlış ilerlemektedir. Çünkü... bir Belirleme Kuramı istemi, doğruluk ve gönderge ile ilgili enflasyoncu bir düşünceyi ön koşul olarak gerektirir ve bu durumda belli onay örneklerinin kavramları meydana getiremediğini ve sözü geçen kavram-iyeliğinin önsel bir bilgiye neden

olduğunu çıkarma konusunda bir zemin bulunmadığını düşünmek için herhangi bir neden olmayacaktır...

15. Bk. F. Jackson, *Metafizikten Ahlaka* (Oxford, ClarendonYay, 1998), ve D. Lewis, "Zihnin İndirgemesi", S. Guttenplan tarafından derlenen *Zihin Felsefesi El Kitabı* (*A Companion to the Philosophy of Mind*) adlı çalışma içinde (Oxford, Blackwell, 1994).

VARLIK BİLİMSEL GÖRECELİLİK'ten alıntı

W.V. Quine

1931 ilkbaharında bir doktora öğrencisi iken Deneyim Olarak Sanat konusunda Dewey'i dinledim. O sırada Dewey ilk William James Konferansçısı olarak Harvard'da idi. Şimdi ilk John Dewey Konferansçısı olarak Colombia'da bulunmaktan dolayı gururluyum.

Felsefi olarak onun son otuz yılına egemen olan doğalcılık konusunda Dewey'e bağlıyım. Dewey ile beraber bilgi, zihin ve anlamın aynı dünyanın parçası olduklarına -ki onlar bu aynı dünya ile ilgili olmak zorundadırlar- ve onların doğal bilime can veren aynı deneysel tutum içinde ele alınmaları gerektiğine inanıyorum. Daha öncelikli bir felsefeye yer yoktur.

Kendini zihin felsefesine adanmış bir filozof dil hakkında konuşmaya eğilimlidir. Anlamlar, her şeyden önce dilin anlamlarıdır. Dil, sadece başka insanların herkesçe bilinebilir koşullar altında gerçekleştirdikleri davranışa dayanarak elde ettiğimiz toplumsal bir sanattır. Dolayısıyla, zihinsel varlıkların gerçek örnekleri olan anlamlar sonuçta, davranışçının değirmenine uygun öğütülmemiş buğdaya benzemektedirler. Dewey bu konuda gayet açıktır: "Anlam, fiziksel bir nesne değildir; o gerçekte bir davranış niteliğidir."¹

Bu ifadelerle göre, dil sezgisini kabul ettiğimizde herhangi bir yararlı anlamda özel bir dilin var olamayacağını görüyoruz. Bu husus 1920'lerde Dewey tarafından vurgulanmıştır. Yazdığı

“Monolog” “bir karşılıklı konuşma ürünü ve yansısidır” (170). O bu konuyu şu biçimde daha ilerilere taşır: “Dil en az iki varlığın, bir konuşan ve bir dinleyen, belirli bir biçimde etkileşim kipidir; o, bu varlıkların kendisine ait olduğu örgütlü bir topluluğu ve konuşma alışkanlıklarını bu topluluktan edinmiş olmalarını koşul olarak gerektirir. Dolayısıyla o bir bağıntıdır” (185). Yıllar sonra benzer biçimde Wittgenstein özel dili (private language) yadsıdı. Dewey bu doğacı öğe konusunda yazarken, Wittgenstein hâlâ dile ilişkin kendi kopya kuramını savunuyordu.

Kopya Kuramı değişik biçimlerinde ana felsefi geleneğe ve günümüz sağduyusunun tutumuna daha yakın durmaktadır. Eleştirel olmayan bir anlam bilim, içinde sergilenen şeylerin anlamlar ve sözcüklerin etiketler olduğu bir müze efsanesidir. Dilleri değiştirmek etiketleri değiştirmektir. Bu noktada doğalcının bu düşünceye temel itirazı, yeterli bir itiraz olabilmesine rağmen, zihinsel varoluşlar olmaları nedeniyle anlamlarla ilgili bir itiraz değildir. Etiketli sergileri zihinsel düşünceler olarak değil, ama Platoncu düşünceler olarak alsak bile ve hatta onları görürüz somut nesneler olarak kabul etsek bile, temel itiraz varlığını korumaya devam eder. Bir kişinin anlam biliminin, açık davranışa karşı eğilimlerindeki örtük olabilen şey dışında, zihninde her nasılsa belirli olduğunu kabul ettiğimiz sürece anlam bilim tehlikeli bir anlıkçılık tarafından yıpratılır. Davranışa dayanarak kurulması gereken şey, işaret edilen varlıklar değil ama anlama ilişkin pek çok olgudur.

Bir sözcüğü bilmenin iki yönü vardır. Bu yönlerden biri, onun sesine aşına olmak ve onu tekrar tekrar meydana getirebilmektir. Bu yön, sesçil yön, diğer insanların davranışını gözlemlemek ve onlara öykünmekle elde edilir ve bu süreçle ilgili önemli hiçbir yanılsama söz konusu değildir. Diğer yön, anlam bilimsel yön, sözcüğün nasıl kullanıldığını bilmektir. Bu yön, örnek durumunda bile, sesçil yönden daha karmaşıktır. Sözcük örnek

durumunda bir çeşit görünür nesneye işaret etmektedir. Öğrenen bu noktada sadece başka bir konuşandan onu duymak suretiyle fonetik olarak sözcüğü öğrenmek zorunda değildir; o ayrıca nesneyi de görmek zorundadır ve buna ek olarak, nesnenin sözcük ile olan ilişkisini yakalamak için aynı zamanda bu nesneyi gören kişiyi görmelidir. Dewey bu konuyu şöyle özetlemiştir: "A'nın seslerini B'nin anlamasına ilişkin tipik kuram, B'nin A'nın bakış açısından konuya yanıt vermesidir". Her birimiz kendi dilini öğrendiği sırada, kendi komşusunun davranışının bir öğrencisidir ve tersine, denemelerimiz onaylandığı ya da doğrulandığı kadarıyla her birimiz kendi komşusunun davranışsal incelemesinin konusudur.

Bir sözcüğü öğrenmenin anlam bilimsel yönü fonetik (sesle ilgili) yönü öğrenmekten daha karmaşıktır, basit durumlarda bile diğer konuşmacıyı uyaran şeyi görmek zorundayız. Doğrudan gözlemlenebilir nitelikleri nesnelere yüklemek olmayan sözcüklerin durumunda öğrenme işlemi gittikçe daha karmaşık ve anlaşılması güçtür ve anlaşılmazlık anlıkçı (zihinselci) anlam bilimin beslenme alanıdır. Dil öğreniminin karmaşık ve anlaşılmasız yönünde bile doğalcının üzerinde belirttiği şey, öğrenenin açık davranışı dışında kendisiyle çalışabileceği herhangi bir verinin olmadığıdır.

Bu biçimde, Dewey ile beraber, doğacı bir dil görüşüne ve davranışsal bir anlam görüşüne yöneldiğimizde kendisinden vazgeçtiğimiz şey sadece konuşmaya ilişkin müze benzetmesi değildir. Belirliliğe dair bir güvenceden vazgeçiyoruz. Müze efanesinden, bir dilin sözcük ve tümcelerinin kendi belirli anlamlarına sahip oldukları anlaşılıyor. Bir yerlinin sözlerinin anlamlarını keşfetmek için onun davranışını gözlemlemek zorunda kalabiliriz, ancak davranışsal ölçütün sözcüklerin anlamlarını belirleme konusunda bizim için yetersiz kaldığı durumlarda bile, sözcüklerin anlamları hâlâ yerlinin zihninde ve onun zihinsel müzesinde belirli olmalıdır. Diğer yandan, Dewey

ile birlikte, “anlam gerçekte bir davranış niteliğidir” ifadesini kabul ettiğimizde, insanların açık davranışa eğilimlerindeki örtük alanın dışında ne anlamların ne de anlam ayrımları ve benzerliklerinin bulunmadığını kabul ederiz. Doğalcılığa göre, iki ifadenin anlam açısından benzer ya da ayrımlı olup olmadıklarına ilişkin soru, bilinsin ya da bilinmesin, yanıtın insanların konuşma eğilimleri ile ilgili bir ilkeye dayanma derecesi dışında, belirli bir yanıtı sahip değildir. Eğer bu ölçümlere göre belirsiz durumlar varsa, anlam terminolojisi ve anlam benzerliği ile ilgili de o derece çok belirsizlik vardır.

Böyle bir belirsizliğin nasıl bir şey olduğunu görmek için yabancı bir dilde, İngilizcedeki anlamdan ayrı olarak, iki yoldan her ikisinde aynı derecede savunulabilir bir tarzda İngilizceye çevrilebilen bir ifadenin bulunduğunu varsayın. Yerli dilindeki kapalılıktan söz etmiyorum. Her biri diğer sözcüklerin çevirisindeki onarıcı düzeltmeler ile birlikte sağlandığında, ifadenin bir ve aynı kullanımının İngilizce çevirilerin her ikisinde de verilebileceğini sanıyorum. Bu kolaylıkların sağlanması ile birlikte, her iki çevirinin bütün durumlarda yerli dili konuşanları ve İngilizce konuşanlar tarafından yerine getirilen her bir gözlemlenebilir davranışla aynı biçimde tam anlamıyla bağdaştığını varsayın. Onların sadece gerçekten gözlemlenen davranışla tamamen bağdaştığını değil, ama aynı zamanda ilgili tüm konuşanlar tarafından icra edilen davranışa karşı tüm eğilimlerle de bağdaştığını varsayın. Bu varsayımlara göre, bu çevirilerden birinin yanlış, diğerinin doğru olduğunu bilmek ebediyen olanaksız olurdu. Müze hayali doğru olsaydı, hâlâ konuya ilişkin bir doğru ve bir yanlış olabilirdi. Müzeye giriş hakkına sahip olmaksızın bunu kesinlikle bilemeyiz. Diğer yandan, dile doğacı bir açıdan bakın ve böyle bir durumda anlamın benzerliği kavramını sadece saçmalık olarak görmemiz gerekir.

Varsayımsal olanı savunmaya devam ediyorum. Şimdi örneklere dönmek suretiyle, düş kırıklığına uğraticı bir örnekle

başlamama ve ilerlememe izin verin. Fransızca ‘ne...rien’ tümce yapısındaki ‘rien’i İngilizceye istenilen biçimde herhangi bir şey (anything) ya da hiçbir şey (nothing) olarak çevirebilirsiniz ve sonra “ne”yi ‘değil’ (not) olarak çevirmek ya da onu gereksiz söz olarak yorumlamak suretiyle kendi seçiminizle uyumlu hale getirebilirsiniz. Bu örnek düş kırıklığına uğratici bir niteliğe sahiptir, çünkü Fransızca öğeleri çok fazla bölmeme karşı çıkabilirsiniz. Zihinselci anlam müzesi düşünce inanabilirsiniz ve hâlâ tam bir etikete sahip olmaması nedeniyle ‘rien’in bizzat kendisinin anlamının olmadığını düşünebilirsiniz; o, bir bütün olarak kendi anlamına sahip olan ‘ne...rien’in bir parçasıdır.

Bu düş kırıklığı yaratan örneklerle başladım, çünkü onun dikkat çekici özelliği -onun, dili anlamları taşıyamayacak kadar küçük parçalara bölmeye dayanması- daha önemli durumların da sırrı olmasıdır. Diğer durumları daha önemli yapan şey, onların içerdiği parçaların hatırı sayılır biçimde uzun olmasıdır: Yüklemler olabilecek kadar ve nesneler hakkında doğru olabilecek kadar uzundurlar ki, bu nedenle anlamları taşıyabildiklerini sanabilirsiniz.

Başka bir yerde² kullandığım yapay bir örnek, sadece ve sadece bir tavşanın birbirinden ayrılmamış parçaları bulunduğu ve ayrıca sadece ve sadece bir tavşanın zamansal bir katmanı var olduğunda bütün bir tavşan vardır, biçimindeki gerçeğe dayanmaktadır. Bir yerli ifadesi “gavagai”yi, ‘tavşan’ olarak mı yoksa ‘bölünmemiş tavşan parçası’ olarak mı yoksa ‘tavşan katmanı’ olarak mı çevireceğimizi merak edersek, sorunu hiçbir biçimde basitçe görünüşe göre çözemeyiz –yani, sadece çeşitli uyarıların varlığında yerlinin onay ya da yadsımasına sunmak için ‘gavagai’ ifadesini tekrar tekrar sormak suretiyle sorun çözülemez.

Sorunun açık olmayan (görünür olmayan) araçlarla da çözülemeyeceğini iddia etmeye devam etmeden önce bu açıkça güç durum üzerinde biraz daha durmama izin verin. Wittgens-

tein'in yaptığı gibi, görünüşe ilişkin bu basit durumları merak etmiyorum. Onun kullandığı örneklerden birini³ alırsak, renk sözcüğü 'sepia' kesinlikle sıradan bir koşul öne sürme (conditioning) ya da tümevarım sayesinde öğrenilebilir. Hatta bir kişiye sepia'nın (koyu kahverengi) bir renk olduğunu ve bir biçim, bir eşya ya da bir madde olmadığını söylemeye de gerek yoktur. Böyle işaretleri dışarıda tutmak suretiyle, renkten çok şekil, madde vs.ye dayanan yanlış genellemeleri ortadan kaldırmak ve gösterilen bir örneğin tasarlanmış sınırına dair yanlış düşünceleri ortadan kaldırmak ve rengin kendisinin kabul edilebilir çeşitlemelerini sınırlamak için gerçek birçok ders gerekli olabilir. Her koşul öne sürme ya da tümevarım gibi, bu süreç de eninde sonunda, nitel olarak üçüncüden daha çok ikinci uyarıya benzeyen bir uyarım bulma konusunda bir kişinin kendi doğuştan eğilimine bağlı olacaktır; aksi takdirde hiçbir zaman ayırıcı bir güçlendirme ya da yanıtların⁴ elenmesi olası olamaz. Hâlâ ilke olarak 'sepia'yı öğrenmede, herhangi bir koşul öne sürme ya da tümevarımı öğrenmede gerekli olandan daha fazla hiçbir şey gerekli değildir.

Ancak 'tavşan' ve 'koyu kahverengi renk' arasındaki büyük ayırım, 'kahverengi renk'in 'su' gibi bir kütle terimi olmasına rağmen, 'tavşan'ın bölünmüş göndergeye ilişkin bir terim olmasıdır. Gerçekte o, bireyselleştirme ilkesini öğrenmeksizin tam olarak öğrenilemez, bir tavşanın öldüğü yerde diğeri varolur. Ve bu, kuramsal açıklık (görünürlük) aracılığıyla tam anlamıyla öğrenilemez, ne ki yine de varlığını sürdürmeye devam eder.

'Gavagai' konusundaki ikilem de böyledir; bir 'gavagai'nin öldüğü yerde başka bir gavagai varolur. Tavşanlar, birbirinden ayrılmamış tavşan parçaları ve tavşan katmanları arasındaki tek ayırım onların birey olmalarındadır. Tavşanlardan oluşan, birbirinden ayrılmamış tavşan parçalarından oluşan ve tavşan katmanlarından oluşan zaman-uzamsal dünyanın tamamen dağınık parçasını düşünürseniz, üç zamanın her birinde dün-

yanın aynı dağılmış parçası hakkında konuşursunuz. Tek ayırım onu nasıl dilimlere ayırdığınızdadır ve onun nasıl dilimlendiği görünüş (ostension) ya da yalın koşul öne sürmenin, ısrarla tekrar edilmelerine rağmen, öğretemediği bir şeydir.

Bu durumda, 'gavagai'nin çevirisi olarak özellikle 'tavşan' ve 'bölünmemiş tavşan parçası' arasında karar verme sorununu düşünün. Bizim işaret ve sorularımıza yanıt olarak hangi yerli sözcük ya da işaretinin onay ya da yadsıma olarak yorumlanacağına dair karar verdiğimiz kimi işe yarar hipotezler dışında yerli dilinin hiçbir sözcüğü bilinmemektedir. Bu noktada güçlük, her ne zaman tavşanın ayrımlı parçalarına işaret edersek, hatta bazen tavşanın geri kalanını gizlediğimizle bile, her defasında tavşana işaret etmemizdir. Tersine, kapsamlı bir el işareti ile tüm tavşana işaret ettiğimizde hâlâ tavşan parçalarının bir çokluğuna işaret ediyoruz. Ve 'gavagai'yi sormakta kullanılabilir çoğul sonucumuzla ilgili bir yerli benzerliğine bile iye olmadığımızı dikkat edin. Bu düzeyde, 'tavşan' ile 'ayrılmamış tavşan parçası' arasında deneme niteliğindeki bir kararın bile araştırılmaması gerektiği açık görünmektedir.

Sonuçta nasıl karar vereceğiz? Çoğul sonuçlara ilişkin daha önce söz ettiğim şeyler yanıtın bir parçasıdır. İngilizcede bölünmüş göndergeye ilişkin terimleri bireyselleştirmemiz birbiriyle ilişkili dil bilgisel parçaların ve yapıların bir kümesini ilgilendirir: çoğul takılar, zamirler, rakamlar, özdeşliğe ait olan '-dır/-dir' ve onun 'aynı' (same) ve 'başka' (other) ile uyumları. Simgesel mantığın sınıflaması zorunlu olduğunda nicelemenin en önemli unsur haline geldiği durum birbiriyle ilişkili aletlerin kümesidir. Uygun çeşitli görünüm (temsiller) sağladığımızda, eğer bir yerliye kendi dilinde "Bu *gavagai* diğeriyle aynı mıdır? diye sorabilseydik, bu durumda 'tavşan', 'bölünmemiş tavşan parçası' ve 'tavşan katmanı' arasında karar verme konusunda tamamen kendi yöntemimize göre ilerlemiş olurduk. Ve elbette bir dil bilimci sunumda bu sorunun anlamlarının ne olduğunu

sorabileceği bir noktaya ulaşır. O, çekimlerimizi, zamirlerimizi, rakamlarımızı, özdeşliklerimizi ve ilgili araçlarımızı bağlama göre yerli diline çevirmek için bir dizge geliştirir. O böyle bir dizgeyi soyutlama ve varsayım sayesinde geliştirir, yerli edatlarını ve tümce yapılarını gözlemlenen yerli tümcelerinden soyutlar ve onları değişik biçimlerde İngilizce edat ve tümce yapılarıyla birleştirmeyi dener. Yerli tümceleri ve böyle İngilizce tümceler uygun kullanım koşullarıyla ilgili olarak birbirine uygun görüldüğü derecede, dil bilimci –benim *çözümleyici varsayım*⁵ olarak adlandırdığım- bu çeviri varsayımları konusunda onaylandığını hisseder.

Ancak bu yöntemin, uygulamada övgüye değer olmasına ve bekleyebileceğimizin en iyisi olmasına rağmen, ‘tavşan’, ‘ayrılmamış tavşan parçası’ ve ‘tavşan katmanı’ arasındaki belirsizliği ilkece çözemediği gözükmemektedir. Çünkü eğer çözümleyici varsayımın uygulanabilir genel bir dizgesi belirli bir yerli ifadesini ‘...nın aynısıdır (is the same as) olarak çevirmeyi sağlarsa, olasılıkla aynı biçimde uygulanabilir, ancak düzen açısından ayrımlı bir dizge bu yerli ifadesini daha çok ‘...ile bağdaşır’ (belongs with) gibi bir şeye çevirir. Daha sonra, yerli dilinde ‘Bu *gavagai* diğerinin aynısı mıdır?’ diye sormayı denediğimizde, aynı biçimde ‘Bu *gavagai*’ şuna karşılık gelir mi (şuna benzer midir)? sorusunu soruyor olabiliriz. Şimdiki durumda yerlinin onayı ‘gavaga’yi ‘ayrılmamış tavşan parçası’ ya da ‘tavşan katmanı’ndan çok ‘tavşan’ olarak çevirme konusunda nesnel bir delil değildir.

Bu yapay örnek daha önceki önemsiz ‘ne...rien’ örneği ile aynı yapıyı paylaşmaktadır. ‘Rien’i, ‘ne’yi işleme tarzımızdaki onarıcı bir düzeltme sayesinde ‘herhangi bir şey’ ya da ‘hiçbir şey’ olarak çevirebiliyorduk. Ve ben, birleşik yerli ifadelerinin çevirisindeki onarıcı düzeltmeler sayesinde ‘gavagai’yi ‘tavşan’, ‘ayrılmamış tavşan parçası’ ya da ‘tavşan katmanı’ olarak çevirebileceğimizi öneriyorum. Diğer düzeltmeler, bununla beraber,

'gavagai'nin 'tavşan olma' (rabbithood) ya da daha başka biçimlerde çevirisini sağlayabilir. Bizi bireyleşmenin birbiriyle ilgili araçlarının İngilizce kümesinin yerli (native) çevirilerine yöneltebilen her düşüncenin büyük oranda yapısal ve bağlamsal nitelikte olması nedeniyle bunu ussal buluyorum. Olaya karışan herkes açısından sözlü davranışa ilişkin bütün eğilimleri gerektiği gibi yansıtan, dizgesel olarak çok çeşitli seçeneklerin bulunmasının zorunlu olduğu gözüküyor.

Gerçek bir alan dil bilimcisi, 'ayrılmamış tavşan parçası' ve 'tavşan katmanı' gibi sahte seçenekleri hemen yadsımak suretiyle 'gavagai'yi 'tavşan' ile aynı kabul etme konusunda elbette yeterince mantıklı olabilir. Bu ussal seçim ve buna benzeyen başka seçimler, dilcinin sırasıyla bireyleştirmeye ilişkin İngilizce aygıtı hangi yerli ifade tarzının karşılık gelmesi gerektiğine karar vermesine ve böylece ortaya çıkabilecek kabul edilebilir her şeye dair hipotezlerini belirlemesine yardımcı olur. Onun 'tavşan' ile ilgili seçimini ve diğer yerli sözcükleriyle ilgili seçimlerini yönlendiren kural, çelişen bir geçmişe karşı bir bütün olarak devinen sürekli ve oldukça türdeş bir nesnenin kısa bir ifadeye uygun olası bir gönderge olmasıdır. Şayet o bu ilkenin bilincinde olsaydı, onu dilsel tümellerden biri ya da tüm dillerin özelliklerinden biri olarak ilan ederdi ve onun psikolojik inandırıcılığına işaret etmek konusunda hiçbir sorunu olmazdı. Ne ki o hatalı olabilirdi; kural, nesnel olarak belirsiz olanı belirleme konusunda onun kendi uygulamasıdır. Bu çok akla yatkın bir uygulamadır ve ben de bir başkasını öneremezdim. Ancak felsefi bir bakış sağlamaya çalışıyorum.

Bunun dışında, bu yapay örnekteki belirsiz olan şeyin sadece anlam değil, ama aynı zamanda kaplam ve gönderge olması felsefi açıdan ilginçtir. Belirsizlik üzerine yorumlarım anlam benzerliğine dair bir sorgulama olarak başladı. İngilizcedeki anlamının tersine, iki yoldan her birinde aynı derecede savunulabilir biçimde İngilizceye çevrilebilen bir ifadeyi hayal etmenizi

sağladım. Anlam benzerliği sürekli tekrar edilen, kesinlikle belirsiz bir kavramdır. Kaplamları aynı olan iki yüklemle ilgili olarak onların anlam açısından ne zaman benzer ne zaman benzer olmadıklarını söylemek hiçbir zaman kolay olmamıştır; bu, tüysüz iki bacaklı ve akıllı hayvanlarla ilgili ya da eşaçılı ya da eşkenarlı üçgenlerle ilgili eski bir sorundur. Gönderge ve kaplam hep dural şeyler olagelmışken, işlem ve anlam hep kararsız şeyler olmuştur. Bununla birlikte, bu noktada karşımıza çıkan çeviri belirsizliği kaplam ve işlemin sınırlarını aşıyor. 'Tavşan', 'ayrılmamış tavşan parçası' ve 'tavşan katmanı' terimleri sadece anlamda başkalaşmazlar; onlar ayrımlı şeyler hakkında doğrudurlar. Göndergenin bizzat kendisinin davranışsal olarak anlaşılamaz bir nitelikte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kendi dilimizin yerel sınırları içinde, her zaman olduğu gibi, kaplamla ilgili konuşmayı işlemle ilgili konuşmadan daha anlaşılır bulmaya devam edebiliriz. Çünkü 'tavşan', 'tavşan katmanı' ve geri kalanlar arasındaki belirsizlik sadece İngilizce bireyselleştirme aracının çevirisine ilişkin karşılıklı bir belirsizliğe bağlı olmuştur -zamirlerin, çekimlerin, özdeşliğin, rakamların vs. dizgesi. Biz bu dizgenin belirli ve dural olduğunu düşündüğümüz sürece kendini zorla kabul ettiren böyle bir belirsizlik bulunmaz. Bu yöneme bakılırsa, kaplamla ilgili anlaşılmaz herhangi bir şey yoktur: terimler aynı şey ile ilgili olduklarında aynı kaplama sahiptirler. Diğer yandan, kökten çeviri (radical translation) düzeyinde kaplamın bizzat kendisi anlaşılmaz hale gelir.

Tavşanlar, tavşanların parçaları ve katmanlarına ilişkin örnekim uydurma ve daha önce söylediğim gibi, uygulama yapan dil bilimcinin kendisiyle ilgili olarak sabırlı olamayacağı kusurlu bir örnektir. Ancak uygulamısal açıdan varlığını sürdüren daha az tuhaf durumlar da vardır. Japoncada iki yolun her birinde de açıklanabilen ve "sınıflayıcı" olarak adlandırılan belirli ekler vardır. Onların çoğunlukla, rakamlar ve özel biçemlerin biçimbileşik rakamları için bağlayıcı oldukları düşünülür. Bu nedenle 5'e

uygun bir rakam alın. Eğer ona bir sınıflayıcı iliştirirseniz '5'in hayvanları saymak için uygun olan bir biçimini elde edersiniz; eğer başka bir sınıflayıcı eklerseniz '5'in kurşun kalem ya da Çinlilerin yemekte kullandığı çubuklar gibi ince yapılı şeyleri açıklamaya uygun bir biçimini elde edersiniz vs. Ancak sınıflayıcıları incelemenin diğer bir yolu, onları, rakamın oluşturuşu bir parçası gibi, terimin oluşturuşu bir parçası olarak görmektir -'yemek çubukları', 'öküzler' ya da her türlü şeye ilişkin terim. Bu düşünceye göre sınıflayıcı, 'ağaç' kütle terimine uygulandığı biçimiyle '...nın dalı' ya da 'sığır' kütle terimine uygulandığı biçimiyle '...nın kafası' tarafından İngilizcede yerine getirilen bireyselleştirici görevi yerine getirir.

Her iki düşünceyle ilgili sahip olduğumuz şey, '5 öküz' demeye eşit olan, ama üç sözcükten⁶ meydana gelen bir Japonca ibaredir; birincisi aslında nötr sayı '5'dir, ikincisi hayvan türünün bir sınıflayıcısıdır ve sonuncusu bazı biçimlerde 'öküz'e karşılık gelir. Bir görüşe göre, nötr rakam ve sınıflayıcı 'hayvan türü'nde azaltılmış bir rakam oluşturma konusunda birbirlerine uyarlar ve bu durum daha sonra aslında 'beş öküz'ü (five oxen) sağlamak için 'öküz' (ox) teriminde değişiklik meydana getirir. Diğer görüşe göre, üçüncü Japon sözcüğü sadece bireyselleştirici terim 'öküz'e yanıt vermez, ne ki ayrıca küme terimi 'sığır'a da yanıt verir. Sınıflayıcı, bileşik bir bireyselleştirici terim meydana getirmek için bu küme terimine, gerçekte 'sığır başı', işaret eder; ve 'nötr rakam', 'beş sığır kafası'nı (five head of cattle), böylece, yine 'beş öküz' vermek suretiyle, cinsiyete ilişkin açıklamama vermeksizin bunların hepsine işaret eder.

Eğer bu kadar yalın bir örnek onun açıklayıcı amacına hizmet edecekse, o sizin hoşgörölü olmanızı gerektirir. 'Sığır'ı yalnızca tüm sığırlarla ilgili olarak sığır cinslerini ve 'öküz'ü kapsayan bir küme terimi olarak anlamalısınız. Bu kullanımların değişmez olmayışı konunun dışındadır. Durum, iki yolun her birinde dil bilgisi açısından incelendiğinde, Japonca ifade istenil-

diği gibi ‘beş sığır’ olarak ortaya çıkmaktadır, diyedir. Bu yollar-
dan biri, üçüncü Japonca ifadeyi her sığır hakkında doğru, bi-
reyselleştirici bir terim olarak ve diğer yol sözü geçen sözcüğü
daha çok canlı sığırın bireyselleştirilmemiş bütünlüğünü kapsa-
yan bir küme terimi olarak ele alır. Üçüncü Japon sözcüğünü
ele almanın çok ayrımlı iki yolu vardır ve sadece ikinci sözcük,
yani sınıflayıcı ile ilgili açıklamamızdaki onarıcı ayrılıklar nede-
niyle üç sözcüklük ibarenin bir bütün olarak her iki durumda
doyurucu olduğu ortaya çıkar.

Bu örnek bir bakıma başlangıçtaki önemsiz ‘ne...rien’ ör-
neğimizin benzeridir. Onarıcı açıdan ‘ne’yi değilleme ya da an-
lamsız kabul etmek suretiyle ‘rien’i ‘hiçbir şey’ ya da ‘herhangi
bir şey’ olarak sunabiliyorduk. Onarıcı açıdan sınıflayıcıyı rakamı
azaltan ya da küme terimini bireyselleştiren bir şey olarak almak
suretiyle şimdi bir Japon sözcüğünü ya sığırlara uygun bireysel-
leştirici bir terim olarak ya da canlı sığır eti için bir küme terimi
olarak sunabiliriz. Bununla birlikte, bir örneğin saçmalığı tü-
müyle diğerine geçmez. İlk örnek, çok küçük dilimlere ayırdı-
ğımız durumda yadsınmıştı, ‘rien’ kendi başına anlamlı bir çeviri
olamayacak derecede çok kısaydı ve ‘ne...rien’ anlamlı bir bi-
rimdi. Üçüncü sözcük yalnız başına anlamlı bir çeviri için çok
kısa ve sadece ‘beş öküz’e eş değer olan üç sözcüklük bir
ibare anlamlı bir birimdir, demek suretiyle Japonca örneği yad-
sıyamayız. Bir terim olmak ve bir anlama sahip olmak için ye-
terince uzun olduğunda bile bir sözcüğü anlamlı çeviri için çok
kısa addetmeye hazır olmaksızın bu satırı kabul edemezsiniz.
Çünkü her iki yaklaşıma göre üçüncü Japonca sözcük bir terim-
dir: bir yaklaşıma göre bölünmüş göndergenin bir terimi, diğer
yaklaşıma göre bir küme terimidir. Bu nedenle, bir işaret edici
terim bulunduğu anda bile, bir sözcüğü anlamlı çeviri için çok kısa
kabul etmeye gerçekten hazır olursanız, bu durumda kuşkulu
biçimde benim tanıtlamak istediğim şeyi onaylarsınız: gönder-
genin anlaşılabilirliği.

Japonca sınıflayıcıların iki açıklaması arasında doğruluk ve yanlışlık sorunu yoktur. Bir açıklama deyimsel İngilizcede daha verimli çeviri sağlar; diğeri Japonca deyme uygun bir sezgiden daha fazlasını sağlar. Her ikisi aynı biçimde uygun bir biçimde tüm sözel davranışa uygundur. Bütün tam tümceler ve hatta 'beş öküz' gibi bileşik ibareler her iki açıklamaya göre tüm İngilizce çeviriler için aynı açık seçik oluş olanağını sağlar. Bu birçok yönden değişmez niteliktedir. Ne ki felsefi açıdan ilginç olan şey, daha kısa terimlerin, gönderge ve kaplamalarının değişmez oluşu konusunda başarısız olabilmeleridir. İşte, sözel davranışa dair insan eğilimlerinin bütünlüğü tarafından karar verilmemiş olarak kalan bir soru: Bu Japonca sözcüğün kendisi her bir öküz için doğru mudur, değil midir ya da diğer yandan o, her bir öküz için doğru olan bir terim meydana getirme konusunda sınıflayıcıya eklenmesi gereken bir küme terimi midir? Kuramsal olarak bu belirsizdir; sorun ile ilgili hiçbir bilgi yoktur. Her iki yanıt, sınıflayıcının bir açıklaması bağdaştırılabilir, yolludur. Bu durumda burada yine kullanışlı çevirinin yavan bir noktası tarafından örneklenen göndergeye ilişkin bir anlaşılmazlık söz konusudur.

'Alfa' ya da yine 'yeşil' sözcüğünü düşünmek suretiyle göndergenin belirsizliği konunun odağına alınabilir. Bu sözcükleri ve bunlara benzeyen diğerlerini kullanımımızda dizgesel bir belirsizlik bulunur. Bazen böyle sözcükleri, çimenler yeşildir ya da bazı yazıtlar alfa ile başlar dediğimizdeki gibi, somut genel terimler olarak kullanıyoruz. Diğer yandan bazen, yeşil bir renktir ve alfa bir harftir dediğimizdeki gibi, onları soyut tekil terimler olarak kullanıyoruz. Böylesi belirsizlik, iki kullanımı ayırt etmeye ilişkin açıklamada önemli bir şey yoktur, yollu gerçek tarafından desteklenmektedir. Bunun, 'yeşil' ya da 'alfa' somut genel terimlerini öğretmede yerine getirilebileceğine işaret etmek, 'yeşil' ya da 'alfa' soyut tekil terimlerini öğretmede yerine getirilebileceğine işaret etmekten hiçbir biçimde ayrımlı değildir. Ancak iki kullanım altında sözcük tarafından işaret edilen nes-

neler çok ayrımlıdır; bir kullanım altındaki sözcük birçok soyut nesne hakkında doğrudur ve diğer kullanıma göre o tekil bir soyut nesneyi adlandırır (seçer).

Sözcüğün tümce içinde nasıl bulunduğunu görmek suretiyle elbette iki kullanımı bağımsız bir biçimde aktarabiliriz: belirsiz bir tanım alıp almaması, çoğul bir son ek alıp almaması, tekil özne olarak bulunup bulunmaması, niteleyici olarak mı, yüklem olarak mı yoksa tümleç olarak mı bulunduğu ve benzerleri. Ne ki özel İngilizce dil bilgisi yapılarımıza ve edatlara, daha önce ısrarla belirttiğim İngilizcenin özel bireyselleştirme dizgesine başvuran bu ölçütün bizzat kendisi çeviri belirsizliğine tabidir. Dolayısıyla, yabancı bir dile çevirinin bakış açısından somut bir genel terim ile soyut bir tekil terim arasındaki ayrım 'tavşan', 'tavşan parçası' ve 'tavşan katmanı' arasındaki ayrım gibi aynı zor durumla ilgilidir. Dolayısıyla, bu noktada göndergeye ilişkin anlaşılmazlığın başka bir örneği bulunmaktadır, çünkü somut genel ile soyut tekil arasındaki ayrım işaret edilen nesnelerdeki bir ayrımdır.

Bu arada, bu hayli belirsiz olma durumunu sonuçta 'sepia' için de kabul edebiliriz. Ne ki bu öneri açıkça Wittgenstein'in canını sıkan şey değildir.

Soyut tekilin somut genelden açık ayırt edilemezliği, dolaysız açık oluşa karşıt olarak, 'dolaylı gösterim (deferred ostension) diye adlandırılabilen şeye dayanmaktadır. Önce dolaysız gösterimi tanımlamama izin verin. Gösterilen (işaret edilen) nokta, adlandıracağım kadarıyla, işaret parmağının hizasının ilk dokunduğu yerdir. Bu durumda, *dolaysız gösterimin* (direct ostension) ayırıcı özelliği olan şey, açıkça (görünürde) dile getirilen bir terimin gösterilen noktayı içeren şey hakkında doğru olmasıdır. Böyle bir dolaysız gösterimin kendisi bile bazı belirsizliklere iyledir ve bunlar bilinen şeylerdir. Görünür bir tarzda açıklanan terim ile işaret edilen noktanın çevresinin ne kadarı kapsanmak istenmektedir, biçimindeki bir soru bulunmaktadır.

Ayrıca, bir soyut şey ya da nesnenin şimdi gösterilen şeyden ayrımlı olmasına ne derecede izin verilebilir ve şimdi açık biçimde serimlenmekte olan terim tarafından kapsanabilir mi? yollu bir soru söz konusudur. Bu soruların her ikisi ilkece yanıtlanabildiği gibi, çok yönlü görünümünden hareketle tümevarım yoluyla çözümleri de gerekli olabilir. Eğer terim, 'elma' gibi bölünmüş göndergeye ait bir terim ise, onun durumunda bireyselleştirmeye ilişkin bir soru karşımıza çıkar: Onun nesnelerinden biri nerede biter ve diğeri nerede başlar, yollu soru. Eğer bireyselleştirmeye dair bu İngilizce dizgenin bir eş değeri daha önce tespit edildi ise, bu, 'aynı elma' ve 'diğeri' gibi ifadelerin eşlik ettiği daha ayrıntılı bir türün çok yönlü görünümünden hareketle tümevarım aracılığıyla belirlenebilir; başka bakımlardan 'tavşan', 'ayrılmamış tavşan parçası' ve 'tavşan katmanı' ile örneklenen belirsizlik devam etmektedir.

Şu halde bu, dolaysız gösterimin durumudur. Diğer görünümü *ertelenmiş ya da dolaylı* olarak adlandırıyorum. Benzin bulunduğunu göstermek için benzine değil de ölçü birimine işaret ettiğimde bu tür meydana gelir. Ayrıca bu, çimen ya da Yunan kitabesine işaret etmek suretiyle soyut tekil terim 'yeşil' ya da 'alfa'yı açıkladığımızda da söz konusu olur. Böylesi işarete bulunma, somut genel terim 'yeşil' ya da 'alfa'yı açıklamak için kullanıldığında dolaysız gösterimdir; ama soyut tekil terimleri açıklamak için kullanıldığında ertelenmiş gösterim olur; çünkü yeşil renge ya da alfa harfine karşılık gelen soyut nesne, ne işaret edilen bir noktayı ne de herhangi bir noktayı içerir.

Dolaylı gösterim, benzin ölçümünün durumunda olduğu gibi, zihnimizde çok doğal bir benzerliğe sahip olduğumuzda meydana gelir. Buna benzeyen başka bir örnek, ifadelerin Gödel sayımı tarafından sağlanmaktadır. Buna göre, eğer 7, alfa harfinin Gödel rakamı olarak belirlenseydi, Gödel numaralamasının bilincinde olan bir adam söz konusu Yunan alfabesinin bir yazısına işaret ettiğinde 'yedi' demek konusunda kuşku duymazdı.

Görünüşe göre bu iki yönden dolayı görünümüdür; dolaylı olusun bir adımı bizi soyut nesne olarak yazıdan harfe taşır ve bir ikinci adım bizi oradan rakama ulaştırır.

Şayet varsa, bireyselleştirme dizgemize başvurmak suretiyle, görmüş olduğumuz bu 'alfa' sözcüğünün somut genel kullanımı ile soyut tekil kullanımı arasında ayırım yapabiliriz. Yine bu düzene ve özellikle de özdeşliğe başvurmak suretiyle, ayrıca 'alfa' sözcüğünün soyut tekil kullanımında gerçekten harfi adlandırmak için kullanılıp kullanılmayacağına ya da tersine onun harfe ilişkin Gödel rakamını adlandırmak için kullanılıp kullanılmayacağına açıkça karar verebiliriz. Her neyse, eğer konuşmacının '7' rakamına eş değer gördüğü şeyi kendi kanaatimize göre belirlediysek bu seçenekleri ayırt edebiliriz; çünkü ona alfanın 7 olup olmadığını sorabiliriz.

Bu düşünceler dolaylı gösterimin dolaysız gösterim tarafından sunulanlara hiçbir önemli sorun eklemediği izlenimini bırakmaktadır. Bir kez özdeşliği ve bireyselleştirme ile ilgili İngilizce edatları kapsayan çözümleyici çeviri varsayımını seçtiğimizde, bu durumda artık sadece dolaysız gösterimden kaynaklanan 'tavşan' ve 'tavşan katmanı' ve geri kalanlar arasındaki kararsızlığı çözüme kavuşturmayız, ne ki aynı zamanda somut genel ile soyut tekil arasında bulunan herhangi bir kuşkuyu ve dolaylı gösterimden kaynaklanan ifade ile Gödel rakamı arasındaki kuşkuyu da ortadan kaldırabiliriz.

Bununla birlikte bu sonuç fazla iyimserdir. Göndergenin anlaşılabilirliği derinleşmektedir ve özdeşliği ve bireyselleştirme dizgesinin kalanını dural ve belirli olarak kabul etsek bile o, güç ayrımına varılır bir biçimde varlığını korur; hatta gerçekten kökten çeviriden vazgeçtiğimizde ve sadece İngilizceyi düşündüğümüzde bile sürüp gider.

Dikkatli bir ilk gramercinin (protosyntactician) durumunu düşünün. O, temel delil kuramının biçimlendirilmiş bir dizgesine ya da dünyası sadece ifadelerden, yani, belirlenmiş bir alfabe-

nin işaretler zincirinden oluşan bir ilk söz dizimine (protosyntax) iyledir. İmdi, daha açıkça ifade etmek gerekirse, bu ifadeler tam olarak ne türden şeylerdir? Onlar simge değil, ideal örneklerdir. Dolayısıyla, bir kişi onların her birinin tamamen alfabenin simgelerinin bir kümesi olduğunu varsayabilir. Yani, her ifade, yer-zaman ilintisi içinde değişik biçimlerde yerleştirilmiş, ancak biçimdeki belirli bir benzerlik nedeniyle birlikte sınıflanmış yazıların bir kümesidir. x ve y iki ifadesinin xy sıralaması, belirli bir düzende, her biri sırasıyla x ve y 'nin simgeleri olarak iki parçaya iye olan ve bu düzen içinde biri diğerine göre oluşan tüm yazıların kümesi olacaktır.

Ancak bu durumda x ve y geçersiz değilken, xy geçersiz bir küme olabilir. Çünkü rastgele, x ve y 'ye ait olan yazıların geçmişte, şimdi ve gelecekte hiçbir yerde bulunmaması olası olabilir. Bu tehlike x ve y 'nin uzunluklarıyla ilgili olarak da boy gösterebilir. Ve bu tehlike, her ne zaman $xy=zy$ olursa $x=z$ olur diyen ilk söz diziminin bir yasasının ihlalinde kolayca görülebilir.

Bu nedenle, ilk söz dizimbilimcimizin (ilkgramerci) şeyleri kendi dünyasında yazıların kümeleri olarak yorumlayamayacağı ortaya çıkıyor. O atomları hâlâ özel işaretlerin, yazıların kümeleri olarak düşünebilir; çünkü bu durumlarda yargısızlık tehlikesi yoktur. Ve sonra, o kendi işaret halkalarını yazıların kümeleri olarak almak yerine matematiksel ardıllık kavramına başvurabilir ve onları işaretlerin ardılları olarak kabul edebilir. Dizileri incelemenin bildik bir yolu, sırası ile rakamlarla ilgili şeylere ilişkin bir eşlemeye benzetmektedir. Bu yaklaşıma göre, bir ifade ya da işaretler dizisi, her biri bir işaret ya da bir rakamın eşi olan çiftlerin sonlu bir kümesi olur. İfadelere ilişkin bu açıklama daha yapaydır ve basitçe kendi değişkenlerinin falan filan işaretlerin dizileri boyunca yayılmasına izin verdiğini söyleyen bir kişinin bulunmasını varsaymaya eğilimli açıklamadan daha karmaşıktır. Bununla birlikte o, kaçınılmaz seçenek değildir; onu harekete

geçiren düşünceler başka yapımlar sayesinde de karşılanabilir. Bu yapılardan biri Gödel rakamlarının bizzat kendileridir ve bu rakamlar çekici bir biçimde basittir. O sadece doğal rakamları kullanır, oysa önceki yapı tek-harf yazılarının kümelerini ve ayrıca doğal rakamları ve bunların küme çiftlerini kullanmıştı. Tam bu noktada rakamların lehine ifadelerden vazgeçmiş oluşumuz ne kadar açıktır? Açık olan şey sadece bizim ifadelerle karşılanmak istenilen yasaları sağlamak için her iki yapımda açıklayıcı olmayan bir anlamda yapay olarak örnekler tasarlamış olmamızdır.

İfadelerle ilgili o denli çok şey vardır ki! Şimdi, temel rakam kuramı ile ilgili olarak bizzat aritmetikçinin kendisini düşünün. Onun dünyası tamamen doğal sayılardan ibarettir. Onun dünyası ilk söz dizimcinin dünyasından daha mı açıktır? Bütün bu olup bitenden sonra, bir doğal sayı nedir? Frege'nin, Zermelo'nun, Neuman'ın açıklamaları ve sayısız başka seçenekler bulunmaktadır, hepsi karşılıklı olarak birbiriyle uyuşmaz niteliktedir ve hepsi de aynı derecede doğrudur. Doğal sayı ile ilgili bu açıklamaların herhangi birinde yaptığımız şey, doğal sayılar ile sağlanmak istenen yasayı örtük olarak karşılamak amacıyla küme-kuramsal örnekler tasarlamaktır. Durum tamamen ilk söz dizim durumunun benzeridir.

Doğal sayının herhangi bir küme-kuramsal açıklamasının olsa olsa bir *obscurum per obscurius* (kapalı bir şeyi daha kapalı olan başka bir şeyle açıklama) durumu olduğu hissedilebilir; tüm bu açıklamalar bir şeyleri gerçek varsaymalıdır ve doğal sayıların kendileri başlangıç için kabul edilebilir bir faraziyedir. Doğal sayı ve aritmetikten meydana gelmiş kümelerin ve kümeler kuramının bir yapısının bilinen karşıttan çok daha arzu edilir olabileceğini kabul etmeliyim. Diğer yandan, açık seçik olmaya ve hatta doğal sayı kavramına dair izlenimimiz, temel rakam kuramının tam delil yöntemine ilişkin Gödel'in olanaksızlık kanıtlamasından oldukça zarar görmüştür, hatta Skolem

ve Henkin'in doğal sayıların tüm yasalarının ölçünlü olmayan örnekleri içerdiğine dair gözlemlerinden de muzdarip olmuştur.⁷

Tartışmanın bir evrenini -ölçüm değişkenleri alanı- tanımlamakla bu evreni bir başka evrene indirgemek arasında açık bir ayrım göremiyoruz. İfadenin kavramını açıklamakla onun yerini rakamın kavramıyla değiştirmek arasında hiçbir önemli ayrım görmüyoruz. Ve şimdi daha özel bir biçimde ifade etmek gerekirse, rakamların bizzat kendisi olan şey, doğru bir biçimde azalan rakamlardan ve aritmetik olana ya da sözgelimi kümeler kuramındaki gibi başka yeni bir örneğe bağlanan rakamlardan açık hiçbir tarzda ayrımlı değildir.

İfadeler sadece kendi yasaları -söz dizim kuramının yasaları- sayesinde bilinir. Dolayısıyla, bu yasalara uyan bütün yapılar -sözgelimi, Gödel rakamları- zorunlu olarak, ifadenin açıklamaları olarak seçilebilirlerdir. Rakamlar sıra ile sadece kendi yasaları -aritmetiğin yasaları- sayesinde bilinirler, dolayısıyla bu yasalara uyan bütün yapılar -örneğin, belirli kümeler- sırası ile rakamların açıklamaları olarak seçilebilirlerdir.

Russell uzun zaman önce karşıt bir sav sundu. O, sayılar üzerine yazdığında, sayıları anlamak için aritmetik yasalarının yeterli olmadığını iddia etti; biz uygulamaları bilmeliyiz, diğer sorunların tartışmasında yerleşik olan rakam tartışmasını anlamalıyız. Sayıyı kullanmada onun verdiği ana kavram *adettir* (Anzahl); bilmem şu kadar n bulunmaktadır. Bununla birlikte, Russell'a yanıt verilebilir. Önce belirli bir biçimde *adeti* ele alın. 'Bilmem şu kadar n vardır'ı aritmetikteki kullanımlarından ayrı olarak, hiçbir biçimde hangi rakamların var olduğunu düşünmeksizin tanımlayabiliriz. Bilmem şu kadar n vardır ifadesi basitçe, bilinmeyen rakamlar n 'e kadar olan rakamlarla bire bir uyum halindedir, anlamına benzer biçimde açıklanabilir.

Russell'ın uygulamayla ilgili daha genel anlamı da yanıtlanabilir. Her zaman, eğer yapı o derecede olursa, uygulamalar

sonuç verecektir. Örnek olarak ifadeler ve Gödel rakamları üzerine bu düşünceyi tekrar hatırlamak olasılıkla yeterlidir: Bir yazıdan (inscription) söz etmek bile konuşmamızın Gödel rakamları değil de ifadeler ile ilgili olduğunun sağın delili değildir. Dolaylı gösterimi her zaman savunabiliriz.

Matematikçilerin genellikle dediği gibi, bu bağlamda var olan tüm aritmetiğin rakamlarla ilgili olması gerektiğini söylemek doğru olur. Ne ki bu noktayı, bazen yapıldığı üzere, rakamlar aritmetiği icra eden her şeydir, demek suretiyle açıklamak bir yıkım olabilir. Bu dillendiriş hatalıdır, çünkü nesnelere ilişkin ayrımlı alanlar aritmetik konusunda ayrımlı örnekler sunabilir. Her bir dizinin işe yaraması sağlanabilir ve tüm dizileri bir diğeri aracılığıyla tanımlamak -örneğin, tek sayılar dizisini olaylar dizisiyle tanımlamak- sonuçta aritmetikte çelişki oluşturabilir.

Dolayısıyla Russell, rakamların kendi aritmetik niteliklerinden daha fazlasını gerektirdiklerini önermekte hatalı iken, rakamların aritmetiği icra eden her şey olarak tanımlanmasına karşı çıkmakta haklıydı. Anlaşılması güç nokta, herhangi bir dizinin, yalnızca ve yalnızca bir ve aynı diziye sadık kaldığımız sürece, rakamın bir çeşidi olarak iş görecektir olmasıdır. Bu anlamda, var olan aritmetik tümüyle hesap yapmak için vardır: rakamların ne olduklarına dair kesinlikle hiçbir söz yoktur, sadece aritmetik vardır.⁹

II

Başlangıçta tavşanlara ve tavşan parçalarına ilişkin örneğe benzer örnekler yardımıyla göndergenin anlaşılmağını ısrarla anlattım. Bu örnekler dolaysız gösterimi kullanmıştı ve göndergenin belirsizliği tamamen özdeşliğin çevirisine ilişkin belirsizliğe ve diğer bireyselleştirici dizgeye dayanmıştı. Bu nedenle de, bu örneklerin zemini kökten çeviri idi: Önceden hazırlanmış sözlüklerden yararlanmaksızın davranışsal delile

dayanarak yerlilerin dili gibi yabancı bir dilden çeviri. Daha sonra dolaylı gösterime ve soyut nesnelere yöneldiğimizde, ana dilin bizzat kendisine egemen olan gönderge ile ilgili kaçınılmaz bir belirsizliğin var olduğunu bulguladık.

Bu noktada, daha önceki örneklerle ilgili olarak bile bir yabancı dile başvurmamızın gerçekten zorunlu olmadığına dikkat edilmelidir. Daha derin bir düşünüşe göre, çeviri ana dilde (home language) başlamaktadır. Komşumuzun İngilizce sözcüklerini kendi konuşmalarımızdaki ses birimlerinin aynı dizile-riyle eşleştirmek zorunda mıyız? Kesinlikle hayır, çünkü biz onları bazen bu tarzda eşitlemiyoruz. Bazen, 'soğuk' ya da 'doğru' ya da 'umut verici bir biçimde' gibi bazı sözcükleri komşumuzun kullanımının 'bizim kullanımlarımızdan ayrımlı olduğunu kabul etmenin iletişimin yararına olduğunu görüyoruz ve bu nedenle onun bu sözcüğünü kendi lehçemizdeki ses birimlerinin ayrımlı bir dizisine çeviriyoruz. Gerçekte, çeviri hakkındaki olağan özel yaşamız ses birimlerin her bir dizisini basitçe kendine göre onaylayan sesteş bir yasadır. Ne ki biz hâlâ hep eş sesliliği hafifletmeye istekliyiz ki, bunun için Neil Wilson 'iyi niyet ilkesi'²⁰ adını kullanmıştır. Böylece, komşumuzun iletisini daha anlamlı yapma konusunda kendi yöntemimizi onaylarsak, bu durumda onun sözünü zaman zaman ayrı sesli olarak (heterophonically) yorumlayacağız.

Her şey hesaba katıldığında, sesteş yasa kullanışlı bir yasadır. Onun bu derecede iyi işlemesi rastlantı değildir. Çünkü öykünme ve geri bildirim bir dili üreten şeylerdir. Bu biçimde, atalarımızı öykünmek suretiyle temel sözcüklere ve ibarelere ilişkin büyük miktarda malzeme elde ettik ve atalarımızın, ibarelerin uygun biçimde işaret etmiş olduğu bütün dış koşulları tarafından teşvik edildik. Sesteş çeviri öğrenimin bu toplumsal yöntemi yönünden anlaşılır değildir. Bu konuda sesteş çeviriden ayrılmak sadece iletişimi engelleyecektir. Aynı zamanda, sesteş çevirinin olumsuz geri bildirime uğradığı durumda lehçedeki

başkalığa ya da bir bireydeki şaşkınlığa bağlanabilen karşıt çeşidin oldukça seyrek rastlanan örnekleri bulunmaktadır. Ne ki gözden kaçmaya eğilimli olan şey, sesteş yöntemin ilgisiz kaldığı geniş bir ara-alanın bulunmasıdır. Şimdiki halde, gönüllü olarak, komşumuzun tavşanlarla ilgili açık göndergelerini gerçekte tavşan kaynaşımına ilişkin göndergeler olarak ve formüllerle ilgili açık göndergelerini gerçekte Gödel rakamları ile ilgili göndergeler olarak, belirtilenin tersine düzenli biçimde yeniden yorumlayabiliriz. Onun çeşitli bağlayıcı yüklemelerine dair çevirimizi ussal bir biçimde varlık bilimin değişimini karşılayacak tarzda yeniden düzenlemek suretiyle, tüm bunları komşumuzun sözel davranışı ile uzlaştırabiliriz. Kısacası, göndergeyle ilgili anlaşmazlığı ana dilimizin konuşulduğu kendi ülkemizde yeniden oluşturabiliriz. Örneğin, belirli bir durumda gerçekten formüllere mi yoksa Gödel rakamlarına mı işaret etmeye niyet ettiğini sormak suretiyle, komşumuzun anlamlarının bu düşsel biçimini soruşturmak boşunadır; çünkü bizim sorumuz ve onun yanıtı –elbette rakamlar- kendi konumunu sesteş çeviriye karşı koruyamamıştır. Sorun, sesteş çevirinin bu ertelemesine ilişkin dikkatlilikte ayrımlı olması dışında, ana dilin konuşulduğu yerde, kökten çeviri olarak bilinen şeyden hiçbir biçimde ayrımlı değildir.

Dewey'in davranışsal dil felsefesini savunurken göndergeyle ilgili anlaşılmazlığın bir olgu ile ilgili bir anlaşılmazlık olmadığına ısrarla belirtmiştim; cisim olgusu yoktur. Ancak gerçekten cisim olgusu yoksa bu durumda göndergenin belirsizliği (anlaşılmazlığı) komşunun durumundan çok evimize daha da yaklaştırılabilir; onu kendimize uygulayabiliriz. Bir şeyin bizzat kendisiyle ilgili olarak bile, şu şey tavşan katmanlarına ve Gödel rakamlarına değil de tavşanlara ve formüllere işaret etmektedir demenin bir anlamı olmalıysa, bu durumda aynı şeyi bir başka şey hakkında söylemenin de bir anlamı olmalıdır. Sonuçta, Dewey'in vurguladığı gibi, özel (bireysel) dil yoktur.

Ana dile ya da belirli bir dile ait nesnel ya da öznel bütün terimlerle ilgili olarak, tavşanlara ve tavşan parçalarına ya da tavşan katmanlarına işaret etmek arasında ya da formüllere ve bu formüllerin Gödel rakamlarına işaret etmek arasında hiçbir ayrımın bulunmadığı anlamsız bir konuma doğru kendi kendimizi sürüklediğimiz görünüyor. Bu kesinlikle saçmadır. Çünkü bu, tavşan ile onun parçalarının ya da katmanlarının her biri arasında ve bir formül ile onun Gödel rakamı arasında hiçbir ayrımın bulunmadığını ima etmektedir. Şimdi, göndergenin sadece kökten çeviride değil ama evde de saçma (anlamsız) hale geldiği görülebilir.

Bu ikircimi çözmeye, kendi evimizde kendi dilimizde onun bütün yüklemelerini, yardımcı işaretlerini bize betimleyerek başlayın. Bu sözcük dağarcığı 'tavşan', 'tavşan parçası', 'tavşan katmanı', 'formül', 'rakam', 'öküz', 'sığır', ayrıca özdeşlik ve karşıtlığın iki haneli yüklemelerini ve mantıksal bağlaçları içermektedir. Bu terimleri kullanarak birçok ayrımlı ifade ile bu bir formüldür ve şu bir rakamdır, bu bir tavşandır ve şu bir tavşan parçasıdır, bu ve şu aynı tavşandır ve bu ve şu başka parçalardır, diyebiliriz. *Sadece bu sözcüklerle*. Terimlerin, yüklemelerin ve yardımcı işaretlerin bu ağı, izafiyet dilinde (jargon) bizim gönderge çerçevemiz ya da koordinat düzenimizdir. Onun yardımıyla, tavşanlar ve parçalar, rakamlar ve formüller hakkında anlamlı ve özgün bir biçimde konuşabiliriz ve konuşuyoruz da. Daha sonra, önceki paragraflarda olduğu gibi bildik terimlerimizin diğer anlamlarını ele alacağız. Yardımcı işlevsel sözcüklerin yorumlarındaki onarıcı düzeltmeler yardımıyla bu anlamların güzel ve ustaca değiştirilmesinin hâlâ tüm var olan konuşma eğilimlerini sağlayabileceğinin ayırdına varmaya başlıyoruz. Bu, kendimize uyguladığımız göndergeye ilişkin anlaşılma iddi ve o, göndergenin saçmalığına neden olmuştu. Doğru olarak, bir koordinat düzeni ile ilgili olması dışında gönderge anlamsızdır. Bizim ikircimimizin çözümü de bu görelilik ilkesinde yatmaktadır.

Genel olarak ‘tavşan’, ‘tavşan parçası’ ve ‘rakam’ vs. terimlerimizin gerçekten ustaca değiştirilmiş bazı anlamlardan çok sırasıyla tavşanlara, tavşan parçalarına ve rakamlara vs. işaret edip etmediğini sormak anlamsızdır. Bunu sormak kesinlikle anlamsızdır, biz onu anlamlı bir biçimde sadece bir çeşit arka plan dille ilgili olarak sorabiliriz. ‘Tavşan’ gerçekten tavşanlara mı işaret etmektedir? diye sorduğumuzda, bir kişi şu soru ile karşılaşabilir: “Tavşanların hangi anlamında tavşanlara işaret eder?” Bu soru önceki konulara geri dönüşü başlatır ve önceki konulara geri dönüş için arka plan dile gereksinim duyuyoruz. Arka plan (art sürem) dil kuşkulu ve göreceli bir anlam verir; bu arka plan dile göreceli anlam. Daha kesin bir tarzda göndergenin doğruluğunu araştırmak, göndergenin verilmiş bir çerçevesine göreceli konum ya da hızdan çok mutlak konum ya da mutlak hızı sormak benzeri bir şey olabilir. O Ayrıca, komşumuzun altüst olmuş her şeyi ya da tamamlayıcı renk içinde her zaman algılamak biçimde bulunan her şeyi düzenli olarak görebilip göremediğini sormaya da çok benzemektedir.

Kendisine dönüş yapabileceğimiz bir arka plan dile gereksinim duyduğumuzu söylemiştim. Şimdi sınırsız bir gerilemeye mi maruz kalıyoruz? Düşünmekte olduğumuz türün göndergesi ile ilgili sorular, sadece bir arkanın dile göreceli olarak bir anlama sahipse, bu durumda arka plan dille ilgili gönderge sorunları açıkça sadece başka bir arka plan dile göreceli olarak bir anlama sahip olur. Bu ifadelerle göre, durum umutsuz bir görünüm arz etmektedir. Ancak o gerçekte konum ve hız sorularından çok ayrımlı değildir. Belirli bir koordinat düzenine göreli konum ve hız bize verildiğinde, biz karşılık olarak her zaman koordinatların bu düzeninin eksenlerinin başlangıcının ve yöneliminin alanına ilişkin sorular sorabiliriz ve bu biçimde üretilen ardıl sorulara yanıt vermede gerekçe olarak gösterilebilen diğer koordinat düzenlerinin ardıllarının bir sonu yoktur.

İşbaşında biz elbette işaretleme benzeri bir şey aracılığıyla

koordinat düzeninin gerilemesini durdurabiliriz. Ve gönderge ile ilgili tartışmalarda, ana dilimizde kabullenme ve onun sözcüklerini gördükleri biçimiyle almak suretiyle uygulamada arka plan dillerin gerilemesini durdurabiliriz.

Hız ve konum durumunda noktalama, uygulamada, geri gi-dişi pekâlâ keser. Ama uygulamanın dışında konum ve hızın durumu nedir? Yanıt elbette uzaklığa ilişkin bağıntısal öğretiler; salt konum ya da hız yoktur; sadece koordinat düzenlerinin birbirlerine göre ilişkileri ve sonuçta nesnelerin birbirlerine göre ilişkileri vardır. Ve sanıyorum anlama (denotation) ilişkin koşut soru koşut bir yanıtı, kuramların nesnelerinin ne olduğuna dair ilişkisel bir kuramı gerektirir. Anamlı olan şey, bir kuramın nesnelerinin ne olduğunu söylemek değil, ancak tam olarak ifade edersek, nesneler hakkındaki bir kuramın nasıl yorumlanabilir olduğunu ya da diğer bir kuram içinde nasıl yeniden yorumlanabileceğini söylemektir.

Sorun yalın maddenin anlaşılmasız oluşu değildir; bu şeyler kendi nitelikleri olmaksızın ayırt edilemezler. Bu konu daha derin bir incelemeyi gerektirmemektedir. Şimdiki konu altüst olduğu gözükken şeylerle ilgili anlaşılmasızlıkta ya da tümleyici renklerde daha iyi bir biçimde açıklanmıştı; çünkü nitelikleri ile birlikte aktarıldıklarında bile anlaşılmasız biçimde değişebilen şeyler bu şeylerdir. Tavşanlar, tavşan parçalarından ve tavşan katmanlarından sadece yalın madde olarak değil, sonuçta nitelikleri ile ilgili olarak da ayrımlıdır ve formüller nitelikleri bakımından rakamlardan ayrımlıdır. Şimdiki düşüncelerimizin bizi takdir etmeye yönelttiği şeyler, altüst görünen şeylerde ve tümleyici renklerde bulunan şeylere ilişkin bilmecenin titizce incelenmesi gerektiği ve onun ilkesinin geniş bir alanda kullanılması gerektiğidir. Bizim ulaştığımız göreceli sav budur. Tekrar ifade edersek: Bir kuramın nesnelerinin ne olduğunu söylemek, bir kuramın başka bir kuram içinde nasıl yorumlanacağını ya da nasıl yeniden yorumlanacağını söylemek dışında hiçbir anlam

ifade etmez. Bir kuram içinde çalıştığımızı ve bu nedenle onun nesnelerini incelediğimizi varsayın. Kuramın gerçek anlamları bu nesneler olan değişkenlerini kullanmak suretiyle böyle yapıyoruz. Buna karşın, bu dünyanın içinde tanımlanabileceği son bir anlam yoktur. Bu kuramın dilinde bu evrenin bazı parçalarının diğer parçalarından kendisi aracılığıyla ayırt edildiği yüklemeler bulunmaktadır ve bu yüklemeler kuramın yasalarında oynadıkları işlevlerde tamamen birbirlerinden ayrımlıdır. Bu arka plan kuramda, kendi evreni arka plan evrenin bir parçası olan bir alt kuramın, yeni bir yorum sayesinde evreni daha küçük bir parça olan bir diğer alt kurama nasıl indirgenebileceğini gösterebiliriz. Alt kuramlara ve onların varlık bilimlerine ilişkin böyle bir konuşma anlamlıdır, ne ki ilkelce benimsenmiş ve sonuçta anlaşılamaz nitelikte olan varlık bilimine rağmen sadece arka plan kuramla ilgilidir.

Kuramlar hakkında böyle konuşmak bir dile getirme sorunu ortaya çıkarır. Bir kuramın tam olarak yorumlanmış (anlam verilmiş) tümcelerin bir kümesi olduğu söylenecektir. (Daha açık biçimde ifade edersek, o tüm dengelimsel olarak kapalı bir kümedir: o, sonuçları aynı simgelenim içinde ifade edildiği derecede, kendisinin bütün mantıksal sonuçlarını kapsar.) Ama eğer bir kuramın tümceleri tümüyle yorumlanırsa, özellikle bu durumda onların değişkenlerine ilişkin değerler alanı saptanabilir. O halde, bir kuramın nesnelerinin ne olduğunun söylenmesinde nasıl hiçbir anlam bulunamaz?

Benim yanıtlım, basitçe, şayet herhangi bir şey bir kuram olarak hesaba katılacaksa, kuramların, görelî bir anlamda olması dışında, tam olarak yorumlanmış olmasını isteyemeyiz, biçimindedir. Bir kuramı açıkça tanımladığımızda, kuramı içermesi gereken tümcelerin hangileri olduğunu, hangi şeylerin değişkenlerin değerleri olarak alınması gerektiğini ve hangi şeylerin yüklem harflerine karşılık gelen şey olarak alınacağını gerçekten tam olarak, kendi ifadelerimizle ve açıkça belirtmemiz gerekir.

Şimdiye kadar kendi sözcüklerimizle ilgili ve onların ardında yatan genel ev kuramımızla ilgili kuramı tamamen yorumladık. Ne ki bu sadece ev kuramınıninkilere göreli olarak tanımlanmış kuramın nesnelerini saptamaktadır ve bu istenilen biçimde karşılıklı olarak sorgulanabilir.

Bir kişi basitçe, evrenimizde bulunan her şey hakkında karar vermeye kalkıştığımızda anlamsızlık başlar, yollu bir sonuç çıkarmaya yönlendirilebilir. Sözü geçen tümel yargı sadece bu yargının artık tümel olmadığı daha geniş bir evrenin arka planı ile donatıldığında anlam kabul eder. Ve bu, her şey hakkında doğru olan hiçbir gerçek yüklem yoktur, yollu bildik öğretiler. Hepimiz bir yüklem sadece dışta bıraktığı şeylere kıyasla anlamlı olduğunun ve bu nedenle her şey hakkında doğru olmanın bir yüklemi anlamsız hale getirdiğinin iddia edildiğini öğrendik. Ne ki bu öğreti kesinlikle yanlıştır. Örneğin, öz kimlik (self-identity) kesinlikle anlamsız diye yadsınamaz. Bu konuda, hiçbir olgu ile ilgili olmayan ama vahşice anlamlı olan herhangi bir ifade, her şey hakkında yapay olarak karar verdiği bir kalıba sokulabilir. Örneğin, Jones ile ilgili olarak, o sadece şarkı söyler demek, Jones ve şarkı söyler dışında her şey hakkında karar vermektir. Söylenmesi gereken her şeyi yadsıma yanılgısına düşmemek için tümel yargıyı yadsımdan kaçınırsak iyi olur.

Carnap, *Dilin Mantıksal Söz Dizimi* adlı çalışmasında tümel sözcükler öğretisinde orta bir yol tutar. O, tümel sözcüğün doğrulamasını “yarı-söz dizimsel” olarak ele alır –sadece saygıdan dolayı kabul edilen ve deneysel içeriği olmayan bir yargı olarak onları inceler. Ancak ona göre, tümel sözcükler sadece “Jones ya da şarkı söyler”den ayrımlıdır” gibi az sayıda tümel olarak doğru yüklem değil. Onlar doğa sayesinde değil, kendi sözcüklerinin soyut anlamları sayesinde tümel olarak doğru olan tümel olarak doğru yüklemelerin özel bir türüydü. Bu tümel sözcükler öğretisi onun daha sonraki bir yazısında, bir kuramın dünyaya ait olguları özenle ele aldığı ‘içsel’ sorular ile insanların

kuramların göreceli değerlerini özenle ele aldığı 'dış görünüşe ait' sorular arasındaki bir ayrım biçimini almıştır.

Carnap'ın varlık bilimsel göreliliği aydınlatmaya ilişkin bu ayrımlarına güvenmeli miyiz? Bir kuramın ne ile ilgili olduğunu söylemekte hiçbir salt anlamın bulunmadığını anladığımızda, Carnap'ın "dışsal sorular" diye adlandırdığı şeyin olgusal olmayışını mı anlamıştık? Bir kuramın ne hakkında olduğunu söylemenin bir arka plan kuramın aleyhinde bir anlama sahip olduğunu gördüğümüzde arka plan kurama ilişkin içsel soruların gerçekliğini mi anlıyorduk? Bu alanda hiçbir açıklama ümidi göremiyorum. Daha önce ifade ettiğim gibi, Carnap'ın tümel sözcükleri sadece herhangi bir tümel olarak doğru yüklem değil, özel bir türdü ve bu türü ayırt eden şey açık değildir. Onları ayırt eden şeyin, onların doğa sayesinde değil soyut anlamlar sayesinde tümel olarak doğru olmalarının olduğunu söylemiştim; ne ki bu çok sorgulanabilir bir ayrımdır. 'İçsel' ve 'dışsal' hakkında konuşma ise bundan daha yararlı değildir.

Varlık bilimsel görelilik, olgusal ve olgusal olmayan, dışsal ya da içsel tümel yargının çeşitleri arasındaki herhangi bir ayrım tarafından açıklanmamalıdır. Bir kuramın varlık bilimine ilişkin sorular kesin bir biçimde anlamsız olduğunda ve bu sorular bir arka plan kurama göreceli olarak anlamlı olduğunda, bu genellik arzetmez, çünkü arka plan kuram daha geniş bir evrene sahiptir. Kısa süre önce söylediğim gibi, bir kimse onun genel olduğunu kabul etmeye teşvik edilmektedir; ne ki böyle bir durumda bunu yapan kişi hatalıdır.

Tümüyle tümellik olduğu değil de dairesellik olduğu kabul edildiğinde, varlık bilimsel soruları anlamsız kılan nedir? 'Bir F nedir?' kalıbının bir sorusu sadece bir başka terime başvurmak suretiyle yanıtlanabilir: 'Bir F bir G'dir'. Yanıt sadece göreceli bir anlam verir: G'nin gerçekte var olduğu biçimiyle onaylanmasına göreceli bir anlam.

Bir kuramın sözcük dağılımını, niceleyiciler gibi mantıksal

işaretleri ve doğruluk işlevleri ve özdeşliğe ait işaretleri kapsayan bir şey olarak betimleyebiliriz. Ayrıca o, tanımlayıcı ya da mantıksal olmayan işaretleri içerir ki, bunlar özgül bir biçimde tekil terimler ya da adlar ve genel terimler ya da yüklemelerdir. Kuramı içeren, yani kuram açısından doğru olan ifadelerde mantıksal olmayan sözlüğün anlamlarından ve değişkenler alanından çıkarımda bulunduğumuzu varsayın. Kuramın mantıksal biçimi ile baş başa kalırız ya da daha sonra ifade edeceğim gibi *kuram-kalıbı* ile baş başa kalırız. İmdi bu kuram-kalıbını, ilgili olduğu ölçüm değişkenleri için yeni bir dünya seçmek, bu evrenden nesneleri adlara bağlamak ve tek-yer yüklemelerinin kaplamaları olarak bu evrenin alt kümelerini seçmek vs. suretiyle yeniden yorumlayabiliriz. Kuram-kalıbının böyle her yorumu, bu yorum onun doğru çıkmasını sağladığı takdirde, kuram-kalıbının bir örneği olarak adlandırılır. Verilmiş gerçek bir kuramda bu örneklerden hangisinin istenildiği kuram-kalıbından hareketle tahmin edilemez.

Adların ve yüklemelerin tasarlanan göndermeleri daha çok gösterim aracılığıyla ya da önceden bilinen bir sözlükteki açıklamalar aracılığıyla öğrenilmelidir. Ancak bu iki yoldan birincisinin yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır, çünkü özdeşliği ve diğer mantıksal sözlüğü etkileyen çeviri belirsizliklerinin dışında başka bir ertelenmiş gösterim sorunu daha söz konusudur. Bu nedenle, önceden bilinen bir sözlükte bulunan açıklama bizim tek başvuru kaynağımızdır ve varlık bilimsel görecelik için de tek kaynaktır. Her şeyi içeren kuramımızın bütün terimlerinin göndermelerini sorgulamak anlamsız olur, çünkü başka terimler istemek basitçe soruyu soran ya da yanıt verenle ilgilidir.

Bu durumda, kuram içinde, kuram-kalıbımızın çeşitli olası örneklerinden hangisinin bizim gerçek ya da istenen örneğimiz olduğunu söylemek anlamsız olur. Yine de burada bile, birçok örneğin bulunduğunu anlayabiliriz. Çünkü örneklerden her birinin başka bir örnek olması için, tanımlanamaz olmasına rağmen

bir sınırın bulunduğunu ve 'sözü geçen' diğer örneğin bir değişim ya da belki de birincinin bir eksilmesi olduğunu gösterebiliriz.

Örneğin, kuramımızın tamamen sayısal olduğunu varsayın. Onun nesneleri sadece doğal sayılardır. Bu kuramın içinde bulunan rakam kuramının çeşitli örneklerinden tam olarak hangisinin geçerli olduğunu söylemenin hiçbir anlamı yoktur. Ancak bu kuramın içerisinde bile $0,1,2,3$, vs. herhangi bir şey olabilir, eğer bu dizinin 17 'si 0 'ın konumuna getirilse ve 18 1 'in yerine konulsa bile, kuramın hâlâ geçerli kaldığını gözlemleyebiliriz.

Varlık bilim gerçekte iki kat görecelidir. Bir kuramın evrenini belirlemek sadece bir arkan kurama göreceli olarak anlaşılabilir ve o sadece bir kuramın diğerine çevirisinin kılavuzuna ilişkin bir seçimle ilgilidir. Genel olarak elbette arka plan kuram sadece kapsayıcı bir kuram olacaktır ve bu durumda bir çeviri kılavuzuna ilişkin hiçbir soru ortaya çıkmayacaktır. Ancak sonuçta bu hâlâ çevirinin sadece yozlaşmış bir durumudur -çeviri yasasının sesteş bir yasa olduğu durum.

Yeni bir yorumlama sayesinde bir kuramın evreninden belki de kendisinin uygun bir parçası olan bir başka evren lehinde nasıl vazgeçilebileceğinin gösterildiği yerde varlık bilimsel konuşmaya dair bir neden indirgemedir. Başka bir yerde¹¹ *bir vekil işlevinin* (Proxy function) yardımıyla bir varlık bilimin diğerine indirgenmesini ele aldım: bir evreni bir diğerinin tümüne ya da bir bölümüne eşlemek. Örneğin "...nın Gödel rakamı" işlevi bir vekil işlevidir. İfadelerden ya da işaret dizilerinden meydana gelen temel delil kuramı ya da ilk söz dizimin evreni bu işlev aracılığıyla rakamlardan oluşan temel rakam kuramının evrenine eşlenmiştir. Bir varlık bilimi diğerine indirgemedi kullanılan vekil işlev zorunlu olarak birebir değildir. Birebir olan şudur: Birebir olan bir f vekil işlev bize verildiğinde bir varlık bilimin her zaman diğerine indirgenebilir olduğuna dikkat ediniz. Temel akıl yürütme şöyledir: P 'nin eski dizgenin bir yüklemi olduğu yerde,

onun görevi, P'nin kendileri hakkında doğru olduğu eski x nesnelerinin sadece fx bağıntıları hakkında doğru olarak yorumladığımız yeni bir yüklemi tarafından yeni bir dizge içinde yerine getirilebilir. x'in Gödel rakamı olarak fx 'i aldığımızı ve eski dizgemiz olarak içindeki yüklemelerden birinin '...nın bir parçasıdır' olduğu söz dizimsel bir dizge aldığımızı varsayın. Bu durumda yeni olan ya da rakamsal dizgenin uygun yüklemi olan şey, kaplamın ilgili olduğu derecede, 'Gödel rakamı ...olan bir şeyin bir parçasının Gödel rakamı...dır' sözcüklerine denk olan şeydir. Bu rakamsal yükleme elbette bu çapraşık biçim verilemezdi, ama o tamamen uygun bir aritmetik koşul haline getirilebilirdi.

Bir vekil işleve başvurmak suretiyle U evrenimizi diğer bir V evrenine indirgediğimizde, bir arka plan kurama dayanışımız özellikle açık hale gelmiştir. Çünkü sadece U ve V'yi içeren kapsayıcı bir evrenle ilgili bir kuram sayesinde vekil işlevi anlayabiliriz. İşlev, U'yu V'ye eşler ve bu nedenle U'nun tüm eski nesnelerini ve ayrıca onların V'deki vekillerini (karşılıklarını) gerektirir.

Vekil işlevin arka plan kuramın evreninde de bir nesne olarak bulunması gerekli değildir. O kendi görevini sadece benim "sanal küme"¹² ve Gödel'in de bir "kavram"¹³ olarak adlandırdığı şey olarak yerine getirir. Diyeceğim, bir işlev için gerekli olan tüm şey, iki serbest değişkene sahip olan bir açık yan tümcedir; ikinci değişkenin değeri olarak eski evrenin her bir nesnesinin ilk değişkenin bir değeri ile karşılanması koşuluyla. Sorun, sadece kendi kapsayıcı evrenine sahip bir arka plan kuram içinde böyle bir tümceyi yazmayı ve önerimizde değişkenlerle ilgili doğru değerlere sahip olmayı ümit edebilmemizdir.

Eğer yeni nesneler, V'nin U'nun bir alt kümesi olması için kazara eskiler arasında bulunurlarsa, bu durumda U evrenine sahip eski kuram kendini bazen arka plan kuram olarak niteleyebilir ve kendi varlık bilimsel indirgemesini tanımlamak için bunu yapar. Ne ki bundan daha iyisini yapamayız; ekonomik olmayan

eski bir varlık bilime başvurmaksızın yeni varlık bilimsel ekonomilerimizi ilan edemeyiz.

Bu belki de bir çıkmaz gibi görünebilir, sanki daha öncesinde bir yanlış ekonomi olmaksızın hiçbir varlık bilimsel ekonomi doğrulanamazmış ve yadsınan nesneler eninde sonunda gerçekten var olurlarmış gibi. Ne ki bu gerçekten yanlıştır; burada endişe etmek için, doğru olmadığını kanıtlamaya çalıştığımız bir yanlışlığın bulunduğunu varsaydığımız saçmaya indirgeme durumunda bulunandan daha fazla neden yoktur. Şayet göstermek istediğimiz şey U evreninin aşırı olduğu ve sadece bir bölümünün var olduğu ya da var olması gerektiği ise, bu durumda tartışmanın alanı için U'nun tümünü benimsemekle tamamen kendi doğrularımız içinde kalırız. Böylelikle, U'nun tümü gerekli olsa bile daha sonra U'nun tümünün gerekli olmayabileceğini ve böylece de varlık bilimsel indirgememizin saçmalığa indirgeme tarafından bir karara bağlandığını göstermiş bulunuyoruz.

NOTLAR

26-28 Mart 1968'te Colombia Üniversitesinde aynı başlıklı bir konferans çifti olarak sunulmuştur. Konferanslar, iki yılda bir düzenlenen ve 1905'ten 1930'a kadar Colombia Üniversitesinde Profesör olan John Dewey'in anısına düzenlenen John Dewey Konferanslarının ilk serisidir. Editörler onları yayınlama şansına sahip olmaktan dolayı memnundurlar.

1. *Deneyim ve Doğa* (La Salle, Ill.: Open Court, 1925, 1958), s. 179.
2. *Sözcük ve Nesne* (Cambridge, Mass.: MIT yay. 1960) § 12.
3. *Felsefi İncelemeler* (New York: Macmillan, 1953) s. 14.
4. *Karşılaştırım, Sözcük ve Nesne*, § 17.
5. *Sözcük ve Nesne*, § 15. Genel bakış açısının bir özeti için ayrıca bk. benim "Nesneler Üzerine Konuşma" adlı çalışmam, *Proceedings and Addresses of American Philosophical Association*, XXXI (1958); Y. Krikorian ve A. Edel (editörler) tarafından *Çağdaş Felsefi Sorunlar*'da (New York; Macmillan, 1959); ve J. Fodor ve J. Katz (editörler) tarafından *Dilin Yapısı*'nda (Englewood Cliffs, N. J. Parentice-Hall, 1964) ve P. Kurtz (ed.) tarafından *Yirminci Yüzyılda Amerikan Felsefesi*'nde (New York: Macmillan, 1966) yeniden basılmıştır.
6. Açıklamamı canlı tutmak için edat ile ilgili belirli bir eki bir sözcükten çok bir son ek addediyorum.
7. Bk. Leon Henkin, 'Türler Kuramındaki Mükemmellik' "*Journal of Symbolic Logic*, XV, 2 (Haziran 1950): 81-82. Bu çalışmada kaynaklar da bulunmaktadır.
8. Bu konuda daha fazla bilgi için benim 'Set Kuramı ve Mantığı' adlı çalışmama bk. (Cambridge, Mass.: Harvard, 1963, 1968) § 11.
9. Paul Benacerrat, "Rakamların Olamayacağı Şey"de bu noktayı geliştirir, *Philosophical Review*, LXXIV, 1 (Haziran 1965): 47-73. Onun ulaştığı sonuçlar bazı biçimlerde benim ulaşacaklarımdan ayrılmıdır.
10. N. L. Wilson, "Özdeksiz Maddeler", *Review of Metaphysics*, XII, 4 (Haziran 1959): 521-539, s. 532.
11. *Paradoks Biçimleri ve Diğer Makaleler* (New York: Random House, 1966), 204 ve izleyen sayfalar ya da "Varlık Bilimsel İndirgeme ve Ra-

kamlar Dünyası", *Journal of Philosophy*, LXI, 7(Mart 26, 1964): 209-215. sayfalar, 214 ve izleyen sayfalar.

12. Küme Kuramı ve Mantığı, §§2.

13. Kurt Gödel, "Süreklilik Kuramının Tutarlılığı" (Princeton, N. J.: The University yay, 1940), s. 11.

“ÇEVİRİNİN BELİRSİZLİĞİ ve GÖNDERGENİN ANLAŞILMAZLIĞI”¹

Adlı Çalışmadan Alıntı

Scott Saomes

W. V. Quin’ın çevirinin belirsizliğine ve göndergenin anlaşılma-
lığına ilişkin öğretileri geçen elli yılın felsefesindeki en ünlü ve
en önemli iddialar arasında yer almaktadır. Çevirinin belirsizliği
ve göndergenin anlaşılma-
zlığı hakkındaki iddiaların, hiçbir bi-
çimde evrensel olarak kabul edilmemelerine rağmen, birçok kişi
tarafından anlam ve gönderge hakkındaki en temel inançları-
mıza karşı güçlü meydan okumalar oldukları düşünülmüştür.
Sözü geçen en temel inançlarımız, hem sözcüklerimizin çoğu-
nun, onları her zaman anladığımız anlamda, anlam ve gönder-
geye sahip olduklarına inanmayı içerirler ve hem de oğlum
Brian’ın geçmişte evcil tavşanı Bigvig’den çoğu kez sevgiyle söz
ettiğine inanmam gibi özel durumlarda ima ve ifade edilen özel
şeylere dair inançları içerirler. Eğer Quine’ın öğretileri ve bu öğ-
retilere ilişkin iddialar doğru ise, bu durumda bu gibi inançlar
doğru olarak kabul edilemez.

Bir kişi, Quine’ın bunun gibi sonuçlarla ilgili iddialarının bir-
çok kişi tarafından açıkça yanlış olarak düşünülebileceğini uma-
bilir. Bana göre, bu durumun sözü geçen savların sonu-
olmaması büyük oranda bu savların gerçekte söylediği şeyle ve
bu savları destekleyen kanıtların gerçekte ne olduğuyla ilgili
sürüp giden bir belirsizliğin sonucudur. Bu durumu düzeltmeyi

deneyeceğim. Benim açıklayıcı görevim Quine'in öğretilerinin içeriğini ve sonuçlarını açıklamak ve onlara ilişkin kanıtları yeniden kurmaktır. Eleştirel görevim bu kanıtların iyi kanıtlar olmadıklarını göstermek ve onların neden yadsınmaları gerektiğini açıklamaktır.

İlk bölümde Quine'in temel varsayımlarını ve bu varsayımlarla ilgili delilleri ortaya koyacağım. Bu delillerin inandırıcılığının, doğruların bir kümesinin başka bir iddialar kümesinin doğruluğunu belirlemesinin ne anlam ifade ettiğine dair dizgesel bir kaçamağa dayandığını iddia ediyorum. Bir kez bu kaçamak ortadan kaldırıldığında, artık orada çevirinin belirsizliğiyle ilgili ussal bir olasılık ortaya çıkmayacaktır. İkinci bölümde bu sonucu göndergenin anlaşılmağına uygulayacağım ve genellikle anlaşıldığı üzere Quine'in konumunun kendisini hem anlam hem de göndergeyle ilgili elemeciliğin kökten bir biçimine götürdüğünü iddia edeceğim. Üçüncü bölümde bu konumun sadece ikna edici olmadığı değil, ne ki ayrıca erek için uygun olmadığı da gösterilecektir.

I

Quine'in çevirinin belirsizliğiyle ilgili tartışmasıyla başlıyorum. Bu tartışmanın çoğu, çeviri kuramları arasındaki ilişkilerle ve bu kuramlara uygun gözlemsel delillerle ilgili verilerin çevirisinin belirsizliğine dair savlarla ilgilidir. Sav, bir dilin başka bir dile çevirisiyle ilgili deneysel delilin bütünüünün çevirinin benzersiz bir dizgesini belirlemede başarısız olduğunu iddia ediyor; bir kişi ne kadar çok veri toplarsa toplansın, veri tarafından tamamen eşit derecede desteklenen çeviri ile ilgili birbirine karşıt dizgeler daima var olacaktır. Bu sav, Quine'in, her çeşit deneysel kuram tipik bir biçimde gözlemsel delil tarafından belirlenir, yollu düşüncesinin bir örneğidir.

Veri İle İlgili Çevirinin Belirsizliği

L_1 ve L_2 rastgele seçilmiş diller olsun ve D bir dilden diğer bir dile çeviri ile ilgili (bilinen ya da bilinmeyen) gözlemsel doğruların bir kümesi olsun. D ile örtüşebilir nitelikteki L_1 ve L_2 'ye uygun herhangi bir T çeviri kuramı için, T ile bağdaşabilir nitelikte, yani D tarafından tamamen aynı derecede desteklenen bir T' kuramı bulunmaktadır.²

Belirsizlik kuramı, çeviri kuramlarının ne olduğu ve onlarla ilgili delili Quine'ın ne olarak kabul ettiği konusunda az bir şey söylemek suretiyle açıklığa kavuşturulabilir. Önce çeviri kuramlarını düşünün. İki dille ilgili bir çeviri kuramı, bir dilin bireysel sözcüklerini diğer dilin sözcük ve ibareleriyle ilişki içine sokar; bu karşılıklı bağıntı daha sonra iki dilin tümcelerini ilintilendirmek için kullanılır.³ Böyle ilintileri kurmanın bir düzeni bir çeviri yönergesi ya da çeviri kuramı olarak düşünülebilir. Böyle bir kuramı şu biçimin (son derece çok) sonuç veren kuramları olarak düşünebiliriz:

L_1 'deki w_1 sözcük ya da ibaresi L_2 'deki w_2 sözcük ya da ibaresiyle aynı anlamı ifade etmektedir.

L_1 'deki S_1 tümcesi L_2 'deki S_2 tümcesiyle aynı anlama sahiptir.

Quine'a göre, çeviri kuramlarıyla ilgili deneysel veriler, tümcelerinin uyarıcı anlamlarıyla ilgili ifadelerdir. Bir S tümcesinin uyarıcı anlamı (belirli bir zamandaki bir konuşucu için) bir kümelerin kümesi ve konuşmacının S 'yi onaylamaya razı olduğu durumların kümesi. Uyarıcı anlamlar özellikle Quine'ın "durum tümceleri" ve "gözlem tümceleri" olarak adlandırdığı şeylerin çevirilerini değerlendirmede önemlidir. Bir durum tümcesi (görece) bir konuşmacının şu anki gözlemine dayanan şeyi onaylayan ya da yadsıyan bir tümcedir. Bir gözlem tümcesi, kendisiyle ilgili onay ya da yadsımanın sadece gözlem tümcesine dayandığı, gerekli arka plan bilgi açısından hiç ya da asgari derecede bilgiye sahip olan bir durum tümcesidir. Sözgelimi,

'o bir bekârdır' bir durum tümcesidir, çünkü verilen bir durumdaki onay ya da yadsıma (görece) öznenin gözlemlemekte olduğu kişiye bağlıdır; ne ki o, Quine'in düşüncesine göre bir gözlem tümcesi değildir; çünkü özel bir durumda bir kişinin bir şeyi onaylaması ya da onaylamaması algılayan kişi hakkında özel arka plan bilgiye iye olmaya bağlıdır. Diğer yandan, 'Bu kırmızıdır' (aynı oranda) böyle arka plan bilgiye sahip olmaya dayanmaz ve dolayısıyla Quine'a göre bir gözlem tümcesi olarak değer arz eder. Quine'in kendi davranışçı dizgesi içindeki bir gözlem tümcesinin bu sezgisel düşüncesini tahmin etme yolu, bir L dilindeki bir gözlem tümcesinin uyarıcı anlamı (stimulus meaning), konuşmacıdan konuşmacıya çok az değişen, L'nin konuşmacılarına uygun bir durum tümcesi olarak tanımlanabilir.

Gözlem ve durum tümcelerinin uyarıcı anlamları, Quine'in çeviri kuramları tarafından ortaya konulan temel gözlemsel kestirimlere ilişkin düşüncesinde önemli bir işleve sahiptir. Bu kestirimler, çeviri kuramlarından sınanabilir iddiaları elde etmekle ilgili üç ilke aracılığıyla özetlenmektedir (ve aksi takdirde onlar yalnızca kendi biçimleri aracılığıyla böyle herhangi bir kestirimi gerektirmezlerdi).⁴ İlk ilke, Quine'in doğru çeviriler gözlem tümcelerinin uyarıcı anlamlarını korumalıdır, biçimindeki koşulunu yansıtmaktadır.

Eğer bir çeviri kuramı, L_1 'deki bir S_1 gözlem tümcesinin L_2 'deki bir S_2 tümcesiyle aynı anlama sahip olduğunu ifade ederse, bu durumda bu kuram S_1 ve S_2 'nin kendi bireysel dilsel toplumlarında aynı uyarıcı anlamlara sahip olduğunu haber verir.

İkinci ilke, Quine'in doğru çeviriler durum tümce çiftlerinin uyarıcı eş anlamlılığını korumalıdır yollu koşuluna uygundur.

Eğer S_{1a} ve S_{2b} L_1 'in durum tümceleri ise ve eğer bir çeviri kuramı hem S_{1a} 'nin L_1 'de S_{2a} 'nin L_2 'de sahip olduğu şeyle aynı şeyi ifade ettiğini ve hem de S_{1b} 'nin L_1 'de S_{2b} 'nin L_2 'de ifade

ettiği şeyle aynı şeyi ifade ettiğini belirtirse, bu durumda kuram, ancak ve ancak S_{2a} ve S_{2b} L_2 'de aynı uyarıcı anlama sahipse S_{1a} ve S_{1b} 'nin L_1 'de aynı anlama sahip olacağını öngörür.

Üçüncü ilke, doğruluk işlevli bağlaçların çevirisini bu bağlaçların uyarıcı anlamlar üzerindeki etkileriyle ilişkilendirir.

Eğer bir kuram bir L dilinin bir n ifadesini İngilizcedeki 'değil' (not) ile aynı anlamda çevirirse, bu durumda n 'yi L 'nin tümcelerine eklemek uyarıcı anlamı tersine çevirmelidir, benzer iddialar diğer doğruluk işlevsel işlemcilerle ilgili olarak da sağlanabilir.

Quine'in düşüncesine göre, çeviri kuramlarına ilişkin gözlemsel veri başlıca durum tümcelerinin uyarıcı anlamlarıyla ilgili davranışsal delilden meydana gelir.⁵

Ayrıca Quine, durum tümceleri -bunlar genel duyumsal uyarımdan bağımsız olumlama ve yadsıma tümceleridir- olarak adlandırdığı şeyin çevirisiyle ilgili olası bir sınırlamayı hesaba katmaktadır. Olası bir sınırlama, (iv) her durumda L_1 konuşmacılar topluluğu tarafından onaylanan (yadsınan) tümcelerin, bütün durumlarda L_2 konuşanlar topluluğu tarafından onaylanan (yadsınan) tümcelere çevrilmesi zorunludur, yolludur. Ancak bu sınırlamanın bizzat kendisi sorunludur, çünkü o bizim L_1 konuşanları tarafından genel olarak onaylanmasına rağmen yanlış olabilen bazı tümcelerin (örneğin, 'Güneş Tanrısı kuvvetlidir' gibi), dilimizin açıkça doğru olarak kabul ettiğimiz bazı tümceleri ile aynı anlama sahip olduklarını düşünmemizi gerektirir. Neyse ki, bu olası sınırlamanın konumu Quine'in tartışması için çok önemli değildir. Bir kişi onun hakkında ne düşünürse düşünsün, sınırlama eklemek tüm betimlemeyi önemli oranda değiştirmez. Çeviri kuramlarıyla ilgili veri Quine'in düşünmekte olduğu çeşitten davranışsal delille sınırlı olursa, bu durumda son derece ayrımlı çeviri kuramları (onun düşüncesi açısından) hemen hemen tüm ilginç durumlarda bilinen ve bilinmeyen bütün gözlemsel veriler tarafından tamamen aynı derecede desteklenecektir.

Quine'in bununla ilgili çok iyi bilinen örneği, onun kendi düşsel dili Junglese'den İngilizceye çeviriyi içermektedir. O, oldukça ikna edici biçimde, iki dilin konuşanlarına ait tümcelerin uyarıcı anlamlarıyla ilgili tüm davranışsal veriler kümesinin, Jungle dilindeki 'gavagai' sözcüğünü İngilizcedeki 'rabbit' (tavşan) sözcüğüyle aynı anlama sahip olarak çeviren kuramları, sözü geçen sözcüğü İngilizcedeki 'material fusion of a rabbit' (bir tavşanın maddi kaynaşımı) ya da 'undivided part of rabbit' (ayrılmamış tavşan parçası) ile aynı anlamda çeviren kuramlardan ayırt etmediğini iddia eder. Üstelik o, kendisine ait bu hususun sadece olağan anlamda ayrımlı diller arasındaki çeviriyle sınırlı olmadığını, ama ayrıca diğer İngilizce konuşanların sözlerini ya da hatta bir kişinin geçmiş bir zamandaki kendine özgü sözcüklerini yorumlamaya ilişkin eşit güce de uygulanabileceğini düşünür.⁶ Şayet bu doğruysa, bu durumda, şimdi ve geçmişte olağan İngilizce konuşanların tümcelerinin uyarıcı anlamlarıyla ilgili tüm davranışsal verilerin kümesi, (i) geçmişte bizim tarafımızdan kullanıldığı biçimiyle 'tavşan' teriminin bizim tarafımızdan şimdi kullanılan 'tavşan' terimi ile aynı şeyi ifade ettiğini, (ii) geçmişte bizim tarafımızdan kullanıldığı biçimiyle 'tavşan' teriminin bizim tarafımızdan şimdi kullanılan 'ayrılmamış tavşan parçası' ibaresiyle aynı anlama geldiğini ya da (iii) geçmişte bizim tarafımızdan kullanıldığı biçimiyle 'tavşan' teriminin, bizim tarafımızdan şimdi kullanılan 'bir tavşanın maddi kaynaşımı' ibaresiyle aynı anlamı ifade ettiğini iddia eden çeviri kuramlarıyla uyum içindedir. Çünkü 'tavşan', 'ayrılmamış tavşan parçası' ve 'bir tavşanın maddi kaynaşımı' ifadeleri, bizim tarafımızdan şimdi kullanıldığı biçimiyle ayrımlı şeylere işaret eder ve ayrımlı şeyleri ima eder, bu ayrık ifadeleri geçmişte kullandığımız biçimiyle 'tavşan' terimi için tasarlayan başka çeviri kuramları birbirleriyle çelişmektedir. Bunun gibi örneklerden yola çıkarak Quine, çeviri kuramlarının, yukarıda tanımlanan anlamda, kendilerine ait gözlemsel veriler tarafından belirlenmediği, kapalı bırakıldığı sonucuna ulaşmaktadır.

Bu noktada zaman zaman karmaşa nedeni olan bir şeyi açıklığa kavuşturmak istiyorum. Belirsizlik savı bize ayrımlı ve birbirleriyle uyuşmayan çeviri kuramlarının bütün gözlemsel verilerin dizgesi tarafından aynı derecede desteklendiğini söylemektedir. Böyle iki kuramı birbiriyle uyuşmaz olarak kabul etmek ne anlama gelmektedir? Bu noktada gizil bir sorun söz konusudur. Kuramlardan biri tarafından belirlenmiş olan μ 'nın çevirisi diğer kuram tarafından belirlenmiş olan α 'nın çevirisi niteliğindeki i ifadesinden ayrımlı bir şeylere işaret eden ve ayrımlı şeyleri ima eden L_2 'nin bir β ifadesi olduğunda, L_1 'in ifadelerini L_2 'nin ifadelerine çeviren iki kuramın birbiriyle bağdaşmadığını söylemek çekici olabilir. Bununla birlikte, bu nitelemeyle ilgili bir sorun bulunmaktadır; o, L_2 'de bulunan ayrık ifadelerin aynı şeyi ima edip etmediği ya da aynı şeye işaret edip etmediği konusunda kesin olguların var olduğunu varsaymaktadır. Çünkü bu, L_2 bizim şimdiki dilimiz olduğunda bile, Quine'in daha sonra sorun olarak düşündüğü şeydir, çeviri kuramlarının kendi içlerinde birbirleriyle bağdaşmasını destekleyen başka bir nitelemeye sahip olmak arzu edilir bir şey olabilir.

Quine'in, kuramların çoğunlukla mantıksal olarak birbirleriyle bağdaşmadığını düşündüğü gözükmektedir.⁷ Bununla birlikte, şimdi kullandığımız tarzda 'tavşan', 'ayrılmamış tavşan parçası' ve 'bir tavşanın maddi katmanı' terimleri arasındaki anlamlar açısından açık sezgisel ayrıma rağmen, izleyen iddialar mantıksal olarak birbirleriyle bağdaşmaz nitelikte değildir:

Geçmişte kullandığımız biçimiyle 'tavşan' terimi, bugün kullandığımız 'tavşan' terimiyle aynı anlamı ifade etmektedir.

Geçmişte kullandığımız biçimiyle 'tavşan' terimi, bugün kullandığımız 'ayrılmamış tavşan parçası' ibaresi ile aynı anlamı ifade etmektedir.

Geçmişte kullandığımız biçimiyle 'tavşan' terimi, bugün kullandığımız 'bir tavşanın maddi kaynaşımı' ibaresiyle aynı anlamı ifade etmektedir.

Sonuç olarak, bu ayrık iddiaları ortaya koyan çeviri kuramlarının mantıksal olarak birbirleriyle örtüşmez nitelikte olması zorunlu değildir.

Eğer bu çeviri kuramları (a)'dan (d)'ye kadar olan iddiaları içeren daha geniş bir zemin içine yerleştirilirse mantıksal bağdaşmazlık çözüme ulaşacaktır:

Tavşanlar, ayrılmamış tavşan parçaları değildir ve ayrılmamış tavşan parçaları tavşanların maddi katmanları değildir ve tavşanlar, tavşanların maddi katmanları değildir.

'Tavşan' (şimdi kullandığımız biçimiyle), ancak ve ancak o (kendisine işaret edilen şey) bir 'tavşan' ise bir nesneye işaret eder ve 'ayrılmamış tavşan parçası' (şimdi kullandığımız biçimiyle), ancak ve ancak o ayrılmamış tavşan parçası ise bir nesneye işaret eder ve 'bir tavşanın maddi kaynaşımı' (onu şimdi kullandığımız biçimiyle), ancak ve ancak o (kendisine işaret edilen nesne) bir tavşanın maddi bir kaynaşımı ise bir nesneye işaret eder.

Eğer iki sözcük ayrık şeylere işaret ederse, bu durumda onlar aynı şeyi göstermezler.

Eğer a b ile aynı anlamı ifade ederse ve a c ile aynı anlamı ifade ederse, bu durumda b c ile aynı anlamı ifade eder.

T_1 'in yukarıdaki (i) açıklamasını içeren bir çeviri kuramı olduğunu ve T_2 'nin (ii) açıklamasını içeren bir çeviri kuramı olduğunu varsayalım. T_1 , T_2 ve (a)-(d)'yi içeren bir kümenin birleştirilmesi mantıksal bakımdan çelişkilidir. Buna uygun olarak Quine'in birbiriyle bağdaşmayan çeviri kuramları hakkındaki konuşmasının, (a)-(d)'ye benzeyen art sürem iddialara göre değerlendirildiğinde, mantıksal olarak birbiriyle çelişen kuramlara ilişkin bir konuşma olduğunu düşünebiliriz. Bu yardımcı iddialara başvurmak için haklı gerekçe, (a)'nın dünyaya ilişkin açık bir gerçeği ifade etmesi ve (b)-(d)'nin, anlam ve gönderge kavramlarının anlamlı kullanımını ortaya koyan herhangi bir kapsamlı kuram için kendiliğinden açık ve net olmasıdır.

Şu an neredeyiz? Quine'ın çeviri ile ilgili gözlemsel delile dair düşüncesine bakılırsa biz, çeviri kuramlarının, kendileri hakkındaki tüm gözlemsel delillerin dizgesi tarafından tam olarak belirlenmediği sonucuna ulaşmış bulunuyoruz. Bir kişi, uyarıcı anlam hakkındaki iddialarla birlikte çeviriye ilişkin gözlemsel delilin tanımının çok sınırlı olduğunu ve bu tanımın ilgili gözlemsel verilerin alanını inceden inceye tetkik etmediğini dikkate almak suretiyle bu sonucun ivedilikle ulaşılmış bir sonuç olduğunu iddia edebilir. Bununla birlikte, bunun çok önemli olmadığı ortaya çıkmaktadır, çünkü gözlemsel veriler sınıfını genişletmenin tüm sonucu değiştireceği kuşkuludur. Başka gözlemsel iddialar eklese bile, çeviri kuramlarının gözlemsel veriler tarafından belirlenmemiş olarak bırakılacağını öndeyilemek kabul edilebilir. Ne ki bu hemen hemen hiç önemli değil. Çünkü bütün türlere ilişkin deneysel kuramlar özgün bir biçimde bu kuramlarla ilgili gözlemsel delil tarafından belirlenmemektedir; bu sonucun çeviri kuramlarına yayılması kendiliğinden kökten bir gelişme değildir.

Onu dikkat çekici kılan şey, Quine'ın onu Çevirinin Belirsizliğine ilişkin tamamen kökten öğretici için bir temel olarak kullanmış olmasıdır.

Çevirinin Belirsizliği

Çeviri, doğanın tüm doğrularının bilinen ve bilinmeyen N kümesi tarafından belirlenmemektedir. Dillerin herhangi bir çifti ve bunlara ilişkin T çeviri kuramı için, T ile bağdaşmayan ve N ile aynı biçimde tam anlamıyla bağdaşan seçenek çeviri kuramları bulunmaktadır. Böyle kuramların hepsi doğanın olguları için eşit derecede doğrudur; onların üzerinde uzlaşmadığı nesnel bir gerçek ve birinin doğru ve diğerinin yanlış olduğu hiçbir nesnel anlam bulunmamaktadır.⁸

Quine veri ile ilgili çeviri belirsizliğinden çevirinin belirsizliğine nasıl geçmektedir? Onun yazılarında iki yöntem bulunmak-

tadır. İlk yöntem, başkalarının dilsel davranışını gözlemlemek suretiyle dili öğrendiğimiz için, sadece dilsel anlamı belirle-meyle ilgili olgular açıkça gözlemlenebilir davranışsal olgular – özellikle uyarıcı anlamla ilgili olgular- olmalıdır, yollu davranışçı öncüle dayanmaktadır. Quine’ın verilerle ilgili çevirinin belirsiz-liğine ilişkin tartışması, bu olguların sözlerimin hangi çevirilerinin doğru olduğunu belirlemediğini ve dolayısıyla ifadelerimizin ne anlama geldiğini belirlemediğini göstermek için tasarlanmıştır. Bu nedenle o, çevirinin belirsizliğini kendi davranışçılığından ve veri ile ilgili çevirinin tam belirlenmiş olmayışından mantıksal olarak çıkarabilir.

Bununla birlikte, bu tarzda davranışçılığa dayanmanın be-raberinde getirdiği bazı sorunlar vardır. Bir kere, davranışçılık gerçekte zihinsel ve dilsel ile sınırlı doğrulamacılığın bir türüdür. Gerçekte o genel olarak doğrulamacılıktan daha usa yatkın de-ğildir ve doğrulamacılıkla ilgili sorunlar iyi bilinmektedir. Diğer bir konu, Quine’ın uyarıcı anlam konusundaki düşüncesinin davranışçı bir bakış açısından sorunlu olmasıdır. Uyarıcı anlam elbette onama ve yadsıma ile ilişkisi içinde yorumlanmıştır. Ancak davranışçı bir bakış açısından onay ve yadsımanın anlamı nedir? Onaylamak (evetlemek) ya da yadsımak (değillemek) İngilizce sözcükler ‘yes’(evet) ve ‘no’ (hayır)’yu dile getirmek değildir; o bunların çevirilerini söylemek de değildir. Çünkü Qui-ne’ın düşüncesine göre uyarıcı anlama ilişkin olguları ve böylece evetleme ve değillemeye ilişkin olguları kararlaştırmamızdan sonrasına kadar bir çeviri olarak değer ifade eden şeye dair hiç-bir düşünceye sahip değilizdir. Sezgisel olarak, bir kimse bir tümce ile ilgili onayı, bir kimsenin sözü geçen tümcenin doğru olduğuna dair inancını açıklaması olarak ve yadsımayı, bir kim-senin bir tümcenin yanlış olduğuna inandığını ifade etmesi ola-rak düşünür. Ayrıca, biz elbette onay ile inanç arasındaki karşılıklı ilişkilerin mükemmel olmadığını düşünüyoruz, çünkü birçok etken biçimleri özel durumlara karışabilir -örneğin, ko-nuşmaya özgü imalar, nezaket düşünceleri, gücendirmeme ar-

zusu ya da bir kişinin gerçek düşüncesini gizleme arzusu. Quine'in çeviri kuramlarıyla ilgili delili betimlemek için onay ve yadsımayı kullanımı sadece bu karmaşa yaratan etkenlerden soyutlanmamız ölçüsünde sonuç verici bir niteliğe sahiptir. Ancak bunun üstesinden geldiğimizde bir konuşmacıya göre bir tümcenin uyarıcı anlamı düşüncemiz, gerçekte, konuşmacının tümcenin bir doğruyu ifade ettiğine inandığı durumların bir kümesi ve konuşmacının tümcenin bir yanlışı ifade ettiğine inandığı durumların bir kümesinden oluşan bir çiftle ilgili bir şey olur. Eğer uyarıcı anlam hakkındaki bu türden iddiaları anlarsak, o zaman onları çeviri kuramları için delil sağlayıcı olarak kabul etmemiz usa uygun olur. Ama bu durumda böyle kuramları destekleyen delilin bizzat kendisi davranışçılıkla ilgili değildir, tersine o daha çok inancın belirli bir türünü kapsamaktadır. Bir kişi bunun nedenini merak eder, eğer inancın bir türü kabul edilirse ve olduğu gibi kabul edilirse, diğer inançlar aynı konuma bağlanmamalıdır.

Her ne olursa olsun, Quine'in sorunlu davranışçılığına yoğunlaşmayacağım.⁹ Bunun yerine, onun çevirinin belirsizliği savı ile ilgili daha güçlü ve daha geniş oranda etkili bir yönüne odaklanacağım. Quine, aynı zamanda, birçok filozofun, bunlar sadece anlam-belirleyici olgulardır, yollu iddiasını yadsırken, kendisinin uyarıcı anlamlarla ilgili (yarı-davranışsal) olguların kümesi anlamlarla ilgili belirsizlikleri ortadan kaldırmaz, yollu iddiasına katılacaklarının bilincindeydi. Quine bu filozoflar için bir meydan okuma yayınladı -yani, bir kişinin olguların bu dizgesine istediği herhangi bir fiziksel olguyu eklemek suretiyle belirsizliklerin nasıl ortadan kaldırılabilirliğini göstermek için bir meydan okuma yayınlamıştır. Quine, uyarıcı anlamlara ilişkin (yarı-davranışsal) olguların kümesi bütün diğer fiziksel olgularla zenginleştirildiğinde bile, verilen bir sözcüğün 'tavşan' ya da 'bir tavşanın maddesel katmanı' ile aynı anlama gelip gelmeyeceğine ilişkin belirsizliklerin varlığını devam ettireceğine inanmıştı.

Onun bunu niçin düşünmesi gerektiği anlaşılabilir. Yerlinin 'gavagai' sözcüğünün benim 'tavşan' sözcüğümle aynı anlamı ifade ettiğini yerlinin davranışından anlayamazsam, sözcüğü kullandığında beyindeki belirli hücrelerin devinime geçtiğini eklemeye onun davranışı nasıl yardımcı olabilir. Bir kişinin sözlerinin içeriklerini, sinir hücrelerine ilişkin psikolojik iddialardan, onun belirli ortamlarda çıkardığı seslere ilişkin iddialardan okuyabilmemizden daha iyi okuyamayız. Sonuç olarak, eğer belirli bir anlamı dilsel davranışın içlemsel olmayan bir tanımından çıkaramazsak, sinir hücreleri ile ilgili olgular eklemenin işe yaramayacağı açıktır. Quine'in düşüncesine göre, aynı şey bir kişinin başvurabileceği başka herhangi bir fiziksel olgu hakkında da söylenebilir.

Şimdi Quine'in çevirinin belirsizliği ile ilgili ikinci yöntemini açıklayabiliriz. O, çevirinin belirsizliğini bu yöntem sayesinde doğalcılığın bütünüleyici öğretisinin ve fizikle ilgili çeviri belirsizliğinin bir sonucu olarak elde eder.

Doğalcılık

Tüm gerçek olgular (doğrular) fiziksel olgular (doğrular) tarafından belirlenir.¹⁰

Fizikle İlgili Çeviri Yetersizliği

Çeviri, bilinen ya da bilinmeyen tüm fiziksel doğruların (olguların) kümesi tarafından belirlenmemektedir. Herhangi bir dil çifti ve bu dillere ilişkin T çeviri kuramı için, tamamen eşit biçimde tüm fiziksel doğrular (olgular) ile bağdaşan, T ile bağdaşmaz nitelikte seçenek çeviri kuramları bulunmaktadır.

Eğer bu iki öğreti doğru ise, o zaman sözcüklerimizin ne anlama geldiğiyle ilgili iddialarımız --örneğin, geçmişte kullandığım biçimiyle 'tavşan' sözcüğünün şimdi kullandığım 'tavşan' sözcüğüyle aynı anlama iye olması tarafından açıklanana benzer

iddialar- hiçbir zaman gerçek olguları dile getirmezler ve hiçbir zaman gerçek doğruları açıklayıcı olarak değer ifade etmezler.¹¹ Ayrıca, biricik olgular ve doğrular gerçek olgular ve doğrular olduğu için, bu iddialar gerçekten olguları ifade etmezler ve dolayısıyla onlar doğru değildir. Bu nedenle çevirinin belirsizliği de doğru değildir. Bu, sanıyorum, belirsizlik savı ile ilgili en etkili ve en uğraştırıcı kanıttır.¹²

Onun hakkında ne söylemeliyiz? İlk önce, öncüllerin ve sonuçların içerikleri açık değildir. Quine'ın öğretilerinden her biri –doğalcılık- fizikle ilgili çevirinin yetersizliğinden ve çevirinin belirsizliğinden, belirleyici olarak doğruların bir kümesinden ya da belirleyici olmayan başka iddialar kümesinden söz etmektedir. Bununla birlikte, iddiaların bir kümesi için diğerini belirlemenin ne demek olduğu bize söylenmiyor. Bu nedenle, bu öğretilerde hangi belirleme bağıntısına başvurulduğu kesinlikle açık değildir. Çünkü ikilemlerin tehdit ettiği birkaç olasılık söz konusudur. Belirlemenin ne anlama geldiğine dair belli bazı yorumlara göre doğalcılık usa uygunken, diğer yorumlara göre fizikle ilgili çevirinin yetersiz oluşu usa uygundur. Bu durumda, benim de göstermeyi deneyeceğim gibi, bu yorumlar her iki öğretiyi usa yatkın hale getirmez. Daha genel olarak, kendisine göre hem doğalcılığın ve hem de fizikle ilgili çeviri yetersizliğinin usa uygun olduğu ve içinde çeviri belirsizliğinin uzun süre bulunduğu hiçbir yorumun bulunmadığını iddia edeceğim.

İddiaların bir kümesi için diğerini belirlemek ne demektir? O, birinci kümedeki iddiaların mantıksal sonuçları olarak ikinci kümede yer alan iddialarla ilgili değildir. Çeviri kuramları kesinlikle tüm fiziksel doğruların mantıksal sonuçları değildir. Ama bu önemsizdir, çünkü her ne zaman bir bilgiye ilişkin deneysel kuram fiziğin doğruları içinde bulunmayan bir sözcük hazinesi içerirse, bu kuram o anda bu doğruların mantıksal sonucu olma konusunda başarısız olacaktır. Örneğin, biyolojinin tüm doğruları, ideal bir fizik dilinin doğru tümcelerinin kümesinin mantık-

sal sonuçları değildir. Ama Quine tarafından biyolojinin fizik tarafından belirlendiği öngörülmüştür; dolayısıyla belirleme bağıntısı mantıksal sonuç bağıntısı olamaz. Eğer öyle olsaydı doğalcılık açıkça yanlış olurdu.

Ancak ve ancak Q'da bulunan tüm ifadeler doğru olmaksızın P'de bulunan tüm ifadelerin doğru olması metafiziksel olarak olanaksız olsaydı, ifadelerin bir P kümesinin ifadelerin bir Q kümesini belirlediğini söylemek, belirleme bağıntısını tanımlamanın ayrımlı bir yolu olabilirdi –ancak ve ancak Q (metafiziksel olarak) P'nin bir sonucu ise, ifadesi gibi. Bu yoruma göre, belirttiğim biçime yakın bir özelliğe sahip olan doğalcılık oldukça usa uygundur; bu biçimdeki doğalcılık tüm gerçek fiziksel doğruların yerini alacağını ifade eder. Bununla birlikte şimdi fizikle ilgili çeviri yetersizliğinin usa uygun olmadığı ortaya çıkmaktadır. Quine'in kuşkucu saldırısından önce biz doğal olarak Quine'in yadsıdığı türden anlam ve çeviriye ilişkin olguların var olduğunu varsaydık. Ayrıca, kanıtın bu aşamasında bunu kabul etme hakkına sahip bulunmaktayız, çünkü belirsizlikle ilgili bütün sonuçları çıkarımlamadan önce biz anlama ilişkin en temel kuram öncesi yargılarımızın doğru olduğundan kuşku duymak için hiçbir neden sunmadık. Bu kanaatler göz önünde tutularsa -(fiziksel olarak özdeş bir dünyada yaşayan) ifadeleri, davranışları, beyin ifadeleri, çevre ile olan nedensel ve tarihsel ilişkileri ve diğer konuşanlarla karşılıklı etkileşimleri (gerçek dünyada) benimkilerle tamamen benzer olan– fiziksel olarak özdeş bir ikizin, örneğin, 'bir tavşanın maddi katmanı' ile demek istediğim şeyi, 'tavşan' ile ima edip edemeyeceğini doğrudan doğruya sorabiliriz. Bir kişi bunu yapamayacağımızı düşünebilir. Eğer her zaman anladığımız biçimiyle anlam ve gönderge benzeri şeyler varsa, bu durumda onlar fiziksel olguların bütününün yerini alacaktır. Bu nedenle, bu yoruma göre fizikle ilgili çeviri yetersizliği yadsınmalıdır.

Eğer hem çeviri kuramlarının fiziksel doğrular kümesinin

önsel ya da kavramsal sonuçları olmadığı ve hem de onların bu nedenden ötürü bu ifadelerin zorunlu sonuçları olmadıkları gösterilebilirse, bu sav elbette savunulabilir. Bu iddialardan ilki oldukça usa yatkındır -çeviri kuramlarının fiziksel doğrular kümesinin önsel ya da zorunlu sonuçları olmadığına inanmak usun kabul edebileceği bir şeydir. Bu nedenle, eğer bir kişinin zorunluluk ve önsellik arasındaki ilişki konusunda kafası karışık ise ve onları birbirinden ayırt etme konusunda başarısız olmuşsa, belirleme zorunlu bir sonuç olarak alındığında, bu kişi yanlışlıkla hem doğalcılığın ve hem de fizikle ilgili çeviri yetersizliğinin doğru olduğu sonucuna ulaşabilir. Buradaki yanlış, tartışılmamış ve benim de yanlış olduğuna inandığım, sadece bu doğruların önsel sonucu olduklarında anlam bilimsel ifadeler fiziksel doğruların zorunlu sonuçlarıdır, yollu varsayıma güvenmekte yatmaktadır.¹³ Belirlemenin zorunlu bir sonuç olarak anlaşıldığı yoruma göre, bir kez bu yanlış ortadan kaldırıldığında artık fizikle ilgili çeviri yetersizliği için ussal hiçbir neden bulunmayacaktır.

Bu düşünce açısından, zorunluluk düşüncesini bir kenara bırakmak ve belirleme bağıntısına ilişkin daha epistemik bir düşünceyi incelemek yararlı olabilir. Bir kişi, P'de bulunan iddiaları göz önünde tutarak, yalnızca mantık ve önsel ilkelere ve tanımlara başvurmak suretiyle, bir adamın sadece ve sadece ilkede Q'da bulunan iddiaların doğruluğunu tanıtlaması olası ise, iddiaların P kümesi Q kümesini belirler, diyebilir. Buradaki düşünce, P için Q'yu belirlemek demek, P için, kesinlikle kuşku götürmeyen ve her türlü yanlış olasılığını ortadan kaldıran Q'yu yapılandırmak için kavramsal bir temel sağlamak demektir. Gerçekte belirleme burada önsel bir sonuç olarak yorumlanmaktadır.

Bu yoruma göre, fizikle ilgili çevirinin yetersizliği (çevirinin belirsiz oluşu, kuşkulu oluşu) hem ilgi çekici hem de akla uygundur. Quine'in tanımladığı türden uyarıcı anlamlara ilişkin de-

lilin bütün kümesi göz önünde tutulursa, (geçmişteki konuşmacı ben kendim olsam bile) 'şimdi ayrılmamış tavşan parçası' ya da 'bir tavşanın maddi katmanı' ile söylemek istediğim şeyin tersine olarak, bir konuşmacının terimlerinden biri ile söylemek istediği şeyin benim şimdi 'tavşan' ile söylemek istediğim şey olduğunu tam anlamıyla belirleyemem. Bir konuşmacının başka bir şeyden çok bu şeyleri ima ettiği iddiası Quine'cı uyarıcı anlamlar hakkındaki iddiaların bütün kümesinin önsel bir sonucu değildir. Ayrıca, daha çok davranışsal olgu ya da hatta –kişinin beynindeki sinir sistemiyle ilgili olaylara ya da onun çevre ile fiziksel etkileşimine ilişkin- daha çok fiziksel olgu eklemenin durumu kendiliğinden nasıl değiştirdiğini görmek zordur. Böylece çeviri kuramlarının bütün fiziksel doğrular kümesi tarafından epistemolojik olarak belirsizleştirildiği tam anlamıyla ortaya çıkabilir.

Ancak bu ne derecede ciddi olabilir? Bütün doğruların sadece zorunlu sonuçlar olmaması gerektiğine ve aynı zamanda onların tamamen bütün fiziksel doğrular kümesinin önsel sonucu olması gerektiğine inanmak için herhangi bir neden var mıdır? İki arasında ayrım konusunda açık olduğumuzda, ben buna inanmak için hiçbir neden göremiyorum; onun neden savunulması gerektiğiyle ilgili olarak Quine'ın kendisi de kuramsal bir açıklama yapmamıştır.¹⁴ Bu nedenle, eğer çeviri kuramlarının bu epistemolojik anlamda fizik tarafından belirsiz hale getirildiği ortaya çıkarsa, böyle bir sonuç, doğalcılığın belirleme bağıntısının zorunlu sonuçla ilgili olduğu metafiziksel biçimi doğru olarak kalsa bile, doğalcılığın benzer epistemik biçiminin yanlış olduğunu gösteriyor olarak kabul edilmelidir.

Eğer bu doğru ise, o zaman belirleme bağıntısının ilginç epistemolojik bir yorumu olabilir ki, bu yoruma göre doğalcılık ve çevirinin belirsizliği yanlış iken fizikle ilgili çevirinin yetersizliği doğrudur. Bununla birlikte, bu noktada bir karışıklığa dikkat etmemiz gerekiyor. Bir kişi herhangi bir deneysel T kuramını fi-

ziksel doğrular kümesinden elde etmek için kuramsal tanımlamalara ya da T'nin sözcük dağarcığını ya da kavramlarını fiziğin temel-oluşturucu niteliğe sahip sözcük dağarcığıyla ilişkilendiren bağdaştırıcı ilkelere başvurmalıdır. Böyle türetimlerin kullanılabilir olması için bu tanımlamalar ve köprü ilkeler hangi koşulları sağlamalıdır? Onların doğru olmaları yeterli midir? Ya da onlar aynı zamanda önsel (ve/ya da zorunlu) mi olmalılar? Belirlemeyle ilgili epistemik nitelememde ben sadece önsel doğruları ve tanımları kabul ettim. Bu anlama sayesinde fizikle ilgili çevirinin yetersizliği ussal hale gelir.

Ama bu aynı anlama ile doğalcılık tehdit edilmektedir; sadece anlam ve çeviriye ilişkin kuramlar tarafından değil, ne ki ayrıca deneysel kuramların ve iddiaların geniş bir alanı tarafından da tehdit edilmektedir. Örneğin, bir gene ilişkin biyolojik kuramın DNA kavramını içeren fiziksel bir yapıya indirgenmesi gibi, kuramsal indirgemenin sıradan örneklerini düşünün. İkisini ilişkilendiren ilgili kuramsal ifadenin deneysel, sonsal bir doğruluk olduğu görünmektedir. Bu nedenle, eğer fiziksel sözcük dağarcığını biyolojik sözcük dağarcığı ile ilişkilendiren köprü ilkeler önsel tanımlarla sınırlanırsa, bu durumda bizim kuramsal ifademiz dışarıda bırakılacaktır ve kalıtım bilimin fiziksel kuramdan çıkarılması tehlikeye atılmış olacaktır. Kesinlikle hiç kimse bundan, özelde kalıtım bilimin genelde ise biyolojinin gerçek doğruları ifade etmekte başarısız kaldığı sonucunu çıkaramaz; daha doğrusu, eğer bir seçimde bulunmak gerekirse, biz doğalcılığın (güçlü) epistemolojik biçimini yadsıyacağız.¹⁵

Bundan dolayı, Q'nun köprü ilkelere ek olarak P'nin mantıksal bir sonucu olması ya da P'nin sözcük dağarcığını Q'nunkilerle ilişki içine sokan –olasılı, sonsal ya da başka türlü- bütün doğruları kapsayan kuramsal tanımlamalar bulunması koşuluyla, bir kişi, P'nin Q'yu belirlemesine izin vermek amacıyla epistemolojik belirleme bağıntısını güçsüzleştirmeyi yeğleyebilir.¹⁶ Bu gerçekte klasik indirgeme düşüncesidir.¹⁷ Bu güçsüz-

leştirilmiş kavrama göre, bir gen kavramının DNA'ya olağan indirgenmesi doğalcılık için hiçbir güçlük arz etmeyecektir. Bununla birlikte, bu güçsüzleştirilmiş kavram aşırı güçsüzdür; ona göre çeviri kuramlarının bile fiziksel doğrular kümesi tarafından belirlenmiş olduğu ortaya çıkabilir.

Bunu görmek için, Sx benim tarafımdan ve yalnızca benim tarafımdan sağlanan fiziksel olguların bir kümesini belirleyen bir formül olsun –bu tarzda, Sx x'in bir değeri için benim özgülememle ilgili olarak doğrudur ve diğer özgülemeler için yanlıştır. Bu formülün neye benzediğinin bir önemi yoktur -karmaşık olsun ya da olmasın, onu sadece benimle ilgili olarak tanımlayabilelim ya da tanımlayamayalım vs. Onun sadece keşfedilişi sorundur. Bütünlük için, onun dili kullanımım ile ilgili olarak bana ilişkin tüm fiziksel olguların bir tanımlamasını içerdiğini varsayabiliriz. Lx'in yalnız başına belirli bir İspanyolca konuşanı Luis'e işaret eden benzer bir formül olduğunu varsayalım. (Yalınlık yararına, benim sadece İngilizce bilen ve Luis'in sadece İspanyolca bilen bir konuşucu olduğumuzu varsayın.) İmdi, benim dilimin sonsuz derecede çok bireysel sözcüklerinin çevirisini onun dilinin sözcük ve ibarelerinin üstüne etrafıca listeleyerek izleyen türden bir iddiayı zihninizde canlandırın.¹⁸

TSL $\exists x \exists y [Sx \text{ ve } Ly \text{ ve } (\text{İngilizcenin}) \text{ tüm } w \text{ sözcükleri ya da } (\text{İspanyolcanın}) w^* \text{ sözcük ve ibareleri için, ancak ve ancak (i) } w = \text{women (İngilizcede kadın) ve } w^* = \text{'mujer' (İspanyolcada kadın) ya da (ii) } w = \text{'headache' (İngilizcede baş ağrısı) ve } w^* = \text{'dolar de cabeza' (İspanyolcada baş ağrısı) ya da... ise, x tarafından kullanıldığı biçimiyle w, y tarafından kullanıldığı biçimiyle } w^* \text{ ile aynı anlamı ifade eder.}$

Benzer bir iddia onun dilinin son derece çok özel sözcüğünün çevirisini benim dilimin sözcük ve ibareleri üzerine listeler; benzer iddialar –geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki- dil kullanıcılarının her bir gerçek çifti için tasarlanabilir. Çünkü sadece böyle sonsuz sayıda çok konuşmacı çiftlerinin bulunduğunu

varsaymak usa uygundur; aşağıdaki gibi, bütün bireysel durumları kuşatan son derece uzun ve karmaşık bir genel formülün var olduğunu kabul etmenin uygun olduğu gözükmektedir:

GT Bütün x ve y konuşanları için ve x'in dilindeki bütün w sözcükleri için ve y'nin dilindeki w* sözcük ve ibareleri için, ancak ve ancak (i) $Sx \& Ly \& w = \text{'woman'}$ (İngilizcede kadın) ve $w^* = \text{'mujer'}$ (İspanyolcada kadın) ya da $w = \text{'headache'}$ (İngilizcede baş ağrısı) ve $w^* = \text{'dolar de cabeza'}$ (İspanyolcada baş ağrısı) ya da...; ya da (ii) $Lx \& Sy \& w = \text{'semaforo'}$ (İtalyancada trafik ışığı) ya da...; ya da (iii) $Sx \& Gy \& \dots$; ya da...ise, x tarafından kullanıldığı biçimiyle w, y tarafından kullanıldığı biçimiyle w* ile aynı anlamı ifade eder.

GT, çeviri kuramlarındaki sözcük ve ibarelere uygulanan '... ile aynı anlama gelmektedir' yüklemine eş varlıklı bir doğalcı karşılığını sağlayan bir köprü ilke olarak düşünülebilir. Bundan sonra, çeviri kuramlarında parçaların çevirilerini bütün tümcelerin çevirileri ile birleştirmek amacıyla kullanılan yasaları kapsayan genel bir köprü ilkeye gereksinim duyuyoruz. Tahminen, konuşmacıların her bir çifti için sadece sınırlı sayıda böyle tümleşik yasa bulunmaktadır. Eğer bizim düşündüğümüz gibi, sadece sınırlı sayıda böyle gerçek konuşmacı çiftleri bulunursa, bu yasalar kuramsal olarak ayrıntılı biçimde listelenebilir. Daha sonra bu liste, GT ile birlikte, çeviri kuramlarındaki tümceler arasında kullanılan '... ile aynı anlamı ifade etmektedir' yüklemi için tümleşik bir doğalcı karşılık sağlayan başka bir köprü ilkeyi formüle etmede kullanılabilir. Ancak bundan sonra çeviri kuramları bu köprü ilkelerle birlikte tüm fiziksel doğrular kümesinden çıkarılabilir olacaktır ve böylece bizim güçsüzleştirilmiş epistemolojik anlamımızda fizik tarafından belirlendiği düşünülecektir.

Bu uygulamanın amacı, elbette kendisine göre, sadece P ile birlikte mantıksal olarak Q'yu belirleyen bir T doğrular kümesi var olduğunda P'nin Q'yu belirlediği epistemik belirleme yönteminin Quine'ın belirsizlik savını destekleyemeyecek de-

recede zayıf kaldığını göstermektir. Quine'ın kuşkucu amaçlarına hizmet edebilecek daha güçlü koşullar bulunabilir mi? Birkaç olasılık kendini önermektedir. Öncelikle, istediğimiz şeyin sadece çeviri kuramlarının fiziki doğrulara indirgenmesi değil, ancak daha çok, anlam ve gönderge gibi anlam bilimsel kavramların kullanımını oluşturan tüm kuramlara ilişkin fiziki doğruların kümesine tek bir indirgeme olduğu iddia edilebilir. Eğer bu düşünceler usa uygun ise, onlar eminim burada düşünülen dar anlamdaki çeviri kuramlarının tamamen dışında önemli kuramsal kullanımlara sahip olacaklardır. Çeviri kuramları ayrı ayrı düşünüldüğünde, önemsiz bir indirgemenin kuramsal olarak olanak içinde olması, böyle bir indirgemenin gerçekte daha kapsamlı bir bağlamda da olanak içinde olduğunu göstermez.

Sorunun önemli olduğunu sanıyorum. Ne ki bu öneriyle ilgili sorun, onun bizi Quine'ın kendi tartışmasının çok ötelerine ve bilinmeyen denizlere götürmesidir. Anlam bilimsel kavramların tüm meşru kullanımlarına ilişkin tek bir indirgemenin kuramsal olarak olanaklı olup olmadığı sorusu konusunda herhangi bir ilerleme kaydedebilmeden önce, anlam bilimsel kavramların kuramsal kullanım alanlarının oldukça tam ve etraflı bir tanımına gereksinim duyuyoruz. Buna sahip oluncaya dek anlam (ve gönderge) hakkındaki kuşkuculuğa ilişkin durumu değerlendiremiyoruz, çünkü bu kavramlarla ilgili kuşkuculuk için yeterince açık biçimde beyan edilmiş hiçbir koşul sağlanmamıştır.

Olağan indirgemem için ikinci olası yanıt, sadece çeviri kuramlarıyla ilgili olan doğalcı indirgemeye sadık kalmak, ancak istenilen şeyin, bütün olgu karşıtı durumlarda fiziksel olmayan karşılıklarıyla eş süreli fiziksel formüller veren tanımları sağlayan köprü ilkeler olduğunu iddia etmektir. Benim basit indirgememde yer alan köprü ilkeler bu isteği karşılamaz ve dolayısıyla belirleme bağıntısına dair bu güçlendirilmiş kipsel kısıtlamayı da karşılamaz. Bu güçlendirilmiş gereksinim ile hiçbir sorunum olmamasına rağmen iki hususa dikkat edilmelidir. Önce,

Quine'in tersine, kipsel kavramların meşruluğunu kabul edersek belirlemeyi zorunlu sonuçlar açısından tanımlayabiliriz. Ancak bu durumda, yukarıda ifade ettiğim gibi, çeviri kuramlarının fiziksel doğrular tarafından belirlendiğinden kuşku duymak için bize hiçbir neden verilmemiştir. İkincisi, eğer bir kişi indirgemeye maruz kalan kuramlarda kullanılan yüklemlemlerle zorunlu olarak eş süreli olan doğalcı formülleri gerektiren kuvvetlendirilmiş bir indirgeme bağıntısı açısından belirlemeyi tanımlamakta ısrar ederse, bu durumda doğalcılığın sonuç verici güçlendirilmiş biçimlerine ve fizikle ilgili çeviri kuramlarının belirsizliğine karşı tutumumuzun ne olması gerektiği açık olmaz. Bir çeviri kuramı tarafından kullanılan ilgili anlam bilimsel yüklemlemlerle zorunlu olarak eş süreli olan doğalcı formüller var mıdır? Emin olmak zor. Quine, kesinlikle, onların var olmadıklarını düşünmek için ikna edici deliller vermemiştir. Bu nedenle, bu yoruma göre, fizikle ilgili çeviri yetersizliğini destekleyen koşul sağlanmamıştır.

Benzer bir nokta doğalcılık için de geçerlidir. Belirleme bağıntısının şimdiki kuvvetlendirilmiş yorumuna göre, bu öğreti ile ilgili olarak düşünmek zorunda olduğumuz şey delil olmaz. Tüm doğruların fiziki doğruların zorunlu sonucu olması gerektiğini ifade eden doğalcılığın zayıf bir biçiminin doğruluğunu daha önce sundum. Onlar, fiziksel doğruların ve de herhangi bir doğruyu ifade etmede kullanılan bütün sözlük maddelerine ilişkin zorunlu olarak eş zamanlı fiziksel çevirileri sağlayan tanımların mantıksal sonuçları olmalıdırlar, yollu başka bir koşulu ilave etmemiz gerektiği açık değil midir? Açık olmadığını düşünmek zorundayım. Belirli iddiaların bütün fiziki doğrular kümesinin zorunlu sonuçları olduğunu varsayın. Örneğin, konuyla ilgili fiziksel olmayan yüklemlemlerle zorunlu olarak eş süreli olan ideal bir fiziğin dilinde sınırlı olarak uzun formüllerin bulunmadığı ortaya çıkarsa, bu iddiaların gerçek olguları ifade ettiğini niçin yadsımak zorunda olduğumuzu anlamak zordur. Çünkü bu kuvvetli koşul hem akla uygun değildir ve hem de delil tara-

findan desteklenmez, belirleme bağıntısı hakkındaki şimdiki yorum, belirsizlik savıyla ilgili iki öncülde hiçbirinin güvence altına alınmadığı bir yorumdur.

Buna göre, Quine'ın çevirinin belirsizliği ile ilgili delili, bizim anlam ve gönderge hakkındaki temel iddialarımıza karşı ikna edici bir meydan okuma sağlamakta başarısız olmaktadır, sonucu çıkarılabilir. Bu, kendi başına böyle bir kuşkucu meydan okumayı güçlendirmek ya da diriltmek için bir şeylerin yapılabilme olasılığını ortadan kaldırmaz. Ancak kanıtlama zorunluluğu, kesinlikle, sıradan anlam bilimsel kavramlarımıza karşı kökten kuşkucu bir tutumu benimsemeye bizi ikna etmek isteyenlere düşmektedir.

II

Şimdiye kadar ne göndergenin anlaşılabilirliği öğretisi hakkında herhangi bir şey söyledim ne de Quine'ın kuşkucu savları onu elemeciliğin kökten ve kendi kendini baltalayan bir biçimine götürmüştür, yollu başlangıçtaki vaadimizi yerine getirdim. Şimdi bu konulara dönüyorum.

... 'Ontolojik Görelilik" adlı çalışmasında Quine, göndergenin belirsizliğine ilişkin öğretisinin bize hitap edip etmediğini ve şayet hitap ediyorsa, bunun gönderge kavramını anlamsız kılıp kılmadığını düşünür. Sözü geçen çalışmada o bu husustan önce çevirinin belirsizliğinin içinden çıkılamayacak biçimde göndergenin anlaşılabilirliğiyle bağlantılı olduğuna dikkat çeker. O, eğer yerlinin 'gavagai' sözcüğünün benim 'tavşan' sözcüğümle aynı anlamı ifade edip etmediği belirsiz ise, bu durumda yerlinin 'gavagai' sözcüğünün tavşanlara işaret edip etmediğinin de belirsiz olduğunu iddia etti. O ayrıca, eğer yerlinin 'gavagai' sözcüğünün tavşanlara işaret edip etmediği kuşkulu ise, benim İngilizce konuşan komşumun 'rabbit' (tavşan) sözcüğünü tavşanlara işaret etmek için kullanıp kullanmadığının da kuşkulu olacağını belirtti.

Bu noktada Quine, kendisiyle ilgili olarak aynı iddiada bulunma olasılığı üzerinde düşünür.

Dewey'in davranışçı dil felsefesine ilişkin savunmada göndergenin anlaşılmazlığının bir olguya ilişkin anlaşılma-
dığını ileri sürdüm. Ancak eğer gerçekten cisim olgusu yoksa bu durumda göndergenin anlaşılma-
zlığı komşunun durumundan çok kendi evimizin daha da yakınına getirilebilir; onu kendi kendimize uygulayabiliriz. Bir şeyin bizzat kendiliğinden tavşan katmanlarına ve Gödel rakamlarına değil de, tavşanlara ve formüllere işaret ettiğini söylemenin bir anlamı olursa, bu durumda aynı şeyi bir başkası hakkında söylemenin de aynı biçimde bir anlamı olmalıdır. Sonuçta, Dewey'in vurguladığı gibi, hiçbir özel dil yoktur.

Kendimizi, diller arası ya da özel bir dile ait olan, nesnel ya da öznel tavşana işaret eden ya da tavşan katmanlarına ya da tavşan parçalarına işaret eden ya da formüllere işaret eden ile bu formüllerin Gödel rakamlarına işaret eden bazı terimler üzerinde hiçbir anlaşmazlığın bulunmadığı saçma bir konuma getirmekte olduğumuz görünmektedir. Bu kesinlikle saçmadır, çünkü bu, tavşan ve onun parçalarının ve katmanlarının her biri arasında ve bir formülle bu formülün Gödel rakamları arasında hiçbir ayrımın bulunmadığını ima eder. Şimdi, göndergenin sadece kökten çeviride değil ama evde (ana dilde) de anlamsız hale geldiği görülebilir. (47-8)

Bu paragraflarda içerilmiş olan gerekçe aşağıdaki gibi yenden inşa edilebilir:

Ontolojik Görelilik'te Quine'in *Saçmaya İndirgeme İlkesi*.

R1 (Hiçbir Cisim olgusu bulunmadığı için), yerlinin 'gavagai'yi tavşanların maddesel katmanları, ayrılmamış tavşan parçaları vs.ye karşıt olarak, tavşanlara işaret etmek için kullanıp kullanmadığı kuşkuludur (belirsizdir).

R2 (R1)'in durumunda, (hiçbir cisim olgusu bulunmadığı için) komşunun 'tavşan'ı, tavşanların maddesel katmanlarının

ve ayrılmamış tavşan parçalarının vs. tersine, tavşanlara işaret etmek için kullanıp kullanmadığı kuşkuludur.

R3 Dolayısıyla, (hiçbir cisim olgusu bulunmadığı için) komşumun 'tavşan'ı, tavşanların maddesel katmanlarının, ayrılmamış tavşan parçalarının vs. tersine, tavşanlara işaret etmek için kullanıp kullanmadığı kuşkuludur

R4 (R3)'ün durumunda, (hiçbir cisim olgusu var olmadığı için) benim 'tavşan'ı, tavşanların maddesel katmanlarının, ayrılmamış tavşan parçalarının vs. tersine, tavşanlara işaret etmek amacıyla kullanıp kullanmadığım kuşkuludur.

R5 Dolayısıyla, (hiçbir cisim olgununun var olmaması nedeniyle) benim 'tavşan'ı, tavşanların maddi katmanlarının, ayrılmamış tavşan parçalarının tersine, tavşanlardan söz etmek için kullanıp kullanmadığım kuşkuludur.

R6 (R1), (R3) ve (R5)'in durumunda, tavşanlara işaret etmek ile tavşanların maddesel katmanlarına, ayrılmamış tavşan parçalarına vs. işaret etmek arasında hiçbir ayırım yoktur.

R7 Şayet tavşanlara işaret etmekle, tavşanların maddesel katmanlarına, ayrılmamış tavşan parçalarına vs. işaret etmek arasında hiçbir ayırım yoksa, bu durumda tavşanlar, tavşanların maddesel katmanları ve ayrılmamış tavşan parçaları vs. arasında da hiçbir ayırım yoktur.

R8 Dolayısıyla tavşanlar, tavşanların maddesel katmanları, ayrılmamış tavşan parçaları vs. arasında hiçbir ayırım bulunmamaktadır.

(R8) sonucu açıkça yanlış olduğu için ve kanıt mantıksal olarak geçerli olduğu için, (R1), (R2), (R4), (R6) ya da (R7) öncüllerinden en az biri yanlış olmalıdır. Sorun hangisinin yanlış olduğunu saptamaktır.

Bu sorunu ele alırken Quine'in yeterince belirlenmiş olmama (yetersizlik), belirsiz olma ve savların anlaşılabilirliğinin varlık bilimsel yapısı konusunda açık olmak önemlidir. Onların

iddia ettiği şey, tüm fiziksel doğrular kümesinin anlam ve gönderge ile ilgili ifadelerin doğruluğunu belirlemediğidir. Bu noktada, tüm fiziksel doğrular kümesi kesinlikle yerli, komşum ve benim aramda ayırım yapmaz. Eğer fiziksel doğrular bizden herhangi biri için göndergeyi belirli kılar, bu durumda onlar hepimiz için göndergeyi belirli kılar. Dolayısıyla, belirsizlik ve savların anlaşılabilirliğinin yapısı göz önünde tutulursa, bir kişi (R2) ya da (R4) öncüllerini yadsımak suretiyle kanıtın sonucundan kaçınamaz. Eğer biz yerli hakkında belirsizlik bulunduğunu iddia edersek, aynı belirsizliğin kendimiz için de söz konusu olduğunu kabul etmemiz gerekir. Kısacası (R8) saçma sonucunun önüne geçmenin tek yolu (R1), (R6) ya da (R7)'yi yadsımadır. Çünkü (R1) Quine'ın konumu için gereklidir, onun tek seçeneği (R6) ya da (R7)'yi yadsımadır.

(R6)'yı tekrar düşünün. Öncel, her x konuşanı ve μ ifadesi için, x tarafından kullanıldığı biçimiyle μ 'nın tavşanlara işaret edip etmediği kuşkuludur, yollu iddia ile eş değerdir –diyeceğim, (ancak ve ancak o bir tavşanın maddi katmanı, ayrılmamış tavşan parçası vs. olduğunda, bir o nesnesine işaret etmenin tersine) ancak ve ancak o bir tavşan ise, x tarafından kullanıldığı biçimiyle μ , bir o nesnesine işaret eder. Bu göz önünde tutulursa, (R6)'nın sonucunun hiçbir x konuşmacısı ve μ ifadesi için, ancak ve ancak o bir tavşanın maddi katmanı (ve benzer biçimde diğer göndergelerle ilgili) olduğunda x tarafından kullanıldığı biçimiyle μ 'nın o nesnesine işaret etmesi *aynı derecede doğru olmaksızın*, ancak ve ancak o bir tavşan olduğunda, x tarafından kullanıldığı biçimiyle μ 'nın bir o nesnesine işaret etmesinin doğru olup olmadığını söylediğini varsayabiliriz. Diğer bir deyişle, (R6)'nin sonucu, tüm x konuşanları ve μ ifadeleri için aynı zamanda sadece tavşanların bir tek ve bütün maddi katmanlarına işaret ettiğinde, x tarafından kullanılan biçimiyle μ 'nın tamamen ve sadece tavşanlara işaret ettiğini belirtir. Böylece (R6) koşul kipi, bir x tarafından kullanıldığı biçimiyle bir μ ifadesinin (tavşanların bütün ve bir tek maddi katmanı ve benzerle-

rinin tersine) tamamen ve sadece tavşanlara işaret edip etmediği hiçbir biçimde belirli değilse, bu durumda x tarafından kullanıldığı biçimiyle μ ifadesinin eş zamanlı olarak sadece tavşanların tüm ve bir tek maddi katmanına (ve benzerlerine) işaret etmesi koşuluyla, tamamen ve sadece tavşanlara işaret ettiğini bize söylemektedir.

Bu yoruma göre (R7) ve (R8)'in içeriği açıktır. (R7), eğer herhangi bir x kişisi ve μ ifadesi için, x tarafından kullanıldığı biçimiyle ' μ ', bir şeyin eş süremli olarak tavşanların bütün ve tek bir maddi katmanına işaret etmesi koşuluyla, tamamen ve sadece tavşanlara işaret ederse, bu durumda bu şeyin, ancak ve ancak bir tavşanın maddi bir katmanına (ve benzer tarzda diğer olası göndergelere) uygun olduğunda tavşan olduğunu söylemektedir. (R8) açıkça yanlış bir iddiadır ki, ona göre herhangi bir o nesnesi, ancak ve ancak o bir tavşanın maddi katmanını ise, ancak ve ancak o ayrılmamış tavşan parçası vs. ise, o bir tavşandır.

Daha önce de söylediğim gibi, Quine'in (R8)'i yadsıdığında kuşku yoktur. Bizim yorumla ilgili sorunumuz, Quine'in kanıttan çıkardığı ilke ile uyum içinde bulunan (R6) ya da (R7)'den birini yadsımak için Quine'cı bir temel bulmaktır –yani, sözü edilen gönderge belirli bir tarzda anlaşıldığında 'anlamsızdır.' Sorun, Quine'ı göndergeye ilişkin sıradan kavramımız konusunda bir elemeci olarak düşünmek suretiyle çözülmüştür. Quine'a göre, olağan bir tarzda anladığımızda, (R1)-(R5) tarafından kaydedildiği biçimiyle belirsiz olan şey göndergedir. Onun, kanıt göndergenin bu kavramının 'anlamsız olduğunu' göstermektedir, yollu iddiası, kanıt bu anlamda gönderge olarak böyle bir şeyin bulunmadığını göstermektedir, yollu iddiaya benzer biçimde anlaşılabilir -yani, gönderge olağan bir tarzda anlaşıldığında herhangi bir zamanda herhangi bir nesneye işaret eden hiçbir ifade yoktur. Eğer herhangi bir nesneye işaret eden hiçbir ifade yoksa bu durumda hiçbir x konuşmacısı ve μ ifadesi için, x tarafından

kullanıldığı biçimiyle μ 'nın, ancak ve ancak o bir tavşan ise, bir o nesnesine işaret etmesinin doğru oluşuna dikkat ediniz. Ancak eğer durum böyleyse, bu durumda (R6) doğrudur, (R7) yanlıştır ve saçma sonuç (R8) engellenmiştir.²⁰ Böylece, Quine'in kanıttan çıkarımladığı ilkeyi anlamlı hale getiren saçmaya indirgemeye Quine'cı bir yanıt bulmuş durumdayız.

Ayrıca, olağan göndergeye ilişkin elemecilik Quine'cı bir bakış açısından tamamen olağandır. Quine'in göndergenin belirsizliğine ilişkin vaadi göz önünde tutulursa, yalnızca başkaları için değil, ama aynı zamanda kendisi için de o, (D) gibi, böyle görünüşte açık, alıntılama ile ilgili olmayan iddiaları yadsımalıdır.

D (i) herhangi bir o nesnesi için, ancak ve ancak o bir tavşan ise, şimdi kullandığım biçimiyle 'tavşan'ın o'ya işaret ettiği, (ii) herhangi bir o nesnesi için, ancak ve ancak o bir tavşanın maddi katmanı ise, şimdi kullandığım biçimiyle 'bir tavşanın maddi katmanı' ibaresinin o'ya işaret ettiği belirlidir ve dolayısıyla da bir olgudur.

Ne ki bir kişi, kesinlikle, doğal olarak bizim anladığımız biçimiyle gönderge hakkında birkaç olumlu olgu bulunduğunda, alıntısız olmayan sıradan olguların (disquotational facts) bunlar arasında bulunması gerektiğini düşünmeye eğilimlidir. Bu nedenle, eğer bir kişi böyle (D) gibi alıntısız olmayan olguları yadsımak için bile bir nedene sahipse, bu durumda o kişi sözcüklerin hiçbir biçimde hiçbir şeye işaret etmediğini düşünmek için de bir nedene sahiptir.²¹

(R6) ve (R7) arasındaki dolambaçlı yol olmaksızın, Quine'cı öncüllerden hareketle aynı sonuca ulaşılabilir. (R5)'den başlamak suretiyle bir kişi aşağıdaki gibi akıl yürütebilir.

R5a (R5)'in durumunda, 'tavşan'ı tavşanlara işaret etmek için kullanıp kullanmadığım kuşkuludur.

b Dolayısıyla, 'tavşan'ı tavşanlara işaret etmek için kullanıp kullanmadığım kuşkuludur.

c Bu nedenle, 'tavşan'ı tavşanlara işaret etmek için kullandığım doğru değildir.

d Akıl yürütmenin benzerliği sayesinde onu başka bir şeye işaret etmek için de kullanmıyorum. Çünkü aynı şey diğer konuşmacılar ve diğer sözcükler için de söylenebilir, hiç kimsenin sözcükleri (gönderge kavramını anladığımız olağan anlamda) her zaman herhangi bir şeye işaret etmez.

Bu, inanıyorum ki, Quine'in konumunun en kesin ve en doğru yorumudur.

Bu akıl yürütme ayrıca, Quine'in saçmaya indirgemeyi açıkladığı alıntılanan pasajın hemen sonrasında ortaya koyduğu olumlu düşüncelerle de son derece uyum halindedir. Belirttiğim gibi, onun kanıttan açıkça çıkardığı ders, göndergenin şimdi sadece kökten çeviride değil, evde de anlamsız (saçma) hale geldiğinin görülebilmesidir. Bu düşünceyi izleyen paragraflarda Quine, gönderge ve varlık bilimin göreliliğine ilişkin bir öğreti ileri sürmek suretiyle bunun ne anlama geldiğini açıklamayı denemektedir.²²

Öğretinin ana niteliği, 'mutlak olarak' bir niteliğe sahip olduğu düşünülürse, gönderge anlamsızdır, ama herhangi bir arka plan kuram ya da dile göreli olarak anlaşılırsa gönderge anlamsız değildir, biçiminde olmalıdır. Bir sorun, göndergeyi 'mutlak olarak' düşünmekle tam olarak ne demek istediğini Quine'in hiçbir zaman açıklığa kavuşturmamış olmasıdır. Ancak o ne anlama gelirse gelsin, Quine'in, göndergeyi bu anlamda anladığımızda, gönderge olarak böyle bir şeyin var olmayacağını söylemekte olduğu gözükmemektedir –(bu anlamda) herhangi bir zamanda bir nesneye işaret eden hiçbir ifade yoktur. Başka bir ifadeyle, Quine, açık bir biçimde yanlış olan (R8) sonucunu engellemenin yolunun göndergenin belirli bir kavramına ilişkin elemeciliğe sarılmak olduğunu iddia etmektedir. Bununla birlikte, bir kişinin kendisi hakkında elemeci olduğu gönderge kavramı, sadece delilin (R!)-(R5) aşamalarında ortaya çıkan bir kavram

olduğunda bu taktik başarılı olacaktır ve bu, olağan bir tarzda anladığımız göndergedir.

Quine'a göre, gönderge ile ilgili 'salt' kavramımız, gönderge hakkındaki başka bir 'göreceli' kavram ile karşılaştırılmalıdır. Onun düşüncesine göre, bu ikinci kavramı kullandığımda, diğerlerinin göndergesiyle ilgili olarak yaptığım iddialar bazı arka plan yorumlara ya da çeviri yönergesine görelidir. Gönderge hakkındaki sıradan kavramımız için Quine'in önermiş olduğu vekili kullanmak suretiyle x 'in μ ifadesinin F 'nin μ ifadesine işaret ettiğini söylediğimde, kullanmakta olduğum çevirinin yeterince belirli olmayan bir T dizgesine göre, x 'in ifadesinin F 'nin ifadesine işaret ettiğini söylemekteyim. Ayrıca, x 'in μ ifadesinin F 'nin bir T çeviri yönergesine göreli ifadesine işaret ettiğini iddia ettiğimde, benim şu anki dilimde iki koşulu yerine getiren bir p sözcük ya da ibaresi vardır demektedirim: (i) T 'ye göre μ p ile aynı anlamı ifade eder (T μ 'yu p üzerine kodlar), ve (ii) şimdi kullandığım yolda p F 'nin μ ifadesine işaret eder.

Bu başka bir soruna davetiye çıkarmaktadır. Benim şu anki dilimdeki bir ifadenin F 'nin dilindeki bir ifadeye işaret etmesi ne demektir? Yanıt, şu anki dilimdeki gönderge ile sadece bütün alıntısız olmayan ilgili belitlerin (kendiliğinden açık gerçeklerin) toplamı tarafından sağlanan şeyi ima ederim, biçimindedir.

Ancak ve ancak *o bir N* ise, şimdi kullandığım biçimiyle ' N ' bir *o* nesnesine işaret eder. Dolayısıyla, bu düşünceye göre iki tür gönderge bulunmaktadır: (i) şu anki dilimin sözcük ve ibarelerinin alıntısız olmayan göndergesi ve (ii) benim tarafımdan şimdi kullanılanların dışındaki tüm sözcük ve ibarelere ilişkin çeviri ve alıntısız olmayan gönderge. Quine'in, 'Varlık Bilimsel Görecelilik'teki asıl tartışmasını açıkladığı ve biraz değiştirdiği *Doğruyu İzleme* adlı çalışmasında bu düşünceyi açıkça desteklediği gözükmemektedir.²³

Şimdi, bu başlığa sahip kitap, makale ve konferanslarda yaptığımdan daha kısa ve öz bir biçimde varlık bilimsel göre-

celiliğin göreceli olduğu şeyin ne olduğunu söyleyebilirim. O bir çeviri yönergesine görelidir. 'Gavagai'nin tavşanları gösterdiğini söylemek, seçenek yönergelerden herhangi birini seçmek yerine 'gavaga'nın 'tavşan' olarak çevrildiği bir çeviri yönergesini yeğlemektir. ... Ve yeterince belirli olmama ya da görecelilik herhangi bir biçimde ev dilini (home language) de içermekte midir? 'Varlık Bilisel Görecelilik'te ben onun ev dilini de içerdiğini söyledim, çünkü ev dili maddesel açıdan önemsiz benzerliklerinden ayrımlı olan değişimler sayesinde kendi kendisine çevrilebilir. Ancak çeviri yönergemiz olarak özdeşlik dönüşümünü yeğlersek, bu durumda ev dilini görüldüğü gibi almak suretiyle görelilik (izafiyet) çözülebilir. Sonra, gönderge Tarski'nin doğruluk görüngesine benzeyen alıntısız olmayan görüngeler içinde açıklanabilir (bölüm 33); böylece "tavşan", her ne olurlarsa olsunlar, tavşanlara işaret eder ve "Boston" Boston'a işaret eder. (51-52)

Görebildiğim kadarıyla, Quine'ın düşüncesini anlamanın yolu, onu, göndergeye ilişkin sıradan kavramımızı söz konusu iki kavramla değiştirmekle ilgili bir öneri olarak almaktır -bir kişinin kendi şu anki diliyle ilgili alıntısız olmayan gönderge ve başka her şeyle ilgili çeviri ve alıntı yapmama. Ayrıntılar bir yana, bir kişi başka birinin şu anki sözcüklerinin alıntısız olmayan göndergesinin, aşağıdaki gibi, Tarski-benzeri bir yöntemle tanımlanmış olduğunu düşünebilir:

Var Olan Sözcüklerimin Alıntısız Olmayan Göndergesi

Yerleşik (şu an kullanmakta olduğum) dilimin tüm n adları ve o nesneleri için, ancak ve ancak $n = \text{'Alfred'}$ ve o Alfred ise ya da $n = \text{'Willard'}$ ve o Willard ise ya da..., n o'ya işaret eder, ya da yerleşik dilimin bütün P yüklemeleri ve o nesneleri için, ancak ve ancak $P = \text{'tavşan'}$ ve o bir tavşan ise..., P o'ya işaret eder (karşılık gelir).

Gönderge böyle tanımlandığında,

(i) Tüm o nesneleri için, ancak ve ancak o bir tavşan oldu-

ğunda, 'tavşan' benim kendi var olan dilimde bir o nesnesine işaret eder,

biçimli alıntısız olmayan iddia,

(ii) Tüm o nesneleri için, ancak ve ancak o bir tavşan ise, ya 'tavşan' = 'tavşan'dır ve o bir tavşandır ya da 'tavşan' = 'köpek'tir ve o bir köpektir ya da...

biçimindeki bir içeriğe sahiptir. Eğer fiziksel doğrular kümesinin (herhangi biçimde) 'tavşan' = 'tavşan' ve 'tavşan'# 'köpek'²⁴ gibi temel söz dizim ifadelerini kapsadığını kabul edersek, bu durumda (ii)'nin fiziksel doğrular kümesinin mantıksal bir sonucu olduğunu ve dolayısıyla da kesinlikle doğru olduğunu öngörmek usa uygun olur.

Dolayısıyla, -sıradan kavramım için Quine'in alıntısız olmayan dengini kullanmak yoluyla- var olan göndergemle ilgili olarak yaptığım sıradan iddiaların kesinlikle doğru oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu durumlarda Quine'in vekillerini kullanmak suretiyle diğerlerinin göndermeleri hakkında yaptığım iddialara ne dersiniz? Buradaki durum o denli açık değildir. Güçlü bir biçimde (i)'yi dile getirmek suretiyle bir başkasının göndergesi hakkında bir iddiada bulunduğumu varsayın.

(i) x tarafından kullanıldığı biçimiyle μ (tamamen ve sadece) tavşanlara işaret etmektedir.

Quine'cı satırlar yardımıyla bunu kabaca yapılandırmanın bir yolu, (ii) iddiasını yaptığında onu görmek olabilir.

(ii) x tarafından kullanıldığı biçimiyle μ (alıntısız olmayan bir biçimde) benim kendi dilimde tamamen ve sadece tavşanlara işaret eden bir ifade ile aynı anlamı ifade eder.

Bu yoruma göre, x'in terimine ilişkin iddiam, anlama ilişkin bir iddiayı beraberinde getirir ve dolayısıyla da Quine'in düşüncesine göre o kuşkuludur. Bununla birlikte bu, Quine için açık olan tek seçenek olmayabilir. Benim (i) açıklamam (iii) içeriğine sahip olarak da yorumlanabilir.

(iii) x'in sözcüklerini (sözlerini) benimkilere çevirmek için benimsemiş olduğum bir T çeviri kuramı ya da yönergesi bulunmaktadır ve var olan dilimde bir r ifadesi bulunmaktadır ki, (a) T α 'yı r'ye kodlamakta ve (b) r (alıntısal olmayan biçimde) tavşanlara işaret etmektedir.

Bu noktada bir T çeviri yönergesini benimsedim demek, T'nin A'yı B üzerine kodlamasından meydana gelen, *A B ile aynı anlamı ifade eder* biçiminin iddialarını desteklediğim anlamına gelmemelidir. Daha doğrusu Quine, bir kişinin anlam konusunda yönergenin (açık) iddialarına bağlı kalmaksızın, bir çeviri kuramını diğer konuşmacılarla iletişim kurmak için uygulayımsal bir araç olarak benimseyebileceğini söyler. Eğer bu doğruysa bu durumda bu iddialar kuşkuludur, yollu bir tanıtı bile (iii)'nin kuşkulu olduğunu kanıtlayamaz.²⁵

(iii)'nin kuşkulu olup olmaması, fiziksel doğruların μ 'yı yerleşik dilimin bir r ifadesine kodlayan bir çeviri yönergesini benimsememin doğru olduğunu belirleyip belirlememesine bağlıdır. Bir çeviri yönergesi α 'yı r üzerine kodlar demek, olasılıkla, çeviri kuramına göre μ r ile aynı anlamı ifade eder demektir ki bu, sırasıyla, anlam ya da içeriği ya da yönergeden elde edilebilen kuramlardan birini betimlemektir. Bu, tıpkı bir kişinin özel bir çeviri kuramı benimsemiş olmasının psikolojik bir iddia türü olması gibi, anlam bilimsel türden bir iddiadır. Bu nedenle, fiziksel doğrular sadece dil bilimsel ve psikolojik içeriğe ilişkin belli iddiaların doğruluğunu kararlaştırdığında, (iii)'nin belirli olmaya hak kazanacağı görülebilir. Bir kişi yardım edemeyebilir, ne ki Quine'cı bir bakış açısından, bunun böyle olduğunun ortaya çıkacağının kuşkulu olduğunu düşünebilir. Bu durumda, ilgili göndergenin kavramı sıradan kavramımız için bir bedel (vekil) olarak onun önerdiği bir kavram olduğunda, başkaları tarafından kullanılan ifadelerin göndergesi hakkındaki (i) gibi iddiaların kuşkulu olarak ortaya çıkmalarının olası olduğu görülmektedir.²⁶

Quine'in konumuna dair bu nitelemeyi kabul ettiğimizi varsayın. Bu düşünceye göre, kendi var olan göndergem hakkında yaptığım iddialar kesinlikle doğru iken, başkalarının göndergesi hakkında yaptığım iddialar kuşkuludur. Bu, Quine'in, benim için göndergenin belirsiz oluşu, başkaları için göndergenin belirsiz oluşuyla aynı şeydir, yollu temel ifadesiyle çelişmekte midir? Hayır, çelişmemektedir. Quine'in özgün belirsizlik iddiaları göndergenin sıradan kavramını içeren ifadelerle ilişkin iddialardır. 'İşaret eder' (refers) ile söylenmek istenen şey olağan gönderge olduğunda, Quine'in görüşü, belirli bir konuşmacı tarafından kullanıldığı biçimiyle belirli bir sözcük belirli bir nesneye işaret eder, biçimindeki sonuçla ilgili hiçbir iddia belirli (kesin) değildir, biçimindedir. Bununla birlikte, 'işaret eder'in sıradan yorumu benim kendi dilimin alıntısız olmayan yorumuyla değiştirildiğinde, belirli bir tavşanın 'x' için bir belirlenimine göreli, *benim tarafımdan kullanıldığı biçimiyle 'tavşan' şimdi x'e işaret eder* kalıbı ile oluşturulan iddia, 'işaret eder'e kendi olağan yorumu verildiğinde, aynı belirlemeye göreli sözü geçen aynı kalıp tarafından oluşturulmuş bir iddia değildir. Çünkü, iddialar ayrımlıdır, diğerinin tersine birinin yalın olduğunu ve fiziksel doğrular tarafından belirlendiğini varsaymakta hiçbir çelişki yoktur. Benzer yolla, başkalarının göndergesi hakkındaki iddialarım, onların sözcüklerinden benim sözcüklerime çeviriye ilişkin iddiaları içerecek tarzda çözümlenmelerine rağmen, kendi göndergemle ilgili iddialarım tamamen alıntısız olmayan biçimde anlaşıldığında, sonraki böyle olmasa bile, öncekinin fiziksel doğruların bir kümesi tarafından belirlenmiş olabileceğini kabul etmekte herhangi bir sakınca yoktur.

Bu yoruma göre, çevirinin belirsizliği Quine'ı, olağan bir tarzda anlaşıldığında, anlama ilişkin elemeciliğe yöneltmiştir. Benzer yolla, göndergenin anlaşılmazlığı onu, olağan bir tarzda anlaşıldığı üzere, elemeciliğe ulaştırmıştır. Bununla birlikte, tıpkı sıradan anlama ilişkin elemeciliğin, Quine'in anlamın sınırlı ve davranışsal olarak kabul edilebilir bir temsilci kavramını kurma

konusundaki girişimiyle tutarlı olması gibi, olağan göndergeye ilişkin elemeciliğin de, göndergenin sınırlı ve doğalcılık açısından kabul edilebilir bir temsilci kavramını –yeni, alıntisal olmayan ya da Tarski-gönderge- kurmakla tutarlı olduğu anımsanmalıdır. Alıntisal olmayan gönderge ya da Tarski-gönderge olağan göndergeden çok daha sınırlıdır. Quine’a göre olağan gönderge ifadeler, nesneler ve ‘L’ değişkeni için L dilleri arasında bulunduğu görünen bir bağıntı iken, Tarski-gönderge sadece yerleşik dil ile ilgilidir. Ayrıca, olağan gönderge kavramı, bir ifadenin konuşmacılar tarafından içinde kullanıldığı durumların bir sonucu olarak, verili herhangi bir durumda değişmeden kalan bir kavramdır. Bu, konuşmacıların her zaman kullandıkları bir sözcüğü, sözcüğün olağan durumda işaret ettiği şeye işaret edecek biçimde kullanmaları nedeniyledir. Tersine bu, ‘tavşan’ sözcüğünü kullanma tarzımdan kaynaklanmaz ve o, (Tarski-gönderge açısından) işaret edilen şey ancak ve ancak bir tavşan ise bir nesneye işaret eder. Bu, herhangi bir şeye dayanmayan yarı-mantıksal bir olgudur.²⁷

III

Özetlemek gerekirse, çevirinin belirsizliği ve göndergenin anlaşılmalığına ilişkin savları Quine’ı (i) ve (ii) konusunda bir elemeci olmaya götürmüştür.

(i) Belirli bir tümce P anlamına gelir sonucuyla ilgili olarak varsayılan olguları içeren, her zamanki gibi anladığımız biçimiyle anlam.

(ii) Verilen (belirli) bir sözcük, ancak ve ancak o bir F ise, bir o nesnesine işaret eder sonucuna ilişkin varsayılan olguları içeren, her zaman olduğu gibi anlaşıldıkları biçimiyle gönderge, gösterim ve uygulama.

Hepsi bu kadar değil, (i) ve (ii) konusunda elemeciliğe neden olan aynı düşünceler, (iii) ve (iv) konusunda da elemeciliğe neden olmaktadır.

(iii) P'nin...olduğuna inanmayı ve P'nin...olduğunu iddia etmeyi içeren önermesel tutumlar.²⁸

(iv) Her zamanki gibi anladığımız biçimiyle doğruluk, yani bir nitelik olarak, (a) bir dilde söz söylemek için kullanılan şeyin sonucu olarak rasgele seçilmiş bir dilin bir tümcesine işaret eder (bu durumda o sırasıyla, dili konuşanların tümcede bulunan ifadeleri nasıl kullandıklarına ve bu ifadelerin işaret ettiği ya da ilgili olduğu şeye dayanmaktadır.) ve (b) kavramsal olarak (her zamanki anladığımız biçimiyle) anlam kavramı ile ilgilidir.²⁹

Quine, anlam, gönderge ve doğruluğa ilişkin sıradan kavramlarımız için vekiller önermek suretiyle elemeciliğin bu bütün darbesini yumuşatmayı dener. Sıradan anlamın yerine uyarıcı anlam konulmalıdır ve sıradan gönderge ve doğru –bir kişinin kendi var olan dilinin özel durumunda- düşüncede alıntısız olmayan ve ilkede katalog-türü tanımları kullanmak yoluyla tanımlanabilen Tarski-gönderge ve Tarski-doğru ile değiştirilmelidir.³⁰

Quine'ın, kendimizi ve sözcüklerimizi (sözlerimizi) anlamaya dair olağan yöntemlerimizin bu ana yönlerini toptan yadsımasının temelsiz olduğu unutulmamalıdır. Onun, olağan anlam bilimsel ve bilinçli kavramlarımızı içeren tümceler tarafından ifade edilen olgular hakkındaki kökten kuşkuculuğu kendisinin belirsizliğe ilişkin tanıtına dayanmaktadır. Eğer bu tanıt konusunda haklıysam, bu durumda bir kez belirleme bağıntısı hakkındaki kaçamak çözüme kavuşturulduğunda, onun başvurduğu öncüller kümesi artık kendi bağımsız inandırıcılığının hemen hemen hepsini yitirir. Gerçekte bizden, en hassas konuda, yani kendimizi anlamak için vazgeçilmez nitelikte olan temel iddialardan vazgeçmemiz istenmektedir. Ne ki bu, durumun en kötü yanı değildir. Quine'ın kuşkuculuğunun en kötü yanı, Quine'ın konumunun, kendi düşüncesini kendi kendini çökerten olarak düşünmeyi ussallaştırma konusunda hoş olmayan bazı sonuçlara iye olmasıdır.

Bu sonuçlardan ilki, Quine'ın bir kişinin dilleri tanımlamak ve ayırt etmek ve bir kişinin konuştuğu dili belirlemek amacıyla kullanabileceği bütün olağan anlam bilimsel olguları yadsımasını içerir. Biz bir dili çoğunlukla belirli anlam bilimsel niteliklere sahip olan ifadelerin bir kümesi olarak düşünüyoruz. Biz dilleri kısmen onların tümcelerinin doğruluk koşulları ve onlar tarafından ifade edilen önermeler aracılığıyla tanımlıyoruz. Eğer bu sıradan anlam bilimsel olgular ortadan kaldırılırsa, bu durumda hangi dili konuştuğuma, konuşmakta olduğum dilin diğer dillerden nasıl ayrılmış olduğuna ve hangi dillerin var olduğuna ilişkin herhangi aydınlatıcı bir tanımlama verebilmem kolay olmaz. Tümceler, TARSKI-DOĞRU-DA-BENİM-YERLEŞİK-DİL biçiminde olduğu belirli koşulları sunabilirim, ne ki bunlar olağan anlamda doğruluk koşulları değildir ve bunlar sözcüklerimizin ne anlama geldiği ve hangi dili konuşmakta olduğum konusunda hiçbir bilgi sağlamazlar.³¹ Ayrılmış dillerin belirlemesini bir ön koşul olarak gerektirdiği sürece çeviri kavramı bile kuşkulu hale gelmektedir.

Hoş olmayan ikinci sonuç, Quine'ın kökten elemeciliğinin doğalcılığa, fizikle ilgili çevirinin yeterince belirli olmamasına, çevirinin belirsizliğine ve göndergenin anlaşılmalığına ilişkin kendi savlarını ya felsefi olarak zararsız, açıkça yanlış ya da ifade edilemez olarak sunma riskini almasıdır. Örneğin, biyoloji fiziksel doğrular tarafından belirlenmiştir, ama anlam bilim fiziksel doğrular tarafından belirlenmemiştir, yollu iddiasını düşünün. Bu noktada, doğrulardan sözettiğinde Quine, yerleşik-Quine-diline ilişkin Tarski-doğrular hakkında konuşuyor olmalıdır. Dolayısıyla, yerleşik-Quine-dilinin fiziksel tümcelerinin belirli bir kümesi, yerleşik-Quine-dilindeki biyolojiyle ilgili tümceler, belirli bir başka tümcesini belirler, ancak yerleşik-Quine-dilinde bulunan anlam bilimsel tümceler üçüncü bir kümesini belirlemez, yollu sonuç için bir sava sahibiz. Belki de Quine'a göre belirleme, yerleşik-Quine-dilinin Tarski-doğru fiziki tümceleri ve aynı dildeki tanımlarla birlikte, sözü geçen

dilde bulunan tümcelerın bir kümesinin model-kuramsal gerekliliği gibi Tarski-kalıbına benzer bir şeyler içermektedir.

Bunun Quine'ın felsefi niyetini yakalayamadığını düşünmek için nedenler vardır. Örneğın, bize ait var olan fizik, biyoloji vs.nin, dünyanın sağıın ve kapsamlı bilimsel bir tanımını için zorunlu olan belirli kavramların eksik olması anlamında yetersiz oldukları pekâlâ ortaya çıkabilir. Eğer yerleşik-Quine-dilinde açıklanabilir olan fizik bu anlamda eksikse, bu durumda, iddiaların bir kümesinin sözü geçen dilin Tarski-doğru fiziki tümceleri tarafından belirlenmemesi gerçeğı arzu edilen varlık bilimsel anlamları içermeyecektir. Üçyüz yıl önce, atomik kuram için ya da çağdaş biyoloji için gerekli olan sözcük dağarcığına iye olmamızdan önce, bir kişinin Tarski-doğru fiziksel tümceler kümesine sahip olduğunu iddia ettiğini, sonra yerleşik dilin onun dilinin Tarski-doğru biyolojik tümcelerini belirlemede başarısız kaldığını varsayalım. Kesinlikle bunu izleyebilecek ilgi çekici bir sonuç bulunmamaktadır.

Düşünölmesi gereken iki durum söz konusudur. İlk önce, eğer doğalcılığa ait ifadelerde başvuru olan fiziksel doğrular kümesi kavramsal açıdan yetersizse, bu durumda doğalcılığın bizzat kendisi kabul edilemez olacaktır, çünkü bir iddianın kavramsal açıdan yetersiz bir fizik tarafından belirlenmemesi olgusu, iddianın doğru olup olmadığı konusunda kesinlikle hiçbir şey ortaya koymaz.³² İkinci olarak, eğer belirlenmesi gereken kuram yetersizse, bu durumda onun fiziksel doğrular tarafından belirlendiğı ortaya çıksa bile bu, doğru bir kuramın içerebileceğı ancak bununla birlikte fizik tarafından yeterince belirlenmemiş olan türden başka olgular yoktur, yollu zorunlu güvenceyi kapsamayacaktır. Bu nedenlerden dolayı, eğer onlar sadece Quine'ın yerleşik diliyle sınırlı anlam bilimsel kavramları kullanmak suretiyle ifade edilirlerse, Quine'ın doğalcılık, yeterince belirlenmiş olmama, belirsizlik ve anlaşılmaızlığa ilişkin savlarına, bu savlarla amaçlanmış olan sonuç yüklenemez.

Bir kiři Quine'in iddialarının –fiziğin konusuna ilişkin doğru önermelerin bütünlüğü ya da olası bir dilde bulunan doğru fiziksel tümcelerın bütünlüğü anlamında- bir taraftan fiziksel doğruların bütünü arasındaki ilişkiye dair iddiaları, diğer taraftan da başka herhangi bir řeye ilişkin doğruların bütünü hakkındaki iddiaları ilgilendirdiğini söylemek isteyebilir. Ancak Quine'in savlarının böyle formülasyonları söz konusu doğruların bir kişinin var olan dilinde açıklanabilir olan doğrularla sınırlı olmamasını koşul olarak gerektirir –ve bu onun anlam bilimsel elemeciliği ile bağdaşmamaktadır. Sorun, onun savlarına, bu savları elemek için tasarlanmış anlam bilimsel ve diğer niyetsel olgulara başvurmaksızın, gereken genelliği verme konusunda hiçbir olasılığın bulunmadığının gözükmesidir. Eęer bu doğru ise, bu durumda Quine bir ikilemle karşı karşıya kalmaktadır. Onun savları ya sıradan anlamda fiziksel doğruların bütünlüğü hakkında bir şeyler söylemektedir ki, bu durumda sözü gečen savlar Quine'in yönlendirildiği kökten elemecilikle bağdaşmamaktadır, ya da aynı savlar sadece onun kendi yerleşik dilindeki Tarski-doğruların bütünlüğüne ilişkin bir şeyler söylemektedir ki, bu durumda da yetersizlik (yeterince belirli olmama) savı istenilen felsefi öneme iye olmamakta, doğalcılık açıkça kabul edilemez olmakta ve belirsizlik ve anlaşılmazlık savları da birer umutsuz girişim olarak kalmaktadır.³³

Sonuç olarak, Quine'in konumunun kendi kendini yok ettiği ek bir durum daha söz konusudur. Aşağıdaki örnekleri düşünün.

Quine, şimdiye kadar hiç kimsenin söylemediği ya da iddia etmediği bir sonuca sahip olan bir şey söylemekte ya da iddia etmektedir -yani, doğalcılık ve Quine'in belirsizlik savlarının bi-leşimi.

Benzer biçimde Quine, hiç kimsenin şimdiye dek inanmadığı bir sonuca sahip olan bir şeye inanmaktadır.

Bir anlamlı tümceler dizisi sağlamak yoluyla Quine, anlamlı

tümcelerinin yer almadığı bir sonuca sahip olan bir şeyi savunmaktadır.

Bu örneklerden, Quine'ın bizzat kendi iddialarının, kendi inançlarının ve kendi delillerinin varlığının, iddia ettiği, inandığı ve savunduğu şeylerin doğru olmadığını kanıtlama konusunda yeterli olduğu sonucu çıkmaktadır. Onun ileri sürdüğü, inandığı ve savunduğu şey, kendisine ilişkin ileri sürme, inanma ve savunma eylemlerinin bizzat kendilerinin sözü geçen şeyi yanlışlamak için yeterli olduğu bir niteliğe sahiptir.³⁴

Quine, kendi kendini yok etmenin bu çeşidinden kurtulabilir mi? Başka türlü, kendi savlarını ifade etmediğini, ileri sürmediğini, onlara inanmadığını ya da savunmadığını iddia etmek suretiyle onun bu durumdan kaçınabileceğini düşünmek akıl çelicidir. Ne ki bu bile yardımcı olmayacaktır, çünkü o hiçbir şey söylemediğini, hiçbir şeye inanmadığını ya da hiçbir şeyi savunmadığını iddia ederse, bu durumda o hâlâ bir şeyler iddia ediyor olacaktır ki, bu da onun savlarını yanlışlamak için yeterlidir. Sorun şudur: Quine çok sayıda tümce içeren bir kitap yazar. Biz kitabı görüyoruz ve kitabın ne dediğini ve Quine'ın bize neyi söylemeye çalıştığını bilmek istiyoruz. Bununla birlikte, bunu betimlemek için olağan biçimde kullanabileceğimiz tüm kavramlar onun elemeci savları tarafından bize yasaklanmıştır. Sıradan kavramlarımızın sözde itiraz edilebilir niteliklerini sunmaksızın, sorularımızı yanıtlamamızı olanaklı kılabilen elenmiş kavramların yerine koymak amacıyla bazı teknik kavramlar icat edebilir miyiz? Böyle düşünmek için hiçbir neden bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu anlamda Quine'ın konumunun gerçekten kendi kendini yok eden bir niteliğe sahip olduğu görünmektedir.³⁵

NOTLAR

1. Bu çalışmanın birinci bölümünde bulunan gereç, benim 'Anlam Konusunda Kuşkuculuk' adlı çalışmamın son bölümünün biraz genişletilmiş ve yeniden biçim verilmiş halidir, 'Belirsizlik (indeterminacy), Kuralcılık ve Kural-İzleme Çatışkısı', Ali A. Kazmi (ed.) içinde, *Anlam ve Gön-derge, The Canadian Journal of Philosophy Supplement* 23(1998). II-IV. bölümler daha önce basılmamıştır. Bu bölümler 1993 ve 1996'da Princeton'da verilen seminerlere dayanmaktadır. Çalışmanın ilk üç bölümü 13 Mart 1998'de Tufts Üniversitesinde konferans olarak sunulmuştur.

Bu çalışmanın ilk taslağı üzerine çok yararlı yorumları ve geniş tartışmaları için Ali Akhtar Kazmi ve Michael Thau'ya teşekkür borçluyum.

2. Bu savın ve aynı biçimde gözlemsel veri ile ilgili deneysel kuramların yeterli derecede belirli olmamasına ilişkin daha genel savın gücü, bir kişinin veri ifadelerinin bir sınıfı için bir kuramı desteklemenin ne olduğuna ilişkin düşüncesine dayanır. Var olan ereklerimiz nedeniyle, bu konuda Quine'in hoşgörülülüğü gibi görünen şeyi izleyeceğim. Kuramlar, yardımcı gözlemsel deyimlerle birlikte gözlemsel kestirimleri meydana getirmektedir (ya da getirmelidir). (Hangi ifadelerin bu amaç için gözlemsel olarak değer ifade ettiği bu noktada bir sorun oluşturmaz.) Böyle gözlemsel kestirimlerin bir kümesi, doğru yardımcı gözlem ifadeleri ile tamamlanan bir kuramı, bu kuram kümenin üyelerini zorunlu kıldığı kadarıyla destekleyecektir. (Uygun tarzda yardımcı gözlemsel ifadelerle tamamlanmış) kümenin aynı üyelerini gerektiren iki kuram, küme (dizge) tarafından tamamen aynı derecede desteklenir.
3. Kanıtı yalınlaştırmak amacıyla, sözcüklerin birimleri taşıyan asgari anlam olduklarını, dillerin böyle sınırlı sayıda sözcüğü içerdiğini ve iki dilin sonsuz sayıda çok ifade ve tümcelerini çeviren, (i) dilleri meydana getiren sözcüklerin çevirisinin ve (ii) parçalarının çevirileri açısından söz dizimsel olarak karmaşık ifadelerin çevirilerini belirten tümleşik ifadelerin sonucu olduğunu varsayıyorum.
4. Willard V. Quine'in 'Sözcük ve Nesne' adlı çalışmasının 2. bölümüne bakınız (Cambridge, MA: MIT yay, 1960).
5. Çeviri kuramlarını çözümlemede Quine'in uyarıcı anlamlara yüklediği

önemin, bir kişinin sezgisel olarak, konuşanların kendi dillerinin tüm-celerini doğruları açıklayıcı olarak kabul ettikleri koşullara ve onların kendi tüm-celerini yanlışlıkları açıklayıcı olarak hesaba kattıkları koşullara ilişkin bilgiye yükleyebileceği önemi yansıtmakta olduğu gözük-mektedir. Konuşanların S'yi onaylayabilecekleri koşulların, Quine tarafından, konuşanların S'yi bir doğruyu ifade etmek üzere kullanabilecekleri koşullara yaklaştırmak için tasarlandığı görünmektedir. Bununla birlikte, bunların sadece kestirim olduklarını anımsamaya değer. Anlam bilimsel olmayan çeşitli etkenler -konuşmaya özgü anıştırma, nezaket vs- bir kişinin doğru olduğuna inandığı halde S'yi kabul etme konusunda isteksiz olduğu ya da bir kişinin doğru olduğuna inanmadığı halde S'yi kabul etmeye istekli olduğu özel durumları ortaya koyabilir. Bu bir kez anlaşıldığında, artık Quine'in (i) gibi ilkelerinin, uyarıcı anlama ilişkin göndergenin, konuşanların tüm-celerin doğruları açıkla-dığına inandığı koşullara ve konuşanların tüm-celerin yanlışları ifade et-tiğine inandığı koşullara ilişkin gönderge ile yerinin değiştirildiği benzer ilkelerden daha az usa yakın oldukları gözükabilir.

Bu ayrıca, bir tümce diğeriyle aynı anlama gelir yollu iddianın tam içeriğiyle ilgili bir sorun ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde anlam üzerine konuşma, özgül bir biçimde, içerik, nitelik ve uzlaşımsal imayı dikkatlice birbirinden ayırt etmeyi ve bu üçünü konuşmaya özgü anıştırma gibi anlam bilimsel olmayan etkenlerden ayıklamayı içermektedir. Quine'in bu düşüncelerden bazılarının gelişiminden daha öncesine ait olan tartışması daha az kesindir ve çok daha yüksek bir soyutlama seviyesinde meydana gelmektedir. Çünkü bu, Quine'dan çıkarmak istediğim asıl dersleri etkilememektedir. Bu konuda onu izleyeceğiz.

6. *Sözcük ve Nesne'nin* 78. sayfasına ve yine Willard V. Quine'in 'Varlık Bilimsel Görelilik' adlı çalışmasının 46-8. sayfalarına bk. *Varlık Bilimsel Görelilik ve Diğer Makaleler* içinde. (New York: Colombia University yay. 1969).
7. Bk. W. V. Quine, 'Çevirinin Belirsizliğinin Nedenleri Üzerine, *Journal of Philosophy* 67(1970) 178-83 ve 'Dünyanın Deneyisel Olarak Eş Değer Dizgeleri Üzerine, *Erkenntnis* 9(1975) 313-28, 322'de. Mantıksal bağdaşmazlık ile mantık yapıtlarındaki daha gevşek 'kavramsal bağdaşmazlık' ve 'çözümleyici bağdaşmazlık' kavramlarının tersine olarak -hem model-kuramsal açıdan hem de başkasının yerine geçme açısından- ölçünlü biçimde tanımlanmış bağıntıyı ima ediyorum (ve ayrıca Quine'in da aynı şeyi ima ettiğini varsayıyorum).

8. Bk. Q. V. Quine, 'Chomsky'ye Yanıt', *Sözcükler ve İtirazlar* içinde, D. Davidson ve J. Hintikka (editörler), (Dordrecht: Reidel 1969), 303.
9. Bir kişi 'Quine'in davranışçılığı' hakkında konuştuğunda, Quine'in kendisinin ayırt etme özenini göstermediği birkaç ayrımlı savı birbirinden ayırmalıdır. Savlardan biri, tüm dil bilimsel olgular niyetsel olmayan bir biçimde tanımlanmış tamamen davranışsal olgular tarafından belirlenmelidir biçimindedir. Çünkü Quine'in uyarıcı anlamlara dair iddialarının bizzat kendilerinin açıkça niyetsel kavramlara başvurduğu ortaya çıktığı için, uyarıcı anlamlara ilişkin olgular bu savın kendisi tarafından kabul edilmiş anlam-belirleyici olgular arasında bulunabilir. Sözcüğün tam anlamında gerçekten davranışçılığın bir biçimi olmayan ikinci sav hem tamamen davranışsal olguları hem de Quine'cı uyarıcı anlamlara ilişkin olguları içerecek biçimde dilsel olguları belirlediği iddia edilen olgular alanını genişletmektedir. Üçüncü bir sav, uyarıcı anlamlara ilişkin olguların yalnız başlarına tüm dilsel olguları belirlediklerini iddia eder. Bu savlardan uyarıcı anlamlara dair olguları bile sağlayamayabilen ilki, Quine için çok fazla bir kullanıma sahip değildir, oysa ikincisi ve üçüncüsü herhangi bir ilkeli nedenden yoksundur. Üstelik benim düşünceme göre (onun, olguların ya da doğruların bir kümesi için diğerini belirleme anlamını ifade ettiği ussal herhangi bir yoruma göre) bu üç savın hepsi yanlıştır.

Bununla birlikte, bu durum için burada kapsamlı bir gerekçe sunmayacağım, konuyla ilgili olarak aşağıdaki düşünceleri izleyeceğim. (i) Davranışçılık genel olarak kendi kendini bertaraf etmenin belirli biçimlerini içeren doğrulamacılığın güçlüklerini paylaşmaktadır. (ii) Ek olarak, Quine doğrulamacılığın genel bir biçimine –birlikçi doğrulamacılık karşı olumlu olmasına karşın, doğrulamacılığın genel bir biçiminde veri ile ilgili çevirinin yeterince belirli olmamasından çevirinin belirsizliğine doğru ilerlemeyi belirleme girişimi, belirsizlik savını Quine'in bu savın benzersiz konumu olarak kabul ettiği şeyden yoksun bırakabilir. Çünkü Quine'a göre, tüm önemli deneysel kuramlar veri tarafından belirsiz (kuşku) hale getirilmektedir, genelleştirilmiş bir doğrulamacılığa başvurmak, Quine'in dil bilimsel ve zihinsele ilişkin tüm ilgilerini yok etmek yoluyla böyle bütün kuramlar için belirsizlik öğretilerine neden olabilir. (iii) Dil, anlam ve gönderge durumunda olguları belirlemek var olan konuşmacıların davranışsal tepkileriyle sınırlı değildir, ancak şimdinin konuşmacılarını geçmişin konuşmacılarına ve ayrımlı bireysel sözcüklerin sunulduğu koşullara bağlayan tarihsel olguları içermektedir.

10. Bu, Quine'cı doğalcılığın başlangıç ifadesidir. [Burada yayınlanmamış olan] IV. bölümde öğretinin nasıl formüle edilmesi gerektiğiyle ilgili birkaç soruyu daha ayrıntılı biçimde inceleyeceğim.
11. Tümce ve ibarelere ilişkin (bireysel) alıntının bir kalıbı olarak ve özellikle de tümce ya da ibarenin kendisi bireysel bir alıntıyı içerdiğinde italikleri kullanacağım.
12. Çevirinin belirsizliğine ilişkin –biri davranışçılığa diğeri de doğalcılığa başvuran- iki Quine'cı yol arasındaki ilişki aşağıda gösterildiği gibi düşünülebilir. Quine'in uyarıcı anlam hakkındaki olguların fiziksel olgular tarafından belirlendiğini varsaydığı görülmektedir. Bu varsayım onay ve yadsımanın görünüşteki niyetssel niteliği nedeniyle sorgulanabilir, ne ki bu konuya daha fazla girmeyelim. O ayrıca uyarıcı anlama ilişkin doğruların çeviri kuramları tarafından meydana getirilen anlama ilişkin iddiaları belirlemediğini düşünmektedir. Şayet davranışçılığın bu biçimi doğru ise, bu durumda çeviri kuramlarının herhangi bir olgu tarafından belirlenmediği sonucu ortaya çıkar. Bununla birlikte, bir kişinin hâlâ doğalcılığı kabul ederken Quine'in davranışçılık biçimini yadsıdığını varsayalım. Bu durumda bir kişi çeviri kuramları tarafından oluşturulmuş iddiaları belirleyen olguların bütünlüğünü tanımlama girişiminde uyarıcı anlamlarla ilgili olgulardan ya da sözde uyarıcı anlamı belirleyen fiziksel olgulara ek olarak ek fiziksel olgulara başvurabilir. Quine'in fizikle ilgili çevirinin belirsizliğine ilişkin savlarıyla bu taktiği boşa çıkarmak amaçlanmıştır.
13. David Chalmers ve Frank Jackson, sadece ve sadece anlam bilimsel ifadeler fiziksel doğruların önsel sonucu olduğunda, en azından anlam bilimsel ifadelerin bu doğruların zorunlu sonuçları olduklarını iddia etmeleri oranında bazı doğalcıların sağlam bir zemin üzerinde bulunabileceklerine inandıkları gözlemlenen iki filozoftur. Bk. Chalmers, *Bilinçli Us* (Oxford: Oxford Üniversitesi yay. 1996) ve Jackson, 'Kuramsal Metafizik', *Philosophy of Mind* içinde, M. Michael ve J. O'Leary-Hawthorne (editörler) (Dordrecht: Kluwer Academic yayınları 1994); Jackson, "Mary'nin Bilmediği Şeye'e Ek", *Maddecilik* içinde, P. K. Moser ve J. D. Trout, (editörler) (London: Routledge 1994); Jackson, 'Doğal Dünyada Usu Bulmak', *Bilinçliliğin Yapısı*'nda tekrar basılmıştır, N. Block, O. Flanagan ve G. Guzeldere (editörler) (Cambridge, MA: The MIT yay. 1994); ve Jackson, *Metafizikten Ahlak: Kavramsal Çözümlemeye İlişkin Bir Savunma* (Oxford: Oxford Üniversitesi yay. 1998). Chalmers ve Jackson üzerine iyi bir eleştirel tartışma için bk.

Alex Byrne, 'Evrensel Yorum Bilim', *Philosophical Perspectives* 13(1999).

14. Kendi sözcüklerimizin ve komşumuzun sözcüklerinin ne anlama geldiğini biliyoruz, yollu açık olguyu, kendi sözcüklerimizin ve komşumuzun sözcüklerinin anlamlarına ilişkin doğru iddiaları tamamen fiziksel olan doğruların önsel sonuçları olarak çıkarımlamak suretiyle bu bilgiye ulaşıyoruz, yollu tamamen inanılması güç iddia ile birbirine karıştırmamak önemlidir. Çeviri durumunda, konuşmacıların çeşitli durumlarda tümceleri onayını ya da yadsımasını gerektiren delil, çevirinin bu ya da şu dizgesini kabulümüzü ilgilendiren delilin bir parçasını oluşturur. Bu nedenle Quine'cı uyarıcı anlam çeviri konusunda gerçek bir epistemik tutuma sahiptir. Bununla birlikte, daha önce gördüğümüz gibi, uyarıcı anlamlara ilişkin iddiaların bizzat kendilerinin tamamen fiziki doğrular kümesinin epistemik sonuçları olduğu kuşkuludur, (ii) uyarıcı anlamlara ve konuşmacıların diğer genel davranışına ilişkin iddialar çeviriyi ilgilendiren delili güçsüzleştirmez (9. nota bakınız) ve (iii) kabul ettiğimiz çeviri kuramları ile böyle kuramlara ilişkin delilsel temelimiz arasındaki ilişki önsel sonuçlardan biri değildir.
15. 'Gen' ve 'DNA'nın, tamamen fiziksel doğrular kümesi ile birlikte, kendisinden DNA'ya sahip genlerin kuramsal tanımlamasının elde edilebildiği gerçekten önsel anlam bilimsel tanımlarının bulunduğu gösterilebilseydi bu sonuçtan kaçınılabilirdi. Ben böyle tanımların var olduğu konusunda kuşkuluyum. Bununla birlikte, bunu ispatlamaya girişmeyeceğim. Benzer biçimde, tüm fiziksel doğrularla birlikte kendilerinden anlam ve göndergeye ilişkin iddialarımızın elde edilebildiği anlam ve göndergenin gerçekten önsel anlam bilimsel tanımları yoktur, biçimindeki son bir kanıt teklif etmiyorum.
16. Burada, belirleme mantıksal sonuca (ve yardımcı doğrulara) göre tanımlandığında, 'P' ve 'Q'nun önermelerin (ifadelerin) kümesinden çok tümcelerin kümeleri boyunca dağıldığını düşünmek uygundur. Tahminen bu, Quine'a uygun olabilmesine rağmen, benim belirleme bağıntısının önceki açıklamalarını anlamaya ilişkin gözde yöntemimle çelişmektedir. Belirleme zorunlu sonuç ya da önsel sonuç olarak yorumlandığında, onun önermelerin kümeleri arasındaki bir bağıntı olarak düşünülmesi olağandır. Neyse ki, tartışmanın bu aşamasında önermelerle tümceler arasındaki seçim çok önemli değildir ve biz her ikisini de içeren belirleme bağıntısına ilişkin adaylar üzerinde düşünebiliriz. Daha sonra, III. ve IV. bölümde [IV. bölüm burada içerilmemiştir] bu seçimle ilgili önemli sorunlar tartışılacaktır.

17. Bu belirleme kavramı, Quine'in doğalcılık ve çevirinin belirsizliği üzerine savlarını tanımlamak amacıyla Michael Friedman'a ait 'Doğalcılık ve Çevirinin Belirsizliği', *Noûs* 9(1975) 353-73, adlı çalışmada kullanılan kuramsal belirlemeye ilişkin tanıtık kavramlarla yakından ilgilidir.
18. Bu tartışmada, bazı konuşmacıların birden fazla dil konuşması, dilin tümcelerinin kapalı olabilmesi ve bazen bir dilde bulunan bir sözcüğün diğer dilin bir sözcük ya da ibaresine çevirisinin olmayabilmesi olasılığı gibi bazı uygulamısal sorunları görmemezlikten geliyorum. Bunlar çeviride gerçek etken olmalarına karşın, Quine'in çeviri konusundaki felsefi iddiaları açısından önemsizdirler.
19. 'Varlık Bilimsel Görecelik ve Diğer Makaleler' içinde (New York: Columbia Üniversitesi yay. 1996).
20. Bu yoruma göre (R6) doğrudur, çünkü onun sonucu –*aynı anda tamamen ve sadece tavşanların maddi katmanlarına işaret ederse, tüm x konuşanları ve μ ifadeleri için, x tarafından kullanıldığı biçimiyle μ tamamen ve sadece tavşanlara işaret eder*– anlamsız bir biçimde doğrudur. (R7) yanlıştır, çünkü onun (R6)'nın sonucuyla aynı olan önceli anlamsız biçimde doğrudur ve onun sonucu yanlıştır. Delilin biraz ayrımlı bir sunumu (R6)'nın sonucuna ve (R7)'nin önceline, herhangi bir ifade tamamen ve sadece tavşanlara işaret eder, yollu varoluşsal bir iddiayı ilave etmek suretiyle verilebilir. Bu yoruma göre, Quine'in düşüncesi açısından (R7)'nin doğru olduğu ortaya çıkarken, (R6)'nın yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu yorumun lehinde bir husus, onun, Quine'in (R6)'nın sonucu 'saçma'dır, yollu sonuca ilişkin alıntılanan paragraftaki yorumuyla uyum içinde olmasıdır.
21. [Burada içerilmeyen] IV. bölümde, bir kişinin sözcükleri ya da diğerlerinin sözcükleri bazı nesnelere ya da bunlardan ayrımlı nesnelere işaret eder, biçimindeki savı doğru olarak kabul ederken, olağan anlamda sözcüklerin hangi nesnelere işaret ettiğini belirttiği görünen tüm iddiaları, alıntısız olmayanları da içermek üzere, yadsımanın olasılığını gözden geçirdim. Bununla birlikte şimdilik, Quine'in daha doğal yorumunun -bu yoruma göre Quine sıradan gönderge konusunda tam bir elemecidir- sonuçlarını incelemek amacıyla bu olağandışı olasılığı bir kenara bırakıyorum. Bu konunun kendi kendini yok edici olduğu gösterildiğinde, onun uygulanabilir olup olmadığına karar vermek amacıyla başka bir olasılığa döneceğim.
22. Quine, 'Varlık Bilimsel Görelilik', 48-9.

23. W. V. Quine, *Doğruyu İzleme*, (Cambridge, MA: Harvard Üniversitesi yay. 1992).

24. Quine'in böyle ifadeleri kapsamak istediği görünmektedir.

25. (iii)'nin görüldüğü gibi çok usa yatkın olmadığına dikkat edilmelidir. Şu an formüle edildiği biçimiyle o, deneysel yeterliliğin bazı koşullarını karşılamak için benim benimsemiş olduğum T çeviri yönergesini gerektirmez. Örneğin, eğer sizin 'tavşan' sözcüğünüzü benim 'asal sayı' ibareme çeviren bir T çeviri kuramını benimsemiş olsaydım, bu durumda (iii)'ye göre benim Siz 'tavşan'ı 'asal sayılar'a işaret etmek için kullanıyorsunuz, biçimindeki ifadem doğru olarak kabul edilecektir. Ne ki bu saçma gözükmektedir.

Bir kişi, deneysel yeterlik konusundaki bütün Quine'cı koşulları karşılamak amacıyla benim benimsemiş olduğum T çeviri yönergesini gerektirmesi için (iii)'yi değiştirmek suretiyle sorunu sunabilir. Bununla birlikte, bu durumda başka bir sorun ortaya çıkmaktadır. T'nin sizin 'tavşan' sözcüğünüzü benim 'tavşan' sözcüğüme, ama ayrıca sizin 'köpek' sözcüğünüzü benim 'asal sayı' ibareme eşlediğini varsayalım. Daha sonra, sizin köpekler üzerine konuşmanızın benim rakamlar üzerine konuşmamla olan tuhaf bağlantısı nedeniyle, T'nin deneysel yeterliliğe ilişkin Quine'cı koşulları karşılamakta başarısız kaldığını varsayalım. Bu durumda (iii) hakkındaki önerilen değişikliğe göre, benim, sizin 'tavşan' sözcüğünüz tavşanlara işaret eder, yollu iddiamın yanlış olduğunu garanti etmek için bu olgu yalnız başına yeterlidir. Ne ki bu da saçma görünmektedir.

Bu noktada, bu sorunların Quine'cı bir bakış açısından çözülebiliş çözülemeyeceğini açık bir soru olarak bırakıyorum. Bu sorunlardan beni haberdar etmesi nedeniyle Anil Gupta'ya teşekkür borçluyum.

26. (i) gibi iddiaları yorumlama konusunda çeşitli Quine'cı seçeneklerin bulunması ve Quine'cı anlamda neyin kesin olarak belirli neyin de kesin olarak belirli olmadığına karar vermemizi olanaklı kılacak bir belirleme bağıntısına ilişkin hiçbir açık ve net tanımın bulunmaması nedeniyle, onun düşüncesine göre, (i) benzeri iddialar kuşkuludur, yollu bir sonuç usa yatkın bir sonuç olarak düşünülmeli, ama kesinlikle kesin ve son olarak kabul edilmemelidir, Quine'cı bir anlamda bu iddiaları kesin (belirli) olarak yorumlamanın bir yolu ortaya çıkarsa, bunu izleyen kanıt bu durum tarafından çok fazla etkilenmeyecektir.

27. Sıradan gönderge ile alıntisal olmayan ya da Tarski-gönderge arasındaki ayrım için ve ayrıca sıradan doğru ile Tarski-doğru arasındaki ilgili

ayrım için bk. Soames, *Doğruyu Anlamak*, 3. ve 4. bölümler (New York: Oxford Üniversitesi yay. 1999).

28. Sözcük ve Nesne'nin 220-1. sayfalarına bk.
29. Tarski'nin doğru yüklemi ile kendi sıradan doğru kavramımız arasındaki ayrıma ilişkin kapsamlı bir tartışma için *Doğruyu Anlamak*'ın 4. bölümüne bk.
30. Quine, 'işaret eder' terimini düzenli olarak hem tekil bir terim ve bu tekil terimle kaplamı arasındaki ilişki için ve hem de bir yüklem ve bu yüklemün işaret ettiği bireyler arasındaki ilişki için kullanır. (Bazen anlam bilimsel yazında 'işaret eder' sadece tekil terimlerle birlikte kullanılmaktadır ve 'ilgilidir' yüklemlerle bireyler arasındaki bağıntıya ayrılır). Bu tartışmada, Quine'in 'işaret eder'i kapsamlı kullanımını örnek alıyorum; 'Tarski-işaret eder' ve ilgili kavramlar için de aynı durum söz konusudur.
31. *Doğruyu Anlamak*'ın 4. bölümüne bk.
32. Sorunun, belirli bir zamanda benimsenen fiziksel kurama ilişkin varsayımların bazı fiziksel doğruları dışarıda bırakabilmesi değil, ama kuramın içinde biçimlendirildiği fiziksel dilin tüm fiziki olguları açıklama konusunda yeterli olmaması olduğuna dikkat ediniz.
33. 1996 ilkbaharında Princeton'daki seminerimde David Lewis, belirlemeyi gerçekleştiren şeyin tümcelerinin bir kümesinin olmak zorunda olmayabileceğine, ancak daha çok onun –yalın parçalara ilişkin bir düzenleme gibi- anlam bilimsel olmayan bir şey olarak yorumlanabileceğine dair bir olasılığı ortaya koydu. Belki de. Ne ki bir düzenlemenin ne olduğunu ve çeşitli iddialar için bir düzenleme tarafından belirlenmiş olmanın ne demek olduğunu söylemeyi denediğimizde, sıradan anlam bilime ve Quine'in savları ile ortadan kaldırılmak istenen niyetsel kavramlara başvurmaktan kaçınmak güçtür. Örneğin, bir düzenleme (fiziksel olarak özdeş olan) olası dünyaların bir kümesi sayesinde tanımlanabilir ve ancak ve ancak kümenin her bir üyesinde doğru ise, bir önermenin böyle bir küme tarafından belirlenmiş olduğu bildirilebilir. Ancak daha sonra biz, Quine'in elemeciliğinin ötesine geçen bir doğruluk kavramına başvurduk. Olası dünyaların ne olarak düşünüldüğüne dayanıldığında –örneğin, önermelerin azami olarak tam kümeleri ya da evrenin sahip olabileceği azami nitelikler- böyle dünyalara ait saf gönderge bile Quine'in elemeciliğiyle bağdaşmaz bir nitelikte olabilir.

34. Elemeciliğin kendi kendini ortadan kaldıran bu çeşidi üzerine hoş bir tartışma için bk. Alex Byrne, 'Gelişen Zihin', 4. bölüm, yayınlanmamış doktora tezi, Princeton Üniversitesi (1993).
35. Burada yayınlanmamış olan 4. bölümde Quine'in kuşkucu tasavvurundan bir şeylerin kurtarılabilip kurtarılamayacağı sorununu ele aldım. Bu amaçla, önceki bölümün en çok zarar verici nitelikte olan eleştirilerinin bazılarından kurtulma olasılığını sunan daha ayrıntılı bir Quine'cılık biçimi geliştiriyorum. Bununla birlikte, bu değiştirilmiş Quine'ci konumun asıl düşüncenin ötesinde bir düzeltme ifade ettiği iddia edilebilir, sonuçta o, içsel zorluklara karşı çok fazla direnememiştir.

BİREYSELLEŞTİRME, NEDENSEL BAĞINTILAR VE QUINE¹

Jody Azzouni

Giriş

Ad tümcelerinin dünyaya ait şeylerin her çeşidini ayırt etme konusunda yararlı oldukları gözükmemektedir; bunda hiçbir kuşku yok. Bununla birlikte, doğal bir soru, dünyanın *nasıl* parçalara ayrıldığıdır; biz dünyanın bireyselleştirici bağışının değerbilir alıcıları mıyız yoksa onun parçalarını suistimal mi ediyoruz? Eğer parçalara bölme bizim işimiz ise, bu beceri nasıl gerçekleştirilmektedir: Dünyanın nasıl bölündüğüne dair gerçeklerle ilgili olarak, dilimizin ya da düşüncemizin ona ait bu parçaları nasıl yansıttığının dışında hiçbir bilgi bulunmamaktadır, biçimindeki ürkütücü sonuca karşın, bu parçalar dilimizin ya da düşüncemizin yansımaları mıdır? Gür sesli idealist ve göreci düşünce, dünyayı tanımlıyoruz ve bir hamur kesme makinesinin aynı hamuru kesip biçimlendirmesi gibi, biz de onun bölümlerini inceleyip tasarımıyoruz, biçimindeki Parmenides'ten -her zaman onun hakkında yapılan yorumlara göre- Putnam'a (ve sonrasına) dek tüm zamanlar boyunca uzanan uzun ömürlü bir soy ağacına sahip bir düşüncedir. Onun filozoflara bin yıl süren başvurusunu açıklama konusunda tepki uyandırma gücünün (shock value) yalnız başına çok şey yaptığından emin değilim.

Yukarıdaki düşüncelerin bizi sürüklediği ikilemi aşmanın tek yolu, önce *bağıntıların* tıpkı nesneler gibi gerçek olduklarını

kabul etmektir. Dünyayı sınıflandırmaya (parçalara ayırmaya) ilişkin yöntemimiz yadsınamaz bir tarzda başka şeylere değil ama onun belirli parçalarına dair sahip olduğumuz özel bağıntılara dayanmaktadır ve dünya ile başka türlü bir ilişkiye sahip olan bu diğer varlıklar onu başka türlü sınıflandırabilir. Gerçekte, olasılıkla dünyanın bölümlere ayrılmasının özel olarak tek bir yolu yoktur, ne ki bu, her zaman işaret ettiğimiz çok küçük parçaların sadece dilimizin ya da düşüncemizin iz düşümleri oldukları ve sözcük dağarcığındaki önemsiz bir değişiklikle kolayca iskartaya çıkartılabilen şeyler oldukları anlamına gelmemelidir. Bu bağıntısal bakış açısı, ya dünya kendi (bizim bulduğumuz) gerçek parçalarını sağlar ya da böyle parçalar kendiliklerinden dünya hakkında bize hiçbir şey söylemeyen tamamen insansal yapıların öznel yansımalarıdır, yollu tehlikeli ikiliği yadsımaktadır.

(Tür terimlerine ilişkin) nedensel gönderge kuramının bir biçimini, nedenlere dair bağıntı-bakış açısını bize dayatan bir şey olarak anlıyorum: Dünyayı nasıl parçalara ayıracağımız konusunda bize sunulmuş olan en önemli etken bağıntılardır, dünya ile olan nedensel bağıntılarımızdır. Bu nedenle tavşanları, suyu ayırt etmemizden başka biçimde ayırt etmemizde şaşılacak hiçbir şey olmadığı ileri sürülmüştür. Kaynaşım-olarak-suyun niçin suya ait ifadelerimizin göndergesi olduğunu izah eden şey, (tavşanların tersine) su ile olan nedensel bağıntılarımızdır ve yine tavşan hakkındaki ifadelerimizin uygun göndergesinin (tavşan kaynaşımı değil) tavşanlar olduğunu izah eden şey, tavşan ile olan nedensel bağıntılarımızdır. Su molekülleriyle birbirlerini etkileyen (sözgelimi, molekülleri görmek için gözlere sahip olan) bu varlıklar -eğer böyle varlıklar varsa- suyu bizim tavşanları ayırt ettiğimiz gibi ayırt edeceklerdir. Yani, dünyanın nasıl tanımlandığı konusunda bizimle onlar arasındaki ayrımlar bizim ve bu varlıkların su ile olan nedensel ilişkilerde sahip olduğu nesnel başkalıklara dayanmaktadır.

Benim bu çalışmadaki amacım, Quine'in ona karşı kullandığı etkili delillerin aleyhinde anlaşılması için, nedensel görüşü savunmaktır. Quine kesinlikle iyi bir hedeftir, çünkü pek çoğu daha sonra nedensel düşünceye karşı kullanılmış silahları çağdaş çerçevede o sağlamıştır ve çünkü onun çökertmek için el altından fırsat kolladığı şeyin bir nedensel düşünce olduğu bu konuyla ilgilenen diğer kişilere oranla çok daha açıktır. Nedenselci kuramcıya karşı burada tartışacağım iki yöntem şöyledir: (i) *permütasyon (devşirim) kanıtları*, dilin terimlerinin -tamamen belirli doğal varsayımlara bakılırsa- dilin faydalılığında ya da onun tümcelerinin herhangi birinin doğruluk değerinde sonuç olarak ortaya çıkan bir değişiklik olmaksızın yerleri değiştirilebilir, yollu iddianın çeşitli biçimlerde kullanımı² ve (ii) nedensel bağlantılar, terimlerimiz açık bireyselleştirme (ayırt etme) koşullarına yanıt veremeyecek derecede güçsüzdür, biçimindeki ICR yöntemi olarak adlandıracığım iddia.³

Benim sadece geçici bir nedensel kuramcı üyesi olduğumu peşinen biliniz. Sonra, nedensel gönderge kuramının neden başarısız olmak zorunda olduğuna ve sonuç olarak ortaya çıkan seçenek düşüncenin neye benzediğine ilişkin birkaç kısa sözle konuyu kapatacağım. Bununla birlikte, genel kanaatim, KRE'de genişçe tartışılmış olan bu seçenek görüşün, nedensel bağlantıların başarısızlığından hareketle terimlerimizin bireyselleştirme gereksinimlerini sağlama bağlamak amacıyla takip edilmesi düşünülen görüşlere benzeyen önemsiz bir düşünce olduğu ve sadece dürüstçe, nedensel kuramcının kendi doğru çözümleri konusunda kurallara aykırı biçimde kendini aldatmasının tersine, nedenselliğin hangi dereceye kadar uzandığını ispatlamasına izin vermemiz koşuluyla bu seçenek görüşü anlayabiliriz, biçimindedir: tür terimlerine ait göndergenin nedensellik kuramının açık terim-bireyselleşmesini ele almada nasıl başarısız olduğu, böyle bir bireyselleşmeye ilişkin seçenek bir düşüncenin ne olması gerektiğini anlamak açısından çok önemlidir.

II

Mantıksal Öncelikler

Herhangi hesaplanabilir (denetlenebilir) tutarlı bir temel kuram, denetlenebilir bir örneğe sahiptir. Yani sıra, böyle bir kuramın denetlenemeyen herhangi bir örneği göz önünde tutularak denetlenebilir bir örnek ondan çıkarımlanabilir. Bu, Löwenheim-Skolem kuramının bir biçimidir. Daha az önemli bir aşamaya geçtiğimizde, nicel gücü değiştirdiğimizde ya da tümce uzunluğundaki üst ana sınırı değiştirdiğimizde yok olmak suretiyle o, temel mantığın olanaklarına duyarlıdır. Ancak her şeye rağmen o karmaşık bir sonuçtur, çünkü böyle değişiklikler pahalıya mal olabilir.⁴

Verilmiş herhangi denetlenebilir tutarlı bir temel kuramı ve bu kuramın bir örneğini göz önünde bulundurmak suretiyle, örneğin alanının örneğin bizzat kendisine *herhangi bir* devşirimini düşünün. Benzer biçimde, adların göndergesel bağıntılarının ve kuramın yüklemelerinin sırasını değiştirmek suretiyle aynı kuramın başka bir örneğini yapılandırabiliriz. Bu özellik sıradandır; o ikinci dereceden mantığı ve daha önce söz edilen diğer mantıkları kapsar, ne ki Löwenheim-Skolem kuramını kapsamaz.⁵

Bazı Teknik Ayrıntılar

Bir örneğin bizzat kendi kümesinin rastgele seçilmiş bir $f(x)$ permütasyonu (ya da M örneğinin kümesinin başka bir birebir eşlenmesini) göz önünde bulundurmak suretiyle yeni bir M örneği tanımlanabilir. Böylece, eğer c cismi M tarafından c nesnesi ile eşlenirse, bu durumda M c 'yi $f(c)$ 'ye eşler. Benzer tarzda, eğer M bir n -yeryüklemi P^n 'yi ($P_1, \dots, P_n$) n -değişkenlerine karşılık olarak kullanırsa (eşlerse), bu durumda M^1 P^n 'yi ($f(P_1), \dots, f(P_n)$) n -değişkenlerine eşler.⁶ Ancak ve ancak dilin her bir tümcesi M^1 'de doğru ise M 'de doğrudur.

Bazı genellemeler üzerinde düşünebiliriz. Yukarıdaki birebir haritalamaları (eşlemeleri) her zaman erek küme üzerinde belirlenebilen modelin istenilen çeşidini sağlar. Ne ki belirli du-

rumlarda eşlemelerin birebir olması gerekmez ve buna rağmen bir örnek sağlanmış olabilir.⁷ Ayrıca M'nin bütün kümesine göre tanımlanma konusunda başarısız olan eşlemeleri ele alabiliriz. Özellikle, Löwenheim-Skolem kuramı tarafından belirlenmiş, M'nin denetlenebilir M' alt örneğinin yapılandırılmasında korunan bu bölümüne ilişkin özdeşlik eşlemesi niteliğine sahip ve M'nin geriye kalan öğelerine göre tanımlanmamış olan bir eşleme üzerinde düşünebiliriz.

Permütasyon işlevini tarihsel nedenlerden dolayı bir “vekil işlev” olarak adlandırın ve bu biçimde betimlenmiş sıradan kuramı “sıradan kuram” olarak adlandırın. Ayrıca Löwenheim-Skolem kuramı tarafından belirlenmiş olan her bir eşlemeyi de yukarıda olduğu gibi “vekil işlev” (proxy function) olarak adlandırın.

Vekil işlevler hangi içerimlere sahiptir? Löwenheim-Skolem kuramının durumuyla başlayalım. Terimlerimizi dünya ile ilişkilendirme konusunda denetlenebilir dillerdeki doğruları savunmakla sağlananlardan daha fazla çözüme sahip değilsek, bu durumda (hepimizin bildiği gibi) –“gerçek sayıdır” gibi- yüklemlerimiz, biz onların böyle olduklarını düşünmesek bile, şeylerin hesaplanabilen miktarlarının en büyük bölümünü kapsar ve doğrularımıza ilişkin bir örnek, şeylerin herhangi hesaplanabilir bir derlemine göre tanımlanabilir. Bunun Pythagorascılıkla ilgili bir delil olduğu düşünülebilir.

Bu koşul kipinin öncülü kuşkuludur; sözcüklerimizi dünya ile ilişkilendirme konusunda niçin sıradan diller tarafından sağlananlardan daha fazla olanağa sahip değiliz? Örneğin, ikinci dereceden olanaklara sahip olamaz mıyız?⁸ Sıradan kurama dayanan bir tanıt sorunun bu yönünden kurtulamaz. Bununla birlikte, ilk bakışta böyle tanıtın sadece matematiksel nesnelere işaret etme gücümüzle ilgili oldukları, ancak deneysel nesnelere işaret etme becerimiz üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadıkları gözükmemektedir. Bu, deneysel nesnelere işarete bulunma

konusunda ek kaynaklara sahip olduğumuzu öngörmenin olağan olması nedeniyledir. Bizimle böyle nesneler arasında yapay bir biçimde nedensel ilişkiler kurulmuş ve kullanılmıştır –ne ki bunun tersine olarak matematiksel durumda açıkça böyle ilişkiler yoktur. Bir mantık tarafından sağlanan açıklayıcı çözümler tamamen biçimseldir; doğruların bir kümesinin koşullarına uygun olan *herhangi bir şey* yeterli olacaktır. Ancak nedensel bağıntılar *maddeseldir*, diğer şeyler aynı biçimsel niteliklere sahip olsalar bile, onlar belirli ögelere ilişkin kullanımımızı durallaştırırlar.

Bu, permütasyonların yalnız başına bu işi gerçekleştiremeyeceğini göstermektedir. O, doğal türlerle ve somut bireylere ilişkin terimlerimizin göndergelerini belirlemeye yardım edebilen ek nedensel güçlere sahip olmadığımızı göstermek amacıyla yardımcı kanıttan yararlanır ya da yararlanmalıdır. Ve böyle bir delilin genel biçimi şöyle olmalıdır: Vekil işlevler tür terimlerimize ve özel adlarımıza ilişkin kabul edilebilir başka yorumlar sağlar.

Çünkü..., “çünkü”yü izleyen durum, terimlerimizin göndergelerini saptama konusunda diğer olası olanakları dışarıda bırakan düşüncelerdir. İzleyen sayfalarda Quine’ın *Sözcük ve Nesne ve Varlık Bilimsel Görecelilik*’de tam bu türden gerekçeler ileri sürdüğünü göstereceğim: Önce, nedensel kuramcının bizzat kendisinin sahip olduğunu düşündüğü nedensel güçlerin temelsiz olduğunun ifade edildiği dikkatli düşünceler sunulmuştur ve daha sonra dilin bu temelsizlik ile uyumlu olan permütasyonlarının (devşirimlerinin) olasılığı verilmiştir. Ancak *Şeyler ve Doğadaki Yerleri*’nin daha sonraki Quine’ı yöntemleri değiştirmiştir: nedenselci kuramcıya karşı bu kabul edilebilir delil-kalıbı yerine, böyle terimlere ilişkin birçok olası yorum bulunmaktadır, iddiasının lehine bir delil olarak vekil işlevlerin salt varlığı sunulmuştur.

III

Quine'in vekil işlevlerini ilk kez matematiksel bir bağlamda kullandığı *Varlık Bilimsel Görecelilik* adlı çalışmasıyla başlıyorum. Quine, *Sözcük ve Nesne* adlı yapıtında geçen *gavagai* örneğini tekrar tekrar gözden geçirerek başlıyor. Bir tavşanın zıplaması üzerine bir yerli "Gavagai" diye çığlık atar ve biz neden söz edildiğini merak ederiz.⁹ Quine (1969, s. 30)'da bulunan ünlü sorun, "ancak ve ancak tavşanın ayrılmamış bir parçası var olduğunda ve ayrıca, ancak ve ancak bir tavşanın maddi bir katmanı var olduğunda bütün bir tavşan vardır" yolludur. Sonuç olarak (Quine 1969, s. 30-31), "sadece gösterim yoluyla, basitçe, sınıflandırılan uyarımlar karşısında yerlinin onay ya da yadsıması ile ilgili olarak tekrar tekrar 'gavagai' ifadesini sorgulamak suretiyle sorunu hiçbir biçimde çözüme ulaştıramayız". Neden olmasın? Çünkü (Quine, 1969, s. 32) "tek ayırım onu nasıl dilimlere ayırdığımızdadır. Ve onun nasıl dilimlere ayrılacağı, sürekli tekrarlanmakla birlikte, gösterim ya da koşul öne sürmenin öğretemediği bir şeydir."

Sözcük-kullanımı ile dünya arasındaki nedensel ilişkilerin şimdiye kadar Quine'in ilgi odağı olduğunu vurgulamaya değer. Dikkat çekme (Quine, 1969, s.31) gibi etkenler, 'bir kişinin' nitelik bakımından üçüncü bir uyarıma oranla ikinci bir uyarıma daha benzer bir uyarım bulmaya ilişkin doğuştan eğilimi, yerlinin ne hakkında konuştuğunu ayırt etmeye ilişkin araçlarımızın dışında tutulmamıştır. Quine'in böyle olanaklara inanması, istenilen sonucu sağlamayacaktır. Sonuçta o, tavşanla ilgili çeşitli seçeneklerle karşılaştırıldığında, yerlinin göndergesini saptama konusunda yerlinin dünya ile karşılıklı etkileşimine güvenmekten ümidini kesmiştir. Konuyu bir karara bağlama konusunda geriye kalan tüm şey, belirli dil bilgisel biçimlerin yerlinin ifadeleri üstündeki iz düşümleridir: yerlinin sözcüklerini ayırt etme sorununu nicel araçlar aracılığıyla ele almalıyız ve böyle araçları yerli konuşmasına uyguladığımızda rastgele seçilmiş seçeneklerin bir maddesi olduğu gibi kalmalıdır.¹⁰

Onların, yerlilerin dünya ile kurduklarını gördükleri nedensel bağıntılar sayesinde yerlilerle ilgili olarak yaptıkları göndergesel nitelikleri ifade etmeye ilişkin bu tasarım kesinlikle karmaşık olmalıdır. *Bu noktaya nasıl bu kadar hızlı biçimde ulaştık?* Yaygın bir kanı Quine'ın dil bilimsel davranışçılığını sorumlu tutmaktadır. O bizim sadece dış yüzeye erişme olanağımızın bulunduğunu düşünür; arka plana karşı sözlü ve sözsüz davranış. Bu yorumsal açıklama Quine'ın psikolojik eğilimlerle ilgili açık kabülleri tarafından yadsınmaktadır. Hayır, olan şey daha çok Quine'ın göndergeyi belirleme konusunda nedensel kuramcının kendisine dayanmayı ümit ettiği nedensel bağıntıların bizzat kendilerini açıkça dışlamış olmasıdır. Böyle bağıntılar, Quine'ın kökten çevirinin durumuna ilişkin kurgusu göz önünde tutularak dikkatle incelenebilir.

Varlık Bilimsel Görecelik'te önemli bir ilerleme kapalı kalmıştır. Bu durumda bir kişi *Sözcük ve Nesne*'nin ikinci bölümüne geri dönmelidir. Quine, iyi bir psikolog olarak, kökten çeviri sırasında –bağlam, yani alan dil bilimcisi ya da insan bilimcinin daha önce kendileriyle herhangi türden kültürel değişim ya da iletişimimizin bulunmadığı yerlilerin dillerini çevirmeye giriştiği durum¹¹– böyle dil bilimcilerin yerlilerin duyuşal uyarımlarına odaklanmaları gerektiğini düşünür: Dış olayların yerlinin sinir uçlarında meydana getirdiği heyecan. Bu, uyarımın bir önceki kat sayısını gerekli kılar: yerliler sesler çıkardıklarında ilgili nedensel (ve göndergesel) etkenleri ayırması gereken sinir-heyecanı zaman-dilimlerinin uygun uzunluklarına dair bir yargı.

Bununla birlikte, bu ilerleme nedensel kuramcılığı gerek duyduğu şeyden kesinlikle kanıtlanamaz biçimde yoksun bırakır. Duyusal uyarımlar üzerine konuşma doğalcılık açısından kabul edilebilir olabilmesine rağmen, ne alan dil bilimcisinin ne de başka herhangi birinin bu konuyla ilgili olarak yararlanma hakkına sahip olmadığı bir konuşmadır. Bir kişi, Quine'ın yaptığı gibi, genel olarak duyuşal uyarımlar hakkında konuşabilir. Ancak

kapsamı kolayca yerlilere kadar uzanan böyle uyarımlar ile ilgili olarak açık ve net bir sözcük dağarcığına sahip olmaksızın bu faydasızdır. Böyle bir sözcük dağarcığı (vocabulary) her sinir-ucu (ya nda sinir-uçlarının önemli kümeleri) için nitelendirici adlar gerektirebilir ve dilci her bir durumda hangi sinir-uçlarının “açık” ya da “kapalı” olduğunu söylemek için yöntemlere (araçlara) gereksinim duyabilir.¹²

Alan dil bilimcisi hangi araçlara sahiptir? Algı ve kayıt aletleri, video kameralar vs. gibi birkaç ilave yararlı yardımcı; kuramsal olarak insan bilimleri (biyoloji, dil bilim vs.) tarafından verimli biçimde kullanılabilen her şey. Yani kökten çevirinin basmakalıp betimlemesinde olduğu gibi, alan dil bilimcisi yerlilerle, cangıl bitkileriyle, tavşanlarla, aslanlarla vs. karşılaşır (ya da onları duyabileceği bir uzaklık içinde bulunur) ve bunların hepsine, yerlinin deneyimlerindeki gözlemlenebilir düzenleri (bunlar eş zamanlı olarak onun için de gözlemlenebilir nitelikte olan düzenlerdir) yeterince seçip ayıracak derecede ayrıntılı biçimde işaret edebilir. (Deneyci bir fizikçinin bakış açısından) onun basit teknolojisine bakılırsa, onun sözcük dağarcığı büyük oranda sağduyu terimler dizgesi ve böyle terimlerin işaret ettiği şeylerle sınırlıdır; dolayısıyla, yerlinin işaret etmekte olduğu şeye ilişkin uyarımlar bu terimler içinde açıklanabilir *olmalıdır*. Sinir-uçları basitçe ortaya çıkamaz.¹³

IV

Quine’ın kökten çeviri bağlamına ilişkin yorumuna karşı nedensel kuramcının itirazını kısaca anlattıktan sonra, nedensel kuramcının yaklaşımının neyi gerektirdiğini ve tanımladığını olanakların şimdilik yeterli olup olmadığını soralım. İşe yarayan açıkça üç varsayım bulunmaktadır.

Varsayım-1 Göndergesel bağlantılar nedensel bağlantılardan meydana getirilmiştir.

Varsayım-2 Nedensel bağlantıların yerlinin ifadelerinin ne-

densel terimi için bireyselleştirme koşullarını sağlayabilen yeterince zengin bir kümesi bulunmaktadır: onlar, birbirinden ayrılmamış tavşan maddesi, tavşanlar ve tavşan-kaynaşımı gibi aday maddeler arasında ayırım yapar.

Varsayım-3 Bu çok sayıdaki nedensel bağıntılar, kullanımındaki araçlar (ve bilim) göz önünde tutulursa, alan dil bilimcisi için epistemolojik olarak kabul edilebilir niteliktedir.

Her üç varsayıma karşı çıkılabilir (ve karşı çıkılmıştır da). Bizim ilgi merkezimiz Quine'in kanıtlarıdır ve bununla birlikte, Quine'in resmi olarak sadece ikinci varsayıma itiraz ettiğini ve onun kendi savunduğu biçimiyle bu itirazının, başka bakımlardan onun bakış açısına yabancı olanlar da içinde olmak üzere filozofları cezbetmeye devam ettiğini anlamak önemlidir.¹⁴ Onların yaptığının aynısını yapacağımız için bizim ana ilgimiz de ikinci varsayımla ilgili olacaktır; üçüncü varsayımı ve nedensel kuramcının onunla ilgili olarak niçin endişe etmemesi gerektiğini VI. bölümde tartışacağım. Birinci varsayım sorunlu bir varsayımdır. Bu nokta nedensel kuramcı ile yolları ayırdığım noktadır. VIII. bölümde bunun nasıl meydana geldiğini özetleyeceğim.

Bu nedenle, ikinci varsayımı daha dikkatle düşünelim. Nedenselci kuramcının gerek duyduğu bir tarzda nedensel olarak etkileşimde bulunulan bir nesneyi ayırt edebilen (birey kılabilen) nedensel bağıntılar nerede bulunmaktadır? Şimdiki bağlamda elde bulunan algısal bağıntılarla sınırlı olduğumuzda hiçbir biçimde hiçbir nedensel bağıntı bulamayız; gerekli olan nedensel bağıntılar, bir konuşmacının (ve onun toplumunun) bir tür şeyle etkileşiminin tüm tarihi boyunca etkiye sahip olan nedensel bağıntılardır.

Bir okyanusa (ya da bir tavşana) işaret ettiğimde, o andaki nedensel bağıntılarım her iki durumda da oldukça sınırlıdır; yalnızca bunlara dayanmak yoluyla okyanusla karşılıklı etkileşimin bir büyük şey sayesinde mi yoksa çok sayıda ufak şeyler

sayesinde mi var olduğunu ortaya çıkaracak hiçbir şey yoktur (ve aynı şey tavşan-kaynaşımının tersine olarak tavşanlar hakkında da doğrudur). Şeyler arasındaki ayrımları ortaya koymaya ilişkin etkileşimsel yetilerim bu durumda etkili bir biçimde kullanıldığında ve okyanus (ve tavşanlarla) ilgili yetilerim ve nedensel geçmişim incelendiğinde, okyanusun, nedensel olarak konuşursak, benim için büyük bir şey olduğu ve tavşanların benim için büyük bir şey olmadığı görülebilir.¹⁵ Bu, insanların şeyler ile ilgili olarak sahip oldukları nedensel bağlantıların –yeterince geniş bir bağlamdan görüldüklerinde- şeyleri ayrımlı biçimlerde ayırt etmeye yetecek kadar çok olduklarını açık hale getirmektedir -ve ayrımlı güçlere sahip olan varlıkların şeyleri ayrımlı biçimlerde ayırt ettiklerini görmek kolaydır.¹⁶

Sırası gelmişken, nedensel kuramcının tabiatta bulunan şeylerin –herhangi bir kişinin işaret ettiği şeyler- nasıl ayırt edileceğiyle ilgili olarak var olan bir olgu hakkındaki metafiziksel iddiaya mahkûm olmadığını tekrar vurgulamaya değer. O sadece –çoğu durumda- bir konuşmacı (ve onun toplumu) ve bir şey türü arasında bulunan nedensel bağlantıların bireyselleştirme koşullarını sağladığını söylemelidir: onlar bize konuşanın karşılıklı olarak etkileşimde bulunduğu nedensel olarak ilgili birimleri söyler.

V

ICR yöntemini kullanmaya ilişkin Quine'ın özel yöntemi, bir terim (tavşanlar, tavşan-kaynaşımı, tavşan katmanları...) ile ilgili rakip göndergesel adaylar sunmaya ve (algısal) nedensel bağlantıların onların arasını ayırmada başarısız kaldığını iddia etmeye dayanır. ICR taktığının değişik biçimleri benzer bir şeyi gerçekleştirir: onlar, gerçekte nedensel olarak ilgili olduğumuz şeye bakıldığında, terimlerimizin göndergesel olgusu için çok sayıda adayın bulunduğunu iddia etmektedirler. Elbette, karışımın olasılığına izin vermek suretiyle *çapraz-taneli (zor) ve uzun taneli (kolay)* taktiklerin arasını ayırıyorum.

Çapraz-taneli taktikler çevremizin zenginliğine ve bu zenginliğin herhangi bir durum esnasında ne kadar devam ettiğine odaklanır. Nedensel olarak bizi etkileyen şey, bir bakıma, bir “çiçeklenme, vızıldama, karmaşa”dır ve bu derecede de –herhangi biçimde nedensel olarak- etkisini göstermekte olan, ayırt edemediğimiz diğer adayların zararına özel maddeler vardır. Bir köpeğe işaret ederim ve başka birinin neye işaret ettiğimi bildiğini umarım. Konuştuğum kişi (ve benim) üzerimde nedensel olarak etkiye sahip olan şey, nedensellik açısından, yalnız başına, (köpeğin dış yüzeyine, köpeğe, onun üzerinde bulunduğu kaldırımın bir bölümüne, bulanık bir hava parçasına, gözden uzakta gürültü yapan bir köpeğe ve bir itfaiye arabasına) işaret etmekle neyi ima ettiğimi onun (konuştuğum kişinin) bilmesini sağlayamayacak derecede kıt ve çeşitsizdir.

Bu soruna yanıt, bizimle ilgili nedensel etkilerin bağıntısal olduğunu –üzerimizdeki etkileri ayrımlı biçimlerde ölçme eğilimlerine sahip olduğumuzu- (tekrar) belirtmektir; bazı şeyleri ön plana alırken bazılarını arka plana itiyoruz ve başka suretle hangi bilginin uygun olduğunu seçip ayırıyoruz. Ve bir kişinin nedensel bağıntıları tek bir anlam kipi ile sınırlamaması gerektiğini vurguluyorum. Şaşırtıcı bir biçimde bu, çapraz-taneli taktiğin değirmenine öğütülecek daha fazla tahıl vermez (hatta aracın kullanması gereken ve var olmaya devam etmekte olan *daha çok şey vardır -bütün ilanlar aracılığıyla gelen bilgi*): daha doğrusu, kendimizi görsel olarak algılanabilir alanla sınırladığımızda doğal görünen belli tercihler -köpeğin dış görünüşü, gözden uzaktaki köpeğin ve çimenin bir kısmının dış görünüşü- şayet insanların diğer duyularını da kullanmak suretiyle köpeklerle nasıl karşılıklı etkileşimde bulunduklarını da içerirsek, çok kötü seçimler haline gelirler (mantıklı biçimde, sadece yüzeyleri ya da dış görünüşleri *gördüğümüz* halde, yüzeyleri *sevmeyiz*; köpeğin cismi ona dokunduğumuzda elimize geri baskı uygular, dolayısıyla da görsel olarak bitişik olan nesneler başka duyumlara oranla böyle değildir).

İkinci olarak, (dolayısıyla) verilere öncelik tanımaya ilişkin bu eğilimler bir dil sorunu değildir (ya da tamamen bir dil sorunu değildir). Bunlar, bizdeki belli biçimlerde dünyayı parçalara ayırmaya ilişkin biyolojik eğilimlerle, hayvani olağanüstülüklerle ilgili sorunlardır. Dünya kendiliğinden bir etkinlik hayali değildir, ama bu konumuzla ilgili değildir, çünkü o *bizim için* bir hayal değildir ve bizimle dünya arasında kendimiz için ve (dünya ile olan nedensel bağları bizimkilerle aynı olan) başkaları için, onun görünümüne işaret etmemizi olanaklı kılan nedensel bağlantılardır ve yine dünyanın aynı biçimde nedensel olarak duyarsız olduğumuz görünümlere sahip olan arka plana egemen olmamızı ya da ona işaret etmemizi olanaklı kılan da nedensel bağlantılardır.¹⁷

Nedenselliğin bağıntısal yapısını gözden kaçırmadığı sürece bile uzun-taneli taktiğin nedensel kuramcı için daha da tehdit edici olduğu görünmektedir. Bununla birlikte, onun vurguladığı şey, bizimle işaret ettiğimiz şeyler arasındaki nedensel bağlantıların her zaman *parçasal* olduğudur; nedensel zincirde her zaman araç ile (çoğunlukla) işaret etmediğimiz nesneler arasında aracılık eden nesneler bulunmaktadır. Bir masayı görürüm (bu benimle masa arasındaki bir nedensel bağlantıdır), ama bunu masanın yüzeyi (dış görünümü), aracı fotonlar sayesinde ve ayrıca hepsiyle nedensel bağlantılara sahip olduğum retinalarım sayesinde yapıyorum. Dolayısıyla, nedensellik ile ilgili olduğu kadarıyla uzun-taneli taktikler sorar, neden masa ayırt edilmektedir ve neden retinanın kendisi (fotonlar vs.) yerine retinadaki imge değil?¹⁸

Uzun-taneli taktik (çapraz-taneli taktik gibi) –delilin yararına- sadece ayrı ayrı her bir özel anlama odaklandığımız yapay ortamlarda gelişir. Çünkü sadece bu durumda daha yakın nedensel etkenlerin dünya ile sahip olduğumuz nedensel bağlantılara ilişkin bir gerçek olarak ele alınabileceğini düşünmek daha uygun olur. Daha önce de ima ettiğim gibi, işbaşında elbette duyularımızı şeyler konusunda etkili biçimde kullanıyoruz

(bunu *üçgenlere bölme*¹⁹ olarak adlandırıyorum) ve bu nedenle –daha önce de fazlasıyla belirttiğim gibi- çok ayrımlı modelite-lerden çok sayıda nedensel bağıntıyı bir araya getiriyorum. Kendileriyle etkileşimde bulunduğumuzu düşündüğümüz çok çeşitli türden araçlar da bunlar arasında içerilmiştir. Böyle bir ortam var olduğunda –yalın bir tarzda yapay ortamların tersine-sıradan en yakın adaylar (bir kişinin retinasındaki imgeler, fon-tonlar, kulakzarları, masanın dış yüzeyi) rakip nedensel olgu (re-lata) olarak gözden kaybolur. Masayı sadece görmem, ama ayrıca onu satın alırım, onun üzerine tıklatırım vs.

Uzun-taneli taktiğe bu yanıt peşinden başka bir sıkıntıyı ge-tirmektedir: uzun-taneli taktik yapaylıktan kaçınırken, nedensel kuramcının dolaylı olarak bir duysal modalite içinde bulunan bir nedensel bağıntının yerini, bu nedensel bağıntıların değişik modalitelerdeki bir türüyle değiştirdiğini varsayar. Bu (çeşitli) nedensel bağıntılar tam olarak nasıl bir bütün haline getirilirler? Nedenselci kuramcı yine, gerekli olan şey, bir uçlarında bir ara-cıya sahip olan nedensel bağıntılardır ve onları bu biçimde bir araya toplayan şey bu araçtaki (biyolojik) eğilimlerdir (bir bebek eğilip bir oyuncağı yerden alır, onu kırmayı dener, onu koklar, sonra onu ağzına koyar; bu arada, köpek de benzer şey-ler yapar), biçimindeki gerçeğe başvurur. Bundan başka, bir va-sıtanın aynı nesne ile ilgili bağıntılar olarak nedensel bağıntıları bir araya toplaması *bulgulanabilmesi* olanaklı bir şeydir; aracının duyduğu kişinin gördüğü kişi olduğunu algılamakta başarısız kaldığı durumları tasavvur edebiliriz.

VI

Önceki bölümde, aynı nesnelere ait bağıntılar olarak düşünülen nedensel bağıntıların nasıl bir araya getirildiğinin anlayabilece-ğimiz bir şey olduğuna dair hususu ortaya koydum. Quine'ın gözde senaryosunu düşünmek suretiyle bu konuyu biraz açalım (ve böyle yaparken de üçüncü varsayımını çürütmek isteyenlere

karşı nedensel kuramcıyı savunalım): bir alan dil bilimcisinin yerlileri ve yerlilerin içinde yaşadıkları doğal ortamı izlemek ve onların her ikisiyle etkileşimde bulunmak suretiyle onların dilini öğrenmeye giriştiği kökten çevirinin durumu. Yerlilerle bu yerlilerin içinde yaşadıkları ortam arasındaki nedensel bağlantılar bilimsel çalışmaya açıktır ve doğal olarak Quine bunu yadsıyacak son kişi olurdu. Çünkü o, bir doğrulama bütünlükçüsüdür ve kural olarak verinin herhangi bir yerden gelebileceğini kabul eder. Ama örneğin, yerli konuşanları ile gösterilen nesneler arasındaki uygun nedensel bağlantılara ilişkin bu dar görüş, ona göre, alan dil bilimcisinin ne kadar bilgiye ulaşabileceğini gözden kaçırmayı kolaylaştırır. Alan dil bilimcisinin erişebileceği bilgiler, (1) konuşanlar ile nesneler arasındaki gerçek nedensel bağlantılara dair bilgiler ve (2) konuşma ortamının dışına ait bilgilerdir. Evrimsel düşünceler sınırlamalar getirir; yapısal (anatomical) çalışmalar da benzer bir şeyi gerçekleştirir; yarasaların ne olduklarını ve onların böyle katı bir duruma karşı duyarlı olmadıklarını biliyoruz.

“Gavagai”nin göndergesi için veri aramakta olan alan dil bilimcisini gözünüzün önüne getirin ve iki (deneysel) adayı, “tavşan” ve “ayrılmamış tavşan parçaları”nı düşünün. Yerlilerle bu tavşan benzeri şeyler arasındaki ilişki üzerine yapılan dikkatli bir inceleme alan dil bilimcisini “gavagai”nin uygun nedensel olgusu olarak, tavşanların ayrılmamış parçalarından çok tavşanlara nasıl yönlendirebilir? Bir kişinin yerli yaşamının özelliğine ilişkin algısına gereksinim duyar. Örneğin, yerlilerin tavşanlarla karşılıklı etkileşiminin oldukça karmaşık olduğunu –onları sadece yemediklerini ancak aynı zamanda ev hayvanı olarak da baktıklarını- zihninizde canlandırın. Şunun olağan bir biçimde anlaşıldığı durumda yerliler, tavşanlar sanki bilince sahipmiş gibi tavşanlara karşı davranışta bulunurlar; tepki veren, beslenen, etrafında olup bitenin ayırımına varan şey avlanmalıdır, bazen aldatılmalıdır, vs.²⁰ Bu durumda yerli açıkça, sadece (ya da bazen de tümüyle) tavşanın gezip dolaştığında beraberinde ta-

şıdığı parçalarıyla ilgilenmez, ne ki daha çok yarattığın bir bütün olarak nasıl devindiğiyle ilgilenir.

Bunu nasıl bilebiliyoruz? Yerli-tümcelerini çevirmek ya da yorumlamak suretiyle değil. Onların ifadeleri için bir ölçme aleti kullanmak yoluyla da değil. Daha çok, onların tavşanlarla olan gerçek (nedensel) etkileşimlerinin ifade ettiği şeye sıkıca tutunmakla.

Buraya kadar betimlenen şey “ayrılmamış tavşan parçaları”nı tamamen dışarıda bırakmaz; çünkü bu terim ile ilgili nedensel ad (relatum) ayrılmamış tavşan-parçaları arasında bütün tavşanın bizzat kendisini içeren karmaşık bir türdür; çünkü yerli etkileşimleri konusunda görebildiğimiz şey, ya “gavagai” teriminin sadece tavşanları kapsadığını öngörmek suretiyle ya da terimin gerçekte ek olarak her bir tavşanda yerleşik olan ayrılmamış tavşan parçalarının bütün diğer örneklerini içerdiğini öngörmek suretiyle karşılanır. Bu noktada Ockham’ın usturasının doğruluğu tamamen ispat edilebilir bir biçimi gereklidir. Bir kişi ile dünya arasında bulunan nedensel bağıntıların tam bir tanımı basit bir tür açısından olanaklıysa, bu durumda daha karmaşık ama nedensel olarak işlemeyen türleri dışarıda bırakmamız gerekir.²¹

Eğer yerliler onlarla nedensel olarak etkileşimde bulunmuyorlarsa, benzer bir kanıt tavşan katmanlarını yadsımak için kullanılabilir. Bununla birlikte, alan dil bilimcisi tavşan-katmanlarının uygun nedensel olgu olduğu sonucuna ulaşabilir. Bu olabilir, çünkü söz konusu yerli etkileşimleri *son derece azdır*. Yerlilerin sadece akşam üzeri, özellikle hava sisli iken (hayvanın ürkek olması ve geceleri gezen ve yem arayan doğaları nedeniyle) özel bir tür ceylan gördüklerini ve onun için bir etikete sahip olduklarını varsayalım. İlk doğal tepki, yerlilerin sözü geçen *hayvan* için bir ada sahip olmalarıdır. Ne ki bu, bizim hayvanlarla ilgili nedensel bağıntılarımızı onların nedensel bağıntılarıyla karıştırmaktır. Onların ceylan ile olan bizim bulgula-

yabileceğimiz nedensel etkileşimleri hayvanlarla olan nedensel etkileşimlerine değil, ama daha çok rüyalarla ya da öbek sanrılarıyla etkileşimlerine benzemektedir. Bu durumda, bir ceylan (antilop) bir hayvan değildir, ne ki bir sanrı ya da Tanrı türü bir şeydir, yollu inancı onlara yüklemeye eğilimli oluruz –belki de, onların aynı hayvanın ayrı görünümüleriyle olan nedensel etkileşimleri onlar tarafından bir araya bile getirilmemektedir. Bu durumda, *aynı hayvanın* görünümüleri onlara göre ayrımlı biçimlerde ayırt edilmiş olmalıdır (örnek) *katmanlar* olarak olabilir.²²

Quine’ın tersine, bireyselleştirmeye ilişkin yerli ilkelerini belirleyen nedensel etkileşimlerin iç yüzünü kavramak, (genel olarak) onların özdeşlik deyimlerinin bizimkilere çevirisini gerektirmez. Daha doğrusu, biz çoğu kez *sadece* yerlinin ne zaman aynı şeyle karşı karşıya olduğunu düşündüğünü ve ne zaman da aynı şeyle yüz yüze olmadığını düşündüğünü görürüz. Ayrıca, onların yaşamda kalmasının niçin belli durumlarda (belirli bir tarzda nedensel bağlantıları toplamak suretiyle) özdeşliği kabul etmelerine dayandığına ilişkin hoş bir evrimsel öykü anlatabiliriz. Ve burada, yararlı ve uygulanabilir olduklarında, kendi algısal işlemlerimiz ve bilimsel kuramlarımız hem güçlü sınırlamalar ve hem de nedensel bağlantıların içkin olduğu açık bir anlama sunar.

Tavşan-kaynaşımını düşünün. Yerlinin tavşanlarla olan nedensel etkileşiminin tavşan-karışımının sadece nedensel bir terim (relatum) olamayacak derecede yetersiz olduğu durumda, bu terimi uygun nedensel bir terim olarak düşünmeye zorlanıyoruz.

İşte bazı ayrıntılar, “tavşan kaynaşımı” ve “tavşan” arasındaki ayrım, öncekinin bir sayılamayan ad olması ve sonrakinin böyle bir ad olmamasıdır. Bu dil bilgisel ayrım (nedensel olarak) uygulamaları hesaplamaya dönüştürür; yani, sayılamayan adların tersine sayılabilir adların nedensel gerçekliği arasındaki

ayrım, uygulamalarımızın dünya üzerinde etkili olan bu sözcüklerle ilgili olduğu ayrımlı durumlar olarak kendini ortaya koyar.

Yerlilerin belirli ayrımlı yiyecek maddeleri (elmalar gibi) biriktirdiklerini ve zaman zaman hırsızlığın meydana geldiğini varsayalım. Ayrıca, yerlilerin sık sık saymaya *benzeyen* bir şey yaptıklarını (onlar her maddenin toplanma sürecini denetlerler ve onları ayrı ayrı yığınlara yerleştirirler) ve çoğunlukla, maddelerin miktarı oldukça büyük olmasına *rağmen* bir şey kaybolduğunda bunun ayırdına vardıklarını gördüğümüzü öngörelim.

Onların sayım yapıyor olmaları deneysel bir savdır elbette ve diğer varsayımlar ortadan kaldırılmalıdır. Örneğin, belki de onlar gerçekte güç ya da kütleyi ölçmekte. Eğer cisimler genel olarak hacim ve kütle açısından düzensiz iseler, onların istiflerinde uygun yer değiştirmeler yapmak ve şayet değişimleri sezdiserse bunu ne zaman yaptıklarını görmek yoluyla bu seçenekleri sınayabiliriz. Onların hangi ayırt etme koşullarını kullandıklarını bize söyleyen şey kesinlikle yerlilerin besin maddelerinin yığınlarına ilişkin sahip oldukları nedensel bağıntı türleridir; onların dillerine ilişkin hiçbir biçimde herhangi bir kavrayışa sahip olmaksızın bunun neyin karşılığı olduğunun anlaşılabilceğini söyleyebilmek hoştur.

Yerli uygulamasının (sözgelimi, hesap yapma) ayrıntılarını anlayabilme yetimiz, belli durumlarda, nedensel olguya (causal relata) dayanmak suretiyle, nedensel olarak dünya ile bu derecede ilgili olan terimlerin sayılabilir adlar mı yoksa sayılamayan adlar mı olduklarını belirlememizi olanaklı kılar. Özellikle *tavşan-kaynaşımını*, eğer gerçekten bu kaynaşım onların etkileşimde bulunduğu şey değilse, “gavagai” için bir aday olarak dışarıda bırakma konusunda doğru bir yöntem sahibiz ve bu yöntem çeviriye dayanmaz –ne ki onun önünde yer alır ve çeviri için veri olarak kullanılabilir.

“Gavagai” elbette bir terim *değil* bir *tümcedir*. Quine’ın belirttiği gibi, onun çevirisi belki de “işte bir tavşan” ya da belki

de “işte ayrılmamış tavşan-parçaları”dır. Bir çeviri bağlamında bir kişi tüm tümcelerle ve dünyanın tüm parçalarıyla yüz yüze gelir ve her ikisi önemli parçalarına analiz edilmelidir. Alan dil bilimcisinin yerlinin kendi dünyasını nasıl bölümlere ayırdığını anlamamanın yöntemlerine iye olduğunu iddia ettim. Bu kavrayışların (büyük oranda) bir kişinin yerli tümcelerini nasıl çevirdiğinden bağımsız olarak elde edilmesi gerektiğini iddia ettim. Yerliler tarafından dünyanın dilimlere ayrılmasının yöntemi için tümcelerın hangi uygun dil bilgisel birimlere bölünmesi gerektiğine *başvurmak* saçma olmasına rağmen, birinci varsayım nedeniyle, tümcelerın anlam bilimsel birimlerinin göndergesel birimlerle aynı olması bunu izlemez.

Bir örnek bunun nedenini açık hale getirecektir; yerlilerin tüm tanrıci (pantheist) olduklarını ve bu inancın onların dilinin dil bilgisi üzerinde etkiye sahip olacak derecede eski olduğunu ve bu nedenle tümcelerinin çoğunluğunun zarf cinsinden çevrilmesi gerektiğini düşünün; özellikle “gavagai”yi, (“yağmur yağıyor” ile benzer biçimde) “tavşanlar çoğalıyor” olarak. *Bu durum*, göndergesel olgular üzerinde, bu göndergesel olguların terimleriyle ilgili olarak herhangi bir etkiye sahip değildir, çünkü *biz* tüm tanrıci değiliz ve onların varlık bilimini kabul etmiyoruz. Biz elbette zarfları nedensel olarak birbiriyle bağlantılı olan şeyler üzerine konuşmak için kullanmak zorunda kalacağız, ne ki bu, bizim onların zarflarını, en azından göndergenin ilgili olduğu kadarıyla, konuşmanın önemli birimleri olarak kabul etmemiz nedeniyleledir.²³

Yerliler hakkında bir şeyler öğrenmenin lehinde ilgili bir durum senaryosu sundum, bununla birlikte seçenek varsayımlar arasında karar vermek için gerek duyduğumuz veriyi elde etmekten bizi alıkoyabilen birkaç durum vardır. Daha önce, yerliler ne yaptığımızın ayırdına varmaksızın onların yığınlarındaki maddeleri değiştirmekten söz etmiştim. Böyle “deneyler” her zaman olası olmayabilir.²⁴ Bununla birlikte, hâlâ böyle durum-

larda yerlilerin neye işaret ettiklerine ilişkin bir “cisim olgusu” bulunabilir.

Yerlilerin işaret ettiği şeyin doğru bir nitelemesinin gözü-müzden kaçabileceği başka bir durum daha var; bazen belirli durumlarda gönderge ile ilgili cisim olgusu bulunmayabilir. Bu, dünyada etkileşimde bulunmaya ilişkin işlemlerin herhangi bir durumda baştan savma olması²⁵ ve dilin, yerlinin dilinin ya da bizim dilimizin, dünyayı, onu her zaman izlemek yoluyla bilgi sahibi olabildiğimiz terimlerimizle ilişki içine soktuğumuz işlemlerden daha kesin biçimlerde bölümlere ayırdığının görülmesi nedeniyledir. Kaçınılmaz biçimde, her zaman dilde içerik olan göndergesel işaretler (promissory notes) bulunmaktadır. Tavşan-parçalarına işaret ettiğinden oldukça emin olduğumuz bir yerli terimi ile karşılaştığımızı hayal edin. Yerliler tavşanları parça parça dilimlemede titiz oldukları için -biz onlara taştan keskinlerin yerini alan metal bıçaklar satarız- aynı sözcüğü tavşanın şimdi dilimlere ayırdıkları yeni parçalarına uygulamaya devam ettiklerinin ayırdına varabiliriz. Bu, dünyanın nasıl çözümlenip açıklanabileceği konusunda bizi aydınlatır -yani, yerli teriminin neyi kapsayabileceğinin anlaşılabilmesi.

Ancak terminoloji gerçekten buradaki önemsiz sorunu bastırabilir. “Tavşan-parçası”na karşılık gelen yerli terimi bizim bölebileceğimiz ama yerlinin bölemeyeceği parçaları kapsar mı? Büyük olasılıkla. Bu varsayımın sınanması kesinlikle kolaydır; yerliye böyle bir tavşan parçası sunun ve nefretini yendiğinde ne söylediğini görün.²⁶ Seçim beliti aracılığıyla tavşanlardan çıkardığımız ölçülemez parçalara ne demeli? Söylemesi güç. Ayrıca, tavşan parçalarının üzerinde ve etrafında uçuşan ikincil moleküller hakkında da sorunlar vardır -bunlardan ne kadarı içerilmelidir ya da dışarıda bırakılmalıdır? Söylemesi güç ve sadece yerli konuşmasıyla ilgili olarak da değil.

Yerlilerin dünya ile nedensel bağıntılarını anlamamızın onların işaret ettiği şeyi belirlemeye ne derecede yardımcı olduğu

konusunda sınırlar vardır, çünkü biz her zaman nedensel işlemler tamamen düzenli bir biçimde dünyayı bir terime uyan ve uymayan şeye bölmezler, yollu bir soruna sahibiz. Bununla birlikte, sonuçta ortaya çıkan kararsızlık Quine’cı anlaşılabilirliğe²⁷ benzese de önemli bir şey değildir.

Quine kendi “gavagai” örneğiyle ilgili olarak, “onun çevirinin belirsizliğine ilişkin tartışmalarda gereğinden daha çok merkezi bir konum işgal ettiğini” yazmaktadır.²⁸ Ama daha sonra sunulan kanıt burada ortaya konduğu biçimiyle gönderge sorununu etkilememektedir. Ayrıca, sözü geçen makalede Quine’in daha sonra söylediği şey, kendisinin nedenselci kuramcının olanaklarının kuyusunu nasıl kazdığına dair benim yorumlarımı desteklemektedir. O (1970, s. 181), “Gavagai”nin göndergesini kararlaştırmaya ilişkin girişimlerin amaç belirsizliğine uğramasından yakınıyor, çünkü “amaç, *Gavagai*’yi ‘Tavşan katmanı ya da ‘Ayrılmamış tavşan parçası’ndan çok ‘Tavşan’la ilişkilendirmek suretiyle, gözlem tümcelerinin uyarıcı anlamlarının arasını bir kısıklı ile kesmek ya da ayırmak olamaz; çünkü bütün bu tümceler uyarıcı anlamları yadsınamaz biçimde özdeştir. Onlar, insanların bir tavşanın bulunduğunu düşünmelerini sağlayabilen uyarımları içerirler. Amaç sadece yerli ile ilgili bir terim olarak *gavagai*’nin neyi gösterdiğinin belirlenmesi olabilir. Ne ki terimlerin bütün tasarımı ve anlamı kendi dilimizin tümcelerinin dil bilgisel çözümlemelerine bağlıdır.”

VII

Quine’in “*Varlık Bilimsel Göreceliklik*” adlı çalışmasındaki kanıta yönelik tehdidi anlayalım. Quine’in kendi *gavagai* örneğinden kendine göre çıkarmak istediği sonuçları kabul etsek bile, sadece yumuşatılmış bir anlaşılabilirlikle karşı karşıya olduğumuz görünmektedir; “*gavagai*” sözcüğü tavşanlar, tavşan-katmanları ya da tavşan-kaynaşımı arasında belirsizdir, ama çimenler arasında belirsiz değildir (çünkü dikkatli düşünceler bunu yadsı-

maktadır). Plüton üzerinde bulunan bazı kayalar arasında da belirsiz değildir (çünkü dikkatlice yapılmış düşünceler bunu da yadsımaktadır). Anlaşılmazlık (kendine eşlik eden olgusal olmama durumu ile birlikte) sadece oldukça sınırlı parametreler içinde yaygındır.

Bu, Quine'in konumu değildir. Kabul edilebilir yeni yorum gavağai örneğinin ortaya koyduğundan çok daha şaşırtıcıdır ve sınırlı olmayan vekil işlevler buna işaret eder. Ancak vekil işlevlerine tam kullanım verilmeden önce, dolaylı gösterimi destekleme konusunda bizi teskin eder.

Öneri yeterince açıktır: bir kişi, benzin göstergesine işaret etmek suretiyle benzin miktarını belirtebilir ya da bir tümcenin bir Gödel rakamı olan maddesel bir simgesi aracılığıyla bir rakama işaret eder. Herhangi bir şey başka bir şeyin göndergesel yerini alabilir. O halde, özel bir gönderme eylemiyle neye işaret edilmekte olduğuna olanaklı olduğu kadarıyla nasıl karar veriliriz?

Quine, karar verme konusundaki genel yetersizliğimizin ikinci anlamdaki belirsizlik olduğunu iddia eder (1969, s. 41); "göndergenin belirsizliği derinlere gider ve durallaştırıldığı ve kararlaştırıldığı üzere, bireyselleştirme araçlarının geri kalanlarını kabul etsek bile ve hatta gerçekten kökten çeviriden vazgeçsek ve sadece İngilizce düşünsek bile anlaşılması güç olarak kalır."

Ancak kanıt nedir? Dikkatli bir nedensel kuramcı matematiksel nesnelerle ilgili sorunları dışa vurur, ama böyle durumları bir kenara bırakır ve benzinin, atomdan küçük parçacıkların ya da dolaysız gösterimin erişemediği herhangi bir şeyin durumunda ertelenmiş (dolaylı) gösterime ilişkin açıklamanın böyle nesnelere göre öykünülmüş nedensel bağıntılar aracılığıyla olanaklı olduğunu iddia eder. (Yine, bu bağıntılar sadece dolaylı gösterimin durumunu incelemek suretiyle değil, ne ki ayrıca nedensel etkileşimlerimizin tüm tarihinin bir incelenmesiyle onaylanan bağıntılardır. Ve şayet işaret ettiğimiz şey konusunda

zorunlu iseler, böyle nedensel ilişkiler, işaret etmek için bir terimi kullanmamız istenildiğinde yeniden yorumlanabilir bir şeydir, yollu öneriyi haklı çıkarmaz. Böyle olanakların (araçların) var olmadığı ve nedensel olanakların matematiksel olanaklarla birlikte bulunduğu durumu kullanan sadece söz sanatıdır (rhetorik); o, sadece matematiksel olanaklar içinde bulunmamaları nedeniyle göndergenin bütün durumlarında nedensel mekanizmin önemini yadsımaktır.

Eğer nedensellik kuramcısının, ertelenmiş gösterimin uygulaması, başka herhangi bir göndergesel uygulama gibi, işaret edenle işaret edilen arasındaki nedensel bağıntıyı incelemek suretiyle inceleyebileceğimiz bir uygulamadır, yollu iddiasını onaylarsak, ertelenmiş gösterim herhangi bir özel sorun çıkar-maz.²⁹

Quine'ın ertelenmiş gösterim keyfice yeniden yorumlamaya açıktır, biçimindeki bir şeyi itiraf ettiği herhangi bir durumda (ölçüm aracının belirlenmesinden sonra bile) vekil işlevler için uygun bir ortam oluşturulmuş olur. Çünkü nedenselliğin gücü tamamen yadsınmıştır. Bir kez daha "gavagi"yi düşünün. Olasılıkla bu terim dolaylı gösterim sayesinde Plüton üzerinde bulunan kayalara işaret eder.

Quine'ın kanıtı, önerilerinin her birine karşı çıkmama rağmen, vekil işlevlere ve onların kullanımına ilişkin gerekli kalıba uygundur. Çünkü vekil işlevler (sözü geçen kanıtla ilişkin öncüllerden bazılarının başka bir yapıtta desteklenmesine rağmen) uzun bir kanıtın sonunda elde edilmektedir. Ancak *Seyler ve Onların Kuramlardaki Yeri*'nin Quine'ı eminim bunu görmezlikten gelmektedir, çünkü varlık bilimsel göreceliği açıklamak için sadece vekil işlevleri sunmaktadır.³⁰ O önce soyut nesneleri tartışır; o, bir kişinin, kümeler ve kümelerin tamamlayıcıları tarafından yerine getirilen göndergesel işlevleri karşılıklı değiştirmek yoluyla bütün küme-kuramsal evreni değiştirebileceğine ve dilsel uygulamamızdaki hiçbir şeyin değişmeyeceğine dikkat

çeker. Bir kişi bir örnek verebilir, çünkü bu kişi herhangi bir durumda sözcükleri *matematiksel nesnelerle* nasıl birleştireceğine dair hiçbir düşünceye sahip değildir. Ve Quine matematiksel nesnelerle somut nesneler arasında bir ayrımın olduğunu gö-ründüğünü kabul etmesine rağmen bu konuda şunu yazar (1981a, s.16): “Ancak eminim ki bu çelişki aldatıcıdır”.

Neden? Kanıt sayesinde sonuç olarak ortaya çıkan şeyler permütasyonlardır; onlar uzam-zamanın parçaları ile birlikte maddi cisimlerde içkindirler ve bir koordinat düzeninin çeşitli permütasyonları evren üzerinde belirli biçimde yerleştirilmiştir. Ne ki böyle permütasyonlar gönderge ile ilgilidir, yollu bir gerekçe olmaksızın ve şimdiki tartışmada da böyle bir gerekçe bulunmadığı için, Quine, bu durum kurallara aykırı olmasına rağmen, nedenselci kuramcıya karşı permütasyonları *permütasyonlara dayanmak suretiyle* savunmuştur, biçimindeki itiraza açıktır.

VIII

Nedenselci kuramcı ve ben şimdiye kadar birer kafadengi felsefi arkadaş olduk. Ama ayrılığın eli kulağında: Onun düşüncesiyle ilgili hangi sorunların bulunduğu ve onun düşüncesinin benzeri olan hangi düşünceyi onun düşüncesinin yerine koymamız gerektiğine dair birkaç öneri ile bu çalışmayı sonlandıracam. İzleyen şey sadece bir özettir ve olasılıkla yetersiz bir özettir, ayrıntılı açıklama için okuyucumun KRE'ye bakmasını öneriyorum.

Kuralsallığın meydan okuması olarak adlandırılan şeyle başlayalım. Birçok filozof, önceki düşüncelerin hepsinin, nedensel bağıntılarla birlikte göndergesel bağıntıları sağlama alma tasarısına ilişkin en önemli sorunun bu olduğunu belirtmekte başarısız kaldığını hissedebilir: her zaman bir A olarak kabul ettiğimiz şey konusunda hatalı olabiliriz; bu, anlamlı gibi görünen herhangi bir nedensel bağıntının, sağlama bağlamak için seçtiğimiz

göndergesel bağıntıyı sağlama bağlamakta başarısız olabileceğini gösteriyor; benim eğilimlerim –istediğiniz kadar onların nedensel olarak bol olmasına izin verin- beni yine de (belirli) kedileri köpekler olarak kabul etmeye yönlendirebilir. Ancak bu, göndergeyi nasıl anladığımızla ilgili bir yöndür ve bu durumlarda böyle şeylerin köpekler olduğunu zorla kabul ettiren şey nedensel bağıntı değildir. Ben hatalıyım (bunda kuşku yok) – benim nedensel eğilimlerime rağmen onlar kedadırlar.

Sorun böyle ortaya koyulduğunda göndergesel bağıntı belirli niteliklere sahipmiş gibi görünür; göndergesel bağıntı kural-sal bir bağıntıdır ve çünkü nedensellik bu niteliklerden yoksundur –ilk bakışta belki de nedensel kuramcının tasarısına başlangıçtan itibaren aleyhte yargı verildiğini düşünebiliriz. Göndergesel bağıntı ve onun kendisi için bir bağıntı olduğu şey, nedensel kuramcının tamamen betimleyici kaynaklarının ele alamayacağı mantıksal önvarsayımlar içerir.

Bu noktada bize, dünyada bulunan maddelere doğru olan bir göndergesel bağıntının varlığını kabul etmeye ve sonra – bunun anlamlı gibi görünen niteliklerine dayanmak suretiyle- bu kuralsallığı dünyaya uyarlamaya dair bir teşvik söz konusudur. Ne ki bu bir hatadır: göndergede içerik olan kuralsallık, dünyada bulunan nesnelere dair iye olduğumuz nedensel bağıntılar arasında yargıda bulunmamızı kolaylaştırmak üzere tasarlanmış sözel bir araçtır –o, dünya ile ilgili özel bir bağıntının ya da herhangi türden özel bir şeye ilişkin bir bağıntının göstergesi değildir. Gönderge ile ilgili olarak çözmeye niyet edilen sorunlu tartışma bizzat nedensel bağıntıların kendileriyle ilgilidir. Bölüm 5’de işaret edilen “bir araya getirme”ye dair konuşmam gibi, hiçbir zaman kullanıcıların nesnelerle ya da türlerle ilgili olarak sahip olduğu *tek bir nedensel* bağıntı olmamıştır, karmaşık olan şey böyle nedensel bağıntıların her zaman sonuca bağlanmamış ve sürekli olarak değişmekte olan türüdür. Gerçekte, bilimsel uygulamanın ana yönü, yeni nedensel bağıntıların var

olan nedensel bağıntılarla kolayca bağdaştırılamayan türlere genişletilmesi ve uygulanmasıdır. Dolayısıyla, örneğin, kurşunun varlığını belirlemeye ilişkin özgün yalın gözlemsel yöntemlerimiz kademeli olarak –daha önce- hiçbir biçimde kurşun için olası uzamlar olarak düşünmediğimiz her çeşit yerdeki önemsiz miktarda bulunan kurşunun varlığını tanımaya ilişkin çeşitli kimyasal ve fiziksel yöntemlerin dev bir derlemi sayesinde sağlanmıştır. Dünya ile ilgili bu nedensel ilişkilerimizin değiştirilmesine ve arıtılmasına ilişkin bu devam eden süreç üzerine bir inceleme ilk olarak, nedensel bağıntılarımızın, kendimizi işarette bulunuyor olarak varsaydığımız türlerin tüm örneklerini kapsayacak derecede yeterince kapsamlı olmadığını göstermekte ve ikinci olarak, türlerle olan nedensel bağıntılarımızın herhangi bir biçimde değiştiğini yadsırken, arkasından, özel nedensel bağıntıları (belirli örneklerle) terk etmeye gönüllü olduğumuzu göstermektedir.

İlginç biçimde, bunun tümünü onaylamak herhangi zorlayıcı bir şeye götürmez –en azından nedenselci kuramcının endişeli olduğu kadarıyla. Kuralsallık -hatalar üzerine konuşma- kullandığımız *dil* ile sınırlıdır. Nedensel bağıntılarımızın her defasında değişmesi için terimler dizgemizi nedensel bağıntılarla birleştirmek yerine, terimler dizgemiz böyle yapar, var olan şeye ilişkin hiçbir biçimde değişmeyen göndergesel bağıntılarımızla ilgili terimler hakkındaki söylenceyi sunuyoruz. Biz elbette (tıpkı nedenselci kuramcının ısrar ettiği gibi nedensel olarak) var olanla güçlü bir temasa sahibiz: Gerçekte herhangi bir zamanda dünyaya nedensel erişimimizin ne kadar uzak olduğunu (hemen hemen) kesin olarak ölçebiliriz. Her zaman herhangi bir anda nedensel olarak ne yapabileceğimizin ötesine uzanan şey sadece gönderge üzerine konuşmamızdır ve biz nedensel bağıntılarımızı göndergeye dair bu konuşmaya oranla *epistemolojik açıdan kuşkulu* olarak ele alırız. Bu bir sözsel yeterlik sorunudur: Bu, bizimle nedensel kuramcının saf betimleyici yetilerinin ötesine geçen kendisine işaret ettiğimiz şey arasında kuralsal-ola-

rak-katı bir bağıntı vardır anlamına gelmez. Böyle bir *bağıntı* yoktur. Bu, kuralsal-olarak-katı nesneler bir anlamda dünya ile etkileşimlerimizde kendisinden yararlandığımız tam olarak kurala-uygun bir kalıptan yola çıkarak oluşturulmuştur, anlamına da gelmez.³¹ (Tekrar ifade etmek gerekirse), meydana gelmekte olan şey daha çok, dünyaya dair sahip olduğumuz tüm gerçek bağıntıların –açık bir biçimde çalışabileceğimiz bağıntılar- nedensel bağıntılar olduğu ve de sadece nedensel bağıntılar olduğudur. Bununla birlikte, bu bağıntılar *üzerine konuşma* tarzımız kuralsallığın öğelerini ortaya çıkartır ve görece (ve sağlam bir biçimde) nedensellik tarafından sağlama bağlanmış bir göndergesel bağıntı dilini ön koşul olarak gerektirir ve bu göndergesel bağıntının arta kalanı bir bölümü hiçbir zaman tamamlanamayacak olan tam bir bağlayıcı ifadedir.

NOTLAR

1. Bu çalışma varlığını, Mark Richard tarafından *Deneysel Bilimde Bilgi ve Gönderge* (*Knowledge and Reference in Empirical Science*) adlı yapıtımdan permütasyon kanıtının Quine'cı biçimine ilişkin bölümü derlemesine katmak için yapılan davete borçludur. (İleride KRE olarak kısaltması verilecektir.) Sonuçta ortaya çıkan makaleyi bağımsız bir çalışma haline getirmek amacıyla sözü geçen yapıtın ikinci ve üçüncü bölümü (s. 144-159) bir araya getirildi ve oldukça büyük oranda da genişletildi.
2. Permütasyonlar çok sayıda filozof tarafından kullanılmıştır: Davidson, Field, Putnam, Quine, Wallace ve adını anmadığım birçokları tarafından. Burada sadece böyle bir tanıtı biçimini Quine'in özgün kullanımını tartışacağım. Başkaları tarafından kullanılan biçimler için KRE'ye bakınız.
3. Bu taktik birçok biçimi ele alır ve permütasyon kanıtlarından daha yaygındır; alıntıları listelemeye başlayamam ve onun tüm mutasyonlarını da tanımlayamayacağım. Bununla birlikte, onu destekleyenlerin örnekleri, ikinci notta söz edilen permütasyon kullanıcılarına ek olarak, Haugeland (1998) ve Richard (1997) gibi ayrımlı filozofları içermektedir.
4. Kuramın doğru bir anlatımı, kanıtı ve onun ilgi çekici dayanakları (sağlamlaştırıcıları) Chang ve Keisler (1973)'de bulunabilir. Onlar bunu açık nedenlerden dolayı Löweinheim-Skolem-Tarski kuramı olarak adlandırmışlardır. Daha kısa adlar listesini kullanacağım, çünkü genel olarak filozoflar tarafından böyle kullanılmışlardır. Ayrıca, sonucun bu ya da şu biçimi çoğu mantık ders yapıtlarında da bulunabilir, örneğin Shoenfeld (1967), Enderton (1972) ya da Boolos ve Jeffry (1989). Bu kuramın biçimlerinin gözden kaybolduğu yerde, bu mantıkçılara ilişkin ayrıntılar için bk. Barwise ve Feferman (1967) ve Van Benthem ve Doets (1983).
5. Bu ayrımlı türden yalın kuramın yetersiz olduğu yerde mantıklar tasarlamak kolaydır. Bk. Azzouni (1991). Ne ki ilk konumda ortaya çıkan sabitenin ikinci konumda ortaya çıkan tümceye göre tasarlanmasını içeren doğruluk koşullarına sahip bir iki-konum aracının bulunduğu yerde alışılmadık bir durum söz konusudur.

6. Dil işlev simgelerini içerdiğinde, onlar için benzer tanımlar bulunmaktadır.
7. Temel durumda bulunan bazı örnekler için, bk. Changand Keisler (1973). Ayrıca bk. Quine (1969, s. 56-7).
8. Quine 1964 ve 1969'daki çalışmalarında Pythagorascılıktan kaçınmanın çeşitli yollarını düşünür. Ancak daha az önemli bir düzene geçmeyi hiçbir biçimde düşünmez. Pythagorasçılığa karşı ana taktiksel edimi *M'nin tüm alanında* tanımlanabilen vekil işlevler istemektir. Bu, *M'nin* temel kuramında bu bağıntıların açıklanabilip açıklanamayacağına bakmaksızın, göndergesel kaynakları sadece temel mantık olarak değil, ama ayrıca tasarlanmış *M* modelinde bulunan cisimler arasındaki bağıntılar olarak kabul etmeye varıyor; böyle bağıntılar kabul edilebilir vekil işlevler konusunda ek kısıtlamalar ortaya koyar. Ancak bunun için Quine'a yetki veren şey nedir? Bir kişi, eğer sadece temel kaynaklara (ve Quine'ın nedenselliğin temelini çürütmesinden sonra nedensel kaynakların geride bıraktığı her şeye) sahip olursak, göndergesel güçlerimize ilişkin bir başlangıç varsayımı olarak tasarlanan örnek içinde bulunan maddeler arasındaki bağıntılardan vazgeçilmelidir ve sadece işaret ettiğimiz şeyi kararlaştırma konusunda hangi tür örneklerin kaynaklarımızla uyumlu olduğu belirlenmelidir, diye düşünebilir. Her zaman olduğu gibi, tasarlanmış bir başlangıç *M* örneğinin varlığına dayanan vekil işlevler bu durumda yöntemin dışında kalır. Bu, Putnam'ın ilerleme biçimidir ve onun düşüncesine göre hiçbir şey (Löwenheim-Skolem kuramının karmaşık bir uygulaması aracılığıyla) sahip olduğumuz herhangi bir temel kurama ilişkin açıklanabilir örnekleri olarak dışı bırakmaz; nedensel kuramcının Putnam'a yanıtı için bk. KRE. Bölüm III, §5.
9. Nedensel kuramcı adına, "gavagai"nin nasıl çevirileceğine ilişkin sorunlar tarafından neden olunan yerlinin işaret etmekte olduğu şeyle ilgili sorunları bir kenara bırakıyorum. IV. bölümde açıkladığım gibi, çeviri gönderge tarafından ortaya çıkarılan endişelerin ötesinde başka endişeler içermektedir.
10. Bu taktiği sonraki yazında tekrar tekrar görüyoruz. Filozof, nedenselliğin terimlerimizin ya da düşüncemizin göndergesini belirlemek için yeterince donanımlı olmadığını göstermek için – büyük bir bölümü genellikle rastgele doğru olan- düşünceler ortaya koyar ve kendi seçeneğini öne sürer ki bu, göndergeyi "yukarıdan" belirlemektir. Davidson, Haugeland, Katz, Putnam, Richard ve Soames bunun örnekleridir. Ne-

denselliğin yerine göndergeyi belirlemesi beklenen seçenekler çeviri üzerindeki önsel kısıtlamalar, daha önceki çeviri uygulamaları, anlam konusundaki özel-bilim sınırlamaları, kurallara tamamen uygun bir kalıbın dünyaya uygulanması vs.dir. İlginç bir gerçek ise, birçok filozofun Quine'in yaklaşımını nedenselliği zamansız geçersiz kılması nedeniyle değil de, göndergenin belirsizliğini takdim eden sonuç betimlemesinden dolayı yadsımasıdır –göndergenin nasıl kararlaştırılacağına ilişkin aynı derecede sağlam çok sayıda seçeneğin bulunması. Bazı filozofların güvenmediği ve başka (nedensel olmayan) sınırlamalar sunmak yoluyla ortadan kaldırmaya çalıştıkları belirsizlik budur. İmdi bu seçeneklere karşı yapılmış itirazları sunmaya devam edemememe rağmen, terimle dünya arasındaki nedensel bağ ortadan kalktığında, olağan sonuç bir tür dil bilimsel idealizmdir: dünya üzerindeki göndergesel bölünmelere dair seçenek kestirimler ortadan kaldırıldığında, sonuç hâlâ dilsel idealizmdir. Ancak Kantçı türden bir dilsel idealizm.

11. 9. nota bakınız. Sorunumuz yerlinin dilini çevirmek değil, yerli için nedensel olgunun (causal relata) ne ifade ettiğini belirlemekle ilgilidir. Quine'in dilini kullanmaya devam ediyorum, ancak okuyucu bizim ilgilerimizi onunla değiştirmelidir. Bunun düzenlendiği IV. bölüme bakınız.
12. Davidson (1973, s. 136, 16. not), "dünyanın tümcelerinin doğruluğuna karşı tutumdaki değişmelerle birlikte değişen nesnel niteliklerine başvurmaya ilişkin" Quine'cı yüreklendirmeleri yadsır.
13. Tartışmayı özerk hale getirmek amacıyla alan dil bilimcisinin kaynaklarını (olanaklarını) tanımlarken bazı alt başlıkları ve pürüzleri gizli tuttum. Ayrıntılar için KRE'ye bakınız. Alt başlıklar eklemenin Quine için yararlı olmayacağından emin olunuz.
14. Richard (1997, s. 166): "Bir kişi belirsizliği savunmak amacıyla nedensel düşüncelere başvurabilir; bize, sözcüğün uygulamaları ve işaret edilen nesne arasındaki nedensel bağlar içine oturtulduğu söylenmektedir. Bunun çok yardımcı olup olmadığı açık değildir. Bir kediye dokunun ve bir ayrılmamış kedi-parçasına dokununuz. Bir köpeği kokulayın ve bu durumda nedensel olarak bir köpek kaynaşımı ile bir bağlantı içindesiniz. Bu durum birinin başına geldiğinde, doğru düzen olarak iki bağdaşmaz göndergeden birini ayırt eden herhangi bir fiziksel olgunun var olamayacağı oldukça ussal hale gelir. Eğer fiziksel olguların tüm olguları belirlediğini düşünürsek, bu durumda belirsizliğin usa uygun bir koşul-bozucu öğretisi olduğunu göreceğiz.

15. Duyularımızın gerçekleştirdiği ayrımlara dayanarak edimde bulunmak için gerçekten çok iyi çalışan duyulara ve gerçekten çok iyi işleyen fiziksel güçlere sahip olsaydık, nedensel olarak su molekülleriyle etkileşimde bulunabilirdik. Bu durumda okyanusla olan nedensel bağlantılarım tavşanla olan nedensel bağlantılarımla benzer olurdu: Nedensel güçlerim hem tavşanları hem de su moleküllerini bireyselleştirebilirdi.
16. Pfiesteria (suda yaşayan tek hücreli organizma) tarafından saldırıya uğrayan bir balığı düşünün (Bk. Burkholder 1999). Balık, pfiesteria-kaynaşımı ile etkileşimde bulunmaktadır, çünkü o tek hücreli cisimleri ayırt edebilecek nedensel güçlere iye değildir. Yakın zamanlara kadar biz de Pfiesteria bize saldırdığında balıkla aynı gemideydik. Ama şimdi biz ayrımlı organizmalara erişebilme konusunda araçlara iyeyiz ve ayrımlı bir biçimde Pfiesteria'yı bireyselleştirebiliyoruz.
17. Bu, sonuçta, işaret etmenin sadece sınırlı tarzlarda kapalı olmasının nedenidir. İşaretle bulunma (bir şeyi gösterme) sınırlı bir tarzda açık uçlu (sonuca bağlanmamış) değildir, filozofların çoğunlukla varsaydığı gibi, sınırlı sayıda çok yorum olasılığına açıktır. Kuşkusuz, eğer arı gözlerine sahip olan birinin konumundan ya da görsel olarak ısı yayılımına karşı duyarlı olan birinin konumundan bir şeye işaret etmeyi deneseydim, zorluklarla karşılaşardım. Onlar benim yaptığım biçimde dünyayı parçalara ayıran duyulara sahip olabilirlerdi: konuştuğum kişinin kullanma konusunda biyolojik olarak üstün olduğu nedensel bağlantılara sıkıca tutunmak için araçlar kullanmam gerekebilir.
18. Haugeland (1998, s. 242-6) bu yöntemi kullanır ve Dretske'nin yanıtını tartışır. Davidson da ona başvurur.
19. Okuyucu benim "üçgenlere bölme"yi kullanımı Davidson'ın (çok ayrımlı) kullanımı ile karıştırmamaya dikkat etmelidir.
20. Tavşan avlayan birini izlemek, bu kişinin etkileşimde bulunduğu şeyin çeşidine ilişkin durumları bize söyler. Burada yerlilere ilişkin bir *kurama*, yerlilere ilişkin bir *psikolojiye* gereksinimimiz var mı? Bilimsel olarak geçerli herhangi bir anlamda yok: onun gizlice tavşana yaklaşmakta olduğu anı (niçin tavşana gizlice yaklaşmanın zorunlu olduğunu düşündüğünü) bilebilmeliyiz ve ne zaman bir hata yaptığını düşündüğünü söyleyebilmeliyiz; yerlilere ilişkin kaba düzenlere gereksinim duymaktayız. (Bk. KRE, bölüm 1-6). Bu bilgi toplama çabasının başarısı yerli tümcelerinin çevirisini ya da yorumunu gerektirir mi? Hemen hemen hiç gerektirmez –köpeklerin, kedilerin ve yılanların avlandıklarında

neyin üstesinden gelebildiklerini anlamak için de hemen hemen aynı türden kavrayışlar gereklidir.

Quine'ın "sitimülasyon modülleri"ne ilişkin konuşmasının (1960) niçin bu derecede yapay görüldüğü şimdi açıktır. Katsayıyı azaltın ve büyük miktarda nedensel olarak yararlı tarihsel bilgi yitirilsin; katsayıyı (modulus) artırın ve tasarımlama aracına sahip olmadığımız ilgisiz şeyler tarafından şaşkına çevrilelim. Uygulamada yerlinin nedensel olarak etkileşimde bulunduğu şeye ilişkin adaylar olarak aramakta olduğumuz şey hakkında seçici ve titiz davranıyorum.

21. Bu ilke dikkatle uygulanmalıdır, çünkü nedenselci kuramcı bile konuşanların bir türün *bütün* üyeleri için nedensel ilişkilere sahip olması gerektiğini kabul eder. Sonuçta, bu çalışmanın sonunda da kısaca işaret ettiğim gibi, bu son gözlem nedenselci kuramcı için sorun çıkarır. Ancak bu güçlüklerin çözülmesi bu konulara ilişkin Quine'cı düşüncüyü tekrar canlandırmayacaktır.
22. Velew ki bir antilobun varlığı sadece duyusa! bir modalite sayesinde kabul edilmiş olsun, biz niçin, belki de yerliler (nedensel olarak) retinal imgelerle etkileşimde bulunmaktadır, yollu bir sonuç çıkaramayalım? Buna yanıt, onların gördüğü şey genellikle diğer duyuları aracılığıyla gelen şey tarafından üçgenlere bölünmektedir ve dolayısıyla nedensel olguyu bu durumda en yakın *bu* olarak kabul etmek için diğer durumlarda aynısını yapmak için bulunandan daha fazla neden yoktur, biçimindedir. (Bu, görme bozukluğunu ölçen gözlükçünün açık hale getirdiği gibi, elbette nedensel olgu olarak *her zaman* retinal imgeleri dışlamaz. Ne ki görme bozukluğunu ölçen gözlükçü bu durumda –*yararlı bir biçimde*- yerlinin yapmadığı oldukça özel şeyler yapmaktadır ve dolayısıyla gözlükçü nedensel olarak retinalarla (hatta yerlilerin retinalarıyla bile) etkileşimde bulunabilir –ve onlar üzerindeki imgelerle-bununla birlikte, yerliler bunları yapamaz.
23. Yerlinin gerçekten etkileşimde bulunduğunu gördüğümüz şey olarak nedensel olguyu ele alışıma değil de, yerlilerin onları sadece bir nesneye işaret eden şey olarak ele alan ("o"nın olgusu) dillerine ilişkin çevirimize yüklenebilir bir güçlük vardır. Elbette, birçoğunun aynı düşüncede olmadığı bu yanlış şeyleri anladıkları sırada yerlileri ele alan bir çevirinin inandırıcı olduğunu varsayıyorum. Bununla birlikte, bu sunulduğunda birinci varsayım bir sorun yaratmaktadır, çünkü nedensel olarak yorumlanmış göndergesel bağıntılar dönüşümlü bir biçimde yorumlanmış göndergesel bağıntılardan kopmaktadır. Nedenisel kuramcı

ya bu tür bir çevirinin inandırıcılığını yadsır ya da çeviri parametreleri içinde meydana geldiği üzere "işaret eder" in birinci varsayımına uygun olan kavramla aynı kavram olmadığını iddia eder.

24. Bir insan bilimcinin ya da dil bilimcinin insanları kendi doğal ortamlarında aldatması, insanların insan bilimciyi ve dil bilimciyi aldatmasından çok daha az olasıdır.
25. Bk. III. Bölüm, KRE.
26. Quine'in tersine, olasılıkla, parçanın tavşandan nasıl ayrıldığını yerlinin görmesini sağlamak daha uygundur.
27. Quine (1981b) kendisi tarafından bile adaletsizce göz ardı edilmektedir. Quine (1981b), göndergenin kararlaştırılmasına ilişkin sorun çeşidini burada üzerinde konuşmakta olduğum yöntemler aracılığıyla güzelce betimlemektedir. Ancak bunu kabul etmek, örneğin, Quine'in çevirinin belirsizliği düşüncesi kadar kökten olan herhangi bir şeyden çok VIII. bölümde belirttiğim konuma ulaştırır.
28. Quine (1970, s. 178). Gene de, gerçek anlaşmazlık, Quine'in basit gösterimi ve soruşturmayı kullanmak suretiyle nesnenin nasıl parçalara ayrılacağını söyleyemeyeceğinizi düşünmesidir. Doğru, ne ki ben, dilimlere ayırma tarihine ve bazı bilimsel kuramlarına erişim olanağına iye olduğumuzda bilimsel kuramın ve sıradan gözlemin yerlinin şeyleri nasıl dilimlere ayırdığını söyleyebileceğini iddia ediyorum. Bu, daha önce de belirttiğim gibi, "gavagai" nin göndergesine ilişkin seçenekleri deneysel seçenekler haline getirir.
29. Ne yazık ki, KRE bölüm IV'de gösterdiğim gibi, dolaylı gösterim nedenselci kuramcının ele alabileceğinden daha kapsamlıdır. Buna rağmen Quine varlık bilimsel göreceliliği yapılandırmak amacıyla dolaylı gösterimi kullanamaz, çünkü dolaylı gösterim, onu sezgisel olarak anlamamız nedeniyle, çoğun açık uzlaşımları gerektirir: Eğer bir A nesnesini gösterirsem ve bu nesne aracılığıyla başka bir B nesnesine işaret edersem, bu sadece devinimi böyle yorumlamamızı sağlayan bir anlama önceden varolduğunda işe yarar. Bu nedenle, dolaylı gösterim Quine için kötü bir araçtır, çünkü o ontolojik göreceliliği uygulamalarımız aracılığıyla değil, ama uygulamalarımıza rağmen uygulamayı anlar. Dolaylı gösterimi yorumlama konusunda Quine'in ussal bir yola sahip olduğuna dair hiçbir *delil* sağlanmamıştır: ne ki nedenselci kuramcı ertelenmiş gösterimin delil olmaksızın Quine'in gerek duyduğu biçimde, açık uzlaşımların dışında rahatça işleyebileceğini kolayca yadsır.

30. Quine (1986) "Varlık Bilimsel Görecelilik" de daha yeni olduğuna inandığı bir tartışmayı yazmıştır, çünkü vekil işlevler son zamanlarda çevirinin belirsizliğine ilişkin tartışmalardan bağımsız olarak sunulmaktadır. Ancak eğer benim çözümlemem doğruysa bu yanlıştır. Nedenselci kuramcının ileri sürdüğü nedensel bağıntıları çürütmek için Quine'in iye olduğu kanıtlar şimdi onun belirsizliğe ilişkin tartışmasında yer almaktadır. Bu destekleyici düşüncelerden yoksun bırakılmış vekil işlevleri sunmak bu nedenle kurallara aykırıdır.
31. Okuyucudan, McDowell ve Haugeland'ın savunduğu görüşlerin tanımlarını kabul etmesi istenmektedir.

Kaynaklar

- Azzouni, Jody 1991. "A Simple Axiomatizable Theory of Truth," *Notre Dame Journal of Formal Logic* 32: 458-93.
- Azzouni, Jody 2000. *Knowledge and Reference in Empirical Science*. London: Routledge.
- Barwise, J. And Feferman, S. (eds) 1985. *Model-Theoretic Logics*. Berlin: Springer-Verlag.
- Boolos, George S. And Jeffrey, Richard C. 1989. *Computability and Logic* (3rd edn). Cambridge: Cambridge University Press.
- Burkholder, JoAnn M. 1999. "The Lurking Perils of Pfiesteria", *Scientific American*, August: 42-9.
- Chang, C. C. And Keisler, Jerome H. 1973. *Model Theory*, Amsterdam: North Holland.
- Davidson, Donald 1973. "Radical Interpretation", *Inquiries into Truth and Interpretation* (1980). Oxford: Clarendon Press, 125-39.
- Enderton, Herbert 1972. *A Mathematical Introduction to Logic*. New York: Academic Press.
- Haugeland, John 1998. *Having Thought*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Quine, Q.V. 1960. *Word and Object*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Quine, Q.V. 1964. "Ontological Reduction and the World of Numbers", *The Ways of Paradox and Other Essays* (rev. Edn, 1976). Cambridge: Cambridge University Press, 212-20.
- Quine, Q.V. 1969. "Ontological Relativity", *Ontological Relativity and Other Essays*. New York: Columbia University Press, 69-90.
- Quine, Q.V. 1970. "On the Reasons for Indeterminacy of Translation", *Journal of Philosophy* 67: 178-83.

- Quine, Q.V. 1981a. "Things and Their Place in Theories", *Theories and Things*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 31-7.
- Quine, Q.V. 1981b. "What Price Bivalence?", *Theories and Things*. Cambridge: Cambridge University Press, 31-7.
- Quine, Q.V. 1986. "Reply to Paul A. Roth", in Lewis Edwin Hahn and Paul Arthur Schilpp (eds.), *The Philosophy of W.V.O. Quine*. La Salle, IL: Open Court, 459-61.
- Richard, Mark 1997. "Inscrutability", *Canadian Journal of Philosophy* 23: (supplementary volume) 165-209.
- Shoenfeld, Joseph R. 1967. *Mathematical Logic*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Van Benthem, Johan and Doets, Kees 1983. "Higher-Order Logic", in D. Gabbay and F. Guenther (eds.), *Handbook of Philosophical Logic*, vol. I. Dordrecht: D. Reidel, 275-330.

KÖKTEN YORUM

Donald Davidson

Kurt, 'Es regnet' sözcüklerini söyler ve biz olağan koşullarda onun 'Yağmur yağıyor' (It's raining) dediğini biliriz. Dikkatlice ve dil bilimsel olarak saptadıktan sonra onun ifadesini yorumlamaya devam edebiliriz: onun sözlerinin belirli bir zamanda ne anlama geldiğini söyleyebiliriz. Bunu yapabilmemizi sağlayan şeyi ne derecede bilebiliriz? Onu nasıl deneyimleyebiliriz? Bu sorulardan ilki, başkalarının sözlerini yorumlamamızı sağlayan şeyi ne derecede biliyoruz sorusuyla aynı değildir. Çünkü kendisine dair sahip olduğumuz bilgi yorum için yeterli olabilen bilebildiğimiz bir şey kolayca bulunabilir ya da bulunmayabilir, ancak diğer yandan yorumda temel bir işlev yerine getiren, gerçekten bildiğimiz bir şeyin varoluşu tamamen açık değildir. Yorumların elde edilmesine hizmet eden bilgiye sahip olmayı nasıl başarıyoruz, yollu ikinci soru elbette dil yetisinin gerçek tarihini ilgilendirmez. Bu nedenle o iki yönden varsayımsal bir sorudur: yorumu olanaklı kılan bir kuram göz önünde tutulduğunda, olası bir yorumcu için ussal biçimde elde edilebilir nitelikte olan hangi delil makul bir düzeye kadar kuramı destekler? Daha sonra bu soruları ayrıntılandırmayı ve yanıtlar önermeyi deneyeceğim.

Yorum sorunu yabancı dille ilgili olduğu kadar ana dille de ilgilidir; o, aynı dilin konuşanları için dilin aynı olduğuna nasıl karar verilmektedir, yollu soru biçiminde ortaya çıkar. Aynı dilin konuşanları, bize göre aynı ifadeler aynı biçimde yorumlanma-

lıdır, yollu varsayımı kullanmaya devam edebilir, ne ki bu, varsayımı kanıtlayan şeyi göstermez. Başkasının konuşmasına ilişkin her anlama kökten yorumu gerektirir. Ancak kökten yorum, yorumun, en açık biçimde, konuşmanın bir ifadesi için geçerli olan yorumun, konuşmanın başka ifadesi için de geçerli olmasını gerektirdiği durumlara odaklanmak için, varsayımların ayır-dına varılmadan kalmalarını önlemeye yardım eder.¹

Hangi bilgi yorum konusunda işe yarar? Kısa bir yanıt, her anlamlı ifadenin ima ettiği şeyin bilgisidir. Kurt'un söylediği sözler Almancada yağmur yağıyor anlamına gelmektedir ve Kurt Almanca konuşuyordu. Dolayısıyla, 'Es regnet' sözlerini dile getirdiğinde Kurt yağmur yağdığını söylemişti. Bu yanıt, ilk anda düşünülebileceği biçimiyle, sadece sorunu yeniden dile getirmez. Çünkü bir yanıt onun 'Es regnet' sözcüklerini söyleyişini yorumlamayan bir tanımdan yağmur yağıyor sözünü yorumlayan tanıma geçerken, sözcüklerin ve ifadelerin gerçek ifadelerde örneklerle açıklanabilen ya da açıklanamayan bir düzeneğini sunmamız gerektiğini önerir ve bu öneri önemlidir. Ne ki yanıtın bundan öte bir yardımı yoktur, çünkü o bir ifadenin ima ettiği şeyi bilmenin ne olduğunu söylemez.

Ayrıca, anlamı gerçekten bir varlık olan her bir anlamlı ifadeye karşılık gelen bir işaret vardır. Bu düşüncenin, yanlış olmasa bile, çok az yardımının olduğu ortaya çıkmıştır; sonuçta o, sorunu somut bir gerçeklik olarak ele almakta ya da sunmaktadır.

İletişim ya da yorumun geçerli bir açıklamasını sunarken anlamlarla ilgili inancı yitirmek, bazı filozofların niçin sadece anlamlarla değil ama hiçbir önemli kuram ile ilerlemeyi denemediklerini açıklamaya yardımcı olur. Yorumu açıklamak amacıyla topladığımız kavramların yorumdan daha kafa karıştıracı olduğu ortaya çıktığında tüm sözel iletişimin her şeye rağmen insani araçların dil bilimsel olmayan etkinlikleri arasında nedensel bir bağ oluşturan, karara bağlanmamış, ayrıntılı bir

karmaşadan başka hiçbir şeye bağlı olmadığını belirtmek çekicidir. Ne ki yorumlanabilir konuşmalar, dil bilimsel olmayan çeşitli amaçlarla yerine getirilen (uyarmak, denetlemek, şaşırtmak, dikkatini başka yöne çekmek, aşağılamak) eylemlerin dışında hiçbir şey olmamalarına (yani, bu eylemlerle özdeş olmalarına) ve bu eylemlerin sırasıyla, dudak ve gırtlığın bilinçli kımıldaması dışında hiçbir şey olmamasına (yani, bu bilinçli kımıldama ile özdeş olmasına) rağmen, bu gözlem, yorumlanmamış ifadeleri doğru yorumlanmış ifadeler olarak yeniden tanımlamamızı sağladığını bildiğimiz şeyin anlaşılabilir genel bir açıklamasına doğru hiçbir mesafe katetmemizi sağlamaz.

Anlamlara başvurmak bizi, kendilerinden hareket ettiğimiz, yorum için delisel bir temel sağlaması gereken ve dil bilimsel olmayan durumlardan daha güç bir durumda bırakır; ‘-den başka hiçbir şey’ tutumu, delilin, delili olduğu şeyle nasıl ilişkilendirildiğine dair sağın olarak hiçbir ipucu sağlamaz.

Aracılık etmeğe ilişkin diğer öneriler çeşitli biçimlerde yetersiz kalmaktadır. Ogden, Richards ve Charles Morris’in ‘nendensel’ kuramları, teker teker alınan tümcelerin anlamlarını davranışçı veriye dayanarak çözümlemeye girişmiştir. Bu kuramlar en yalın tümceler konusunda işe yaradıklarında bile (ki kesinlikle işe yaramamışlardır) yöntemi daha karmaşık ve soyut tümcelere genişletme sorununu teğet geçerlerdi. Başka türden kuramlar tümcelerden çok sözcükleri dil bilimsel olmayan olgularla ilişkilendirmeyi denemekle başlar. Bu umut vericidir, çünkü tümceler sayı açısından sınırlı değilken sözcükler sınırlıdır ve aynı zamanda tümceler sözcüklerin birleşiminden başka hiçbir şey değildir: Bu, sadece sınırlı olanakları kullanarak bir tümceler sonsuzluğunun her birini yorumlayan bir kuramı denemeyi önerir. Ne ki böyle kuramlar kanıta ulaşma konusunda başarısız olurlar, çünkü sözcüklerin anlam bilimsel niteliklerinin doğrudan doğruya dil bilimsel olmayan olgulara dayanmak suretiyle açıklanamayacağı açık gözükmemektedir. Neden açıktır. Kendilerine

dönme zorunda olduğumuz olgular dilin hizmet ettiği dil bilim dışı ilgi merkezleri ve etkinliklerdir ve sadece sözcükler tümceler içine alındıkları sürece bunlar sözcükler tarafından karşılanırlar. Ancak bu durumda tümcelerden birini sunmadan önce sözcüklerin temel bir açıklamasını verme şansı yoktur.

Kökten çeviri, oldukça ayrımlı nedenlerden dolayı, tipik bir biçimde, tümcelerin kendileri ile birlikte dile getirildiği, karmaşık ve dikkatle ayırt edilmiş niyetlerin bir açıklamasını bir tümcenin anlamı için delil olarak almayı ümit edemez. Böyle bir yaklaşımın, dilin yeni tümcelerin nasıl anlaşılabilceğini açıklamada temel olan yinelemeli ve yapısal niteliklerini nasıl ele alabileceğini görmek kolay değildir. Ancak temel güçlük, bir anlamı, yorumlayıcı konuşmadan ayrı olarak, dikkatli biçimde ayırt edilmiş niyetlerin niteliğine iliştmeyi ümit edemememizdir. Neden, gerekli soruları soramamamız değil, ama bir öznenin niyetlerini, inançlarını ve sözlerini yorumlamanın hiçbir parçası geri kalanlar tam olmadan önce tam olarak kabul edilemeyen tek bir tasarımın parçaları olmasıdır. Şayet bu doğru ise, biz niyetlerin ve inançların tam zırh takımını bir kökten yorum kuramı için delilsel bir temel yapamayız.

Şimdi yorumun olanaklı hale gelmesine hizmet eden şeye dair daha çok şey söyleyebilecek konumdayız. Yorumcu, konuşmacının söyleyebileceği sınırsız sayıda tümcelerden her birini anlayabilmelidir. Yorumcunun bilebileceği şeyi -bu şey onun, konuşmacının sonsuz sayıdaki tümcelerinden her birini anlamasını sağlar- açıkça söylemek zorunda isek, onu sınırlı bir biçim içine yerleştirmemiz gerekir.² Eğer bu gereksinim karşılanacaksa evrensel bir yorum yöntemine dair bütün ümitler tamamiyle terk edilmelidir. Ümit edilebilecek en büyük şey, tek bir dilin (ya da dillerden birkaçının) konuşanlarının ifadelerini bir yorumcunun nasıl yorumlayabileceğini açıklamaktır; bir kuramdan (olası) herhangi bir dilde bulunan her bir ifade için açık bir yorum vermesini istemenin hiçbir anlamı yoktur.

Bir kuram için bir ifadenin açık bir yorumunu sağlamanın ne demek olduğu elbette hâlâ açık değildir. Sorunun dillendirilişinin, ifadeleri kanıtlar olarak alan ve değerler olarak yorumlara sahip olan bir işlevin tanımı olarak kuramı düşünmeye bizi davet ettiği görünmektedir. Ancak bu durumda yorumlar anlamlardan daha üstün olamazlar ve kesinlikle bir takım gizemli varlıklara benzerler. Dolayısıyla, anlamlara ve yorumlara açık bir gönderme olmaksızın kuramdan istenilen şeyi tanımlamanın zekice olduğu görünmektedir: Kuramı bilen herhangi bir kişi onun kapsadığı ifadeleri yorumlayabilir.

Bir yorum kuramının ikinci genel koşulu, kuramın bir yorumcu için ussal biçimde elde edilebilir bir delil tarafından desteklenmesi ya da doğrulanmasıdır. Çünkü kuram geneldir —o, ifadelerin olası bir sonsuzluğunu kapsamalıdır. Delili, kendi adına doğru olarak onaylanmış ayrımlı yorumların örnekleri olarak düşünmek doğal olabilir ve bu elbette daha önceden bildiği bir dili inceleyen yorumcu için ortaya çıkar. Bir dilin konuşanı olağan durumda kendi dili için açık bir sonlu kuram ortaya koyamaz, ne ki o önerilen bir kuramı sınayabilir, çünkü o, ayrımlı ifadelere uygulandığında kuramın doğru yorumlar sağlayıp sağlamadığını söyleyebilir.

Bununla birlikte, kökten yorumda kuram önceden verilmiş ayrımlı ifadelerle ilişkin bir anlamayı sağlamak amacıyla desteklenir, dolayısıyla kuramın son delili örnek yorumları düzeltmez. Delil, genel durumu ele alması için, kuramın kapsamak üzere tasarlandığı ifadeleri nasıl yorumlayacağını önceden bilmeyen biri için elde edilebilir bir çeşit olmalıdır; o, bu biçimdeki anlam, yorum, eş anlamlılık ve benzer dil bilimsel kavramların temel kullanımı olmadan ifade edilebilen bir delil olmalıdır.

Kuramın hangi çeşidinin amacı karşıladığını düşündüğümü söylemeden önce, son bir seçenek öneriyi, yani çevrilmesi gereken dilden yorumcunun diline çeviri yapmanın yöntemi sadece zorunlu kuramdır, yollu öneriyi tartışmak istiyorum. Böyle

bir kuram, yabancı bir dilin rastgele seçilmiş bir tümcesinden bilinen bir dilin bir tümcesine geçmeye ilişkin etkili bir yöntemin açıklamasına bağlı olacaktır; böylece o, herhangi bir tümceye uygulanabilir nitelikte olan sınırlı biçimde açıklanmış bir yöntem istemini karşılayacaktır. Ancak bir çeviri yönergesinin bir yorum kuramı için alınabilecek en iyi biçim olduğunu sanmıyorum.³

Yorum bizim amacımız olduğunda çeviri yöntemi yanlış bir konuyu, istenilen şeyin bir dilin (elbette diğerindeki) bir yorumu olduğu durumda, iki dil arasındaki bir bağlantıyı ele alır (ne ki bu yöntem, herhangi bir kuramın birkaç dilde bulunmasının nede-nini söylemeksizin varlığını sürdürür). Karmaşa olmadan, kura-mın içeriğinin parçası olarak kuramı açıklamada kullanılan dili, onu açıkça böyle karmaşık hale getirmemiz dışında, hesaba ka-tamayız. Genel bir durumda bir çeviri kuramı üç dil içerir; konu dili, özne dili ve üst dil (çevirinin kendisinden başladığı ve ken-disine doğru ilerlediği diller ve özne dilinin hangi ifadelerinin konu dilinin hangi ifadelerini çevirdiğini söyleyen kuramın dili). Ve bu genel durumda, özne dilinin (subject language) hangi tümcelerinin konu dilinin (object language) hangi tümcelerini çevirdiğini, her iki dilin tümcelerinin herhangi birinin ne anlama geldiğini bilmeksizin bilebiliriz. (Bu, herhangi bir anlamda, her ne olursa olsun, kuramı anlayan bir kişinin konu dilinin tümce-lerini yorumlamasını sağlar.) Eğer özne dilinin rastgele kuramın diliyle aynı olduğu ortaya çıkarsa, bu durumda kuramı anlayan bir kişi yabancı ifadeleri çevirmek için çeviri yönergesini kullan-makta kuşku duymayabilir; bu, onun kendisinin bildiği ve kura-mın açıklamadığı iki şeyi etkili biçimde kullanması nedeniyledir: özne dilinin onun kendi dili olması ve kendi dilindeki ifadeleri nasıl yorumlayacağına dair bilgisi.

İfade edilmiş bir tümce bir kişinin kendi diline aittir, biçi-mindeki varsayımı açık hale getirmeyi denemek doğru değildir. Örneğin, biz şunu söyleyebiliriz: Kurt'un dilindeki 'Es regnet' benim dilimde 'Yağmur yağıyor' olarak çevrilmektedir, ama

döngüsel gösterge (indexical self-reference) herhangi bir yorumcuya yararlı olması gereken bir kurama uygun değildir. Bu güçlüğü kabul etmeye karar verdiğimizde, bu noktada geriye kalan şey, çeviri yönteminin açıklamadan bıraktığı ve kuram tarafından erişilemeyen olgulardır ki, bilmemiz gereken şey bu olguların kendi dilimizi yorumlamamızı sağladığıdır. Bir çeviri kuramı tümcelere ilişkin bazı yapı çeşitlerini göstermelidir, ne ki ondan tümcelerin anlamlarının tümcelerin yapısına nasıl dayandığına dair bir kavrayış sağlamasını beklemek için hiçbir neden yoktur.

Bir dilin ifadelerini yorumlama konusunda doyurucu olan bir kuram, bizimki de içinde, önemli bir anlam bilimsel yapı ortaya koyacaktır: karmaşık tümcelerin ifadelerine ilişkin yorum, örneğin, düzenli biçimde daha yalın tümcelerin ifadelerinin yorumuna bağlı olacaktır. Kendi dilimizin doyurucu bir yorum kuramını bir çeviri kuramına eklemek zorunda kaldığımızı varsayın. Bu durumda kesinlikle istediğimiz şeye sahip olabiliriz, ancak gereksiz biçimde hacimli olarak. Çeviri yönergesi, dilin çevrilmesi gereken her bir tümcesi için çeviri dilinin bir tümcesini sağlar; bu durumda çeviri kuramı bu bildik tümcelerin yorumlarını verir. Ev diline ait gönderge açıkça gereksizdir; o, yorum ile yabancı deyim arasında bulunan gereksiz bir araçtır. Bir çeviri kuramının söz etmesi gereken bütün ifadeler yorumlanacak dile ait ifadelerdir.

Bu durumda bir konu diline ait bir yorum kuramı, bilinen bir dile ilişkin yapısal olarak anlamlı bir yorum kuramı ile bilinmeyen bir dilden bilinen bir dile çevirinin bir dizgesinin birleşmesinin bir sonucu olarak görülebilir. Birleşme bilinen dile ait tüm göndergeyi verimsiz hale getirir. Bu gönderge atıldığında, geriye kalan şey amaç dile ilişkin yapısal olarak anlamlı bir yorum kuramıdır –tabii ki, bilinen sözcüklerle ifade edilmiş bir yorum kuramı. Nasıl sağlanacakları ilk defa Tarski-doğru kuramlarında gösterilmiş olan böyle kuramlara iye olduğumuzu öneriyorum.⁴

Tarski'nin yöntemine göre bir doğruluk kuramını tanımlayan şey, bu doğruluk kuramının konu dilinin her bir *s* tümcesi için şu kalıbın bir tümcesini gerektirmesidir:

Ancak ve ancak *p* ise *s* (konu dilinde) doğrudur.

(T-tümceleri olarak adlandıracağım) biçimin örnekleri, '*s*'nin yerine '*s*'nin kurallara uygun bir tanımını koymak ve '*P*'nin yerine '*s*'nin bir çevirisini koymak suretiyle elde edilir. Kuram içinde yer alan tanımlanmamış önemli bir anlam bilimsel kavram, açık ve kapalı tümceleri konu dilin değişkenleri alanına ait olarak alınabilen sonsuz nesne dizilerine bağlayan *onarma* (*satisfaction*) kavramıdır. Sayı olarak sınırlı olan belitler iki türdür: bazıları, bir dizinin daha yalın tümcelerinin onarma koşullarına dayanan karmaşık bir tümceyi karşıladığı koşulları verir, diğerleri en yalın (açık) tümcelerin karşılandığı koşulları sağlar. Kapalı tümceler için doğruluk, onarma kavramı açısından tanımlanmıştır. Tarski'nin gösterdiği gibi, bunun gibi yinelenebilir bir kuram, kuramın dilinin yeterli kümeler kuramını içermesi koşuluyla, bildik satırlar yardımıyla açık bir tanım haline gelebilir, ne ki biz bu ek aşama ile uğraşmayacağız.

Özel adlar ve işlevsel ifadeler konu dilin indirgenemez nitelikleri olursa başka güçlükler ortaya çıkabilir. Karmaşık bir sorun katalog aletleriyle ilgilidir. Tarski, kataloglayıcı ya da gösterici yönleri kapsayan biçimlendirilmiş dillerle ilgileniyordu. Dolayısıyla o, tümceleri doğruluk araçları olarak ele alabilirdi; bu durumda, kuramın ifadeleri kapsamı önemsizdir. Ancak doğal diller kaçınılmaz biçimde, zaman gibi gösterici niteliklerle doludur ve dolayısıyla onların tümceleri doğruluk konusunda zamana ve konuşmacıya göre değişir. Çözüm, diller için doğruyu zamana ve kişiye göre tanımlamaktır, ifadelere doğru genişleme yine açıktır.⁵

İzleyen şey, doğal bir dile uygulamak üzere değiştirilmiş bir doğruluk kuramı bir yorum kuramı olarak kullanılabilir, iddiasına ilişkin bir savunmadır. Savunma üç soruyu yanıtlama girişimini

içerecektir: Tanımlanan türden bir doğruluk kuramının doğal bir dil için sağlanabileceğini düşünmek usa uygun mudur?

Böyle bir kuramın, yorumlanacak dilin ön bilgisine sahip bir yorumcu için ussal biçimde elde edilebilir deliller açısından doğru olduğunu söylemek olası olabilir mi?

Şayet kuramın doğru olduğu bilinseydi, dilin konuşanlarının ifadelerini yorumlamak olası olur muydu?

İlk soru, doğal bir dil için bir doğruluk kuramı sağlanabilir, varsayımına dayanarak ifade edilmişti. İkinci ve üçüncü soru, böyle bir kuramın bir yorum kuramıyla ilgili olarak bizim yaptığımız diğer istemleri karşılayıp karşılamayacağını sormaktadır.

1- Doğal bir dile uygun bir doğruluk kuramı sağlanabilir mi?

Bir dilin önemli bir bölümünün (ve bir ya da iki anlam bilimsel yüklem) bizzat kendi doğruluk kuramını açıklamak için kullanılabildiği durumu kısaca düşünmek sorunu değerlendirmeye yardımcı olabilir. Tarski'nin T-Uzlaşımına göre o, tüm T-tümcelerini kapsayan bir kuramın yeterliliğine ilişkin bir sınamadır. Tamamen ölçünlü bir nicel kalıba benzeyen bir şeyi dilin tümcelerine bağlamaksızın ve kuramsal olarak bağıntısız onarma kavramına başvurmaksızın bu sinama bu görünüşte yerine getirilemez.⁶ Ancak T-tümceleri hakkındaki dikkat çekici şey, onları sağlamak için dizgenin kullanması gereken herhangi bir şeyin ve varlık bilimsel çevrenin dönüştürmesi gereken şeyin, tümcenin kendi olanaklarından daha zengin olmayan olanaklarını kullanmak suretiyle bir tümcenin doğruluk koşullarını ifade etmesidir. Temel tümce olası dünyalardan söz etmedikçe, soyut kendilikler, nitelikler ya da önermeler ve temel tümcenin doğruluk koşulları olası dünyalara işaret etmez.

Tarski'nin yaptığı gibi, çözümlenmemiş bir çeviri kavramına başvurmaksızın yabancı bir dil hakkında benzer bir şey yapmanın aynı derecede basit bir yolu yoktur. Ancak kendi dilimiz için

yapabileceğimiz şeyi diğer bir dil için de yapabilmeliyiz. Sorunun, bunu ne dereceye kadar başarabildiğimizi bilmek olduğu ortaya çıkacak.

T uzlaşımını karşılayan bir kuram isteme tarafından zorla yüklenen sınırlamanın önemli olduğu gözükmektedir: örneğin, tutumları niteleyen tümceler, modaliteler, genel nedensel ifadeler, koşul kipleri, niteleyici sıfatlar, 'en çok, en büyük' gibi niteleyiciler vs. birçok sorunu sınırlamalar çerçevesi içinde ele alan, genel olarak kabul görmüş, bilinen hiçbir yöntem şimdilik yoktur. Diğer yandan, bana oldukça etkili bir ilerleme olarak görünen bir şey bulunmaktadır. Birkaç örnekten söz etmek gerekirse, özel adlar⁷ üzerine Tyler Burge'un, -meli, -malı⁸ üzerine Gilbert Herman'ın, küme terimleri ve üstünlük dereceleri üzerine⁹ John Wallace'ın çalışması ve tutumların nitelemeleri ve edimseller üzerine¹⁰, zarflar üzerine, olaylar üzerine ve tekil neden ifadeleri¹¹ ve alıntı¹² üzerine benim kendi çalışmam gösterilebilir.

Yapılmak üzere geriye kalan (ya da yapılanlardan bazıları) hakkında kötümser olmaya eğilimliysek, Frege'nin, Dummet'in denetim altında olan 'çok yönlü genellik' diye adlandırdığı şeyi ortaya koymada gösterdiği görkemli başarısını düşünmeliyiz.¹³ Frege zihninde, Tarski'nin düşündüğü gibi bir doğruluk kuramına sahip değildi, ancak onun, kendisi için bir doğruluk kuramı sağlanabilen türden yapıları araştırdığı ve bulduğu açıktır.

Bir doğruluk kuramını ayrıntılı biçimde doğal bir dile uygulama işi uygulamada neredeyse kesin olarak iki aşamaya ayrılır. İlk aşamada doğruluk, tüm dile göre değil ama dilin beceriyle kullanılan bir bölümüne göre tanımlanacaktır. Bu bölüm, dil bilgisel olarak biçimsiz olduğunda kuşku olmamasına rağmen, tüm dilin açıklayıcı gücünü kapsayan bir tümceler sınırsızlığını içerecektir. İkinci aşama kalan tümcelerden her birini, doğruluğun kendisine göre tanımlandığı tümcelerden birine ya da (belirsizlik durumunda) birden fazlasına eşleyecektir. Kuramın ilk

aşamasının başvurduğu tümcelerin, tüm tümcelerin mantıksal kalıbını ya da derin yapısını sağladığını düşünebiliriz.

2 Yorumun başlamasından önce elde hazır bulunan delile başvurmak suretiyle bir doğruluk kuramını doğrulayabilir miyiz?

T uzlaşımı, bir doğruluk kuramı konu dilinin her tümcesi için bir T-tümcesi meydana getirdiğinde doyurucudur, der. Bir doğruluk kuramının deneysel olarak doğru olduğunu göstermek ve sonra T-tümcelerinin doğru olduğunu kanıtlamak yeterlidir (uygulamada, uygun bir örnek kabul edilebilir bir dereceye kadar kuramı onaylayacaktır). T-tümceleri sadece dilin kapalı tümcelelerinden söz eder, dolayısıyla ilgili kanıt (elbette ifadeler aracılığıyla) konuşmacıların tümceler konusundaki davranış ve tutumlarına ilişkin olguların bütününe kapsayabilir. Uygulanabilir bir kuram elbette tümcesel uzunluktan daha kısa ifadelerin birbirine bağlanmasını tümceler olarak ele alır, sözü geçen kuram onarma ve gönderge gibi anlam bilimsel kavramları tanıtmalıdır ve o, ardıllık varlık bilimine ve ardıllar tarafından sınıflanan nesnelere başvurmalıdır. Tüm bu aygıtlar, dolaysız doğrulamanın erişemediği tam anlamıyla kuramsal yapılar olarak düşünülür. Uygulanabilir bir kuram sadece T-tümceleri kalıbında yoklanabilir sonuçlar gerektirmesi koşuluyla kendi işini yapmıştır ve bunlar hiçbir biçimde dizgeden söz etmez. Böylece bir doğruluk kuramı, dil bilgisel yapıyı ifade eden bir kuram istemi ile yalnızca tümceler hakkında söylediği şey aracılığıyla sınanabilen bir kuram istemini uzlaştırır.

Tarski'nin çalışmasında T-tümceleri doğru olarak kabul edilmiştir, çünkü iki koşullunun doğru bölümünün, kendisi için doğruluk koşullarının verilmekte olduğu tümcenin bir çevirisi olduğu öngörülmektedir. Ancak kökten yorumun konusunu önceden ayırt etmeksizin doğru çevirinin belirlenebileceğini önceden varsayamayız, deneysel uygulamalarda bu varsayımı terk etmeliyiz. Önermekte olduğum şey, açıklamanın yönünü ters çe-

virmeektir: Tarski, çeviriyi benimsemek suretiyle doğruluğu tanımlayabilirdi; var olan düşünce, doğruluğu temel olarak almak ve çeviri ya da yorumun bir açıklamasını elde etmektir. Kökten yorumun bakış açısından üstünlükler açıktır. Her ifade kendi yorumuna sahip olmasına rağmen, doğruluk ifadelerine eklenen ya da eklenmeyen tekil bir niteliktir ve doğruluk konuşmacıların oldukça yalın tutumları arasında bağ kurmaya daha yatkındır.

T uzlaşımını çeviri kavramına başvurmaksızın başka bir tarzda ifade etmede herhangi bir güçlük yoktur: Kabul edilebilir bir doğruluk kuramı, konu dilinin her s tümcesi için şu kalıpta bir tümceyi gerektirmelidir: Ancak ve ancak s ise doğru olan herhangi bir tümcenin P 'nin yerine konulduğu durumda, ancak ve ancak p ise s doğrudur. Bu kalıba bakılırsa, T-tümcelerinin basitçe doğru olduğu delil aracılığıyla kuram sınanmaktadır; ayrıca, ' p 'nin yerini alan şeyin s 'yi çevirip çevirmediğini söylemeliyiz, düşüncesinden de vazgeçmiş bulunuyoruz. Öyle görünmektedir ki, bu derecede az T-tümceleri istersek bir yorum kuramının ortaya çıkma şansı olmayacaktır. Ve eğer T-tümcelerini yalnız başlarına alırsak, bu elbette olanaklı olabilir. Ancak beklenti, bireysel T-tümcelerinin, bir bütün olarak kurama uygun biçimsel ve deneysel sınırlamalar koymak suretiyle, gerçekten yorumlar sağlamaya hizmet edeceği yönündedir.¹⁴

Yine de hangi delilin bir yorumcu için elde edilebilir olduğunu söylemek zorundayız –şimdi gördüğümüz delil T-tümcelerinin doğru olmasıdır. Delil konuşmacının inançlarının ve niyetlerinin ayrıntılı tanımlarını kapsayamaz, çünkü tutumların nitelikleri, en azından ayrıntının gerekli olduğu durumda, birçok yönden yorumla aynı delile dayanması gereken bir kuramı talep eder. İnanç ve anlamın karşılıklı bağımlılığı bu anlamda delil olabilir: Bir konuşmacı, tümcenin (kendi dilinde) ifade ettiği şey nedeniyle ve inandığı şey nedeniyle bir tümceyi doğru olarak kabul eder. Tümceyi doğru olarak kabul ettiğini bildiğimiz için ve anlamı bildiğimiz için onun inancını anlayabiliriz; onun inanç-

larına ilişkin yeterli bilgi sağlandığında, olasılıkla anlamı da çıkarımlayabiliriz. Ne ki kökten yorum, anlamlara ilişkin bilgiyi ya da inançlara ilişkin ayrıntılı bilgiyi doğru olarak öngörmeyen bir delile dayanmalıdır.

Başlangıç için iyi bir konu, bir tümceyi doğru olarak onamaya dair tutumla ilgilidir. Bu elbette bir inançtır, ama bütün tümcelere uygulanabilir nitelikte olan bir tekil tutumdur ve dolayısıyla bizden inançlar arasında titizce ayırt edilmiş ayrımlar yapabilmemizi istemez. Bu, bir yorumcunun yorum yapabilmenden önce tanı koyabilmek amacıyla ussal bir biçimde benimseyebileceği bir tutumdur, çünkü o, bir kişinin doğrunun ne olduğuna ilişkin herhangi bir düşünceye sahip olmaksızın bir tümce dile getirdiğinde bir doğruyu açıklamaya niyet ettiğini bilebilir. Bu samimi iddia, bir kişinin bir tümcenin doğru olduğuna inandığını varsaymak için tek neden değildir. Tutumlar olarak algılandıklarında yalanlar, emirler, anlatılar, olaylar bir konuşmacının kendi tümcelerinin doğru olduğuna inanıp inanmadığını açığa çıkarabilirler. Doğruyu arzu etmek, doğruya ulaşmayı istemek, bir kişinin doğruyu yapacağına inanmak vs. gibi tümcelerle ilgili diğer tutumları yadsımak için hiçbir gerekçe yoktur, ne ki ben bu türden her delilin tümcelerinin doğru olduklarına inanma ile bağlantılı olarak değerlendirilebileceğini düşünmeye eğilimliyim. O halde, elde bulunan delilin sadece yorumlanacak dilin konuşmacılarının belirli zamanlarda ve belirli koşullar altında onların doğru olduklarına inanmaları olduğunu varsayalım. Bu kanıt bir doğruluk kuramını desteklemek amacıyla nasıl kullanılabilir? Bir yandan şu kalıpta T-tümcelerine sahibiz:

(T) x tarafından t anında söylendiğinde ve sadece t anında x 'in çevresinde yağmur yağdığında, 'Es Regnet' Almancada-doğrudur.

Diğer yandan şu kalıpdaki bir delile sahibiz:

(E) Kurt Almanca dil toplumunun bir üyesidir ve Kurt cumar-

tesi öğlende 'Es Regnet'in doğru olduğuna inanmaktadır ve cumartesi öğleyin Kurt'un çevresinde yağmur yağmaktadır.

Sanırım biz E'yi (T)'nin doğru olmasının delili olarak hesaba katmalıyız. Çünkü (T) evrensel olarak nicelenmiş bir koşul kipidir, ilk adım şu iddiayı destekleyen daha fazla kanıt toplamak olabilir:

(GE) $(x) (t)$ (eğer x Almanca dil toplumuna ait ise, bu durumda ancak ve ancak t 'de x 'in çevresinde yağmur yağıyorsa, x 'Es Regnet'i t anında doğru kabul eder).

Bir dil toplumuna başvurmak ayrıntıları görmezlikten gelir, ancak sorunu tanımlanmış da varsaymaz: Eğer yorum kuramları onlar için yararlı ise, konuşanlar aynı dil toplumuna aittirler.

Açık bir itiraz, Kurt ya da başka herhangi biri etrafında yağmur yağıp yağmadığı konusunda hatalı olabilir, biçimindedir ve bu elbette E'yi (GE) ya da (T) için kesin delil olarak almamak için bir nedendir ve bir neden, (GE) gibi genellemelerin genel doğrudan daha fazlası olmasını beklemek değildir. Yöntem, en iyi uyumu elde etmekten daha fazlasını ifade eden bir şeydir. Biz bir doğruluk kuramı hakkındaki biçimsel kısıtlamaları karşılayan bir kuram istiyoruz ve bu, olanaklı olduğu derecede sık söyleyebildiğimiz kadarıyla, Kurt (ve diğerlerini) haklı çıkarmak anlamında uzlaşmayı en yüksek dereceye çıkarır. En yüksek düzeye çıkarma (maximization) kavramı burada genel anlamıyla alınmamalıdır, çünkü tümceler sayı açısından sınırsızdır ve her ne olursa olsun kuram bir kez biçimlenmeye başladığında, artık anlaşılır hatayı onaylamanın ve konu ile ilgili çeşitli yanlış türlerinin olasılığını göz önünde bulundurmanın bir anlamı olur.¹⁵

Bilinmeyen bir yerli dili için bir doğruluk kuramı düzenleme süreci kabataslak aşağıda gösterildiği gibi ilerler. Önce, T uzlaşımını karşılayan bir kuram elde etmek için gerekli olduğu derecede mantığımızı yeni dile uyarlamanın en iyi yolunu araştırırız; bu, mantıksal sabiteleri teker teker almak suretiyle değil de, mantığın bu bölümünü bir darbede dile uygun hale

gelebilen kurşun bir levha gibi ele almak suretiyle, temel ölçme kuramının (ve özdeşliğin) mantıksal yapısını dile yanlış yorumlamak anlamına gelebilir. Buradaki kanıt hemen hemen herkes tarafından hemen hemen her zaman doğru ya da yanlış kabul edilen tümcelerin sınıfları (olası mantıksal doğrular) ve çıkarım örnekleridir. İlk adım yüklemeleri, tekil terimleri, nicelikleri, bağlaçları ve özdeşliği tanımlar; kuramsal olarak o, mantıksal biçim sorunlarını çözer. İkinci adım göstericilerle ilgili tümcelere odaklanır; bu tümceler dünyada meydana gelen bulgulanabilir değişimlere göre bazen doğru bazen yanlış kabul edilir. Bu adım, birinci adımla birlikte, bireysel yüklemeleri yorumlamaya ilişkin olasılıkları sınırlar. Son adım kalan tümceleri ele alır. Bunlar, üzerinde dural uzlaşma olmayan tümceler ya da doğruluk değerine sahip olmaları düzenli biçimde çevrede meydana gelen değişimlere bağlı olmayan tümcelerdir.¹⁶

Bu yöntem, inancı anlama uygun biçimde açıklarken, inancı olanaklı olduğu derecede dural tutmak suretiyle inanç ve anlamın karşılıklı bağımlılığı sorununu çözmek için tasarlanmıştır. Bu, doğruluk koşullarını, elbette neyin doğru olduğuna dair kendi düşüncemiz açısından ussal biçimde olası olduklarında, yerli konuşanlarını doğru kılan yabancı tümcelere bağlamak suretiyle başarılır. Yöntemin doğruluğunu kanıtlayan şey, uzlaşmanın ve uzlaşmamanın benzer biçimde sadece genel bir uzlaşma arka planına karşı anlaşılır olmaları olgusudur. Dile uygulandığında bu ilke şunu ifade eder: (ister bir yorum çevresi aracılığıyla isterse başka biçimlerde), onay ya da yadsıma için ne kadar çok tümce üzerinde uzlaşırsak geri kalanları, onlar üzerinde uzlaşalım ya da uzlaşmayalım, daha iyi anlarız. Uzlaşmayı etkili hale getiren bir bakış açısından yorum yapmaya ilişkin yöntem bilimsel bir önerinin, yanlış olarak ortaya çıkma olasılığı olan insan anlayışına ilişkin cömert bir varsayıma bağlı olduğu tasavvur edilmemelidir. Bizim kendi ölçütlerimizle büyük oranda tutarlı ve doğru olan bir inançlar kümesini açığa vuran bir şey olarak bir varlığın ifadelerini ve diğer davranışlarını

yorumlamak için bir yol bulamazsak, bu varlığı us sahibi, inançlara sahip ve bir şeyler söyleyen olarak düşünmek için hiçbir nedene sahip olamayız.

Bu arada, kendi önerimin yöntem bilimine ilişkin bir düşünceyi vermek istiyorum. Felsefede biz tanımları, çözümlemeleri ve indirgemeleri kullanmaya alışkınız. Tipik biçimde, bunlar bizi daha iyi anlaşılmış ya da açık ya da epistemolojik ya da varlık bilimsel açıdan daha temel kavramlardan diğer kavramlara taşımak amacıyla tasarlanmışlardır. Benim önerdiğim yöntem bu kategorilerden hiçbirine uymamaktadır. Ben açıklanması gereken kavramlarla görece daha temel kavramlar arasında daha gevşek bir bağlantı önerdim. Merkezde doğruluğa ve onarmaya ilişkin ilkel düşünceler içeren tümcelere karmaşık bir yapı yükleyen biçimsel bir kuram, bir doğruluk kuramı yer almaktadır. Bu düşüncelere kuramın biçimi ve delilin yapısı sayesinde uygulama sağlanmıştır. Sonuç, görece yorumlanmış bir kuramdır.

Yöntemin yararı, onun delilsel dayanak düşüncesine kendi bireysel başvurusunda değil, ama en elverişli durumda yorumlanmış güçlü bir kuram düşüncesinde yatar. Bu, anlam bilimsel biçimde ifade edilmiş bir yapıyı sadece tümcesel düzeyde yoklanabilir olan bir kuramla bağdaştırmamızı sağlar. Daha anlamlı bir kazanç, gizil bir konular sonsuzluğunun her birini destekleyen çok güçsüz bir delilin bu konularla ilgili olarak bile zengin sonuçlar sağlayabilmesidir. Sadece konuşmacıların hangi koşullar altında tümceleri doğru kabul ettiklerini bilmek suretiyle doyurucu bir kuramı göz önünde tutarak her tümcenin bir yorumunu verebiliriz. Geriye, bu son iddiayı sağlamlaştırmak ve tamamlamak kalıyor. Kuramın kendisi en sağlam doğruluk koşullarını sağlayabiliyor. Göstermemiz gereken şey, böyle bir kuram daha önce belirlemiş olduğumuz sınırlamaları karşılarsa, bu kuramın yorumlar elde etmek amacıyla kullanılabileceğidir.

3 Bir doğruluk kuramının betimlemiş olduğumuz biçimsel ve deneysel ölçütleri karşıladığını bilirsek, dilin sözü geçen kuramın kendileriyle ilgili olduğu ifadelerini yorumlayabilir miyiz?

Bir doğruluk kuramı konu dilinin her bir tümcesi için bir T-tümcesi gerektirir ve bir T-tümcesi doğruluk koşullarını sağlar. Dolayısıyla basitçe, bir T-tümcesi bir tümcenin 'anlamını verir' demek ilgi çekicidir. Elbette kendisi bir anlam olan bir varlığı adlandırmak ya da betimlemek yoluyla değil, ama sadece hangi koşullar altında bir tümcenin bir dillendirilişinin doğru olduğunu söylemek suretiyle.

Ne ki biraz üzerinde düşündükten sonra bir T-tümcesinin ilgili olduğu tümcenin anlamını vermediği ortaya çıkar. T-tümcesi belli koşullara göreli doğruyu belirler, ama o konu dili tümcesi doğrudur demez, *çünkü* koşullar onu sınırlar. Eğer doğruluk değerleri o denli çok özdeksel olsaydı, T-tümcesi, 'Kar beyazdır' için, ancak ve ancak kar beyaz ise o doğrudur diyebildiği gibi, ancak ve ancak çimen yeşil ise ya da $2+2=4$ ise o doğrudur da diyebilirdi. Olasılıkla, hiçbir yeterli doğruluk kuramının bu kadar kural dışı T-tümceleri ortaya koymayacağından emin olabiliriz, ancak bu güven bize T-tümcelerinin çoğunu anlama yetkisi vermez.

Yararlı görünen bir öneri, yabancı bir tümceyi yorumlamamıza izin veren şeyin tek başına T-tümcesi değil, ama bir T-tümcesinin kurallara uygun delilidir, yollu iddiadır. Bir doğruluk kuramı göz önünde bulundurulursa, bu iddianın yaptığı gibi, iki koşulların bir dizisi boyunca ilerlemek ve biriciklik uğruna sadece sağ ve sol öncelikleri idare eden rastgele kararlar istemek suretiyle kurallara uygun bir delil yapılandırmak kolaydır. Delil, kuramın tümceye bağladığı mantıksal biçimi yansıtmaz ve dolayısıyla anlamla ilgili bir şeyleri açığa vurduğu düşünülebilir. Ama gerçekte, eğer bildiğimiz tüm şey tümcelerinin belirli bir dizisinin özel bir T-tümcesine ilişkin herhangi bir doğru kuram tarafından sağlanmış bir delil olduğu ise, nasıl

yorum yapacağımız konusunda öncekinden daha çok şey bilemeyiz.

Bu satırlara ek olarak son bir öneri, tümcenin dili ile ilgili uygun bir doğruluk kuramını bilmemiz koşuluyla özel bir tümceyi yorumlayabiliriz, biçimindedir. Çünkü bu durumda sadece yorumlanması gereken tümceyle ilgili T-tümcesini değil, ama ayrıca tüm diğer tümcelerle ilgili T-tümcelerini ve elbette tüm delillerle ilgili T-tümcelerini 'biliyoruz'. Bu durumda, tümcenin bir bütün olarak dildeki yerini görebiliriz, tümcenin önemli her bir parçasının işlevini bilebiliriz ve bu tümce ile diğerleri arasındaki mantıksal bağları bilebiliriz.

Eğer bir T-tümcesinin Tarski'nin T uzlaşımını karşıladığını bilseydik, bu T-tümcesinin doğru olduğunu bilebilirdik ve onu bir tümceyi yorumlamak için kullanabilirdik, çünkü iki koşullunun doğru bölümünün, yorumlanması gereken tümceyi çevirdiğini bilebilirdik. Var olan sorunumuz, kökten yorumda bir T-tümcesinin çeviri ölçütünü karşıladığını varsayamayamız olgusundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, gözden kaçırdığımız şey seçenek bir ölçüt sağlamış olmamızdır: Bu ölçüt, T-tümcelerinin bütünü (yukarıda tanımlanan anlamda) yerli konuşanları tarafından doğru kabul edilen tümcelere ilişkin delile en iyi biçimde uygun olmalıdır, biçimindedir. Şimdiki düşünce, her bir T-tümcesi için Tarski'nin açıkça benimsediği şey bütünlükçü bir sınırlama tarafından dolaylı biçimde sağlanabilir, yolludur. Bu sınırlama yeterli ve uygun olduğunda her bir T-tümcesi gerçekten kabul edilebilir bir yorum sağlayacaktır.

Bu durumda, deneysel bir doğruluk kuramına ait bir T-tümcesi bir tümceyi yorumlamak amacıyla kullanılabilir, yeter ki biz ayrıca onu gerektiren kuramı bilelim ve onun biçimsel ve deneysel ölçütü karşılayan bir kuram olduğunu bilelim.¹⁷ Çünkü eğer sınırlamalar yeterli olursa kabul edilebilir kuramlar alanı öyle olacaktır ki, onlardan herhangi biri her bir olası ifade için birkaç doğru yorum verebilecektir. Bunun nasıl işlediğini gör-

mek için, bir an, sınırlamaların olası kuramları bir kurama indirgediği ve bu kuramın da daha önce tartışılan T-tümcesini ima ettiği saçma bir varsayımı kabul edin. Bu durumda, bu T-tümcesini, Kurt'un 'Es regnet' sözünü onun yağmur yağıyor sözü olarak yorumlamak için kullanabiliriz. Sınırlamaların esnek yapısı göz önünde tutulduğunda, tüm kabul edilebilir kuramların özdeş olması olası değildir. Tüm delil hazır olduğunda, Quine'ın da vurguladığı gibi, bizim bir konuşmacıya yüklediğimiz inançlar ve onun sözlerine yüklediğimiz yorumlar arasındaki karşılıklı değişimler artakalacaktır. Bununla birlikte, sonuçta meydana gelen belirsizlik o denli büyük olamaz, ama sınamaları geçen herhangi bir kuram yorumlar sağlamaya hizmet edecektir.

NOTLAR

1. 'Kökten yorum' terimi, Quine'in 'kökten çeviri' terimi ile güçlü benzerliği göstermek üzere düşünülmüştür. Bununla birlikte, benzerlik özdeşlik değildir ve 'çeviri' yerine 'yorum' başkalıklarından birine işaret eder: daha güçlü vurgu birincisinde açıkça anlam bilimsel olan üzerine yapılmıştır.
2. Bk. 1. Makale, Donald Davidson (1984), *Doğruluk ve Yorum Üzerine İncelemeler* içinde, Oxford, Clarendon yay.
3. Dil Felsefesindeki sorunları çalışmak için bir araç olarak uygun deneysel kısıtlamalara sahip bir çeviri yönergesi düşüncesi elbette Quine'in düşüncesidir. Şimdiki konu ile ilgili düşüncemin çoğunu bu düşünce telkin etmiştir ve benim önerim önemli açılardan Quine'inkine çok yakındır. Çünkü Quine benim belirlemiş olduğum sorunlara yanıt veremeyi tasarlamamıştı. Çeviri yöntemi, bir çözüm olarak kökten yorum sorununa uygun değildir, iddiası Quine'in önerisinin herhangi bir öğretisine ilişkin bir eleştiri değildir.
4. A. Tarski, 'Biçimlendirilmiş Dillerde Doğruluk Kavramı, *Mantık, Anlam Bilim ve Matematik* içinde, Oxford: Clarendon yay, 1956.
5. Bir doğruluk kuramının işaret zamirlerini nasıl ele aldığına ve T Uzlaşımının nasıl değiştirilmesi gerektiğine ilişkin bir tartışma için bk. S. Weinstein, 'Doğruluk ve İşaret Zamirleri', *Nous* 8(1974), 179-84.
6. Bk. J. Wallace, 'Göndergenin Yapısı Üzerine', *Synthese* 2(1970), 61-90, ve Donald Davidson'ın adı geçen eseri, 1984, bölüm 3.
7. T. Burge, 'Gönderge ve Özel Adlar', *Journal of Philosophy*, 70(1973), 425-39.
8. G. Harman, Gizli Ahlaki Görecelilik, *Philosophical Review* 84(1976), 3-22.
9. J. Wallace, 'Olumlu (Sıfat ya da Zarfların) Üstünlük Derecelerini Gösteren/Karşılaştırmalı En Üstünlük, *Journal of Philosophy*, 69(1972), 773-82.
10. Bk. Davidson, adı geçen yapıt (1984), 7. ve 8. makaleler.
11. Bk. 6-10. makaleler, Davidson, *Edimler ve Olaylar Üzerine Makaleler* içinde (Oxford, Clarendon yay. 1980).

12. Bk. Davidson, a.g.e. içinde 6. Makale.
13. M. Dummett, *Frege: Dil Felsefesi* (London, Duckworth, 1973).
14. Temel nitelikler için bk. 10-12. makaleler, Davidson, a.g.e. içinde (1984).
15. 'En iyi uyum'u elde etmeye ilişkin daha fazla bilgi için bk. Davidson'ın 2. makalesinin 11. notu, a.g.e. (1984).
16. Bu açıklamanın, Quine'in *Sözcük ve Nesne*'nin ikinci bölümündeki kökten çeviriye ilişkin açıklamasına benzerlik boyutunun ayırdında olan okuyucular ayrıca şu ayrımı da ayırt edeceklerdir: Benim yöntemimde yer alan anlam bilimsel sınırlama nicel yapıyı zorla yorumlanacak dile yükler ve olasılıkla mantıksal biçim belirsizliğine aian bırakmaz; uyarıcı anlam kavramı benim yöntemimde hiçbir işlev yerine getirmez; ancak onun işlevi, dünyanın tümcelerinin doğruluğuna karşı tutumdaki değişmelerle birlikte değişen nesnel niteliklerine göre anlaşılır; Quine'in sadece (salt) tümcesel bağlayıcıların tanımlanması ile ilgili olarak vurguladığı iyi niyet ilkesini tümüyle kullanmaktayım.
17. Davidson, adı geçen yapının 12. makalesine ve 2. makalesinin 11. notuna bakınız.

ANLAM BİLİM VE ANLAM BİLİMSEL YETERLİLİK

Scott Soames

Dile ilişkin temel anlam bilimsel gerçek, onun dünya hakkında bilgi içermesidir. Konuşmacılara ilişkin temel ruhsal-anlam bilimsel gerçek, onların kendi dillerinin tümceleri tarafından dünya ile ilgili olarak yapılan iddiaları anlamalarıdır. Bu benzerlik anlam bilimsel kuramlarla anlam bilimsel yeterlik kuramları arasındaki yakın bir benzerliğe işaret etmektedir. Bir anlam bilimsel kuram, hangi bilginin bağlamlarla ilgili tümceler tarafından şifrelendiğini bize söylemelidir. Çünkü yeterli konuşmacıların bu bilgiyi anladığı ve tümceleri bağlamlarıyla doğru bir biçimde eşleştirme yetisinin anlam bilimsel yeterliliğin özü olduğu gözükmektedir, anlam bilimsel kuramın kendisinin bir yeterlilik kuramı olduğu ortaya çıkabilir.

Böyle bir düşünce, sanıyorum, oldukça yaygın olagelmıştır. Gramerlerinin, kendileri sayesinde konuşanların söz dizimsel olarak yeterli olduğu dilbilgisel bilgiyi açıkça betimlemek olduğunu bize söyleyen söz dizimcileri hepimiz tanıyoruz. Bu bilginin genel olarak, olasılıkla bununla sınırlı olmamasına rağmen, hangi sözcük dizilerinin dilin gerçek (ya da dilbilgisel) tümceleri olduğunun bilgisini içerdiği düşünülür. Ayrıca, bir anlam bilimsel kuramın, kendisi nedeniyle konuşmacıların anlam bilimsel olarak yeterli olduğu anlam bilimsel bilgiyi açıkça tanımlaması ge-

rektiği gözükmemektedir. Bu bilginin, bununla sınırlı olmamasına rağmen, olasılıkla tümcelerin doğruluk koşullarının bilgisini kapsayacağını sanıyorum.

Doğruluk koşullarına odaklanmanın nedeni anlam bilimsel bilginin simgesel niteliğinden kaynaklanmaktadır. Eğer dünya gerçekte olduğu biçimiyle temsil edildiği duruma uygun olmalıysa, belirli bir durum olarak dünyayı temsil eden tümce açıkça yerine getirilmesi gereken koşullar öne sürer. Böylece, bir tümce tarafından şifrelenen anlam bilimsel bilgi, tümcenin doğru olduğu koşulları belirler. Anlam bilimsel bilgi hakkında doğruluk koşulları hakkında bulunandan daha fazla şey bulunabilir, ancak doğruluk koşulları olmaksızın bilgi olamaz. Bu nedenle, eğer anlam bilimsel yeterlik, anlam bilimsel olarak bir tümce tarafından şifrelenen bilgiyi kavramaya bağlı olursa, bu durumda onun doğruluk koşullarına ilişkin bilgiyi içermek zorunda olduğu görülebilir.

Dil bilimsel söz dizim kuramları ve anlam bilim, ruh bilimsel yeterlik kuramları olarak benzer olabilirler, düşüncesi iki temel biçime bürünmektedir. Daha yalın biçim, kendisine ilişkin bilginin yeterliği izah ettiği kuramlar sağlamak için söz dizim ve anlam bilim kuramları gerektirir; bununla birlikte o, bilişsel ifadeleri ve nedensel olarak bu bilgidен sorumlu olan süreçleri açıkça betimlemek için bu kuramları talep etmez. O özellikle dil bilimsellik ya da psikolojik bakımdan gerçek herhangi bir dizgenin zihinsel olarak temsil edilmiş öğeleri olarak, doğruluk koşulları hakkındaki kuramları elde etme konusunda dil bilimsel kuramlarda kullanılan kavramsal düzeneği gerektirmez. O sadece, doğru dil bilimsel kuramlar tarafından tanımlanmış bilginin psikolojik bakımdan nasıl anlaşılacağına dair soruyu yanıtlamadan bırakır.

Bu düşüncenin, dil bilimsel kuramlar, dil bilimsel yeterliğin psikolojik kuramları olarak benzer olabilirler, yollu daha sağlam bir biçimi bu soruya yanıt vermeye çalışır. Bu düşünceye göre,

söz dizimsel ve anlam bilimsel kuramlar sadece tümcelerin dil bilimsel açıdan önemli niteliklerini tanımlamak amacıyla istenilmezler, ancak ayrıca zihinsel olarak temsil edilmiş herhangi bir şeye dayanmak suretiyle bunu yaptıkları için kavramsal aygıtlar konuşmacıların bu nitelikleri kabul etmesinden sorumludur. Eztümce, dil bilimsel kuramlar hem dil bilimsel yeterlik için gerekli olan bilgiyi ve hem de bu bilginin kendisinden meydana geldiği düzeneği açıkça tanımlamak için gereklidirler.

Sağlam yaklaşım birçok söz dizimci tarafından olumlanmış olmasına rağmen, son derece de tartışmalı olagelmıştır. Onun söz dizim ve anlam bilim adına yadsınması gerektiğine inanıyorum.¹ Bununla birlikte bu benim şimdiki amacım değildir. Kanıtlamak istediğim şey, en azından anlam bilim durumunda, ılımlı yaklaşımın da yanlış olduğudur. Anlam bilimsel kuramlar, bir konuşmacının bildiği şeyin, konuşmacının kendisi nedeniyle anlam bilimsel olarak yeterli olduğu şey olduğunu söylemezler. Anlam bilimsel yeterlik, doğru bir anlam bilimsel kuram tarafından tanımlanmış ifadelerin anlam bilimsel niteliklerine ilişkin bilgiden ortaya çıkmıştır.

Doğruluk Koşullarının Bilgisi

En yalın ancak en önemli bölümlerle başlayalım. Anlam bilimin görevi, kendileri aracılığıyla tümcelerin dünyayı temsil ettiği ilkeleri belirlemektir. Eğer dünya bu betimlemeye uygun olarsa, açıkça yerine getirilmesi gereken koşullar yüklemeksizin, dünyayı belirli bir durum olarak betimlemek olanaksızdır. Böylece, bir anlam bilimsel kuramın yerine getirmesi gereken şey, her ne olursa olsun, en azından doğruluk koşullarını tanımlamaktır. Belli diller için bunu yapmanın iki ölçünlü yolu vardır. Bir tanesi dile ilişkin Davidson-tarzı bir doğruluk kuramının yapısını içerir. Diğeri, dil ile ilgili görelî bir doğruluk kavramına ait bir kuram ya da tanımın inşasını içerir, bir *w* dünyasına göre doğruluk. Her iki kuram tümceilerin doğruluk koşullarını veren ifa-

deleri gerektiren kuramlar olarak düşünülebilir. İlk durumda, bu ifadeler T kalıbının örnekleridir; diğerinde onlar Tw kalıbının örnekleridir. (Örnekler, 'S'nin yerine geçen tümcenin bir açılımının yerine 'P'yi koymak suretiyle oluşturulmuştur.)

Kalıp T: Ancak ve ancak P ise 's' (L'de) doğrudur.

Kalıp Tw: Ancak ve ancak (w,r,t w) w'da P ise, 's' (L'de) doğrudur.

Bu noktada, doğruluk koşullarının bilgisinin anlam bilimsel yeterlik için zorunlu olduğu ve bu nedenle bu yeterliğin, bu kalıplardan biri ya da diğerinin her bir örneği tarafından ifade edilen şeyi bilmenin bir sonucu olduğu düşünülebilir. Ne ki bu yanlıştır. Doğruluk koşullarının bilgisi (bu anlamda) ne zorunludur ne de bir dili anlamak için yeterlidir.

O yeterli değildir, çünkü mantıksal olarak her şeyi bilen kişi için bile şunu bilmek olanaklı iken,

(1) Ancak ve ancak Florence (w'da) güzel bir kent ise, 'Frenze é una bela città' İtalyancada doğrudur (w.r.t w),

aynı kişi aşağıdaki önermeye inanmakta başarısız olabilir,

(2) 'Frenze é una bela città, İtalyanca'da Florence güzel bir kenttir anlamını ifade eder.

Ancak o, bunun yerine şu önermeye inanabilir:

(3) 'Frenze é una bela città', İtalyanca'da, Florence güzel bir kenttir ve aritmetik tam değildir anlamına gelir.

Bunun için gerekli olan tüm şey, kişinin, ancak ve ancak (w'da) Florence güzel bir kent olduğunda ve aritmetik tam olmadığında (herhangi bir w için) Florence'nin (w)'da güzel bir kent olduğuna inanmasıdır. Kısaca, doğruluk koşullarına ilişkin doğru inançlar anlam hakkındaki yanlış inançlarla tutarlıdır. Bir kişi zaman zaman onun, tüm dille ilgili olan, sınırlı bir oranda doğru kabul edilmiş bir doğruluk kuramından sağlanan her şeyi kapsamak amacıyla, kişinin doğruluk koşulları hakkındaki bilgisini istemek suretiyle bu sorundan kurtulunabileceğini önerdiğini

görür. Ne ki bu böyle değil. Bir kişi her zaman, bir birinci dereceden dili göz önünde tutmak suretiyle, önermelerinden her biri açıklama ya da yorum için bir temel sağlamada başarısız olurken, bir konu dili tümcesinin doğruluk koşullarını doğru biçimde sağlamada (4)'e benzeyen, büyük oranda doğru, sınırlı bir oranda kendiliğinden apaçık doğruluk kuramları yapılandırabilir.

(4) Ancak ve ancak Florance (w'da) güzel bir kent ise ve aritmetik kusurlu ise, 'Frenze é una bela città' İtalyanca'da doğrudur (w.r.t.w).

Konu dili hakkında bilgisi olmayan birine sınırlı bir derecede doğru kabul edilmiş bir doğruluk kuramı sunulduğunu hayal edin. Ona ayrıca anlam hakkında bilgi verilmedikçe, o bu doğruluk kuramının konu dili tümcelerini açıklamak ve yorumlamak için kullanılabiliyor kullanılamayacağını bilmenin hiçbir yoluna sahip olmayacaktır. O özellikle, '...anlamına gelmektedir'in yerine 'ancak ve ancak ... ise doğrudur'u koymanın sonucunun, kendi önermeleri içinde (2)'deki gibi doğrular mı sağlayacağını yoksa (3)'deki gibi yanlışlar mı sağlayacağını bilgisine ulaşmanın hiçbir yoluna iye olmayacaktır. Doğruluk koşullarının bilgisi, hatta bu dizgesel çeşidin bilgisi, basitçe anlamın bilgisi için ya da anlam bilimsel yeterlik için yeterli değildir.²

O ayrıca zorunlu da değildir. Doğruluk koşulları hakkındaki bilgi, daha önce de betimlediğim gibi, doğruluğun bir üst dil kavramına sahip olmayı koşul olarak gerektirir. Bu nedenle, anlamı anlamak için böyle bir bilgi zorunludur iddiası, ilk önce böyle bir kavrama sahip olmaksızın hiç kimsenin bir dili öğrenmemesini ve anlayamamasını gerektirir. Ne ki bu sonuç yanlış gözükmemektedir. Küçük çocuklar ve kültürlü olmayan yetişkinler 'doğru'yu ya da benzer herhangi bir yüklemi bilmeksizin kesinlikle tümcelerin çoğunu anlayabilmektedirler.

Bununla beraber, ona uygun bir sözcüğe sahip olmamalarına rağmen doğruluğun bir üst dil kavramına sahip olmalılar

mı? Ben bunun için hiçbir neden göremiyorum. Belki de, böyle bir kavramdan yoksun olan birinin bir dil kullanıcısı olamayacağı önerilecektir, çünkü bir dili kullanmak için bir kişi iddialı ifadelerin doğruluğu amaçladığını ve yanlışlıktan kaçınmaya çalıştığını anlamalıdır. Bir çocuk, 'Anne çalışıyor'un sadece anne çalıştığında ısrarla söylendiğini ve 'Baba uyuyor'un sadece baba uyumakta olduğunda ısrarla söylendiğini bildiği sürece iyi ilişkiler içinde olacaktır. Çocuk kendi kendine konuşmak ya da düşünmek zorunda değildir. "x bir tümce ise, tüm x için, sadece x doğru olduğunda bir kişi x'i iddialı bir biçimde (kesin bir biçimde) dile getirmelidir, biçiminde genel (ancak iptali olasılı) bir beklenti vardır." Eğer o kendi kendine konuşuyor ya da düşünüyorsa, "Bir kişi, sadece anne çalışmakta ise 'Anne çalışıyor'u iddialı bir biçimde söylemelidir; sadece baba uyumakta ise 'Baba uyuyor'u iddialı bir biçimde dile getirmelidir, yollu genel (ancak iptal edilebilir) bir beklenti vardır ve her tümce için benzer şey geçerlidir", biçimindeki düşünce onun için yeterlidir. Bunun için hiçbir doğruluk kavramı gerekli değildir.³

Buradaki sorun, bu yalancı yer değiştirmenin kendi doğruluk-içeren raydaşıyla kesin olarak aynı şeyi söylemesi değildir. Genel olarak, üst dilsel doğru anlamlı güç kaybı ve uygulamısal yarar olmaksızın elenebilir değildir. Sorun, bir dili öğrenmek ve anlamak için böyle bir kavrama sahip olmanın zorunlu olmasıdır. Bu nedenle, T ve Tw kalıplarının örnekleri tarafından açıklanan şeyin bilgisi ne zorunludur ne de anlam bilimsel yeterlilik için yeterlidir.

Doğruluk Koşullarının Ötesinde

Anlam bilimsel yeterliğin böyle açıklamalarıyla ilgili sorun aşağıda gösterildiği gibi açıklanabilir: 'P'nin yerini alan tümce, 'S'nin yerine geçen tümcenin kurallı (katı) bir açıklaması olsa bile, onları ilişkilendirmek için kullanılan "bağlayıcı",

(5) Ancak ve ancak (w'da) ... ise, ... (w'da) doğrudur ...

bir tümcenin anlamını anlamak ve bilmek için zorunlu olan bilgiyi sağlayamayacak derecede kaypaktır. Bu nedenle, doğruluk koşullarının bilgisi (bu anlamda) anlam bilimsel yeterliği açıklayamaz.

Anlamın bilgisi nasıl açıklanabilir? Doğal bir öneri, bir tümcenin anlamını bildiğinde bir kişinin bildiği şey,

(6) 'S', belirli bir (bu ya da şu) P anlamına gelir

ya da

(7) 'S', belirli bir (bu ya da şu) P'den söz etmektedir,

kalıbı ile ilgili bir şeydir, biçimindedir. Bununla birlikte iki özelliğe dikkat edilmelidir.

Önce genel olarak, eğer x belirli bir P&Q'dan söz eder ya da bu P&Q'yu ima ederse, bu durumda x, p ve x'in sözü geçen Q'dan söz ettiğini ya da Q anlamına geldiğini söyler ya da ima eder. Örneğin, eğer Reagan savunma harcamasının artacağını ve vergilerin indirileceğini söyleseydi ya da ima etseydi, bu durumda o, savunma harcamasının artacağını söylemiş ya da ima etmiş olacaktı ve vergilerin indirileceğini söylemiş ya da ima etmiş olacaktı. Bununla birlikte, 'Savunma harcaması artırılacak ve vergiler indirilecek' tümcesi İngilizcede ne savunma harcaması artırılacak anlamına gelir ne de vergiler azaltılacak anlamına. Biz İngilizcede bir tümce falan filan anlama gelir dediğimizde, sanıyorum, o falan filan anlamı ifade eden önermeyi açıklamaktadır diyoruz. Belirli bir bağlaç tekil, bileşik bir önermeyi beyan eder, o ayrıca kendi bileşiklerinin açıkladığı önermeleri açıklamaz.

İkinci olarak, bir konu dili tümcesi gösterici ögeler içerdiğinde, onun anlamını onun açıklamak üzere kullanılabildiği ayırmalı önermelerin herhangi biri ile özdeşleştirmek istemeyiz. Örneğin, 'Ben New Jersey'de yaşıyorum'un, ben (S.S.) New Jersey'de yaşıyorum anlamını ifade ettiğini söylemek istemiyorum. Tümce belirli bir biçimde, benim hakkımda başka herhangi

biri hakkında ifade ettiği anlamdan daha fazla şey ifade etmez. Onun anlamı daha çok, ayrımlı bağlamlarda ayrımlı (ancak dizgesel olarak birbiriyle ilgili) önermeleri açıklamak üzere onun kullanılmasına izin veren şeydir.

Bu özellikler (8) önerisi sayesinde bağdaştırılabilir.

(8)a Bir tümcenin anlamı, ifadenin bağlamlarından, tümce tarafından bu bağlamlarda ifade edilen önermeye doğru bir işlevdir.

b Anlamın bilgisi, K kalıbının örnekleri tarafından ifade edilen şey hakkındaki bilgidir. (Örnekler, C'nin yerine ifadenin bağlamının bir tanımını koymak suretiyle ve 'P'nin yerine 's'nin yerine geçen tümcenin tanımlanan bağlamda ifade ettiği önermeyi ifade eden bir tümceyi koymak yoluyla elde edilirler.) K kalıbı: 'S', P'nin C bağlamına göreli olduğu bir önermeyi ifade eder.

Bu kalıbı oluştururken ifade eder yüklemine tümceleri, bağlamları ve önermeleri ilişkilendiren üç-görevli bir yüklem olarak alıyoruz. Bu yüklemde yararlanan bir anlam bilimsel kuram, bir tümcenin doğruluk koşullarını kendisinin dile getirdiği önermeden çıkarımlarken önermeleri bağlamla ilgili tümcelere özgü kılacaktır. Bu durumda, anlam bilimi anlam bilimsel yeterlilikle ilişkilendirmeye ilişkin öneri, doğru bir anlam bilimsel kuram, kendi bilgisi anlam bilimsel yeterliği ifade eden K kalıbının örneklerini gerektirecektir, biçimindedir.

Ancak önermeler nedir ve tümcelere nasıl yüklenirler? Bildik bir öneri, önermeler, bir dünya ile ilgili doğruluğu yinelenebilir nitelikleri sayesinde tümcelere yüklenen, metafiziksel açıdan olası dünyaların kümeleridir, biçimindedir. Böyle bir doğru tanımlamasını göz önünde tutmak suretiyle bir kişi, bir S tümcesi tarafından ifade edilen önermeyi w dünyalarının kümesi olarak tanımlayabilir, öyle ki S w'da doğru olsun.

Bununla birlikte, bu gerçekleşmeyecektir. Bu yaklaşıma göre, zorunlu olarak eş değer olan önermeler belirlenir -örneğin, Florance güzel bir kenttir önermesi, Florance güzel bir kent-

tir ve aritmetik kusursuz değildir önermesiyle özdeşleştirilir. Böylelikle yaklaşım, bu önermelerden birine inanan kişinin diğerine de inandığını, bunlardan birini açıklayan herhangi bir tümcenin diğerini de açıkladığını ve bir tümcenin bunlardan birini açıkladığını bilen bir kişinin aynı tümcenin diğerini de açıkladığını bildiğini öngörür. Bu sonuçlar kabul edilemez niteliktedirler.

Sorunun, doğruluk-sağlayıcı koşullar olarak kendilerine göre doğruluk koşullarının açıklandığı ve önermelerin yapılandırıldığı metafiziksel olarak olası dünyaların seçiminden kaynaklanmadığına dikkat etmek önemlidir. Oldukça ılımlı ve ussal varsayımların arka planına bakılırsa, bir kişi bağlaç, niceleme ve tanımlar gibi yapılara sahip bir doğruluk tanımındaki ölçünlü yinelenebilir yargıların korunmasına izin veren doğruluk-sağlayıcı koşulların herhangi bir ince-taneli kavramı (fine-grained concept) ile ilgili olarak aynı sorunu yeniden yapılandırabilir.⁴ Bu, hangi doğruluk-sağlayıcı koşulların var olduğunu kabul ederse etsin, bir kişi ne bir tümce tarafından ifade edilen bir önermeyi bu tümcenin doğru olduğu koşullar ile özdeşleştirebilir ne de bir anlam bilimsel kuramı bir koşulla ilgili bir doğruluk tanımıyla özdeşleştirebilir, demektir.

Gerekli olan şey, bilinen anlam bilimsel önceliklerin bir tersine çevrilmesidir. Önermeleri kavramsal olarak öncelikle doğruluk niteliklerinin nesneleri olarak düşünmek yerine, onları doğrudan tümcelere bağlayan anlam bilimsel kuramlar kurmalıyız ve tümcelerin doğruluk koşullarını, açıkladıkları önermelerin doğruluk kuramlarından çıkarmalıyız. Bu önermeler, tutumların ince-taneli nesneleri olarak hizmet etmek için hem açıkladıkları tümcelerin yapısını ve hem de alt tümcesel öğelerin anlam bilimsel içeriklerini şifrelemelidir. Bu biçimde, önemli derecede ayrılmı yapıları sahip olan tümceler, aynı doğruluk-sağlayıcı koşullarda doğru olmalarına rağmen ayrılmı önermeleri dile getirebilirler.

Bu düşüncelerin anlam bilim ve anlam bilimsel içeriğin gerçekten Russell'cı bir kavramı ile tamamlanabileceğine inanıyorum.⁵ Bu yaklaşım, yalın bir temel dili lambda soyutlaması, bir inanç uzmanı ve her biri anlam bilimsel açıdan doğrudan göndergesel olan yalın tekil terimler dizisi aracılığıyla düşünmek suretiyle örneklenebilir.⁶ Russell'cı açıklamaya göre, bir görevle ilgili bir değişkenin anlam bilimsel içeriği sadece değişkenin değeri olarak belirlenmiş nesnedir; kapalı (doğrudan göndergesel) bir terimin anlam bilimsel içeriği onun bağlamla ilgili göndergesidir; n-görevli yüklemelerinin içerikleri n-görev nitelikleri ve bağıntılarıdır. '&' ve '~' içerikleri, BAĞLAÇ ve DEĞİLLEME, doğruluk değerlerinden doğruluk değerlerine doğru olan işlevlerdir.

Lambda soyutlaması ve varoluşsal niceleme gibi değişken-bağlayıcı işler, belirli bileşik ifadelerle karşılık gelen karmaşık niteliklerin işlevini yerine getirmek amacıyla önermesel işlevleri kullanarak ele alınabilir.⁷ Bu yaklaşıma göre, $[lxRx,x]$ 'in anlam bilimsel içeriği, o bireylerinden R tarafından ifade edilen bağıntıyı $\langle o,o \rangle$ çiftine bağlayan önermelere kadar olan g işlevidir. O halde $\acute{e}[lxRx,x]t\grave{u}$, R'yi yerine getirme niteliğini kendine göre t'nin göndergesine bağlayan bir kalıp olarak düşünülebilir ve $\acute{e}xRx,x\grave{u}$, 'g en az bir nesneye bir doğru önerme yükler'i söyleyen olarak düşünülebilir. Önermelerin tümcelere yinelenen yüklenişi (9)'da verilmiştir.⁸

(9)a P^* 'ın P tarafından ifade edilen bir nitelik olduğu ve o_i 'nin C ve f ile ilgili t_i 'nin içeriği olduğu durumda, bir c bağlamı ve f özgülmesi ile ilgili bir $[Pt_1, \dots, t_n]$ atomik kalıbı tarafından ifade edilen önerme, $\langle \langle O_1, \dots, O_n \rangle, P^* \rangle \rangle$ 'dir.

b o'nun C ve f ile ilgili t'nin içeriği olduğu ve g'nin, o bireylerinden başlayıp C ve f'den çoğunlukla v'nin değeri olarak o'yu belirlemede ayrımlı olan f' yüklemesi ile ilgili S tarafından ifade edilen önermeye kadar olan bir işlev olduğu durumda, C ve f ile ilgili $\acute{e}[lvS]t\grave{u}$ kalıbı tarafından ifade edilen önerme $\langle \langle O \rangle, g \rangle \rangle$ 'dir.⁹

c Sırasıyla, S önermesi ve R önermesi C ve f ile ilgili S ve R tarafından ifade edilmiş önermeler olduğunda ve DEĞİLLEME (NEG) ve BAĞLAÇ (CONJ)'in olumsuz ve bağlaçla ilgili doğruluk işlevi olduğu durumda, C ve f ile ilgili $\epsilon \sim S$ ve $\epsilon S \& R$ tarafından dile getirilen önermeler, $\langle \text{DEĞİLLEME}, S \text{ önermesi} \rangle$ ve $\langle \langle \text{BAĞLAÇ} \langle S \text{ önermesi}, R \text{ önermesi} \rangle \rangle$ 'dir.

d BAZI'nın boş olmayan bir kümenin niteliği olduğu ve g'nin (b)'deki gibi olduğu durumda, C ve f ile ilgili $\epsilon \$ \vee S$ tarafından ifade edilen önerme, $\langle \text{BAZI}, g \rangle$ 'dir.

e B'nin bir inanç bağıntısı olduğu, o'nun C ve f ile ilgili t'nin içeriği olduğu ve S önermesinin C ve f ile ilgili S tarafından ifade edilen önerme olduğu durumda, C ve f ile ilgili ϵt S'nin ... olduğuna inanmaktadır tarafından ifade edilen önerme, $\langle \langle o, S \text{ önermesi} \rangle, B \rangle$ 'dir.

f Bir C bağlamıyla ilgili (hiçbir serbest değişkene sahip olmayan) bir tümce tarafından ifade edilen bir önerme, bu tümcenin C ve her bir f özgülemesiyle ilgili olarak ifade etmiş olduğu bir önermedir.

Bu yaklaşıma göre, bir ifadenin anlamı bağlamlardan önermesel bileşenlere kadar olan bir işlevdir. Bir tümcenin anlamı, bağlamlardan tasarlanmış önermelere kadar olan bir düzensel işlevdir. Bağlamlarla (ve koşullarla) ilgili tümcelerin ve ifadelerin işlemleri (ve kaplamaları), önermelerin ve önermesel unsurların işlemlerinden (ve kaplamalarından) türer. Bunlar sırasıyla, bir durumla ilgili doğruluğun önermeler için yinelemeli bir tanımlamasından elde edilebilir.

Bu nedenle, bir n-durum niteliğinin işleminin koşullardan başlayarak koşullardaki niteliği sonsuz bir biçimde örnekleyen bireylerin n-değişkenler kümesine kadar devam eden bir işlev olmasına izin verelim; bir bireyin işleminin koşullardan başlayıp bu bireye kadar devam eden dural bir işlev olmasına izin verelim ve tek bir durum g önermesel işlevinin işleminin E koşullarından başlayıp önermeleri E'de doğru yapan E'deki bireyler

kümesine kadar devam eden işlev olmasına izin verelim. Kaplam işlemle olağan biçimde ilgilidir, şöyle ki: bir önermenin kaplamı bir koşulla, bu önermenin bu koşuldaki doğruluk değeri olarak ilgilidir ve önermenin işlemi, önermenin doğru olduğu koşullar kümesi olarak (ya da aynı derecede, bu kümenin tipik bir işlevi olarak) koşulla bağlantılıdır.

Bir koşulla ilgili (ya da bir koşula görelili) doğruluk (10)'da tanımlanmıştır.

(10)a ancak ve ancak P^* 'in E 'deki kaplamı $\langle o_1, \dots, o_n \rangle$ 'yi içerirse, bir $\langle \langle o_1, \dots, o_n \rangle, P^* \rangle \in E$ koşuluna göre doğrudur.

b Ancak ve ancak o g 'nin E 'deki kaplamının bir üyesiye (yani, ancak ve ancak $g(o) \in E$ ile ilgili olarak doğru ise), bir $\langle \langle o \rangle, g \rangle \in E$ önermesi (g 'nin bir-durum önermesel işlev olduğu durumda) E 'ye göre doğrudur.

c Ancak ve ancak DEĞİLLEME'nin değeri E 'de S önermesinin kaplamında doğru ise (yani, S önermesi E 'ye göre doğru değilse), bir $\langle \text{DEĞİLLEME}, S \text{ önermesi} \rangle \in E$ önermesi E 'ye göre doğrudur.

Ancak ve ancak BAĞLAÇ'ın değeri, S önermesinin E 'deki kaplamından ve R önermesinin E 'deki kaplamından oluşan çifte doğru ise (yani, S ve R önermesi ancak ve ancak E 'ye göre doğru ise), bir $\langle \langle \text{BAĞLAÇ}, \langle S \text{ önermesi}, R \text{ önermesi} \rangle \rangle \in E$ önermesi E 'ye göre doğrudur.

d Ancak ve ancak g 'nin E 'deki kaplamı boş değilse (yani, $g(o)$ ancak ve ancak E 'de bulunan bazı o 'lar için E 'ye göre doğruysa), bir $\langle \text{BAZI}, g \rangle \in E$ önermesi (g 'nin (b)'deki gibi olduğu durumda) E 'ye göre doğrudur.

e Ancak ve ancak $\langle o, S \text{ önermesi} \rangle \in B$ 'nin E 'deki kaplamının bir üyesi ise (yani, ancak ve ancak $o \in E$ 'de S önermesine inanıyorsa), bir $\langle \langle o, S \text{ önermesi} \rangle, B \rangle \in E$ önermesi E 'ye göre doğrudur.

Bir anlam bilimsel kuram K kalıbının örnekleri içinde mey-

dana gelir ve bu örnekler tarafından açıklanan şey hakkındaki bilgi anlam bilimsel yeterliği izah eder, yollu öneriyi daha önce düşündük. Bu önerinin ardındaki temel düşünce doğruluk koşullarının bilgisinden çok tümceler tarafından ifade edilen önermelerin bilgisidir ve bu bilgi bir dili anlamak için zorunludur. Şimdi, konu dili tümcelerini doğru tür önermelerle eşleştiren bir anlam bilim kavramına sahibiz. Bu, K kalıbının örneklerini gerektiren bir anlam bilimsel kurama iyeyiz anlamını mı ifade etmektedir?

Hayır, bu anlamı ifade etmemektedir. Tersine, yukarıdaki kuram, konu dili söz dizimine ilişkin bir kuram ile ve onun sözcük dağarcığına ilişkin bir yorumla tamamlandığında, (11)'de gösterilen türden kuramlar içinde meydana gelecektir.

(11) $\$xLx,n$ (her türlü bağlama göre) bir önermeyi ifade eder ki, bu önerme boş olmayan bir kümeye ait olarak, ilk koordinatı BAZI niteliği olan bir çifttir ve ikinci koordinatı herhangi bir o nesnesini bir önermeye bağlayan bir g işlevidir ve bu önerme, ikinci koordinatı sevme bağıntısı olan ve ilk koordinatı, birinci koordinatı o ve ikinci koordinatı Nixon olan düzenli bir çifttir.

Kanıtın yararına (11)'i doğru varsayalım, bu durumda onun ' $\$xLx,n$ ' tarafından ifade edilen önerme hakkında verdiği tanım doğrudur. Kuram hâlâ K kalıbının bir örneği değildir. Ayrıca, onun ifade ettiği şeyin bilgisi bir tümcenin anlamını bilmek için, konuşmacının ona ilişkin bilgisi dışında, ne zorunludur ne de yeterlidir.

Gerçekte durum şöyledir: K kalıbının (12) örneğini, ' $\$xLx,n$ ' tarafından ifade edilen önermeyi gösteren bir t tekil terimini içeren şey olarak tasarlıyoruz.

(12) ' $\$xLx,n$ ', (her bir C bağlamına göre) falan kişi Nixon'ı sever, önermesini ifade eder.

Bununla ilgili olarak, anlam bilimsel kuram, t olarak aynı önermeye işaret eden bir t tekil terimini kapsayan (11) kura-

masını kendine konu edinir. Bununla birlikte, t ve t' ayrımlı, anlamdaş olmayan ifadelerdir; t' (11)'de verilmiş olan karmaşık kesin tanım iken t 'falan Nixon'ı sever önermesi'dir. Sonuç olarak, (11) ve (12) başka başka şeyleri söylemektedir. Böylece, anlamın bilgisi sonraki tarafından ifade edilen şeyin bilgisine eşit olsa bile, birinci tarafından ifade edilen şeyin bilgisine eşit olmayacaktır. Anlam bilimsel yeterlik bu anlam bilimsel kuramları bilmenin bir sonucu değildir.

Bununla birlikte, bir kişinin (13)'te bulunan varsayımları doğru kabul etmek zorunda kaldığını varsayalım.

(13)a éBelirli bir (bu ya da şu) P önermesiü ifadesi, P'nin ifade ettiği önermeye işaret eden, doğrudan göndergesel bir tekil terimdir.

b 'Dthat', anlam bilimsel içeriği D'nin göndergesi olan bir édthat Dù doğrudan göndergesel tekil terimi oluşturmak amacıyla herhangi bir kesin D tanımının başına eklenebilen bir işlem simgesidir.¹⁰

c Uygun bir anlam bilimsel kuram, 'dthat'ın ifade edilen önermenin tanımının önüne eklendiği (11)'e benzer kuramları gerektirmek amacıyla formüle edilebilir.

d Eğer t ve t' aynı şeye işaret eden doğrudan göndergesel tekil terimler ise, bu durumda bunların (alıntı dışında) bir tümce içinde birbirinin yerine geçmesi önermenin ifade ettiği şeyi etkilemez. Bundan başka, önermesel tutum yapılarında bunların yerlerinin değiştirilmesi doğruluk-değerini korur; eğer éx t'nin ... olduğunu biliyor (inanıyor)ü doğru ise, bu durumda éx t'in ... olduğunu biliyor (inanıyor) ü da doğrudur.

Bu varsayımlardan, (yeniden biçimlendirilen) anlam bilimsel kuramlar tarafından açıklanan şeyin bilgisinin, sadece K kalıbının örnekleri tarafından açıklanan şeyin bilgisi olduğu sonucu çıkıyor.

Benim düşünceme göre, bu varsayımlar genelde düşünülen

varsayımlardan daha usa yatkındır. Gerçekte ben onları kabul etmeye razıyım. Bununla birlikte, onlar kabul edilseler bile anlam bilimi anlam bilimsel yeterlikle ilişkilendirmek için kullanılamazlar. Bunun için kullanılamamalarının nedeni onların anlam bilimsel kuramların K kalıbının örneklerine benzetilmesine izin vermelerine rağmen, konu dili tümcelerini anlamaksızın bu örnekler tarafından ifade edilen şeyi bilmeyi olanaklı hale getirmeleridir.

Ben bunun, eğer önermeler doğrudan göndergesel tekil terimlerin göndergeleri olabilirse, bu durumda onlar doğrudan göndergesel özel adları kullanmak yoluyla sınıflandırılabilirler, anlamına geldiğini düşünüyorum. Bu durumda, matematik mantığa indirgenebilir, önermesinin 'mantıklaştırmacılık' olarak sınıflandığını varsayın. (13)'deki varsayımları kullanmak suretiyle biz daha sonra (14) ve (15)'in aynı şeyi 'söylediği' ve (16) ve (17)'nin aynı doğruluk değerine sahip olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

(14) Mantıklaştırmacılık (logicism) s tarafından ifade edilmiştir.

(15) Matematik mantığa indirgenebilir, önermesi s tarafından ifade edilmiştir.

(16) x mantıklaştırmacılığın s tarafından ifade edildiğine inanmaktadır (bilmektedir).

(17) x matematik mantığa indirgenebilir önermesinin s tarafından ifade edildiğini bilmektedir (inanmaktadır).

Bununla beraber, eğer mantıklaştırmacılığın belirli bir tümce tarafından açıklandığına, bu tümceyi anlamaksızın, inanmak ya da bilmek olanaklı olursa, bu durumda anlam bilimsel bakımdan yeterli olmaksızın K kalıbının benzer örneğini –yani (15)'i bilmek ya da sözü geçen örneğe inanmak olanaklı olacaktır.

Ne ki bu olanaklıdır. Bu durum, bir kişinin hakkında çok bilgi sahibi olmadığı belirli bir adamın belirli belitleri oluşturduğuna

inandığı durumun benzeridir. Örneğin, yalın sayı kuramı kendisine ilk kez anlatılan bir kişiye bazı belitlerin ilk kez Peano tarafından formüle edildiği söylenebilir. Buna dayanarak o, Peano'yu belirleyememesine, onu diğer matematikçilerden ayırt edememesine ya da son derece kimlik belirleyici bir tanım kullanmak suretiyle onu kusursuzca tanımlayamamasına rağmen, bu belitleri ilk kez Peano'nun formüle ettiğine inanabilir.

Şimdi, matematik felsefesindeki ilk dersine katılan bir öğrenciyi düşünün. Ona mantıklaştırmacılığın mantık ve matematik arasındaki ilişkiyle ilgili bir önerme olduğu, biçimciliğin (formalism) matematiğin yorumuyla ilgili bir öğreti olduğu vs. söylenebilir. Bu aşamada öğrenci mantıklaştırmacılığı mantık ve matematik arasındaki ilişkiyle ilgili diğer önermelerden ayırt edemeyebilir ya da onu bilgi verici bir tarzda tanımlayamayabilir. Durum böyleyken, mantıklaştırmacılıkla ilgili inançlar edinebilir.

Örneğin ona, "Russell mantıklaştırmacılığın bir savunucusuydu" denilebilir ve böylece o, mantıklaştırmacılığın s tümceleri aracılığıyla ifade edildiğine inanır. Hatta ona, "Mantıklaştırmacılık s tümceleri ile ifade edilir" bile denilebilir ve böylece o, mantıklaştırmacılığın s tümceleri tarafından ifade edildiğine inanır. Bu inancı kazanması için onun s'yi anlaması zorunlu değildir. Örneğin, bu tümce tahtaya yazılabilir ve 's' olarak etiketlenebilir, bununla birlikte bilinmedik bir terimler dizgesi içerebilir. Böyle bir durumda öğrencinin mantıklaştırmacılığı ifade eden bilgisi onu dil bilimsel olarak s'nin yeterli bir kullanıcısı yapmaz.

Bu gözlem, yukarıda ifade edilen varsayımlarla birleştirildiğinde, bir kişi 'S'nin yerine geçen konu dili tümcesini anlamaksızın K kalıbının

(18) 'S', P (C'ye göre) ...'dır önermesini ifade eder,

örneği tarafından dile getirilen şeyi bilebilir, yollu sonuca götürür. Dolayısıyla, en uygun varsayımlar altında bile, anlam

bilimsel kuramların bilgisinin anlam bilimsel yeterlik için zorunlu ve yeterli olmadığı görülebilir.

Özetlemek gerekirse; eğer bir kişi (13)'te bulunan varsayımları kabul etmezse, bu durumda bu kişinin anlam bilimsel kuramı K kalıbının örneklerini sağlamayacaktır. Eğer bir kişi (13)'te bulunan varsayımları kabul etmezse, bu durumda o, önermeleri, K kalıbının örnekleri tarafından ifade edilmiş önermeleri açıklayan bir anlam bilimsel kuram kuramaz –bununla birlikte, bu önermelerin bilgisi bu varsayımlar altında konu dilini anlamayı güvence altına almaz. Her iki biçimde, anlam bilimsel önermelerin bilgisi anlam bilimsel yeterlik için zorunlu ve yeterli değildir.

Anlam Bilimsel Yeterlik ve “Augustinus’cu Betimleme”¹¹

Eğer bu doğruysa, bu durumda anlam bilimsel yeterliği açıklamayla ilgili yöntem işe yaramayacaktır. Bu yöntem, yeterli konuşucular bir anlam bilimsel kuramın sağladığı bilgiyi -yani, konu dili tümcelerinin doğruluk koşullarını ve konu dili tümceleri tarafından dile getirilen önermeleri- kesin olarak bilme-leri sayesinde tümceleri anlarlar, düşüncesine dayanmaktadır. Bu düşünceye saldırırken anlam bilimsel bilginin ve dil bilimsel yeterliğin her zaman birbirine uymadığını ileri sürdüm; birinin varlığı diğerinin varlığını güvenceye almaz. Bu nedenle, anlam bilimsel bilgi genel olarak dil bilimsel yeterliği açıklamaz.

Ne ki ele alınması gereken daha temel bir konu var. Dil bilimsel olarak yeterli bir konuşmacının anlam bilimsel bakımdan bilgili olduğu durumlarda bile onun yeterliliği bilgisinden gel-meyebilir, daha çok onun bilgisi yeterli oluşundan türer.

(19)'da bulunan örnekler uygun bir durum sağlar.

(19)a Plüton uzak bir gezegendir.

b 'Plüton', Plüton'a işaret eder.

c Ancak ve ancak Plüton uzak bir gezegense, 'Plüton uzak bir gezegendir' doğrudur.

d 'Plüton uzak bir gezegendir', Plüton uzak bir gezegendir önermesini ifade eder.

Bu maddelerin hepsine inanıyorum. Bu maddelere inanmanın nedeni Plüton'u görmüş olmam ya da onunla doğrudan bir bağlantıya sahip olmam değildir. Tersine, adı geçen gezegenle tek bağlantım onun tanımları tarafından aracılık edilmiş dolaylı bir bağlantı olagelmıştır. Benim durumumda bunların en önemlisi 'Plüton' adı olmuştur.

Plüton hakkındaki inançlarım benzer biçimde dolaylıdır. Plüton'un uzak bir gezegen olduğuna inanıyorum, çünkü bunun böyle olduğunu okudum ya da bana böyle olduğu söylendi. "Plüton uzak bir gezegendir"i okudum ya da bu bana söylendi; tümceyi anladım ve onu evetledim. Bu anlamının özdeşleştirici bir tanımı 'Plüton' adı ile ilişkilendirmeye ve tanımlayıcı bir önermeyi tüm tümce ile ilişkilendirmeye bağlı bulunmadığına dikkat etmek önemlidir. İnancı elde etme sırasında bir tanımı bir adla ilişkilendirebilir ya da ilişkilendirmeyebilirdim ve tümceyi evetlemenin bir sonucu olarak tanımlayıcı önermelere inanabilir ya da inanmayabilirdim. Plüton uzak bir gezegendir, yollu inancım hâlâ böyle bir tanımlayıcı inanç ile özdeşleştirilemez. Adla ilişkilendirdiğim tanım hatalı olsa ya da gerçekte Plüton'u ayırt etmese bile, Plüton uzak bir gezegendir, yollu inancım Plüton ile ilgilidir (aynı biçimde elde edilen tanımlayıcı inançlar Plütonla ilgili olmayabilir). Benzer biçimde, tanımlayıcı inançların yanlış oldukları ortaya çıksa bile, Plüton'un uzak bir gezegen olduğuna inancım doğru kalacaktır. Sonuçta, adla ilişkilendirdiğimiz tanımlar ayrımlı olsa bile, 'Plüton uzak bir gezegendir' ile dile getirdiğim önerme, tümce sayesinde başkalarının dile getirdiği önerme ile aynıdır.

Eztümce, Plüton uzak bir gezegendir, yollu inancımın açıklaması, (i) 'Plüton uzak bir gezegendir' tümcesini onaylamam

gerçeğini, (ii) tümcenin, Plüton uzak bir gezegendir önermesini açıklaması gerçeğini ve (iii) benim yeterli bir konuşmacı olduğum ve böylece de tümceyi anladığım gerçeğini içermektedir. Üstelik benim tümceyi anlamam, onu bağımsız ilkelere dayanmak suretiyle kendisine ilişkin inanca ulaşabildiğim betimleyici önermeleri açıklamak amacıyla kullanmamla ilgili bir sorun değildir.

Benzer bir durum, önermelere karşı alabileceğim diğer tutumlarla ilgili olarak da ortaya konabilir. Eğer Plüton'un uzak bir gezegen olup olmadığını merak etmiş olsaydım ya da onun uzak bir gezegen olduğundan kuşku duyuyor olsaydım, bu önermesel tutuma sahip oluşum onu ifade eden bir tümceye karşı belli bir tutuma sahip olmamı gerektirebilirdi. Kısaca, belirli önermelerle sahip olduğum tek epistemik bağlantıya, bu önermeleri dile getiren tümceler tarafından aracılık edilmiştir.

Bu düşünceler diğer örneklerle (19b-d) genişletilebilir. Örneğin (c) ve (d) tarafından ifade edilen önermelere inanıyorum. Bununla birlikte, bu inançlar (a)'ya ilişkin anlamamı açıklamaz. Bu tümceyi anlamıyorum, çünkü bu inançlara sahibim. Gerçekte, gerçek bunun tersidir. (c) ve (d) tarafından ifade edilen önermelere inancım (büyük oranda) (c) ve (d) tümcelerini anlamam, onları kabul etmem ve onların gerçekte ifade ettikleri anlamı ifade etmeleri olgusunun bir sonucudur. Ayrıca, bana göre bu tümceleri anlamamanın bir yönü, her ikisinin bir ögesi olan (a)'yı anlamaktır. Bu nedenle, bu durumda açıklamanın yönü inançlardan yeterliğe doğru değil, yeterlikten inançlara doğrudur.

Eğer bu doğruysa, bu durumda dil öğrenimi ve dil bilimsel yeterliğin doğal ve çekici bir betimlemesi gerçekte yanlıştır. Bu betimlemeye göre, biz dili öğrenmeden önce inançları oluşturma ve önermeleri akılda tutma yetisine sahibiz. Bir dile başladığımızda biz tümcelerin daha önce anlaşılmış önermeleri kendilerine göre açıkladığı belirli uzlaşımları benimsiyoruz. Bir

dili öğrenmek, ifade ettiği önermeyi daha önceden kavramış olan her bir tümceyi öğrenmeye eş değerdir.

Bu tanımla ilgili en önemli yanlış, çoğu tümcenin durumunda, tümcelerin kendilerini anlamadan önce bu tümcelerin dile getirdiği önermeleri kavramamamızdır. Sonuç olarak, bu tümceleri anlamak, onlara bağlanmış bir önerme bulmak amacıyla önermeler depomuzu ayrıntılı biçimde incelemekten oluşmaz. Bu tümceleri anlamayı başarmak, daha çok onların kullanımlarıyla ilgili uzlaşımsal ölçütleri yerine getirmeye ilişkin bir sorundur. Ne ki bu ölçütlerin ne oldukları tam olarak anlaşılmış değildir. Bununla birlikte, bu ölçütler ne olursa olsun, onlar bir kez yerine getirildiklerinde, bir kişi sadece yeni tümceleri anlayan olarak değil, ama aynı zamanda yeni önermeleri de anlayan olarak düşünülür. Sonuçta, bir dili öğrenmek sadece bir kişinin daha önceden sahip olduğu bilgiyi beceriyle kullanmasına ilişkin yeni bir araç elde etme sorunu değildir; o ayrıca bir kişinin bilişsel kavrama gücünü genişletmenin de bir aracıdır.¹²

Konu potansiyel olarak kullandığım örneklerin gösterebileceğinden daha kapsamlıdır. Plüton ile ilgili inançlarım dil bilimsel olarak dolaylı olmalarına rağmen, böyle olmaları gerekmezdi. Belki de onlar dolaysız, gezegenle dil bilimsel olmayan bir bağlantı aracılığıyla elde edilebilirlerdi. Bireyler hakkındaki inançlarımın çoğu böyledir. Örneğin, Plüton hakkındaki inançlarım dil bilimsel olarak dolaylıdır; ancak bu inançlarım ayrıca başkalarının daha önceden bu nesne ile dolaysız bir bağlantıya sahip olmaları ve onun adını bana kadar ulaştırmaları gerçeğine bağlıdır.

Diğer durumlarda, kendisi ile hiç kimsenin doğrudan epistemik bağlantıya sahip olmadığı ya da olamadığı nesneler hakkında dil bilimsel açıdan dolaylı inançlara sahibim – Örneğin, quarklar, toplama işlemi ve temel alof sıfır. Benim düşünceme göre böyle nesneler vardır; onlardan söz etmeyi başarıyoruz ve

onlar hakkındaki tümceleri anlamak ve kabul etmenin bir sonucu olarak onlara ilişkin inançlar ediniyoruz.

Tüm bunların nasıl meydana geldiği önemli ama yanıtızsız bir sorudur. Her nedense, belli bir tarzda ‘artı’ sözcüğünü kullanmak, kendi kullanımımızın mantıksal olarak başka varsayımlarla uyumlu olmasına ve ayrıca işlemle ilgili doğrudan bir kavramanın bulunmamasına rağmen, toplama işlemine işaret eden bir şey olarak değer arz eder.¹³ Kendi kendimize, kesinlikle, “üzerinde düşünmekte olduğumuz, şimdiye dek adsız olarak kalmış bu özel aritmetik işlem vardır, hadi onu ‘artı’ olarak adlandıralım” demeyiz. Böyle yapmamamızın nedeni, işleme epistemik ulaşma olanağımızın, dil bilimsel olarak onu betimleme yetimizden önce gelmemesidir, daha doğrusu bu ikisi eş zamanlıdır.

Bu düşünceler, çarpıcı bir biçimde, dil kazanımına ve (20)’de verilen dilsel yeterliğe ilişkin Augustinus’cu betimlemenin temelini çürütmektedir.

(20)a Bir dili anlamadan önce kavradığımız nesneler, nitelikler ve önermeler vardır.

b Dil bilimsel ifadeler, bu bağımsız biçimde kavranmış nesnelerin, niteliklerin ve önermelerin yerine geçerler.

c Bir dili anlamak, hangi nesnenin yerini hangi ifadenin aldığı bilmenin bir sonucudur. –Sözelimi, ‘Plüton’un Plüton’a işaret ettiğini, ‘t’nin toplama işleminin yerine geçtiğini ve ‘Quarklar atom içinde bulunan parçacıklardır’ın, quarklar atom içinde bulunan parçacıklardır, önermesini ifade ettiğini bilmenin sonucudur.

(a) maddesi doğrudur ama tam değildir, çünkü sadece dil bilimsel aracılık sayesinde kavradığımız nesneler bulunmaktadır. (b) maddesi, genel olarak dil bilimsel ifadeler üzerine bir iddia olarak alınırsa, yanlıştır. Bununla birlikte o, “bu bağımsız bir biçimde kavranmış” sözcüklerini çıkarmanın sonucunda doğru olur. (c) maddesi iki nedenden dolayı yadsınamazdır. Önce o,

bir ifadeyi anlamak her zaman bu ifadenin belirli anlam bilimsel niteliklere sahip olduğunu bilmekle çakışır, yollu kuşkulu bir sonuca sahiptir. İkinci olarak o, yanlış biçimde, ifadelerin yerine geçtiği şey hakkındaki anlam bilimsel bilginin kavramsal olarak anlam bilimsel yeterlikten önce bulunduğunu ve anlam bilimsel yeterliği açıkladığını önerir.

Anlam Bilim

Bu, anlam bilimi nerede bırakır? Bir anlam bilimsel kuramın, tümceleri, bu tümcelerin ifade ettiği önermelerle eşleştirmesi gerektiğini ve tümcelerin doğruluk koşullarını bu önermelerden elde etmesi gerektiğini önerdim. Ayrıca, böyle bir kuram tarafından sağlanan bilginin anlam bilimsel yeterlik için zorunlu ve yeterli olmadığına dikkat çektim. Bununla birlikte, bunun bir eksiklik olmadığını ileri sürdüm, çünkü anlam bilimsel yeterliği anlam bilimsel bilgiden kaynaklanıyor olarak açıklama girişimi, dilin bilişsel yaşamımızdaki (bilişsel yaşam, anlam bilimsel ve anlam bilimsel olmayan inançlarımızın çoğunun dil bilimsel temellerini görmemezlikten gelen bir kavramdır) işlevine ilişkin yetersiz bir kavrama dayanmaktadır. Eğer bu doğruysa, bu durumda bir kişi anlam bilimsel yeterliğin bir açıklaması için anlam bilimi incelememelidir.

Bir kişi, bunun yerine, anlam bilime dilin anlatımsal niteliğinin bir açıklaması için bakmalıdır. Dil hakkındaki temel anlam bilimsel gerçek, onun dünyayı betimlemek için kullanılmasıdır. Tümceler bunu, dünyayı bu ya da şu olarak niteleyen bilgiyi düzenli biçimde şifrelemek yoluyla gerçekleştirirler. Anlam bilim, bu bilgi ve kendileri aracılığıyla bu bilginin şifrelendiği ilkeler üzerine bir çalışmadır.

Bu türden bir kuram üç temel görevi yerine getiren bir şey olarak düşünülebilir. İlk olarak bize ifadenin ayrımlı bağlamlarına göre tümcelerin ne söylediğini ve böylece konuşmacıların ayrımlı bağlamlarda iddialı (kesin) biçimde dile getirdikleri şeyi

söyler ve onların bu ya da şu iddialı ifade tarafından dile getirilen şeye inandıklarını neye inandıklarını yorumlamak için ilkelere sağlar. İkinci olarak, doğruluk koşullarının anlam bilimsel açıklaması dünya ve dil arasındaki ilişkinin temel bir yönünü açıklar. Üçüncü olarak, kuram içinde bulunan model-kuramsal düzenek, anlam odaklı mantıksal niteliklerin ve tümceler arasında bulunan bağıntıların anlam bilimsel bir açıklamasını sağlar.

Anlam bilimsel yeterlik kuramları ayrımlı ilgilere karşı duyarlıdır. Oysa anlam bilimsel kuramlar tümcelerın dünyayı simgeleyen bilgiyi şifrelediğı gerçeğine odaklanır. Anlam bilimsel yeterlik kuramları, dillerin, insanların anladığı şeyler olması gerçeğine odaklanır. Bu anlamaya odaklanma iki yolla genişletilebilir. Bir yandan, bir kişi, (toplumsal, davranışsal, zihinsel ve doğrulamacı kavramlar açısından) bir ifadeyi, bir tümceyi ya da bir dili anlamanın ne anlama geldiğinin kavramsal bir çözümlemesini isteyebilir. Diğer yandan, bir kişi, nedensel olarak belli bir kişi ya da topluluğun dil bilimsel anlamasından sorumlu olan bilişsel yapıları ve süreçleri tanımlayan deneysel bir kuram isteyebilir. Her iki ilgi türü de anlamayla ilgili olarak usa yatkındır ve geliştirilmeyi hak etmektedir. Bununla birlikte, benim kısaca tanımladığım anlamda, her ikisi de gerçekte anlam bilimsel değildir.

Bu, bilgi şifrelemeye ilişkin anlam bilimsel kuramlar ile dil bilimsel anlamaya ilişkin psikolojik ya da felsefi kuramlar arasında dikkate değer hiçbir bağlantının olmadığı anlamına gelmez. Gerçekte onlar birbirinin tamamlayıcısıdır. Anlam bilimsel kuramlar ifadelerin içeriklerini belirler, ancak onların bu içeriklere sahip olmasından nedensel olarak sorumlu olan deneysel etkenler hakkında hiçbir şey söylemezler. Belirli sözcüklerle ilgili olarak, onların içeriklerini ayrımlı konuşmacılar tarafından üretilen simgeleri bir gerçek-dünya göndergesine bağlayan nedensel-tarihsel bir zincirlemeden aldıklarını varsaymak usa

yatkındır. Bu türden temel bir düşünce, belli nedensel-tarihsel zincirlemelerin anlam bilimsel kuramlar içinde yeri olmamasına rağmen, yakın dönemin anlam bilimsel kuramları için önemli bir tamamlayıcı olmuştur.

Benzer bir durum, konuşmacılar tarafından tümcelerle ilişkilendirilen zihinsel temsiller hakkında da oluşturulabilir. Birçok bilim adamı bir tümceyi anlamamanın soyut anlatımsal yapıların elde edilmesini, işlenmesini ve zihinde depolanmasını içerdiğine inanmaktadır. Bu inanç, bu anlatımsal yapıların tümcelerle nasıl ilişkilendirildiğine ve onların diğer bilişsel düzenlerle nasıl karşılıklı etkileşimde bulunduğuna ilişkin kuramlar geliştirme girişimine neden olmuştur. Bu kuramlar, özgül bir biçimde, sonrakinin konuşanların anlamasını, anlam bilimsel yargılarını ya da bunların her ikisini birden açıklamada önemli işlevler yerine getirdiğinin düşünüldüğü durumda, girdi olarak söz dizimsel yapıları alan ve çıktı olarak ayrımlı dil bilimsel nesneler sağlayan kurallar önermektedir. Eğer onlar böyle bir işlevi yerine getiriyorlarsa, bu durumda onlar ayrıca ilgili oldukları doğal dil tümcelerinin şifrelemekte oldukları bilgiyi niçin şifrelediklerini açıklamada önemli nedensel etkenler olabilirler.

Bununla birlikte, bu zihinsel temsillerin (simgelerin) kendilerinin anlam bilimsel içerik olmadıkları anımsanmalıdır. Onlar daha çok içeriğe sahip olan şeylerdir. Bu nedenle, tümcelerle ilgili bilişsel yapılara dair bir kuram anlam bilime uygun bir temsilci değildir. Gerçekte böyle kuramlar kapalı biçimde bir anlam bilimi koşul olarak gerektirir; çünkü soyut zihinsel bir yapı ile ilgili olarak, o filan şeyi temsil etmektedir demek, onun belirli bir durum olarak şeyleri niteleyen bilgi taşıdığını ve bu nedenle eğer şeyler temsillere uygun olacaksa, yerine getirilmesi gereken doğruluk koşullarını zorla yüklediğini söylemek demektir. Bunu açıklığa kavuşturmak anlam bilimin görevidir.

Böylece, kendilerine eşlik eden bir anlam bilim olmadığında zihinsel temsil kuramlarının tamamlanmamış olarak kaldığı bir

anlam vardır. Bununla birlikte, anlam bilimin zihinsel temsil kuramlarına dayandığı bir anlam da bulunabilmektedir. İfadelerin doğru bir anlam bilimsel kuram tarafından kendileriyle ilişkilendirilen bu içeriklere nasıl sahip olduklarını izah etmek için gerekli olabilen tek şey sadece bu zihinsel temsil kuramları değildir. Böyle kuramlar ayrıca, bir tümcenin hangi anlam bilimsel içeriğe sahip olduğuna ve böylece hangi anlam bilimsel kuramın doğru olduğuna karar vermek için de gerekli olabilirler. En önemli husus, yapının anlam bilimsel içeriğe uygulanmasını içermektedir. Hem burada hem de başka yerlerde bir tümcenin anlam bilimsel içeriğinin sadece doğruluk koşullarına göre çözümlemeyeceğini, ama daha çok onun, tümcenin kendi yapısına benzeyen bir yapıya sahip bir karmaşa olarak görülmesi gerektiğini ileri sürdüm.¹⁴ Ne ki bu bir sorunu gün yüzüne çıkarıyor. Anlam bilimsel bilgi bir tümcenin hangi düzey ya da düzeylerini içermektedir?

Benim önermesel anlam bilimimi örneklemek amacıyla kullanılmış olan yalın temel dilin durumunda yanıt açıktır -yüzeysel yapı-, çünkü var olan tek yapı odur. Bununla birlikte, doğal dil durumunda sorun daha karmaşıktır. Olasılıkla, doğal dil konuşanları tümceleri psikolojik bakımdan gerçek, öncelikli temsillerle ilişkilendirirler. Eğer böyle yaparlarsa, bu durumda bu tümceler tarafından ifade edilen önermeler, onların yüzeysel söz dizimini şifrelemez, daha çok onların öncelikli-psiko-anlam bilimsel temsillerini kodlarlar. Bu olasılıkların doğrulanıp doğrulanmayacaklarını bilmiyorum; ancak onların ardında yatan düşünce us dışı değildir. Tümceleri anlamada gerekli olan bilişsel yapıların, söylemek, iddia etmek, inanmak gibi açıklayıcı tutumlarda içerilmiş olan önermesel yapılarla yakından ilgili olması tamamen olanak içindedir. Eğer böyle iseler, bu durumda bilginin anlam bilimsel kuramlarının ve anlam bilimsel yeterliğin psikolojik kuramlarının, ayrımlı olmalarına rağmen, sonuçta ortak birçok yöne sahip olan kuramlar olarak ortaya çıkmaları olasıdır.

NOTLAR

1. Bk. Benim "Dil Bilim ve Psikoloji" adlı makalem, *Linguistics and Philosophy*, c. 7, sayı 2, 1984, s. 155-179 ve benim "Anlam Bilim ve Psikoloji" adlı çalışmam, *Dil Bilim Felsefesi* içinde, ed. J. J. Katz, Oxford Üniversitesi yay., 1985, s. 204-26.
2. Davidson'cı doğruluk kuramlarını kullandığı biçimiyle bu konunun daha geniş bir tartışması için bk. J. A. Foster, "Anlam ve Doğruluk Kuramı", *Doğruluk ve Anlam* içinde, ed. Gareth Evans ve John McDowell, Oxford Üniv. Yay., 1976, s. 1-32. Foster bu noktayı Davidson'a karşı güçlü biçimde vur-gulamasına rağmen olası bir dünyaya-göre doğruluk kuramlarına dayanan yaklaşımları eleştirisinin dışında tutar. Bu, benim düşünceme göre hatalıdır. Temel kanıt, böyle kuramları kapsamaya ek olarak, bir koşula göre doğru-luk kuramlarıyla ilgili anlam ya da anılamın bilgisini kurmaya dair herhangi bir girişime uygulamak üzere de ortaya konabilir -(doğruluk kuramı içinde bulunan ölçünlü yinelenenbilir tümceciklerin korunması koşuluyla) koşulları nasıl ince-taneli hale getirdiğimiz önemli değil.
3. Burada, çocuğun ikinci (yanlış) yönergeyi kendisi için tekrar etmesi ya da tanımlaması gerektiğini önermiyorum. Böylece, çocuğun bir dili öğrenmesi için iddialı ifade kavramına sahip olması gerektiğini iddia etmiyorum. Benim düşüncem olumsuz bir düşünce. Dil öğrenenler doğruyu amaçla-yan bu iddialı ifadeleri anlamalıdır, yollu öneriye karşı herhangi bir şey yoksa, bu anlamanın bir doğruluk kavramına sahip olmayı içermesi gerek-mez. Çocuk sonuçta aşağıdaki türden şeyleri anlamalıdır: Bu önermeler-den bir tanesi sadece anne çalıştığında, anne çalışmaktadır ve sadece baba uykuda olduğunda, baba uykudadır ve vs. demektir. Doğru bir yük-lem, böyle bir kural ifade edildiğinde işe yaramaktadır. Çünkü o, bir kişinin iddialarla ve doğruluk yargıları ile ilgili nicelemenin lehine 've vs.'yi eleme-sine izin vermektedir. Ancak kullanışlı olsun ya da olmasın, bu mantıksal teknoloji öğrenme için zorunlu değildir.
4. Bk. Benim "Kayıp Masumiyet" adlı çalışmam, *Linguistics and Philosophy*, c. 8, sayı 1, 1985, s. 59-71, benim "Dolaysız Gönderge ve Önermesel Tu-tumlar" adlı makalem, *Kaplan'dan Konular* içinde, ed. J. Almog ve J. Perry ve H. Wettstein, Oxford Üniv. Yay., 1988, benim "Dolaysız Gönderge, Önermesel Tutumlar ve Anlam Bilimsel İçerik" başlıklı makalem, *Philosop-hical Topics*, c. 15, sayı 1, 1987, s. 47-87. 'Önermeler ve Tutumlar' içinde tekrar basılmıştır, ed. N. Salmon ve S. Soames, Oxford Üniv. Yay., 1998.
5. Bk. daha önceki notta söz edilen makaleler ve ayrıca N. Salmon, *Frege'nin Sorunu* (Frege's Puzzle), MIT yay. 1986.
6. Dolaysız bir göndergesel tekil terim, (bir bağlama ve değerlerin değişkenlere

yüklenişine göreli) anlam bilimsel içeriği (bağlama ve özgülemeye göre) kendi göndergesi olan terimdir. Böyle bir terimin kendisini içeren bir tümce tarafından şifrelenmiş bilgiye (ifade edilmiş önerme) katkısı bu anlam bilimsel içeriktir.

7. Sanırım bu Russellci yöntem gerçekte doğru yönde olmasına rağmen, belli durumlarda bazı teknik sorunlara neden olmaktadır. Söz gelimi, Nathan Salmon'ın da bana gösterdiği gibi, Russellci önermesel işlevler, ifadelere ayrımlı olası dünyalarda doğru kaplamaları bağlamak için olası bireylere ve de gerçek bireylere dayanarak tanımlanmalıdır. Bu, bu işlevler sadece gerçekten var olan nesneleri içeren küme kuramsal yapılar olarak düşümlenemezler, anlamını ifade eder. Diğer sorun, iyi-temellendirilmiş-olmayı içerir. Terence Parsons'ın gözlemlediği gibi, döngüsel (self-referential) olan ama çelişkili olmayan (i) ve (ii)'nin istenilen yorumlarına sahip olmaları için bu örneklerdeki ana kalıplara karşılık gelen önermesel işlevler (i) ve (ii) tarafından ifade edilen önermelere göre yorumlanmalıdır.

(i) (x) (x'i iddia ediyorum @ x'e inanıyorum)

(ii) (x) (Bugün x'i iddia ediyorum @ x İngilizcede açıklanabilir.)

Önermelerin ve önermesel işlevlerin küme kuramsal kavramı korunduğunda bu olanaksızdır.

Bileşik ifadelerin anlam bilimsel içeriklerini önermesel işlevlerden çok karmaşık simgeler olarak almak suretiyle bu sorunlardan kaçınılabileceğine inanıyorum. Örneğin $\epsilon I \dot{U} S \dot{U}$ 'nin içeriği, C içeriği $x.r.t.$ a ve f yüklemesi, bir o nesnesi olmanın P niteliği olarak alınabilir ki, bu durumda $dthat \epsilon S w.r.t. C$ ve o'yu v'ye yüklemede çoğunlukla f'den ayrımlı olan f' yüklemesi tarafından ifade edilen önerme doğrudur. P'nin bir w dünyasındaki kaplamı o nesnelerinin kümesi olacaktır ki, bu tarzda ancak ve ancak -ile-ilgili-olarak doğru olmanın iki durum bağıntısı w ile önerme arasında dural olduğunda, bir önermenin bir w dünyasında doğru olmanın tek konum niteliğine sahip olması koşuluyla onları kapsayan ilgili önermeler w dünyasına göre doğru olsun. Nitelikleri ifadelere (bileşik yüklemlere) yüklemenin başka yolları da bulunabilir. Şimdiki amaçlar nedeniyle bu konunun son tartışmasını çözümlenmeden bırakacağım ve metinde bileşik yüklemlerin içerikleri olarak bildik Russellci önermesel işlevleri kullanacağım.

8. Bu dizge benim "Doysız Gönderge, Önermesel Tutumlar ve Anlam Bilimsel İçerik" adlı makalemde daha ayrıntılı biçimde sunulmuştur.
9. Nathan Salmon lambda yapısını kullanmak suretiyle, (i-iii)'nin tamamlayıcı tümcecikleri tarafından ifade edilen önermeleri, (iv-v)'in tamamlayıcıları tarafından ifade edilen önermelerden ayırt etmeyi önermiştir.
- i. Pierre, London'ın hem güzel olduğunu ve hem de güzel olmadığını söylemektedir (inanmaktadır)

- ii. Pierre, London'ın kendine benzemediğini söylemektedir (inanmaktadır)
- iii. Pierre, London'ın kendisine özdeş olmadığını söylemektedir (inanmaktadır)
- iv. Pierre, London'ın güzel olduğunu ve London'ın güzel olmadığını söylemektedir (inanmaktadır)
- v. Pierre, London'ın London'la özdeş olmadığını söylemektedir (inanmaktadır)

Bu öneri (i-iii)'yi yanlış olarak kabul ederken (iv-v)'i doğru olarak nitelememizi sağlaması nedeniyle önemlidir. Daha geniş bir tartışma için bk. N. Salmon "Dönüşlülük" (Reflexivity), *Notre Dame Journal of Formal Logic*, c. 27, sayı 3, 1986, s. 401-29 ve benim 'Dolaysız Gönderge, Önermesel Tutumlar ve Anlam Bilimsel İçerik' adlı makalelerim, her ikisi de *Önermeler ve Tutumlar*'da yeniden basılmıştır.

10. Bk. David Kaplan, "İşaret Zamirlerinin Mantiği Üzerine", *Journal of Philosophical Logic*, c. 8, 1979, s. 81-98, *Önermeler ve Tutumlar*'da tekrar basılmıştır.

11. Augustinus'tan söz etme, Wittgenstein tarafından alıntılanmış, *Felsefi İncelemeler*'in girişinde bulunan paragrafa işaret eder:

Onlar (benim büyüklerim) bir nesneye ad verdiklerinde ve bu nedenle bir şeye yöneldiklerinde, bunu gördüm ve bu şeyin, ona işaret etmek istediklerinde çıkardıkları ses ile çağrıldığını anladım. Onların niyeti, tüm insanların doğal dillerinde olduğu gibi, bedensel devinimleri tarafından ortaya konuyordu: Yüz ifadesi, gözün devinimleri, beden diğer bölümlerinin devinimi ve bir şey aradığımızda, bir şeye sahip olduğumuzda, bir şeyi yadsıdığımızda ya da bir şeyden kaçındığımızda ruhsal durumumuzu ifade eden ses tonu. Bu nedenle, sözcüklerin tekrar tekrar çeşitli tümcelerde kendi uygun yerlerinde kullanıldıklarını duyduğum için yavaş yavaş onların hangi nesneleri gösterdiklerini anlamayı öğrendim ve sonra bu işaretleri oluşturmak amacıyla kendi ağzımı (dilimi) eğittim, kendi arzularımı dile getirmek için onları kullandım.

Aşağıda eleştirilmiş olan "Augustinus'cu Betimleme", dilin tüm yönlerini kapsamak amacıyla dil öğrenimi ile ilgili bu düşüncelerin dayanaksız bir genişletilmesi olarak düşünülebilir.

12. Burada öncelikle ilk dil kazanımı (öğrenimi) hakkında konuşuyorum (Buna karşın bu nokta, daha az bir yoğunlukla, ikinci dil öğreniminin bazı durumlarına da hitap etmektedir).

13. Bak. S. Kripke, *Kurallar ve Özel Dil Üzerine Wittgenstein*, Harvard Üniv. Yay., 1982.

14. 4. nota bk.

DOĞRULUK VE ANLAMA¹

James Higginbotham

1- Giriş

Anlam bilimle ilgili temel sorun başlangıçta ortaya çıkıyor. Bir anlam kuramı ne ile ilgili bir kuramdır? Ondaki açıklaması beklenen olgular nelerdir? Dil bilimsel anlam bilim alanındaki çeşitli yeni ve çağdaş çalışmanın da ifade ettiği gibi, bu sorunlara ilişkin yanıtlar sonraki kuram üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olmuştur. Bu çeşitliliği burada çözümlemeyeceğim, ancak bana ilginç görünen ve her zaman bu uygulamanın yorumu ile değilse bile, gerçekte uygulandığı biçimiyle anlam bilimsel kuram ile uyum halinde olan bir düşünce çizgisine dikkat çekeceğim.

Sorumuza dair en yalın olası yanıtı, yani anlam kuramı anlamla ilgili olguları açıklamak üzere görevlendirilmiştir, yanıtını düşünün. Anlam kavramı, en azından başlangıç itibarıyla günlük sözcük dağarcığımıza yerleşmiştir. Bir şeyin anlamını bilerek ya da bilmeyerek insanlardan, onların bir şeyin tüm anlamını anlamakta başarısız kalmalarından ve falan filan uzlaşımsal düzenlerde belli işaretlerin ne anlam ifade ettiklerinden söz ediyoruz. Ayrıca uygulamada, dile uygun anlam çeşidi, belirtilere ve işaretlere uygun anlam çeşidi (Grice'in "doğal" anlamı) ve sanat eserlerinin kendisiyle yüklü olduğunun söylendiği anlam ya da değer çeşidi arasında ayrım yapmak zor değildir. Bir *tümce*nin sahip olduğu anlam türü, onun söylenmek üzere kullanıldığı şey tarafından belirlenir ve sözcük ve ibarelerin anlamı, bu sözcük ve ibarelerin içinde geçtikleri tümcelerin anla-

mina katkıları tarafından belirlenir. Dolayısıyla, insan yeteneğinin dil konusundaki boyutunu böyle açıklamayı ümit ederek, anlam bilimin, biçimsel olarak, şu ya da bu, falan ya da filan anlama gelir, yollu tüm genel düşüncelerle ilgili olguları ya da en azından böyle olguları kolayca yerli konuşanlarının dillendirdiği biçimiyle kanıtlamakla görevli olduğu önerilebilir.

Bu yalın yanıtın doğru olduğunu sanıyorum. Bununla birlikte, anlamla ilgili olguları tamamlama amacına yönelik araştırmanın başka kavramların aracılığını gerektirdiği ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni, anlam kavramının ilk önce sadece tümcelere işaret etmesi ve tümcelerin anlamlarının bir yolunu bulup sözcüklerin anlamlarından ve söz dizimsel bileşim kiplerinden hareketle yorumlanması ya da anlaşılması gerekirken, herhangi birinin anlamları hakkında konuşmak için bize, onların içinde bulundukları tümcelerin anlamlarına herhangi bir biçimde "katkıda bulunmaları" dışında hiçbir şeyin verilmemiş olmasıdır.²

Göndergeyi belirtin. Anlamın tersine gönderge, tüm söz dizimsel kategorilerin açıklamalarına ve söz dizimsel bileşimlerin tüm kiplerine eklenir ve bu ikinci durumda, bileşenlerin göndergesinin kendi parçalarının göndergesine nasıl bağlı olduğuna ilişkin koşullar olarak bunu yapar. Ayrıca, bir ifadenin göndergesi, bu ifadenin, her nerede meydana gelirse gelsin kendi göndergesiyle birlikte bulunması anlamında, ayırt edilebilirdir. Bir anlam kuramı bu doğaya ilişkin bir kavram gerektirdiği için gönderge zorunludur; o, anlamın omurgasıdır.

Ne ki gönderge, anlaşılabilmeyle birlikte, anlam bilimsel ayrımları bulandırır. Gönderge ister olası dünyaların kürneleri aracılığıyla, ister anlamsız olası dünyaların kümeleri aracılığıyla, isterse şimdiye kadar ayrıntılı biçimde incelenmemiş nesneler aracılığıyla verilmiş olsun, bir iddianın içeriği iddia edilen tümcenin göndergesine dönüşmez ya da öyle görünür. Bunun nedeninin, göndergenin değil de içeriğin, kendisini ifade etmek

için kullanılan simgelenim kadar ince-taneli olmasının olduğuna inanıyorum. Bununla birlikte gönderge, ayrımlı simgelenimlerin aynı konumda son bulmalarına izin vermelidir.³

İçeriğin doğruluğa dayalı ölçünlü bir kavramını açık karşıt örneklerle karşı koruma girişimleri hep olage!miştir. Ayrıca, içeriğin simgelenime duyarlılığı, içeriği *yapısal* olarak kabul etmek suretiyle onaylanabilir. Böylece, sadece bütün tümcelerın göndergesi değil, ama ayrıca bu göndergenin onların simgesel parçalarının göndergesinden yapılandırıldığı durum tüm tümcelerın içeriği için çok önemli olur.⁴ Yapısal içerik sadece belirli bir yere kadar ulaşabilir, çünkü A ve B'nin aynı içerikle ilgili yalın açıklamalar olduğu durumda (örneğin, eş anlamlı sözcükler), ...A... ve B....'nırı yapısal içerikleri arasında hiçbir ayrım bulunmaz. Bu durumda bir kişi, bir başkasının ...B....'ya değil de ...A... 'ya inandığını ifade etmeden, niçin ...A... olup olmadığı sorusuna evet, niçin...B... olup olmadığı sorusuna hayır dediğini açıklamak zorunda kalabilir.⁵

İçeriğin basit sezgilere uygun olarak anlaşılması gerektiği ve böyle anlaşıldığında onun göndergeye dönüşmeyeceği varsayıldığında, göndergenin zorunlu kavramı ile dil bilimsel anlamın erek kavramı arasındaki bağlantı nedir? Bu bağlantı, sanırım, dili kullananın psikolojik durumu, onun gönderge hakkındaki bilgisidir. Anlam bilimin açıklamak zorunda olduğu olgular, ifadelerin anlamlarının bağlamdan bağımsız niteliklerini içermektedir ve insanlar, şayet onlar dillerin yeterli konuşanları olacaklarsa, bu niteliklerin neye yükleneceğini bilmelidirler. Onların bilmeleri gereken şeyin şunlardan meydana geldiğini öneriyorum: İfadelerin göndergesine ilişkin olgular, ifadelerin göndergesine ilişkin diğer insanların bildiği şey ve bilmeleri beklenen şey hakkındaki olgular, ifadelerin göndergesi hakkında bir kişinin bildiği şeye ve bilmesi beklenen şeye dair onların ne bildiğine ilişkin gerçekler.⁶

Bu bakış açısından, anlam göndergeye dönüşmez, ancak anlam hakkındaki bilgi, göndergeye ilişkin bilgi yasaları haline

gelir. Böyle normlar *yinelenirler*, çünkü anlam hakkındaki bilgi başkalarının bildiği şey hakkındaki bilgiyi gerektirir ve bu, onların bir kişinin kendi bilgisiyle ilgili ne bildiğini bilmelerini de içerir. Bir ilk yaklaşıma göre, bir ifadenin anlamı, sadece bir konuşmacı olarak ifadenin göndergesi hakkında sizden bilmeniz beklenen şeydir. Örneğin, İngilizce konuşan bir kişi olarak sizden, ancak ve ancak kar beyaz ise 'kar beyazdır'ın doğru olduğunu, 'kar'ın kara işaret ettiğini ve 'beyazdır'ın sadece beyaz şeyler için doğru olduğunu ve oldukça genel bir biçimde, bir NP tekil terimini bir yükleme bir geçişsiz sıfat kalıbında birleştirmenin sonucunun, sadece terimin göndergesi ile ilgili olarak yüklem doğru olduğu durumda doğru olan bir tümce olduğunu bilmeniz beklenir. Ancak ve ancak bunları bilerseniz 'kar beyazdır' tümcesinin karın beyaz olduğu anlamına geldiğini bilirsiniz.

Özetlemiş olduğum bu düşünce bir taraftan doğruluk ile göndergenin diğer kavramları arasındaki çok güçlü biçimde savunulabilir bağı, diğer taraftan da anlamayı güçlendirmektedir. Bu düşünce, bilgi, bir kişinin olası ifadelerinin doğruluk koşullarının kuramcısına göre bu kişiyi anlamak için yeterli olabilir, yollu görüşten daha zayıftır ve o bu görüşle ilgili çeşitli düzeltmelerden de ayrılmıştır, çünkü o bir kişinin doğruluk koşulları hakkında örtük olarak sahip olduğu bilgiden kendi ifadeleri için yararlanır. Bununla birlikte, eğer anlam hakkındaki bilginin gönderge hakkındaki bilgi kurallarına dönüştüğü konusunda haklıysam, bu durumda dil bilimsel anlam basitçe göndergeye göre anlaşılamaz sonucuna ilişkin deliller başarısız olmalıdır ve böyle delillerin çok güçlü oldukları gözükmemektedir. Gelecek bölümde, bu konuların geliştirmekte olduğum düşünceye karşı tutunabilip tutunamayacaklarını soruşturmak yoluyla, anlam doğruluk koşullarına ya da doğruluk koşulları ve bazı bütünüleyici olgulara indirgenebilir, biçimindeki yanlış görüşe karşı bazı konuları inceleyeceğim. Daha sonra üçüncü bölümde dil bilimsel verinin yapısı ile ilgili sorunlara döneceğim ve psikolojik programın bazı yönlerini gözden geçireceğim.

2- Doğruluk Anlama Götürebilir mi?

John Foster tarafından neden olunan bir kalıp ile ilgili düşünceler, doğruluk kuramlarının anlam kuramları için örnek (vekil) olarak alınamayacağını göstermek amacıyla geliştirilmiştir.⁷ Ancak ve ancak p ise, bir A bireyi için S tümcelerinin doğru olduğunu bilmek, onun p anlamına geldiğini (o bu anlama gelse bile) kesinlikle bilmemektir. Foster'ın çalışmasından kaynaklanmış ve başka yazarlar tarafından değişik biçimlerde geliştirilmiş bir delil, bir kişi için tasarlanabilir nitelikte olan bir doğruluk kuramının, bu kişinin zihinsel ve psikolojik ifadelerine ilişkin olgularla ve onu yorumlamakla ilgili bizim konumumuzla uyum sağlamak zorunda kalacağı gerçeğini içermek suretiyle, diğer veriler ve parametreler hesaba katıldığında bile, anlam ile doğruluk koşulları arasındaki boşluğun var olmaya devam edeceğini göstereceğini iddia eder. Ussal bir yorum sürecine dayanarak ulaşılmış, genel delille ilgili doğru bir kavrayışa sahip yeterli bir kuram olarak bilinen bir doğruluk kuramı, anlamanın lehine uygun bir temel olarak işe yaramalı mıdır?

İddianın nasıl formüle edileceğine ilişkin delil, psikolojik usa yatkınlığın yapısını ve başka birçok şeyi nasıl tasarladığımıza bağlı olacaktır. Burada, Soames'in yaptığı gibi benzer bir durumu incelemek suretiyle belirsizliği aşmayı deneyebiliriz.⁸ Bu benzer durumda, bir kişi adına yeterli olarak kabul edilmiş bir gönderge kuramına sahip olduğumuzu ya da en azından böyle bir kurama doğru ilerlediğimizi ve ayrıca bu kişinin ima ettiği şey hakkında itiraz edilemez biçimde doğru olarak kabul edilmiş bir şeye sahip olduğumuzu biliyoruz. Bu durumda, eğer gönderge kuramı anlam hakkındaki yanlış inançlarla tutarlı ise birinin bilgisinin diğerinin bilgisini sağlamaması bir tanıttır.

Gianni ana dili İtalyanca olan bir konuşmacıdır. Bu nedenle,

(1) Ancak ve ancak (w 'da) Florence güzel bir kent ise (olası w dünyasında) Gianni için 'Firenze é una bela città' doğrudur.

Ve ayrıca,

(2) 'Firenze é una bela città' Gianni için Florence güzel bir kenttir anlarnını ifade eder.

Ben, kuramcı, (1)'i bilebilirim ve (2)'ye inanmakta başarısız kalabilirim, çünkü ben yanlışlıkla (3)'e inanıyorum: 'P'nin yerine, örneğin, "Aritmetik tam değildir" gibi, kendisine inanmakta olduğum zorunlu bir şeyin koyulduğu durumda,

(3) 'Firenze é una bela città' Gianni için Florence güzel bir kenttir ve *P* anlamını ifade eder.

Bu iddiaya dair yanıtları *içkin* ve *aşkın* olarak adlandıracığım iki türe ayırıyorum. İçkin yanıt Ernie LePore ve Barry Loewer⁹ tarafından yakın geçmişte ve yararlı bir biçimde inceden inceye işlenmiştir. Bu yanıt iddiayı kabul eder, ancak daha sonra bir içlemsel anlam bilimsel yapının değil de, belirli başka bir bilginin, doğruluk koşulları hakkındaki bilgi ile birlikte alınması koşuluyla, anlama için yeterli olacağını önerir.

Yalnız başına ya da bir içkin yanıtla ilişkili olarak düşünülebilen aşkın yanıt, bir kez yorum esnasında yapmak zorunda olduğumuz şeyin bir kişi için bir dilin olası doğru özgülemesinden daha fazla şeyi kabul edebileceğini onayladığımızda, artık dilsel gerçeklik, doğruluk koşullarının bilgisi anlamayı sağlamak için yeterlidir, savına karşı gerçekten karşıt örnekler sunamaz sonucuna ulaşabiliriz biçimindedir.¹⁰ Anlamın Gianni'ye sözde yanlış bağlanması Gianni ile iletişimi aksatır ya da aksatmaz. Şayet aksatmıyorsa, sözde hata nerededir? Ama eğer aksatıyorsa, bu durumda hata ortaya konulmalıdır.

Gianni kendi dilini konuşan insanlarla ve benim gibi turistlerle etkileşimde bulunur. (3)'ü anladığım gibi anlarsam, seyahat broşürlerindeki eke uygun, oldukça sıradan bir tümcenin aritmetiğin tam olmayışından söz ettiğini görmem kesin gibidir. Gianni, Florence'da, yüzünü Duomo'ya doğru dönerek kendi kendine 'Firenze é una bela città' diyebilir. O, mantık hakkındaki bilgisiyle beni etkilemeye mi çalışmaktadır? (3)'ün kesinlikle yanlış olduğunu anlayacağım ve onun yerine (2)'ye tutunaca-

ğım. Bununla birlikte, (3)'ün yanlışlığını görmeye başlamamda doğruluk kuramı hiçbir işlev yerine getirmemiştir (Bu, dolaylı biçimde, Gianni'nin ne demek istediğine ilişkin varsayımı düzelttiğimde, doğruluk kuramını hiçbir biçimde değiştirmek zorunda kalmamamdan anlaşılabilir). Dolayısıyla aşkın yanıt, (3) gibi hataların Gianni'nin ifadelerinin doğruluk koşullarına değil de, Gianni'nin anlamlarını daha iyi anlamaya dayanarak düzeltildiği bir niteliğe sahiptir.

Söz konusu tartışma amacıyla, Gianni'ye göre maddi açıdan yeterli bir doğruluk kuramının, kendi içinde bulunan kuralsal olarak kanıtlanabilir bir şey hakkındaki bir çeşit kavram ile birlikte, öyle bir niteliğe sahip olacağı varsayılmıştır ki, bu niteliğe göre, rastgele seçilmiş bir tümcenin kurallara uygun biçimde kanıtlanabilir olan doğruluk koşulları (bazı formülasyonlarda bulunan "erek" eş değerlikler), sözü geçen tümcenin bir çevirisini meydana getirir. Foster'dan kaynaklanan ve Soames'in örneğinde geliştirilmiş olan bu düşünceler bu varsayımı sorgulamaz, ama bunun yerine, anlam kavramından söz etmeksizin böyle bir kuramın nasıl seçilebildiğini sorar. (Belitlerin biçimini kapsayan) kuralsal kanıta ilişkin bir kavramı seçmek kolayca psikolojik varsayıma ya da gönderge ve onarmayı idare eden "sınırlamalara" dayanabilir. Bununla birlikte, dil bilimsel biçimler nedeniyle doğrudan bir biçimde insanların söylemeye niyet ettikleri şeyle ilgili varsayımlara dayanamaz. Düşsel örneğimde Gianni'nin anlamını, onun bana söyleme konusunda kaygılı olabileceği şeye dair inançlarıma dayanmak suretiyle tahmin ettim. Anlam konusunda açıklayıcı olan doğruluk kuramlarına ulaşmak böyle meydana gelirse, bu durumda aşkın yanıt doğruluğa dayanan bir anlam kavramı sağlamayacaktır. Aşkın yanıt, söz edimlerinin içeriklerini kapsadığında bütün anlamı sorgulamaksızın kabul eder.

Şimdi, aşkın yanıttan ayrı olarak alınmış içkin yanıt düşünün. LePore ve Loewer'a göre, doğruluk koşullarına ilişkin ek

bilgi, ifadelerin ne zaman içerik açısından birbiriyle tutarlı olduğunun ya da ne zaman aynı şeyi söyleme bağıntısına katıldıklarının bilgisidir.¹¹ Bu noktada, içerik açısından ifadelerin ne zaman birbirine denk olduklarının bilgisi anlama için açıkça zorunludur. Ancak LePore ve Loewer'ın doğruluk-kuramsal anlam bilim konusundaki savunmaları, yorum bir kişinin kendi konuşmasına çeviri ile devam etmelidir, önerisinden hiçbir biçimde ayrımlı değildir. Örneğimize göre, Gianni'nin 'Firenze é una bela città' tümcesinin benim "Florence güzel bir kenttir" tümcemle içerik açısından denk olduğunu varsayalım. Bu durumda (3)'ün yanlış, (2)'nin doğru olduğu bilgisine ulaşırım. Kendi dilimle ilgili bir doğruluk kuramına göre, bu durumda, Gianni hakkındaki bir doğruluk kuramı sayesinde ya da böyle bir kuram olmaksızın (1)'i anlayabilirim.

Eğer LePore ve Loewer'ın görüşünün, bir kişinin bir doğruluk kuramı ile pekiştirilmiş konuşmasına çeviri anlama için yeterlidir, savına eş değer olduğunu önermekte haklıysam, bu durumda bu doğruluk kuramı yükünü de bir kenara atabileceğimiz ortaya çıkar. Çünkü kendi konuşmamdaki anlama ilişkin alıntisal olmayan tüm gerçekleri alışkanlık olarak biliyorum ve eğer bunları çevirime eklersem Gianni'deki anlama aşına olacağım.

Başlangıç sorumuz şuydu: L ile ilgili, tüm anlam bilimsel kavramları gönderge kuramından çıkarılmış bir T kuramı, T'nin bilgisinin ve L hakkındaki doğru bilginin L'ye ilişkin anlamayı sağladığı bir özelliğe iye olabilir mi? T'nin, anlam bilimsel kavramlara ek olarak, L'nin ifadelerinin ve dildeki ifadelerin T'yi açıklamada ne zaman aynı içeriğe sahip olduklarına ilişkin bilgi içermesi koşuluyla, aşkın yanıt olumludur.¹²

Aşkın yanıt, yanıt olumsuzdur ancak gönderge ve doğruluk kuramı yorumlayıcı edimi açıklığa kavuşturmada bir işleve sahiptir, biçimindedir. Bu savın yanlış olması çok zordur, çünkü anlam, "eğer s belirli bir p anlamını ifade ederse, ancak ve ancak

p ise *s* doğrudur”, yollu zayıf anlamda doğruluk koşullarına bağlıdır.

Önermekte olduğum düşünceye göre, (1)’i açıklayan şey (4) benzeri bir şeydir:

(4) Gianni bir kişiden, ancak ve ancak (*w*’da) Florence güzel bir kent ise, (olası bir *w* dünyasında) ‘Firenze é una bela città’nın bir kişi için doğru olduğunu bilmesinin beklendiğini bilmektedir.

Betimlemeyi tamamlamak için, (4)’ün söz konusu tümcenin doğruluk koşulları hakkında bir kişiden bilmesi beklenen en ikna edici şey olduğunu ayrıca söylememiz gerekmektedir. Bu durumda Gianni bir kişiden genel olarak aritmetiğin tam olmadığını kavramasının beklenmediğini bilmektedir. Onun için (3)’ün yanlış olduğunu bilmek ve benim için (3)’ün yanlış olduğunu anlamak yeterlidir.

Benim Foster’ın düşüncelerine yanıtlım belki de konuyu değiştirdi. Davidson’ın yaklaşımından anlaşıldığı kadarıyla, sorun başlangıçta, Gianni gibi bir kişi için doğruluğun çevirisel bir kuramını sağladığında, bir dilsel anlam bilimin Gianni’ye ilişkin anlamayı sağlayabilen özelliğinin bizzat kendisiyle ilgili olmayan bir tür bilgi bulmaktır. Sunmuş olduğum şey, bir kişi Gianni’nin ne bildiğini ve doğruluk ve gönderge hakkında ondan neyi bilmesinin beklendiğini bildiğinde Gianni’yi anlayacaktır, düşüncesidir. Genel ilkeler ve Gianni’ye uygun bir doğruluk kuramının belirli savları bir kişinin Gianni hakkındaki bilgisinin kapsamına girer. Ancak Gianni’nin konuşmasıyla ilgili doğruluk kuramı, onu bir anlam kuramı olarak kabul edilebilir hale getirmek için koşullarla ve kısıtlamalarla birlikte değerlendirmek suretiyle bir kişinin kendisiyle işe koyulabileceği bir şey değildir. Daha doğrusu, doğruluk Gianni’nin bildiği bir şey olarak ortaya çıkar ve kuramın uygulamaları, sadece bu uygulamalara dair bilgi Gianni’nin dil bilimsel yeterliğinin bir parçası olduğu oranda ilgiye sahip olur.

(3)'ü olanaksız kılan şeyin, Gianni'nin bir kişiden aritmetiğin tam olmadığını bilmesinin beklendiğini bilmesi gerçeği olduğunu önerdim. Bu ve benzer olgular, Gianni'den doğruluk ve gönderge hakkında bilmesi beklenen şeye dair Gianni'nin kendisinden bilmesi beklenen şeyi gerçekte ne derecede bildiğine ilişkin bir kuramın parçasıdır ve Gianni kendisinden onu bilmesinin beklendiğini bilmektedir. Bu türden bir kuramın, Gianni'nin kendi sözleriyle ne söylemek istediğine dair bütün soruları etrafıca yanıtlayacağını sanıyorum. Gianni'nin yeterliliğine ilişkin bu kuram bir doğruluk kuramını içerecektir. Ancak ölküsel olarak yeterli bir Gianni bile bu kuramın sonuçlarından sadece bazıları bilecektir ve olasılıkla kendisinin bildiği ama başkalarından bilmelerini beklemenin doğru olmadığını düşündüğü başka sonuçlar da bulunacaktır. Bu sınırların ötesine geçen doğruluk koşulları ile ilgili ifadeler, her zaman olduğu gibi, bilinen gerçeklere dayanmaları nedeniyle anlamayla ilgili değildir ve dolayısıyla anlamla da ilgili değildir.¹³

Bizim bildiğimiz ve başkalarından bilmelerini beklediğimiz, dile uygun olmayan pek çok şey bulunmaktadır; iki ile üçün toplamı beş eder, yağmur yağdığında sokaklar ıslanır ve vs. 'Firenze'nin göndergesi ya da 'Firenze é bella'nın doğruluk koşulları konusunda Gianni'nin yeterliliği böyle bir bilgiyi kapsamaz. Diğer yandan o kuşkulu biçimde Florence - 'Firenze'nin göndergesi- güzel bir kenttir ve Florence'in kent oluşunda, sokakların yağmurdan sonra ıslak olmasına ilişkin dizgeden daha fazla söz içermemiştir, bilgisini içerir. Bu nedenle, dil bilimsel açıdan uygun bilgiye ilişkin birkaç kuram Gianni'nin yeterliliğine ilişkin tanımımızın bir parçası haline getirilmelidir. Bununla birlikte, ben bu gerçeği kurama ilişkin bir sınırlama olarak görmüyorum. Çünkü bu girişim, önce sözde tam bir dil bilimsel bilgi kavramı oluşturmak ve sonra bu kavram içinde Gianni'nin onu kavrayışıyla ilgili uygun bir kuram ortaya koymak değildir. Daha doğrusu, bir kişi Gianni'nin ne bildiğine ve başkalarından gönderge ve doğruluk konusunda neyi bilmelerini beklediğine dair bir

kuram biçimlendirir ve bu bilginin kapsadığı her şeyi dile uygun olarak açıklar.¹⁴ Bu nedenle, dil bilimsel olarak geçerli bilginin, olağan bir tarzda kaydedilmiş bilgi türüyle ve doğruluk kuramının ilkel temel tümceleri ile sınırlı olduğu ya da olasılıklı olguların bilgisini içermeyebileceği varsayılmaz.¹⁵

3- Anlam Bilimsel Olgular

Bir kişi kendisinin ne bildiğini tam olarak tanımlamak amacıyla kullanılabilen kavramların etkisi altında olmaksızın bir şeyler bilebilir. Atomların çok küçük olduklarını biliyorum, ama tam olarak *atom* kavramının etkisi altında değilim.

Ayrıca, ancak ve ancak *x* bir atom ise, 'atom'un *x* hakkında doğru olduğunu ve yine tam olarak *atom* kavramının etkisi altında olmaksızın, bir şey hakkında 'Bu bir atomdur' demenin, sözü geçen şey için, onun bir atom olduğunu söylemek olduğunu biliyorum.

Bu ve benzer örnekleri göz önünde bulundurmak yoluyla doğruluk, onarma, gönderge, anlam ve söyleyişe dair alıntısız olmayan olguların bilgisinin abartılmaması gerektiği sonucuna ulaşmamız gerektiğini sanıyorum. Onları bilmek yeterince şey bilmektir, ama çok şey bilmek değildir. Şayet böyleyse, bu durumda anlam hakkındaki alıntısız olmayan gerçekler, doğruluğa ilişkin benzer gerçeklerden daha sağlam değildir. Gerçekte, başka bir yerde de belirttiğim gibi, bundan daha fazlasını başatabiliriz. Yan tümcesel tamamlayıcıların döngüsel bir anlam bilimsel katkı ortaya koyduğunu varsayalım; yani, onların kendi kendilerini ya da kendilerine benzeyen şeyleri göstermeleri sadece işaretler zincirleri olarak değil, ama daha çok bir yorumla ilgili söz dizimsel yapılar olarak görülür ve onlar ve onların parçalarının, yalnız başlarına var olduklarında, tüm göndergesel özelliklere iye oldukları düşünülür. Bu durumda (5), (6) halini alır:

(5) 'Kar beyazdır', karın beyaz olduğu anlamına gelir.

(6) 'Kar beyazdır', ifade edildiği biçimde anlaşıldığında, 'kar beyazdır'a benzeyen bir şey anlamını ifade eder.

Ne ki (6) doğru olma konusunda başarısız olamaz. Dolayısıyla (5) doğrudur.¹⁶

Eğer (5) sağlam değilse. Çünkü bir kişi karın ne olduğunu ve bir şey için beyaz olmanın ne demek olduğunu bilmeksizin onu bilebilir. O tam anlamıyla sıradan da değildir. Anladığım kadarıyla, Çincenin 'kar beyazdır'ın İngilizce bir tümce olduğu bilgisine ilişkin bir kavrayışa rastgele sahip olmuş tek dil bilen bir konuşanı (5)'i bilemez. Sözü geçen kişi, 'kar beyazdır'ın (İngilizcede) kendi kendine benzeyen bir şey anlamına geldiğini [(16)'nın ilk bölümü] bilebilir, ancak bizzat kendisinin bir tümcesi olarak onu ifade edemez, bu nedenle ikinci bölümde başarısız olur. Dolayısıyla, Çince konuşan kişi (6)'yı bilemez. Diğer yandan, gerçekte anlaşıldığı üzere bir tümce olarak 'kar beyazdır'ı ifade etme konusunda benim ve senin gücün, kar ya da beyazlığın bilgisine sahip olmamıza bağlı değildir. Benzer biçimde, atomlar hakkındaki göreceli bilgisizliğime rağmen, 'atomlar çok küçüktür'ün atomların çok küçük olduğu anlamına geldiğini biliyorum.¹⁷

Foster'dan çıkarılan kanıtın ana bölümü, anlam kavramını anladığımız kadarıyla, tamamlayıcı tümcedeki küçük bir düzeltme, 'S P anlamına gelir' yollu bir doğruyu, 'S ... anlamına gelir' yollu bir yanlışa çevirebilir gibi bir bilgiyi kullanır. Bu, Soames'in (Soames, *a.g.e*, s. 594, 2. dipnot), bir koşula göreli doğruluk kuramlarına ilişkin anlama ya da anlamın bilgisini bulmaya dair (doğruluk kuramı içinde bulunan ölçünlü yinelenebilir tümcecikleri korumak koşuluyla) herhangi bir girişime başvurmak suretiyle temel kanıtın oluşturulabileceğini önermesine yol açmıştır. Sonuç kaçınılmazı zor görünüyor; tamamlayıcı tümceciklere ilişkin döngüsel gönderge görüşüne göre bu sonuç beklenmelidir.

İçeriğin, doğruluk koşullarına indirgenebilir olmamasına rağmen

men, bir kişiden doğruluk koşulları hakkında bilmesi beklenen şeyin bilgisine indirgenebildiğini daha önce ifade etmiştim. Bu anlamda, içeriğin açıklaması doğruluğa bağlı olacaktır. Uygulama, algısal şeylerle ilgili sıradan sözcüklerin anlamlarına ilişkin açıklamalar yardımıyla örneklenebilir. Bununla birlikte burada, onun hem içerik göndergeye indirgenebilir, biçimindeki görüşle ilgili olarak, hem de içerik ilkel olarak alınmalıdır, biçimindeki görüşle ilgili olarak sorun çıkardığı bana gözüken mantıksal değişmezlerle uygulanışını incelemek istiyorum.

Önermelerin açıklaması ve tümcelerin içerikleri doğruluğa dayanmadığında mantıksal değişmezlerin itiraz edilebilir nitelikte olduğu gözüken anlamı hakkında belirli bir yeterince belirlenmiş olmama durumu ortaya çıkar. Örneğin, değilleme edatı ve bağlacın önermeleri ve önermelerin düzenli çiftlerini sırasıyla diğer önermelere taşıyan işlevler olduklarını varsayalım. Onun bir önermeye ilişkin kavramla ilgili sorunu ne olursa olsun, biz olası dünyalar anlam biliminin çerçevesi içinde bunların hangi işlevler olduklarını kesin olarak biliyoruz: değilleme edatı bir önermeyi kendi tamamlayıcısına göre betimler ve bağlaç önermelerin düzenli bir çiftini bu önermelerin ara kesitine göre betimler. Olumsuzluk edatı ve bağlaç çeşitli biçimlerde bize verilebilir, ancak biz açıkça p önermesinin değilleme edatı ya da p ve q 'nın bağlacı hakkında konuşma hakkına sahibiz. Çünkü p ve q 'nın özdeşleri olası dünyalardaki doğru açısından belirlenmiştir ve olumsuzluk edatı ve bağlacın özdeşleri de aynı biçimde belirlenmiştir.

Bununla birlikte, eğer önermeler doğruluk koşullarından koparılırlarsa ve değilleme edatı önermelerden önermelere doğru bir işlev olursa, bu durumda kuramın söylediklerine rağmen bir önermenin değillemesi, kanıt yanlış olduğunda doğru olan ve kanıt doğru olduğunda yanlış olan herhangi bir önerme olabilir. Benzer düşünceler bağlaç için de geçerlidir ve gerekli değişiklikleri yapmak suretiyle niceleyiciler için de geçerli olurlar.¹⁸

Ancak değillemenin yapısı, onun doğruluğu yanlışlığa ve yanlışlığı doğruluğa göre biçimlendirdiği bir koşula göre incelenmemeli mi? nermeler yalın (türetilmemiş) olduklarında incelenmemelidirler. Aynı derecede iyi pek çok aday bulunacaktır.¹⁹

Ortaya koymuş olduğum konu, önermelerin yapısal içerikler olarak alındığı durumda da ortaya çıkmaktadır. Sözgelimi Soames, değillemenin '┐' işaretini kendi doğruluk işlevinde katkısı olan bir şey olarak kabul eder, DEğİLLEME. Bir P önermesinin değillemesi <DEğİLLEME, P> düzenli çiftidir. Eğer P doğru bir önerme ise doğruluğun tanımı <DEğİLLEME, P>'yi yanlış hale getirir, eğer P yanlış bir önerme ise doğru hale getirir. Ne ki '┐' işareti için DEğİLLEME'nin seçilmesi zorunlu değildir.²⁰

Kabul ettiğim düşünceye göre, eğer bir kişiden bu basit işaretin doğruluk üzerindeki etkisi hakkında neyi bilmesinin beklendiğini bilerseniz, sözü geçen işaretin olumsuzlama için ne ifade ettiğini bilirsiniz. Ne ki onun ifade ettiği şey kesinlikle (7)'dir;

(7) Eğer S yanlış ise ┐S doğrudur ve eğer S doğru ise ┐S yanlıştır.

(Bu durumda bilmeniz gereken şey '┐' işaretine gerçekten bir gönderge bağlamaz, ama daha çok onu gösterici bir ifade ile birlikte alarak inceler.) Böylece biz bir şeyin olumsuzlamasının ne olduğuna ve bir şeyin olumsuzlaması olan bu şeyin biricik olduğuna dair bir düşünceye sahibiz. Yukarıdaki düşünceyi aynı biçimde niceleyicilerin anlamları hakkındaki bilgiye de uygulayabilirim.

"Bir dili bildiğinizde ne biliyorsunuz ve onu nasıl bilebiliyorsunuz?" sorularını sormak suretiyle tümce bilim ve ses bilimde gelişen bir araştırma programını anlam bilime uyguluyorum. Anlamanın bilgisi içinde yer alan odak kavramın göndergenin bilgisi, özellikle tümcelerin doğruluk koşullarının bilgisi olduğunu nerdim. Eğer bu doğruysa, bu durumda Gianni İtalyanca ko-

nuşmaktadır, çünkü o kendisinin konuşmada, anlamada ve dilin diğer önemli kullanımlarında başvurduğu ve bu durumlarda başkalarının da başvurmasını beklediği belirli bir kuram bilmektedir ve siz İngilizce konuşuyorsunuz, çünkü sizin başvurduğunuz ve başkalarının da başvurmasını beklediğimiz belirli bir gönderge kuramı biliyorsunuz.

Kuram nasıl elde edilir ve hangi özel kalıp içinde yetişkin konuşucular için kullanışlı hale getirilir? Anlam bilimsel yeterliğin öğrenme ve bilişsel gelişmenin bilgi alanına özgü kalıplarından yararlandığına inanmak için nedenler bulunmaktadır; kısaca, dil yetisi. İnsan ana dillerine özgü anlam ve biçimin karşılıklı ilişkisinin özel kiplerini ve ayrımlı deneyimlere (bu deneyimler birbirleriyle çok az ilgilidir ya da hiçbir biçimde birbirleriyle ilişkili değildir) sahip insanlar arasındaki sezgisel yargıların bir noktada birleşmesini kavrayışımız, bunların her ikisi de bu varsayımı desteklemektedir. Sanki nesnel dünya ve kendimiz ve bu nesnel dünyanın hem üyeleri hem de gözlemcileri olarak diğer insanlar hakkındaki düşünceyi içeren bu alanın dışındaki her şey genel bilginin ayırt edilmemiş bir yığınıymış gibi, özel bilişsel (kavramsal) yetilerimiz devimsel ve algısalla sınırlanmamalıdır. Tersine, anlamın bilgisini içeren böyle bir bilgi, Chomsky'ci anlamda, özellik olarak son derece tikel olabilir.

Son olarak, zihinsel bir başarı olarak dil öğrenimi hakkında sunmakta olduğum tabloya karşı yapılmış bir karşı çıkışı kısaca ele alacağım. Karşı çıkış, bu yollu dil öğrenimi zorunlu olarak gönderge ile ilgili iskelet varsayımda etkili biçimde kullanılması gereken kavramlara ilişkin önceden tasarlanmış bir kavramayı öğrenene yükler ve böylece içerikle olan ilişkimizi çarpıtır, biçimindedir. Yine, Soames bu karşı çıkışı güzelce açıklamaktadır: göndergeyi anlamaya bağlayan ve bunların her ikisini (gönderge ve anlama) bilgiye bağlayan bir anlam bilim kuramında bizim önermelerin daha önceden gerçekleşmiş bir anlamasına başvurduğumuz gözükmemektedir, böylece dil öğrenimi, bir tümcenin

hangi önermenin yerini aldığını öğrenmeye indirgenmektedir ve Soames, önermeleri bilmenin çoğu durumda gerçekte önermeleri ifade eden tümcelere ilişkin bir kavrayış edinmekten başka bir şey olmadığını bilmeye dayanarak bu tabloya karşı çıkar.

İçeriklerin doğası ve onlar hakkındaki çoğunlukla parçasal bilgimizle ilgili olarak özetlemiş olduğum düşünce ile açıkça, sözü geçen düşüncenin içeriği hakkındaki göreceli bilgisizliğimiz içinde bir inanca sahip olmayı göz önünde bulundurmaya ima ediyorum. Bu düşünce gerçekte olumlu bir biçimde parçasal bilgi olgusunu ve kavramsal kavrayışımız sayesinde kendilerine ilişkin inançlara sahip olabileceğimiz şeyler arasındaki belirli bir uzaklığı kapsamaktadır. Atomların çok küçük olduklarının ya da 'atomlar çok küçüktür' tümcesinin atomların çok küçük oldukları anlamına geldiğinin bilgisine ulaştığımda, zaten örtük ya da bilinçsiz olarak MIT lisans öğrencilerinin atomlar hakkında açıkça ne bildiklerini biliyor olmalıydım, yollu hiçbir varsayım yoktur. Bu açıdan bu görüş, Soames'in tüm dil öğrenimini daha önceden sahip olduğumuz kavramların etiketlenmesine göre tanımlamamalıyız, yollu düşüncesiyle örtüşmektedir. (Buna koşut olarak, dil öğrenimi üzerine birçok çalışma dil öğreniminin çoğunluğunun gerçekte bunu yeğlediğini önermektedir.

Bununla beraber, Soames'in ve diğer birçok kişinin kabul ettiği ve benim savunmakta olduğum görüş arasında gerçek bir ayrılık bulunmaktadır. Soames, bir dilin tümcelerini anlamanın bir "tümcelerin kullanımına ilişkin uzlaşımsal ölçünleri yerine getirme" sorunu olduğuna inanır.²¹ Ben, tümcelerin kullanımı ile ilgili uzlaşımsal ölçünleri yerine getirmenin göndergeyi bilmeyle bağlı olduğunu söylüyorum.

NOTLAR

1. Bu makale, sempozyumun diğer katılımcısı olarak Scott Soames ve yorumcu olarak Mark Richard yardımıyla Mart 1991'de San Fransisco'da aynı başlık altında düzenlenen bir Amerikan Felsefe Derneği Sempozyumu için yazılmıştır; bu çalışmanın daha geniş biçimi *İyyun*'da yayınlanmıştır. Bu makale ayrıca, Ocak 1991 Jerusalem'da, İsrail, Barhillel Seminerinin bir oturumunda "Geçmişte ve Gelecekte Anlam Bilim" başlığı altında sunulan bir yazıdan filizlenip gelişen bir üründür ve burada yorumcu Tanya Reinhart idi. Reinhart ve Richard'ın yorumları ve Soames'in sempozyuma katkısı metinde bazı düzeltmeler yapılmasına neden oldu. Ancak bu müsveddelerin düzensiz yapısı nedeniyle onlardan açıkça söz etmedim. Bu makaleyle ilgili ve bu makalenin öncesindeki diğer yorumları nedeniyle, özellikle Noam Chomsky, Martin Davies, Alexander George, Gabriel Segal ve Robert Stalnaker'a minnet borçluyum.
2. "Anlam Kuramının Sonu"nda, *Mind and Language* 31 (1989): 28-42, Mark Johnston, bir sözcüğün anlamının bir tümcenin anlamına katkısıyla ilgili olarak hiçbir anlamlı kavrama sahip olmayan, anlamın en aza indirgeyici (minimalist) bir kuramı olarak adlandırdığı şeyi önerir. Örneğin, en aza indirgeyici kuramda biz 'beyazdır' (is white) anlamı hakkında, o sadece 'kar'ın anlamıyla birleştirildiği sürece 'kar beyazdır'ın –yani, karın beyaz olduğu- anlamını verir diyebiliriz. Minimalist kuramın açıklayıcı tembelliği Johnston'a bu anlamın abartıldığını önerir. Johnston'ın sonucunun, anlamın bizzat kendisini değil de daha çok insanların doğruluk ve gönderge hakkındaki bilgi ve inançlarını ve anlamın bilgisini belirleyen bilgiyi merkeze alan bir anlam bilim kavramını baltalamaksızın kabul edilebileceğini sanıyorum.
3. Özellikle Brian Loar tarafından, psikolojik açıklama için zorunlu olan içerik kavramının ortak dil kavramımızdan hâlâ daha tam olduğu iddia edilmiştir: Bk. Loar, "Toplumsal ve Psikolojik İçerik". *Düşüncenin İçerikleri* içinde, ed. R. Grimm ve D. Merrill (Tucson, Arizona Üniv. Yay. 1988, s. 99-110). Buna karşın Loar'ın savı, ortak dilimizdeki göndergenin içeriği elde etme konusunda yeterli olmadığını ima etmesine

rağmen, olgunlaşmamış psikolojik dildeki göndergenin yeterli olmadığına işaret etmez. Bununla birlikte, ben ortak dilimizin Loar'ın psikolojik içerik olarak adlandırdığı şeyi elde etmeye ilişkin araçları zaten içerdiğine inanmaya eğilimliyim. Eğer öyleyse, bu durumda onun düşünceleri tartışmanın var olan konusu için hiçbir temel değişiklik ortaya koymaz.

4. İbareyi Max Cresswell'den aldım, *Yapısal Anlamlar* (Cambridge, Mass: MIT yay., 1985).
5. Yapısal anlamla ilgili sorunlar, belirlenmiş anlamlar içinde temsil edilmiş tümleşik anlam bilimsel yasaların sözsüz kullanımından kaynaklanmaktadır; hazırlık aşamasında olan bir çalışmada bu konuyu ayrıntılı biçimde incelemekteyim.
6. Burada imalı biçimde söz ettiğim, başlıca dilin uzlaşım sal açıklamalarında biçimlenmiş olan bilinen gerçeğin nitelikleri David Lewis'de dik-kate değer bir açıklıkla aydınlatılmıştır, *Uzlaşma* (Cambridge, Mass, Harvard Üniv. Yay., 1969) ve "Diller ve Dil" K. Gundersen içinde (ed.), *Minnesota Studies in Philosophy and Science*, c. 7 (Minnesotapolis: University of Minnesota yay., 1975). Lewis'de *Felsefi Yazılar*, c. 1 (Oxford Üniversitesi Yay., 1983): 163-188 ve Stephen Schiffer'da *Anlam Kav-lımları* (Cambridge, Mass: MIT yay., 1987) yeniden basılmıştır.
7. Foster, "Anlam ve Doğruluk Kuramı", G. Evans ve J. McDowell tarafından derlenen *Doğruluk ve Anlam* adlı derleme içinde (Oxford Üniv. Yay., 1976): 3-32.
8. Yukarıdaki örnek Scott Soames'den alınmıştır. "Anlam Bilim ve Anlam Bilimsel Yeterlik", J. Tomberlin (ed.) içinde, *Felsefi Bakış Açıları 3: Zihin Felsefesi ve Eylem Kuramı* (Altascadero, California, Ridgeview, 1989): 575-596.
9. "Davidson Ne Demeliydi" E. Villanueva (ed.) içinde, *Bilgi, Anlam Bilim ve Bilgi Felsefesi* (Oxford, Basil Blackwell, 1990): 190-199.
10. Davidson'ın *Doğruluk ve Yorum Üzerine İncelemeler* adlı çalışmasındaki bazı düşüncelere geri dönmek suretiyle, aşkın yanıtı onun bazı öneri-leri yardımıyla tanımlıyorum. (Oxford: Clarendon yay., 1984). Bununla birlikte, burada özetlediğim gibi, yanıtı Davidson'ın kendi düşünceleriyle ilişkilendirmeyi ima etmiyorum.
11. LePore ve Loewer, a.g.e., 197. Burada, onun ifadeler mi olduğu yoksa

ifadelerin bağlamlarında bulunan ve içerik açısından benzer olmaları gereken tümce türleri mi olduğu sorusunu özetliyorum.

12. İçkin yanıtla ilgili olarak vurgulamakta olduğum güçlük büyük oranda anlam hakkındaki alıntısız olmayan bilgi rutin bir şeydir, varsayımına dayanmaktadır. Bu, yukarıda tartıştığım ama burada savunmadığım bir konudur. (Bk. Higginbotham, "Göndergenin Bilgisi", A. George (ed.) içinde, *Chomsky Üzerine Düşünceler* (Oxford: Basil Blackwell, 1989): 153-174. Bu güçluktan feragat edilse ve aynı şeyi söyleme (same saying) 'anlam bilimsel' bir bağıntı olarak görülmesi bile, L ile ilgili gönderge kuramı içkin yanıtla göre avara kasnağı olur; ayrıca örneğin 'kar beyazdır', karın beyaz olduğu anlamına gelir, yollu bilgi bu denli önemli olduğunda, bir kişinin kendi dilini anlamaanın ne olduğuna ilişkin sorular ortaya çıkar.
13. Son üç paragrafa Scott Soames ile ilgili eleştirel bir tartışma esin kaynağı olmuştur.
14. Son dönemlere ait bazı çalışmalardaki olağan dışı açıklıkla ilgili olarak ortaya çıkan bir konu, özdeksel bilginin orta yüklemelerin oluşumunu içeren söz dizimsel türlerin birçoğu ile ilgili kabul edilebilirlik koşullarına eklenmesidir, ikincisi özellikle Gregory Stump'ta tartışılmaktadır, *Salt Yapıların Anlam Bilimsel Değişkenliği* (Dordrecht, Holland: D. Reidel, 1985).
15. Başka bazı tartışmalar için bk. Higginbotham, "Anlam Üzerine Açıklamalar", *Linguistics and Philosophy* 12, 3 (1989): 465-517, s. 470.
16. Bu konu benim "Göndergenin Bilgisi" adlı çalışmamda ayrıntılı biçimde incelenmiştir. "İfade edildiği gibi anlamak" kalıbı Tyler Burge'den alınmıştır, "Döngüsellik ve Çeviri", F. Guenther ve M. Geunthner-Reutter (editörler) içinde, *Anlam ve Çeviri* (New York: New York Üniversitesi yay., 1978): 137-153.
17. Bu noktada yorumları nedeniyle Mark Richard'a teşekkür borçluyum.
18. Bu noktada yorumları nedeniyle Tanya Reinhart'a teşekkür borçluyum.
19. Bu konu özellikle önermeler türetilmemiş (yalın) tür olarak içlemsel mantığa katıldıklarında ortaya çıkar. Bk. Richmond Thomason, "Önermelerel Tutumlarla İlgili bir Örnek Kuram", *Linguistics and Philosophy* 4, 1: 47-70.

20. Örneğin, $(\text{NEG} + (f)(x) = \text{NEG}(f(x)))$ ve $(\text{NEG}^*(F)(x) = \text{NEG}(F(f(x))))$ olduğu durumda, '┐' işareti $\ll \text{NEG}^*(F)(X) = \text{NEG}(F(f(x)))$ 'i açıklamak için kullanabilirdik. Bir doğruluk tanımının formunda belirli bir tolerans bulunması nedeniyle, '┐' işaretinin hâlâ daha tuhaf yorumları olasıdır.

21. Soames, a.g.e., s. 589.

“GÖSTERİCİLER ve İŞARET ZAMİRLERİ” Adlı Çalışmadan Alıntı

John Perry

1- Giriş

Sen, “ben” sözcüğünü kullandığında o seni gösterir, aynı sözcüğü ben kullandığımda beni. Benimle konuşurken “sen” sözcüğünü kullanırsan, söz konusu sözcük bana işaret eder, ben onu seninle konuşurken kullandığımda, o seni gösterir. ‘Ben’ (I) ve ‘sen’ (you) *göstericidirler* (indexicals). Bir göstericinin yüklenişi kişiye, zamana ve yere göre değişir. Aynı göstericinin ayrımlı ifadeleri ayrımlı şeyleri gösterir, çünkü gösterilen şey sadece ilgili ifadenin anlamına değil, ifade ile ilgili olgulara da bağlıdır. ‘Ben’in bir söylenişi onu dile getiren kişiyi gösterir, ‘sen’in bir söylenişi kendisine hitap edilen kişiyi gösterir. ‘Burada’nın (here) dillendirilişi ifadenin dile getirildiği yeri gösterir vs. Çünkü göstericiler/göstergeler kendi göndermelerini böyle ayırt ederler, göstericileri içeren tümceler ayrımlı durumlarda ayrımlı şeyler söylemek amacıyla kullanılabilir. Bana ‘Gönderge konusunda sen hatalısın ve ben haklıyım’ dediğinizi ve benim aynı tümceyle size yanıt verdiğimi varsayın. Biz aynı tümceyi aynı anlamla kullandık, ama oldukça ayrımlı ve birbiriyle örtüşmeyen şeyler söyledik.

“Ben” ve “sen”e ek olarak, göstericilerin ölçünlü bir listesi, “benim” (my) ve “o” (he/she/it) kişi zamirlerini, “şu” (that) ve

“bu” (this) işaret zamirlerini, “bura” (here), “bugün” (today), “dün” (yesterday) ve “yarın” (tomorrow) zarflarını ve “gerçek” (actual) ve “şimdiki, var olan” (present) sıfatlarını içermektedir. Bu liste, “göstericilerin mantığı” üzerine çalışması son dönem dil felsefecilerinin göstericilere verdiği büyük özenin çoğunluktan sorumlu olan David Kaplan’dan (1989a) alınmıştır. Sözcükler ve sözcüklerin zamana işaret eden yönleri de ayrıca göstericidir ve “yerel” gibi diğer birçok sözcüğün gösterici bir ögeye iye olduğu gözükmemektedir.

Filozoflar göstericileri en az iki nedenden dolayı ilginç bulmuştur. İlk olarak, “ben”, “bu, şu” ve “şimdi” gibi sözcükler öz, zamanın yapısı, algının yapısı gibi böyle felsefi açıdan zengin konulara ilişkin tartışma ve çatışıklarda çok önemli işlevler yerine getirirler. İkincisi, bu sözcüklerin anlamları oldukça açık gözükmesine rağmen, bu anlamların anlam bilim kuramına nasıl girdiği o denli açık olmamıştır. Bu makalede ikinci konuya yoğunlaşacağım ve bu konuyla ilgili olarak da ilgiyi hak eden birçok konudan sadece birkaç tanesini tartışacağım. Diğer şeyler arasında, zaman ya da çoğulları¹ ya da bağlama bağlı oluşun tekrar² (anaphora) ile ilişkisini ya da Castañeda’nın yarı-gösterim³ (quasi-indication) kuramını incelemeyeceğim. Kaplan’ın listelediği sözcüklere ve bu sözcükler arasında da tekil terimlere yoğunlaşacağım.

İkinci bölümde bazı terim ve kavramlar saptayacağım. Üçüncü bölümde göstericilerin “yansıtıcı-göndergesel kuram” olarak adlandırdığım bir incelemesini geliştireceğim. Bu kuram Arthur Burks’ün bir açıklamasına dayanmakta ve ayrıca Reichenbach, Kaplan ve diğer birçok filozofdan düşünceler içermektedir.

2- Anlam, İçerik ve Önergeler

İleride kullanacağım biçimiyle *anlam*, ifadelerin bir niteliğidir - yani, simge ya da sözlerden çok *türlerin* bir niteliğidir. Anlam,

bir dil öğrendiğimizde öğrendiğimiz ifadelerin kullanımları ile ilgili uzlaşımlar tarafından belirlenen bir şeydir. Buna karşın *içerik*, bireysel ifadelerin bir niteliğidir. İçerik doğruluk koşullarına bağlıdır. Bir ifadenin içeriği -bir haber tümcesinin özel kullanımı- bu tümcenin doğruluk koşullarını belirten bir önermedir. Alt tümcesel anlatımlara ilişkin ifadelerin içerikleri -terimler ve yüklemeler- bu ifadelerin doğruluk koşullarına yaptığı katkılardır; içerik, adların ifadelerinin gösterdiği şey ve yüklemelerin ve kesin tanımların ifadeleri tarafından açıklanan koşullardır.

Önce bazı ayrımlar yapmam ve önermelerle ilgili bazı kavramları ortaya koymam gerekiyor. Bu bölümün amaçları nede niyle önermelerin özel ve ayrıntılı bir varlık bilimini ve önermelerin içeriklerini benimsemek zorunda kalmayacağım. Günümüz yazınında önermelere karşı iki ana yaklaşım bulunmaktadır, olası dünyaların bir kümesi olarak klasik bir önerme kavramı ve yapısal önermelere dair birçok kavram,... Ben önermeleri yapısal olarak tasarlayacağım, ancak şeyler hakkında açık olma konusunda kullanışlı olduklarında olası-dünyalar düşüncesini ödünç alacağım. Gereksinim duyduğum ayrımlar daha ayrıntılı birçok yaklaşım içinde oluşturulabilir. Düşünün:

(1) Jim Lincoln'da doğdu.

(1), oğlum Jim Perry ve Lincoln'a işaret eden bana ait bir ifadedir. Özel adlara ait (aşağıda tartışacağım) şimdi-kabul edilen düşünceye göre (1), Jim ya da Lincoln'ın tanım ya da niteliklerinden çok tekil bir önermeyi, Jim'in kendisi ve Lincoln'ın kendisi hakkındaki bir önermeyi açıklamaktadır. Bu önermenin doğru olduğu olası dünyaların bazılarında Jim, 'Jim' olarak adlandırılacaktır; bazılarında Jim, gerçekte görüldüğünden başka biçimde görünecek, gerçekte davrandığından başka biçimde davranacak, gerçekte sahip olduğundan başka bir mesleğe sahip olacak vs. Ve dünyaların bazılarında Lincoln belki "Davis" ya da "McClellan" olarak adlandırılacak ve belki de Nebraska'nın başkenti olmayacaktır. Verilen bir dünyada Jim, Lincoln'da

doğduğu takdirde, bu söz konusu dünyada Jim neye benzerse benzesin, ne diye adlandırılırsa adlandırılınsın ve Lincoln neye benzerse benzesin ve ne olarak adlandırılırsa adlandırılınsın, yukarıda verilen önerme bu dünyada doğru olur.

Önermelerin olası-dünyalar düşüncesine göre, bu önerme sadece Jim'in Lincoln'da doğduğu dünyalar kümesidir. Önermelerin yapısal düşüncesine göre, bir kişi (1) tarafından dile getirilen önermeyi nesnelerin bir dizisinin düzenli bir çifti ve şu koşul olarak tasarlayabilir:

<<Jim Perry, Lincoln>, x y'de doğdu>>

Çiftin birinci tarafında bulunan nesneler dizisi çiftin ikinci tarafını meydana getiren koşulu karşılırsa, böyle önermeler doğrudur. Yapısal düşünceye göre, Jim'in bizzat kendisinin önermenin bir ögesi olduğunu söylemek doğaldır. Bu düşünceye göre, önermeyi olası dünyaların bir kümesiyle özdeşleştirmemize rağmen, hâlâ onun doğru olduğu dünyalar hakkında konuşmak olağandır.

Gerçekte Jim Kinko's's⁴un müdürüdür ve Lincoln, Nebraska'nın başkentidir. Bu durumda aşağıdaki önermeyi düşünün.

(2) Kinko's's'un müdürü Nebraska'nın başkentinde doğmuştur.

Kesin tanımların ölçünlü tanımına göre (2) *genel* bir önermeyi, özellikle Jim ve Lincoln hakkında olmayan ancak Kinko's's'un müdürü olma ve Nebraska'nın başkenti olma hakkında olan bir önermeyi ifade etmektedir. Bu önerme, bir kişinin -bu kişi Jim olmak zorunda değildir- Kinko's's'un müdürü olduğu ve bir kentin -bu kent Lincoln olmak zorunda değildir- Nebraska'nın başkenti olduğu ve birinin bu kentte doğduğu dünyalarda doğrudur. Omaha'nın Nebraska'nın başkenti olduğu ve Marlon Brando ya da Henri Fonda ya da Saul Kripke ya da başka bir Omahalının⁵ Lincoln'da Kinko's's'u yönettiği bir olası dünya düşünün. Benim oğlum her nerede doğmuş olursa olsun, (2) bu

dünyalarda doğru olacaktır. Sunum kipi kendine özgü bir koşul olsun, bu durumda x Kinko's'un müdürüdür ya da x Nebraska'nın başkentidir gibi en fazla bir şey onu karşılayabilir.

(2) tarafından dile getirilen önermeyi sunum kiplerinin bir dizisinin düzenli bir çifti ve aşağıdaki koşul olarak tasarlayabiliriz:

$\langle \langle x$ Kinko's'un müdürüdür, y Nebraska'nın başkentidir $\rangle$, x y 'de doğmuştur $\rangle \rangle$

Tekil ve genel önermeler arasındaki ayrım yararlıdır, ama biraz fazla yalındır. Aşağıdaki önermeyi düşünün:

(3) Jim Nebraska'nın başkentinde doğmuştur.

Bu genel olarak tekil bir önerme diye adlandırılabilir, tekil olmak baskın bir nitelik çeşididir. Dolayısıyla, bir koşulun en az bir bağımsız değişken işlevi bir nesne tarafından karşılanırsa, diğer bağımsız değişken işlevler sunum kipleri tarafından karşılanırsa bile sonuç tekildir. Düşüncelerimi bu tarzda aktaracağım ancak bir bağımsız değişkenle ilgili temel kavramın ya bir nesne ya da bir nesnenin bir sunum kipi tarafından karşılandığını aklımızda tutmamız gerekiyor. Şimdi şunları düşünün:

(4) x Lincoln'da doğdu.

(5) x Nebraska'nın başkentinde doğdu.

(4) ve (5) önermelerden çok koşulları açıklamaktadır. Ne ki onlar arasında bir ayrım yapmamız gerekiyor: (4) tekil bir koşuldur, çünkü o bir bileşen olarak bir kenti, Lincoln, içermektedir. Ancak (5), bir bileşen olarak, y Nebraska'nın başkentidir sunum kipine sahip genel bir koşuldur.

Son konumuz nedeniyle (2)'ye daha dikkatlice bakın. O genel bir önermeyi dile getirmektedir $-x$ y 'de doğmuştur koşulunun her iki bağımsız değişkeni sunum kipi tarafından karşılanmaktadır. Ancak bu sunum kiplerinin bizzat kendileri bileşenler olarak sırasıyla Kinko's ve Nebraska'yı içeren bir tekildir. Bir kişi onda içerik olan koşullar sıralaması boyunca ilerlerken

hiçbir zaman nesnelerle karşılaşmaz, ama sadece daha çok koşulla karşılaşır, bu durumda bir önerme ya da durumun *tamamen niteliksel* olduğunu söyleyeceğim. Eğer bir kişi bir nesne ile karşılaşır onu *saçma* olarak adlandıracağım. (2) tarafından ifade edilen önerme genel olmasına rağmen saçmadır. Şimdi şu önermeleri karşılaştıralım:

(1) Jim Lincoln'da doğdu.

(2) Kinko's'un müdürü Lincoln'da doğdu.

"Gösterir" (designate) sözcüğünü tekil terimlerle bu tekil terimlerin yerine geçtiği nesneler arasındaki ilişki nedeniyle genel bir sözcük olarak kullanıyorum. Böylece, hem (1) ve hem de (6)'nın özne terimleri aynı kişiyi, Jim Perry, *göstermektedir*. Hem (1) ve hem (6) aynı kişi hakkında aynı şeyi iddia etmektedir ve bu anlamda (1) ve (6) aynı doğruluk koşullarına sahiptir.

Buna rağmen (1) ve (6) oldukça ayrımlıdır. Çünkü onların içinde geçen tekil terim oldukça ayrımlı bir biçimde işlemektedir. (1)'de bulunan adın, "Jim", Jim Perry'yi *adlandırdığını* (seçtiğini) ve Jim Perry'ye *işaret ettiğini* (refers to), ancak onu ne *gösterdiğini* (denote) ne de *betimlediğini* söylemek suretiyle bu ayrımı açıklayacağım. "Kinko's'un müdürü" onu hem *gösterir* hem de *tanımlar*, ancak onu ne *adlandırır* ne de ona *işaret eder*. Bu terimleri⁶ açıklamama izin verin.

Adlandırmaya Karşı Gösterme

Kesin tanımlar ve adlar oldukça ayrımlı anlam türlerine sahiptir. Dil, kesin tanımları sunum kipleriyle birleştirir. Kesin tanımlar, anlam tarafından birleştirilmiş sunum kipini karşılayan şeyler olarak, gösterdikleri nesnelerle sadece dolaylı biçimde ilgilidirler. Dolayısıyla anlamın sonucu olarak "Kinkos'un müdürü" sunumun belirli bir kipiyle ilgilidir. O, Jim Perry'yi sadece anlamın sonucu olarak değil, ama bu ifadenin anlamının ve Jim'in mesleğinin sonucu olarak gösterir.

O, adlarla birlikte bulunduğunda oldukça ayrımlıdır. En büyük oğluma işaret etmek amacıyla “Jim”i kullandığımda baş-vurduğum uzlaşım, sözü geçen adı Jim’in rastgele yerine getirdiği bir koşulla ilişkilendiren bir uzlaşma değildir. O sadece “Jim” onun adıdır diyen bir uzlaşım -o doğduğunda ve bu ad onun doğum belgesi üzerinde kullanıldığında kabul edilmiş bir uzlaşım.⁷

O halde “*t* terimi niçin *a* nesnesini gösterir?” sorusuna ilişkin yanıtın alabileceği oldukça ayrımlı iki biçim bulunmaktadır:

- (i) *t*’nin anlamı *t*’yi belirli bir *C* sunum kipiyle ilişkilendirir ve
- (ii) *a* *C*’yi sağlayan nesnedir

ya da

t’nin anlamı *t*’yi dolaysız olarak *a* ile ilişkilendirir.

Gösterir terimini birinci iki bölümlü yanıtla karşılık gelen gösterim kalıbı için ve *adlandırır* terimini ikinci tek-bölümlü yanıtla karşılık gelen gösterim kalıbı için kullanıyorum.

İşaret Etmeye Karşı Tanımlama

İkinci ayrımımız bir ifadenin “resmi içeriği” diye adlandıracağım şeyi oluşturan katkı terimlerini kullanmak zorundadır. Bir ifadenin resmi içeriği, konuşmacının söylediği ya da iddia ettiği bir şey olarak ya da bazen önerildiği üzere, bir ifade ile “söylenen şey” olarak alabileceğimiz bir şeydir.

Ölçünlü açıklamalara göre en azından (1) ve (6)’nın resmi içerikleri ayrımlıdır. (1) tarafından ifade edilen önerme Jim ile ilgili tekil bir önermedir, buna karşın (6) ile ifade edilen önerme Kinko’s’un müdürü olmakla ilgili genel bir önermedir. Yukarıda gördüğümüz üzere, bunlar ayrımlı olası dünyalarda doğru olan ayrımlı önermelerdir.

“İşaret eder” ve “tanımlar”ı bu ayrıma işaret etmek amacıyla kullanıyorum. Bu terimler katkıya özgüdürler ve katkı, kendisinin de bir parçası olduğu ifadelerin resmi içeriğini meydana getirir. Adlar *işaret eder*, yani resmi içeriğe, gösterdikleri bireye

katkıda bulunurlar. Kesin tanımlar *betimlerler*, yani resmi içeriğe, bu tanımların anlamlarının yine bu tanımların kendileriyle ilişkisine soktuğu sunum kipine katkıda bulunurlar.⁸

Dikkatimizi adlarla ve kesin tanımlarla sınırlamak suretiyle göstericileri göz ardı ettiğimizde iki ayırımımız ortaya çıkar ve onlar aynı anlamı ifade ediyormuş gibi görünebilirler.⁹ Kesin tanımlar gösterirler ve tanımlarlar, adlar adlandırır ve işaret ederler. Ancak göstericilerin durumunda ayırım zorunludur. Çünkü göreceğimiz gibi, göstericiler gösterdikleri şey konusunda kesin tanımlara, ama işaret ettikleri şeyde adlara benzerler.

3- Yansıtıcı-Göndergesel Kuram

3.1 Burks'ün Dizgesi

Arthur Burks öncü çalışmasında (1949) göstericileri içeren bir ifadenin aşağıdaki yönlerini ayırt eder:

- (i) Bir uzay-zaman boyutunda meydana gelen bir simge olan ve belirli bir dilsel türe ait olan simgenin kendisi.
- (ii) Simgenin diğer nesnelerle olan varoluşsal bağıntıları.
- (iii) Türle ilgili anlam.
- (iv) Simgenin, göstericileri içeren simgelerin durumunda tür anlamının ötesine geçen göstergesel anlamları.¹⁰
- (v) İşaretin taşıdığı bilgi.

Örneğin, Burks'ün, Ann Arbor'da Monroe caddesindeki bir eve işaret ederek, "Ben şu evde yaşıyorum" dediğini varsayalım. (i) İşaretin kendisi bir simge ya da Burks'ün çıkardığı sesin oluşumudur; o belli türden bir İngilizce tümcenin, yani "Ben şu evde yaşıyorum"un bir simgesidir ve o bir zaman-uzam boyutunda meydana gelmektedir. (ii) Bu simge diğer nesnelerle "varoluşsal bağıntılara" sahiptir. Yani, onu dile getirmiş olan bir kişi bulunmaktadır, konuşma sırasında sözü geçen kişinin kendisine

işaret ettiği bir ev *bulunmaktadır* vs. (iii) İngilizce bir anlamı, bu anlamın her bir simgesi için aynı olan bir türle birleştirmektedir. “Ben şu evde yaşıyorum”un herhangi bir simgesi, bu simgenin konuşucusu sözü geçen simgeyi ortaya koyduğu sırada o evde yaşıyorsa doğru olacaktır. Söz gelişi, bu, tüm simgelerinin ortak olarak sahip olduğu şeydir. (iv) Ayrıca, her simge tür anlamının ve özel anlamın bileşiminden kaynaklanan bir gösterici anlama sahiptir. Burks’ün ürettiği simgeyi **t** olarak adlandırın. David Kaplan’ın başka bir zaman Pacific Palacaides’de bulunan bir eve işaret ettiğini ve bir **t'** simgesi ürettiğini düşününüzde canlandırın. **t** ve **t'** simgeleri aynı tür-anlama, ama başka gösterici anlamlara sahiptirler. Eğer Burks’ün işaret ettiği ev onun yaşadığı ev ise **t** simgesi doğru olacaktır ve Kaplan’ın işaret ettiği ev onun yaşadığı ev ise **t'** doğru olacaktır.

(v), yönü simge tarafından taşınmakta olan bilgidir. Örneğimize bir üçüncü simgeyi ekleyelim. **t''**, Monroe caddesindeki eve işaret ederek Burks’e söylenen “Sen şu evde yaşıyorsun” tümcesine ilişkin benim simgem olsun. Benim simgem Burks’ün “Ben şu evde yaşıyorum” simgesi **t** ile aynı simgesel anlama ya da aynı göstergesel anlama sahip değildir. Ancak benim ve Burks’ün simgelerinin ortak olarak sahip oldukları önemli bir şey vardır. Eğer belirli bir kişi, Burks, belirli bir evde, Monroe caddesinde bulunan evde, yaşarsa onlardan her biri doğrudur. Her bir simgeyle ilişkili olan bağlamsal ve “varoluşsal” olguları göz ardı ettiğimizde onlar aynı doğruluk koşullarına sahip olurlar. Onların doğruluğu aynı nesneler hakkında aynı koşulları verir.

Benim savunmakta olduğum yansıtıcı-göndergesel kuram Burks’ün temel dizgesine dayanmaktadır.

3.2 İşaretler, Simgeler ve İfadeler

Burks’e göre işaretin kendisi sadece bir simgedir. Ancak “simge” terimi yazında iki biçimde kullanılır. O bazen konuşma,

yazma ya da ayrımlı bir biçimde dili kullanma *eylemi* için kullanılır. Bazen de o böyle bir eylem tarafından ortaya konan ya da en azından böyle bir eylemde kullanılan bir nesne için kullanılır. Örneğin, Reichenbach simgelerin konuşma edimleri olduklarını söyler, ama daha sonra bir sayfa üzerinde bulunan bir simgenin konumundan söz eder.

“İfade” terimini birinci anlamında kullanıyorum. İfadeler amaçlı edimlerdir. “İfade” terimi bazen konuşulan dil anlamına gelir, ne ki benim kullandığım biçimiyle o konuşmayı, yazmayı, öykünmeyi, işaret etmeyi ya da dil bilimsel etkinliğin herhangi bir çeşidini içerebilir.

“Simge”yi ikinci anlamda, Reichenbach’ın bir yapıtın belirli bir kopyasının belirli bir sayfasında belirli bir simgenin bulunabileceğini söylediğinde kullandığı anlamda kullanıyorum. Bu anlamda simgeler ifadelerin bıraktığı izlerdir. İfadeler algılanamadığında onlar algılanabilirler ve ifadeler için delil olarak kullanılabilirler. Çağdaş teknoloji onların çoğalmasını sağlar. Paradigma simgeleri yazmada ve kopyalamada üretilen mürekkep işaretleridir. Bir şey okuduğumuzda simgeler epistemolojik açıdan önemlidir ve onları meydana getiren ifadeler hemen hemen hiç düşünülmezler. Ancak ifadeler anlam bilimsel bakımdan çok gereklidir; onların anlam bilimsel açıdan gerekli olmaları, konuşmacıların ve yazarların içeriğin kendilerinden kaynaklandığı niyetsel eylemlerinden kaynaklanmaktadır.

3.3 İçerik

Burks’ün bir simge ya da ifadenin “varoluşsal bağıntıları” olarak adlandırdığı şeye şimdi çoğunlukla bu şeyin içeriği olarak işaret edilmektedir. Göstericilerin “bağlama-bağlılığı” çoğunlukla bu göstericilerin tanımlayıcı niteliği olarak alınır: bir göstericinin gösterdiği şey bağlamdan bağlama *değişir*. Ancak benzer bağlam kavramlarıyla ilgili olarak birçok kaypaklık çeşidi bulunmaktadır. “Bağlam” ile ne söylemek istediğimizi

açıklığa kavuşturuncaya dek bu tanımlayıcı nitelik kapalı kalacaktır.

Temel ayrım bağlamın anlam bilim öncesi ve anlam bilimsel kullanımları arasında bulunmaktadır. Bazen bağlamı, bir sözcüğün hangi anlamda kullanıldığını ya da benzer birkaç sözcükten hangisinin kullanıldığını ya da hatta hangi dilin konuşulmakta olduğunu anlamak için kullanıyoruz. Bunlar bağlamın *anlam bilimsel-öncesi* kullanımlarıdır. Bununla birlikte, göstericilerin durumunda bağlam *anlam bilimsel* olarak kullanılır. Dil, sözcükler ve anlam hepsi bilindikten sonra bağlam anlamlı olur; anlam bizi bağlamın belirli yönlerine yönlendirir.

Aşağıdaki ifadeleri düşünün:

(7) Ich! (“Kim biraz lahana turşusu ister?” sorusuna yanıt olarak kampta bulunan gençlerden birkaçı tarafından söylendi.)

(8) Biranın tadını unuttum.

(9) Onun oyunağını masanın altında gördüm.¹¹

(7) sayesinde ifadenin San Fransisco’da değil de Frankfurt’ta ortaya çıktığını bilmek, isteklilik ifade edenlerin Alman gençler olduğunu ve tiksinti ifade eden Amerikan gençlerin bulunmadığını belirlememize yardım eder.

(8) yardımıyla konuşmacımızın tam şimdi Almanya’dan mı yoksa Suudi Arabistan’dan mı döndüğünü bilmek, tümcenin söz dizimsel yapısının ne olduğuna ve “tad” sözcüğünün sıfat olarak mı yoksa zarf olarak mı kullanıldığına karar vermemize yardım edebilir.

(9) yardımıyla bu ifadenin tanımlamakta olduğu duruma ilişkin azıcık bilgi sahibi olmak, söz konusu kişinin oyunağını mı kaybettiğine yoksa deprem esnasında güvenilir bir yer mi aradığına ve “oyuncak” sözcüğünün bir ad mı yoksa bir yüklem mi olduğuna karar vermemize yardım eder.

Bu durumların her birinde bağlam, ifadenin çevresi, ifadenin içinde gerçekleştiği daha geniş durum, ne söylenildiğini belir-

lememize yardım eder. Ne ki bu durumlar göstericilerden ayrımlıdır. Bu durumlarda, bağlamanın zorunlu olması ifadeye dışsal olan bir rastlantı çeşididir. Hangi ad, söz dizimsel yapı ya da anlamın kullanıldığını saptamak için bağlama gereksinim duyuyoruz, çünkü çok benzer biçim ya da seslerin başka sözcük, yapı ya da anlamlar tarafından paylaşılması olasıdır. Göstericilerin durumunda, hangi sözcüklerin, söz dizimsel yapıların ya da anlamların kullanılmakta olduğunu saptadıktan sonra bile hâlâ bağlamı gereksiniyoruz. Anlamlar kendi işlevlerini yerine getirmek için bağlamdan yararlanırlar. Göstericinin anlamı gösterimi sabitlemek için bağlamanın belirli niteliklerine “bizi yönelir”.

Bu durumda göstericilerin tanımlayıcı bir niteliğinin, bu sözcüklerin göstericilere ilişkin özel ifadelerin belirlenmesini bu özel ifadelere dair olgular açısından kararlaştırmaları olduğu ortaya çıkıyor. Özel bir göstericinin anlamının uygun bulunmasına ilişkin olgular sözü geçen anlamın özel kullanımlarıyla ilgili bağlamsal olgulardır....

3.3.1 Gösterici içeriklerin çeşitleri

Göstericilerle ilgili bağlamlara göndermede bulunarak iki ayrımı vurgulamak zorundayım,...

- Yükleme ya da başka bir ifadeyle belirleme sınırlı ya da kapsamlı bağlama mı dayanmaktadır?
- Anlam ve genel bağlamsal gerçekler göz önünde tutulduğunda, yükleme “öz devinimli” midir yoksa o göreceli olarak konuşanın niyetlerine mi bağlıdır?

3.3.2 Sınırlı ve kapsamlı bağlam

Sınırlı bağlam ifade hakkındaki yapıcı olgulardan meydana gelmektedir ki ben bu olguları etmen, zaman ve konum olarak alacağım. Bu işlevler her türden ifade ile doludur. Sadece sınırlı ya

da başka bir ifadeyle dar bir bağlama dayanan bir göstericinin en açık durumu, yüklenişi başka hiçbir şeye değil de etmene bağlı olan “Ben”dir.

Kapsamlı bağlam bu olgulardan ve bunlara ek olarak özel bir göstericinin işleyiş düzeni açısından yararlı olabilen başka bir şeyden meydana gelir.

Bir göstericinin kendisine dayandırılabilceği etken çeşitlerinin sonsuz olduğu gözükmemektedir.

Sözelimi:

O gerçekten büyük,

ifadesi, o, konuşmacının açık elleri arasındaki alan kadar büyüktür anlamını ifade eder, dolayısıyla bu aralık, “gerçekten” göstergesi için zorunlu olan anlamda bağlamsal bir etmendir.

3.3.3. Niyetsel göstericilere karşı öz devinimli göstericiler

Rip Von Winkle, “Dün uyuya kaldım” dediğinde, onun 3 Temmuz 1766’ya işaret etmeyi istediğini varsayalım. Gerçekte o 2 Temmuz 1786’ya işaret etmiştir, çünkü uyuya kaldığı günden sonraki 20 yılın bilincindedir. Konuşan neye niyet ederse etsin, “dün” ifadesi, ifadenin gerçekleştiği günden bir gün öncesini gösterir. Anlam ve bağlama bakılırsa belirleme öz devinimlidir. Sözcükleri kendi sıradan anlamlarıyla kullanmanın dışındaki başka hiçbir niyetin anlamı yoktur.

Bununla birlikte, “şu adam” ifadesinin belirtimi öz devinimli değildir. Konuşmacının niyeti önemlidir. “Şu adam benim cüzdanımı çaldı” dediğimde, caddenin karşısında duran birkaç adam bulunabilir. Onlardan hangisine işaret ettiğim benim niyetime bağlıdır.

Ancak bu noktada dikkatli olmalıyız. Caddenin karşısında iki adamın bulunduğunu varsayalım, kahverengi elbiseli Harold ve mavi elbiseli Fred. Harold’ın cüzdanımı çaldığını sanıyorum ve ayrıca yanlışlıkla mavi elbiseli olanın Harold olduğunu sanı-

yorum. Mavi elbiseli adamı göstermek suretiyle Harold'ı göstermek istiyorum. Dolayısıyla, "şu adam" dediğimde mavi elbiseli adamı işaret ediyorum. Bu durumda mavi elbiseli adamı gösteriyorum -işaretim hedefin dışında bir şeye olsa bile. Mavi elbiseli adama işaret etme niyetim, gösterdiğim adam ve söylediğim şey için çok önemlidir, ama Harold'a işaret etme niyetim önemli değildir. Bu durumda, söylemeye niyet etmediğim bir şeyi söylemekteyim: mavi elbiseli adam, Fred, benim cüzdanımı çaldı; ve niyet ettiğim şeyi söylemekte başarısız oluyorum, Harold cüzdanımı çaldı. Dolayısıyla göstericiler için önemli olan sadece herhangi bir göndergesel niyet değildir, aynı zamanda Kaplan'ı (1989b) izlemek suretiyle, yönlendirici niyetler olarak adlandıracağım daha temel niyetler de önemlidir.

Bunun gibi bir durumda, gösterdiğim adamı tipik biçimde algılayacağım ve çoğunlukla o kişiye işaret edebilir ya da ayrımlı bir biçimde o adamı gösterebilirim. Ne ki ne algılamamın ne de işaret etmenin bir gösterici aracılığıyla işaret etmek için zorunlu olmadığı gözüküyor.

3.4. Anlam

Tekrar edersek, terimleri kullandığım biçimiyle *anlam*, dilin kurallarının yalın ve karmaşık ifadelerle ilişki içine soktuğu şeydir; *içerik*, bireysel ifadelerin bir özelliğidir. Göstericileri kendisine katmayı denediğim yalın kuram dört çeşit ifadenin içerikleri üzerinde yoğunlaşır. Bir ifadenin içeriği, ifadenin doğruluk koşullarını içeren bir önermedir. Bir yüklemın söylenişinin içeriği (amaçlarımız açısından bir bildirme tümcesi terimlerinden bazıları sayesinde değişkenlerin yerini almıştır) nesnelerle ilgili bir koşuldur. Bir sağın tanıma ilişkin bir ifadenin içeriği bir sunum kipi olacaktır. Bir adın ifadesinin içerikleri bir birey olacaktır. Terimlerin dillendirilişlerinin içerikleri, önermeler sağlamak amacıyla yüklemelerin dillendirilişlerinin içerikleriyle birleşir.

İfadelerin içerikleri, dilin anlatımla birleştirdiği anlamdan

çıkarak. Bunun meydana gelmesinin en basit yolu eş anlamlılıktır: Bir ifadenin anlamı, ifadenin her bir seslendirilişine aynı içeriği yükler.

Ancak 3.3'te açıkladığım gibi, göstericiler bu tarzda çalışmaz. Anlam, ifadenin bağlamının bağlamı belirlemek için gerekli olan belirli yönlerine bizi yönelir. Bir gösterge (sözcük) tarafından gösterilen nesne, ifadeyle oldukça karmaşık bazı bağıntılara iye olan bir nesne olacaktır. Olağan ikili ayrımın yerine –anlam ve işaret, işlem ve kaplam- üç katlı bir ayrıma sahibiz.

Anlam bize nesneler ve ifadeler hakkında ikili bir koşul, belirtme koşulu sağlar.

İfadenin kendisi, nesneler ya da sunum kipi hakkında birli bir koşul sağlamak yoluyla bu koşulun ifade parametresini karşılar.

Bu koşulu karşılayan şey gösterici ya da *gösterge* (designatum) tarafından gösterilen nesnedir.

İkinci seviyedeki açık yansıma özelliği göstericilere ilişkin çalışmalarda uzun süreden beri ana konulardan biri olagelmıştır. Reichenbach *Simgesel Mantığa Giriş* (Introduction to Symbolic Logic, 1947) adlı çalışmasında simge-yansıtıcı (token-reflective) bir kuram öne sürmüştür.

Reichenbach, simge-yansıtıcı sözcüklerin “bu simge” simge-yansıtıcı ibaresinin terimleri içinde tanımlanabileceğini ve özellikle, onun ileri sürdüğü kadarıyla, “Ben” sözcüğünün “bu simgeyi dile getiren kişi” ile aynı anlamı ifade ettiğini iddia etmiştir (s.284).

Reichenbach'ın iddiasını “ben” ve “simgeyi dillendiren kişi” arasında bulunan eş anlamlılığa ilişkin gerçek bir iddia olarak alırsak bu tutumumuz yanlış olur. İki terim aynı koşula bağlanabilir, ancak “ben” işaret ederken “bu simgeyi sese döken kişi” tanımlamaktadır. Ne ki Reichenbach açıkça, önemli bir bulguya yol açması olası bir düşünceye sahipti. Eş anlamlılığı karşılamasa bile, “ben” ile “bu ifadeyi seslendiren kişi”nin anlamları

arasında yakın bir ilişki vardır. İkinci ibare “ben”in anlamına *sahip* değildir, ama “ben”in anlamının bir parçasını *verir*. O, İngilizlerin “ben” (I) ile birleştirdiği gösterim koşulunu sağlar. Bunu, yansıtıcı özelliği ortaya koyan bir kural içinde ifade edilebiliriz:

Eğer *u* “ben”in bir ifadesi ise, *u* ile ilgili gösterim koşulu *u*’nun bir *konusanı* *olmaktır*. Burada, bir *u* ifadesine bağlanan gösterim koşulunun bir bileşen olarak bu tam ifadeye sahip olduğunu ve böylece de yansıtıcı olduğunu görüyoruz. (Yukarıda, 3.2. bölümde, “simge”den çok “ifade” kavramını kullanmamın nedenlerini tartıştım).

Bu kural iki şey gerçekleştirir. İlk olarak o, örneğe, “ben”, ikili bir koşul yükler. Koşul, *x’in u’nun dillendireni olmasıdır*. Bu koşul gösterilen nesne için ve ifadeler için birer parametreye sahiptir. İkincisi, sözü geçen kural, ifade parametresinin bu tam ifade ile karşılanacağını açıkça belirtmek suretiyle, nesnelerle ilgili birli koşulu “ben”in her bir ifadesine yükler. Kuralın bu türünü İngilizcede ifade etmek için, kuşkusuz, bir dönüşlü zamir-den yararlanabiliriz:

“Ben”in her ifadesinin gösterimi, *kendisi* (itself) ifadesinin konuşanıdır.

Aşağıda, 3.3. bölümdeki tartışmaya uygun olarak, bazı bildik göstericilere ilişkin gösterim koşulları verilmiştir:

Ben: ancak ve ancak *x u’nun konuşanı* ise *u x’i* gösterir.

Sen: ancak ve ancak $\exists x$ (*x u’nun konuşanıdır ve x u aracılığıyla y’ye seslenir*) ise, *u t’yi* gösterir.

Şimdi: Ancak ve ancak $\exists x$ (*x u’nun dillendirenidir ve x t’nin bir bölümünde u’yu t’ye yöneltir*) ise *u t’yi* gösterir.

Şu: Ancak ve ancak $\exists x$ (*x u’nun dillendirenidir ve x u’yu y’ye yöneltir*) ise, *u y’yi* gösterir.

Tümcelerın anlamalarını ele alırken önermeleri O-lı (sıfırlı) koşullar olarak düşünmek yararlıdır. İngilizler O-lı koşulları, önermeleri, göstericisiz tümcelere yüklerler, ne ki ifadelerle ilgili

birli koşulları, içinde göstericilerin bulunduğu tümcelere özgülerler.

Dolayısıyla, gösterim koşullarımız, yansıtıcı doğruluk koşullarını da beraberinde getirir. Anlam bir önermeyi ya da O-lı koşulu bir gösterici içeren bir tümce ile ilişkilendirmez, ama onu ifadelerle ilgili bir 1-li (bir-li) koşulla ilişki içine sokar:

Ancak ve ancak $\exists y$ (u^1 y'yi gösterir ve $f(y)$) ise, u^1 'in bir a göstericisinin bir alt ifadesi olduğu durumda, $f(a)$ biçiminin bir u ifadesi doğrudur.

Dolayısıyla, örneğin,

Ancak ve ancak $\exists y$ (u^1 y'yi göstermektedir ve y Los Angeles'ta doğmuştur) ise, "Sen Los Angeles'ta doğdun'un bir u dilendirişi u^1 'in "sen" in bir alt ifadesi olduğu durumda doğrudur. Yani,

ancak ve ancak $\exists y \exists x$ (x u^1 'in bir konuşanıdır ve x u aracılığıyla y'ye hitap eder ve y Los Angeles'ta doğmuştur) ise.

Kaplan'ın yaklaşımına göre, göstericilere sahip dillerde ifadelerin anlamları özyapılar olarak kabul edilmektedir. Öz yapılar bağlamlardan bağlamlara doğru olan işlevlerdir. Dolayısıyla, "ben" in anlamı, değeri a'nın bir konuşmacı olduğu bağlamlara göre a olan bir işlevdir ve "ben oturuyorum", değeri a'nın böyle bağlamlara göre oturmakta olduğu tekil bir önerme olan bir işlevdir. Bu kuram, bağlama göreliğin durumunda bağlam hakkında özel bir şeyi açıkça yakalar; yani, bağlam anlam bilimsel öncesi bir işlevden çok sadece anlam bilimsel bir işlev yerine getirir. Bununla birlikte, Kaplan'ın düşüncesinin göstericilerin durumunda bağlam için özel olan şeyi de kullandığını sanmıyorum. Gösterici ifadelerin durumunda, içerik konusunda bir düzeyden daha fazlasının gerekli olduğu ile ilgili olarak Burks ile aynı düşüncede olduğum bir durumda, Kaplan içeriğin sadece bir düzeyini –resmi içerik- sağlamaktadır. Sonraki iki bölümde Burks'ün bakış açısını savunacağım.

3.5. İçerik_M

x 'in bir birey, $\emptyset$ 'nun bir simge ve z 'nin bir yer olduğu durumda, $(x, \emptyset, z)$ 'yi ifade eder,

bağıntısı açısından Reichenbach, Luther'in "İşte buradayım" (Here I stand) ifadesini çözümler.

$[(x)(\exists z((x, \emptyset, z)$ 'yi ifade eder), $(z)\$x((x, \emptyset, z)$ 'yi ifade eder))] yapısına göre

$\emptyset$, Reichenbach'ın Luther'in ifadesiyle ilgili terimidir; onun çözümlemesi şuna eş değerdir:

(12) $\emptyset$ 'nun konuşanı $\emptyset$ 'nun gerçekleştirildiği yerde durmaktadır.¹²

Tasarımıza göre bu noktada sunumun iki kipi hakkında genel bir önermeye sahibiz, $\emptyset$ 'nun konuşanı olmak ve $\emptyset$ 'nun yeri olmak. Bu kiplerin her biri bir bileşen olarak $\emptyset$ 'ya sahip olan tekil bir koşuldur.

Bu önerme, anlamı simge ya da ifade ile birleştirmekten kaynaklanan şey olarak Burks'ün dördüncü yöne ilişkin tanımına fazlasıyla uygundur. Yansıtıcı-göndergesel açıklamaya göre, Luther'inki gibi bir tümcenin anlamı ifadelerle ilgili bir koşuldur ve Reichenbach'ın çözümlemesi sözü geçen koşulun parametresini ifadenin kendisiyle karşılar. Reichenbach'ın önermesinin ya da ona benzer bir şeyin bizim açıklamamızda odaksal bir konumu hak ettiği gözükmemektedir.

Bununla birlikte, (12) açıkça Luther'in söylediği şey değildir. O kendi ifadesi hakkında hiçbir şey söylemedi ve "ben" ile kendisini tanımlamaktan çok kendisine işaret etti. (12), Luther'in sözünün resmi içeriği için iyi bir aday değildir. O halde, o nereye uygundur?

Kaplan'ın yaklaşımına göre, (12) ile sunulan çözümleme düzeyi ve Burks tarafından sunulmuş olan dördüncü yön göz ardı edilmektedir (1989a, 1989b). Kaplan'ın kuramına göre, bir göstericinin anlamı ya da öz yapısı bağlamdan resmi içeriğe ya da

söylenen şeye doğru olan bir işlevdir. *Durumlar ve Tutumlar*'da (1983) Barwise ve benim benimsemiş olduğumuz yaklaşım, bir dereceye kadar “karşı yorum” diye adlandırdığımız şeyle telafi etmiş olmamıza rağmen benzerdir. Stalkner, böyle yorumlarda bir şeylerin eksik olmasından yakındı (1981) ve ben onun ve Burks'ün haklı olduğu sonucuna ulaştım.¹³ Gerçekte biz çok sayıda içeriğe gereksinim duyuyoruz.

3.5.1 Doğruluk Koşullarının Türleri

Anlam ve içeriğin basit tanımının temelini oluşturan bir sorun şimdi ortaya çıkacak. Sorun, “bir ifadenin doğruluk koşulları” kavramının çoğunlukla mutlakmış gibi ele alınmasına rağmen *göreceli bir kavram* olmasıdır. Bir ifadenin doğruluk koşulları açısından düşünmek yerine, bir ifadenin doğruluk koşullarını bu ifade hakkındaki çeşitli olguları göz önünde tutarak düşünmeliyiz ve bunu yaptığımızda, bir ifadenin içeriği hakkında konuşmanın bir aşırı yalınlaştırma olduğunu görmeye ikna ediliyoruz.

...

Yukarıda söz ettiğim gibi, göstericilere ilişkin açıklamada üç ayrımlı içerik çeşidi kullanıyorum. Bunlar, bir kişinin doğruluk koşullarını değerlendirdiği sırada değişmez olarak alabileceği üç olgu türüne karşılık gelir:

Bir ifadenin içerik_M'si, ifadenin dilini, içerilmiş olan sözcükleri, bu sözcüklerin söz dizim kurallarını ve *anlamlarını* belirleyen olgulara göre, ifadenin doğruluk koşullarına karşılık gelir.¹⁴

Bir ifadenin içerik_C'si, yukarıdaki etkenlerin hepsine ve bunlara ek olarak, ifadenin göstericilerin yüklenişini belirlemek için gerekli olan *bağlamına* göre doğruluk koşullarına karşılık gelir.

Bir ifadenin içerik_D'si, tüm bu etkenlere göre ve geriye kalan terimlerin *bağlanışını* belirlemek için gerekli olan ek olgulara (özellikle kesin tanımlar, bundan başka iyelik durumları vs.) göre doğruluk koşullarına karşılık gelir.

Aşağıda, göstericilerin ve diğer terimlerin epistemolojisini hakıyla tanımlamak için içeriğin üç türünün hepsine gerek duyduğumuzu göreceğiz.

3.5.2. Bilişsel açıdan yararlı bir içerik olarak $içerik_M$

3.4. bölümde gördüğümüz gibi, bir gösterici ya da göstericileri içeren tümcenin anlamı ifadelerle ilgili bir koşul sağlar. Sözü geçen koşulun parametresini ifadenin bizzat kendisiyle karşılamak suretiyle, bu koşuldan söz konusu türden bir ifadenin $içerik_M$ 'sine geçiyoruz. Gösterici terimlerin durumunda nesneler ve ifadeler hakkındaki 2-li koşuldan nesnelerle ilgili 1-li koşullara ilerliyoruz. Göstericileri içeren tümcelerin durumunda ifadelerle ilgili 1-li koşullardan (1-ary conditions) 0-lı koşullara (0-ary conditions), önermelere geçiyoruz. İfadeler hakkında önermeler bulunmaktadır.

Şunu düşünün,

(13) Sen Nebraska'nın başkentinde doğdun.

(13)'ün $içerik_M$ 'si (13)'ün kendisiyle ilgili bir önermedir:

$\exists x \exists y (x, (13)'ün kendisine hitap ettiği kişidir ve y Nebraska'nın başkentidir ve x y'de doğmuştur).$

Daha önce belirttiğimiz gibi, bu önerme kesinlikle (13)'ün resmi içeriği, (13)'ü dile getirdiğinde konuşmacının söylediği şey olarak görünmüyor. Bu, bir sonraki bölümde vurgulayacağım husustur.

Bununla birlikte $içerik_M$, anlam ve biliş arasındaki bağlantıyı, inançlarımızı açıklamak ve başkalarının inançlarını etkilemek amacıyla dili nasıl kullandığımızı anlamada çok önemlidir. $içerik_M$ bilişsel açıdan yararlı bir içeriktir.

Bir partide W. V. Quine'ın yanında durduğumu zihninizde canlandırın. Benim, "Sizinle tokalaşmak istiyorum" ve "John Perry sizinle tokalaşmak istiyor" sözlerim arasındaki ayrımı düşünün. İlk söze yanıt olarak Quine'ın elini uzatmasını bekleye-

biliriz, ikincisine yanıt olarak o büyük olasılıkla “Pekala, John Perry nerede?” diye sorabilir. (bk. Castaneda (1966), Perry (1979), Stalnaker (1981) ve Perry (1993).

“Elinizi sıkabilir miyim?” demekle neyi başarmayı ümit ettiğimi sorarsak, sadece onunla el sıkışmak istediğimi bilmesini sağlamak istedim, dolayısıyla da yapmayı istediğim şeyi söyledim diyebiliriz. Bu doğru, ne ki tam değil. Bu, benim ikincil amaçlarımı ve bu amaçları gerçekleştirmeye ilişkin tasarılarımın çoğunu dışarıda bırakmaktadır. Sözü geçen tümceyi bir mektup ya da bir elektronik posta ile iletmekten çok onu sözlü olarak söyledim, çünkü onun beni duyabileceği bir yerde olduğunu anladım. Bu tümceyi İngilizce olarak söyledim, çünkü onun İngilizceyi anladığını düşündüm. Onun dönüp, tokalaşmak üzere elini bana uzatması için, onu bundan haberdar etmek istedim. Bu sonuca ulaşmak için onda belli türden bir düşünce meydana getirmek istedim. Onun, karşısında bulunan kişinin tokalaşma isteğini anlamasını istedim. Benim niyetim aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Amaç: Quine’ın bana doğru dönmesini ve benimle el sıkışmak üzere elini bana uzatmasını sağlamak.

Veri: Quine İngilizce bilmektedir; konuştuğumda beni duyabilir, beni görebilir ve gördüğü kişinin duyduğu ifadenin konuşanı olduğumu anlayacaktır; karşısındaki kişi ile nasıl tokalaşacağını bilmektedir; o iyi huylu bir kişidir ve eğer o yanında duran kişinin kendisiyle tokalaşmak istediğini bilirse bu kişinin elini sıkmayı deneyecektir.

Niyet: (i) “Sizinle tokalaşmak istiyorum”un bir **u** söyleyişini Quine’a yöneltmek.

(ii) Quine **u**’yu duyacak ve “Bu ifade, konuşmakta olduğu kişi ile tokalaşmak isteyen biri tarafından söylenmektedir” diye düşünerek **u**’nun içerik_M’sini kavrayacaktır.

(iii) Quine, “Benim karşımda duran kişi bu ifadeyi söyleyen kişidir”, diye düşünecektir.

(iv) Quine, “Ben, karşımda gördüğüm kişinin kendisiyle konuşmakta olduğu kişiyim” şeklinde düşünecektir.

(v) Quine, “Karşımda gördüğüm kişi benimle tokalaşmak istemektedir” diye düşünecektir.

(vi) Quine elini uzatacaktır.

Bu noktada, ifademin içerik_M’si bu tasarı açısından çok önemlidir. İfademin içerik_C’si, basitçe, John Perry, Quine’in elini sıkamak istiyor tekil önermesidir. Bu, “John Perry sizin elinizi sıkamak istiyor”un içerik_C’si ile aynıdır.¹⁵ Ancak benim varsayımlarıma göre, bu ifadenin arzu edilen etkiye sahip olmasını beklemek için hiçbir neden bulunmayabilir. Onlar arasındaki ayrım içerik_M düzeyinde ortaya çıkmaktadır.

3.6 Resmi İçerik

3.6.1 Resmi içerik olarak içerik_C

İçerik_M, ifadelerin devindirici güdüsünü ve etkisini anlama konusunda yararlı bir araçtır. Ne ki o, içerik hakkında sahip olduğumuz sıradan kavram değildir. O, resmi içerik olarak adlandırılan şey, konuşmacının söylediği şeye karşılık gelen içerik değildir. Bu konuda iki temel gerekçe bulunmaktadır; okuyucu bu gerekçeler tarafından ikna edilebilir ve bu kanıtlara aşina olabilir, ancak kesin olarak neyi gösterdiklerini iyice düşünmemize yardım etmeleri için onlara dikkat çekmek istiyorum.

İlk ve en yalın olanını “benzer söz kanıtı” olarak adlandıracam. Benim oğlum Jim’e yönelik ifademi düşünün:

(14) Sen Lincoln’da doğdun.

(14)’ün içerik_M’si (14) hakkındaki bir önermedir. Ancak biz olağan olarak onun aşağıdaki ifadesi aracılığıyla bana söylediği şeyle aynı şeyi söylemiş olduğumu düşünebiliriz:

(15) Ben Lincoln’da doğdum

ve (1) Jim Lincoln'da doğdu

ifademle bir üçüncü kişiye aynı şeyi söylerim.

Ancak bu ifadeler (14)'ten oldukça ayrımlı içerik_M'lere sahiptir. (15)'in içerik_M'si (15)'in kendisi hakkındaki bir önermedir ve (1)'in içerik_M'si sadece Jim hakkındaki tekil bir önermedir. Çünkü adlar adlandırır, onların yüklenişi onların anlamları tarafından belirlenmiştir. Bu durumda, onu (14)'ün resmi içeriği yapan şeyin, "sen" in alt ifadesi tarafından gösterilen birey olduğu ve yine bunu söyleyenin sözü geçen ifadenin alıcısı olma koşulu olmadığı ortaya çıkmaktadır.

İkinci tanıtı "olgu karşıtı durumlar tanıtı" olarak adlandıracağım. Bu tanıtı anlamak için bir kişi, bir ifadenin hangi koşullar altında doğru olduğu ile ifade tarafından söylenen şeyin (ya da belki de daha anlaşılır bir ifadeyle, ifadeyi ortaya koymanın sonucu olarak konuşmacının söylediği şeyin) hangi koşullar altında doğru olduğu arasındaki ayrımı açık bir biçimde aklında tutmalıdır. İfadenin yanlış ama ifade tarafından söylenen şeyin doğru olduğu olgu karşıtı durumları düşünerek bunları birbirinden ayırabiliriz (Kaplan, 1989a).

Şimdi, gerçeğin tersine, (14)'ü söylediğimde hatalı olduğumu ve Jim'den çok oğlum Joe ile konuştuğumu varsayın. Bu koşullarda benim ifadem yanlış olurdu, çünkü Joe California'da doğdu ve bu koşullarda söylediğim şey, Joe Lincoln'da doğdu, yanlıştır. Ancak *gerçekte* söylediğim şey, çünkü gerçekte Jim ile konuşuyordum, onun Lincoln'da doğduğu idi ve Jim Lincoln'da doğdu yollu önerme, (14)'ü Joe ile konuşurken söylediğimde bile doğru olurdu.

Bu tanıtıların sonucu, (14)'ün resmi içeriği Jim'le ilgili tekil bir önermedir, biçimindedir. Bu, Jim'in (15) ile ve benim (1) ile dile getirdiğim aynı önermedir ve o, Jim ile değil de Joe ile konuştuğumda bile hâlâ doğru olabilen bir önermedir, ne ki ben elbette o zaman bu önermeyi ifade etmedim. Tersine, Joe ile ilgili tamamen ayrımlı ve yanlış bir önermeyi ifade ettim.

İçeriğe ilişkin diğer iki türümüz, icerik_C ve icerik_D , bu önermeyi hem (14) ve (15)'e ve hem de (1)'e yükler. Ne ki bu, (6)'ya göre değişir;

(6) Kinko's'un müdürü Lincoln'da doğdu.

icerik_C , daha önceki tanımları anımsayınız, belirlenmiş bağlamsal olgularla ilgili doğruluk koşullarına karşılık gelmektedir. (6)'nın icerik_C 'si Jim ile ilgili tekil bir önerme değildir. x y'de doğdu'nun ilk tanıt-işlevi (first argument-role), Jim'in kendisiyle değil de, Jim'in bir sunum kipi ile karşılanmıştır.

icerik_D , bu durumda Jim'in Kinko's'un müdürü olması gerçeğini içermek suretiyle belirlenmiş terimlerin gösterimini (designation) kararlaştıran tüm olgularla ilgili doğruluk koşullarına karşılık gelir. Dolayısıyla, (16)'nın icerik_D 'si Jim hakkındaki tekil önermemizdir.

icerik_D , Burks'ün "aktarılmış bilgi" (information conveyed) kavramına karşılık gelir. Bu kavrama göre, (14), (1) ve (6) aynı bilgiyi ifade ederler ya da aktarırlar. "Çünkü onlar hem aynı nesneye işaret ederler ve hem de bu nesnenin aynı niteliğini gösterirler."

Hangisi resmi içeriğe karşılık gelir, icerik_C mi icerik_D mi? Bu, bizim kesin tanımları işaret eden olarak mı yoksa tanımlayan olarak mı düşündüğümüze bağlıdır. Eğer onlar işaret ederse, bu durumda onlar gösterdikleri nesneleri resmi içeriğe katarlar ve doğru yanıt, icerik_D resmi içeriktir, biçimindedir. Eğer onlar tanımlarlarsa, bu durumda icerik_C doğru yanıttır. Bu bölümün amaçları nedeniyle kesin tanımların geleneksel açıklamasını tanımlayıcı olarak kabul ettim.¹⁶

Kesin tanımlara ilişkin bu anlamaya bakılırsa, icerik_C 'nin resmi içeriğe karşılık geldiği gözükmemektedir. İnsanların söylediği şeyi karşılaştırdığımızda ve söyledikleri şeyin doğru olduğu olgu karşıtı durumları düşündüğümüzde anlam ve içeriği saptarız, ama diğer olguların, kesin tanımların gösterimini saptayanların bile, değişmesine izin verelim. Jim'e,

(16) Sen Nebraska'nın başkentinde doğdun,

denildiğini düşünün. Bunun doğru olduğu olası dünyaları düşündüğümüzde bu olası dünyalara özgü olan neyi gerektiririz? Jim'in Iowa'da doğduğu ama "Sen Nebraska'nın başkentinde doğdun"un $2+2=4$ anlamına geldiği dünyalar bulunmamaktadır. Biz dünyadan önce anlamı saptıyoruz. İçinde, Jim'in Iowa'da doğduğu, ama benim Nebraska'nın başkentinde doğmuş olan Sue ile konuşmakta olduğum dünyalar bulunmamaktadır. Biz dünyaları düşünmeden önce bağlamsal olguları ve böylece de göstericilerin adlarını saptıyoruz. Ancak Jim'in Omaha'da doğduğu ve Omaha'nın Nebraska'nın başkenti olduğu dünyalar bulunmaktadır. Biz kesin tanımların gösterimini belirleyen olguları saptamadan önce dünyaları düşünüyoruz.

3.6.2 Göndergecilik

İçerikç'nin resmi içerik olduğunu ileri sürdüğümde, dil felsefesindeki "göndergecilik" olarak adlandırdığım bir akımla aynı düşüncüyü paylaşıyorum. Göndergeci, adların ve göstericilerin işaret ettiğini ve onları içeren ifadelerin tekil önermeleri ifade ettiğini düşünür. Düşüncelerin bu kümesi bir akım oluşturur, çünkü o, Frege ve Russell'a dek geri giden bir karşıt doğruluğu yıkmak zorundaydı.

Frege tekil önermeler tarafından tedirgin edilmişti.¹⁷ Bir önerme nasıl kendi içinde bir nesneye sahip olabilir? Nesne hakkında düşünmenin her zaman ayrımlı yolları bulunmayacak mı? Dolayısıyla, bir nesne hakkındaki bir ümit, bir inanç ya da bir arzu, bu nesne hakkında düşünmenin özel bir yöntemini içermeyecek mi? Kendileri hakkında endişeli olduğumuz önermeler, düşünmenin bu yollarını birleştiren önermeler olmamalı mı -bileşenler olarak her zaman nesnelere değil de sunum kiplerine iye olmamalı mı?

Bu düşünce çizgisi Frege ve Russell'ın tekil önermelerden

uzak durmalarına neden oldu. Frege hiçbir biçimde tekil önermeleri kullanmadı ve Russell zaman geçtikçe onları daha az kullandı. Her ikisi de adların gizli kesin tanımlar gibi bir şey olduğu sonucuna ulaştı; bizim terimler dizgemize göre sıradan adlar adlandırmak ve işaret etmekten çok gösterirler ve tanımlarlar.¹⁸ Ve bu, Burks ve Ruth Marcus gibi bazı karşıtların da katılımıyla birlikte, yüzyılın ilk yarısı için ölçünlü bir düşünce haline geldi (Marcus, 1961, s. 309-10). Donnellan ve Kripke adlar hakkındaki tanım-kuramlarına saldırdıklarında ve adların işaret ettiğini ve onları içeren ifadelerin tekil önermeleri dile getirdiğini ileri sürdüklerinde, kavramsal bir devrime benzeyen bir şeyin meydana gelmekte olduğu hissi vardı. Ve Kaplan'ın göstericilerle ilgili "dolaysız gönderge" kuramının bu devrimsel öğretiyi karşı çıkılamaz bir sağduyuya dönüştürdüğü gözükmektedir...

Bana öyle geliyor ki, göndergeci akım gerçekte doğrudur. Adlar ve göstericiler işaret eder; onlar tanımlamazlar. Tekil önermeler inanılması güç türden olabilirler, ancak onlar düşünceleri ve ifadeleri tanımlamaları nedeniyle içeriği sınıflandırma yöntemimizde merkezi bir işlev görürler. Söylenilen şeye ilişkin kavramımız, böyle şeyler bulunduğu için, oldukça sağlamdır.

Bu devrimin felsefi sonuçlarının ne kadar geniş kapsamlı olduğu hâlâ tam olarak açık değildir. "Söylenen şey" in ya da resmi içeriğin göndergeci incelenişine karşı üç tutum vardır:

Kuşkucu. Yukarıda özetlenen nedenlerden dolayı resmi içerikle ilgili yanlış bir şey söz konusudur. Tüm düşünce, özdeşlik hakkındaki sorunlar nedeniyle, Frege tarafından tamamen yadsınmıştır. 3.5. bölümde incelediğimiz iki durumu düşünün. Bir kişi i_{C} ve i_{D} 'ye takılıp kalırsa, basitçe bu durumların tutarlı bir açıklamasını veremez. Dolayısıyla doğru içerikler başka bir şey olmalıdır.

İçten inanan. Göndergeci tanıtılar bir ifadenin doğru içeriğinin ne olduğunu göstermektedir. Biz sadece onun ortaya koyduğu her türlü epistemolojik güçlkle birlikte yaşamalıyız. Bir

ifade tarafından dile getirilen bir önerme, bu ifadenin “anlam bilimsel değeridir” ve yeterli bir konuşucu ya da dinleyici bu anlam bilimsel değeri anlamak zorundadır ve ifade tarafından anlam bilimsel olarak iletilen tüm bilgi bu önerme içinde bulunmalı ya da ima edilmeli ya da sezdirilmelidir.

İlimli kişi. Resmi içerik, ifadelerin bir yönüne ulaşmaktadır ki, bu yön ifadeleri tanımlama açısından önemlidir ve “halk psikolojisi” ile ilgili kavramlarımızı biçimlendirmiştir. Ne ki onun tüm yararı bundan ibarettir. Bir ifadenin, anlam bilimsel olarak ilettiği tüm bilgiyi özetleyen benzersiz bir “anlam bilimsel içerik”e sahip olduğunu varsaymak için hiçbir neden yoktur.

Üçüncüsü, usa uygun görünen düşünce elbette benimkidir. Ben onu “eleştirel göndergecilik” olarak adlandırıyorum -sadece ilimli kişilerin sevebileceği çok kötü bir terim. Eleştirel bir göndergeci, bir kişi anlamlı bir ifadenin taşıdığı içeriğin tümünün resmi içerik düzeyinde bulunabileceğini beklediğinde, bu kişinin “yanlış konumlandırılmış bilgi yanıltmacasına” düştüğüne inanır. Eleştirel göndergecilik basitçe safatasız göndergeciliktir. Safsata ya da yanıltmacadan uzak göndergeci, dilin anlam bilimsel bakımdan yeterli dinleyici ve konuşucular üzerindeki güdülerini ve etkilerini dili resmi içerik düzeyine yükseltmek zorunda kalmağının açıklamak için içeriğin içerik_M gibi diğer yönlerini kullanabilir.

Eleştirel göndergeciliğe göre, olgu karşıtı sinama ve benzer söz sinamaları bir ifade aracılığıyla söylenen şeye ve bir ifadeyi ortaya koyduğunda konuşmacının söylediği şeye ilişkin sezgisel kavramımızı en iyi karşılayan önermeyi ortaya koyarlar. Bir ifade içinde kullanılmış olan sözcüklerin, sözü geçen ifadenin yeterli konuşucu için ve dinleyiciler için sahip olduğu öneme ilişkin açıklamaya eklenebilen ve eklenmesi gereken anlam sayesinde dizgesel olarak bu ifade ile ilgili olan başka birçok önerme bulunmaktadır.

Bu makalede geliştirilen göstericilere ilişkin “yansıtıcı-gön-

dergesel” açıklama eleştirel göndergeciliğin bir örneğidir. Quine’la karşılaşma örneğimiz gibi, Frege’yi zora sokan türden durumların üstesinden gelmek amacıyla göstericileri kapsayan ifadelerin içerik_M’sini düşünmemiz gerekmektedir. Ne ki söylenilen şey konusunda göndergeci olan görüş, ifadeleri tanımlamak için kullandığımız günlük kavramlarımız içinde kutsallaştırılanları kapsayan başka amaçlar açısından yararlı ve yasalıdır. Burks’ün özgün açıklaması da eleştirel olarak göndergecidir; o, belli amaçlar için içerik_D’nin ve başka amaçlar için de içerik_M’nin önemini onamıştır.

İçeriğin bağlamsal ya da resmi düzeyinin önemi, iletişimle ilgili temel olgulardan ve içeriği sınıflamaya ve açıklamaya ilişkin sıradan araçlarımızın kendilerine göre benimsendiği amaçlardan kaynaklanmaktadır.

Konuşucu örnek iletişimsel durumda iletiyi, dinleyenin ifadenin bağlamı hakkındaki bilgisine ve başarmayı ümit ettiği inanç üzerindeki etkiye uygun hale getirir. Yani o, dinleyicinin ilgili bağlamsal olguları bildiğini varsayar ve genişleyen içeriği ifade etmeyi dener. Ben, Quine’ın (“karşımdaki kişi”) “Sizinle tokalaşabilir miyim”in konuşanını ve kendisine seslenilen kişiyi (“ben”) tanıyacağını varsayıyorum. Bu bilgiye göre, onun elde ettiği ek bilgi şudur: *Bu adam benimle el sıkışmak istiyor.* Bağlamla ilgili olgulara göre benim ifademden artan içeriği -John Perry, Quine’ın elini sıkmak istiyor tekil önermesi- onun neyi bildiğini ve onun için neyin açık olacağını göz önünde bulundurmak suretiyle Quine’a iletmeye çalıştığım ek olgunun ne olduğunu niteleme konusunda faydalı bir iş görür.

Felsefi olmayan bir anda, Quine’ın dönüp elini bana uzatma edimini bir kişi basitçe şunu söyleyerek açıklayabilir:

(17) John Perry, Quine’a onunla tokalaşmak istediğini söyledi.

Burada araya sıkıştırılan tümcenin, “onun elini sıkmak istiyor”, benim tasarım ve Quine’ın anlaması için yaşamsal dere-

cede önemli olan sunum kiplerinden hiçbirini tanımlamadığı ortaya çıkıyor. Ve bu duruma rağmen (17) kesinlikle yeterli bir açıklamadır.

Bunu yerleşmiş bir açıklama olarak görmek zorundayız. Quine ve ben olağan bir yüzyüze iletişim durumundaydık, yollu varsayım ikinci planda yer alır. Anlatıcı, Quine'in bildiği ve kolayca kavrayabildiği şeye benim eklemeye çalıştığım şeyi anlatmaktadır ve bunu gerçekleştirmek için benim ifademin içerik_C'si olan tekil bir önermeyi tanımlamak yeterlidir. Sıradan açıklamanın yaptığı şey de budur.

Frege'nin sezgisi, bir nesneyi bilmenin birçok yolu vardır, biçimindeydi. Anlamalı bir biçimde bir dinleyicinin bilgisine katılan herhangi bir ifade, dinleyicinin daha önceden kendileri aracılığıyla nesneyi bildiği sunum kiplerine ve dinleyicinin nesneye etki etmesi ya da nesneyle ilgili bilgiyi ele alması için sahip olduğu yöntemleri birbirleriyle ilişkilendiren sunum kiplerinin kapsamına girer. Tam olarak belirlenmemiş bir tarzda bu karşılıklı etkileşimleri ortaya çıkarmak için, hiçbir varsayımda bulunmamak, dinleyicinin düşünce süreçlerini içsel bağlantıları gösterme konusunda dış dünyaya dayanmayan bir tarzda ele almak, "Fregeci" içerik olarak adlandıırabileceğimiz, tamamıyla parçalardan yoksun şeyi gerekli kılabilir. Uygulayimsal amaçlar için gerek duyduğumuz şey "Frege açısından yeterli" içeriktir. Yani, bilmede gerçekten içerilmiş olan sunum kiplerini ve açıklamanın bağlamında sıradan bağların göz ardı edilebileceğini öneren bir şey bulunduğu derecede bu sunum kiplerinin zihinde birleştirilme yollarını açıkça belirtmeliyiz.

Böylece, 3.5. bölümde "Sizinle tokalaşmak istiyorum" ile "John Perry sizinle tokalaşmak istiyor" arasındaki ayrıma ilişkin soruyu ortaya koyduğumda (17)'yi, Quine'in eyleminin yeterli bir açıklamasını oluşturan varsayımların temelini çürüttüm. (17) ile tam olarak neyin beklendiğini, ifadede içerilmiş olan sunum kipleri (ifadenin ifade edeni olmak ve ifadenin ifade edildiği kişi

olmak) ile Quine'ın eylemine (onun gördüğü kişi olmak ve kendisi olmak) neden olan kavrayışlarda içerilmiş sunum kipleri arasındaki tasarlanmış ilişkileri araştırdım.²⁰

Şimdi ortaya konulan bağlar için bir açıklama sağlamak amacıyla ifadenin içerik_C'sinden içerik_M'sine geri çekildiğimizde, sunum kipleri aracılığıyla benim ve Quine'ın yerlerinin değiştirilmesi anlamında daha Fregeci, daha az hantal içeriğe geri dönüyoruz. Ne ki içeriğin parçalardan yoksun olmadığına dikkat edin. Çünkü bir ifadenin içerik_M'si ayrıca bu ifadenin kendisi hakkındaki tekil bir önermedir. 3.5. bölümde vermiş olduğum açıklamada bir karara bağlanmıştı; varsayım, Quine benim ifademi ağzımdan çıktığı gibi, olağan bir tarzda duyar biçimindedir. Niçin aynı şeyi, benim ifademe dair ilk algısının uzak bir odadan gelen bir yankı olduğu (ayrıntılar okuyucuya bırakılmıştır) bir tarzda söyleyerek değil de, ona yaklaşmak yoluyla onunla tokalaşabildiğimi sorarsak, içeriklerde görünen ifadenin kendisinden çok, ifadenin sunum kipleriyle ilgili daha da Fregeci bir içeriğe geri dönmek zorunda kalırız.

NOTLAR

- 1 Bk. Nunberg (1992, 1993), Vallee (1996).
- 2 Bk. Partee (1989), Condoravdi ve Gawson (1996).
- 3 Bk. Castaneda (1967), Corozza (1995).
- 4 Kinko's'u Lincoln'da P caddesi üzerinde bulunan Kinko'nun mağazası (Kinko's store) için bir ad olarak kullanıyorum.
- 5 Gerçekte, Omaha'da büyüyen bu ünlü insanların hepsinin orada doğduğundan emin değilim.
- 6 Aşağıdaki ayrımları, her ne kadar terimler dizgesi olmasalar da, Marti (1996)'da güçlü bir biçimde sunmuş olan Genoveva Marti'ye borçluyum. Bu konuda ve başka bir konuyla ilgili olarak Recanati'nin *Dolaysız Gönderge* (1996) adlı çalışmasına büyük bir minnet borçluyum. Bu çalışma gönderge ve bağlamsallıkla ilgili hemen hemen bütün konularda kazançlı biçimde başvurulabilen bir çalışmadır.
- 7 Burada yanılmak kolaydır. Jim'i bir partide gördüğünüzü ve ona adının ne olduğunu sorduğunuzu varsayın. Size söylüyorum ve böylece belirli bir adlandırma uzlaşımını size bildiriyorum. Şimdi siz Jim Perry'yi o zamanki belli bir durumda düşünüyor olacaksınız. Belki, "kendisine bakmakta olduğum ve tam şimdi adını sorduğum ve bir dakika önce bilgisayarlar hakkında ilgi çekici şeyler söylediğini duyduğum adam" olarak. Dolayısıyla, ben sana o adamın adının Jim olduğunu söylediğimde senin zihnindeki çağrışım, ad ile onun hakkındaki belirli bir sunum kipi arasında yer alabilir. Bu, size bildirdiğim *uzlaşımın*, adı sunum kipiyle ilişkilendiren bir şey olduğu anlamına gelmez. Uzlaşım, adı Jim ile birleştirir; ad, Jim doğduğundan beri onunla birlikte bulunur ve bilgisayarlar hakkında söylenecek ilginç şeylere sahip olmasından çok öncesinde de bu ad onunla beraber vardır; sunum kipi tek başına ortaya çıkar, çünkü sunum kipi sizin Jim'i rastgele nasıl düşündüğünüzdür; sunum kipi uzlaşımın kendisinde değil, ama sizin uzlaşımı düşünme tarzınızda içerilmiştir.
- 8 Daha açıkça ifade etmek gerekirse, kesin tanımlar aşağıda sunulmuş olan terimler içinde, anlam ve bağlam nedeniyle kendileriyle ilgili olan koşula, kendi içerikç'leri, katılırlar.

- 9 Keith Donnellan'ın kesin tanımların göndergesel ve niteleyici kullanımları arasındaki ünlü ayrımı, kesin tanımlar bazen işaret eder, yollu bir iddia olarak yorumlanabilir. Gerçekte, ilgiyi sadece göstericiler üzerinde tutmak amacıyla bu bölümde bu düşünceyi göz ardı edeceğim, ayrıca bk. 16. not.
- 10 Burks ayrıca, onların türünün anlamı tarafından belirlenmiş simgelerin bir niteliği için "simgesel anlam" terimini kullanır.
- 11 Örnekler için Ivan Sag'a teşekkürler.
- 12 Daha tam olarak ifade edersek: Belirli bir kişi vardır ve bu kişinin içinde q'yu söylediği bir yer vardır ve bir yer vardır ki, orada q'yu söyleyen bir kişi vardır.
- 13 Stalnaker'ın yaklaşımı. Stalnaker'ın yaklaşımının Reichenbach'ın yaklaşımıyla ve şimdiki yaklaşımla ilgisi üzerine bir tartışma için bk. Perry (1993, s. 51 ve izleyen sayfalar). Evans'ın, Perry (1977) ile ilgili şikâyetleri (1981) bunlara benzemektedir. Bk. Perry (1993, s. 26 ve izleyen sayfalar.)
- 14 Bunun, adlar göstermekten çok adlandırmalar yollu varsayımımıza göre, adların simgeleri içerik_M düzeyinde saptanır anlamına geldiğine dikkat ediniz.
- 15 On dördüncü nota bakınız.
16. Dokuzuncu notta belirttiğim gibi, Donnellan'ın kesin tanımların niteleyici ve göndergesel kullanımları arasında yaptığı ayrımı resmen göz ardı ediyorum. Bu, kesin tanımlar işaret eder, biçimindeki düşünce hakkında herhangi bir saçma şeyin bulunduğunu ima etmiyor. Recanati'nin bu konudaki düşüncesi açıktır. O, terimleri belirli "gönderge" niteliğine sahip olarak ya da bundan yoksun olarak düşünür. Benim düşüncelerime göre, bu niteliğe sahip olan bir terim, bu terim ister adlandırsın isterse göstere, gösterdiği nesneyi resmi içeriğe katar. Göstericiler anlamları sayesinde bu niteliğe sahiptir. Recanati'nin düşüncesine göre, kesin tanımlar bu niteliğin kendi anlamları üzerine kurulmalarına izin vermezler, ne ki belli durumlarda uygulamalı bir düzeyde eklenebilir (1993). Bir kişi, David Kaplan'ın 'dthat' işletmeninin (1979, 1989a) gönderge niteliğini söz dizimsel olarak açık hale getirmenin bir yöntemi olduğunu sanabilir, 'dthat'ın bizzat kendisi, elbette, bulguları (1989b) tarafından bile çeşitli yorumlara açıktır.
- 17 Perry (1990)'daki tartışmaya bk.
- 18 Russell, 'mantıksal olarak özel adlar'ın kendisine başvurduğumuz bir

kategorisini kabul etmeye devam etmiştir, ancak sıradan özel adlar onlar arasında değildi. İlginç biçimde, onlar 'bu' ve 'ben' gibi göstericileri kapsamıştı.

19 Yeterince 'sınırlı' bir içeriğe sahip olma konusunda David İsrail ve benim söylediklerimi (1991) karşılaştırın.

20 Bu konularla ilgili daha fazla bilgi için bk. İsrail, Perry ve Tutiya (1993).

Kaynaklar

- Almog, Joseph, John Perry and Howard Wettstein (eds) 1989. *Themes from Kaplan*. New York: Oxford University Press.
- Barwise, Jon and John Perry 1983. *Situations and Attitudes*. Cambridge, MA: MIT-Bradford.
- Burks, Arthur 1949. Icon, Index and Symbol. *Philosophical and Phenomenological Research*, 9(4), June: 673-89.
- Castaneda, Hector-Neri 1966. 'He': A study in the logic of self-consciousness. *Ratio*, 8, 130-57.
- Castaneda, Hector-Neri 1967. Indicators and Quasi-Indicators. *American Philosophical Quarterly*, 4, 85-100.
- Condoravdi, Cleo and Mark Gawron, 1996. The context dependency of implicit arguments. In *Quantifiers, Detuction and Context*, eds Makoto Kanazawa, Chirstopher Pinon, and Henriette de Swart Stanford: CSLI.
- Corazza, Eros, 1995. *Référence, Contexte et Attitudes*, Paris: Vrin.
- Donnellan, Keith 1966. Reference and Definite Descriptions. *Philosophical Review*, 75, 281-304.
- Donnellan, Keith 1970. Proper Names and Identifying Descriptions. *Synthese*, 21, pp. 335-58.
- Evans, Gareth 1981. Understanding Demonstratives. In Herman Parret and Jacques Bouveresse (eds), *Meaning and Understanding*. Berlin and New York: Walter de Gruyter, 280-303.
- Frege, Gottlob 1960a. *Translations from the Philosophical Writtings of Gottlob Frege*. Edited and translated by Peter Geach and Max Black. Oxford: Basil Blackwell.
- Frege, Gottlob 1960b. On Sense and Reference. In Frege (1960a), 56-78.

- French, Peter A., Theodore E. Uehling, Jr., and Howard K. Wettstein (eds) 1979. *Contemporary Perspectives in the Philosophy of Language*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Israel, David, John Perry and Syun Tutiya 1993. Executions, Motivations and Accomplishments. *Philosophical Review*, 102 (October): 515-40.
- Israel, David and John Perry 1990. What is information? In *Information, Language and Cognition*, ed. By Philip Hanson. Vancouver: University of British Columbia Press, 1-19.
- Kaplan, David 1978. Dthat. In French et al. (1979), 383-400. Reprinted in Yogurgrau (1990), 11-33.
- Kaplan, David 1979. on the logic of demonstratives. *Journal of Philosophical Logic*, 8, 81-98. Reprinted in French et al. (1979), 401-12.
- Kaplan, David 1989a. Demonstratives. In Almog (1989), 481-563.
- Kaplan, David 1989b. Afterthoughts. In Almog (1989), 565-614.
- Kripke, Saul 1980. *Naming and Necessity*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Marcus, Ruth 1961. Modalities and Intensional Languages. *Synthese*, 13, 303-22.
- Marti, Genoveva 1995. The essence of genuine reference. *Journal of Philosophical Logic*, 24, 375-89.
- Nunberg, Geoffrey 1992. Two kinds of indexicality. In Chirs Barker and David Dowty (eds), *Proceedings of the Second Conference on Semantics and Linguistic Theory*. Columbus: Ohio State University, 283-301.
- Nunberg, Geoffrey 1992. Indexicality and deixis. *Linguistics and Philosophy*, 16, 1-43.
- Partee, Barbara 1989: Binding implicit variables in quantified contexts. *Papers of the Chicago Linguistics Society*, 25, 342-65.
- Perry, John 1970. The Same F. *Philosophical Review*, 79 (2), 181-200.
- Perry, John 1977. Frege on Demonstratives. *Philosophical Review*, 86 (4), 474-97. Reprinted in Perry (1993, pp.3-25).

- Perry, John 1979. The problem of the essential indexical. *Noûs*, 13 (1), 3-21. Reprinted in Perry (1993, 3-49).
- Perry, John 1980. A problem about continued belief. *Pacific Philosophical Quarterly*, 61 (4), 317-22. Reprinted in Perry (1993), pp. 69-90).
- Perry, John 1990. Individuals in informational and intentional content. In Enrique Villanueva (ed.), *Information, Semantics and Epistemology*. Oxford: Basil Blackwell, 172-89. Reprinted in Perry (1993, pp. 279-300).
- Perry, John 1993. *The Problem of the Essential Indexical and Other Essays*. New York: Oxford University Press.
- Perry, John and David Israel 1991. Fodor and Psychological Explanation. In *Meaning and Mind*, ed. Barry Loewer and Georges Rey. Oxford: Basil Blackwell, 1991, 165-80. Reprinted in Perry (1993, pp. 301-21).
- Recanati, François 1993. *Direct Reference: From Language to Thought*. Oxford: Blackwell.
- Reichenbach, Hans 1947. Section 50: token-reflexive words. In *Elements of Symbolic Logic*. New York: Free Press, 284ff.
- Stalnaker, Robert 1981. Indexical Belief. *Synthese*, 49, 129-51.
- Vallee, Richard 1996. Who Are We? *Canadian Journal of Philosophy*, 26 (2), 211-30.
- Yourgrau, Palle (ed.) 190. *Demonstratives*. Oxford University Press.
- Wettstein, Howard 1986. Has Semantics Rested on a Mistake? *Journal of Philosophy*, 83 (4), 185-209.

DENEYCİLİĞİN İKİ ÖĞRETİSİ

W. V. Quine

Çağdaş deneycilik büyük oranda iki öğreti (dogma) tarafından biçimlendirilmiştir. Bu öğretilerden biri, *çözümleyici* (analytic) ya da gerçeklerden bağımsız olarak anlamlarda temellendirilmiş doğrular ile *bireşimsel* (synthetic) ya da gerçeğe dayandırılmış doğrular arasındaki bir çeşit temel kırılmaya olan inançtır. Diğer öğreti *indirgemeciliktir*: Anlamalı her ifadenin doğrudan deneyime işaret eden terimlerle ilgili bir çeşit mantıksal yapıya eş değer olduğuna dair inanç. Tartışacağım her iki öğreti de sağlam temellere dayanmamaktadır. Onlardan vazgeçmenin sonuçlarından biri, ileride göreceğimiz gibi, kuramsal metafizik ve doğa bilimleri arasında bulunduğu varsayılan sınırın belirsizliğidir. Diğer sonuç ise yararcılığa doğru bir kaymadır.

Çözümselliğin Arka Planı

Kant'ın çözümleyici ve bireşimsel doğrular arasındaki ayrımı, Hume'un düşüncelerin ve gerçeklerin ilişkileri arasındaki ayrımında ve Leibniz'in us doğruları ile olgu doğruları arasındaki ayrımında önceden ima edilmişti. Leibniz us doğrularını tüm olası dünyalarda doğru olarak göstermişti. Güzel anlatım bir yana, bu, usun doğruları yanlış olması olanaklı olmayan doğrulardır, demektir. Aynı biçimde biz çözümleyici ifadelerin, yadsımları kendisiyle çelişen ifadeler olarak tanımlandığını

öğreniyoruz. Ne ki bu tanım önemli bir açıklayıcı değere sahip değildir, çünkü çözümselliğin bu tanımı için gerekli olan oldukça geniş anlamda, kendisiyle çelişkili olma kavramı. çözümsellik kavramının bizzat kendisinin yaptığı gibi kesinlikle aynı açıkla-maya muhtaçtır. Bu iki kavram kuşku bir madeni paranın iki yüzüdür.

Kant çözümleyici bir ifadeyi, kavramsal olarak öznenin önceden sahip olduğundan daha fazlasını öznesine vermeyen bir ifade olarak düşündü. Bu formülleştirmenin iki kusuru bulunmaktadır; o kendisini özne-yüklem biçiminin ifadeleriyle sınır-lamaktadır ve eğretisel bir düzeyde terk edilmiş bir içerme kavramına başvurmaktadır. Ancak Kant'ın niyeti -bunun için delil, onun çözümselliğe ilişkin tanımından çok çözümleyici kavramına ilişkin meydana getirdiği kullanımdır- yeniden şöyle ifade edilebilir: Bir ifade olgudan bağımsız olarak ve anlamlar sayesinde doğru olduğunda çözümleyicidir. Bu yolu izlemek suretiyle gerekli *anlam* kavramını irdelememize izin verin.

Anlam, anımsamamıza izin verin, adlandırma ile özdeşleş-tirilmemelidir. Frege'nin "Akşam Yıldızı" ve "Sabah Yıldızı" örneği ve Russell'ın "Scott" ve "Waverley'in yazarı" örneği, bu terimle-rin aynı şeyi adlandırabildiklerini ancak anlamda ayırttıklarını göstermektedir. Anlam ve adlandırma arasındaki bu ayırım soyut terimler düzeyinde daha az önemli değildir. '9' ve 'ge-zegenlerin sayısı' terimleri bir ve aynı soyut varlığı adlandırır. Ancak sanıyorum, anlam bakımından ayrımlı olarak kabul edil-melidirler; çünkü söz konusu varlığın aynılığını belirlemek için sadece basitçe anlam üzerine düşünmek değil, gök bilimsel gözlem gerekiyordu.

Yukarıdaki örnekler somut ve soyut tekil terimlerden mey-dana gelmektedir. Genel terimler ya da yüklemelerle ilgili olarak durum oldukça ayrımlı, ama bir o kadar da benzerdir. Bununla birlikte, soyut ya da somut tekil bir terim bir varlığı adlandırıyor gibi görünürken genel bir terim böyle bir görünüme sahip de-ğildir; buna ek olarak, genel bir terim bir varlık hakkında ya da

birçok varlığın her biri hakkında *doğrudur* ya da hiçbirini hakkında doğru değildir. Kendileri hakkında genel bir terimin doğru olduğu tüm varlıkların sınıfı bu terimin *kapsamı* olarak adlandırılır. Şimdi, bir tekil terimin anlamı ile adlandırılan varlık arasındaki çelişkiyi kıyaslamak suretiyle, bir genel terimin anlamı ile bu genel terimin kapsamı arasında eşit biçimde ayırım yapabiliriz. Sözelimi, 'kalpli yaratık' ile 'böbrekli yaratık' genel terimleri olasılıkla kapsam bakımından benzer ama anlam bakımından ayrımlıdır.

Genel terimlerin durumunda anlamın kapsamla karışması, tekil terimlerin durumunda anlamın adlandırma ile karışmasından daha az yaygındır. Gerçekte, felsefede içlemi (ya da anlamı) kapsamla ya da başka bir ifadeyle, yan anlamı düz anlamla kıyaslamak olağandır.

Aristotelesci öz kavramı kuşkusuz çağdaş kapsam ya da işlem kavramının önceliydi. Aristoteles'e göre iki bacaklı olmak insanda ilineksel iken akıllı olmak zorunluydu. Ne ki bu tutumla anlam öğretisi arasında önemli bir ayırım bulunmaktadır. İkincinin bakış açısından (sadece kanıtın yararına) gerçekte iki bacaklılığın 'insan' sözcüğünün anlamında içkin olmamasına rağmen, akıllılığın 'insan' sözcüğünün anlamında içkin olduğu kabul edilebilir; ancak iki bacaklılık aynı zamanda "iki bacaklı (yaratık)"ın anlamında içkin olarak düşünülebilmesine rağmen akıllılık burada içkin değildir. Bu nedenle, anlam öğretisinin bakış açısından, aynı anda hem insan hem de iki bacaklı olan gerçek bir birey için onun akıllı olmasının zorunlu ve iki bacaklı olmasının ilineksel olduğunu söylemek hiçbir anlam ifade etmez. Aristoteles'e göre şeyler özlere sahiptir, ama sadece dil bilimsel biçimler anlamlara sahiptir. Anlam, göndergenin nesnesinden ayrılıp sözcük ile birleştirildiğinde özün dönüştüğü şeydir.

Anlam kuramı açısından göze çarpan bir sorun onun nesnelerinin yapısıdır. Ne türden şeylerdir anlamlar? İma edilen kendiliklere dair sahte bir zorunluluk, anlam ve göndergenin ay-

rımlı olduğunu takdir etmeye dair daha önceki bir başarısızlıktan türeyebilir. Bir kez anlam kuramı gönderge kuramından kesin bir biçimde ayırıldığında, artık anlam kuramının başlıca işi olarak, basitçe dil bilimsel biçimlerin eş anlamlılığını ve ifadelerin çözümselliğini kabul etmek kolay bir iştir; anlamların kendileri belirsiz aracı kendilikler olarak pekala bir kenara bırakılabilir.

Çözümsellik sorunu daha sonra yeni bir biçimde karşımıza çıkıyor. Genel felsefi kabule göre çözümleyici olan ifadeler aslında araştırılmaz nitelikte değildir. Bu ifadeler iki sınıfa ayrılır. *Mantıksal olarak doğru* diye adlandırılabilen sınıfın ifadeleri aşağıdaki gibi özgül biçimde örneklenebilir:

(1) Evli olmayan hiçbir adam evli değildir.

Bu örneğin konu ile ilgili özelliği, onun sadece görüldüğü biçimiyle doğru olması değil ama aynı zamanda “adam” ve “evli”nin bütün yorumlarına göre doğru olmasıdır. Şayet ‘yok’, ‘eğer’, ‘o halde’, ‘değil’ vs.yi içeren *mantıksal* ögelerin bir ön listesini varsayarsak, bu durumda genel olarak mantıksal bir doğru, kendi mantıksal ögelerinden çok kendi mantıksal içeriklerinin tüm yorumlarına göre doğru olan ve doğru olarak kalacak olan bir ifadedir.

Ne ki çözümleyici ifadelerin aşağıdaki gibi örneklenen bir ikinci sınıfı daha bulunmaktadır:

(2) Hiçbir bekâr evli değildir.

Böyle bir ifadenin özelliği, eş anlamlıların yerini değiştirmek yoluyla onun mantıksal bir doğruya dönüştürülebilmesidir; böylece (2), ‘bekâr’ yerine ‘evlenmemiş adam’ eş anlamlısını koymak suretiyle (1)’e dönüştürülebilir. Biz hâlâ çözümleyici ifadelerin bu ikinci sınıfının doğru bir belirlemesinden yoksunuz ve aynı zamanda, “eş anlamlılık”ın çözümselliğin bizzat kendisinden daha az açıklanma gereksiniminde olmayan bir kavramına dayanmak için, yukarıdaki tanımda sahip olduğumuz kadarıyla, genel olarak çözümselliğin doğru bir belirlemesinden de yoksunuz.

Yakın geçmişte Carnap durum-tanımları diye adlandırdığı şeye başvurmak suretiyle çözümselliği açıklamaya yeltendi.¹ Bir durum tanımı, doğruluk değerlerinin dilin atomik ya da bileşik olmayan ifadelerine herhangi bir ayrıntılı ve geniş kapsamlı bağlanmasıdır. Carnap, dilin diğer bütün ifadelerinin, herhangi bir karmaşık ifadenin doğruluk değerinin her bir durum tanımının tanımlanabilir mantıksal yasalar tarafından belirlenmesi gibi, bildik mantıksal araçlar aracılığıyla parça tümceciklerden kurulabileceğini öngörür. O halde, her bir durum tanımı altında doğru olduğunda bir ifade çözümleyici olarak açıklanabilir. Bu açıklama Leibniz'in "tüm olası dünyalarda doğru" ifadesinin bir benimsenmesidir. Ancak çözümselliğin bu çeşidinin, 'John bir bekârdır' ve 'John evlidir'in tersine, dilin atomik ifadeleri karşılıklı olarak birbirinden bağımsız olduğunda kendi amacına hizmet edeceğine dikkat ediniz. Aksi takdirde, doğruluğu 'John bir bekârdır' ve 'John evlidir'e yükleyen bir durum tanımı bulunabilir ve sonuç olarak 'Hiçbir bekâr evli değildir' önerilen ölçüt altında çözümleyici olmaktan çok bireşimsel olarak ortaya çıkabilir. Böylece, çözümleyici olmanın ölçütü durum tanımları açısından sadece 'bekâr' ve 'evli olmayan adam' gibi – çözümleyici ifadelerin 'ikinci sınıfı'nın ortaya çıkmasına neden olan türün eş anlamlı sözcük çiftleri- ek mantıksal eş anlamlı çiftlerden yoksun olan dillere hizmet eder. Durum tanımları açısından ölçüt, olsa olsa çözümselliğin değil de mantıksal doğruluğun bir yeniden inşasıdır.

Bu noktada, Carnap'ın bir çeşit yanılsamanın etkisi altında olduğunu ima etmeye çalışmıyorum. Onun yalınlaştırılmış örnek dili, durum tanımlarıyla birlikte, çözümselliğin genel sorununu için değil, ancak daha çok başka bir amaç için, olasılığın ve tümevarımın açıklanması için tasarlanmıştır. Bizim sorumuz, bununla birlikte, çözümseliktir ve bu noktadaki temel zorluk eş anlamlılık kavramına dayanan ikinci sınıftan çok çözümleyici ifadelerin, mantıksal doğruların birinci sınıfında yatmaktadır.

2- Tanım

İkinci sınıfın çözümleyici ifadelerinin tanım aracılığıyla birinci sınıfın çözümleyici ifadelerine çevrildiğini söylemeyi teselli edici bulanlar vardır; örneğin, 'bekâr' 'evlenmemiş adam' olarak tanımlanır. Ancak 'bekâr'ın 'evlenmemiş adam' olarak tanımlanmasına nasıl karar veriyoruz? Onu böyle kim ve ne zaman tanımladı? En yakınımızdaki sözlüğe başvurmalı ve sözlük bilimcinin tasarısını yasa olarak mı kabul etmeliyiz? Bu açıkça tersine iş görmek olurdu. Sözlük bilimci, işi önceki olguları kaydetmek olan deneysel bir bilim adamıdır. Eğer o 'bekâr'ı 'evlenmemiş adam' olarak yorumlarsa, bu onun bu biçimler arasında bir eş anlamlılık bağıntısı olduğuna inanması nedeniyle ve bu biçimler genel olarak açıktır ve sözü edilen sözlük bilimcinin çalışmasından önce yeğlenmiştir. Burada varsayılan eş anlamlılık kavramının hâlâ açıklığa kavuşturulması gerekmektedir, belki de bu dilsel davranışla ilgili terimlerle yapılmalıdır. Sözlük bilimcinin gözlemlenmiş bir eş anlamlılığa ilişkin açıklaması olan "tanım" kesinlikle eş anlamlılığın temeli olarak kabul edilemez.

Tanım aslında sadece dil uzmanlarının bir etkinliği değildir. Felsefeciler ve bilim adamları sık sık anlaşılması güç bir terimi, onu daha bildik bir sözcük dağarcığının terimleri içinde açıklamak suretiyle 'tanımlama' fırsatına sahip olurlar. Ancak genellikle dil uzmanının gibi böyle bir tanım yerleşik açıklamadan önceki bir eş anlamlılık bağıntısını onayladığı için salt sözlükçülüktür.

Eş anlamlılığı onaylamanın ne anlama geldiği, iki dil bilimsel biçimin gereği gibi eş anlamlı olarak tanımlanabilir olması için zorunlu ve yeterli olan karşılıklı bağlantıların tam olarak ne olduğu açık olmaktan uzaktır; ne ki bu karşılıklı bağlantılar ne olursa olsun onlar genellikle kullanıma bağlanmışlardır. Eş anlamlılığın seçilen örneklerini açıklayan tanımlar daha sonra kullanımla ilgili bilgiler olarak ortaya çıkar.

Ayrıca, tanımsal etkinliğin kendisini daha önceden var olan eş anlamlıların açıklamasıyla sınırlamayan başka bir türü vardır.

Carnap'ın *açıklama* diye adlandırdığı şeyi ima ediyorum; filozofların ve ayrıca daha felsefi anlarında bilim adamlarının kendisine dikkat ettiği bir etkinlik. Açıklamadaki amaç sadece tanımlananı tam bir eş anlamlı içinde açıklamak değil, ama gerçekte anlamını arılaştırmak ve pekiştirmek suretiyle tanımlananı geliştirmektir.

Ancak açıklama da, sadece tanımlanan ve tanımlayan arasında daha önceden var olan bir eş anlamlılığı bildirmek suretiyle değilse de, daha önceden var olan başka eş anlamlılıklara dayanır. Sorun aşağıdaki gibi düşünülebilir. Açıklanmaya değer herhangi bir sözcük bütünler olarak yararlı olabilecek derecede açık ve yeterli olan bazı bağlamlara sahiptir ve açıklamanın amacı diğer bağlamların kullanımını kuvvetlendirirken bu yeğlenen bağlamların kullanımını devam ettirmektir. Dolayısıyla, verilen bir tanımın açıklamanın amaçlarına uygun olması için gerekli olan şey, tanımlananın daha önceki kullanımlarında tanımlanan ile eş anlamlı olması değil, ama sadece daha önceki kullanımında bir bütün olarak alınan tanımlananın bu yeğlenen bağlamlarından her birinin, tanımlayanın benzer bağlamı ile eş anlamlı olmasıdır.

Seçenek iki tanım açıklamanın belirli bir görevinin amaçları için aynı derecede uygun olabilir ve bununla birlikte bu iki tanım birbiriyle eş anlamlı olmayabilir; çünkü onlar tercih edilen bağlamlara göre değişebilir biçimde gereksinimi karşılayabilir, ama başka yerde birbirlerinden uzaklaşırlar. Açıklayıcı çeşidin bir tanımı bu tanımların birinden çok diğerine bağlanmak suretiyle, yargıya göre, tanımlayan ile tanımlanan arasındaki daha önceden var olmayan bir eş anlamlılık bağlantısını ortaya koyabilir. Ne ki görüldüğü gibi, böyle bir tanım kendi açıklayıcı işlevini daha önceden var olan eş anlamlılıklara borçludur.

Bununla birlikte hâlâ, tanımın hiçbir biçimde önceki eş anlamlılıklardan söz etmeyen bir uç çeşidi bulunmaktadır; yani tanımın katışıksız kısaltmanın amaçlarına ilişkin açıkça uzlaşım sal sunumu. Burada, sadece açık ve net bir biçimde tanımlayan ile

eş anlamlı olması amacıyla oluşturulduğu için, tanımlanan tanımlayan ile eş anlamlı hale gelmektedir. Bu noktada tanım tarafından meydana getirilmiş eş anlamlılığın gerçekten esnek bir durumuna iyeyiz. Eş anlamlılığın tüm bu çeşitleri anlaşılır mıdır? Ters durumda tanım, kendisinin açıklanmasından çok eş anlamlılığa dayanmaktadır. 'Tanım' sözcüğü, mantıkla ve matematikle ilgili yazınlardaki sık kullanımı konusunda hiçbir kuşku olmaması nedeniyle, tehlikeli bir biçimde güven verici bir izlenime sahip olagelmıştır. İmdi, konunun dışına çıkmayı göze alarak, biçimsel çalışmada tanımın işlevine ilişkin kısa bir değerlendirme yapacağız.

Mantıksal ve matematiksel dizgelerde tümüyle birbirinin karşıtı olan iki ekonomi türünden her biri kullanılabilir ve bunların her birinin özel uygulayım sal kullanımı vardır. Biz bir taraftan uygulamalı anlatımın ekonomisini araştırabiliriz -çok çeşitli bağntıların ifadesinde kolaylık ve kısalık. Ekonominin bu türü genellikle bir kavramlar bolluğu için kendine özgü simgelenimleri gerektirir. Bununla birlikte, ikinci olarak ve karşıt olarak, biz dil bilgisi ve sözcük hazinesinde ekonomi arayabiliriz; temel kavramlarımızın bir asgarisini bulmayı deneyebiliriz, öyle ki, bir kez onlardan her birine özel bir simgelenim ayrıldığında artık yalın bileşim ya da temel simgelenimlerimizin tekrarı sayesinde arzu edilen diğer herhangi bir kavramı açıklamak olanaklı olur. Ekonominin bu türü bir yönden kullanışsızdır, çünkü temel deyimlerdeki bir yetersizlik tartışmanın zorunlu bir uzamasına neden olmaktadır. Ne ki o başka bir açıdan kullanışlıdır: o, dilin içinde meydana geldiği terimleri ve yapı biçimlerini olanaklı olduğu oranda azaltmak suretiyle, dile ilişkin kuramsal konuşmayı büyük oranda yalınlaştırır.

Ekonominin her iki çeşidi, ilk bakışta birbiriyle bağdaşmaz görünmelerine rağmen, kendi bireysel alanları içinde çok yararlıdırlar. Sonuçta, davranış biçimleri, gerçekte biri diğerinin bir parçası olan iki dil yapılandırmak suretiyle, ekonominin her iki çeşidini birleştirmekten meydana gelir. Kapsamlı dil, dil bilgisi

ve sözcük dağarcığı açısından ağıdalı olmasına rağmen, ileti uzunluklarında ekonomiktir. Bütün ve parça, kendileri sayesinde ilkel simgelenim içinde yer almayan her bir deyim in ilkel simgelenimden kurulmuş bir çeşit bileşiğe eşit hale getirildiği çeviri yasaları tarafından ilintilendirilir. Çevirinin bu yasaları biçimlendirilmiş dizgeler içinde ortaya çıkan sözde *tanımlardır*. Onlar daha çok bir dile ilişkin ekler olarak değil, ama biri diğerinin bir parçası olan iki dil arasındaki ortak bağlar olarak görülebilir.

Ne ki bu ortak bağlar nedensiz değildir. Onlar, ilkel simgelenimlerin, kısalık ve uygunluk dışında, ağıdalı bir dilin bütün amaçlarının üstesinden nasıl geldiğini göstermelidir. Böylece, tanımlanan ve onun tanımlayıcısının her bir durumda en son belirtilen üç yoldan biri ya da diğeri ile ilgili olması beklenebilir. Daha dar bir simgelenime göre, tanımlayan, daha önceki kullanımdan başlayarak dolaysız bir eş anlamlılığı² koruması nedeniyle, tanımlananın aslına uygun bir açıklamasıdır ya da tanımlayan, açıklama ile aynı biçimde, tanımlananın daha önceki kullanımına göre gelişebilir ya da son olarak, tanımlanan yeni yaratılmış bir simgelenim (gösterim), şimdi ve burada yenice anlama yüklenmiş bir simgelenim olabilir.

Böylece, benzer tarzda, biçimsel olan ve biçimsel olmayan çalışmada –yeni simgelenimlerin açıkça uzlaşımsal başlangıcının uç durumu dışında- tanımın eş anlamlılığın daha önceki bağtımlarına dayandığını görüyoruz. O halde, tanım kavramının eş anlamlılık ve çözümsellik için bir çözüm yoluna iye olmadığına karar verdikten sonra, eş anlamlılığı biraz daha inceleme-mize ve tanımlar hakkında daha fazla söz söylememize izin verin.

3- Birbirinin Yerine Geçebilme

Dikkatlice incelemeyi hak eden olağan bir öneri, iki dilsel biçimin eş anlamlılığı sadece bu biçimlerin doğruluk değerleri değişmeksizin bütün bağtımlarda birbirlerinin yerine geçebilme-

lerinden ibarettir, biçimindedir -birbirinin yerine geçebilme, Leibniz'in sözcükleriyle ifade edersek, *salva veritate* (birbirinin yerine geçebilirlik/sağlam doğruluk) diye ifade edilir. Böyle anlaşıldığında eş anlamlılığın, belirsizlikler eşit olduğu sürece, belirsizlikten de uzak olmaması gerektiğine dikkat ediniz.

Ancak 'bachelor' (bekâr) ve 'Unmarried man' (evlenmemiş adam) eş anlamlılarının her yerde birbirinin yerini alabilen eş anlamlılar oldukları tamamen doğru değildir. 'Unmarried man'ın 'bachelor' yerine koyulduğu durumda yanlış hale gelen doğrular, 'bachelor of arts' (Edebiyat Fakültesi mezunu) ya da 'bachelor's buttons' (peygamber çiçekleri) yardımıyla kolayca yeniden inşa edilebilir; onlar ayrıca şu alıntı yardımıyla da yapılandırılabilirler:

'Bachelor' içinde ondan az harf bulunmaktadır (Bachelor has less than ten letters). Bununla birlikte, böyle karşıt örnekler olasılıkla her birini bölünemez bir tek sözcük olarak 'bachelor', 'bachelor of arts' ve 'bachelor of buttons' ibarelerini incelemek ve sonra eş anlamlılığın mihenk taşı olması gereken birbirinin yerine geçebilirliğin bir sözcük içindeki bölük pörçük oluşlara uygulanmaması gerektiğini koşul olarak öne sürmek suretiyle bir kenara bırakılabilir. Eş anlamlılığın bu tanımı, diğer açıklamalara göre kabul edilebilir olduğu varsayılırsa, gerçekte kendi değişimi içinde biçimlendirmenin şimdiki güçlüklerine göre açıklanabilen "sözcük"ün önceki bir kavramına başvurma sakıncasına sahiptir. Yine de eş anlamlılık sorununu bir sözcük olma (wordhood) sorununa indirgemekle bazı ilerlemelerin kaydedildiği iddia edilebilir. "Sözcük"ün yanlış anlaşıldığını düşündüğümüz için bu konuyu biraz daha izlememize izin verin.

Geriye kalan soru, birbiriyle yer değiştirebilirlik (sözcükler içindeki oluşlardan ayrı olarak) eş anlamlılık için yeterince güçlü bir koşul mudur, yoksa tersine bazı sesteş (heteronymous) ifadeler böyle birbiriyle değiştirilebilir olabilir mi? biçimindedir. Şimdi, bu noktada, psikolojik çağrışımlarda ya da şiirsel yapılarla bulunan tam özdeşlik anlamındaki eş anlamlılıkla ilgili ol-

madığımız konusunda açık olmamıza izin verin; gerçekte, böyle bir anlamda eş anlamlı olan iki ifade yoktur. Biz burada sadece kavramsal eş anlamlılık olarak adlandırılabilen şeyle ilgileniyoruz. Her neyse, bu, şu anki çalışmayı başarılı biçimde bitirmeksizin söyleyemeyecek olan bir şeydir; ancak 1. bölümde çözümsellik ile ilgili olarak ona dair ortaya çıkan gereksinimden dolayı onun hakkında bir şeyler biliyoruz. Orada gerek duyulan eş anlamlılık çeşidi sadece bir eş anlamlının yerine başka bir eş anlamlı koymak yoluyla herhangi bir çözümleyici ifadenin mantıksal bir doğruya dönüştürülebildiği bir eş anlamlılıktı. Çizelgeleri değiştirerek ve çözümselliği doğru olarak kabul ederek biz gerçekte terimlerin kavramsal eş anlamlılığını (tanıdık bir örneğe bağlı kalmak suretiyle) şöyle açıklayabiliriz: 'Bekâr' ve 'evlenmemiş adam' kavramsal olarak eş anlamlıdır demek,

(3) Sadece ve sadece bekârlar evlenmemiş adamlardır

tümcesi çözümleyicidir,⁴ demekten ne daha çoğunu ne de daha azını söylemektir.

Birinci bölümde girişildiği gibi, çözümselliği tersine olarak kavramsal eş anlamlılığın yardımıyla açıklamamız gerekirse gereksinim duyduğumuz şey çözümselliği ön koşul olarak koşmayan kavramsal eş anlamlılığa ilişkin bir açıklamadır ve gerçekte kavramsal eş anlamlılığa dair böyle bağımsız bir açıklama, yani sözcüklerin içi dışında her yerde bulunan birbirinin yerine geçebilirlik, üzerinde düşünülmeyi gerektirmektedir. Bizden önceki soru, en azından filme kaldığı yerden devam edersek, böylesi birbirinin yerine geçebilirlik kavramsal eş anlamlılık için yeterli bir koşul mudur, değil midir, yolludur. İzleyen örnekler yardımıyla kendimizi bunun böyle olduğuna ikna edebiliriz:

(4) Zorunlu olarak, sadece ve sadece bekârlar bekârdır,

sözü, 'zorunlu olarak'ın sadece tam olarak çözümleyici ifadelere uygulanabilecek derecede dar bir biçimde yorumlandığını varsaydığımızda bile açıkça doğrudur. Bu durumda, dar bir biçimde yorumlandığını varsaydığımızda bile açıkça doğrudur.

Bu durumda, eğer 'bekâr' ve 'evlenmemiş adam' birbirinin yerine geçebilir ise, sonuçta,

(5) Zorunlu olarak sadece ve sadece bekârlar evlenmemiş adamlardır, ifadesi, (4)'te geçen 'bekâr' ifadelerinden birinin yerine 'evlenmemiş adam' ifadesi konulduğu için, (4) gibi doğru olmalıdır. Ne ki (5) doğrudur demek, (3) çözümleyicidir demektir ve böylece 'bekâr' ve 'evlenmemiş adam' kavramsal olarak eş anlamlıdır.

Birbirinin yerine geçebilirliğe kendi abrakadabra izlenimini veren yukarıdaki kanıt ile ilgili olarak söz konusu olan şeyi görmemize izin verin. Birbirinin yerine geçebilme koşulu var olan dilin zenginliğindeki değişmelerle birlikte, kendi geçerliliği bakımından değişiklik gösterir. Yukarıdaki kanıt bizim 'zorunlu olarak' zarfını içerecek derecede zengin bir dille çalıştığımızı, bu zarfın sadece ve sadece çözümleyici bir ifadeye uygulandığında doğruyu sonuç olarak vermesi için böyle yorumlanmakta olduğunu öngörmektedir. Ancak böyle bir zarfı içeren bir dili görmezden gelebilir miyiz? Sözü geçen zarf gerçekten anlamlı mıdır? Onun anlamlı olduğunu varsaymak 'çözümSELLİK'i daha önceden yeterince anladığımızı öngörmektir. O halde, şu anda bu denli aşırı gayretle üstesinden gelmeye çalıştığımız şeyler nelerdir?

Savımız kesinlikle dairesel değildir, ne ki buna benzer bir şeydir. Eğretisel olarak ifade edersek o, uzayda bulunan bir kapalı eğri biçimine sahiptir. Birbirinin yerine geçebilme, kapsamı konu ile ilgili yönlerden belirlenmiş bir dile görelileştirilene dek anlamsızdır. Şimdi, sadece aşağıdaki malzemeleri içeren bir dili düşündüğümüzü varsayın. Çoğunlukla mantık dışı konular kullanmak zorunda olan tek durum yüklemelerinin (örneğin, 'Fx'in x bir adamdır anlamına geldiği durumda 'F') ve çok-durum yüklemelerinin (örneğin, 'Gxy'nin x y'yi seviyor anlamına geldiği durumda 'G') sınırsız bir biçimde geniş içeriği bulunmaktadır. Dilin geri kalanı mantıksaldır. Atomik tümceler her biri bir ya da daha fazla 'x' 'y' değişkenleri tarafından izlenen bir yüklemde mey-

dana gelir ve karmaşık tümceler doğruluk işlevleri ('değil', 've', 'ya da', vs.) ve niceleme aracılığıyla atomik önermelerden meydana getirilmektedir. Gerçekte böyle bir dil, kavramsal olarak bilinen tarzlarda tanımlanabilir olmaları nedeniyle tanımların ve genel olarak tekil terimlerin de üstünlüklerine sahiptir. Hatta kümeleri adlandıran tekil terimler, kümelerin kümeleri vs. de yüklemeler dökümünün küme üyesinin iki-konum yüklemine içerdiğinin varsayıldığı durumda kavramsal olarak tanımlanabilir. Böyle bir dil, ikincisinin olgu karşıtı koşulları ve 'zorunlu olarak' benzeri modal zarflar gibi tartışılabilir araçları içermesi dışında klasik matematik için ve gerçekte genel olarak bilimsel tartışmalar için yeterli olabilir.⁵ İmdi, bu türden bir dil kaplamalıdır, şöyle ki, kaplamsal olarak birbiriyle örtüşen (yani, aynı nesneler hakkında doğru olan) iki yüklem birbirinin yerine geçebilir.⁶

Dolayısıyla, geniş kapsamlı bir dilde birbirinin yerine geçebilirlik arzu edilen türün kavramsal eş anlamlılığının güvencesi değildir. 'Bekâr' ve "evlenmemiş adam"ın birbirinin yerine geçebilir olması bize geniş kapsamlı bir dilde (3)'ün doğru olmasından daha fazlasını sağlamaz. Burada, 'kalpli yaratık' ve 'böbrekli yaratık'ın kaplamsal örtüşmesinin yaptığı gibi, 'bekâr' ve 'evlenmemiş adam'ın kaplamsal uyuşmasının sadece rastlantısal olgulardan çok anlama dayandığına dair hiçbir güvence yoktur.

Çoğu kullanıma göre, kaplamsal uyum bizim ilgilendiğimiz eş anlamlılığa en yakın kestirimdir. Ne ki kaplamsal uyuşma birinci bölümün tarzında çözümselliği açıklamak için gerek duyulan türün kavramsal eş anlamlılığını sağlamaktan çok uzaktır, yollu gerçek geriye kalmaktadır. 'Bekâr' ve 'evlenmemiş adam' eş anlamlılığını (3)'ün çözümselliğiyle eşitlemek gibi birinci bölümde gerek duyulan kavramsal eş anlamlılık türü sadece (3)'ün doğruluğu ile ilgili değildir. Eğer bir dil en son belirtilen anlamda 'zorunlu olarak' bir içlemsel zarf ya da aynı etkiye sahip olan başka bir ilgeç içerirse, bu durumda böyle bir dilde birbirinin

yerine geçebilirlik kavramsal eş anlamlılığın yeterli bir koşulunu sağlar; ne ki böyle bir dil sadece, çözümsellik kavramı daha önceden peşinen anlaşıldığı sürece anlaşılabilir.

Birinci bölümde olduğu gibi, daha sonra çözümselliği ondan çıkarmak amacıyla önce kavramsal eş anlamlılığı açıklamaya çalışmak olasılıkla hatalı bir yaklaşımdır. Bunun yerine kavramsal eş anlamlılığa başvurmaksızın bir şekilde çözümselliği açıklamayı deneyebiliriz. Kuşkusuz, daha sonra, eğer istenirse, kavramsal eş anlamlılığı tam anlamıyla çözümsellikten elde edebiliriz. 'Bekâr' ve 'evlenmemiş adam'ın kavramsal eş anlamlılığının (3)'ün çözümselliği olarak açıklanabileceğini gördük. Aynı açıklama elbette herhangi bir tek-konum yüklem çifti konusunda da işe yarar ve o açık bir biçimde çok-konum yüklemelerine genişletilebilir. Diğer söz dizimsel sınıflar oldukça benzer bir tarzda sağlanabilir. Tekil terimlerin, onlar arasına '=' koymak suretiyle oluşturulan özdeşlik ifadesi çözümleyici olduğunda, kavramsal olarak eş anlamlı oldukları söylenebilir. İki koşullular ('ancak ve ancak' aracılığıyla onları birleştirmenin sonucu) çözümleyici olduğunda, ifadelerin basitçe kavramsal olarak eş anlamlı oldukları söylenebilir.⁷ Eğer tüm sınıfları (kategorileri) tek bir biçim içinde toplamak istersek. bu bölüm içinde daha önce başvurulmuş olan "sözcük" kavramını tekrar doğru olarak kabul etmek pahasına, herhangi iki dil bilimsel biçimi (sözcüklerin içindeki oluşlar dışında), birbiriyle yer değiştirebilir *salva analyticitate* (artık *veritate* değil) olduklarında, kavramsal bakımdan eş anlamlı olarak tanımlayabiliriz. Gerçeği söylemek gerekirse, belirsizlik ya da eş adlılık konusunda belirli teknik sorunlar ortaya çıkmaktadır; onlar üzerinde durmamamıza izin verin, çünkü biz zaten konudan ayrılmaktayız. Bunun yerine, eş anlamlılık sorunu için geriye dönmemize ve kendimizi yeniden çözümsellik sorununa vermemize izin verin.

4- Anlam Bilimsel Yasalar

İlk bakışta, çözümselliğin bir anlamlar alanına başvurmak sure-

tiyle çok doğal biçimde tanımlanabilir nitelikte olduğu görünmektedir. Tasfiye amacıyla anlamlara başvurmak eş anlamlılığa ya da tanıma başvurmayaya neden olmuştur. Ne ki tanımın bir Zümrüdüanka olduğu ve e ş anlamlılığın sadece çözümselliğin bizzat kendisine önceden başvurma sayesinde en iyi biçimde anlaşılabilceği ortaya çıktı. Dolayısıyla biz çözümsellik sorununun gerisinde bulunuyoruz.

‘Yeşil olan her şey içerilmektedir’ ifadesinin çözümleyici olup olmadığını bilmiyorum. Bu örnek hakkındaki kararsızlığım gerçekten eksik bir anlamayı, ‘yeşil’ ve ‘içerilmiştir’in anlamlarına ilişkin kusurlu bir anlamayı ele vermiyor mu? Sanırım vermiyor. Sorun ‘yeşil’ ya da ‘içerilmektedir’le değil, tersine ‘çözümleyici’ ile ilgilidir.

Çoğunlukla, günlük dildeki çözümleyici ifadeleri bireşimsel ifadelerden ayırmadaki güçlüğü sıradan dilin belirsizliğinden kaynaklandığına ve açık ‘anlam bilimsel yasalar’a sahip kusursuz bir yapay dile sahip olduğumuzda bu ayrımın açık olduğuna işaret edilmektedir. Bununla birlikte bu, şimdi tanıtlamaya girişeceğim gibi, bir karmaşadır.

Hakkında endişeli olduğumuz çözümsellik kavramı, ifadeler ve diller arasındaki anlamlı gibi görünen bir bağıntıdır; S ifadesinin L dili için çözümleyici olduğu söylenmektedir ve sorun bu bağıntıyı genel olarak, yani ‘S’ ve ‘L’ değişkenleri açısından anlamlı kılmaktır. Yapay diller için bu sorunun önemi anlama bakımından doğal diller için olduğundan daha az değildir. ‘S’ ve ‘L’ değişkenlerine sahip olan ‘S L için çözümleyicidir’ deyimini anlama sorunu, biz ‘L’ değişkeninin alanını yapay dillerle sınırlasak bile inatçılığını devam ettirir. Şimdi bu noktayı ortaya koymama izin verin.

Yapay diller ve anlam bilimsel yasalar için doğal olarak Carnap’ın yazılarına bakıyoruz. Onun anlam bilimsel yasaları ayrımlı biçimlere bürünmektedir ve ben kendi konumumu açıklığa kavuşturmak için bu biçimlerden bazılarını ayırt etmek zorunda kalacağım. Her şeyden önce, anlam bilimsel yasaları, açıkça öz

yineleme ya da başka bir biçimde L_0 'ın bütün çözümleyici ifadelerinin bir açıklama biçimine sahip olan bir L_0 yapay dilinin var olduğunu varsayalım. Yasalar bize şu şu şu ifadelerin ve sadece de bunların L_0 'ın çözümleyici ifadeleri olduğunu söyler. İmdi, bu noktadaki güçlük basitçe, yasaların bizim anlamadığımız 'çözümleyici' sözcüğünü içermesidir. Biz yasaların hangi ifadeleri çözümselliğe yüklediğini anlıyoruz, ne ki bu yasaların bu ifadelere neyi yüklediğini anlamıyoruz. Ezcümle, 'ancak ve ancak... ise bir S ifadesi L_0 dili için çözümleyicidir' ifadesiyle başlayan bir yasayı anlamadan önce '...için çözümleyici' genel göreceli terimini anlamamız gerekiyor; 'S' ve 'L'nin değişkenler olduğu durumda 'S L'ye göre çözümleyicidir'i anlamak zorundayız. Gerçekte biz sözde yasayı alternatif olarak, ilgi çeken 'çözümleyici' sözcüğü üzerine ışık serpiyor gibi görünmemesi için daha iyi ve tarafsız bir biçimde 'K' olarak yazılabilen ' L_0 -için-çözümleyici' yeni yalın simgesinin uzlaşımsal bir tanımı olarak görebiliriz. Belli ki, L_0 'ın ifadelerinin K, M, N vs. sınıflarının çoğu, çeşitli amaçlara göre ya da hiçbir amaç olmaksızın açıkça tanımlanabilir; M, N, vs. ile kıyaslandığında K, L_0 'ın "çözümleyici" ifadelerinin bir sınıfıdır demek ne anlama gelmektedir?

Hangi ifadelerin L_0 için çözümleyici olduğunu söylemekle biz 'çözümleyici' ve '...için çözümleyici' ifadelerini değil de, ' L_0 -için-çözümleyici' ifadesini açıklarız. 'L' dizisini yapay diller alanıyla sınırlamaktan hoşnut olsak bile, 'S' ve 'L' değişkenlerine sahip olan 'S L için çözümleyicidir' deyimini açıklamaya başlarız.

Gerçekten, bizim 'çözümleyici'nin tasarlanan anlamı hakkında yeterince şey bilmemiz çözümleyici ifadelerin doğru olmak zorunda olduğunu bilmemizdir. O halde, anlam bilimsel yasanın, şu şu şu ifadeler çözümleyici değildir, ama sadece bu sözü geçen ifadeler doğrular arasında içerilmiştir diyen ikinci biçimine dönmemize izin verin. Böyle bir yasa anlaşılmamış 'çözümleyici' sözcüğünü içermekten dolayı eleştiriye uğramaz ve biz tartışma yararına, daha kapsamlı 'doğru' terimi konu-

sunda herhangi bir güçlüğün bulunmadığını onaylayabiliriz. Bu türden bir anlam bilimsel yasa, bir doğruluk yasası, dilin bütün doğrularını açıkça betimlemek zorunda değildir; o sadece yinelemeli bir biçimde ya da başka herhangi bir tarzda, diğer açıkça tanımlanamamış ifadelerle birlikte, doğru olarak kabul edilmesi gereken ifadelerin belirli bir çokluğunu koşul olarak öne sürer. Böyle bir yasanın oldukça açık olduğu düşünülebilir. Daha sonra türetme yoluyla çözümselliğin sınırı şöyle çizilebilir: Eğer bir ifade (sadece doğru değil, ama ayrıca) anlam bilimsel yasaya göre doğru ise çözümleyicidir.

Hâlâ çok fazla bir ilerleme yok. Açıklanmamış bir 'çözümleyici' sözcüğüne başvurmak yerine şimdi açıklanmamış bir 'anlam bilimsel yasa' ibaresine başvuruyoruz. Bazı küme ifadelerinin doğru olduğunu söyleyen her doğru ifade anlam bilimsel doğru olarak değer arz edemez –ters durumda *bütün* doğrular, anlam bilimsel yasalara göre doğru olmak anlamında, "çözümleyici" olabilirdi. Görünüşe bakılırsa, anlam bilimsel yasalar sadece bir sayfa üzerindeki 'anlam bilimsel yasalar' başlığı altında ortaya çıkan doğru bilgi sayesinde birbirlerinden ayırt edilebilirdir ve bu durumda bu başlığın kendisi anlamsızdır.

Doğrusu istenirse, biz sadece ve sadece "anlam bilimsel yasalar"a belirli bir biçimde iliştilmiş falan filana göre doğru ise bir ifade L_0 -için-çözümleyicidir diyebiliriz, ne ki bu durumda biz gerçekten kendimizi başlangıçta tartışılmış olan aynı durumun gerisinde buluruz: 'ancak ve ancak... ise $S L_0$ -için çözümleyicidir. Genel olarak 'L' değişkeni için 'S L'ye göre çözümleyicidir'i açıklamayı denediğimizde, ('L'nin yapay dillerle sınırlandırılmasına izin versek bile) 'L'nin anlam bilimsel yasalarına göre doğru açıklaması yararsızdır, çünkü '...nın anlam bilimsel yasası' göreceli terimi en az '...ya göre çözümleyici' kadar açıklanma gereksinimindedir.

Anlam bilimsel yasa kavramını önerme (postulate) kavramıyla karşılaştırmak öğretici olabilir. Önermelerin belirli bir kümesiyle ilgili olarak bir önermenin ne olduğunu söylemek

kolaydır: o, kümenin bir üyesidir. Anlam bilimsel yasaların verili bir kümesiyle ilgili olarak bir anlam bilimsel yasanın ne olduğunu söylemek kolaydır. Ancak matematiksel ya da başka bir çeşitten son derece yalın bir simgelenim ve bu simgelenimin ifadelerinin kendi doğruluk koşulları ve çevirileri bakımından sizin istediğiniz derecede tam bir biçimde anlaşıldığı kabul edilirse, onun doğru ifadelerinden hangilerinin önermeler olarak sınıflanacağını kim söyleyebilir? Açıkçası, soru anlamsızdır -Ohio'daki hangi noktaların başlangıç noktaları olduğunu sormak denli anlamsız. İfadelerin herhangi bir sonlu (ya da verimli biçimde tanımlanabilen sonsuz) seçimi (seçime göre doğru olanlar) diğer herhangi birinin olduğu oranda bir önermeler kümesidir. 'Önerme' sözcüğü sadece araştırma eylemiyle ilgili olarak anlamlıdır; dikkatimizi sadece kendilerine yöneltmeyi uygun gördüğümüz kimi değişimler kümesinden geçerek kendilerine ulaşılan ifadelerle ilgili bu ifadeleri rastgele, geçmiş uzun yıllar boyunca ya da şimdilik düşünmekte olduğumuz kadarıyla, bir ifadeler kümesine uygulayabiliriz. Bu noktada, anlam bilimsel yasa kavramı, benzer biçimde göreceli bir tutumla kavrandığında, önerme kavramı kadar anlamlı ve usa uygundur -bu defa, herhangi bir doğal dilin ya da yapay L dilinin ifadelerinin doğruluğunun yeterli koşulları konusunda bilgisiz kişileri eğitmeye ilişkin bu ya da şu özel girişime görelidir. Ancak bu bakış açısından gerçekte L'nin doğrularının bir alt sınıfının hiçbir işaretlemesi bir diğerinden daha fazla anlam bilimsel bir yasa değildir ve eğer 'çözümleyici' 'anlam bilimsel yasalar sayesinde doğru' anlamına gelirse, L'nin hiçbir doğrusu ötekini dışarıda tutarak çözümleyici olmaz.⁸

Bir yapay L dilinin (bir doğal dilin tersine olarak) sıradan anlamda bir dil olduğuna ve bir anlam bilimsel yasalar kümesi olduğuna -tüm oluşturunun düzenli bir çift olduğunu varsayalım- mantıklı bir biçimde karşı çıkılabilir ve bu durumda L'nin anlam bilimsel yasaları basitçe L çiftinin ikinci bileşeni olarak tanımlanabilir. Ne ki aynı simge yardımıyla ve daha yalın bi-

çimde, bir yapay L dilini açıkça ikinci bileşeni kendi çözümleyici ifadelerinin kümesi olan düzenli bir çift olarak yorumlayabiliriz ve bu durumda L'nin çözümleyici ifadeleri basitçe L'nin ikinci bileşeni içinde yer alan ifadeler olarak tanımlanabilir bir nitelik kazanır. Ya da daha iyisi hemen, başkalarından yardım görmeksizin kendi çabalarımızla ilerlemeye bütünyle son verelim.

Yukarıdaki düşüncelerde çözümselliğin Carnap ve onun okuyucuları için bilinir olan tüm açıklamaları açık biçimde kapsanmamıştır, ancak sözü geçen çözümselliğin diğer biçimlere yayılımını görmek zor değildir. Şimdi zaman zaman ortaya çıkan ek bir işlevden söz edilmelidir. Anlam bilimsel yasalar bazen gerçekte sıradan dile çeviri yasalarıdır ki, bu durumda yapay dilin çözümleyici ifadeleri aslında bu çözümleyici ifadelerin sıradan dildeki belirlenmiş çevirilerinin çözümselliğinden ötürü böyle kabul edilmiştir. Burada yapay dil açısından kesinlikle çözümsellik sorununa ilişkin bir aydınlatma düşüncesi söz konusu değildir.

Çözümsellik sorunu bakış açısından, anlam bilimsel yasalara sahip olan bir yapay dil kavramı bir *feu follet par excellence*'dir. Bir yapay dilin çözümleyici ifadelerini belirleyen anlam bilimsel yasalar sadece biz daha öncesinde çözümsellik kavramını anladığımız kadarıyla ilgi çekerler, bu anlamayı elde etmede onların hiçbir yardımı yoktur.

Çözümsellikle ilgili zihinsel, davranışsal ya da kültürel etkenler -bunlar herhangi bir şey olabilir- yalınlaştırılmış bir kalıba göre tasarlanabilirse, yapay olarak yalın bir türün varsayımsal dillerine başvurmak çözümselliği aydınlatmada oldukça yararlı olabilir. Ancak çözümleyici olmayı sadece indirgenemez bir özellik olarak alan bir kalıbın, çözümselliği açıklama sorunu üzerine ışık serpmesi olası değildir.

Doğruluğun genel olarak hem dil hem de dil dışı olguya bağlı olduğu açıktır. Eğer dünya bazı yönlerden ayrımlı olsaydı 'Brutus Sezeur'ı öldürdü' ifadesi yanlış olabilirdi, ancak eğer 'öldürdü' sözcüğü bunun yerine rastgele 'neden oldu' (begot)

anlamına sahip olsaydı, o yine yanlış olurdu. Bu durumda insan genel olarak bir ifadenin doğruluğunun her durumda bir dilsel ögeye ve bir olgusal bileşene analiz edilebilir olduğunu kabul etmeye yönlendirilmektedir. Bu varsayıma bakılırsa, olgusal ögenin bazı ifadelerde geçersiz olması ussal görünecektir. Ne ki önsel usa yatkınlıklarına rağmen çözümleyici ve bireşimsel ifadeler arasında basitçe bir sınır çizilemez. Hiçbir biçimde tanımlanamayan böyle bir ayrımın bulunması deneycilerin deneysel olmayan bir öğretisi değil, imanın metafiziksel bir konusudur.

5- Doğrulama Kuramı ve İndirgemecilik

Bu çetrefil düşünmeler sırasında önce anlam kavramı, sonra kavramsal eş anlamlılık kavramı ve en son olarak da çözümsellik kavramı hakkında hayal kırıklığına uğradık. Ancak anlamın doğrulama kuramı hakkında ne dersin? diye sorulabilir. Bu ibare deneyciliğin sav sözü olacak kadar sağlam bir biçimde kendi doğruluğunu ortaya koymuştur, öyle ki, gerçekte anlam sorunu ve ilgili sorunlar için olası bir çözüm yolu olarak onu araştırmamak için fazlasıyla bilim karşıtı olmamız gerekir.

Pierce'den sonra yazında dikkat çekmiş olan anlamın doğrulama kuramı, bir ifadenin anlamı, bu ifadeyi deneysel olarak yadsıma ya da onaylamanın yöntemidir diye tanımlanabilir. Bir çözümleyici ifade, her ne pahasına olursa olsun, onaylanmış sınırlayıcı bir durumdur.

Birinci bölümde olduğu gibi aynı tarzda varlıklar olarak anlamlara ilişkin sorunu atlayıp hemen anlamın aynılığına ya da eş anlamlılığa geçebiliriz. Bu durumda, doğrulama kuramının söylediği şey, ancak ve ancak deneysel onaylama ya da yadsıma yöntemi açısından benzer iseler ifadeler eş anlamlıdır biçimindedir.

Bu, genel olarak dil bilimsel biçimlerin değil, kavramsal eş anlamlılığın bir açıklamasıdır, ama ifadelerle ilgilidir.⁹ Bununla

birlikte, ifadelerin eş anlamlılığı kavramından hareketle, üçüncü bölümün sonundakilere oldukça benzer düşünceler sayesinde diğer dil bilimsel biçimlere ilişkin eş anlamlılık kavramını elde edebiliriz. “Sözcük” kavramını gerçek kabul etmek suretiyle, herhangi bir ifade içindeki (sözcükler içindeki oluşlar dışında) bir oluş biçimini diğer oluş biçiminin yerine koymak sonuç olarak eş anlamlı bir ifade verdiğinde, biz gerçekten herhangi iki biçimi eş anlamlı olarak izah edebiliriz. Sonuç olarak, eş anlamlılık kavramını ve nitekim genel olarak dil bilimsel kalıpları göz önünde tutarak, birinci bölümdeki gibi eş anlamlılık ve mantıksal doğruluk açısından çözümselliği tanımlayabiliriz. Hatta çözümselliği sadece mantıksal doğruluk ile birlikte bulunan ifadelerin eş anlamlılığı açısından daha basitçe tanımlayabiliriz; ifadelerin dışında dil bilimsel biçimlerin eş anlamlılığına başvurmak gerekli değildir. Çünkü sadece mantıksal olarak doğru bir ifadeyle eş anlamlı olduğunda bir ifade çözümleyici olarak tanımlanabilir.

Dolayısıyla, doğrulama kuramı eş anlamlılık ifadesinin uygun bir açıklaması olarak kabul edilebilirse, çözümsellik kavramı her ne olursa olsun korunur. Bununla birlikte, iyice düşünmemize izin verin. Eş anlamlılık ifadesinin deneysel onaylama ya da yadsıma yönteminin benzerliği olduğu söylenmektedir. Benzerlik konusunda karşılaştırılması gereken bu yöntemler tam olarak nelerdir? Eş deyişle, bir ifade ile bu ifadenin onaylanmasına katkıda bulunan ya da onu onaylamaktan uzaklaştıran deneyimler arasındaki ilişkinin doğası nedir?

Söz konusu ilişkiye dair derinlemesine incelenmemiş en deneysimsiz kanı, onun dolaysız bir bilgi olduğu yolundadır. Bu *kökten indirgemeciliktir*. Anlamlı her ifadenin dolaysız deneyim alanındaki (doğru ya da yanlış) bir ifadeye çevirilebilir olduğuna inanılmaktadır. Kökten indirgemecilik, şu ya da bu biçimde, ussal olarak, açıkça bu biçimde adlandırılan doğrulamacı anlam kuramından önce gelir. Bu nedenle Locke ve Hume, her düşüncenin ya doğrudan duyu deneyiminden gelmesi gerektiğini

ya da doğrudan duyu deneyiminden gelen düşüncelerin bileşimi olması gerektiğini savundu; Locke'u izleyerek, bir terimin ya bir duyu verisinin adı ya da böyle adların bir karışımı ya da böyle bir karışımın bir kısaltması olmak zorunda olduğunu söylemek suretiyle bu öğretiyi anlam bilimsel bir teknik dil içinde ayrımlı biçimde ifade edebiliriz. Bu biçimde ifade edildiğinde bu öğreti, duyumsal olaylar olarak duyu verisi ve duyumsal nitelikler olarak duyu verisi arasında belirsiz kalır ve o birleştirmenin kabul edilebilir yöntemleri açısından da belirsiz kalır. Ayrıca öğreti, kendisinin dayatmış olduğu terimi terimine eleştiri yönünden gereksiz yere ve aşırı derecede kısıtlayıcıdır. Daha usa yatkın biçimde ve hâlâ kökten indirgemecilik diye adlandırmış olduğum şeyin sınırlarını aşmaksızın tam ifadeleri anlamlı birimlerimiz olarak alabiliriz -bu nedenle de ifadelerimizin terimi terimine duyu verisi diline çevirilebilir olmasını değil, onların bütünler olarak duyu verisi diline çevirilebilir nitelikte olmasını istemiş oluruz.

Bu düzeltme kuşkusuz Locke, Hume ve Tooke için sevin-dirici olabilirdi, ancak o tarihsel olarak anlam bilimdeki önemli bir yeni yönelimi beklemek zorunda kalmıştı -kendisi sayesinde anlamın temel bir aracının ortaya çıkarıldığı bu yeni yönelim kendini terimde değil de daha çok ifadede göstermiştir. Frege ve Bentham'da görülen bu yeni yönelim Russell'ın işlevsel açıdan tanımlanmış tam olmayan simgeler kavramının temelini oluşturur, o ayrıca anlamın doğrulama kuramında da örtük olarak vardır, çünkü doğrulamanın nesneleri ifadelerdir.

Kökten indirgemecilik birimler olarak ifadeler aracılığıyla kavrandığı için, bir duyu verisi dili atama ve anlamlı bir tartışmanın geri kalanının sözcüğü sözcüğüne bu dile nasıl çevirileceğini ortaya koyma görevini üstlenir. Carnap, *Aufbau*'da bu tasarıya başladı.

Başlangıç noktası olarak Carnap'ın benimsediği dil, kavranabilir en dar anlamda, bir duyu verisi dili değildi, çünkü o başlangıçtan daha yüksek küme kuramına dek mantığın

simgelenimlerini içermektedir. Gerçekte o, soyut matematiğin tüm dilini içermektedir. Onda içkin olan varlık bilim (yani, onun değişkenlerinin değerler alanı) sadece duyumsal olayları değil ayrıca kümeleri, kümelerin kümelerini vs.yi kuşatmaktadır. Böyle bir savurganlıktan ürkebilecek deneyciler bulunmaktadır. Bununla birlikte, Carnap'ın başlangıç noktası mantık dışıdır ve duyumsal bölümünde çok cimridir. Büyük bir ustalıkla çağdaş mantığın kaynaklarını kullandığı yapımlar dizisinde Carnap, bir kişinin böyle bir hassas temel üzerinde tanımlanabileceğini hayal bile edemeyeceği önemli ek duyusal kavramların geniş bir düzenini kendi yapımları açısından tanımlamakta başarılı olmuştur. Carnap, bilimin doğrudan deneyimin terimlerine indirgenebilirliğini iddia etmekle yetinmeyip, indirgemenin üstesinden gelme yönünde önemli adımlar atan ilk deneyciydi.

Başlangıç noktasının memnun edici olmasına rağmen, Carnap'ın yapımları, kendisinin de vurguladığı gibi, tüm tasarının sadece bir parçası idi. Fiziksel dünya ile ilgili en basit ifadelerin yapımı bile bir taslak halinde bırakılmıştır. Carnap'ın bu konudaki önerileri, eksiklerine rağmen son derece açık seçikti. O, uzam-zamansal nokta-anlarını gerçek sayıların dört katları olarak açıkladı ve duyu niteliklerinin nokta anlarına yüklenişini belirli kurallara göre usunda canlandırdı. Kabaca özetlenirse, tasarı, nitelikler en durağan dünyayı deneyimize uygun hale getirmeyi başarabilecek bir biçimde nokta anlarına yüklenmelidir, biçimindeydi. En az eylem yasası deneyimden bir dünya kurmada rehberimiz olacaktı.

Bununla birlikte Carnap, fiziksel nesneler hakkındaki bu inceleme sadece tamamlanmamış olması nedeniyle değil, ayrıca kuramsal olarak da indirgeme ereğine ulaşamamış olması nedeniyle başarısız olduğunu kabul etmiş gibi gözükmüyor. 'q niteliği $x;y;z;t$ nokta anında bulunmaktadır' biçiminin ifadeleri, onun yasalarına göre, böyle bir yöntemle, belirli genel nitelikleri en yüksek dereceye çıkarma ve en az dereceye indirme ile ilgili olarak doğruluk değerlerini paylaştıra-

caktı; deneyimin artmasıyla birlikte doğruluk dereceleri aşama aşama aynı tutumla gözden geçirilip düzeltilecekti. Sanırım bu, bilimin gerçekten ne yaptığına dair (kesinlikle, bile bile aşırı yalınlaştırılmış) iyi bir şemalaştırmadır; ancak o, 'q niteliği $x;y;z;t$ 'de bulunmaktadır 'biçiminin bir ifadesinin Carnap'ın duyu verisi ve mantığa ilişkin başlangıçtaki diline nasıl çevirileceğine dair çok üstünkörü bir biçimde bile hiçbir ipucu sağlamaz. '...da bulunmaktadır' bağlayıcısı tanımlanmamış ek bir bağlayıcı olarak kalmaktadır; yasalar onun kullanımında bize fikir vermektedir, ancak onun ortadan kaldırılmasında hiçbir fikir vermemektedir.

Carnap'ın daha sonra bu noktayı değerlendirdiği gözük-mektedir; çünkü o daha sonraki yazılarında fiziksel dünya ile ilgili ifadelerin doğrudan deneyim ile ilgili ifadelere çevirilebilirliğine dair tüm düşünceden vazgeçmiştir. İndirgemecilik kendi köktenci biçiminde Carnap'ın felsefesinde yer almaya son vermiştir.

Ancak indirgemecilik öğretisi daha ince ve belirsiz bir biçimde deneyimcilerin düşüncelerini etkilemeye devam etti. Söz konusu kavram (indirgemecilik), her bir ifade ya da her bir bireşimsel ifade için olası duyumsal olayların ortak benzersiz bir alanı vardır ki, onlardan herhangi birinin bulunması ifadenin doğruluk olasılığını artırır ve ayrıca var oluşu bu olasılığı azaltabilen olası duyumsal olayların başka ortak benzersiz bir alanı daha vardır, yollu düşüncüyü şiddeti azalarak da olsa hâlâ devam ettirmektedir. Bu kavram elbette anlamın doğrulama kuramında örtük olarak bulunmaktadır.

İndirgemecilik öğretisi, her bir ifade, kendi hemcinslerinden ayrı olarak alındığında, hiçbir biçimde onama ya da yadsımaya olanak veremez, biçimindeki varsayımda varlığını devam ettirmektedir. Benim gerçekte Carnap'ın *Aufbau*'daki fiziksel dünya öğretilerinden kaynaklanan karşı önerim, fiziksel dünya hakkındaki ifadelerimiz bireysel olarak değil ama bir bütün olarak duyu deneyimi mahkemesiyle karşı karşıyadır, biçimindedir.¹⁰

İndirgemecilik öğretisi, kendi yumuşatılmış biçimi içinde bile, çözümleyici ve bireşimsel arasında bir çatlak bulunmaktadır, yollu başka bir öğreti ile yakından bağlantılıdır. Biz gerçekte anlamın doğrulama kuramı sayesinde ikinci sorundan birinci soruna yöneltildiğimizi görüyoruz. Daha açık bir biçimde ifade edersek, böyle bir öğreti açıkça diğerini desteklemektedir. Bir ifadenin onaylanması ya da yadsınması üzerinde konuşmak genel olarak anlamlı görüldüğü sürece, anlamsız biçimde onaylanmış ifadenin sınırlayıcı bir türü hakkında konuşmak da sadece bu nedenden dolayı gerçekten anlamlı görünür ve böyle bir ifade çözümleyicidir.

Gerçekte iki öğreti özlerinde özdeşirler. Daha önce genel olarak ifadelerin doğruluğunun açık bir biçimde hem dile hem de dil dışı olguya bağlı olduğunu ifade etmiş ve bu açık durumun, mantıksal olarak değil ama çok doğal olarak, bir ifadenin doğruluğu bir dereceye kadar dil bilimsel bileşene ve olgusal bileşene analiz edilebilir, biçimindeki bir hissi beraberinde getirdiğini belirttik. Olgusal öge, eğer biz deneyciler isek, bir evetleyici deneyimler alanı olmalıdır. Dil bilimsel ögenin tamamen bu hususlardan ibaret olduğu uç durumda doğru bir ifade çözümleyicidir. Ancak bizim şimdi, çözümleyici ve bireşimsel arasındaki ayrımın herhangi bir basit taslağa karşı bu denli inatla direnmesinden etkilenmiş olduğumuzu umuyorum. Ayrıca, sorunun, bir semaver içindeki siyah ve beyaz topların önceden hazırlanmış örnekleri dışında, bir bireşimsel ifadenin deneysel onaylanmasının herhangi bir açık kuramına ulaşmada bu denli çok engelleyici olagelmesinden etkilendim. Şimdiki önerim şöyledir: Herhangi bir bireysel ifadenin doğruluğu ile ilgili dil bilimsel ve olgusal bir öğeden söz etmek saçmadır ve aşırı saçmalığın kaynağıdır. Toplu olarak alındığında bilim, dil ve deneyime iki katlı bir bağlılığa sahiptir; ne ki bu ikilik bilimin teker teker alınan ifadelerine dek anlamlı biçimde izlenemez.

Daha önce dikkat çekildiği üzere, kullanımdaki bir simgeyi tanımlama düşüncesi, Locke ve Hume'un olanaksız terimi te-

rimine deneyciliğinin ötesinde bir ilerleme idi. Terimler değil de ifadeler Bentham'la birlikte deneyci bir eleştiri için açıklanabilir birim olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Ancak şimdi ısrarla söylediğim şey, ifadeleri birim olarak aldığımızda bile çok fazla titiz davrandığımızdır. Deneysel anlamın birliği bilimin tümüdür.

6- Öğretiler Olmaksızın Deneycilik

Coğrafya ve tarihin en çok nedensel konularından atomik fiziğin en derin yasalarına ve hatta soyut matematik ve mantığın yasalarına kadar, sözde bilgi ve inançlarımızın bütünü sadece sınır çizgileri boyunca deneyim üzerinde etkiye sahip olan insan ürünü yapılarıdır. Ya da başka bir biçimde ifade edersek, bütün bilim, sınır koşulları deneyim olan bir kuvvetler sahası gibidir. Çevredeki deneyim ile çalışma alan içinde yeni düzenlemelere yol açar. Doğruluk değerleri ifadelerimizin bazıları arasında yeniden dağıtılmalıdır. Bazı ifadelerin yeniden değerlendirilmesi karşılıklı mantıksal bağımlılıkları nedeniyle diğerlerinin de yeniden değerlendirilmelerini gerektirir –sırasıyla, basitçe, dizgenin belirli yeni ifadeleri olarak ve alanın belirli yeni ifadeleri olarak mantıksal yasalar. Bir ifadeyi yeniden gözden geçirdikten sonra, ilkiyle mantıksal bakımdan bağlantılı olabilen ya da mantıksal bağlayıcıların kendilerinin ifadeleri olabilen bazı başka ifadeleri yeniden gözden geçirmeliyiz. Ne ki bütün alan kendi sınır koşulları tarafından o kadar çok belirsiz bir biçimde bırakılmıştır ki, herhangi bir aykırı deneyimin ışığında hangi ifadelerin yeniden değerlendirileceği konusunda gereğinden fazla seçim serbestliği vardır. Bütün alanı etkileyen denge düşünceleri aracılığıyla dolaylı bir biçimde ilişkilendirilmeleri dışında, alan içindeki özel deneyimlerden hiçbirisi özel ifadelerden herhangi biriyle ilişkilendirilmemektedir.

Eğer bu düşünce doğruysa, bireysel bir ifadenin deneysel içeriği hakkında konuşmak yanıltıcı olur –o özellikle de alanın deneyimsel çevresinden tamamen uzak bir ifade olursa. Üstelik ilineksel olarak deneyime dayanan bireşimsel ifadelerle kapsa-

yıcı çözümleyici ifadeler arasında bir sınır aramak öyle ya da böyle budalalık olur. Dizge içinde başka bir yerde yeterince güçlü düzeltmeler yaparsak, herhangi bir ifade her ne pahasına olursa olsun doğru olarak kabul edilebilir. Hatta sanrıyı özür olarak göstermek ya da mantıksal yasalar olarak türün belli ifadelerini değiştirmek suretiyle, çevreye çok yakın olan bir ifadenin bile inatçı deneyim karşısında doğru olduğu söylenebilir. Tersine, aynı nedenle hiçbir ifade düzeltmeden uzak değildir. Düzeltme, dışarıda tutulan orta alanın mantıksal yasası için bile kuantum mekaniğini basitleştirmenin bir aracı olarak önerilmektedir ve böyle bir değişim ile kendisi sayesinde Kepler'in Batlamyus'un ya da Einstein'ın Newton'un ya da Darwin'in Aristo'nun yerine geçtiği değişim arasında kuramsal olarak ne ayrım vardır?

İlgi çekici olması için duyumsal bir çevreden başlayarak değişen uzaklıklara göre konuşmaktayım. Şimdi, eğretilmeye başvurmaksızın bu kavramı açıklamama izin verin. Belli ifadelerin, duyu deneyimi hakkında değil de fiziki nesneler hakkında olmalarına rağmen, özellikle duyu deneyimi ile ilgili oldukları gözükmemektedir -ve seçici bir tarzda, bazı ifadeler bazı duyu deneyimleriyle ilgili, diğerleri de diğer duyu deneyimleriyle ilgilidir. Böyle ifadeleri, özellikle de özel deneyimlerle ilgili olanları çevreye yakın olarak betimliyorum. Ancak bu "ilişki" bağıntısında zihnimde canlandırdığım şey, inatçı deneyim olayında düzeltme amacıyla bir ifadeden çok diğerini seçme olasılığımızı yansıtan gevşek bir çağrışımdan başka hiçbir şey değildir. Sözelimi, sadece Elm Caddesi üzerinde tuğla evler bulunmaktadır ifadesini aynı konuyla ilgili benzer ifadelerle birlikte yeniden gözden geçirmek suretiyle, dizgemizi ortaya koyma konusunda kesin olarak kendilerine eğilimli olabileceğimiz inatçı deneyimler tasavvur edebiliriz. Dizgemize yer sağlamak için, sadece, insan başlı atlar yoktur ifadesini benzer ifadelerle birlikte yeniden değerlendirmek suretiyle, kendilerine eğilimli olabileceğimiz başka inatçı de-

neyimler tasavvur edebiliriz. Bütün dizgenin birçok ayrımlı alanındaki birçok ayrımlı yeniden değerlendirmelerden herhangi biri sayesinde inatçı bir deneyimin sağlanabileceğini ısrarla ifade ettim; ancak şu an tasavvur etmekte olduğumuz durumlarda, olanaklı olduğu derecede bütün düzeni altüst etmeye ilişkin doğal eğilimimiz, bizim düzeltmelerimizi tuğla evler ve insan başlı atlarla ilgili bu özel ifadelerle yoğunlaştırmamıza yol açabilir. Dolayısıyla, bu ifadelerin, fizik ya da mantık ya da varlık bilimin son derece kuramsal ifadelerinden daha açık ve net bir göndergeye sahip olduğu hissedilmektedir. İkinci ifadelerin tüm ağ içinde oldukça merkezi biçimde konumlanmış oldukları düşünülebilir, anlam sadece kendini zorla kabul ettiren herhangi bir özel duyu verisi ile olan bu sıradan seçmeli bağıntıdır.

Bir deneyci olarak bilimin kavramsal şemasını her şeye rağmen geçmiş deneyimin ışığında gelecek deneyimi kestirmenin bir aracı olarak düşünmeye devam ediyorum. Fiziksel nesneler kavramsal bakımdan uygun araçlar olarak duruma eklenmişlerdir –deneyim ile ilgili tanım aracılığıyla değil, ama basitçe bilgi felsefesi bakımından Hume’un tanrıları ile karşılaştırılabilir indirgenemez koyutlar olarak. Bana kalırsa, laik bir fizikçi olarak ben Hume’un tanrılarına değil fiziksel nesnelere inanmaktayım ve başka türlü inanmayı da bilimsel bir yanılğı olarak görmekteyim. Ancak epistemolojik durum açısından fiziksel nesneler ve tanrılar tür bakımından değil sadece derece bakımından ayrımlıdırlar. Her iki varlık türü bizim düşüncemize sadece kültürel koyutlar olarak eklenirler. Fiziksel nesneler söylencesi epistemolojik açıdan diğer çoğu söylenceden daha üstündür, çünkü sonuçta onun kullanışlı bir yapıyı deneyim değişimine uygulamaya uygun bir araç olarak daha yararlı olduğu ortaya çıkmıştır.

İnceleme iri ölçekli fiziksel nesnelerde son bulmaz. Atomik düzeydeki nesneler iri ölçekli nesnelerin yasalarını ve sonuçta daha yalın ve daha kullanışlı deneyim yasalarını oluşturmak

üzere belirlenir ve bizim duyu verisi açısından iri ölçekli şeylerin tanımından daha çok, iri ölçekli varlıklar açısından atomik ya da atom altı varlıkların tam tanımını beklememiz ya da istememiz gerekmez. Bilim sağduyunun bir devam etmesidir ve o, kuramı yalınlaştırmak amacıyla görkemli varlık bilimin sağduyu yolunu devam ettirir.

Büyük ve küçük fiziksel nesneler yegâne varsayımlar değildir. Kuvvetler başka bir örnektir ve gerçekte bu günlerde bize madde ve enerji arasındaki sınırın geçersiz olduğu söylenmektedir. Ayrıca, matematiğin temellerini oluşturan soyut varlıklar –en son çözümlemede, kümeler, kümelerin kümeleri vs.- aynı yapıdaki başka koyutlardır. Epistemolojik bakımdan bunlar fiziksel nesnelerle birlikte aynı konumdaki söylencelerdir ve tanrılar, uğraşlarımızı duyu deneyimleri aracılığıyla kendilerine yöneltme derecesindeki başkalıklar dışında, ne daha üstün ne de daha aşağı bir konumdadırlar.

Oranlı ve oransız sayıların bütün cebiri oranlı sayılar tarafından belirsiz hale getirilmiştir, ne ki sözü geçen cebir daha pürüzsüz ve daha kullanışlıdır ve o pürüzlü ya da hileli bir bölüm olarak oranlı sayılar cebirini içermektedir. Matematiksel ve insani ve doğal bütün bilimler deneyim tarafından benzer biçimde ama daha aşırı derecede belirsizleştirilmiştir. Dizgenin sınırı deneyimle uyumlu tutulmalıdır; geriye kalan, tüm ayrıntılı söylence ve kurgularıyla birlikte, kendi amacı olarak yasaların basitliğine sahiptir.

Varlık bilimsel sorunlar, bu başlık altında, doğa bilimlerinin sorunlarıyla aynı düzeydedir.¹¹ Kümelerin varlıklar olarak kabul edilip edilmeyeceği sorununu düşünün. Bu, başka bir yerde tartıştığım gibi, sınıfları değerler olarak alan değişkenlere göre ölçüm yapıp yapılmayacağına ilişkin sorudur. Bu noktada Carnap,¹² bunun olgularla ilgili bir sorun olmadığını, ama tersine bilim için uygun bir dil biçimi, uygun bir kavramsal düzen ya da yapı seçme sorunu olduğunu iddia etti. Buna katılıyorum, ama sadece aynı şey genel olarak bilimsel varsayımlar hakkında da

kabul edilmeli koşulu ile birlikte. Carnap, sadece çözümleyici ve bireşimsel arasında kesin bir sınır bulunduğunu öngörmek suretiyle, varlık bilimsel sorunlara ve bilimsel varsayımlara karşı bir çifte standardı koruyabileceğini kabul etti ve bunun benim yadsıdığım bir ayrım olduğunu tekrar söylemeye gerek yok.¹³

Oradaki kümeler olma konusunun daha çok bir uygun kavramsal düzen sorunu olduğu gözükmemektedir; oradaki insan başlı atlar ve Elm caddesi üzerindeki tuğla evler olma konusunun ise daha çok bir olgu sorunu olduğu gözükmemektedir. Ne ki ben bu ayrımın sadece bir derece ayrımı olduğunu ve onun kimi inatçı deneyimi bağdaştırmada bilim kumaşının bir kenarından çok diğer kenarını tamir etmeye ilişkin belli belirsiz uygulamısal eğilimimize bağlı olduğunu ısrarla ifade etmekteyim. Tutuculuk böyle seçimler içinde biçimlenir ve yalınlık arayışı da.

Carnap, Lewis ve diğerleri dil biçemleriyle bilimsel yapılar arasında seçim yapma sorunu karşısında pragmatik bir duruş sergilerler; ancak onların pragmatizmi çözümleyici ve bireşimsel arasındaki imgelenen sınırı göz ardı etmektedir. Ben böyle bir sınırı yadsırken daha eksiksiz bir pragmatizmi benimsiyorum. Herkese bilimsel bir miras ve dural bir duyumsal uyarım bendi verilmiştir ve dural duyumsal uyarımlarını düzenlemek için bilimsel mirasını kullanmada onu yönlendiren düşünceler pragmatiktir.

NOTLAR

1. Rudolf Carnap, *Anlam ve Zorunluluk* (Chicago: Chicago Üniversitesi yay., 1947), s. 9 ve izleyen sayfalar; Rudolf Carnap, *Olasılığın Mantıksal Temelleri* (Chicago, Chicago Üniversitesi yay., 1950), s. 70 ve izleyen sayfalar.
2. Tanım'ın önemli ve ayrımlı bir başka anlamına göre, korunan bağıntı göndergede uzlaşmanın daha zayıf bir bağıntısı olabilir. Ne ki bu anlamdaki tanım eş anlamlılık sorunuyla ilgisiz olması nedeniyle şimdiki bağıntıda daha çok göz ardı edilmiştir.
3. Karşılaştırınız, C. I. Lewis, *Sembolik Mantık Üzerine Bir İnceleme* (Berkeley, CA: University of California yay., 1918), s. 373.
4. Bu, birincil ve dar bir anlamda bilişsel eş anlamlılıktır. Carnap (*Anlam ve Zorunluluk*, s. 56 ve izleyen sayfalar) ve C. I. Lewis, (*Bilgi ve Değerlendirmenin Bir Çözümlemesi*, LaSalle, IL: Open Court, 1946, s. 88) bu kavrama sahip olduğunda kavramsal eş anlamlılığın bazı nedenlerden dolayı yeğlenebilir olan daha dar bir anlamının sırasıyla nasıl elde edilebileceğini gösterdiler. Ancak kavram yapılandırmanın bu özel dallara ayrılışı şimdiki amaçlarla ilgili değildir ve kavramsal eş anlamlılığın burada ilgilenilen kapsamlı türüyle karıştırılmamalıdır.
5. Böyle araçlar konusunda ayrıca bk. makale VII, 'Gönderge ve Kiplik', Quine, *Mantıksal Bir Bakış Açısından İçinde* (Cambridge, MA: Harvard Üniversitesi yay., 1980)
6. Bu, Quine'in gerçeğidir. *Matematiksel Mantık*, (New York, W. W. Norton, 1940, Cambridge, MA: Harvard Üniversitesi yay., 1947), s. 121.
7. 'Ancak ve ancak'ın bizzat kendisi doğruluk işlevsel anlamda tasarlanmıştır. Bk. Carnap, *Anlam ve Zorunluluk*, s. 14.
8. Yukarıda anılan paragraf ilk yayınlandığı biçimiyle şimdiki çalışmanın bir parçası değildi. Buna Martin tarafından neden olunmuştur, "Çözümleyici Üzerine" *Philosophical Studies*, 3(1952), 42-7.
9. Öğreti gerçekte birimler olarak ifadelerden çok terimler aracılığıyla biçimlendirilebilir. Böylece Lewis bir terimin anlamını, sunulan ya da im-gelenen şeylerin ya da koşulların durumunda, söz konusu ifadeyi bir

kişinin kendisine uygulayabileceği ya da uygulamayı yadsıyabileceği gönderge yardımıyla "zihindeki bir ölçün" olarak tanımlar. (Lewis, *Bilgi ve Değerlendirmenin Bir Çözümlemesi*, s. 133). Bununla birlikte, eş anlamlılık ve çözümsellikten çok anlamlılık sorununa odaklanmış olan anlamın doğrulama kuramının değişimlerinin öğretici bir açıklaması için bk. G. C. Hempel, "Kavramsal Anlam Kavramı: Yeni Bir İnceleme", *Proceedings of American Academy of Arts and Sciences*, 80(1951), 61-77.

10. Bu öğreti Pierce Duhem tarafından tam anlamıyla analiz edilmiştir, *La Théorie: Son Objet et sa Structure* (Paris, 1906), s. 303-28 ya da bk. Armond Lowinger, *Pierce Duhem'in Yöntem Bilimi* (New York: Columbia Üniversitesi yay., 1941), s. 132-140.
11. 'L'ontologie fait Corps Avec la Science elle-même et ne Peut en être Separe é' (Émile Meyerson, *Identité et réalité*. Paris, 1908: 4. baskı, 1932)
12. Rudolf Carnap, 'Deneycilik, Anlam Bilim ve Varlık Bilim' *Revue Internationale de Philosophie*, 4(1950), s. 20-40.
13. Bu ayrımla ilgili başka kuşkulara dair yararlı bir açıklama için bk. Morton White, 'Çözümleyici ve Bireşimsel: Savunulması Olanaksız Bir İkicilik', Sidney Hook (ed.) içinde, *Jhon Dewey: Bilim ve Özgürlük Filozofu* (New York: Dial yay., 1950), s. 316-30.

KURAMSAL (ARMCHAIR) METAFİZİK

Frank Jackson

Eğer metafizikte kavramsal çözümleme için bir görev varsa, bu görev nedir? Görünüşe bakılırsa çok az. Metafizik, kavramları ve anlam bilimi değil, dünyada var olanı ve bu var olan şeyin neye benzediğini incelemelidir.¹ Bilimin geniş anlamda bu konu ile son derece ilgili olmasını bekleyebiliriz, ancak filozofun kuramsal düşünceleri kavramların çözümlemesiyle ilgili değildir. Bununla birlikte, geleneksel olarak metafizikçiler kavramsal çözümleme sorunlarına ve mantıksal ara bağlantıların benzer sorunlarına en az bilimin dünya hakkında bize söylediği şeylere harcamak zorunda olduğu derecede çok dikkat harcadılar. David Armstrong, örneğin, zihin felsefesinde söylenilen şeyin, davranışın meydana gelmesinde beynin işlevine dair bilimin bize söyledikleri açısından yanıtlanabilir olması gerektiğinde haklı ve istisnai bir biçimde ısrar ederken, *Özdekçi Bir Zihin Kuramı*'nin çoğunluğunu kavramsal çözümleme yapmaya ayırdı.² Son zamanlarda 'doğalcılık' bayrağı altında yazan birçok filozofun kavramsal çözümlemeler ve bir hata olarak tümdengelimler gibi kuramsal sorunlarla ilgili olarak metafizikçilerin geleneksel kaygılarını dile getirmeleri anlaşılırdır.

Doğalcılık katı ve ılımlı olmak üzere iki biçimde ortaya çıkmıştır. Katı biçim kavramsal çözümlemeyi ve onun kategorisini tamamen yadsır. Aşırıları zaman zaman kavramsal çözümlemenin tarihini bir başarısızlık tarihi olarak tanımlarlar. Onların ön

yargılı örnekleri unuttuklarını sanıyorum. Doğru, felsefe dergilerindeki sözde çözümlemelerin iyi bilinen ve çok tartışılan örnekleri son derece tartışmalıdır. Ne ki onlar bu nedenle çok tartışılmaktadır. Doğalcılığın daha ılımlı biçimi haklı olarak 'kavramsal çözümleme' olarak adlandırılan usa yatkın bir etkinliğin bulunduğunu kabul eder: örneğin kavramsal çözümleme sonsuzluk, bir sınır üzerindeki yakınsama, oransız sayılar vs. kavramlarını açıkladığında matematiğin yaptığı şeydir ve bu yapılması güzel bir şeydir.

İlimli doğacı düşünce, kavramsal çözümleme ve onun kategorisi kendi alanlarında tamamen mükemmeldirler, ne ki onların yeri (kuramsal evren bilim olarak) metafizikte ya da en azından metafiziğin merkezinde değildir, yollu bir yaklaşıma sahiptir. Çözümlemeye ve neyin neyi zorunlu kıldığına dair sorunlar varlık bilim ve metafiziğe değil, anlam bilim ve mantığa aittir. İşte, ilimli doğalcılık yanlısı Kim Sterelny'den zihin metafiziğine işaret ettiği kadarıyla kendine özgü apaçık bir ifade:

[Zihne] yaklaşımım tam tamına doğacı (physicalist) değil, doğacıdır (naturalist) ... Doğalcılar doğacıdır, ... Ancak doğalcılar ayrıca felsefe hakkında yöntem bilimsel görüşlere sahiptirler; biz felsefenin doğa bilimleri sayesinde sürekli olduğunu düşünüyoruz. Bu düşünceye göre, felsefi kuramlar, yazgısı sonul olarak deneysel araştırma tarafından belirlenmiş varsayımlardır...

Başka bir düşünce ise felsefeyi, kendi kavramlarımızı anlama yöntemimizi inceleyen düşünce deneyleri sayesinde ilerleyen kavramsal doğrular üzerine bir inceleme olarak görmektir... Büyük olasılıkla 'kavramsal doğrular' vardır. Bunlar yalnızca kavramları anlama yöntemimize dayanırlar ve bu nedenle hiçbir biçimde dünyanın gerçekte nasıl olduğuna bağlı değildirler. Bununla birlikte, zihin ya da düşünme hakkında çok ilgi çekici herhangi bir kavramsal doğrunun bulunduğundan kuşkuluyum.³

Bu bölüm ilimli doğalcılığa bir yanıttır. Kapsamlı bir tarzda

tasarlanmış kavramsal çözümlemeyi kullanması gereken konuların kaçınılmaz biçimde her bir gerçek metafiziğe uygun olduğunu iddia edeceğim. 'Gerçek Metafizik' ile ne söylemek istediğimi ve böylesi herhangi bir metafiziğin niçin beraberinde *konumlandırma sorunu* diye adlandıracağım bir sorunu getirdiğini açıklayarak başlayacağım. Daha sonra, bu sorunu çözmenin sadece bir yolunun bulunduğunu iddia edeceğim, yani bir öğretiyi benimseyerek ona *zorunlu girdi öğretisi* adını vereceğim. Ancak ısrarla, bu öğretinin kavramsal çözümleme sorunlarını kaçınılmaz bir biçimde metafizikte merkezi bir konuma getirdiğini iddia edeceğim.

1 - Gerçek Metafizik ve Konumlandırma Sorunu

Bazı fiziksel nesneler gerçektir. Örneğin, 'Kar beyazdır' türünden bir simgeyi ifade etseydim, bu suretle varedeceğim nesne gerçek olabilirdi. Bu tarzda varedebileceğim nesne, ayrıca, belli bir tarzda meydana getirilmiş başka simgeleri benim yazma ve konuşma tarzımda ve benim dil toplumunun konuşma ve yazma tarzında tipik neden ve sonuçlara sahip olan bir kütleye sahip olabilir ve parçaları tipik neden ve etkilere sahip olan belli bir yapıya sahip olabilir, vesaire. Birinci nitelik, doğru olmanın anlam bilimsel niteliği, tümcelerin anlam bilimsel olmayan çoğunluğuyla nasıl ilgili olmaktadır? Tümceye dair fiziksel anlatıda anlam bilim için nasıl bir yer ya da konum bulabiliriz?

Bu sorunla ilgili olarak kafası karışık olan bazı kimseler, doğruluk ve benzer biçimde anlam ve gönderge hakkındaki kuşku bir tutum tarafından cezp edilmektedir. Onlar anlam bilimsel olmayan niteliklerin listesinin, elbette uygun biçimde genişletildiğinde, ilkece tam bir liste olduğunu hissederler. Hepsi söylendiğinde ve yapıldığında, tümceler bir fiziksel nesne türleridirler ve biz bilimin kuramsal olarak fiziksel nesnelere ilişkin tüm öyküyü anlatabileceğini biliyoruz ve bununla birlikte biz henüz ve belki de hiçbir zaman tüm öyküyü gerçekten sağlayacak konumda olamamamıza rağmen, şu andan itibaren (a)

onun ufaktan göz gezdirdiğimiz öyküye benzer bir şey olacağını ve (b) onun her ne olursa olsun doğruluk, gönderge ve anlamla ilgili terimler içermeyeceğini söyleyebilecek kadarını biliyoruz. Ne ki eğer tüm öykü doğruluk, gönderge ve anlamı içermezse bu durumda o, doğruluk gönderge ve anlam için daha da zararlı olur.⁴

Oldukça ayrımlı bir yanıt, bir öyküde açıkça görünen şeyi bir öyküde örtük biçimde bulunan şeyden ayırt etmektir. Ben size Jones'un 70, Smith'in 80 kg geldiğini söylüyorum. Bu benim size açıkça söylediğim bir şeydir. Ayrıca size Jones'un Smith'den daha az ağır olduğunu söylüyor muyum? Ne ki o elbette üstü kapalı biçimde aşağıdaki anlamda söylediğim şey içinde örtüktür: söylediğim şey Jones'un Smith'den daha az kilolu olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu söylediğim şey ayrıca, gönderge, doğruluk ve anlam tüm öyküde örtüktür ve bizim tümcemiz ve tümcemizin içinde üretildiği dünya hakkında bizi bilgilendirir, yollu başka bir yanıtı kullanır: bu öykü tümcenin doğru olmasını, bu tümcenin belirli bir anlama sahip olmasını ve onun parçalarının karı (snow) içeren belli şeylere işaret etmesini gerektirir. Bu yanıt tümcelerin anlam bilimsel özelliklerini tamamlanmış bir tasarı içine yerleştirir ve bilim, tümcelerin ve dünyanın sözü geçen öykü tarafından zorunlu kılındıklarını iddia etmek suretiyle tümceler ve dünya hakkında bilgi verir. Anlam bilim, fiziki açıklama tarafından içerilmesi nedeniyle bu fiziki açıklama içinde bir yere sahip olur.

Konulandırma sorununun bildik bir örneğini ve bu örneğe verilen iki yanıtı tam olarak anlattım. Ne ki biz genel bir fikir verebiliriz. Metafizikğin var olan şey ve bu var olanın neye benzediği ile ilgili olduğunu söyledik. Bununla birlikte o elbette var olanın ve bu var olanın neye benzediğinin herhangi bir eski alış-veriş listesi değildir. Metafizikçiler az çok temel kavramların sınırlı bir miktarına göre bazı konuların –zihin, anlam ya da en ihtiraslı biçimde her şeyin- kapsamlı bir açıklamasını araştırır. Bunu yaparken onlar fizikçilerin güvenilir örneklerini izlerler.

Yöntem bilim bin çiçeğin yeşermesine izin vermek değil, ama daha çok olanaklı olduğu derecede sıkı bir perhizle yetinmektir. Zihin felsefesinde ikicilik ve bircilik arasında bu konuyu tartışanlar her iki görüşün de eşit derecede saçma olmasından şikâyet ederler. Biz *çoğulcular* olmalıyız. Biz elbette bu ya da şu anlamda *çoğulcular* olmalıyız. Bununla birlikte, eğer düşünme onu tümüyle açıklamaya yönelik herhangi bir girişim ise ya da onu zihinsel olduğu kadarıyla tam anlamıyla açıklamaya yönelik bir girişim ise, o ilkece temel içeriklerin oldukça sınırlı bir kümesi açısından hatalıdır, bu durumda bana öyle geliyor ki, biz aslında büyük listeler hazırlamak lehine gerçek metafizikten vazgeçmeye davet ediliyoruz. Ama eğer metafizik sınırlı içeriklere göre anlamaya çalışırsa sürekli olarak konum sorunuyla karşı karşıya olacaktır. Çünkü içerikler sınırlıdır, dünyanın bazı sözde nitelikleri öyküde açıkça görünmeyecektir. Bununla birlikte bu durumda sorun onların öykü içinde örtük biçimde yer alıp almayacaklarıyla ilgili olacaktır. Gerçek metafizik eş zamanlı olarak ayrımcı ve varsayımli olarak tamdır ve bu iki olgunun bileşimi, dünyamızın bulgulanmaya ya da ortadan kaldırılmaya elverişli sözde niteliklerinin tam bir alanı bulunmaktadır anlamına gelir.

Sözde bir nitelik için, bir metafiziğin kendi gözde terimleri ile aktardığı öykü içinde bir yere sahip olmak ne demektir? Daha önce söz edilen bir yanıt, çünkü öykü tarafından istenen nitelik gözde terimlerle anlatılır biçimindedir. Yeterli bir koşul olarak bunda çok az kişinin kusur bulacağını sanıyorum. Öyküde bir yer edinmenin iyi bir yolu tümdengelim sayesinde olanaklıdır. Bunun yalnızca bir yol olduğunu değil, ama ayrıca tek yol olduğunu iddia edeceğim. Gözde terimlerle anlatılan öyküye bir ve tek giriş bileti bu öykü tarafından gerektirilmekle elde edilir.

Tartışmaya odaklanmak ve tartışmaya aşına olmak için dogalcılıktan ve psikolojiden özel bir örneğe göre zorunlu varlık görüşü ile ilgili bir sav geliştireceğim. Diyeceğim, ancak ve

ancak bu öykü psikolojik olan bir şeyi gerektirir ise, psikolojik olan şeyin psikologların dünyamız hakkındaki öyküsünde ortaya çıkacağını iddia ediyor olacağım. Benzer biçimde zorunlu varlık ile kavramsal çözümleme arasındaki ilişkiyi tartıştığım da fizikçiliğin ve psikolojik olanın örneğine odaklanacağım. Doğalcılığın doğruluğunu benimsemek bu savı anlamada yardımcı olabilir. Düşünceler bu bildik ve özel bağlam içinde düzenlenecek olmalarına rağmen, eminim, onların genel olarak geçerli olabilecekleri apaçık olacaktır.

2- Ruh Bilimseli Doğalcıların Tanımı İçinde Yerleştirmek

Doğalcılık 'büyük dizelge' metafiziğinin tam karşıtıdır. O, yeğlenen (gözde) niteliklerin ve bağıntıların küçük bir kümesine göre, yani özgül biçimde seslendirilmiş fiziksele göre işlediği için son derece ayrımcıdır ve o, dünyamız hakkındaki tam bir öykünün ya da ilineksel her şeye ilişkin her nasılsa tam bir öykünün kuramsal olarak sadece bu nitelikler ve bağıntılar açısından açıklanabileceğini iddia etmektedir. İddia ettiği şeylerde olabildiğince cesur olmasına rağmen temel çözümlerinde pek pintidir.

Fiziksel bir nitelik kavramının tam olarak nasıl tanımlanacağı güzel bir sorudur. Bu güzel soruya yanıt vermeyeceğim. Kabaca, tipik bir tarzda, söylenmek istenilene işaret edeceğim: var olan ya da fizik, kimya, biyoloji ve nörolojide bulunanlar açısından açık biçimde tanımlanabilen özellik türleri. Bu ham nitelendirme, gözde bir sınıf oluşturmak amacıyla neden, örneğin, psikoloji ya da siyaset bilimin değil de bu bilimlerin seçildiği sorusunu yanıtsız bırakmaktadır ve o bu yaklaşımın kendi içsel amaçları için gerek duydukları niteliklerin türleri açısından yaklaşık olarak doğru olan bu bilimlere nasıl bağlanacağına ilişkin hiçbir şey söylememektedir. Yine de, bu kaba nitelendirmenin buradaki erkeklerimiz için uygun olduğunu sanıyorum. Görebildiğim kadarıyla, aşağıdaki düşüncelerden hiçbirisi bu iki tartışmalı soruna ilişkin yanıtlara dayanmamaktadır.⁵ Burada önemli olan

şey, bir gözde dizelgenin bulunmasıdır, bir özellik ya da bağıntının bu gözde listede nasıl yer aldığı değil.⁶

Önemli olan şey tam bir öykü kavramıdır. Doğalcılığa ve psikolojik olana karşılık geldiği kadarıyla zorunlu varlık savımızı destekleyen iddiamız, dünyamızın yapısı hakkında eksiksiz bir açıklamaya (öyküye) sahip olmak doğalcıların bir iddiasıdır ve bu iddia, ancak ve ancak dünyanın fiziksel yapısı gerekli kılarsa dünyanın psikolojik bir yapıya sahip olmasından onları sorumlu kılar, biçiminde olacaktır.

Doğalcılar kendi ana savlarını değişik biçimlerde şöyle dile getirirler: Dünya tamamen maddidir; var olan tüm şey fiziksel özellikler ve bağıntılar hakkında konuşmaktır dediğinizde, var olan tüm şey hakkında ya da herhangi biçimde psikolojiyi kapsayan ilineksel her şey hakkında konuşuruz demektesiniz; dünya, fiziksel dünya dışında hiçbir şey değildir; örnekleri sağlanmış fiziksel niteliklerin ve bağıntıların tam bir dökümü *kesinlikle* (simpliciter) tam bir döküm olabilir, vesaire. Tüm bunlar ne demektir?

Tam olmayışı göstermenin özellikle açık bir yolunun bağımsız bir değişime başvurmakla olanaklı olduğunu belirtmek suretiyle bir başlangıç yapabiliriz. Üçlü koordinatların uzay-zamandaki konumun tam bir açıklarnasını sağlamadığını gösteren şey, bizim herhangi bir üçlü koordinatı dural tutarken uzay-zaman içinde konum değiştirebilmemizdir. Böylece, tamlığa yaklaşmak konusunda açık bir yol bağımsız değişmenin eksikliği ile ilgilidir. Dörtlü koordinatlar uzay-zamandaki konumu tam olarak belirler, çünkü aynı dörtlü koordinatlar aracılığıyla iki ayrımlı konuma sahip olamazsınız. Ancak elbette bağımsız değişimin eksikliği sonradan var olan bir şeydir: uzay-zamandaki konum dörtlü koordinatlardan sonra meydana gelir. Dolayısıyla, doğalcılığın kendisinin tam olduğunu ve özellikle de psikolojik olana göre tam olduğunu iddia ettiği anlamla ilgili bir aydınlanma ararken bakılması gereken yer sonradan ortaya çıkan çeşitli savlarda yer almaktadır.⁷

İmdi, doğalcılık sadece dünyada bulunan tek tek varlıklarla ilgili fiziksel öykünün eksikliğine dair bir iddia değildir. O, dünyanın bizzat kendisiyle ilgili olarak noksansızlık talep eder. Buna göre, biz sonradan meydana gelme ilkesini, sadece dünyalarda bulunan tek tek varlıkları değil, dünyaları kapsayan bir ilke olarak düşünmemiz gerekmektedir. *Dünya-içinde* sonradan meydana gelme savları doğalcıların zihinlerinde bulunan şeyi yakalamayacaktır. Dünya-içi evrensel sonradan meydana gelme savlarıyla uğraşmamız gerekiyor ki, bunun bir örneği şudur:

A) Fiziksel çiftler olan herhangi bir iki olası dünya (fiziksel nitelik, fiziksel bağıntı ve fiziksel nitelik ve fiziksel bağıntıyla ilgili yasa ve özdeş yasa açısından) *zorunlu olarak* birbirlerinin benzeridir.⁸

(A) yine de doğacıların savını dışa vurmaz. Doğalcılık dünyamızın yapısı ile ilgili bir iddiadır. *Ek* olarak maddi olmayan şeylerde içkin birçok zihinsel yaşamı içeren dünyamıza benzer bir olası dünyanın var olması doğalcılıkla tamamen tutarlıdır. Bu, doğacılığın yanlış olduğu yerde basitçe dünyalardan biri olabilir. Dolayısıyla doğalcılık dünyamızın her bir fiziksel benzerinin *zorunlu olarak* bir benzer olduğunu söylemez ve böylece fiziksel çiftler olan tüm dünyaların *zorunlu olarak* birbirlerinin kopyaları olduklarını da söylemez. Aynı nedenden dolayı,

(B) Bizim (gerçek) dünyamızın fiziksel bir benzeri herhangi bir dünya, *zorunlu olarak* dünyamızla özdeşdir, ifadesi doğacılığı ele geçirmez. Ama o bizi doğru yöne yönlendirir. Çünkü o, sorunun, (B)'nin dünyamızdan 'daha büyük' dünyalar hakkında iddialar ileri sürmesi olgusu tarafından yaratıldığını, oysa doğalcılığın basitçe, dünyamızın fiziksel yapısı dünyamızın yapısını tüketir, yollu bir iddia olduğunu gözler önüne serer. Bu, görece kimi fiziksel olmayan 'şeylere' sahip olması nedeniyle bizim dünyamızdan daha büyük olan dünyalar var olamaz demek değildir. Bundan dolayı,

(C) Dünyamızın *asgari* bir fiziksel benzeri olan herhangi bir dünya *zorunlu olarak* dünyamızın bir benzeridir

ifadesini, asgari bir fiziksel çifti reçetelere uyduğumuzda meydana gelen şeyler açısından tasarlayabildiğimiz durumda doğalcılığın ana iddiasını dile getiren bir ifade olarak öneriyorum. Bir reçete size ne yapmanız gerektiğini söyler ama neleri yapmamanız gerektiğini söylemez. O size una tereyağı katmanızı söyler, ama una yarasa kanatları katmamanız gerektiğini söylemez. O bunu niçin yapmaz? Nedenin bir parçası, kendisine açıkça söylenmedikçe hiç kimsenin onları ilave etmeyi düşünmemesidir. Ancak nedenin diğer bölümü mantıksaldır. Yapılmaması gereken her şeyi listelemek olanaksızdır. Çünkü yapılmaması gereken son derece çok şey vardır. Reçetelere uyduğumuzda zorunluluk nedeniyle örtük bir biçimde içerilmiş bir 'dur' uyarısının bulunduğunu düşünürüz. Eğer biz –ya da bazen öne sürüldüğü biçimiyle Tanrı- bir dünya meydana getirmek için üzerinde anlaşılır bir dur uyarısı bulunan bir reçete olarak dünyamızın fiziksel yapısını kullansaydık, dünyamızın asgari bir fiziksel çifti ulaşabileceğimiz bir şey olurdu.

Daha önce doğalcıların fizikselden başka hiçbir şey ve fizikselden daha çok hiçbir şey olarak var olan her şey üzerine tartışmalarına, tam olarak fiziksel öykü olmaya, *zorunlu olarak* tam bir öykü olmaya vs. işaret ettik. Umut, zaman zaman, genellikle adlandırıldığı biçimiyle, 'belirsizlik' (nothing buttery) anahtar kavramının sonradan meydana gelme açısından özel, dairesel olmayan bir tanıma karşı duyarlı olabilmesi olmuştur. Eğer (C) ya da ona benzer bir şey, sonradan meydana gelme açısından doğalcılığın ne ile yükümlü olduğunu tanımlamak suretiyle gerçekleştirdiğimiz en iyi şey ise, bu durumda bu ümit boşa çıkarılmaktadır. (C)'de ön plana çıkan asgarilik (minimality) kavramı belirsizlik kavramına çok yakındır. Eminim, biz sorunları daha açık hale getirdik, ancak ümit edilegelen şeye şimdiye kadar ulaşmadık.

(A) ve (B)'ye karşı çıkarak (C)'ye ulaştık. Ancak bu noktada (C)'nin doğalcının istemini karşıladığı sonucuna dair olumlu bir kanıt söz konusudur. Önce (C)'nin yanlış olduğunu varsayalım;

bu durumda dünyamızla onun kimi asgari fiziksel benzerleri arasında yapı bakımından bir ayrım bulunur. Ancak bu durumda ya bizim dünyamız asgari fiziksel çiftin içermediği bir doğaya sahiptir ya da asgari fiziksel çift dünyamızın sahip olmadığı bir özelliğe sahiptir. İkincisi olası değildir, çünkü (bizim dünyamız ve onun ikizi fiziksel bakımdan özdeş oldukları için) ek yapı fiziksel olmayan bir şey olmak zorunda kalabilir ve asgari fiziksel çift tanım aracılığıyla hiçbir fiziksel olmayan yapı içermez. Ama eğer bizim dünyamız benzerinin içermediği bir yapı içerirse, bu yapı (bizim dünyamız ve onun ikizi fiziksel yönden özdeş olduğu için) fiziksel olmayan bir şey olmalıdır. Ne ki bu durumda doğalcılık yanlış olabilir, çünkü bizim dünyamız fiziksel olmayan bir yapı (özellik) içerebilir. Öyleyse, eğer (C) yanlışsa doğalcılık yanlıştır. Biz şimdi, eğer doğalcılık yanlışsa (C)'nin de yanlış olduğunu gösteriyoruz. Eğer doğalcılık yanlışsa dünyamız kimi fiziksel olmayan yapılar içerir. Ne ki sözü edilen yapı dünyamızın herhangi bir asgari fiziksel benzerinde bulunamaz, çünkü böylesi herhangi bir ikiz asgari bir ikizdir. Bununla birlikte, bu durumda böyle bir dünya bizim dünyamızın *zorunlu olarak* bir benzeri değildir ve bu nedenle de (C) yanlıştır.

Ancak ve ancak (C) doğru ise doğalcılık doğrudur, biçimindeki bu önemsiz delilde kuşku uyandıran bir aşama bulunmaktadır. Son aşamada, bizim dünyamız fiziksel olmayan bir yapı içerdiğinde, bu yapıdan yoksun olan bir asgari fiziksel benzerin bulunduğunu varsaydım. Ancak bu dünyada bulunan bir fiziksel nitelikler karmaşasının, zorunlu olarak 'zorunluluk'un en güçlü anlamında, oldukça ayrımlı, fiziksel olmayan bir nitelikle bağlantılı olduğunu öndeyileyin. Bu durumda varsayım yanlış olacaktır. Bu itiraza bir yanıt, ayrımlı varlıklar arasındaki zorunlu bağıntılarla ilgili Hume'cu yasaklamaya başvurmak olabilir, ne ki daha az tartışmalı bir yanıt daha bulunmaktadır. Söz konusu ilişkilerin olanaksız olduğundan emin olarak, fiziksel niteliklerin neye benzedikleri konusunda –onların tam olarak nasıl tanımlanacaklarına ilişkin sorunu savsaklamamıza rağmen- yeterince

bilgiye sahip olduğumuzu sanıyorum. Fiziksel bilimlerde biçimlenen nitelik ve bağıntı türleri oldukça ayrımlı niteliklerle ve bağıntılarla anlaşılmaz *zorunlu* ilişkilere sahip değildir. Bu, herhangi bir durumda doğalcıların söylemesi gereken şeydir. Başka türlü konuşmak (etkileşimci ikicilikten çok daha anlaşılmaz bir şey lehine) doğalcılıktan vazcaymaktır. Dolayısıyla, bana öyle geliyor ki, doğalcılar (C) 'yi kabul etmelidir.

3- İkincil Bir Sorun: Sonradan Meydana Gelme ve Tekil Düşünce

(C) 'yi kabul etmek gerçekte,

(C*) Bizim dünyamızın asgari bir fiziksel ikizi olan herhangi bir dünya, bizim dünyamızın psikolojik bir ikizidir,

ifadesini kabul etmektir. Gerçek dünyanın asgari bir fiziksel ikizini düşünün. O, Bush'un bir benzerini içerecektir. Bizim Bush'umuzun psikolojisi, dublörünün psikolojisine çok benzer olmasına rağmen, tamamen dublörünün (doppelgönger) psikolojisiyle aynı olmayacaktır. Onların tekil (benzersiz) düşünceleri başka nesnelere yöneltilmiş olmaları nedeniyle başka olacaktır. Bizim Bush'umuz sadece Clinton'ımızı düşünmektedir. Bu nedenle, eğer (C*) 'ye özgülense, doğalcılık yanlış olur.⁹

Doğalcılığa ilişkin bu çürütücü delile bir yanıt, onun ardında yatan tekil düşünceye ilişkin düşünceyi sorgulamak olabilir, ancak biz buradaki amaçlarımız nedeniyle bu sorundan uzak durabiliriz.¹⁰ Çürütücü delil, anlatıldığı kadarıyla, olası dünyalarda bulunan nesneler üzerine düşünmenin taydaş yöntemini kendi yararına kullanmaktadır: kendisine uygun olarak hiçbir nesnenin birden fazla dünyada var olmadığı yöntem ve bu yöntemi, F olan bir nesnenin F olmada başarısız olabildiği bir durum haline getiren şey, onun olası bir dünyadaki taydaşının F olmaması gerçeğidir.¹¹ Bununla birlikte, taydaş kuramcının önemseyebileceği tek anlamda bizim Bush'un benzeri (kopyası) bizim Bush olarak tamamen aynı kişiyi düşünmektedir. Birkaç dakika

önce burnumu kaşıyaydım, hâlâ gerçekte sahip olduğum aynı buruna sahip olurdum. Burunlar, kaldırılmaları ya da yönlerinin değiştirilmesi kolay olmayan şeylerdir. Taydaş (karşıt) kuramcı bunu doğru kılan şeyin, benim benzerimin birkaç dakika önce burnunu kaşındığı bir dünyada benzerimin burnu hakkındaki belirli olgular olduğunu söylemek zorundadır. Eğer bu tamamen aynı burun olmak için yeterince iyi ise, o zaman, Bush'un kopyası hakkındaki benzer olgular Bush'un tamamen aynı kişi hakkında düşündüğünün ve böylece aynı tekil düşünceye sahip olduğunun doğru olması için de yeterince iyidir.

Varsayımlı çürütme (tersini kanıtlama), maddeleri incelemenin taydaş yoluna dayanmaksızın ortaya koyulabilir. Dünya-aşırı özdeşliğe inanan bir kişinin tipik bir biçimde dünyamızda bulunan bir nesnenin başka bir dünyada bulunan bir nesne ile tamamen özdeş olduğuna ya da olmadığına inanması niteliksel bir sorun değildir. Bunun gibi bir inanan, haklı olarak, Bush'un, yani bizim Bush'un ve Clinton'ın, yani bizim Clinton'ın bundan başka birçok dünyada birbirlerini düşünmelerine rağmen, yine de bizim dünyamızın bazı asgari benzerlerinde bizim Bush'un bizim Clinton'ın niteliksel bir kopyasını düşündüğünün doğru olduğunu savunabilir. Tekil düşünce ile ilgili bazı görüşler gereğince, Bush böyle bir dünyada bizim dünyamızda sahip olduğundan başka bir düşünceye sahip olarak göz önünde tutulacaktır. Bu durumdan uzak durmak (C)'nin biraz değiştirilmesini gerektirir. Doğalcı, dünyamızın asgari fiziksel kopyasının, fiziksel nitelik olmaya ve dünyamızla özdeş bağıntı olmaya ek olarak, onların, fiziksel nitelikle ve dünyamızla özdeş olan bağıntı ile ilgili bireysel kopyalar olmalarını istemek zorunda kalacaktır.

(C)'den Zorunlu Varlığa

(C)'nin doğalcılıktan kaynaklanması nedeniyle, doğalcılığın doğru olması durumunda, bizim dünyamız hakkındaki psikolojik öykünün bizim dünyamız hakkındaki fiziksel öykü tarafın-

dan zorunlu kılındığını gösterme konusunda apaçık ve bildik bir kanıt bulunmaktadır. (C), dünyamıza ilişkin herhangi bir psikolojik olgunun dünyamızın fiziksel yapısı tarafından içerilmesini zorunlu kılar.

Bu ifadeyi, dünyanın var olma biçimine ilişkin bir öykü anlatıyor olarak ve dünyanın sözü geçen öykünün onu anlattığı gibi olması oranında doğru olarak düşünülebiliriz. F, gerçek dünyada ve gerçek dünyanın bütün asgari fiziksel benzerlerinde doğru ve başka yerde yanlış olan, zengin, karmaşık ve ayrıntılı fiziksel öyküyü anlatan bir ifade (çok uzun bileşimlerin mükemmel bir ayrılması) olsun. Y, tamamen dünyamızın psikolojik yapısıyla ilgili herhangi bir doğru ifade olsun. Y bizim dünyamızda doğrudur ve Y'nin yanlış olduğu her dünya bazı psikolojik yönlerden bizim dünyamızdan ayrımlıdır. Eğer (C) doğru ise, F'nun doğru olduğu her dünya bizim dünyamızın *zorunlu olarak* bir kopyasıdır ve dolayısıyla, dünyamızın daha çok psikolojik bir kopyasıdır. Ancak bu durumda, içinde F'nun doğru olduğu her dünya, içinde Y'nin doğru olduğu bir dünyadır –yani F, Y'yi zorunlu kılar.

Bu durumda biz, doğalcılığın ve psikolojik olanın özel bir durumu için zorunlu girdi savını elde etmiş bulunuyoruz. Ancak ve ancak doğru ve tamamen fiziksel bir ifade tarafından içerilirse, sözde bir psikolojik olgu doğalcıların dünya görüşünde bir yere iye olur. Bu biçimde içerilmiş olan herhangi bir varsayımsal psikolojik olgu psikolog tarafından ya doğalcılığın bir çürütülmesi olarak ya da *sadece* varsayımsal olarak kabul edilmelidir. İddia doğalcılığın ve ruh bilimselin özel bir durumu için geliştirilmiş olmasına rağmen, tamamen bu durumla sınırlı sorunlara dayanmıyordu. Doğalcılığın ve anlam bilimselin durumunda ya da Kartezyen ikicilik ve anlam bilim durumunda ya da Berkeley'ci idealizm ve fiziksel nesnelerin durumunda aynı genel yöntemle bu iddiayı ileri sürebilirdik.¹² Bizim iddiamız gerçekte sadece herhangi bir gerçek metafizikle ilgili iki olguya dayanmaktadır: o ayırmıcıdır ve bütünlük ister. Bunlar, gerçek meta-

fiziğin sözü geçen iddia neyin neyi gerektirdiği hakkındaki dü-
şüncelerden sorumludur, anlamına gelen iki niteliğidir.

Zorunlu girdi kavramsal çözümlemenin önemini nasıl gös-
terir? Eğer F Y'yı gerekli kılar, F'yu doğru yapan şey Y'yı da
doğru yapar (en azından F ve Y rastlantısal olduğunda). Ne ki
F'yu doğru yapan şey dünyamızın fiziksel olarak var olma biçi-
midir. F bundan daha fazlasını gerektirmez. Bu nedenle, doğalcı,
sadece dünyamızın gerçekte içinde bulunacağı durum yardı-
mıyla tek tek her bir psikolojik ifadenin doğru hale getirilmesin-
den sorumludur. Çözümleyici işlevselci bunun nasıl olabile-
ceğine ilişkin bir açıklamaya sahiptir. Bu açıklama iki aşamada
ortaya çıkar. Bir aşama –en çok tartışılan aşama- belirli bir işlev-
selin nedensel olgularla birlikte bir öznenin bu ya da şu psikolojik
durum içinde bulunmasını nasıl doğru hale getirdiğiyle ilgilidir.
Diğer aşama, belirli fiziksel olguların nedensel ifadelerle ilgili
uygun bir işlemin geçerli olmasını nasıl sağladıkları hakkındadır.
Öykü kavramsal çözümlemenin bir parçasıdır. Çözümleyici iş-
levselcilik kavramsal çözümlemeye özgü önsel yöntemler ara-
cılığıyla savunulmaktadır. Bizim için önemli konu, doğalcının
anlatabileceği bir öyküye sahip olmak zorunda olmasıdır; aksi
takdirde tamamen fiziksel olanın psikolojik ifadeleri nasıl doğru
hale getirdiği çözülemez bir gizem haline getirilir. Ancak terim-
lerin ve kavramların bir kümesine göre biçimlendirilmiş sorun-
ların, terimlerin ve kavramların ayrımlı bir kümesi içinde
biçimlendirilmiş sorunları nasıl doğru hale getirdiğini açıklamak
kavramsal çözümlemenin gerçek işidir. Doğruluk, inanç, doğru-
lama, neden sonuç ilişkisi ve benzerleri açısından bilginin bir çö-
zümlemesini araştırdığımızda, biz sonraki kavramlar açısından
tanımlanmış sorunların, öncekiler açısından tanımlanmış sorun-
ları nasıl doğru kılabilmesine ilişkin bir açıklama ararız. Şimdiye
dek başarılıyız (ben böyle düşünüyorum, başkaları buna katıl-
mayabilir). Biz göndergeye dair bir açıklama aradığımızda, ne-
densel olguların bir terimin bir nesneyi adlandırmasını sağlayan
türlerine ilişkin bir açıklama ararız. Ne zaman ki başarılı oluruz,

işte o zaman, diğer şeyler arasında, sözcük ve Moses'in kullanımları arasındaki nedensel bağlar açısından 'Moses'in Moses'i adlandırmasını sağlayan (doğru kılan) şeyin bir açıklamasına sahip olacağız. Özgür irade konusunda uzlaşımçı olan kişiler, etmenin yetileriyle ilgili olgular ve etmenin kişiliğinin nedensel işlevi ile ilgili olgular açısından özgürce eylemde bulunmanın ne olduğuna dair açıklamalar arayacaklardır. Eğer onlar başarılı olmuş olsalardı, şeylerin yetiler ve nedensel kökenler açısından tanımlanma yöntemlerinin, şeylerin özgün eylem açısından tanımlanma yöntemini nasıl sağladığını bize söylerlerdi, vesaire.

Kavramsal çözümlemeye ilişkin anlamının şu durumda oldukça ölçünlü bir anlama olarak tasarlandığını düşünüyorum, ancak başka bir anlama da söz konusu olabilir gibi görünüyor. Sözgelimi, nedensel gönderge kuramının bu ya da şu biçimini tartışan ve gerçekte destekleyen bazı kişiler aynı zamanda kavramsal çözümlemeye karşı olduklarını söylüyor. Ne ki bize göre nedensel gönderge kuramı kavramsal çözümlemenin bir parçasıdır. Nedensel gönderge kuramı, kavramsal çözümlemenin kip ayrımındaki olası durumlar üzerine derin düşünme ve onlar hakkındaki sezgiler sayesinde savunulmaktadır ve başka türlü bir kimsenin onu nasıl savunabileceğini anlamak zordur. Nedensel gönderge kuramı, örneğin, 'Moses'in belli bir kişiye işaret ettiği koşullarla ilgili bir kuramdır. Ancak o, 'Moses'in sözü geçen kişiye işaret ettiği olası durumlara ve 'Moses'in bu sözü geçen kişiye işaret etmediği olası durumlara ilişkin bir kuramdan başka bir şey değildir. Bu nedenle, yalnızca sezgisel olarak neyin ussal olduğunu söylemenin sezgisel olarak neyin ussal olmadığını söylemekten daha doyurucu olması nedeniyle, ayrımlı olası durumlara ilişkin sezgiler –kavramsal çözümlemenin temel unsurları- merkezi bir evre işgal etmelidir. Ya da Strelny'nin, [bu yapının yöntemleri için] seçenek, felsefeyi düşünce deneyleri aracılığıyla ilerleyen kavramsal doğrular üzerine bir inceleme olarak görmektir ve 'zihin ya da düşünme hakkında herhangi birçok ilgi çekici kavramsal doğrunun var oldu-

ğumdan kuşkuluyum' diyen alıntılarının aktarıldığı yapıtını düşünün. Aynı yapıtın sonraki bölümlerinde şu paragrafı buluyoruz:

Simgesel kavramlar psikolojide önemli bir işlev yerine getirir. Ama simgesel türler bireysel değildir. Bu konuyu ortaya koyan ölçünlü bir öykü bulunmaktadır. Uzay ve zaman bakımından çok uzakta, tıpkı bizim dünyamız gibi olan bir dünyanın, bir ikiz dünyanın bulunduğunu hayal edin. İkiz dünya gerçekten dünyanın ikizidir; benzerlik o denli kesindir ki, her birimiz ikiz dünyada bir eşe, bir ikize sahibiz. Bir kişinin ikizi her yönden kendisine özdeştir, siz ve sizin ikiziniz bireysellik bakımından özdeşsiniz, çünkü sizin ve ikizinizin zihinlerinizde olup bitenler tamamen aynıdır. Ama düşüncelerinizin simgesel özellikleri her zaman aynı değildir. Örneğin, anneniz hakkındaki düşüncelerinizi dikkatle düşünün. Ne ki sizin ikiziniz hiçbir zaman annenizi görmemiş, duymamış ya da düşünmemiştir. O bireyin annelik ile ilgili düşünceleri başka bir bireyle ilgilidir. Şaşılacak derecede sizin annenize benzeyen bir birey, ama yine de başka bir kişi... Çünkü özel bir kişi ile ilgili düşüncelerin simgesel özellikleri beyin özelliklerine eklenmez; onlar bireysel değildir. İkiz dünya konusunun çeşitleri Putnam ve Burge tarafından doğal türlere ve toplumsal-yasal türlere ilişkin düşüncelerin her ikisinin de bireysel olmadığını göstermek için kullanılmıştır. (s. 82-3)

Kesinlikle, bu paragrafta bize, düşüncelerimizin simgesel özellikleri ile ilgili kavramsal bir iddiaya, yani onların bireysel olmadığı sonucuna ilişkin bir savunma sunulmakta ve ayrıca bu savunmanın bir düşünce deneyi (bir 'öykü') sayesinde var olduğu önerilmektedir. Kuşkusuz, Sterelny ve en azından kavramsal çözümlemenin diğer bazı eleştirmenleri, kavramsal çözümlemeyle bizim burada ima ettiğimizden başka bir şey ima etmelidir. Birçok kişi, (C)'den hareketle elde edilen, F Y'yı zorunlu kılar sonucuna ilişkin iddiaya karşı önemli bir itirazın bulunduğunu hissedecektir. İtiraz, zorunluluk ile zorunlu sonsalın tanınması sonucu ortaya çıkan belirleme arasındaki önemli bir ayrımı iddia göz ardı etmektedir, biçimindedir.¹³

5- Zorunluluk ve Zorunlu Sonsal

'Su= H_2O ',¹⁴ sonsal olmasına rağmen zorunlu olarak doğrudur (suyun bulunmadığı modüler dünyalar). Bu, eğer H_2O belirli bir dağılıma sahipse, su da belirli bir dağılıma sahiptir -sözgelimi, eğer H_2O L-konumlu ise, bu durumda su da L-konumludur-diyen koşullular sonsal olmalarına rağmen zorunlu olarak doğrudurlar anlamına gelir. Buradan, ' H_2O L-konumludur', 'Su L-konumludur'u gerekli kılar, sonucu çıkar mı? H_2O 'nun L-konumlu olduğu her dünyanın suyun L-konumlu olduğu bir dünya olması gerçeğini dikkate alarak 'evet' diyebilirsiniz. Koşullunun önsel olarak bilinebilir olmadığı gerçeğini göz önünde tutarak 'hayır' diyebilirsiniz. İkinci yanıt, aşağıdaki iddiayı kabul edemememiz için hiçbir şey tarafından olağan tarzda desteklenemez:

H_2O L-konumludur.

Dolayısıyla, su L-konumludur.

Belirleme ve doğru zorunluluk arasındaki bir ayrım üzerinde ısrar etmek suretiyle ikinci yanıt ayrıntılı biçimde açıklanabilir.¹⁵ Eğer her P-dünyası bir Q-dünyası ise, bu durumda P Q'yu belirler, ancak P'nin Q'yu zorunlu kılması için onun ayrıca "P ise Q'dur" önermesi önseldir", koşulu olması gerekir.

İki yanıt arasındaki yargı, bana öyle geliyor ki, "su= H_2O " gibi zorunlu sonsal ifadelerle ' $H_2O=H_2O$ ' gibi zorunlu önsel ifadeler arasındaki ayrımı incelemenin iki ayrımlı yöntemi arasındaki yargıya bağlıdır. Önceki, mantıksal zorunluluğu sıradan zorunluluk ile karşılaştırdığımızda, zorunlunun iki anlamını belli bir dereceye kadar içinde bulduğumuz duruma göre ele alıyoruz, biçimindeki bir terimler dizgesi sayesinde anlamlı olduğu için metafiziksel olarak zorunlu iken, sonraki, çözümleyici olarak, kavramsal olarak ve mantıksal olarak (biçimsel bir dizge içindeki doğrulanabilirliğe bağlı olmayan geniş bir anlamda) zorunludur diyebilirsiniz.¹⁶ Bu nedenle, sıradan olasılıklar kümesi mantıksal olasılıklar kümesinin tam bir alt kümesidir –her bir sı-

radan olasılık mantıksal bir olasılıktır, ne ki bazı mantıksal olasılıklar (örneğin, ışık hızından daha hızlı yol alma) sıradan olasılık değildir. Benzer biçimde öneri, metafiziksel olasılıklar kümesi, mantıksal olasılıklar kümesinin gerçek bir alt kümesidir, biçimindedir. Metafiziksel olarak olası her bir dünya mantıksal olarak da olasıdır, ancak mantıksal olarak ya da kavramsal olarak olası olan bazı dünyalar -örneğin, suyun H_2O olmadığı olası dünyalar- metafizik bakımdan olanaksızdır. Bu yaklaşıma göre, suyun H_2O olmasının önsel olarak elde edilebilir olmamasının nedeni, mantıksal olarak olası olan ve mantıksal olarak olası olmayanın kavramsal olarak sadece us için elde edilebilir olmasına rağmen, konu ile ilgili kavramlara ve mantıksal kavrayışa ilişkin yeterli anlama göz önünde tutulduğunda, metafiziksel olarak olası olanın ve metafiziksel olarak olası olmayanın böyle elde edilebilir olmamasıdır.

Bu düşünceye aykırı olarak, 'su= H_2O ' tarafından sahip olunan zorunluluğun, 'su=su' tarafından sahip olunan (ya da $2+2=4$ tarafından sahip olunan) zorunluluktan ayrımlı olduğuna inanmanın bir yanılgı olduğunu sanıyorum. Tıpkı Quine'in, rakamların ve masaların tamamen aynı anlamda var olduklarında ve var olan rakamlar ile var olan masalar arasındaki ayrımın rakamlar ve masalar arasındaki bir ayrım olduğunda direktmesi gibi, bizim de suyun H_2O olmasının ve suyun su olmasının tamamen aynı anlamda zorunlu olduğunda ısrar etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ayrım, sahip olunan zorunluluk türünde değil, ne ki daha çok "önsel" ve "sonsal" etiketlerinin onun bulunmasını önerdiği yerde bulunur: Onların sahip olduğu zorunluluğa epistemik yaklaşımımızda.

Buradaki zorunluluğun tek bir anlamının bulunduğunu kabul etmek için benim nedenim, 'su= H_2O 'nın zorunlu olarak doğru olduğuna bizi ikna etmiş olan şeyle ilgilidir. Bizi ikna eden şey, "su" ve " H_2O " terimleri katı göstergelerdir ve dolayısıyla 'su H_2O 'dur'un doğru olması olgusunu bu ifadenin zorunlu olarak doğru olması olgusu izler, yollu sonuca ilişkin Saul Kripke ve

Hilary Putnam'ın savlarıydı. Bu, zorunluluğun yeni bir türünün bulgulanması değil, belli terimlerle ilgili anlam bilimsel bir olgunun bulgulanmasıydı. Kripke ve Putnam bize belirli tekil terimlerin anlam bilimi hakkında önemli bir şey öğretti ki, bu şey, bir ifadenin zorunlu olması için yeni bir yöntemi, önsel olarak bilinemeyen bir yöntemi kabul etmemiz gerekmektedir, anlamına gelir; ne ki o, eski niteliğe iye yeni bir yöntemdir.¹⁷

İlgili ifadeler aynı anlamda zorunlu, ancak ortak zorunluluklarının epistemolojik konumuna gelince ayrımlı olduklarında, 'H₂O L-yerleşiktir' 'Su L-yerleşiktir'i zorunlu kılar mı? sorusu için açık bir yanıt bulunmaktadır. Bununla birlikte bu açık yanıt, 'evet' demek, önseli hemen zorunlu sonsaldan ayırmak ve bu durumda zorunluluğun sonsal olduğunu kabul etmektir. Ez-tümce, yanıt aşağıdaki tanımları benimsemektir: Ancak ve ancak (a) her P-dünyası bir Q-dünyası ise ve (b) 'P ise Q'dur' koşullusu önsel ise, P Q'yu önsel olarak zorunlu kılar.

Ancak ve ancak her bir P-dünyası bir Q-dünyası ise, P Q'yu zorunlu kılar (belirler).

Ancak ve ancak (a) P Q'yu zorunlu kılar ve (b) P önsel olarak Q'yu zorunlu kılmazsa, P sonsal olarak Q'yu zorunlu kılar.

Bundan dolayı, bana öyle geliyor ki, sonucumuz, doğalcılık F'nun Y konumlarını zorunlu kılmasına bağlanmıştır, biçimindedir. (Bundan sonra Y'yı soyut doğru psikolojik bir ifade olarak düşüneneğiz; hatta o, var olan tüm şey dünyamızın psikolojisi üzerine konuşmaktır, diyen muazzam bir ifade bile olabilir.) Bununla birlikte, yine de ılımlı doğalcıların öne sürebileceği iki itiraz söz konusudur.

İlk olarak onlar, psikolojik olgular vardır, yollu sözde iddiamıza karşı çıkabilirler. Zorunluluk sonucu, (C) varsayımı ile doğru psikolojik ifadeler vardır, yollu varsayımın bileşiminden elde edilmişti. Elemeci inanca sahip bir doğacı öncüllerimizden birini yadsıyabilir. Bu doğru, ama tüm konuyu etkilemez. Zihinsel hakkında elemecilik inanılması güç bir şeydir. Hoşgörüsüzce fiziksel olan terimlerin dışında bulunan herhangi bir terime göre

tanımlanmış konular hakkında genel bir elemecilik usa uygun değildir. Biz iddiayı, doğacının F'nun S'yi zorunlu kılması ile yükümlü olduğunu göstermek için, fiziksel anlatı ile dünyamızla ilgili hoşgörüsüz terimler içinde biçimlendirilmemiş herhangi bir doğru S ifadesi arasındaki ilişkiye göre geliştirebilirdik. Genel sonuç, metafizik, kendi gözde terimleri içinde anlatılmış tam anlatı ile diğer terimler içinde anlatılmış her doğru arasında gerekliliğin var olmasından sorumludur, biçimindedir. F'dan başlayarak başka terimlerle ifade edilmiş ifadeler kadar uzanan gerekliliklerden kaçınabilen tek doğacı elemecilik, başka terimlerle açıklanabilen hiçbir doğru yoktur diyen bir elemecilik olabilir. Ne ki böyle bir metafizik artık bizim ima ettiğimiz anlamda gerçek bir metafizik olamaz. Çünkü o, kendisi tarafından onaylanmış doğruların son derece dolaysız biçimde her şeyin ve geri kalanların içerikleri olarak görülen nitelik ve bağıntılarla ilgili doğrulara bölünmesini etkileyemez; o ayrıcı olamaz. Ayrıca o, usa aykırı olabilir.¹⁸

İkincisi, onlar çok halkı olarak, F'nun Y'yı zorunlu kılması geleneksel anlam benzeri herhangi bir şeyde kuramsal çözümlemenin önemini destekleyen bir sonuç değildir, sonucuna itiraz edebilirler. Daha önce belirttiğimiz gibi, geleneksel anlamda kavramsal çözümleme, maddeleri tanımlamanın ayrımlı yolları arasındaki ilişkileri açıklamak amacıyla kavramsal ve olası durumlar üzerine önsel düşünme yoluyla inşa edilmektedir. Bu nedenle, eğer bazı zorunlulukların sonsal olmasına izin verirse, bir gerekliliği göstermenin dikkat çekici biçimde kavramsal çözümlemenin önemini kanıtlamak olmadığına karşı çıkılabilir. Bu itiraza yanıt vermek için zorunlu sonsal üzerine daha çok şey söylemem gerekiyor.

6- Zorunlu Sonsal İle İlgili Anlatının Önsel Bölümü

Zorunlu sonsalın sonsal yapısına ilişkin açıklamanın sahip olunan özel zorunluluğa bağlı olmadığını ısrarla ifade ettik. O halde, o nerede bulunmaktadır? Kendi yanıtımızdan önce baş-

langıçtan itibaren konu ile ilgili iki ana olguya sahip olursak, sanıyorum yanıtta en iyi biçimde başlanmış olur. Öncelikle, konu tümcelerle ya da isterseniz olası bir dildeki olumlayıcı tümce-lerin anlamına sahip olan ifadelerle ya da öykülerle ilgili bir konudur ve önermelerle ya da en azından olası dünyaların kümeleri olarak tasarlanan önermelerle ilgili değildir.¹⁹ Son zamanlarda anlatılan iddiaya göre, suyun su olduğu dünyaların kümesi suyun H_2O olduğu küme ile tamamen aynı kümedir; dolayısıyla, Leibniz'in iddiasına göre, biri zorunlu sonsal olduğu için ve diğeri zorunlu sonsal olmadığı için, su H_2O 'dur önermesinden ayrımlı olan su su'dur önermesiyle ilgili hiçbir sorun bulunmamaktadır. İkinci olarak, zorunlu sonsal ile ilgili sorun bir tümcenin nasıl zorunlu olabildiği değildir ve bununla birlikte zorunlu sonsal bu durumu ortaya koymak için deneysel çalışmayı kullanır. Ruslar zorunlu olarak doğru olan çok miktarda tümce beyan ederler ve bununla birlikte çoğumuzun bu olguyu bulgularaması birçok deneysel çalışma gerektirir ya da gerektirebilir. Sorun, bir tümcenin nasıl zorunlu olarak doğru olduğu ve onun zorunlu oluşu olgusu bir kişi için karanlık olmasına rağmen bu kişi tarafından bu tümcenin nasıl anlaşıldığıdır. Ve bunun bir sorun (muamma) olmasının nedeni şeylerin gerçekte nasıl var olduklarını insanlara anlatmak üzere kullandığımız yöntemdir.

'Cebimde bir tane madeni para var' biçimindeki doğru bir tümceyi dile getirdiğimde ne olduğunu düşünün. Size var olan bir şeyler hakkında bir şey söylüyorum ve bunu yapmak kesinlikle size şeylerin gerçekte nasıl olduklarına ilişkin çeşitli olasılıklardan hangisinin gerçek olduğunu söylemektir. Bu yalın bilgi kırıntısını iletmedeki başarım iki şeye dayanmaktadır: sizin tümceyi anlamanız ve tümceyi doğru olarak kabul etmeniz. Bu noktada, olasılıklarla ilgili anlama, doğruluk ve bilgiyi bir araya getiren bir halk kuramına sahibiz ve bu halk kuramını izah etmenin açık yolu, bir tümceyi anlamayı bu tümcenin doğru olduğu koşulları bilmekle, yani bu tümcenin doğru olduğu olasılıkları ve yanlış olduğu olasılıkları bilmekle özdeşleştirmek ya da en azından genel olarak ilişkilendirmektir.²⁰ Gerçeği söy-

lemek gerekirse, eğer bir tümceyi anlamayı, onu kabul ederek, bu tarzdaki olasılıkları bilmekle ilişkilendiremezsek, tümceleri bir başkasına karşı ileri sürmenin pek fazla bir önemi olamaz. Otobüsün ne zaman hareket edeceği hakkında birçok olasılık bulunmaktadır. Siz bir tümce dile getirdiğinizde ben anlarım ve kabul ederim, yani 'Otobüs saat 6'da hareket eder' kesinlikle birçok olasılığından hangisinin doğru olduğunu kendime söylemem gereken şeydir ve gerçek sizin ifadenizin ana konusunu meydana getirir. Ancak öyle görünüyor ki, bu durumda zorunlu olarak doğru bir tümceyi anlamak, en azından ilkede, onun zorunlu konumunu açığa vurmak için yeterli olmalıdır. Çünkü onu anlamak onun hangi koşullar altında doğru olduğunu bilmeyi gerektirebilir ve bu koşulların evrensel olduklarının ayırımına varmakta başarısız olmanıza rağmen onları nasıl bilebiliyorsunuz? İfadeler dünyamızın az çok erişilebilir ilineksel nitelikleriyle ilgili olduğunda, sorun, bizim ilgilendiğimiz durumlarda olduğu gibi, özellikle önemlidir.

Bizim sorunumuzu içermeyen bir yöntemin, özgün olmayan biçimde, hangi koşullar altında doğru olduklarını bilmeksiniz bazı tümceleri anlamamıza izin vermek, ama bunu şu üç kavrama sahip olan halk kuramının ana düşüncesini koruyan bir tarzda yapmak olacağını sanıyorum: bir tümceyi anlamanın, bir tümcenin doğru olmasının ve bir tümce tarafından taşınan bilginin çok yakın biçimde birbirleriyle ilgili olması. İfade edilen şeyin doğruluk koşullarının bilgisini zorunlu kılan şey kesinlikle sözü geçen ilişkinin her zaman anlama kadar yalın olmamasıdır.

İşte, iki boyutlu kip mantığını ve doğruluk koşullarını bilmeksiniz anlama üzerine yapılan tartışmalardan bilinen açıklayıcı bir örnek:²² 'O sakallıdır' diyen birini duyduğumu varsayın. Söylenen şeyin hangi koşullar altında zorunlu olarak doğru olduğunu bilmeksizin söylenen şeyi anlayacağım, çünkü kimin hakkında konuşulduğunu bilemeyebilirim. Bazen olduğu gibi, hangi önermenin açıklanmakta olduğunu bilemeyebilirim. Eğer ben kendisinden söz edilen kişi isem, ifade edilmekte olan önerme 'Jackson sakallıdır' önermesidir ve ancak ve ancak Jackson sa-

kallı ise söylenen şey doğru sayılır; eğer Jones kendisi hakkında konuşulan kişi ise, ifade edilmekte olan önerme 'Jones sakallıdır' önermesidir ve ancak ve ancak Jones sakallı ise söylenen şey doğru olarak değer arz eder. Bu nedenle, eğer onun Jackson mı, Jones mu, yoksa tamamen başka bir kişi mi olduğunu bilmezsem, hangi önermenin ifade edilmekte olduğunu ve söylenilen şeyin içinde doğru olduğu koşulları bilemem. Ne ki tümceyi açıkça anlarım. Bununla birlikte bunu onaylamak, anlama, doğruluk ve bilgi sıkı bir biçimde birbiriyle bağlantılıdır, yollu halk kuramını terk etmemizi gerektirmez. Çünkü 'o sakallıdır'ı duyan Rus konuşanından çok daha iyi bir konumda bulunuyorum. Rus konuşmacının tersine, ben söylenen şeyin doğru olduğu koşulları bağlamın nasıl belirlediğini biliyorum. Uygun bağlamsal bilgiden, bu durumda kendisi hakkında konuşulan kişiyi belirli kılan bilgiden, söylenilen şeyin doğruluk koşullarına nasıl geçileceğini biliyorum. Nitekim bir tümceyi dile getirmek, Rus konuşucu için değil ama benim için hangi olasılıkların anlaşıldığına ilişkin bilgi iletme gücüne sahiptir ve o bu güce özellikle benim tümceyi anlamam sayesinde sahiptir.²³

Aynı durum 'su' tümceleri konusunda ortaya konabilir. 'Anlamlar zihinde değildir' öğretisi, 'su' tümcelerimizin doğruluk koşulları zihinlerimizin dışında bulunan, bizim kendilerinden habersiz olabildiğimiz özdeklere dayanmaktadır anlamını ifade eder. Ancak gökten yağan şeyin ve kalanların hepsinin H₂O olduğunu bilmeyen bir kişi, daha önce de belirttiğimiz gibi, 'su' tümcelerini anlar. Bu nedenle, sözgelimi, 'Yakınlarda su var'ı anlamak, bu tümcenin hangi koşullar altında doğru olduğunu bilmeyi gerektirmese bile, onun içinde doğru olduğu koşulların bağlama, zihin dışı şeylerin gerçekte nasıl olduklarına nasıl bağlı olduğunu bilmeyi gerektirir.²⁴ Ne ki bu, anlama yalnız başına doğruluk koşullarını vermemesine rağmen, yalnız başına doğruluk koşullarının bağlama dayanma yolunu verir, anlamına gelir ve bu gerçek, önseli, örneğin, H₂O'nun doğru bağlam-sağlayıcı ifadelerle birleştirilmiş dağılımı hakkındaki ifadelerden, suyun dağılımı hakkındaki ifadelere aktar-

mamız için yeterlidir. Örneğin, 'su'yun anlam bilimi ile ilgili doğru açıklamanın kabaca, 'gerçekte gökyüzünden düşen, okyanusları dolduran, kokusuz ve renksiz, yaşam için zorunlu, uzmanlarımız tarafından 'su' olarak adlandırılan ya da yukarıda sözü edilenleri yeterince karşılayan madde' anlamını ifade eden kemikleşmiş bir kesin tanım olduğunu varsayın ve şu çıkarımı iyice düşünün:

H_2O L-dağılımlıdır. H_2O gökyüzünden düşen, okyanusları dolduran vs. maddedir.

Dolayısıyla, su L-dağılımlıdır.

Daha önce işaret edildiği gibi, (1)'den (3)'e kadar olan parça sonsal olmasına rağmen -(2) sonsal olmasına rağmen (1)'den (3)'e kadar olan basamakları meydana getirmek için bilinmesi gereken ilineksel bir olgudur- (1)'den ve (2)'den (3)'e kadar olan parça önsel olacaktır. Ve o böyle olacaktır, çünkü 'su' sözcüğünü anlamamız onun gönderge-kosullarını belirlememesine rağmen, 'bu sözcüğün gönderge-kosullarının bağlama nasıl bağlı olduğunu belirler ve (2) bu bağlamı verir. O, şeylerin zihnimizin dışında, gerçekte nasıl olduklarına ilişkin konu ile ilgili bilgiyi sağlar.²⁵ İlgili terimleri ve mantıksal kavrayış yetisini anlamamız, (2) ile birleştirilmiş (1)'den (3)'e geçmemizi sağlama konusunda yeterlidir. Gerçekte bu, sonsal gerekliliği ortaya koyan önsel olgudur. (2)'yi öğrenene kadar (1)'in (3)'ü gerektirdiğini bilmiyorduk. Ne ki (2)'yi öğrenir öğrenmez önseli (3)'e aktarmanın araçlarını elde ettik. Konuyu böyle ifade edebiliriz. Kavramsal çözümleme bize (1) ve (2)'nin birleşiminden (3)'e geçebileceğimizi söyler. Çünkü kavramsal çözümleme -anlama ve mantıksal kavrayış yetisinden kaynaklanan, ilkede olası önsel olan şey- doğruluk koşullarının bağlama nasıl bağlı olduklarını bize söyler ve (1) ile (2)'nin birleşiminden (3)'e ulaşmak için gerek duyduğumuz tüm şey budur.

Daha önce, (a) doğalcılık, gizemlere yol açma tehlikesi nedeniyle, fiziksel yapının psikolojik yapıyı (zorunlu kılma anlamında) nasıl doğru hale getirdiğini bize söylerse iyi eder ve (b)

kavramsal çözümleme, terimlerin bir kümesi içinde ifade edilmiş özdeklerin ayrımlı terimler içinde ifade edilmiş özdekleri nasıl doğru hale getirdiğini bize açıklar demek suretiyle, doğalcıları F'nun Y'yı zorunlu kıldığına inanmakla yükümlü kılan *zorunlu girdi* savı ile kavramsal çözümlemenin doğalcılık için odaksal oluşu arasındaki ilişkiye dikkat çektim. Tartışılmakta olan itirazı açıklamanın bir yolu, L-dağılımlı olan H_2O 'nun suyun L-dağılımlı oluşunu doğru kılmasıdır, ne ki kavramsal çözümleme bunu bize açıklayamaz. H_2O olgularının su olgularını doğru kılması sonsaldır. Bizim yanıtımız, H_2O olgularının su olgularını nasıl doğru kıldığına ilişkin anlatılması gereken bir öykü bulunmaktadır, biçiminde.

Daha genel olarak, zorunlu sonsal incelemenin bir yolu olarak iki boyutlu modal mantık, F'dan Y'ya kadar olan zorunluluğun, sonsal olmasına rağmen hâlâ dünyamızla ilgili fiziksel terimler içinde ifade edilmiş öykünün, dünyamızla ilgili psikolojik terimler içinde ifade edilmiş öyküyü nasıl doğru kıldığına ilişkin açıklanabilir önsel bir öykünün bulunduğunu göstermektedir. Anlama, kuramsal olarak bile doğruluk koşullarını sağlamada yeterli olamazken, doğruluk koşullarının bağlama nasıl bağlı olduklarını sağlamada yeterlidir. Ancak tabii ki, doğalcıya göre bağlam tamamen fizikseldir. Bu nedenle doğalcı, şeylerin fiziksel olarak var olma olanağının, şeylerin psikolojik olarak var olma olanağını nasıl doğru kıldığıyla ilgili olarak anlatılabilecek önsel bir öykünün bulunmasıyla yükümlüdür. Ancak öykü iki bölüm halinde ortaya çıkabilir. Öyle ki, öykünün bir bölümü nesnelerin hangi fiziksel biçimlerde var olduklarını söyler, F_1 bazı psikolojik ifadelerin doğru olmasını sağlar ve öykünün diğer bölümü, bağlamı anlatan bölüm nesnelerin hangi ayrımlı fiziksel biçimlerde var olduklarını söyler, F_2 F_1 'i psikolojik ifadelerin doğru olmasını sağlayan durum yapar. Önsel olarak elde edilecek olan şey, F_1 ve F_2 'nin birlikte psikolojik ifadeleri doğru kılmalarıdır.

NOTLAR

1. Çözümleyici varlık bilimden çok kuramsal evren bilim anlamındaki metafiziği ima ediyorum, bk. D. C. Williams, *Deneysel Gerçekliğin İlkeleri*, Springfield, IL: Thomas, 1966.
2. D. M. Armstrong, *Maddeci Bir Zihin Kuramı*, London, Routledge&Kegan Paul, 1968. Yapıtın büyük bir bölümünü kavramsal çözümlemeye ayırma nedeninin bir parçası elbette onun (haklı olarak) konu ile ilgili deneysel sonuçların hemen hemen hepsinin kavramsal olduğunu düşünmesidir.
3. Kim Sterelny, *Simgesel Zihin Kuramı* (The Representational Theory of Mind), Oxford, Basil Blackwell, 1990, s. XI. Yine de, Sterelny'nin 'kavramsal doğru' ve 'kavramsal çözümleme' ile bizim onlarla ima ediyor olacağımız şeyden ayrımlı bir şey ima ettiğinden (ima etmesi gerektiğinden) kuşkuluyum. Daha sonra bu konuya tekrar döneceğim.
4. Bu düşünce çizgisi Michael Devitt'de açıkça sunulmakta, ama onaylanmamaktadır. *Gerçekçilik ve Doğruluk*, Oxford, Basil Blackwell, 1984, bölüm 6.
5. Bir fiziksel nitelik kavramının yol açtığı sorunlardan bazılarını, *Metafizikten Etiğe* adlı çalışmada tartıştım. Frank Jackson, Oxford, Oxford Üniversitesi yay., 1998, bölüm 1.
6. İndirgenemez biçimde *de se* doğruların -örneğin, bir kişinin düşündüğü şeyle ilgili doğrular- bulunduğunu düşünen doğacılar elbette onların uygun fiziksel açıklamasını göz önünde bulunduracaklardır. Bu noktada Richard Holton ve David Lewis'e minnet borçluyum.
7. İzleyen şey, bildik bir öykünün bir yorumudur, bk. örneğin, Terence Horgan, 'Sonradan Meydana Gelme ve Mikrofizik', *Pacific Philosophical Quarterly*, 63 (1982); 29-43 ve David Lewis, 'Tümeller Kuramı Üzerine Yeni Bir Çalışma', *Australasian Journal of Philosophy*, 61 (1983): 343-77. Onların tartışmalarına çok şey borçluyum. Ek not: Sonraki bölümlerde sonradan meydana gelme kuramıyla ilgili tartışmayı kısalttım ve yoğunlaştırdım.
8. Görebildiğim kadarıyla bu sorun çıkarmaz, çünkü aşağıdaki tanım kesinlikle gerçek olmayan olası dünyalar hakkında kabul edilen görüştür:

Olasılıkla onlar, *Dünyaların Çokluğu Üzerine*'de David Lewis'in savunduğu gibi, bizim dünyamız gibi aynı varlık bilimsel türün somut varlıklarıdır, Oxford, Basil Blackwell, 1986; belki de onlar, Robert Stalnaker'in düşündüğü gibi soyut varlıklardır, 'Possible Worlds', *Noûs*, 10(1976): 65-75; belki de onlar, Peter Forrest'in düşündüğü gibi, yapısal tümellerdir. 'Dünyaların Var Olabilme Olanakları' (Ways Worlds Could Be), *Australasian Journal of Philosophy*, 64(1986): 15-24; belki de onlar, D. M. Armstrong'un *Tümleşik bir Olasılık Kuramı* adlı çalışmasında savunduğu gibi, hiçbir şey değildirler, ancak niteliklerin ve bağtıların bileşimleri açısından anlaşılırdırlar. Cambridge, Cambridge Üniversitesi yay., 1989. Ek not: Bu bölümün ilk edisyonunda zorunlu göndergeyi A'daki yasaya eklemedim

9. İzleyen konular için Rae Longton ve David Lewis'e müteşekkirim.
10. Tekil düşünce üzerine ayrımlı görüşlere ilişkin bir inceleme için bk. Simon Blackburn, *Sözü Açıklamak* (Spreading the word), Oxford, Oxford Üniversitesi yay., 1984.
11. Bk. Lewis, *Dünyaların Çokluğu Üzerine*, Oxford, Basil, Blackwell, 1986.
12. İdealizme karşı geleneksel bir itiraz, duyu hassasiyetleri hakkındaki gerçek ve varsayımsal olguların hiçbir kümesi, ne kadar karmaşık ve ayrıntılı olursa olsunlar, yan odada bir masanın bulunmasını zorunlu kılmaz ve bu nedenle idealistler masalar ile ilgili elemeciliği benimsemelidir, biçiminde olagelmıştır. Bu geleneksel itirazın çağdaş eleştirisi, bu itiraz, idealizmin varlık bilimsel savı ile görüngücülüğün çözümleyici savını birbirine karıştırmaktadır, biçimindedir. Şayet biz haklıysak, geleneksel itiraz çok yerinde bir itirazdır.
13. Bu itirazın olabilirliği Peter Railton, Lloyd Humberstone ve Michaelis Michael tarafından etkileyici biçimde benim dikkatime sunuldu. Bununla birlikte, onların bu itirazda ısrar ettikleri konulardan emin değilim. Bu itirazı kendileriyle nitelediğim terimler Peter Forrest'in terimlerine çok yakındır. 'Tümeller ve Tümelleştirilebilirlik', *Australasian Journal of Philosophy*, 70(1992): 93-8.
14. 'Su' terimi (bulguladığımız kadarıyla) H₂O'nun katı göstergesidir, düşüncesinin doğru olduğunu varsayıyorum. Gerçekte ben sokaktaki insan tarafından kullanıldığı biçimiyle 'su'nun bir katı gösterge olup olmadığı konusunda bilinemeciğim. Ne ki yaşayan birçok filozofun yazılarında ve sözlerinde o açıkça katı bir göstergedir ve buradaki tartışmanın amaçları nedeniyle biz ona bu anlamı vereceğiz. Her ne

- olursa olsun, 'su'yun bir katı gösterge olabildiği açıktır.
15. Stephen Yablo, 'Zihinsel Neden', *Philosophical Review*, 101 (1992): 245-80, belirlemeyi kavramsal zorunluluktan ayırt eder, bk. özellikle 253-4. sayfalar. Onun kavramsal zorunluluğu, benim anladığım kadarıyla, bizim aşağıda ima ettiğimiz önsel zorunluluktur.
 16. Bk. Örneğin, Peter Forrest, 'Tümeller ve Tümelleştirilebilirlik'. Saul Kripke, *Adlandırma ve Zorunluluk*. Oxford, Basil Blackwell, 1980, s. 125, 'bu maddeler' hakkındaki bilimsel bulguları sunan ifadelerin en katı anlamda zorunlu doğrular olduğunu söylemektedirler. Bu, onların söz konusu düşüncüyü kabul etmediğini önerir, bununla birlikte onlar, bildiğim kadarıyla, açıkça özdeğe işaret etmemektedir.
 16. Saul Kripke, *Adlandırma ve Zorunluluk*, Oxford, Basil Blackwell, 1980 ve Hilary Putnam, 'Anlamanın Anlamı'. *Zihin, Dil ve Gerçeklik* içinde, Cambridge, Cambridge Üniversitesi yay., 1975, 215-217. sayfalar.
 17. Burada, John O'Leary Hawthorne'a tartışma nedeni ile teşekkür borçluyum.
 18. *Adlandırma ve Zorunluluk*'un öns özünün sonunda Saul Kripke kendi sorununun önermelerle değil tümcelerle ilgili olduğunu ısrarla belirtir, bk. 20-21. sayfalar, Oxford, Basil Blackwell, 1980.
 19. Bu türden bir kuram felsefi olarak kendi karmaşık ifadeleri içinde Dawid Lewis'in çalışması sayesinde çok iyi bilinmektedir, bk. örneğin, *Dünyaların Çokluğu Üzerine*, Oxford, Basil Blackwell, 1986 ve Robert Stalnaker, *İnceleme*, Cambridge, Mass. MIT yay. 1984. Ne ki halk kuramının bu açıklamalar denli tartışmalı olduğunu kabul etmenin yanlış olabileceğini sanıyorum. Halk kuramı, bana öyle geliyor ki, olağan bir şeydir. Herhangi bir gazetenin spor sayfası bizim anlayabildiğimiz bir tarzda sonuçlar arasında ayırım yapan tümceler aracılığıyla ifade edilmiş olası sonuçlar üzerine tahminlerle doludur, çünkü biz bu tümceleri anlıyoruz. Kesinlikle, bu çerçevede ve matematiksel ifadelerle ilgili olarak söylenebilecek şeyler konusunda önemli bir sorun bulunmaktadır, ancak bizim işimiz su gibi tamamen olağan maddelerle ve deneysel bir olgu sorunu olarak şeylerin var olma biçimini varsayımlı biçimde betimleyen tümceler arasındaki zorunlulukla ilgili olacaktır.
 20. İzleyen açıklamayı, örneğin, Robert C. Stalnaker'daki zorunlu sonsal üzerine iki boyutlu modal mantık incelemesi tarafından doğal biçimde önerilen yaklaşımın bir özeti olarak alıyorum, 'İddia', P. Cole (editör) içinde, *Söz Dizim ve Anlam Bilim*, c. 9, New York, Academic Pres, 1978, s. 315-32 (1980): 1-30. Onlar benim konuyu ele alış tarzımdan

sorumlu tutulmamalıdır.

21. Bu örnek, Stalnaker tarafından 'İddia'da tartışılan örneğin başka bir biçimidir.
22. Kendisi hakkında konuşulan kişiyi tanıyorum diye itiraz edilebilir: Kendisinden söz edilen kişi hakkında özel şeyler biliyorum, yani ondan söz edildiğini ve 'ben' adının belirli bir sözcüğü tarafından gösterildiğini biliyorum. Gelecek seçimi kimin kazanacağını bilmiyorum, çünkü o kişi hakkında benzersiz (ve önemli) şeyler biliyorum, yani o (kadın ya da erkek) en fazla oy kazanacak kişi olacağını biliyorum.
23. Bu nedenle, 'Yakınlarda su var'ı anlamının doğruluk koşullarını bilmeyi zorunlu kıldığı bir anlam bulunmaktadır, çünkü o 'Eğer bağlam falan filan ise, tümce falan filan koşullarda doğrudur' biçimi hakkında pek çok şey bilmeyi gerektirir. Anlama konusunda gerekli olmayan şey, dile getirilen önermenin doğruluk koşullarının bilgisidir. Bu noktada David Lewis ve Pavel Tichy'ye teşekkür borçluyum, 'Zorunlu Sonsal Konusunda Kripke', *Philosophical Studies*, 43(1983): 225-41. Ek not: Çok ayrıntılı olmamak üzere, *Metafizikten Etiğe* adlı çalışmada bu konudan söz edilmiştir, bölüm 3.
24. 'Su' sözcüğünün H_2O 'yu ayırt etmeye nasıl neden olduğuyla ilgili diğer düşünceler (2)'nin oldukça ayrımlı biçimlerini gerekli kılabilir. Örneklem yolu ile kullandığım görüş aşağı yukarı Davies ve Humberston'un görüşüdür, 'Zorunluluğun İki Kavramı'. Eğer nedensel-tarihsel bir kuramı seçerseniz, (2)'nin yerine "su" sözcüğünü kullanımımızın (doğru türden) nedensel kökeni H_2O idi" gibi bir şeyi koymak zorunda kalabilirsiniz. Tabii ki, 'su'nun ayrılmasına neden olduğu şeyi nasıl ayırdığına dair herhangi bir düşünce tartışmalı olacaktır. Ancak anlatılabilecek bir öykünün bulunmaması akıl almaz bir durumdur. Suyun ayırmakta olduğu şeyi ayırması bir büyü parçası değildir.

ANLAM

MARK RICHARD

Mark Richard tarafından derlenen “Anlam” adlı bu seçki *Frege, Quine, Putnam, Kripke, ve Davidson* gibi kilit kişiler tarafından yazılmış makaleleri ve *Mark Wilson, Paul Horwich, Scott Soames, James Higginbotham ve Frank Jacson* gibi filozofların bu makalelere tepkilerini içeriyor. Tartışılan konular analitiklik, çeviri ile ilgili belirsizlik, gönderge kuramları, kullanım olarak anlam, dilsel yeterliliğin yapısı, doğruluk ve anlam, anlam bilim ile metafizik arasındaki ilişkileri içeriyor. Kapsamlı giriş bölümü, seçkide sunulan yeni ufuklar açıcı nitelikteki ve kanıtların bir tanıtımını ve eleştiri değerlendirmesini vermektedir. “Anlam” çalışma, anlam bilim ve dil felsefesi dersleri için bir metindir. “Anlam”, dil felsefesindeki ana seçki ile ilgili temel makaleleri sunmak suretiyle dilsel bilim ve anlama üzerine en önemli felsefi çalışmaları bazılarını bir araya getirir. Felsefesindeki ana konuları içermekte ve klasik çalışmalar arasında iyi bir denge kurmakta; üzerine mükemmel bir derinlik oluşturacaktır. Ayrıca, üll çalışmalarının çok yetersiz olduğunu bulundursak, bu çalışma dil dönemi gelişmelerin ülkemizde ve tartışılması açısından önem

ISBN 978-605-5421-09-0

9 786055 421090